36. ULUSAL ÖZEL EĞİTİM KONGRESİ

Özet Kitabı

TASLAK

KONGRE TEMASI

Küresel Eğilimler, Ulusal Gerçekler

Doç. Dr. Mitat Enç Anısına

21–23 Ekim 2026

Atatürk Üniversitesi · Erzurum

36. Ulusal Özel Eğitim Kongresi

Özet Kitabı

Tarih ve yer: 21–23 Ekim 2026, Nene Hatun Kültür Merkezi, Erzurum

Ev sahibi: Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi

Kongre teması: Küresel Eğilimler, Ulusal Gerçekler

Kongre başkanı: Doç. Dr. Oğuzhan Hazır

Kongre Organizasyonu: Edu Yayıncılık tarafından yürütülmüştür

Bu kongre, TÜBİTAK 2223-B Yurt İçi Bilimsel Etkinlik Düzenleme Desteği kapsamında desteklenmiştir.

Bu kitapta yer alan bildiri özetlerinin içeriğinden, dilinden ve kaynak gösteriminden yazarları sorumludur. Özetler, kongre bildiri sistemine yüklendikleri biçimiyle yayımlanmış; yalnızca biçimsel düzenleme yapılmıştır.

DESTEKLEYENLER VE SPONSORLAR

DESTEKLEYENLER

SPONSORLAR

DESTEKLEYEN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

KONGRE BAŞKANININ MESAJI

Değerli hocalarım, meslektaşlarım, öğretmenlerim, kıymetli aileler ve özel eğitimin her basamağında emek veren dostlarımız,

36. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'ni, Türkiye'de özel eğitimin kurucu isimlerinden Doç. Dr. Mitat Enç'in anısına düzenlemenin onurunu ve sorumluluğunu taşıyoruz. Enç, 1952'de Gazi Eğitim Enstitüsünde Özel Eğitim Bölümünü kurarken özel eğitimi bir hayırseverlik alanı olarak değil, millî eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak gördü. Bugün sürdürdüğümüz kongre geleneği de 1991'de onun anısına düzenlenen "Özel Eğitim Günleri" ile başladı. Otuz beş yıl sonra Erzurum'da bir araya gelmemiz, o gün açılan yolun hâlâ sürdüğünü gösteriyor.

Kongremizin teması "Özel Eğitimde Güncel Tartışmalar: Küresel Eğilimler, Ulusal Gerçekler" idi. Kapsayıcı eğitim, erken müdahale, kanıta dayalı uygulamalar ve yapay zekâ dahil dijital teknolojiler bugün dünyada özel eğitimin gündemini belirliyor. Bu eğilimleri izlemek zorunlu, ama onları olduğu gibi aktarmak yetmez. Her yaklaşım, kendi sınıflarımızın, öğretmenlerimizin, ailelerimizin ve kültürel farklılıklarımızın gerçekliğiyle sınanmadıkça bir vaat olarak kalır. Küresel bilgiyi yerel bağlamla buluşturmak, kanıtı politikaya, politikayı da sınıftaki somut değişime dönüştürmek bu kongrenin asıl sorusuydu.

Cumhuriyetin eğitim idealini özetleyen "Eğitimde feda edilecek tek bir fert dahi yoktur" ilkesi bugün bize yeni bir sorumluluk yüklüyor. Günümüzde bir çocuğun "feda edilmesi" çoğu zaman açık bir dışlanma olarak görünmüyor. Geç konan tanıda, adı var ama içi doldurulmamış kaynaştırma ve özel eğitim uygulamalarında, desteğe ulaşamayan ailede, yeterince hazırlanmamış öğretmende ve hiçbir kayıtta görünmeyen çocukta ortaya çıkıyor. Bu ilkeyi bugüne taşımak için ölçütümüz okula kayıtlı olmak değil, öğrenmeye ve toplumsal yaşama gerçekten kapsayıcı bir yaklaşımla katılmak olmalı. Göç, afetler ve bölgesel eşitsizlikler gibi ulusal gerçekler bu ölçütü daha da acil hâle getiriyor.

Kongre boyunca sunulan bildiriler, paneller ve çalıştaylar bu sorulara hem bilimsel hem de sahaya dönük yanıtlar aradı. Kongrenin hazırlanmasında emeği geçen düzenleme ve bilim kurulu üyelerimize, Atatürk Üniversitesi yönetimine ve dekanlığımıza, Ordu Üniversitesine, Sinop Üniversitesine, Necmettin Erbakan Üniversitesine, Kilis 7 Aralık Üniversitesine, destek veren diğer kurumlara ve Erzurum'a gelerek kongremize değer katan tüm katılımcılara içtenlikle teşekkür ediyorum.

Bu kongre, Mitat Enç'ten devraldığımız mirasın yanı sıra birlikteliğimizin ve bilimsel duruşumuzun da simgesidir. Önderimiz Atatürk'ün "Vatanını en çok seven, görevini en iyi yapandır" sözünü kendimize ilke edinerek çalışıyoruz ve çalışmaya devam edeceğiz.

Doç. Dr. Oğuzhan HAZIR
Kongre Başkanı

Doç. Dr. Mitat Enç

MİTAT ENÇ'İN ÇOCUKLARININ MESAJLARI

Yaşamımızda travmalara neden olan küçük, büyük her türlü felaketle başa çıkabilmenin; ruhsal ve fiziksel durumumuz, alt yapımız ve hayata nereden, nasıl baktığımızla yakından ilişkisi vardır.

Ortalama insan ömrünü 80 yıl olarak düşünürsek, bunun dörtte birini geleceği için plan ve hazırlıklarla geçiren babam Mitat Enç, dedesi gibi iyi bir avukat olmak amacıyla İstanbul Hukuk Fakültesi'nde ilk yılsonu sınavlarına hazırlanırken hiç aklına gelmeyen bir biçimde kendisini kapkaranlık bir dünyanın ortasında, tanımadığı, bilmediği bir yerlerde bulmuştu.

Aranan çarelerin, yapılan müdahalelerin, umutların, beklentilerin hepsi tükenince sadece seslerin yol gösterdiği bir yaşamın içine düşmüştü.

Mitat Enç olmak da, O'nunla yaşamak da bir maceraydı…

Beni hep şaşırtmıştır… Hâlâ da bilinçaltımın gizli kıvrımlarından çıkıp hatırıma gelen bazı anılar ve söylediklerini anımsadıkça şaşırmaya devam ediyorum.

Kendime dönüp bakıyorum: kaderin cilvesi diye tanımlanabilecek bir felâketle sürüklendiği yerden serilip kalmadan ayağa kalkabilmek, dik durabilmek, yeni yollar arayıp bulmak, bu yolların zorluklarına göğüs gerebilmek, engellilere yardım etmek amacıyla eğitim almak için yeni dünyalara açılmak, vardığı hedefte de ihtiyacı olan başkalarına el uzatabilmek cesaretini ben kendimde göremiyorum.

Bilmem okudunuz mu? Otobiyografisi 'Bitmeyen Gece'de tüm bu aşamaları ayrıntıları ile anlatır… Körlüğü kabullendikten sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitim alabilmek için üçüncü bir yabancı dili ve kör alfabesini nasıl öğrenip yaban ellere gittiğini, Columbia ve Harvard üniversitelerinden diplomalarını alarak yurda dönüşünü ve beklendiği gibi avukatlık yapmak yerine o zamana kadar ülkesinde adı bile duyulmamış Özel Eğitim alanında gerçekleştirdiği devrimleri…

Bana hem yakın arkadaşlarım, hem de babamı sonradan tanıyanlar tarafından en sıklıkla sorulan sorulardan biri de kör bir babayla büyümenin yaşamımı nasıl etkilediğidir.

Onu ve pek çok kimsenin 'engel' veya 'sakatlık' olarak adlandırdığı durumunu hiç sorgulamadan, ancak zaman zaman gerçekten kör olup olmadığından şüphelenerek büyüdüm…. Onun kızı olmak yaşamımı pek çok renk, müzik, ışık ve kahkahayla doldurdu. Bilgeydi, espriliydi, çok bilgiliydi; saygılıydı, sevgiliydi…

Derslerime yardım ederken arada "hadi şimdi kitabı kapat da öğrendiklerini bana tekrar et" dediğinde, kocaman bir silgiyi kitabın arasına diklemesine koyup kafamı yan yatırarak görebildiğim kadarıyla tarihleri, savaş adlarını, yerlerini tekrarlamaya çalıştım.

"Ama Zeyno, yarın öğretmen tahtaya kaldırıp sorunca, kitaptan kopya mı çekmeyi düşünüyorsun? Hadi şu kitabı tamamen kapat da, aklında kalanları tekrar et bakalım" diyerek beni hayrete düşürür, "yok canıım kör falan değil, görüyor işte" diye geçerdi aklımdan.

Ama nasıl? Pek çoğumuz acaba gözlerimize çok güvenip diğer duyularımıza yeteri kadar önem vermemekte miyiz? Seslerle de görebileceğimizi hiç öğrenmeden mi yaşıyoruz? Kafamı masaya yan yatırıp kitap aralığından kopya çekerken sesimin farklı çıkabileceğini kestirememiştim.

Klasik müzik konserlerine beraber gittiğimizde ben daha çok kim ne giymiş, sanatçının saçları nasıl, çaldığı parçayı icra ederken mimiklerini daha ilgiyle izler bir yandan da kıpırdar dururdum. Babam kulağıma eğilip "Gözlerini kapatırsan müziği daha iyi duyarsın" demişti.

Onca zorluk ve felaketle başa çıkmaya çalışıp yeniden ayaklarının üzerinde durmayı öğrenirken bu güzellikleri ne ara öğrendi de tatlı, tatlı benimle paylaşıp yaşamımı renklendirebildi sorusu aklıma takılır.

Müzeleri gezerken anlattıkları tüm yorgunluğumu unutturur, "eee başka neler var baba" diye elinden çekiştirirdim onu….

Ziyaret ettiğimiz 50'li yıllarda Louvre müzesindeki küçücük Mona Lisa tablosunun önü bugünlerde olduğu gibi insanlarla tıka basa dolu değildi.

Tablonun önünde sağa, sola yürümemi söyleyip "bak bakalım gözleriyle seni takip edecek mi" diye sorduğunda buna pek anlam vermemiştim.

Çok küçük yaşlarda bana önemli olayları o kadar masalımsı bir söylemle anlatırdı ki, çoğu halâ kulaklarımda çınlar.

Edmund Hillary'nin Everest'e tırmanışı, heyecandan soluğumu tuttuğum bir maceraydı.

İngiliz kâşif Robert Scott'ın Güney Kutbu'nu Keşfedişi de yine uzun ve soluksuz dinlediğim bir diğer öyküydü.

Almancasını unutmamak için Almanya ve Avusturya körler vakfıyla yazışarak Almanca Braille kitaplar istemiş. Fakat bu kurumlardan gelen yanıtlarda ellerinde sadece gramer kitapları ve opera librettolarının olduğunu, isterse gönderebilecekleri yanıtını alınca librettoları tercih etmiş… İşte, okuduğu bu librettolar da bana masal olarak döndü.

İlk izlediğim opera performansında "baba, neden durmadan bağırıp duruyorlar? Konuşsalar da anlasak ya dediklerini" diye sormuştum.

"Kızım konuşmak da müziktir, dikkat et bak sözcüklerde bile bir melodi vardır… Öyle tokmağı davula gümletir gibi konuşmayız, seste müzik vardır, incelir, yükselir; heyecanlanır, çabuklaşır", dedi.

* * *

Akademik yaşamının hiçbir evresinde sadece bir tek görevi olmadı.

Üniversitelerde ders verirken bir taraftan da Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin kuruluş yıllarında eğitim fakültesinin kurucu dekanlığı görevini de yaptı. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü'nü kurarak bölüm başkanlığı sırasında özel eğitim alanında ülkemizi yurt dışında temsil ediyor, ülkede ilk kez görme engelliler için vakıf ve dernekler kurarak sivil toplum çalışmaları yapıyor ve ülkenin çeşitli kentlerinde yetişkin körler için rehabilitasyon ve beceri çalışmalarını gerçekleştirecek dernek ve vakıfların kurulmasına ön ayak oluyor, şubelerin açılmasını sağlıyordu.

Özel eğitimle ilgili yasaların çıkarılması için girişimler ve çalışmalar yaşamı süresince en önem verdiği konulardı.

Annem Sabahat Enç'e beni dünyaya getirdiği için;

Eşim Oral Necip'e 53 yıl süreyle beni ve çocuklarımızı koşulsuz sevgiyle sarıp, koruduğu için;

Ve beni ben yapan babama, benim babam olduğu için teşekkür ediyorum.

Zeynep Enç
Mitat Enç'in Kızı

❧

Mitat Enç ile birkaç unutulmaz yaşam anım

1958 yazında Champaign Urbana'da, Yaz ortası. Mitat beyin Doktora, annem Sabahat hanımın Amerikan Edebiyatı Lisans Üstü çalışmaları bitmiş hep birlikte Türkiye'ye dönüş hazırlığı yapıyorduk. Ablam ve ben günlük postalar okunurken elimize geçen cazip Amerika iş tekliflerini babama heyecanla okuyup onu "hadi bu teklifi kabul et" bombardımanına tutuyorduk. Bir akşam babam sakin bir sesle bana dönüp, "Oğlum, her horoz kendi çöplüğünde öter" dedi. Ben 12, ablam 15 yaşında. Babamın sözlerinden pek bir şey anlamadım ama susmam gerektiğini anladım.

Külüstür arabamıza binip New York'a gittik, ardından fırtınalı bir gemi yolculuğuyla İngiltere üzerinden yurdumuza döndük. Aradan yıllar geçip 1963'te ben de Amerika'ya gittiğimde, Denver'de çok avantajlı bir lisansüstü teklifi aldım; ancak babamın geçirdiği kalp krizi ve içimdeki aidiyet duygusuyla geri döndüm. Babamın o gün söylediği cümlenin özünü yıllar sonra anladım. Hala Türkiye'deyim ve bir Türk olarak bu topraklara gömülmeyi bekliyorum.

Yıl 90'ların başı. Yer Yalova Öğretmenler Sitesinde Mitat beyin evinin deniz tarafındaki bahçesi.

Akşam yemeği ardından sohbet derinleşiyordu. O gün işte o noktada benim ve ablamı zaman zaman babama yöneltiğimiz bir soruyu bir daha sormak geldi içimden. O soru sorulduğunda annemin hiç sesi çıkmazdı. O günkü soru ve sorgulama ise şöyle geçti:

"Baba sen neden profesor olmayı inatla reddettin ve yapmadın?" diye sordum.

Babam düşündü, cevabı ağırdan alıp dönüp bana bakıyormuş gibi kafasını çevirdi.

"Benim 20'den fazla bilim kitabım var, sayısını hatırlayamadığım kadar makalelerim var. Yani altyapıda bir noksan yok. Düşün şimdi, sen profesörlük jürisinin önündesin, onlar seni sorgulayacak, sen cevap vereceksin. Ama o jüri 'deki insanların yarısı senin taleben. Bu durum senin talebelerin müşkül de bırakır, anlatabildim mi sana?" dedi. Ben ise "anladım baba" diyerek tepki verdim. Çünkü o noktada kafamızdaki bu soru artık cevabını bulmuştu.

Sinan Enç
Mitat Enç'in Oğlu

KONGREDEN KARELER

Hoş Geldiniz

Mitat Enç
Dönemi - MS

Hoş Geldiniz
36. Ulusal Özel Eğitim Kongresi
Doç. Dr. Mitat Eroğ Anısına
36. ULUSAL
ÖZEL EĞİTİM KONGRESİ
21-24 Ekim 2026

Hoş Geldiniz

remos

Hoş Geldiniz
36. Ulusal Özel Eğitim Kongresi
Doç. Dr. Mitat Enç Anısına
Özel Eğitimde Güncel Tartışmalar:
36. ULUSAL
ÖZEL EĞİTİM KONGRESİ
21 - 24 Ekim 2026
Atatürk Üniversitesi
Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
Özel Eğitim Bölümü
ERZURUM
TÜBİTAK

Sunu Akışı

ÖZEL EĞİTİM KONGRESİ
21 - 24 Ekim 2026

KONGREMİZE
Hoş Geldiniz
36. Ulusal Özel Eğitim Kongresi
21–24 Ekim 2026
Cognita

KONGREMİZE
Hoş Geldiniz
36. Ulusal Özel Eğitim Kongresi
21–24 Ekim 2026
36. ULUSAL
Cognita

KONGREMİZE
Hoş Geldiniz
36. Ulusal Özel Eğitim Kongresi
21–24 Ekim 2026
36. ULUSAL

21–24 EKİM 2026
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ, ERZURUM
ÖĞRENMEDE EVRENSEL TASARIM
36. ULUSAL
ÖZEL EĞİTİM KONGRESİ

21 - 24 Ekim 2026

36. ULUSAL

36. ULUSAL

Hoş Geldiniz

Otizmde Erken Müdahale Sürecinde
Değerlendirmeden Müdahaleye
Küresel Eğilimler, Ulusal Gerçekler
36. ULUSAL
ÖZEL EĞİTİM KONGRESİ

Otizmde Erken Müdahale Sürecinde
Değerlendirmeden Müdahaleye
Küresel Eğilimler, Ulusal Gerçekler
36. ULUSAL
ÖZEL EĞİTİM KONGRESİ

Otizmde Erken Müdahale Sürecinde
Değerlendirmeden Müdahaleye
Küresel Eğilimler, Ulusal Gerçekler
36. ULUSAL
ÖZEL EĞİTİM KONGRESİ

İş'te
Benim
Hikayem
36. ULUSAL
ÖZEL EĞİTİM KONGRESİ

36. ULUSAL
ÖZEL EĞİTİM KONGRESİ

36. ULUSAL
ÖZEL EĞİTİM KONGRESİ

21 - 24 Ekim 2026

21 - 24 Ekim 2026

21 - 24 Ekim 2026
uoek2026.org

21 - 24 Ekim 2026

21 - 24 Ekim 2026
uoek2026.org

21 - 24 Ekim 2026
Üniversitesi – ERZURUM

21 - 24 Ekim 2026
Üniversitesi – ERZURUM

21 - 24 Ekim 2026
Üniversitesi – ERZURUM

21 - 24 Ekim 2026

36.ULUSAL
ÖZEL EĞİTİM KONGRESİ
21 – 24 Ekim 2026
Atatürk Üniversitesi

TÜBİTAK

21 - 24 Ekim 2026
ERZURUM

21 - 24 Ekim 2026

21 - 24 Ekim 2026
uoek2026.org

Hoş Geldiniz
36. Ulusal Özel Eğitim Kongresi

21 - 24 Ekim 2026
uoek2026.org

21 - 24 Ekim 2026
uoek2026.org

36. ULUSAL

ATATÜRK
EVİ

KONGRE KAPANIŞI
Bir gün benim sözlerim bilimle ters düşerse bilimi seçin.
36. ULUSAL ÖZEL EĞİTİM KONGRESİ

DÜZENLEME KURULU

Ulusal Özel Eğitim Kongresi, alanında uzman akademisyenlerden oluşan Bilim Kurulu ve organizasyon sürecini yürüten Düzenleme Kurulu tarafından hazırlanmaktadır.

ONURSAL BAŞKAN

Prof. Dr. Hacı Ahmet Müftüoğlu, *Rektör, Atatürk Üniversitesi*

KONGRE BAŞKANI

Doç. Dr. Oğuzhan Hazır, *Atatürk Üniversitesi*

KONGRE EŞ BAŞKANLARI

Prof. Dr. Ufuk Şimşek, *Dekan, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi*

Prof. Dr. Selçuk Ilgaz, *Dekan Yardımcısı, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi*

Doç. Dr. Mehmet Buğra Özhan, *Dekan Yardımcısı, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi*

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Oğuzhan Hazır (Kongre Başkanı), *Atatürk Üniversitesi*

Doç. Dr. Muhammed Akif Karal, *Sinop Üniversitesi*

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Çiftçi, *Atatürk Üniversitesi*

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Karnas, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi*

Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer Altun, *Ordu Üniversitesi*

Arş. Gör. Dr. Abuzer Dalga, *Atatürk Üniversitesi*

Arş. Gör. Dr. Kübra Ağrı, *Atatürk Üniversitesi*

Dr. Kerim Uçar, *Milli Eğitim Bakanlığı*

Öğr. Gör. Dr. Turgut Anıl Karlıdağ, *Necmettin Erbakan Üniversitesi*

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Adeviye Tuğba Tuncer
Biruni Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Bildiren
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Konrot
Üsküdar Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Yıkmış
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Prof. Dr. Alper Kaşkaya
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Arzu Özen
İstanbul Kültür Üniversitesi

Prof. Dr. Atilla Cavkaytar
Maltepe Üniversitesi

Prof. Dr. Aydan Aydın
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşegül Ataman
Lefke Avrupa Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşegül Şükran Öz
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşe Dolunay Sarıca
Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşe Gönül Akçamete
Yakın Doğu Üniversitesi

Prof. Dr. Banu Altunay
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Bekir Fatih Meral
Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Berrin Baydık
Doğu Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Binyamin Birkan
Biruni Üniversitesi

Prof. Dr. Burcu Ülke Kürkçüoğlu
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Cevriye Ergül
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Çığıl Aykut
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Deniz Özcan Kara
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Dilek Erbaş
Yeditepe Üniversitesi

Prof. Dr. Elif Sazak Duman
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Prof. Dr. Elif Tekin İftar
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Emine Eratay
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Prof. Dr. Emine Sema Batu
Maltepe Üniversitesi

Prof. Dr. Engin Baysen
Yakın Doğu Üniversitesi

Prof. Dr. Eylem Dayı
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. E. Rüya Özmen
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Fatih Karabacak
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Fatma Nur Akçin
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Feyzullah Şahin
Düzce Üniversitesi

Prof. Dr. Gönül Kırcaali-İftar

Prof. Dr. Hakan Sarı
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Halise Pelin Karasu
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Hasan Gürgür
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Hatice Bakkaloğlu
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin Uzunboylu
Girne Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim Halil Diken
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. İlknur Çiftci Tekinarslan
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Prof. Dr. İsa Birkan Güldenoğlu
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Kemal Yürümezoğlu
Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Latife Özaydın
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Prof. Dr. Macid Ayhan Melekoğlu
Boğaziçi Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Özyürek

Prof. Dr. Mehmet Palancı
Trabzon Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Yanardağ
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Mukaddes Sakallı-Demirok
Yakın Doğu Üniversitesi

Prof. Dr. Murat Doğan
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Baloğlu
Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Serdar Köksal
Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Necate Baykoç
Hacettepe Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Necdet Karasu
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Nesrin Kale
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Nevin Güner
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Prof. Dr. Nihal Varol-Özyürek
Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

Prof. Dr. Nihat Gürel Kahveci
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Prof. Dr. Nimet Bülbin Sucuoğlu
Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Nurgül Akmanoğlu
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Onur Kurt
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Orhan Çakıroğlu
Trabzon Üniversitesi

Prof. Dr. Özcan Karaaslan
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Özlem Diken
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Pınar Şafak
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Ramazan Akdoğan
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Salih Çakmak
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Selda Özdemir
Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Sema Kaner
Uluslararası Final Üniversitesi

Prof. Dr. Seray Olçay
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Serhat Odluyurt
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Sezgin Vuran
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Sıtkiye Kuter
Doğu Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Suzan Duygu Erişti
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Süleyman Eripek

Prof. Dr. S. Sunay Yıldırım Doğru
Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Şerife Yücesoy Özkan
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Prof. Dr. Şükrü Ada
Bursa Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Tevhide Kargın
Kapadokya Üniversitesi

Prof. Dr. Uğur Sak
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Ümit Şahbaz
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Prof. Dr. Vesile Yıldız Demirtaş
Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Veysel Aksoy
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Yasemin Ergenekon
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Yeşim Güleç Aslan
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Yıldız Uzuner
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf Ziya Tavil
Biruni Üniversitesi

Prof. Dr. Zehra Altınay
Girne Üniversitesi

Prof. Dr. Zekiye Ümit Tülin Davaslıgil
Maltepe Üniversitesi

Prof. Dr. Zerrin Turan
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Abdurrahman Mengi
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç. Dr. Adile Emel Sardohan Yıldırım
Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet Bilal Özbek
Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet Tanhan
Adıyaman Üniversitesi

Doç. Dr. Ali Kaya
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Alpaslan Karabulut
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Doç. Dr. Arzu Doğanay Bilgi
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Arzu Tanrıverdi
İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Avşar Ardıç
Ege Üniversitesi

Doç. Dr. Ayça Konik
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Doç. Dr. Aysun Çolak
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Ayşegül Avşar Tuncay
Mersin Üniversitesi

Doç. Dr. Ayten Düzkantar
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Bestami Buğra Ülger
Bursa Uludağ Üniversitesi

Doç. Dr. Bilge Bal Sezerel
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Burak Karabey
Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Cahit Nuri
Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

Doç. Dr. Canan Sola Özgüç
Sakarya Üniversitesi

Doç. Dr. Cem Aslan
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Çağlar Çetinkaya
Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Deniz Akdal
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Doç. Dr. Derya Genç Tosun
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Doç. Dr. Eda Yeşilkaya Bennett
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Elif Akay
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Emrah Gülboy
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Emrah Soykan
Girne Üniversitesi

Doç. Dr. Emre Laçin
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Doç. Dr. Ercan Öpengin
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç. Dr. Erhan Şahin
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Esmehan Özer
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Esra Kanlı Denizci
Ege Üniversitesi

Doç. Dr. Fadime İşcen Karasu
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Doç. Dr. Fatma Betül Şenol
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Doç. Dr. Filiz Karadağ
Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Funda Aksoy
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Gamze Akkaya
İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Gizem Yıldız
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Gökhan Töret
Hacettepe Üniversitesi

Doç. Dr. Göksel Yıkmış
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Gözde Tomris
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Doç. Dr. Gülden Bozkuş Genç
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Gülistan Yalçın
Aksaray Üniversitesi

Doç. Dr. Hanifi Sanır
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Havva Aysun Karabulut
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Doç. Dr. İbrahim Akar
Kastamonu Üniversitesi

Doç. Dr. İlker Uğulu
Uşak Üniversitesi

Doç. Dr. Kemal Afacan
Artvin Çoruh Üniversitesi

Doç. Dr. Kürşat Öğülmüş
Kırıkkale Üniversitesi

Doç. Dr. Mahmut Çitil
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Marilena Zinovia Leana Taşçılar
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Yavuz
Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Meral Çilem Ökcün Akçamuş
Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Meryem Vurak Batık
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Metehan Kutlu
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç. Dr. Muhammed Abdulbaki Karaca
İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Muhammed Akif Karal
Sinop Üniversitesi

Doç. Dr. Muhammet Bahadır Ayas
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Müzeyyen Eldeniz Çetin
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Doç. Dr. Nazmiye Nazlı Ateşgöz
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Necati Çobanoğlu
İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Nesrin Sönmez
Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Nilgün Kirişçi
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Doç. Dr. Nuray Öncül
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Nüket Afat
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Doç. Dr. Oktay Taymaz Sarı
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Osman Aktan
Düzce Üniversitesi

Doç. Dr. Osman Özokcu
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Doç. Dr. Özlem Toper
Bursa Uludağ Üniversitesi

Doç. Dr. Ramadan Sanıvar
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Rukiye Konuk Er
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Doç. Dr. Savaş Akgül
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Doç. Dr. Seçil Çelik Demirtaş
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Selma Akalın
Doğu Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Sema Tan
Sinop Üniversitesi

Doç. Dr. Serpil Alptekin
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Sezen Camcı
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Doç. Dr. Sunagül Sani Bozkurt
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Şerife Şenay İlik
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Doç. Dr. Şeyda Demir
Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Şule Demirel Dingeç
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Şule Güçyeter
Uşak Üniversitesi

Doç. Dr. Tamer Karakoç
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Tansel Yazıcıoğlu
Kırıkkale Üniversitesi

Doç. Dr. Tuğba Kamalı Arslantaş
Aksaray Üniversitesi

Doç. Dr. Ufuk Özkubat
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Üzeyir Emre Kıyak
Uşak Üniversitesi

Doç. Dr. Yusuf Akemoğlu
Düzce Üniversitesi

Doç. Dr. Zehra Atbaşı
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Doç. Dr. Zekai Ayık
Harran Üniversitesi

Doç. Dr. Zeynep Bahap Kudret
Ankara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Adnan Arı
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Adviye Pınar Konyalıoğlu
İstanbul Medipol Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Fidan
Sakarya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet İlkhan Yetkin
İnönü Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Serhat Uçar
Mersin Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yalçın Hocaoğlu
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahsen Ela Kızılkaya
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ali Fuad Yasul
Muş Alparslan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Aslin Arslanoğlu Öser
İstanbul Medipol Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ati Merç
Pamukkale Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Aydın Tiryaki
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Aynur Gıcı Vatansever
Trakya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Aynur Tepe
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül İşlekeller-Bozca
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Dr. Öğr. Üyesi Ayşenur Nazik Fayız
Bartın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Nur Kart
Trakya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Tuba Ceyhun
Biruni Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Tunç Paftalı
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Bahar Keçeli Kaysılı
Uluslararası Final Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Banuçiçek Özdemir
Giresun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Barış Doğrukök
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Başak Bağlama
Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Bekir Bural
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Betül Yılmaz Atman
Ege Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Beyza Alpaydın
Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Bora Görgün
İzmir Demokrasi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Buket Ertürk-İnal
Ordu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Buket Kısaç Demiroğlu
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Burak Şekeroğlu
Girne Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Burcu Aktaş
Trabzon Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Burcu Kılıç Tülü
Ankara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Candan Hasret Şahin
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Caner Kasap
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Cebrail Karadaş
Adıyaman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Cem Akköse
Yeditepe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Cem Gökmen
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Cem Kirazoğlu
İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Cem Tümlü
Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ceyda Turhan
Bursa Uludağ Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ceyhun Servi
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Çağla Özgür Yılmaz
Aksaray Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Çetin Topuz
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Nilüfer Umar
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Tıkıroğlu
Pamukkale Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Türker Yıldırım
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Uysal
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Çimen Acar
Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Deniz Ayşegül Söğüt
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Deniz Dağseven Emecen
Maltepe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Derya Çıkılı Soylu
Maltepe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Derya Karaaslan
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Didem Güven
Sağlık Bilimleri Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Didem Kayahan Yüksel
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Dilber Tezel
Trakya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Duygu Büyükköse
Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ebru Ünay
Trabzon Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Elçin Yüksel Akgün
Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emel Ertürk Mustul
Gaziantep Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emine Erden
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emine Seçil Karamuklu
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emir Feridun Çalışkan
Muş Alparslan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Engin Karaduman
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Engin Yılmaz
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Erinç Erçağ
Yakın Doğu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Erkan Kurnaz
Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ersin Ufuk Timuçin
Maltepe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Esin Pektaş Karabekir
Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Esra Genç
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Esra Orum Çattık
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Eşref Nural
Trabzon Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Faiza Iqbal
Yakın Doğu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Emrah Demir
Gaziantep Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Koçak
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Mehmet Acar
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Akfırat
Yeditepe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Burçin Hocaoğlu
Doğu Akdeniz Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Canan Durgungöz
Mersin Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Feyat Kaya
Hakkari Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Feyza Nazan Gündüz
Trakya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fidan Güneş Gürgör Kılıç
İstanbul Kültür Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fidan Özbey Gökçe
Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Furkan Atmaca
Muş Alparslan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Füsun Ünal
Dokuz Eylül Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gamze Apaydın

Dr. Öğr. Üyesi Gamze Kaplan
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gizem Ergin
Pamukkale Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Şengün
Kırıkkale Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Göksel Cüre
Giresun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gülcihan Yazçayır
Bursa Uludağ Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gülefşan Özge Kalaycı
Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Güliz Kaymakcı
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gülsüm Elif Çorbacı Serin
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gülşah Avcı-Doğan
Ordu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gülşah Selin Tümkaya
Giresun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gülten Caca
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gül Kahveci-Selçuk
Lefke Avrupa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hakan Metin
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hakan Özak
Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hale Çotuk Yücel
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim Çakır
Giresun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Halil Uysal
Artvin Çoruh Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hamza Kaynar
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Ferşat Taşlıbeyaz
Hakkari Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin Yıldırım
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Kızılkaya
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Bayraklı
Doğu Akdeniz Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Bilmez
Lefke Avrupa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Deniz Değirmenci
Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Gökdağ
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Kübra Koçak
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Öz
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Şengül Erdem
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Uyanık
Sinop Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hilal Atlar Yıldırım
İzmir Demokrasi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hilal Gengeç
Kırıkkale Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hülya Torun Yeterge
Adıyaman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Koç
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Işık Akın Bülbül
Hacettepe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Işıl Terzioğlu
Sinop Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Hakkı Tomar
Giresun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Kadriye Uçar
Mersin Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Kübra İpçi Çelik
İstanbul Okan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mahir Uğurlu
Bartın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Serkan Yazıcı
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Gürbüz
Uşak Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet İnce
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Kart
Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Oğuz Günşen
Trakya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehrossadat Vosoughmatın
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehtap Coşgun Başar
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehtap Kot
Trabzon Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Melih Çattık
Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Meltem Haksız Dericioğlu
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Meral Melekoğlu
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Merih Toker
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Metin Taytaş
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mine Akkaynak
İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mine Kizir
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mine Sönmez Kartal
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Davut Gül
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Koçakgöl
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat Akdağ
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat Balcı
İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat Ekiçi
Muş Alparslan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat Vural
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Avcin
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Ceylan
Sinop Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Doğuş
Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Karnas
Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kurt
Bursa Uludağ Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Uluğ
Girne Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mümine Öztürk
Dokuz Eylül Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nagihan Baş
Ordu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Necla Işıkdoğan Uğurlu
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nergis Ramo Akgün
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nesime Kübra Terzioğlu
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan Kuloğlu Türker
Uluslararası Final Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan Ünlüol Ünal
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nihal Şen
Harran Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer Altun
Ordu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Onur Emre Kocaöz
Aksaray Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Onur Özdemir
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Osman Akçım
Girne Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Erdimez
Adıyaman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Tamul
Ordu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Gökel
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ömür Gürel Selimoğlu
Akdeniz Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Önder İşlek
Aksaray Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özge Boşnak
Bursa Uludağ Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özge Çulhaoğlu
Bartın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özge Özlü Ünlü
İstanbul Medipol Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özge Ünlü
İzmir Demokrasi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özgül Aldemir-Fırat
Pamukkale Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özgür Kurt
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Aslan Bağcı
Sakarya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Çelik
İstanbul Okan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Dalgın
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Gümüşkaya
Sakarya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özlem İlker
Biruni Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Pelin Ertekin
İnönü Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Pınar Demiryürek
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Pınar Yaşar Hayal
Trabzon Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Rağbe Yankın
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Razge Sıla Zorba
Uluslararası Final Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Raziye Erdem
Trabzon Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Resmiye Nalan Ayvazoğlu
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Reşat Alatlı
Ankara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Reyhan Basık
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Rifat İçyüz
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ruma Rafiq
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Salih Nar
Bartın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Seda Karayazı Özsayın
Adıyaman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Selin Gökçe
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Selmin Çuhadar
Trakya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Seniha Kurtoğlu
Kastamonu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Serap Doğan Aslan
Gaziantep Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Seray Tatlı Dalioğlu
İstanbul Okan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Serdar Sönmez
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sertan Talas
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sevgi Kırboyun Tipi
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sevim Küçük Karahan
Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sıla Balım
Dokuz Eylül Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sıla Doğmaz Tunalı
İnönü Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sima Mart
İstanbul Kültür Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sinan Kalkan
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Soner Öyken
Girne Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Arslantaş
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra Ceyhan
Muş Alparslan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra Okyar
Harran Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şenol Demirtaş
Artvin Çoruh Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şerife Şahin
Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şeyda Sarı-Yıldırım
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şeyda Yıldırım Parlak
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şule Yanık
Trabzon Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tahir Mete Artar
Bartın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tamer Aydemir
Pamukkale Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tamer Genç
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tringa Shpendi Şirin
İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Pürsün
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Sivrikaya
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Turgut
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Turgut Bahçalı
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tüncay Tutuk
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Uğur Yassıbaş
Sakarya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Veli Emre Kurtça
Trakya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Volkan Şahin
Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yahya Çıkılı
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Ertuğrul
Giresun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yasin Günlü
Aksaray Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Yaman
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Dr. Öğr. Üyesi Yelda Yıldız Önal
İstanbul Medipol Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yunus Yılmaz
Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Alpdoğan
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Zuhar Rende Berman
Yeditepe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Zülal Çakmak
Hakkari Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Destekleyenler ve Sponsorlar ..... **iii**

Kongre Başkanının Mesajı ..... **iv**

Mitat Enç'in Çocuklarının Mesajları ..... **v**

Kongreden Kareler ..... **ix**

Düzenleme Kurulu ..... **xxii**

Bilim Kurulu ..... **xxiii**

Davetli Konuşmalar, Paneller ve Çalıştaylar **1**

Bildiri Özetleri **5**

Sesli Repliklerin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların İstek Bildirme Becerisinin Öğretimindeki Etkisi 6
Hatice Karaaslan, Binyamin Birkan

Doğrudan Öğretim Temelli Bir Uygulama: Zihin Yetersizliği Olan Bir Öğrenciye Basamak Değeri Öğretimi 9
Şükrüye Barakalı, Serpil Alptekin

Bütünleştirilmiş Oyun Grupları Müdahale Programının Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Oyun, Sosyal Etkileşim ve Dil Becerileri Üzerindeki Etkililiği 12
Hilal Sarı, Elif Sazak Duman

Zihin Yetersizliği Olan Öğrencilere Deprem Anında Çök-Kapan-Tutun Davranışının Video Destekli Sosyal Öykü Yöntemiyle Öğretiminin Etkililiği 14
Şeyma Al, Sertan Talas

Türkiye'de Öğrenme Güçlüğü Alanında Strateji Temelli Çalışmaların İncelenmesi 17
Ayşenur Maral Yıldız, Hakan Metin

Görme Yetersizliği Olan Öğrencilerin Fen Eğitiminde Eğitsel Oyunlar: Öğrenme, Katılım, Erişilebilirlik ve Araştırma Boşlukları 19
Aydın Sellioğ

Doğrudan Öğretim Modelinde Genişletme Stratejileriyle Birlikte Kavram Öğretimi: Bir Vaka Örneği 22
Merve Tüysüz, Serpil Alptekin

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Kanıt Temelli Uygulamaları Sınıfa Aktarma Deneyimleri: Kolaylaştırıcılar, Engeller ve Destek Gereksinimleri 25
Mehmet Nesim Erdemir, Kadir Koç

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilere Ödev Yapma Becerisinin Öğretiminde Güç Kartı Stratejisinin Etkililiği....28
Fatma Zehra Güney, Serdar Sönmez

Otizmli Çocuklara Duygu Öğretiminde Duygulu Öyküler Öğretim Programının Etkililiği....30
Fatma Sena Ağgez, Mihriban Sönmez

Gelişimsel Yetersizliği Olan Öğrencilere Okulda Yangından Korunma Becerisinin Öğretiminde Video Modelle Öğretimin Etkililiği....32
Zehra Cevher

Otizmli Bir Öğrencide Temel Toplama Akıcılığını Artırmaya Yönelik Kapat–Kopyala–Karşılaştır Stratejisi ile Manipülatif Materyal Aracılı Alıştırmaların Karşılaştırması....34
Selma Tufan, Nurgül Gencan, E. Rüya Özmen

Arka Bahçemizde Neler Oluyor? Otizm Spektrum Bozukluğu Bağlamında YouTube Videolarının Değerlendirilmesi....36
Dinçer Saral, Fatma Atalay, İbrahim Uysal

Uygulamalı Davranış Analizinde (UDA) Küresel Standartlar ve Türkiye'deki Uygulama Gerçekleri: MEB Örneği....38
Emir Anderiman

Duyuşsal Ön Hazırlığa Dayalı Kaynaştırma Yaklaşımının İki Kere Özel Öğrencilere Yönelik Akran Tutumları ve Sosyal Kabul Üzerindeki Etkisi....40
Abdullah Eker

Yıldızlar Kadar Özel: Otizmli Çocukların Sosyal Becerilerini Güçlendirme Projesi....42
Gökhan Yavuz, Fevzi Çetin

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerde Sohbet Etme Becerilerinin Desteklenmesinde Kendini Yönetme Müdahale Paketinin Etkililiği....44
Esra Seçgin, Çığıl Aykut

Etkinlik Çizelgesi Uygulamalarıyla Otizmli Öğrencilerde Toplumsal Kurallara Uyum Becerilerinin Geliştirilmesi....46
Tuğba Binköl, Meral Yarcı, Feyza Nur Çoban, Sıla Doğmaz Tunali

Türkiye'de Otizmli Çocuklarda Alternatif ve Destekleyici İletişim Sistemlerinin Kullanıldığı Lisansüstü Tezlerin Betimsel İncelenmesi....48
Enes Can Değirmenci, Hüsne Öz Alkoyak

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Güç Kartı Stratejisinin Etkililiği: Tek Denekli Araştırmaların Sistematik Sentezi....50
Melike Tunçkılıç, Esra Orum Çattık

Görme Yetersizliğinden Etkilenmiş Öğrencilerle Çalışan Öğretmenlerin Okuduğunu Anlama Stratejilerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi....52
Büşra Çakmakkaya, Tamer Karakoç

Hafif Düzey Zihin Yetersizliği Olan Öğrencilere COMPS (Conceptual Model-Based Problem Solving) Modeli ile Matematik Problemi Kurma Becerisinin Öğretimi 54
Dicle Fidan, Mehtap Kot

Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocuklara Yaya Becerisinin Öğretiminde Güç Kartı Stratejisinin Etkililiği.....56
Tuba Dayan, Furkan Artık, Habil Kuş, Seren Naz Şahin, Savaş Berk

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Empati Becerisinin Öğretimine İlişkin Araştırmaların Değerlendirilmesi.....59
Şeyda Nur Demirtaş, Burcu Ülke-Kürkçüoğlu

Hikaye Küpleri Materyalinin Görme Yetersizliği Olan Öğrencilerin Dil Gelişimine Etkisi.....61
Büşra Işık, Bekir Bural

Zihin Yetersizliği Olan Öğrencilere Bayılma Durumunda İlk Yardım Becerilerinin Öğretiminde Yapay Zekâ ile Üretilen Video Modelin Etkililiği.....63
Nurullah Kartal, Yusuf Alpdoğan, Meriç Boynukara

Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklar İçin Bütüncül Bir Uygulama Önerisi: Oyun Terapisinin Kullanımı.....65
Onur Eker, Rana Turan

*Fernand Deligny'nin Otizm Pedagojisi: Cévennes Ağ Deneyimi ve Kanıta Dayalı Özel Eğitim Müdahaleleri ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme.....67
Ümit Savaş Taşkesen

Zihin Yetersizliği Olan Öğrencilere Burun Kanamasında İlk Yardım Becerilerinin Öğretiminde Yapay Zekâ ile Üretilen Video Modellemenin Etkililiği.....69
Nurullah Kartal, Yusuf Alpdoğan, Meriç Boynukara

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilere Bateri Çalma Becerisinin Kazandırılmasında Akran Aracılı Öğretimin Etkililiği.....71
Esra Seçgin, Bahadır İnan

İki Kere Farklı Bireylerin Eğitiminde Kanıta Dayalı Uygulamalar: Mevcut Araştırmaların İncelenmesi.....73
Dilan Demirtaş

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Zekâ Oyunlarının Öğretiminde Video İpucu Uygulamasının Etkililiği.....75
Ümit Savaş Taşkesen, Yahya Çıkılı

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Doğal Gelişimsel Davranışsal Müdahalelere Araştırma Boyutunda Derinlemesine Bir Bakış 77
Burcu Ülke-Kürkçüoğlu, Cemre Uludağ Boz, Elif Gündoğdu Kılıçarslan, Elif Şanlı, Kübra Adıgüzel Kaya, Selin Nur Demirbaş

İki Kere Farklı Öğrencilerde Yürütücü İşlevlerin Değerlendirilmesi ve Desteklenmesi: Sistematik Bir İnceleme.....79

Şerife Şenay İlik, İsmet Değirmenci, Emrah Kılıçsallayan

Ulusal Alanyazında Çalışma Belleğine Yönelik Müdahale Programları ve Etkileri 81
Ömer Cimem, Cevriye Ergül

Okul Öncesi Dönem Öğrenme Güçlüğü Erken Belirti Düzeyleri ile Dinlediğini Anlama Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi 83
Eren Özdemir, Veysel Aksoy, Mehmet Okur

Erken Çocukluk Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Sınıf İçi Performans Belirleme Süreçlerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi 85
Yusuf Güçlü, Ahmet İlkhan Yetkin

Erken Çocukluk Dönemi Çocukların Ekran Maruziyeti ve Annelerin Otizm Farkındalığının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi 88
Muhammed Enes Aydın, Sevda Küçük

UDA'ya Dayalı Araştırmaların Sosyal Geçerlik Ölçümleri Üzerine İnceleme: JABA'nın Son 5 Yılı 90
Seray Toprak, Özlem Yağcioğlu-Has, Gülenay Esranur Aktepe Açıkgöz, Zeynep Okumuş Şişman, Yusuf Yılmaz

Öğrenme Güçlüğü Olan İlkokul Öğrencilerinin Ev Ödevi Güçlüklerinde Öncelik Hiyerarşisinin Sıralama Yargılarıyla İncelenmesi 92
Işıl Oran, Hatice Cansu Bilgiç, Ergün Cihat Çorbacı, Emine Rüya Özmen

Özel Yetenekli Öğrencilerin Fiziksel Uygunluk Profili ve Hareket Temelli Bilim Kampı Deneyimleri 94
Canan Şentürk Barışık, Furkan Atmaca

Özel Gereksinimli Çocuklarda Erken Matematik Araştırmalarının Beceri Alanlarına Göre Dağılımı: Bir Kapsam İncelemesi 96
Tülin Öztürk, Ahmet Yikmis, Elif Cansel Yıkmış

Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği-Ebeveyn Formu'nun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması 98
Gamze Apaydın, Çığıl Aykut, Şenol Demirtaş, Cihan Sert, Damla Işıtan, Banu Karaahmetoğlu, Ergün Cihat Çorbacı, Necdet Karasu

Okul Öncesi Dönemde Özel Yeteneğin Erken Fark Edilmesi ve Tanılanması: Türkiye ve Uluslararası Alan Yazınının Karşılaştırmalı Kapsam Derlemesi 100
Mehmet Yürekli, Gülay Çelik

Yapay Zeka Destekli Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama: Türkiye'de Rehberlik ve Araştırma Merkezleri İçin Bir Model Önerisi.....102
Onur Eker, Alpaslan Karabulut

İki Kere Farklı Çocukları Tanılama Karmaşası: Psikoloji Bölümü Öğrencilerinin Tanılama Eğilimlerinde Maskelemenin İncelenmesi 104
Furkan Atmaca

Ebeveynlerde Geniş Otizm Fenotipi ve Otizmli Olan ve Olmayan Çocukların Sosyal-Duygusal ve Davranışsal Özellikleri 106
Samet Burak Taylan, Hatice Çakır, Burak Çarşanbalı

Rehberlik ve Araştırma Merkezi Personelinin Eğitsel Tanılama ve Değerlendirme Sürecinde Teknoloji Kullanımına İlişkin Görüşleri 108
Nurettin Yılmaz, Elif Gündoğdu Kılıçarslan

Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde Mevzuatla Öngörülen Hizmetler ve Kurumsal Kapasite: Bir Politika Analizi 110
Muhammed Yasin Yassıkaya, Mahmut Serkan Yazıcı, Emrah Marul, Saadet Bayar

Otizmin Televizyon Dizilerindeki Temsili ve İzleyicilerin Otizme Yönelik Tutumları: Çukur Dizisi Örneği 112
Ozan Cuma Yılmaz Özkaya

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sosyal Referans Alma Davranışının Kazandırılmasında İpucunun Giderek Artırılmasıyla Öğretimin Etkililiği 114
Ayşe Killi-Demirsoy, Gila Safarova, Üzeyir Emre Kıyak, Gülenay Esranur Aktepe Açıkgöz

Katılımdan Bilgi Üretimine: Zihinsel Engelli Bireylerle Kapsayıcı Araştırmayı Yeniden Düşünmek 116
Güntülü Tercanlı Metin, Kasım Karataş

Özel Eğitimde Erken Matematik: Türkiye'deki Araştırma Eğilimlerinin Sistematik İncelenmesi 118
Salim Çakır, Banu Altunay

Özel Eğitimde Drama Yönteminin Kullanıldığı Çalışmalar Üzerine Bir İnceleme 121
Derya Duman

OSB'de Erken Çocukluk Döneminde Neyi Hedefliyoruz? Türkiye'deki Erken Çocukluk Özel Eğitim Programlarının Güncel Uluslararası Öncelikler Çerçevesinde İncelenmesi....123
Dilara Balcı

Erken Müdahalede Ailenin Değişen Rolü: Dijital Dönüşüm ve Teknoloji Destekli Aile Merkezli Uygulamalar 125
Tülin Öztürk

ADİS'in Türk Özel Eğitim Politikalarındaki Konumu Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çözümleme 127
Neslihan Canpolat Çığ

Sayı Hissi Erken Matematik Becerileri Programı'nı Uygulayan Öğretmenlerin Görüş ve Deneyimlerinin İncelenmesi 130
Rabiya Kanlı, Rabiya Kanlı, Merve Şahin, İlhan Kanlı

Özel Eğitimde Sürdürülebilirlik Temalı Kapsayıcı 5D Uygulamalarına Yönelik Deneyimler Sonrasında Çocukların Çevre Kavramlarını Anlamlandırmaları....132
Fazilet Merve Ketenci Tona, Dilek Çelikler, Murat Vural, Burak Eren

Özel Eğitim Lisans Öğrencilerinin Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Algı ve Görüşlerinin İncelenmesi 135
Sanem Polat

Özel Eğitim Meslek Okullarında Okutulan Meslek ve Branş Dersleri Öğretim Programlarının Uygulanması Sırasında Öğretmenlerin Yaşadığı Sorunlar ve Bu Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri....137
Dilek Söz Altıntaş

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Sunulan Eğitim İçeriklerinin Yeterliliği: Öğretmen ve Veli Görüşleri....139
Halime Berber, Hamza Kaynar, Barış Doğrukök, Alaeddin Emre Ağardan

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde Görme Yetersizliği Olan Öğrencilerin Bağımsız ve Yetkin Bireyler Olarak Yetiştirilmesi: Gereksinimler ve Programatik Öneriler....141
Önder İşlek

Görme Yetersizliğine Özgü Eğitim Müfredatlarına Genel Bakış; On İki Ülke ile Türkiye'nin Karşılaştırılması 143
Önder İşlek

Okuma Güçlüğü Yaşayan Üç Öğrencinin Okuma Hızı ve Doğruluğundaki Değişimler: ReadKid Uygulama Sürecinden Bir Vaka Serisi 145
İlhan Kanlı

Özel Gereksinimli ve Özel Yetenekli Öğrencilerin Birlikte Öğrenme Sürecinde STEAM Temelli Kapsayıcı Eğitim Uygulamalarının İncelenmesi 147
Ali Kasım Bulut, Erdinç Okulmuş, Ümit Düzenli, Mustafa Şahin Bülbül

Etiketten Potansiyele: Öğretmen Adaylarının Öğrenme Güçlüğü Kavramına İlişkin Algı, Beklenti ve Pedagojik Tutumlarının Vinyet Temelli İncelenmesi 149
Hatice Begüm Uyanık, Zehra Sakallı

Exploring the Role of Teacher Assistants in UAE Inclusive Schools through the Wider Pedagogical Model....151
Ashraf Moustafa

Doğa Temelli Kapsayıcı Eğitim Uygulamalarının Özel Gereksinimli Öğrencilerin Gelişimi ve Sosyal Katılımına Yansımaları....153
Şeyda Kurnaz, Mehmet Özdemir, Onur Örtlek

Bilgilendirici Oturumların Belediye Çalışanlarının Engellilere Yönelik Tutumlar Üzerindeki Etkisi 155
İpek Gülsün, Mustafa Kurt

Engelli Bireyler Tarafından Gerçekleştirilen Bilgilendirici Oturumların Lise Öğrencilerinin Engelli Bireylere Yönelik Tutumları Üzerindeki Etkisi....157
İpek Gülsün, Mustafa Kurt

Engelli Bireyler Tarafından Gerçekleştirilen Bilgilendirici Oturumların Öğretmen Adaylarının Engelli Bireylere Yönelik Tutumları Üzerindeki Etkisi....160

İpek Gülsün, Mustafa Kurt

Yetersizlikten Farklılığa: Öğretmen Adaylarının Nöroçeşitliliğe İlişkin Bakış Açıları 162
Hatice Ulu Aydın

Taşımanın Ötesinde: Özel Gereksinimli Öğrencilere Hizmet Sunan Rehber Personelin Görünmeyen Destek Rolü 164
Rabia Sönmez, Bahadır İnan, Fatma Bensu Akarsu

Erken Çocuklukta Kapsayıcı Eğitim Bağlamında Aynı Sınıfta Görev Yapan Okul Öncesi ve Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki İş Birliği Deneyimleri.....167
Hazal Erkan, Alparslan Ünsal

Nöroçeşitlilik Paradigması Ekseninde Öğrenme Güçlüğünü Yeniden Düşünmek: Bir Alanyazın Değerlendirmesi 169
Rabia Sönmez, Ufuk Özkubat, Bahadır İnan

Erken Çocuklukta Özel Eğitimde Disiplinlerarası STEM ve STEAM Uygulamaları 172
Gülşah Selin Tümkaya, Meltem Duran

Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin ve Akranlarının Gözünden Kaynaştırma / Bütünleştirme Süreçleri: Deneyimler ve Çözüm Önerileri.....175
Yakup Peker, Sıla Doğmaz Tunali

Akran Aracılı Müdahalelerde Tipik Gelişen Akranların Kazanımlarının İncelenmesi 177
Çiğdem Tıkıroğlu, Gizem Ergin

Özel Gereksinimli Kadın Öğretmen Adaylarının ve Öğretmenlerin Deneyimleri: Kesişimsellik Perspektifinden Bir İnceleme.....180
Hava Savaş, Eylem Evin, Erhan Şahin

Özel Gereksinimli Öğrencilerin Akademik Yalıtımı: PISA 2025 Verilerinde İdari Kayıtsızlık ve Sistemik Ayrışma.....182
Kerem Çoban

Kapsayıcı Eğitimdeki Özel Gereksinimli İlköğretim Öğrencilerinin Aile Algısı: Resim Analizi Yoluyla İnceleme 185
Gülten Caca, Yeliz Yekta, Ersin Ateş

Yerleştirmeden Katılıma: Özel Eğitimde Kapsayıcılık Anlayışının Gelişimi Üzerine Türkiye Bağlamında Bir Değerlendirme.....187
Aysima Yiğitbaşı

Kapsayıcı Eğitimin Politikadan Uygulamaya Dönüşümü: Farklı Ülke Örnekleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz 189
Emrah Marul, Saadet Bayar

Özel Gereksinimli Öğrencilerle Çalışmak: Öğretmenlerin Tutum, Öz Yeterlik ve Mesleki Tükenmişlik Deneyimleri.....191
Derya Atalay

Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Kapsayıcı Toplum Uygulamaları Projelerinde Destek ve Temsil Örüntüleri: TÜBİTAK 4008 Programı Üzerine Bir Doküman Analizi.....193

Tuba Kapucuoğlu

OSB Tanılı Öğrenciler İçin Gerçek Yaşam Temelli Kapsayıcı Öğrenme Ortamlarının Yapılandırılması 195
Recai Akdemir

Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerde Sanat Temelli Kapsayıcı Eğitim Uygulamalarının Öğrenci Kazanımlarına Yansımaları 197
İrfan Gümüş, Nagihan Gümüş, Çağrı Avan, Murat Vural, Metin Eker

TALIS 2024 Verilerine Göre Ortaokul Öğretmenlerinin Kapsayıcı Eğitim Profilleri ile Özel Eğitim Öğrenci Oranı ve Uyarlama Stresi İlişkisi....199
Haydar Özdemir

Sınıfın Ötesinde Köprüler: RAM Personelinin Kaynaştırma Öğrencisi Olan Öğretmenler ile İş Birliği Deneyimleri 202
Mustafa Sorkuncuk, Egemen Kileci

İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma/Bütünleştirmeye İlişkin Bilgi Düzeyleri: Tespitler ve Öneriler 204
Orhan Aydın, Üzeyir Emre Kıyak

İlkokullardaki Destek Eğitim Odalarında Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklara Yönelik Eğitimsel Pratikler (BEP, Strateji, Yöntem ve Materyal): Fenomenolojik Bir Çözümleme 206
Ceren Aylin Kaplan, Sıla Doğmaz Tunali, Ayşe Nur Çelik

Öğrenci ve Öğretmen Perspektifinden Öğrenme Güçlüğü Olan Ortaokul Öğrencilerinin Akademik Başarı ve Başarısızlığa İlişkin Nedensel Yüklemeleri 208
Hanifi Sanır, Mehmet Akif Karaman, Arif Arslan, Elif Yaren Çetin, Nilay Çaycı

Özel Eğitim Sınıfına Devam Eden Öğrencilere Sınıf Dışı Ortamlardaki Akran Zorbalığı: Okul Paydaşlarının Görüşleri....210
Abdullah Nazlı, Emine Öner, Ahmet İlkhan Yetkin

Kaynaştırma Ortamlarında Özel Gereksinimli Öğrencilerin Yabancı Dil Öğrenme Deneyimleri: İngilizce Öğretmenlerinin Görüşleri....212
Ela Umulğan, Elif Sazak Duman, İbrahim Benek

Okul Öncesi Kaynaştırma Ortamlarında Gerçekleştirilen Akran Aracılı Müdahale Çalışmalarının Kalıcılık ve Genelleme Bağlamında İncelenmesi....215
Gizem Ergin, Çiğdem Tıkıroğlu

Özel Eğitimde Aile-Okul İş Birliğinin Bireylerin Sosyal Beceri ve İnce Motor Beceri Gelişimine Etkisi....218
Sevinç Gül, Mukaddes Demir

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Araştırmalarının Bibliyometrik Çözümlemesi: 2001-2026 Dönemi 221
Fırat Keser, Arzu Tanrıverdi, Ceylan Cinal

Özel Eğitim Alanında Görev Yapan Öğretmenlerin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Süreçlerine İlişkin Deneyimleri ve Görüşleri 223

Tuncay Sabak, Elif Sazak Duman

Özel Eğitim Sınıflarında Düzey Temelli Gruplandırmaya İlişkin Öğretmen Görüşleri 225
Nesime Kübra Terzioğlu, Yunus Emre Kırlangıç

Kendini Talimatlandırma Stratejisinin Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bir Öğrencinin Mekanik Yazma Becerileri Üzerindeki Etkisi 227
Gülay Çelik, E. Rüya Özmen, Selma Tufan

Genişletilmiş Çekirdek Müfredatın Türkiye'deki Yolculuğu: Ulusal Bilimsel Yayınların Tematik Haritası 229
Gülistan Yalçın

Model Okuma, Hedef Belirleme ve Kendini İzleme Müdahale Paketinin Gelişimsel Yetersizliği Olan Ortaokul Öğrencilerinin Okuma Hızı Üzerindeki Etkisi 232
Erdem Zekeriya Kapıcı, E. Rüya Özmen, Selma Tufan, Gülay Çelik, Sabit Erhan

Eylem Araştırması: Bir Genel Eğitim Okulundaki Özel Eğitim Öğretmenlerinin İşe Yabancılaşmalarının İyileştirilmesi.....234
Aslı Avcıl, Sezgin Vuran

Öğrenme Güçlüğü Olan Çocukların Matematik Becerilerinin Geliştirilmesinde Alana Özgü ve Alan Geneli Müdahalelerin Etkililiği: Bir Sistematik Derleme 236
Rumeysa Çakır, Salih Kürşat Çilingir

Özel Eğitim, Duygu Regülasyonu, Dokunsal Materyaller, İyi Uygulama Örneği, eTwinning.....238
Zeliha Nur Turan

Türkiye'de Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerilerini Ele Alan Lisansüstü Tezlerin Bilişsel ve Üstbilişsel Bileşenler Açısından İncelenmesi (2020–2025).....240
Çağla Özgür Yılmaz, Betül Şimşir Der

Başarıya Adım Adım: Zihinsel Yetersizliği Olan Lise Öğrencilerine Onluk Bozarak Çıkarma İşlemlerinin Öğretiminde Manipülatif Destekli Doğrudan Öğretim Paketinin Etkililiği.....243
Şerife Yücesoy-Özkan, Turan Demirkıran, Gamze Aydın, Osman Yaşar

Servis Rehber Personeline Yönelik İş Birliği Temelli Özel Eğitim Programı: Geliştirme ve Ön Etkililik Çalışması 245
Gülten Yalçın, Münire Merve Yıldız, Derya Alyagut, Özge Dönmez

Koklear İmplantlı Okul Öncesi İşitme Engelli Çocuklar İçin Beden Eğitimi: Bir Durum Çalışması.....247
Osman Çolaklıoğlu, Zerrin Turan

Özel Gereksinimli Öğrenciler İçin Deprem Farkındalığı Eğitimi: Titreşim Destekli Simülasyon Maketi ve Tablet Tabanlı Uygulamanın Birlikte Kullanımı 250
Sibel Süslü, Serap Yamak

Özel Eğitimde Akran Zorbalığı ve Mücadele Stratejileri: Öğretmen Perspektifi, Mesleki İş Birliği ve Bütüncül Müdahale Modelleri 253
Gülşah Selin Tümkaya, Tansu İnce Çakan

Okul Öncesi Dönemde Özel Gereksinimli Bireylerin Akranlarına Yönelik Zorbalıkla Mücadele Farkındalık Eğitiminin Etkililiği 255
Gülistan Yıldırım, Dilara Çatkın, İrem Tetik, İsmail İnal, Eyüp Maden, Ahmet İlkhan Yetkin

Okul Sınırlarının Ötesinde: Zihin Yetersizliği Olan Bireylerin Toplumsal Ortamlarda Yaşadıkları Zorbalık Üzerine Bir Derleme....257
Gizem Ergin, Özgül Aldemir Fırat

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Öğrenme Güçlüğü Algıları ile Farklılaştırılmış Öğretim Öz-Yeterlikleri Arasındaki İlişki 260
Seren Barlak

O-HAP Okula Hazırlık Programı'nın İlkokula Hazırbulunuşluk Becerilerine Etkisi: Bir Vaka Sunumu....262
Rahime Seper

Otizmli Bireylerde Besin Reddi Davranışına Yönelik "Sense-Bite" Duyusal Davranışsal Müdahale Programının Etkililiği 264
Yusuf Kadri Kahraman, Aylin Sönmez

Otizmde Erken Müdahale Çalışmalarına İlişkin Bir Kapsam Derlemesi: Türkiye Örneği.....266
Ozan Cuma Yılmaz Özkaya, Eren Yenigün, Selin Safran, Musap Yalçın

İlk "Zorlu" Konuşma 268
Eren Yenigün, Sarah Hurwitz

Portage Erken Eğitim Programının Göçmen Anneler ve Özel Gereksinimli Çocuklarıyla Uygulanması: Karma Yöntem Araştırması....270
Amani Kanaan, Gözde Tomris

Erken Müdahale Öğretmeni Olmak: İşitme Kaybı Olan Bebekler ve Küçük Çocuklar Bağlamında Fenomenolojik-Hermenötik Bir Araştırma....272
Emel Ertürk Mustul

Otizm Tanılı ve Risk Altındaki Küçük Çocukların Sosyal Bilişsel Yeterlikleri ile Sosyal, Duygusal ve Davranışsal Özellikleri Arasındaki İlişkiler 274
Seray Toprak, Samet Burak Taylan

Eylem Çağrısı: İşitme Kaybı Olan Çocuklar İçin Öğretmen Tarafından Uygulanan Kitap Okuma Müdahalelerine Yönelik Acil İhtiyaç — Sistematik Bir Derlemeden Elde Edilen Bulgular 276
Hatice Öz, Nihan Kahraman Evrenkaya, Emine Selcen Uyar

Okul Öncesi Eğitimde Otizm Spektrum Bozukluğu ve Kaynaştırma: Sınıf İçi Uygulamalar ve Alanyazın Temelli Bir Değerlendirme 278
Zeynep Yücel, Tuğba Kontaş Azaklı, Nilüfer Altun

Türkiye'de 1-6. Sınıf Öğrencilerinin Matematik Becerilerinin Gelişimsel Profili ve Diskalkuli Riskinin Belirlenmesi: MathPro Testinin Türkçeye Uyarlanması 280
Tamer Aydemir, Giannis Karagiannakis

Özel Gereksinimli Bireylerde Güvenlik Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Yaşam Temelli Bir Eğitim Projesi.....282
Deniz Akdal, Suna Dağdelen, Cebrail Turna, Yasemin Kuzu

Türkiye'de Zihinsel Yetersizlik Alanında Bilginin Araştırmadan Uygulamaya Dolaşımı.....284
Hatice Uyanık

Türkiye'de Özel Eğitim Belgeleri Arasında Öğrenci Tercihinin Dönüşümü.....286
Hatice Uyanık

Özel Gereksinimli Bireyler İçin Geliştirilen Mesleki İlgi Envanterleri: Dünyadaki Araçların Karşılaştırmalı Bir İncelemesi 288
Tuncay Çolak, Zehra Atbaşı

"Rapor Var, Sonrası?": RAM Uzmanlarının Gözünden Özel Gereksinimli Öğrencilerin Tanılama Sonrası İzleme ve Geçiş Süreçleri 290
Gülçin Çoban, Naim Çelebi, Kübra Özmen, Arzu Sarı, Gültaç Erfidan, Ezgi Sumbas

Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocukların Okul Öncesinden İlkokula Geçiş Sürecinin İncelenmesi: Çoklu Durum Analizi 292
Cemre Uludağ Boz, Kübra Adıgüzel Kaya, Elif Şanlı, Yasemin Ergenekon

İş Yaşamında Öz-Belirleme: Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Yetişkinlerin ve Ebeveynlerinin Görüşleri 294
Esra Orum Çattık, Tahir Mete Artat, Yasemin Ergenekon

Yüksek Potansiyelli Öğrencilerin İklim Değişikliği Farkındalıkları ile Eko-Anksiyete Düzeyleri Arasındaki İlişkide Bilişsel Esnekliğin Rolü 296
Mine Bilge Bilgibir, Yakup Doğan

Ebeveynlerin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarına Çevrim İçi Güvenlik Becerilerinin Öğretimine İlişkin Görüş, Deneyim ve Önerileri 298
Tudem Fatma Kalkuz, Seray Olçay

Ebeveynlerin Gözünden Özel Gereksinimli Çocuklarının Ergenlik Serüveni: Deneyimler Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....300
Caner Sancı, Emrah Gülboy

Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Okul Sonrası Geçiş Süreçlerinde Doğal ve Formal Destekler 302
Muhammed A. Karal, Neslihan Ünlüol Ünal, Adile Emel Sardohan Yıldırım, Micah D. Klayman

"Hak Mı Lütuf Mu?" Türkiye'de Özel Gereksinimli Çocukların Ailelerinin Kamusal Sosyal Yardımlara İlişkin Yaşantılarının Ekolojik Sistemler Kuramı Temelinde Analizi.....304
Şahin Cincioğlu, Buse Durgun

Otizm Damgalama ve Bilgi Anketi İkinci Sürümünün (ASK-Q-2) Türkçeye Kültürlerarası Uyarlanması: Bir Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması 306
Neslihan Canpolat Çığ, Oğuzcan Çığ, Özlem Diken, İbrahim Halil Diken

Özel Gereksinimli Bireylerde Cinsel İstismar ve İhmal Olgusuna İlişkin Bilimsel Yayınların Bibliyometrik Analizi 309
Ceylan Cinal, Fırat Keser, Arzu Tanrıverdi

OSB Olan Çocukların Duyusal Uyaranlara Verdikleri Tepkilerin Günlük Yaşam ve Toplumsal Katılım Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi 312
Işıl Terzioğlu

Özel Yetenekli Öğrencilerde Akademik Mükemmeliyetçilik ile Pozitif Genç Gelişimi Arasındaki İlişkide Aile Desteği ve Olumlu Gelecek Beklentisinin Aracı ve Seri Aracı Rolü 314
Fatma Panay, Ragıp Ümit Yalçın

Benim İçin Boş Yer Var mı? Zihinsel Yetersizliği Olan Genç Yetişkinlerin Ulaşımla İlgili Deneyimleri 316
Sima Mart, Fidan Güneş Gürgör Kılıç

Sınıftan Hayata Matematik: OSB Tanılı Öğrencilerde Gerçek Yaşam Temelli Matematik Uygulamaları 318
Fatih Gümüş

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Bakım Yükünün Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi 320
Meryem Çavga, Fatih Koçak

Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitiminde Paydaşların İş Birliğine İlişkin Görüşleri 322
Mine Bilge Bilgibir, Eylem Dayı

"Bir kartalın kanatları gibi": Okul Döneminde Otizmli Çocuğu Olan Babaların Deneyimleri 324
Zehra Hazar, Rabia Köse

Almanya'da Özel Gereksinimli Çocukları Olan Türk Kökenli Göçmen Annelerin Deneyimleri 326
Abdulkadir Kocaoğlu, Havagül Akçe

OSB Tanılı Çocukların Annelerine Yönelik Etkinlik Çizelgesi Eğitiminin Serbest Zaman Beceri ve Planlama Yeterliklerine Etkisi 328
Fatımanur Yalçın, Ozge Bosnak

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelerin İnternet Kullanımı Motivasyonları ve Dijital Ebeveynlik Öz Yeterliliklerinin Karşılaştırılması 330
Aysun Çolak, Sinem Özkan

Babaların Gözünden Gebelik Öncesi Dönem: Otizm Tanılı Çocuğu Olan Babaların Çevresel Etkenlere İlişkin Deneyim ve Farkındalıkları 332
Tuğba Ertekin Yağcı, Gülşah Pabuççu, Selviye Gökçe, Ahmet Yikmis

Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşadıkları Eğitsel Sorunlar.....334
Hatice Kadıoğlu Ateş, Bayram Samed Biner, Tozan Cenk Aktaş, Faruk Emre Gedizli

Tanılamadan İzlemeye Paydaş Yönetişimi: Türkiye'de Özel Yeteneklilerin Eğitimini Düzenleyen Politika ve Uygulama Belgelerinin Analizi 337
Gamze İnci

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Tipik Gelişim Gösteren Kardeşlerine Sunulacak Psikoeğitim Programında Kardeş Söyleminden Yansımalar.....339
Ecenaz Güngör, Hatice Şengül Erdem

Görme Yetersizliği Olan Çocukların Ailelerinin Eğitsel ve Sosyal Yaşamda Karşılaştıkları Güçlükler ve Çözüm Önerileri.....341
Rukiye Uluç, Tamer Karakoç

Özel Anneler, Ortak Paydalar: Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Annelerin Yaşam Deneyimlerinin ve Gereksinimlerinin Fenomenolojik İncelenmesi.....343
Yeliz Yekta, Gülten Caca, Ersin Ateş

Otizm Bağlamında Sınır Belirsizliği ve Uzamış Yas Belirtileri Ölçekleri'nin Dyadik Geçerliliği.....345
Meryem Vural Batık, Selda Örs Özdil

Otizm Spektrum Bozukluğunda Etkileşimli Kitap Okuma Müdahalelerinde Ebeveyn Katılımı ve Teknoloji Destekli Yaklaşımlar 347
Sümeyye Yar, Emine Arslan Kılıçoğlu

Erken Çocukluk Özel Eğitimi Programı Uygulamalarında Ailelerin Rolüne İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi.....349
Atika Havva Özçoban, Abdullah Turan

Otizmin İlk İşaretleri: İletişim, Duyusal ve Motor Belirtilerin Ebeveyn Perspektifinden İncelenmesi.....351
Sevim Küçük Karahan, Hanife Turan, Handan Kayır, Hüseyin Demir

Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Aile Katılımına İlişkin Öğretmen Görüşleri 353
Büşra Turan, Hakan Özak

Özel Eğitim Öğretmenlerinde Sıkışmışlık ve Mental İyi Oluş: Umutsuzluk ve Psikolojik Sağlamlığın Seri Aracı Rolü 355
Nurettin Yılmaz, Zekai Alper Alp, Deniz Akdal, Veysel Aksoy

Özel Eğitimde Güncel Tartışmalar: "Küresel Eğilimler, Ulusal Gerçekler" Çerçevesinde Özel Eğitimde Öğretmen Yeterlikleri.....357
Cengiz Teğiş

Özel Gereksinimli Öğrencilerde Öz Farkındalığı Değerlendirmek: Öğretmen Uygulamaları, Güçlükler ve Gereksinimler 359
Tuğba Devecioğlu, Hülya Öcal

ÖZELCE: Özel Gereksinimli Çocukların Cinsel Eğitimine Yönelik Eğitsel Bir Masa Oyununun Geliştirilmesi ve Pilot Değerlendirilmesi.....361

Hülya Öcal, Zehra Atbaşı

Özel Eğitim Lisans 4. Sınıf Öğretmen Adaylarının Eğitimde Drama Ders Sürecinin ve Deneyimlerinin İncelenmesi 363
Merve Kaymaz, Tolga Erdoğan

Fen Bilimleri Öğretmenlerine Sunulan Koçluk Desteğinin Öğretmen ve Gelişim Yetersizliği Olan Öğrenci Davranışlarına Etkileri 365
Kübra Ağrı, Aysun Çolak

Özel Eğitim Öğretmen Adaylarında Bilimsel Düşünme, Duygusal Zekâ ve Mesleki Tutum Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi 367
Hatice Ulu Aydın, Tuğba Sivrikaya

Otizm Sınıflarında Birlikte Öğretimin Yapılandırılması: Öğretmenlerin Rol Paylaşımı, İş Birliği ve Uygulama Deneyimleri 369
Onur Emre Kocaöz

Sanat Temelli Empati Atölyesinde Pedagojik Farkındalık: Nöroçeşitlilik Perspektifinden Öğretmen Yansımaları....371
Cansu Aybakan

Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Uygulamalı Ders Deneyimleri: OSB'de Sosyal ve İletişim Becerileri Öğretimi 374
Volkan Şahin

Özel Eğitim Anaokulu Öğretmenlerinin Sosyal Beceri Öğretimi Yeterliliklerinin Geliştirilmesine Yönelik Mesleki Gelişim Projesinin Uygulanması....376
Pınar Öztürk, Şenay Delimehmet Dada, Meral Beşken Ergişi, Nusret Öztürk, Nurdan Turhan, Şevki Uluhan

Otizmli Öğrencilere Geometrik Şekillerin Öğretiminde Geogebra'yla Sunulan Sanal-Temsili-Soyut Öğretimin Etkileri 379
Sümeyye Sena Yavuz, Şerife Yücesoy-Özkan

Olumlu Algıdan Koşullu Kabule: Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Yönelik Algıları....381
Elif Yaren Çetin, Eda Yeşilkaya Bennett

Yapay Zekâ Destekli Araçlarla Öğretim Materyali Hazırlama Eğitiminin Özel Eğitim Öğretmenlerine Yüz Yüze ve Çevrimiçi Sunumlarının Karşılaştırılması: Bir Karma Yöntem Araştırması 383
Baran Yaşar, Sezgin Vuran

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Kapsamında Farklılaştırma Eğitiminin Formatör Öğretmenlerin Kavramsal Anlayışlarına ve Uygulama Becerilerine Yansımaları 385
Melike Çetinkaya

Özel Eğitim Öğretmenlerine Yönelik Çevrimiçi Mesleki Gelişim Modülünün Etkisi: Öğretmen ve Öğrenci Çıktıları 388
Dilara Ecem Altun, Şerife Yücesoy-Özkan, Nuray Öncül

Özel Eğitimde Kuramdan Uygulamaya: Milli Eğitim Akademisinde Hazırlık Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Özel Yetenekliler Odaklı Ders Deneyimleri 390
Gökçe Nur Akkiyik, İrem Akçayır

Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Türk İşaret Diline Yönelik Tutumlarının İncelenmesi 392
Gültaç Erfidan, Arzu Sarı, Gülçin Çoban

Özel Gereksinimli Öğrencilere Yönelik Matematik Öğretimi: Öğretmen Görüşleri 394
Kezban Yeter, Selvinaz Turan, Mehtap Kot

Öğretmen Eğitiminin İlk Yıllarındaki Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Eğitimde Yapay Zekâya Yönelik Tutumları 397
Seda Karayazı Özsayın, Mehmet Emin Öztürk

Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Öğrenme Güçlüğü Kavramı Hakkındaki Metaforik Algıları 399
Hasan Ferşat Taşlıbeyaz

Özel Eğitim Sınıflarında Sınıf Öğretmeni Rolüyle Görevlendirilen Norm Fazlası Branş Öğretmenlerinin Deneyimleri 402
Zekai Alper Alp, Nesrin Özdoğan Şahin, Veysel Aksoy, Muhammed Enes Aydın

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sağlık ve İyi Oluşlarını Desteklemeye Yönelik Müdahaleler: Bir Alanyazın Taraması 405
Aynur Gıcı Vatansever

Özel Eğitim Öğretmenlerine Yönelik Bir Çevrimiçi Mesleki Gelişim Modülünün Geliştirilmesi ve Paydaş Görüşleri Doğrultusunda İyileştirilmesi 407
Şerife Yücesoy-Özkan, Dilara Ecem Altun, Nilgün Özdamar, Nuray Öncül, Derya Genç Tosun, Gülden Bozkuş Genç, Dilruba Kürüm Yapıcıoğlu, Sima Mart

Kapsayıcı Okullarda Çok Aşamalı Destek Sistemlerinin (MTSS) Uygulanabilirliği ve Öğretmen Yeterliklerinin Değerlendirilmesi 409
Mehmet Mustafa Sevimli

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde İşitme Kayıplı Bireylere Sunulan Destek Eğitim Hizmetlerinin İyileştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması 412
Ufuk Atmaca, Yıldız Uzuner

Özel Eğitim Uygulamalarının Karşılaştırmalı Analizi: Türkiye ve Malezya Örnekleri 414
Ersin Ateş, Nur Amalina Samsudin, Gülten Caca, Yeliz Yekta

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yapay Zekâya İlişkin Metaforik Algılarının İncelenmesi 416
Ayşe Nur Elçi, Nilüfer Altun

Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencilerinin Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi 418
Hava Özkan, Emine Aydemir

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yapay Zekâ Destekli Öğretim Materyallerinin Özel Eğitimde Kullanımına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi 420

Muhammet Ali Bozhöyük, Nilüfer Altun, Özlem İlker

İdari Yük ile Öğretimsel Liderlik Arasında Özel Eğitim Okul Yöneticiliği: Okul Yöneticilerinin Deneyimlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma 422
Feyyaz Şentürk

Otizm Alanında Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Otizm Öz Yeterliklerine Çevrim İçi Mesleki Gelişim Programının Etkisi: Bir Deneysel Çalışma 424
Elif Gündoğdu Kılıçarslan, Esra Betül Ergül, Büşra Göbel, Mustafa Kılıçarslan

İki Kere Farklı Öğrencilerin İlk Okuma Yazma Öğretimi Süreci İçin Tasarlanan Çok Duyulu Eğitsel Oyunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri 426
Hatice Kadıoğlu Ateş, Tozan Cenk Aktaş

Okullarda Yürütülen Özel Eğitim Hizmetleri ile İlgili Rehber Öğretmenlerin Görüş ve Önerilerinin Belirlenmesi 429
Hatice Karaca, Yahya Çıkılı, Derya Çıkılı-Soylu, Selma Şahin Karakaya

Erken Çocukluk Döneminde İşitme Kayıplı Çocuklarla Çalışan Öğretmen ve Eğitimcilerin Hikaye Bakma Etkinliklerine Yönelik Mesleki Gelişim Gereksinimleri....431
Aslı Gerek Şenol, Zerrin Turan

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Renkli Halka Atma Oyununun Öğretiminde Eş Zamanlı İpucuyla Öğretimin Etkililiği 433
Büşra Kozan, Emine Eratay

Özel Gereksinimli Öğrencilerle Çalışan Öğretmenlerin Afet ve Acil Durum Hazırbulunuşluklarının İncelenmesi....435
Zehra Cevher, Hüsne Öz Alkoyak, Ahmet Alperen Yavuz

Görme Yetersizliği Olan Bir Fen Bilimleri Öğretmeninin Mesleki Kimlik Yolculuğu 437
Aydın Sellioğ, Mehmet Gazi Aslan, Mehmet Küçükgöz

Özel Eğitim Okul ve Sınıflarında Görev Yapan Öğretmenlerin Karşılaştığı Güçlükler ve Rehberlik Araştırma Merkezinden Beklentilerinin İncelenmesi 440
Onur Eker, Ahmet Taş, Haşmet Ören

Özel Gereksinimli Bireylerle Çalışan Farklı Meslek Gruplarından Uygulayıcıların Müzik Temelli Uygulamalara İlişkin Deneyimleri....442
Arzu Sarı, Gültaç Erfidan, Gülçin Çoban, Serhat Çiftçi

Özel Eğitim Öğretmeni Gözünden Cinsellik Eğitiminin Kapsayıcılık Özelliklerinin Değerlendirilmesi....444
Didem Güven, Hülya Bozoğulları Durmuş, Gamze Kaplan

OSB Olan Öğrencilerin Problem Davranışlarına Yönelik Öğretmenlerin İşlev Belirleme ve İşleve Dayalı Müdahale Seçme Performanslarının İncelenmesi....446
Işıl Terzioğlu

Akran Zorbalığına Karşı Kaynaştırma/Bütünleştirmeyi Güçlendirme 448
Ayten Düzkantar

Özel Eğitim Öğretmen Adaylarında Sosyal Destek, Yaratıcı Düşünme ve Problem Çözme: Bir Aracılık Modeli....450
Hikmet Beyza Yakıcı, Hamza Kaynar

Otizm Spektrum Bozukluğunda Motor Stereotipik Davranışlara Yönelik Müdahaleler....452
Şerife Şahin

Türkiye'de 2016-2026 Yıllarında Otizm Hakkında Google Trends Arama Eğilimlerinin İncelenmesi....454
Yasin Günlü

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yemek Pişirme Becerilerinin Öğretiminde Teknoloji Destekli Kendini Yönetme Stratejilerinin Etkililiği....456
Elif Gökçen Köroğlu, Esra Orum Çattık

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretiminde Artırılmış Gerçeklik Destekli Video Modelle Öğretimin Etkililiği....458
Funda Coşkun, Esra Orum Çattık

Fiziksel Dünyadan Dijital Yaşama: Özel Gereksinimli Bireylere Dijital Becerilerin Öğretimine İlişkin Türkiye'de Yapılan Araştırmaların İncelenmesi....460
Adeviye Işıldak

Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Sözcük Yazma ve Dikte Becerilerini Desteklemeye Yönelik Dijital Bir Sözcük Oyununun Geliştirilmesi....462
Kadir Koç, Mehmet Nesim Erdemir

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerde Giyilebilir Sanal ve Artırılmış Gerçeklik Teknolojilerinin Kullanımı: Bibliyometrik Analiz ve Kapsam Derlemesi....464
Muhammet Sıtkı Ozger, Esra Orum Çattık

İşitme Kayıplı Bireylerin Karşılaştığı Dijital Eşitsizlikler: Dijital Bölünme Modeli Kapsamında Eleştirel Bakış....467
Nagihan Baş Beyli

Bilgisayar Destekli Sesbilgisel Farkındalık Müdahalesinin Risk Grubundaki Okul Öncesi Çocukların Sesbilgisel Farkındalık Becerilerine Etkisi....469
Fethi Emre Okşak

Öğretmenler İçin Yapay Zekâ Entegrasyonu Ölçeği Geliştirilmesi....471
İbrahim Can Şahan, Emre Laçin

Üstün Yetenekliler Eğitiminde Yapay Zekâ Araştırmaları: Web of Science Tabanlı Bibliyometrik Bir Analiz....473
Ramazan Durukan

Özel Eğitimde Üretici Yapay Zeka Kullanımına Yönelik Araştırmaların Sistematik İncelenmesi....475
Suzan Alkan Işık, Muhammed Dağlı

Üretken Yapay Zekânın Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilere Matematik Becerisi Kazandırmada "Ana Öğretmen" Olarak Etkililiği....477

Murat Aslan, Oğuzhan Hazır

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Öğretim Süreçlerinde Yapay Zeka Kullanım Deneyimlerinin Belirlenmesi ve Eğitsel Sonuçları....480
Hatice Karaca, Selma Şahin Karakaya, Yahya Çıkılı, Derya Çıkılı-Soylu

Matematik Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilere Saat ve Kesir Öğretiminde Basamaklandırılmış Öğretim Yönteminin Geleneksel ve Yapay Zeka Destekli Sunumlarının Karşılaştırılması....482
Nurcan Kaya, Gönül Akçamete, Mukaddes Sakallı Demirok

Otizmde Yenilikçi Bir Yaklaşım: PaiCoach Yapay Zekâ Destekli Ebeveyn Koçluğu Uygulaması....484
Yusuf Akemoğlu

Özel Eğitimde Etik İkilemler ve YZ: İnsan ve Makinenin Karar Verme Süreçleri....486
Ela Özekçi, Halil Öztürk

Bir Üretken Yapay Zeka Aracının Farklı İstem Koşullarında Ürettiği Türkçe BEP Amaçlarının Ölçülebilirlik, Bireyselleştirme ve Senaryo Bilgileriyle Tutarlılık Açısından İncelenmesi....489
Ayça Fulya Karaca

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yapay Zekâ Destekli Beceri Öğretimi: Güncel Araştırmaların Derlenmesi....491
Nilay Eğilmez, Esra Orum Çattık

Sağır Ebeveynlerin Otizmli Okul Öncesi Çocuklarına El Yıkama Becerisinin Öğretiminde Yapay Zekâ ile Üretilen Kişiselleştirilmiş Video Modellemenin Etkililiği....493
Zehra Çelik, Yusuf Alpdoğan, Metin Taytaş

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Üretken Yapay Zekâ Kullanımı: Sistematik Bir Derleme....495
Zeynep Çam Alegöz, Ahmet Yalçın Hocaoğlu, Ersin Ateş

Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocuklara Yabancıların Tekliflerini Reddetme Becerisinin Öğretiminde Yapay Zekâ ile Üretilen Video Sosyal Öykülerin Etkililiği....497
Medya Barut, Yusuf Alpdoğan, Metin Taytaş

Özel Eğitimde Yapay Zekâ Entegrasyonu: Bir SWOT Analizi....499
Nuray Latıfzada

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Üretken Yapay Zekâ Kullanım Gereksinimleri ve Hizmet İçi Eğitim Programı Önerisi....501
Nuray Latıfzada, Ebru Ünay

Öğrenme Güçlüğü Olan İlkokul Öğrencilerinin Çalışma Becerilerini Desteklemeye Yönelik Yapay Zekâ Destekli Öz Belirlemeli Öğrenme Modelinin Tasarım ve Geliştirme Süreci....503
Çığıl Aykut, Gamze Apaydın, Banu Karaahmetoğlu, Kürşat Çağıltay, Ergün Cihat Çorbacı, Cihan Sert

Yapay Zekâ ile Uyarlanmış Metinlerin Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Okuma Akıcılığı Üzerindeki Etkisi 505
Mehlika Rabia Ateş, Gamze Apaydın

Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Yazma Becerilerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Araştırmaların İncelenmesi 507
Bilge Beren Hamzaçebi

Teknosağlamcılık Ekseninde Yardımcı Teknoloji Kullanımı 509
Halil İbrahim Çakır, Yasemin Ertuğrul, Zeynep Şule Yılmaz

Dijital Özel Eğitim Platformu: Tasarım, Entegrasyon ve Uygulama 512
Oğulcan Günel

Doğrudan Öğretimde Flash Kartlarla, Zihinsel Yetersizliği Olan Bir Öğrenciye Sayı Okuma Becerisinin Kazandırılması 515
Zeynep Metin, Serpil Alptekin

Türkçe Çevrim İçi Söylemde İki Kere Farklı Çocuklar: Tematik Kodlama, LDA ve Google Trends Destekli Bir Web Korpusu Analizi 517
İrem Akçayır, Cebrail Turna, Asiye Günel

Türkiye'de Artırılmış Gerçeklik Destekli Matematik Eğitimi Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: Özel Eğitim Bağlamında Bir Değerlendirme 520
Zehra Yılmaz, Ufuk Özkubat, Bahadır İnan

Görme Yetersizliği Olan Bireylerin Braille Ekran Kullanımına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi 523
Recep Çolak, Cem Aslan, Tuncay Çolak

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Derse Hazırlık Becerisinin Öğretiminde Akıllı Saat Aracılığıyla Sunulan Metinsel İpuçlarının Etkisinin İncelenmesi 525
Burak Gürpınar, Esra Orum Çattık

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Kavram Öğretiminde Artırılmış Gerçeklik ve Ayrık Denemelerle Öğretimin Etkililiklerinin Karşılaştırılması 527
Derya Genç Tosun, Özlem Dalgın, Osman Yaşar

DAVETLİ KONUŞMALAR, PANELLER VE ÇALIŞTAYLAR

Bildiri oturumları dışındaki bilimsel etkinlikler; gün, saat ve salona göre.

1. GÜN · ÇARŞAMBA, 21 EKİM 2026

DAVETLİ KONUŞMA 10.00–10.45 · Ana Salon

Özel Gereksinimli Göçmen Öğrencilere Yönelik Eğitim ve Destek Uygulamaları

Prof. Dr. Anna Zamkowska, *Radom Üniversitesi, Polonya*

PANEL 1 · MİTAT ENÇ PANELİ 11.00–12.00 · Ana Salon

Özel Eğitimde Küresel Eğilimler, Ulusal Gerçekler

Prof. Dr. Ayşegül Ataman, *Lefke Avrupa Üniversitesi*
Prof. Dr. Ahmet Konrot, *Üsküdar Üniversitesi*
Prof. Dr. Atilla Cavkaytar, *Maltepe Üniversitesi*

PANEL 2 14.45–16.15 · Ana Salon

Özel Eğitim Uygulamalarında Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye'deki Özel Eğitim Pratikleri

Prof. Dr. Hakan Sarı, *Necmettin Erbakan Üniversitesi*
Prof. Dr. Elif Sazak Duman, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*
Doç. Dr. Zehra Atbaşı, *Necmettin Erbakan Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 1 14.45–16.15 · Salon A

Genç Araştırmacılara Akademik Yazım Çalıştayı: Nicel Araştırmalar

Doç. Dr. Kemal Afacan, *Artvin Çoruh Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 2 14.45–16.15 · Salon B

Özel Eğitimde Avrupa Birliği Projesi Yazma

Dr. İrem Akçayır, *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 3 14.45–16.15 · Salon C

Mahremiyet Eğitimi ve Tacizden Korunma Davranışlarının Öğretimi

Doç. Dr. Ayten Düzkantar, *Anadolu Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 4 14.45–16.15 · Salon D

Erken Çocukluk Döneminde Ebeveynlerle Nitel Araştırma Yürütmek: Desenler ve Uygulama Adımları

Dr. Tezcan Çavuşoğlu, *Kafkas Üniversitesi*

2. GÜN · PERŞEMBE, 22 EKİM 2026

PANEL 3 10.30–12.00 · Ana Salon

Otizmde Erken Müdahale Sürecinde Değerlendirmeden Müdahaleye Küresel Eğilimler, Ulusal Gerçekler

Prof. Dr. İbrahim Halil Diken, *Anadolu Üniversitesi*
Prof. Dr. Veysel Aksoy, *Anadolu Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Koçak, *Necmettin Erbakan Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 5 10.30–12.00 · Salon A

Genç Araştırmacılara Akademik Yazım Çalıştayı: Nitel Araştırmalar

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim Çakır, *Giresun Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 6 10.30–12.00 · Salon B

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarla Drama

Prof. Dr. Emine Eratay, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 7 10.30–12.00 · Salon C

Özel Gereksinimli Çocuklara Matematik Öğretiminde Çoklu Duyulu Yaklaşımlar

Prof. Dr. Ahmet Yıkmış, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*

PROJE SUNUMU 10.30–12.00 · Salon D

Otizmli Bireylerin Çalışma Yaşamına Katılımı: EKER Firmasının OBİG Modeli ve İş Koçu Eğitimi

Prof. Dr. Atilla Cavkaytar, *Maltepe Üniversitesi*
Psk. Zeynep Sıla Yüzük
Dilek Mert, *EKER Süt Ürünleri Üretim Personeli*

PANEL 4 14.45–16.15 · Ana Salon

Öğretmen Yetiştirme

Prof. Dr. Banu Altunay, *Gazi Üniversitesi*
Prof. Dr. Zerrin Turan, *Anadolu Üniversitesi*
Doç. Dr. Adile Emel Sardohan Yıldırım, *Akdeniz Üniversitesi*
Doç. Dr. Mahmut Çitil, *Gazi Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 8 14.45–16.15 · Salon A

Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizliklerde Uluslararası Perspektif: AAIDD (Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Derneği)

Prof. Dr. Atilla Cavkaytar, *Maltepe Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Hatice Uyanık, *Sinop Üniversitesi*

BİLİMSEL SÖYLEŞİ 14.45–16.15 · Salon B

Uluslararası Düzeyde Araştırma ve Yayın: Stratejiler, Deneyimler ve Öneriler

Prof. Dr. Salih Rakap, *University of North Carolina, ABD*
Prof. Dr. Halis Sakız, *Mardin Artuklu Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 10 14.45–16.15 · Salon C

Çocuk Gelişim Testleri (AGTE – Metropolitan – Gesell – Frostig)

Doç. Dr. Sertan Talas, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 9 14.45–16.15 · Salon D

Okuma Güçlüğü Yaşayan Çocuklarda Fonetik Analizle Okuma Yazma Öğretimi: FONEM Programı Uygulamaları

Taylan Özgür Keşoğlu

DAVETLİ KONUŞMA · ÇEVRİM İÇİ 16.30–18.00 · Ana Salon

Özel eğitimde okul temelli destek sistemleri, PBIS ve eğitimde sistem dönüşümü alanlarında dünya çapında tanınan araştırmacı

Prof. Dr. Robert H. Horner, *University of Oregon, ABD*

3. GÜN · CUMA, 23 EKİM 2026

PANEL 5 10.30–12.00 · Ana Salon

Öğrenmede Evrensel Tasarım

Prof. Dr. Şerife Yücesoy-Özkan, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
Prof. Dr. Seray Olçay, *Ankara Üniversitesi*
Doç. Dr. Derya Genç-Tosun, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 11 10.30–12.00 · Salon A

Genç Araştırmacılara Akademik Yazım Çalıştayı: Meta-Analiz, Sistematik Derleme ve Tek Denekli Deneysel Araştırma

Doç. Dr. Orhan Aydın, *Ankara Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 12 10.30–12.00 · Salon B

Özel Eğitimde Eylem Araştırmaları ve Uygulamalı Örnekler

Doç. Dr. Aysun Çolak, *Anadolu Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 13 10.30–12.00 · Salon C

UDA ile Uygunsuz Cinsel Davranışlara Müdahalede Doğru Yaklaşımlar: Gerçek Vaka Örnekleriyle Uygun Müdahale Planı Geliştirme

Dr. Öğr. Üyesi Didem Güven, *Sağlık Bilimleri Üniversitesi*

ÖZEL OTURUM · ÖZDER 10.30–12.00 · Salon D

Özel Eğitimciler Derneğinin (ÖZDER) Örgütlenme Süreci ve Güncel Sorunlar Üzerine Çalışmalar

Gazi Acar, *ÖZDER Yönetim Kurulu Başkanı*
Lale Pere, *ÖZDER Yönetim Kurulu Üyesi*
Dr. Öğr. Üyesi Volkan Şahin, *ÖZDER Yönetim Kurulu Üyesi*
Ercan Karaca, *ÖZDER Eski Yönetim Kurulu Üyesi*

PANEL 6 14.45–16.15 · Ana Salon

Otizmde Yoğun Davranışsal Müdahaleler: Küresel Yaklaşımların Ulusal Bağlamlara Uyarlanması – BBA ve ABA-M Örnekleri

Prof. Dr. Binyamin Birkan, BCBA-D, *Biruni Üniversitesi*
Uzm. Şebnem Efendiyeva, *Azerbaycan Uluslararası Otizm Merkezi*
Uzm. Aynur Garibova, *Azerbaycan Uluslararası Otizm Merkezi*
Uzm. Hegani Gayıbov, *Azerbaycan Uluslararası Otizm Merkezi*

ÇALIŞTAY 14 14.45–16.15 · Salon A

Fikirden Projeye: Özel Eğitim Alanında 1001 TÜBİTAK Projesi Tasarlama ve Yazma

Doç. Dr. Canan Sola Özgüç, *Sakarya Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 15 14.45–16.15 · Salon B

Türkçe Alternatif ve Destekleyici İletişim Sistemi (TADİS)

Dr. Öğr. Üyesi Ertan Görgü
Uzm. Dkt. Nazlı Yıldıran Akbaş

SÖYLEŞİ 14.45–16.15 · Salon C

Özel Eğitim Öğretmenliği Öğrencileri ile Özel Eğitim Söyleşileri

Prof. Dr. Sezgin Vuran, *Anadolu Üniversitesi*

ÇALIŞTAY 16 14.45–16.15 · Salon D

Özel Eğitimde Yapay Zekâ: Öğretimden Uygulamaya

Doç. Dr. Yusuf Akemoğlu, *Düzce Üniversitesi*

BİLDİRİ ÖZETLERİ

Küresel Eğilimler, Ulusal Gerçekler

21–23 Ekim 2026 · Erzurum

BİLDİRİ 1

Sesli Repliklerin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların İstek Bildirme Becerisinin Öğretimindeki Etkisi

Hatice Karaaslan[1,*] & Binyamin Birkan[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bera Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Biruni Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* haticekaraaslan96@gmail.com

ÖZET

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), bireylerin sosyal iletişim ve etkileşim becerilerinde çeşitli güçlükler yaşamalarına neden olabilmektedir. Özellikle konuşma becerisi bulunmayan ve herhangi bir alternatif ve destekleyici iletişim sistemi kullanmayan çocuklarda, gereksinim ve isteklerin işlevsel biçimde ifade edilmesi önemli bir eğitim gereksinimi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, temel iletişim becerilerinden biri olan istek bildirme becerisinin etkili ve sistematik öğretim yöntemleriyle kazandırılması önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın amacı, OSB tanısı olan çocuklara sesli replikler kullanılarak öğretilen istek bildirme becerisinin edinimi, kalıcılığı ve genellenmesi üzerindeki etkisini incelemektir.

Araştırma, tek denekli deneysel araştırma yöntemlerinden denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılarak yürütülecektir.

Araştırmaya, İstanbul ili Eyüpsultan ilçesinde ev ortamında eğitim alan 7,5 yaşındaki bir çocuk ile Bakırköy ilçesinde bulunan Binyamin Birkan Akademi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde eğitim gören, 3,5-5 yaş aralığında iki çocuk olmak üzere toplam üç çocuk dahil edilecektir. Katılımcıların resmî OSB tanısına sahip olması, sözel iletişim becerisinin bulunmaması, herhangi bir alternatif ve destekleyici iletişim sistemini aktif olarak kullanmaması, basit yönergeleri takip edebilmesi, belirli bir süre yerinde oturabilmesi, eşleme becerisine sahip olması ve istek bildirme becerisinin öğretimine yönelik önkoşul becerileri sergilemesi temel katılım ölçütleri olarak belirlenmiştir. Katılımcılar, öğretmen görüşleri ve belirlenen dahil edilme ve dışlama ölçütleri doğrultusunda seçilecektir.

Araştırmada sesli replikler kullanılarak istek bildirme becerisinin öğretimi bireysel oturumlar şeklinde gerçekleştirilecektir. Öğretim sürecinde katılımcıların performansını desteklemek amacıyla başlangıçta yoğun ipuçlarından yararlanılacak ve öğrenme gerçekleştikçe ipuçları sistematik olarak silikleştirilecektir. Katılımcıların performansları başlangıç düzeyi, öğretim, kalıcılık ve genelleme oturumlarında değerlendirilecektir. Veri toplama sürecinde deneme düzeyinde doğru ve yanlış tepkiler kaydedilecek; becerinin kalıcılığı belirli aralıklarla gerçekleştirilecek izleme oturumlarıyla, genellenmesi ise farklı materyal, kişi ve ortamlarda gerçekleştirilecek oturumlarla incelenecektir. Ayrıca tüm

uygulama ve değerlendirme oturumları video ile kayıt altına alınarak gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği verileri toplanacaktır.

Araştırmanın sosyal geçerliliğini değerlendirmek amacıyla öğretmen ve ailelerle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilecektir. Bu görüşmeler aracılığıyla sesli repliklerin kullanımına dayalı öğretim uygulamasının işlevselliği, uygulanabilirliği ve çocuğun günlük yaşamındaki iletişim becerilerine katkısına ilişkin görüşler belirlenecektir. Araştırmanın tüm aşamalarında etik ilkelere uygun hareket edilecek, katılımcıların gizliliği korunacak ve velilerden aydınlatılmış onam alınacaktır.

Araştırma sonucunda, sesli repliklerin OSB olan ve sözel iletişim becerisi bulunmayan çocuklarda istek bildirme becerisinin öğretiminde etkili bir uygulama olup olmadığının belirlenmesi beklenmektedir. Elde edilecek bulguların, OSB olan çocukların işlevsel iletişim becerilerinin geliştirilmesine, özel eğitim öğretmenleri ve ailelerin kullanabileceği kanıta dayalı öğretim uygulamalarının çeşitlendirilmesine ve özel eğitim alanındaki uygulamalı araştırmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

Başlama Düzeyi ve Öğretim Süreci

Başlama Düzeyi

Araştırmanın başlama düzeyi oturumlarında, katılımcıların öğretimi planlanan istek bildirme becerisine ilişkin mevcut performansları belirlenmiştir. Başlama düzeyi verileri, denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli doğrultusunda toplanacaktır. Bu oturumlarda katılımcılara öğretim sürecinde kullanılacak materyaller sunulacak; ancak hedef becerinin öğretimine yönelik herhangi bir ipucu, model, sesli replik veya pekiştireç sunulmayacaktır. Katılımcının bağımsız olarak istek bildirme davranışını gerçekleştirip gerçekleştirmediği deneme düzeyinde doğru ve yanlış tepkiler şeklinde kaydedilecektir. Başlama düzeyi oturumları, katılımcıların performanslarının kararlı hâle gelmesine ve öğretim öncesindeki beceri düzeylerinin belirlenmesine kadar sürdürülecektir. Başlama düzeyi verileri kararlı hâle geldikten sonra öğretim uygulamasına geçilecektir.

Öğretim Süreci

Öğretim oturumlarında katılımcılara hedeflenen istek bildirme becerisinin sesli replikler kullanılarak kazandırılması amaçlanacaktır. Öğretim, bireysel olarak ve katılımcının doğal iletişim gereksinimlerinin ortaya çıktığı durumlar oluşturularak gerçekleştirilecektir. Öğretim oturumunun başlangıcında katılımcının ilgisini çeken ya da tercih ettiği nesne ve etkinlikler belirlenerek ortamda ulaşabileceği ancak doğrudan erişemeyeceği biçimde sunulacaktır. Katılımcının hedef nesneye yönelmesi veya nesneye ilişkin istekte bulunma davranışı sergilemesi durumunda öğretim süreci başlatılacaktır.

Öğretim sırasında katılımcının bağımsız olarak istek bildirmemesi durumunda, önceden belirlenen öğretim basamakları doğrultusunda sesli replik sunulacaktır. Katılımcının sesli repliği taklit ederek hedef ifadeyi üretmesi ya da hedef istek bildirme tepkisini gerçekleştirmesi durumunda doğal pekiştireç olarak talep ettiği nesne veya etkinliğe erişimi

sağlanacaktır. Böylece doğru tepki ile istenilen sonuca ulaşma arasında işlevsel bir ilişki kurulması hedeflenecektir.

Öğretim sürecinde başlangıçta yoğun ipucu kullanılarak katılımcının doğru tepki vermesi desteklenecek, katılımcının performansında ilerleme gözlendikçe ipuçları sistematik olarak silikleştirilecektir. İpucu silikleştirme sürecinde katılımcının bağımsız tepki verme düzeyinin artırılması ve öğretmenin sunduğu desteğe olan bağımlılığın azaltılması hedeflenecektir. Yanlış tepki veya tepkisizlik durumunda ise belirlenen hata düzeltme prosedürü uygulanacak ve ardından deneme yeniden gerçekleştirilecektir.

Her öğretim oturumunda katılımcının gerçekleştirdiği doğru ve yanlış tepkiler deneme düzeyinde kaydedilecektir. Katılımcının ölçütü karşılaması durumunda öğretim sonlandırılarak kalıcılık ve genelleme oturumlarına geçilecektir. Öğretim sürecinin tüm oturumları video ile kayıt altına alınacak ve uygulama güvenirliğinin değerlendirilmesi amacıyla belirlenen oturumların bağımsız bir gözlemci tarafından incelenmesi sağlanacaktır.

Genelleme ve İzleme Oturumları

Genelleme: Öğretim sonunda, kazanılan istek bildirme becerisinin farklı kişi, materyal ve ortamlara aktarılıp aktarılmadığı değerlendirilecektir. Genelleme oturumlarında öğretim ipucu ve sesli replik sunulmayacak, katılımcıların bağımsız tepkileri deneme düzeyinde kaydedilecektir.

İzleme (Kalıcılık): Öğretim tamamlandıktan sonra belirlenen zaman aralıklarında izleme oturumları gerçekleştirilecektir. Bu oturumlarda herhangi bir öğretim desteği sunulmadan katılımcıların istek bildirme becerisini bağımsız olarak sürdürüp sürdürmedikleri değerlendirilecektir. Elde edilen veriler, öğretim sonunda ulaşılan performansla karşılaştırılarak becerinin kalıcılığı belirlenecektir. Tüm genelleme ve izleme oturumları video ile kayıt altına alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Otizm spektrum bozukluğu, sesli replik, istek bildirme, işlevsel iletişim, tek denekli araştırma*

BİLDİRİ 2

Doğrudan Öğretim Temelli Bir Uygulama: Zihin Yetersizliği Olan Bir Öğrenciye Basamak Değeri Öğretimi

Şükrüye Barakalı[1,*] & Serpil Alptekin[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ondokuz Mayıs Üniversitesi*
[2]*Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* sukruyekzk@gmail.com

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bir öğrenciye basamak değerinin öğretimine yönelik Doğrudan Öğretim Modeli (DÖM) ile gerçekleştirilen bir uygulamada öğrencinin hedef becerilerdeki performansını incelemektir. Bu kapsamda öğrenciye, karışık halde verilen nesneleri onluk ve birlikler halinde gruplama ve onluk ve birliklerine ayrılmış nesne resimlerinin temsil ettiği sayıyı yazma becerilerinin öğretimi hedeflenmiştir. Ayrıca öğrencinin müdahale sonunda ulaştığı performansı farklı kişi ve örneklere genelleyip genellemediği, öğretim sona erdikten 7, 14 ve 21 gün sonra sürdürüp sürdüremediği ve uygulamaya ilişkin sosyal geçerlik bulguları incelenmiştir

Yöntem

Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden A-B deseni kullanılmıştır. Çalışmanın katılımcısını, bir devlet ilkokulunun bünyesindeki özel eğitim sınıfına devam eden ve özel rehabilitasyon merkezinde destek eğitim hizmeti alan, hafif düzeyde zihinsel yetersizlik tanısına sahip 10 yaşında bir kız öğrencidir. Araştırmada uygulayıcı, katılımcının sınıf öğretmeni olan birinci yazardır. Araştırmanın birinci bağımlı değişkeni karışık halde verilen nesneleri (fasulye, çubuk, ponpon vb.) onluk ve birlikler halinde doğru gruplama yüzdesi; ikinci bağımlı değişkeni ise onluk ve birliklerine ayrılmış nesne resimlerinin temsil ettiği sayıyı doğru yazma yüzdesidir. Araştırmanın bağımsız değişkeni ise DÖM ile yapılan öğretim uygulamasıdır. Her iki bağımlı değişken için de başarı ölçütü %100 olarak belirlenmiştir.

Araştırmada deney süreci; başlama düzeyi, öğretim (müdahale), izleme ve genelleme evrelerinden oluşmaktadır. Öğretim oturumlarına başlamadan önce katılımcıda üç oturum üst üste kararlı veri elde edilene kadar veriler toplanmıştır. Birinci bağımlı değişken için katılımcıya sırasıyla farklı miktarlarda karışık nesneler verilmiş ve bu nesneleri sayarak onluk ve birlik gruplar oluşturması istenmiştir. İkinci bağımlı değişken için ise katılımcıya onluk ve birliklerine ayrılmış nesne resimleri sunulmuş ve temsil ettiği sayıyı kâğıda yazması istenmiştir. Katılımcının tepkileri uygulamacı tarafından hazırlanmış olan kayıt çizelgesine kaydedilmiştir. Müdahale evresinde DÖM'ün model olma, rehberli uygulamalar

ve bağımsız uygulamalar basamakları doğrultusunda günde bir oturum şeklinde öğretim gerçekleştirilmiş ve katılımcının performansına ilişkin veriler başlama düzeyi evresine benzer şekilde toplanmıştır. Öğretim tamamlandıktan 7, 14 ve 21 gün sonra gerçekleştirilen izleme oturumlarında da veriler başlama düzeyi evresine benzer şekilde toplanmıştır. Genelleme verileri, hedef becerilerin farklı materyal ve kişilere genellenme düzeyini belirlemek amacıyla öğretim öncesinde ön test ve öğretim sonrasında son test oturumlarıyla toplanmıştır. Sosyal geçerlik verileri ise katılımcı ve uygulamacının görüşleri alınarak toplanmıştır. Ayrıca araştırmanın tüm oturumlarının %20'sinde gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği verileri toplanmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler grafiksel olarak gösterilmiş ve evreler arasındaki değişim görsel analiz yoluyla incelenmiştir. Ayrıca araştırmanın sosyal geçerlik verileri betimsel olarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bulguları, DÖM ile gerçekleştirilen öğretim sonucunda katılımcının her iki hedef becerideki performansının arttığını göstermiştir. Katılımcı, başlama düzeyinde ilk bağımlı değişkende %0; ikinci bağımlı değişkendeyse %25 ve %75 arasında değişen bir performans sergilerken; DÖM ile gerçekleştirilen öğretim sonucunda her iki hedef beceride de %100 başarı ölçütüne ulaşmıştır. Genelleme bulguarında katılımcının birinci bağımlı değişken için ön test genelleme düzeyinin farklı materyal ve kişi oturumlarında %5 doğru tepki, gösterdiği görülmektedir. DÖM ile yürütülen öğretim sürecinin tamamlanmasının ardından gerçekleştirilen son test oturumlarında ise katılımcı, nesneleri onluk ve birlik gruplara ayırma becerisini farklı materyallerle ve farklı bir kişiyle %100 doğru tepki ile sergilemiştir. Katılımcının ikinci bağımlı değişken için ön test genelleme düzeyi farklı materyal ve kişi genellemesinde %50 doğru tepki olarak görülmektedir. Öğretim sonrasında gerçekleştirilen son test oturumlarında ise katılımcının bu beceriyi farklı materyaller ve kişiyle sunulduğunda %100 doğrulukla yerine getirdiği görülmektedir. Öğretim tamamlandıktan sonra 7, 14 ve 21. günlerde gerçekleştirilen izleme oturumlarında öğrencinin her iki beceriyi de %100'lük doğru tepki düzeyi ile sürdürdüğü görülmüştür. Sosyal geçerlik bulgularında ise uygulayıcı ve katılımcının görüşlerinin olumlu olduğu görülmüştür. Gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği %100 olarak hesaplanmıştır.

Sonuç

Araştırma bulguları DÖM ile gerçekleştirilen uygulama sonucunda hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bir öğrencinin basamak değeri öğretimi kapsamında hedeflenen becerilerde performansının arttığını göstermiştir. Ayrıca öğrencinin hedef becerilerdeki ulaştığı performansı 7,14 ve 21 gün sonra da sürdürdüğü ve farklı kişi ve örneklere genellediği görülmüştür. Sosyal geçerliliği ilişkin katılımcı ve uygulamacı olumlu görüş bildirmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Basamak Değeri, Doğrudan Öğretim Modeli, Onluk ve Birlik Gruplama, Tek Denekli Araştırma, Zihinsel Yetersizlik*

BİLDİRİ 3

Bütünleştirilmiş Oyun Grupları Müdahale Programının Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Oyun, Sosyal Etkileşim ve Dil Becerileri Üzerindeki Etkililiği

Hilal Sarı[1,*] & Elif Sazak Duman[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* hilalsari@hotmail.com.tr

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı, Bütünleştirilmiş Oyun Grupları Müdahale (BOGM) programının, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ve otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanısı almış 36-72 aylık çocukların sosyal etkileşim, oyun, ortak dikkat, akran etkileşimi ve dil (alıcı-ifade edici) becerileri üzerindeki etkililiğini incelemektir. Araştırma, öğretmen ve ebeveynlerin programa ilişkin görüşlerini içeren sosyal geçerlik boyutuyla da desteklenmiştir.

Yöntem: Araştırmada tek denekli araştırma desenlerinden katılımcılar arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Çalışmaya OSB tanısı olan 5 çocuk ve tipik gelişim gösteren 15 akran olmak üzere toplam 20 çocuk ve 4 okul öncesi öğretmen dahil edilmiştir. Uygulamalar, çocukların devam ettiği okul öncesi eğitim ortamlarında, haftalık planlanan oturumlar hâlinde yürütülmüştür. Müdahale öncesinde ve sonrasında çok boyutlu değerlendirme araçları uygulanmış; sosyal etkileşim becerileri Sosyal Etkileşim Değerlendirme Aracı (SEDA), OSB belirtileri GOBDÖ-2-TV, oyun oynama ve sosyal katılım becerileri SİLKOL-R-OTV, alıcı-ifade edici dil becerileri ise Türkçe Erken Dil Değerlendirme Aracı (TEDİL) ile ölçülmüştür. Akran kabulü ve etkileşimini belirlemek amacıyla sosyometri testi kullanılmış;kazanımların kalıcılığı uygulama sonrasındaki 4., 6. ve 8. hafta izleme oturumlarıyla test edilmiştir.

Bulgular: Araştırmadan elde edilen bulgular, BOGM programının çocukların sosyal etkileşim başlatma ve sürdürme becerilerini anlamlı düzeyde artırdığını ve uygun olmayan sosyal etkileşim davranışlarını azalttığını göstermiştir. Program kapsamında yürütülen oturumlar sonucunda çocukların ortak dikkat becerilerinde de belirgin bir gelişim gözlenmiştir. BOGM programının akran etkileşimlerini desteklediği; tipik gelişim gösteren akranların OSB olan çocuklarla daha sık ve daha nitelikli etkileşim kurduğu belirlenmiştir. Sosyometri verileri, OSB olan çocukların akran grubu içindeki kabul düzeylerinde olumlu yönde bir değişim olduğuna işaret etmiştir. Oyun becerileri açısından değerlendirildiğinde, çocukların işlevsel, sembolik ve sürdürülebilir oyun örüntüleri sergileme sıklıklarının arttığı; tekrarlayıcı ve yalın oyun davranışlarının ise azaldığı saptanmıştır. Alıcı ve ifade edici dil becerilerinde de gelişim gözlenmiş; çocukların sözel ve sözel olmayan iletişim girişimlerinde

artış olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin OSB olan çocuklarla etkileşiminde artış olduğu ve programın genel olarak sınıf atmosferine olumlu katkı sağladığı ortaya konmuştur. İzleme oturumlarında elde edilen veriler, kazanımların büyük ölçüde korunduğunu ve kalıcı olduğunu göstermiştir. Öğretmen, ebeveyn ve çocuklarla gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen sosyal geçerlik bulguları, programın hem uygulanabilir hem de katılımcılar tarafından olumlu karşılanan bir müdahale olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcılar, programın çocukların günlük yaşam becerilerine ve kaynaştırma ortamındaki uyumlarına katkı sağladığını belirtmiştir.

Sonuç: Bu araştırmadan elde edilen bulgular, erken çocukluk döneminde yapılandırılmış, oyun temelli ve akran aracılı müdahalelerin, OSB olan çocukların sosyal etkileşim, oyun ve dil becerilerini desteklemedeki önemini vurgulamaktadır. BOGM programının, okul öncesi kaynaştırma ortamlarında uygulanabilir, kanıt temelli bir müdahale modeli olarak alanyazına ve uygulayıcılara katkı sağladığı söylenebilir. Elde edilen kazanımların izleme oturumlarında korunmuş olması, programın kalıcı etkiler oluşturma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, programın öğretmen ve ebeveynler tarafından olumlu değerlendirilmesi, uygulamanın gerçek eğitim ortamlarına aktarılabilirliğini desteklemektedir. Bu bulgular ışığında, okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin akran aracılı oyun temelli müdahaleleri müfredatlarına entegre etmelerinin, OSB olan çocukların kaynaştırma ortamlarındaki uyumunu ve gelişimsel kazanımlarını desteklemede etkili bir yaklaşım olabileceği düşünülmektedir. İleride yapılacak araştırmalarda, farklı yaş gruplarını ve daha geniş katılımcı gruplarını içeren çalışmalarla bulguların genellenebilirliğinin sınanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Akran etkileşimi, Bütünleştirilmiş Oyun Grupları Müdahale Programı, Dil becerileri, Kaynaştırma, Otizm spektrum bozukluğu*

BİLDİRİ 4

Zihin Yetersizliği Olan Öğrencilere Deprem Anında Çök-Kapan-Tutun Davranışının Video Destekli Sosyal Öykü Yöntemiyle Öğretiminin Etkililiği

Şeyma Al[1,*] & Sertan Talas[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* seymaal072@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmada, zihinsel yetersizliği olan öğrencilere deprem sırasında uygulanması gereken çök-kapan-tutun davranışının öğretiminde video destekli sosyal öykü yönteminin etkililiğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada ayrıca, katılımcıların öğretim süreci sonunda kazandıkları çök-kapan-tutun davranışını sürdürme düzeyleri ile farklı ortam ve kişilere genelleyebilme düzeyleri incelenmiştir. Güvenlik becerilerinin öğretimi, bireylerin günlük yaşamlarında karşılaşabilecekleri riskli durumlara uygun tepkiler verebilmeleri, bağımsızlıklarını sürdürebilmeleri ve toplumsal yaşama güvenli bir biçimde katılım sağlayabilmeleri açısından önemli bir yere sahiptir. Özellikle Türkiye'nin deprem açısından yüksek risk taşıyan bir ülke olması ve son yıllarda meydana gelen depremlerin yol açtığı can ve mal kayıpları, bireylere deprem öncesinde, sırasında ve sonrasında sergilenmesi gereken güvenli davranışların öğretilmesini önemli bir gereksinim hâline getirmiştir. Deprem sırasında doğru davranışların kısa sürede ve uygun biçimde sergilenmesi, bireylerin kendilerini koruyabilmeleri açısından hayati önem taşımaktadır. Zihinsel yetersizliği olan bireyler ise yönergeleri takip etme, tehlikeli durumları fark etme, hızlı karar verme ve uygun güvenlik davranışlarını bağımsız olarak sergileme gibi becerilerde desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Bu nedenle, söz konusu bireylere yönelik güvenlik becerilerinin etkili, anlaşılır ve bireysel özelliklerine uygun öğretim yöntemleri kullanılarak öğretilmesi önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın bir diğer önemli yönü, video destekli sosyal öykülerin afet anında yapılması gereken davranışların öğretiminde kullanımının etkililiğini incelemesidir. Sosyal öykülerin görsel ve işitsel desteklerle sunulması, zihin yetersizliği olan öğrencilerin dikkatlerini sürdürmelerine, davranışın sırasını anlamalarına ve öğrenilen davranışı bağımsız olarak sergilemelerine katkı sağlamaktadır. Araştırmadan elde edilecek bulguların; özel eğitim öğretmenlerine, okul yöneticilerine ve afet eğitimi programı geliştiren uzmanlara uygulamaya yönelik rehberlik sunması beklenmektedir. Ayrıca bu çalışmanın, zihin yetersizliği olan bireyler için afet ve acil durumlara yönelik güvenli davranış öğretimi

konusunda gerçekleştirilecek ileri araştırmalara bilimsel dayanak oluşturacağı düşünülmektedir.

Alan yazın incelendiğinde sosyal öykülerin farklı becerilerin öğretimindeki etkililiğini inceleyen araştırmalar bulunmasına karşın, sosyal öykülerin özellikle güvenlik becerilerinin öğretiminde kullanımına ilişkin araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, video ile desteklenen sosyal öykü uygulamalarının zihinsel yetersizliği olan öğrencilere deprem güvenlik davranışlarının öğretiminde kullanımına ilişkin çalışmaların da sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda, video destekli sosyal öykü yönteminin zihinsel yetersizliği olan öğrencilere deprem sırasında çök-kapan-tutun davranışının öğretiminde etkili olup olmadığının incelenmesinin alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma, tek denekli araştırma yöntemlerinden çoklu başlama düzeyi modeli kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın katılımcılarını, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan ve 8-9 yaş aralığında olan üç öğrenci oluşturmuştur. Araştırma bir ilkokul bünyesindeki özel eğitim sınıfında gerçekleştirilmiştir. Uygulama sürecinde araştırmacı tarafından hazırlanan video destekli sosyal öykü kullanılmıştır. Sosyal öykü aracılığıyla deprem sırasında sergilenmesi gereken çök-kapan-tutun davranışının hangi durumlarda ve nasıl gerçekleştirileceği açıklanmış; hazırlanan video aracılığıyla ise hedef davranışın doğru biçimde nasıl sergileneceği model olarak sunulmuştur. Araştırmada katılımcıların hedef davranışı gerçekleştirme düzeyleri başlama düzeyi, öğretim, günlük yoklama, izleme ve genelleme oturumları aracılığıyla değerlendirilmiştir. Katılımcıların hedef davranışı doğru biçimde gerçekleştirme durumları performans kayıt formları kullanılarak kaydedilmiş ve elde edilen veriler grafiksel olarak analiz edilmiştir. Ayrıca uygulamanın farklı ortam ve kişilerle gerçekleştirilmesi yoluyla katılımcıların kazandıkları davranışı genelleyebilme düzeyleri değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda, video destekli sosyal öykü yönteminin üç katılımcının da deprem sırasında uygulanması gereken çök-kapan-tutun davranışını kazanmalarında etkili olduğu görülmüştür. Katılımcıların öğretim oturumları ilerledikçe hedef davranışı doğru gerçekleştirme düzeylerinde artış meydana gelmiş ve belirlenen ölçütü karşılayarak davranışı kazandıkları belirlenmiştir. Öğretim sürecinin tamamlanmasının ardından gerçekleştirilen izleme oturumlarında katılımcıların kazandıkları çök-kapan-tutun davranışını sürdürdükleri görülmüştür. Genelleme oturumlarından elde edilen bulgular ise katılımcıların öğrendikleri davranışı öğretim sürecinden farklı ortam ve kişiler karşısında da sergileyebildiklerini göstermiştir. Elde edilen bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, video destekli sosyal öykü yönteminin zihinsel yetersizliği olan öğrencilere deprem güvenlik becerilerinin öğretiminde etkili bir yöntem olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bulgularının, zihinsel yetersizliği olan bireylere yönelik güvenlik becerilerinin öğretiminde görsel ve yapılandırılmış öğretim uygulamalarından yararlanılmasına ilişkin uygulamacılara yol gösterebileceği ve özel eğitim alanında deprem güvenliği konusunda gerçekleştirilecek yeni araştırmalara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bu bildiri. yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Zihinsel yetersizlik, güvenlik becerileri, deprem, çök-kapan-tutun davranışı, sosyal öykü, video destekli sosyal öykü*

BİLDİRİ 5

Türkiye'de Öğrenme Güçlüğü Alanında Strateji Temelli Çalışmaların İncelenmesi

Ayşenur Maral Yıldız[1,*] & Hakan Metin[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* maralaysenur@gmail.com

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de öğrenme güçlüğü olan öğrencilerle yürütülen bilişsel strateji temelli çalışmaları sistematik bir bakış açısıyla incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmaların ele aldıkları beceri alanları, kullanılan öğretim stratejileri ve müdahale türleri, araştırma yöntem ve desenleri, katılımcı özellikleri ve temel bulguları incelenmiştir. Ayrıca araştırmaların genelleme, izleme, sosyal geçerlik ve güvenirlik boyutlarına ne ölçüde yer verdikleri değerlendirilerek öğrenme güçlüğü alanındaki müdahale araştırmalarının genel eğilimlerinin ve sınırlı kalan yönlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırma, sistematik bir yaklaşımla yürütülen betimsel bir derleme çalışmasıdır. İlgili çalışmalara ulaşmak amacıyla OMÜ E-kütüphane Vetis, Google Akademik, ULAKBİM ve EBSCO üzerinden taramalar gerçekleştirilmiştir. Tarama sürecinde yalnızca Türkçe yayımlanmış çalışmalar dikkate alınmış ve öğrenme güçlüğü, bilişsel strateji ve müdahale kavramlarını içeren anahtar sözcükler kullanılmıştır. İlk taramada toplam 78 çalışmaya ulaşılmış, başlık ve özet incelemesinin ardından 38 çalışma tam metin değerlendirmesine alınmıştır. Dâhil etme ve dışlama ölçütleri doğrultusunda yapılan inceleme sonucunda 2015–2025 yılları arasında yayımlanan ve araştırma ölçütlerini karşılayan 25 makale çalışma kapsamına alınmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımıyla; araştırmanın yöntemi, katılımcıları, beceri alanı, kullanılan strateji veya müdahale, temel bulgular, genelleme, izleme, sosyal geçerlik ve güvenirlik boyutları açısından sınıflandırılmıştır.

Bulgular: İncelenen 25 çalışmanın büyük bölümünde tek denekli araştırma desenlerinin kullanıldığı belirlenmiştir (n=15). Eylem araştırması dört, yarı deneysel araştırma üç, durum/özel durum çalışması iki ve deneysel araştırma bir çalışmada kullanılmıştır. Beceri alanları incelendiğinde araştırmaların ağırlıklı olarak okuma, okuduğunu anlama ve okuma akıcılığı alanlarında yoğunlaştığı (n=14), matematiksel problem çözmeye yönelik çalışmaların da önemli bir yer tuttuğu (n=6) görülmüştür. Yazma becerilerine yönelik üç çalışma bulunurken bilişsel müdahale ve fen öğretimine yönelik çalışmaların daha sınırlı olduğu belirlenmiştir. Strateji ve müdahale türleri açısından üstbilişsel stratejilerin en sık kullanılan yaklaşım olduğu (n=9), bunu bilişsel stratejilerin (n=6) izlediği görülmüştür.

Teknoloji temelli veya teknoloji destekli müdahaleler dört, öğretim modeli temelli uygulamalar iki, çok bileşenli müdahaleler iki ve program temelli müdahaleler iki çalışmada yer almıştır. Araştırmaların büyük bölümünde uygulanan strateji ve müdahalelerin öğrencilerin akademik performanslarını olumlu yönde etkilediği raporlanmıştır. Yöntemsel özellikler incelendiğinde 25 çalışmanın 22'sinde güvenirlik verilerine, 13'ünde genelleme, 14'ünde izleme ve 16'sında sosyal geçerlik verilerine yer verildiği belirlenmiştir.

Sonuç ve Tartışma: Bulgular, Türkiye'de öğrenme güçlüğü alanındaki strateji ve müdahale çalışmalarının özellikle okuma ve okuduğunu anlama becerilerine yoğunlaştığını ve üstbilişsel stratejilerin araştırmalarda belirgin biçimde öne çıktığını göstermektedir. Matematik alanında da problem çözme, şema ve diyagram kullanımına dayalı müdahalelerin önemli bir yer tuttuğu görülürken yazma, fen öğretimi ve bilişsel becerilere yönelik çalışmaların daha sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Çalışmaların çoğunda müdahalelerin olumlu sonuçlar ortaya koymasına ve güvenirlik verilerine yüksek oranda yer verilmesine karşın genelleme, izleme ve sosyal geçerlik boyutlarının tüm araştırmalarda sistematik biçimde ele alınmadığı görülmektedir. Bu nedenle gelecekte yürütülecek müdahale çalışmalarında yalnızca becerinin edinimine değil, kazanılan becerilerin farklı ortam, kişi ve materyallere genellenmesine, zaman içinde sürdürülmesine ve uygulamaların öğrenci, öğretmen ve diğer paydaşlar açısından kabul edilebilirliğinin değerlendirilmesine daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Bilişsel müdahale, Bilişsel strateji, Öğrenme güçlüğü*

BİLDİRİ 6

Görme Yetersizliği Olan Öğrencilerin Fen Eğitiminde Eğitsel Oyunlar: Öğrenme, Katılım, Erişilebilirlik ve Araştırma Boşlukları

Aydın Sellioğ

Fen Bilgisi Eğitimi, Mersin Üniversitesi

E-posta: selliog@hotmail.com

ÖZET

Fen eğitimi, öğrencilerin bilimsel kavramları anlamlandırmalarını, problem çözmelerini, kanıta dayalı açıklamalar geliştirmelerini ve bilimsel süreçlere katılmalarını destekleyen temel öğrenme alanlarından biridir. Görsel modellerin, grafiklerin, sembollerin, deneysel gözlemlerin ve uzamsal temsillerin yoğun kullanımı ise görme yetersizliği olan öğrencilerin fen öğrenme sürecinde erişilebilir öğretim düzenlemelerine duyduğu gereksinimi belirginleştirmektedir. Eğitsel oyunlar; dokunsal, işitsel ve görsel uyarlamaları problem çözme, geribildirim, etkileşim ve karar verme gibi oyun özellikleriyle bir araya getirebilmesi açısından bu öğrencilerin fen eğitiminde kullanılabilecek öğretim araçlarından biridir. Bu araştırmanın amacı, görme yetersizliği olan öğrencilerin fen eğitiminde eğitsel oyun kullanımına ilişkin araştırmaları inceleyerek çalışmaların özelliklerini, oyun tasarımlarını, erişilebilirlik düzenlemelerini, öğrenci çıktılarını, kuramsal ve pedagojik temellerini, fen öğrenmesini destekleyen ve sınırlayan oyun özelliklerini ve araştırma boşluklarını belirlemektir.

Araştırmada kapsam derlemesi yöntemi kullanılmıştır. Tarama ProQuest, Google Akademik, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın raporlanmasında PRISMA-ScR ilkeleri; uygunluk ölçütlerinin belirlenmesinde PCC çerçevesi esas alınmıştır. Fen eğitimiyle doğrudan ilişkili, görme yetersizliği olan öğrencileri veya bu öğrenciler için geliştirilen oyunları kapsayan ve eğitsel oyun, oyun temelli etkinlik, erişilebilirlik ya da kullanılabilirlik hakkında ampirik veri sunan çalışmalar değerlendirmeye alınmıştır. Tam metin incelemesi sonucunda 21 çalışma araştırmaya dâhil edilmiştir. Veriler, yapılandırılmış bir kodlama formuna aktarılmış ve çalışma özellikleri, katılımcılar, fen alanı, oyun türü, erişilebilirlik düzenlemeleri, araştırma deseni, uygulama süresi, öğrenci çıktıları, kuramsal ve pedagojik temeller ile araştırma boşlukları açısından kodlanmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz, içerik analizi ve tematik sentez kullanılmış; doğrudan öğrenme ölçümleri, öğrenci görüşleri, gözlemler ve kullanılabilirlik değerlendirmeleri ayrı kanıt türleri olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular, çalışmaların ülke ve eğitim düzeyi açısından dengeli dağılmadığını göstermiştir. İncelenen 21 çalışmanın 16'sı Brezilya'da, ikisi Endonezya'da, diğerleri Kolombiya, Şili ve Tayvan'da yürütülmüştür. Çalışmalar ortaokul ve lise düzeylerinde

yoğunlaşmış, kör öğrenciler az gören öğrencilere göre daha sık yer almıştır. Çalışmaların en fazla kimya alanında yoğunlaştığı belirlenmiştir. 10 çalışma kimya, dört çalışma biyoloji, ikişer çalışma fizik, astronomi ve çevre bilimi, bir çalışma ise disiplinler arası fen alanında yürütülmüştür. Eğitsel oyunlarda kavramsal öğrenmenin yanında problem çözme, bilimsel sorgulama, kanıtları sınıflama, gerekçelendirme, çevresel karar verme ve veri toplama gibi beceriler hedeflenmiştir. Rol yapma, kart, domino, hafıza, eşleştirme, parkur, masa ve dijital oyunlar kullanılan başlıca oyun türleridir. Oyun 14 çalışmada araştırmanın merkezinde yer almış, beş çalışmada daha geniş bir öğretim sürecinin parçası olarak kullanılmış, iki çalışma ise erişilebilirlik ve kullanılabilirliğe odaklanmıştır.

Erişilebilirlik düzenlemelerinde en yaygın erişilebilirlik düzenlemesinin Braille kullanımı olduğu, bunun dokunsal ve kabartmalı materyaller, üç boyutlu modeller, işitsel destek, büyük punto ve görsel uyarlamalarla birlikte kullanıldığı belirlenmiştir. Bu düzenlemeler öğrencilerin kart okuma, eşleştirme, problem çözme, hesaplama, oyun alanında ilerleme ve grup kararlarına katılma gibi görevlerini desteklemiştir. Buna karşılık benzer dokuların ayırt edilmesi, yön bulma, seslerin ayrıştırılması, küçük punto, metin yoğunluğu, kart boyutu, internet bağlantısı ve bazı oyun mekaniklerinin anlaşılması erişimi sınırlayan özellikler arasında yer almıştır. Bazı çalışmalarda öğrenciler oyun görevlerini bağımsız biçimde sürdürebilirken bazı uygulamalarda akran, öğretmen veya oyun yöneticisi desteğine gereksinim duyulmuştur.

Öğrenme ve kavramsal çıktılarda genel olarak olumlu bir eğilim belirlenmiş; motivasyon, ilgi, eğlenme, akran etkileşimi ve iş birliğini destekleyen bulgular raporlanmıştır. Bununla birlikte öğrenmeye ilişkin kanıtların bir bölümü doğrudan ölçümlere, diğer bir bölümü ise öğrenci görüşleri ve gözlemlere dayanmaktadır. Fen öğrenmesini ve oyun kullanımını destekleyen ve sınırlayan özellikler yedi tema altında toplanmıştır: dokunsal gösterim ve Braille erişimi; işitsel erişim ve sözlü betimleme; erişilebilir geri bildirim ve öz-düzeltme; akran etkileşimi ve ortak problem çözme; öğretmen/kolaylaştırıcı desteği; hedef kullanıcıyla pilot uygulama ve yinelemeli tasarım; kural açıklığı, uzamsal düzen ve bilgi yükü. Kuramsal ve pedagojik temeller incelendiğinde, çalışmaların büyük bölümünün çoklu duyusal ve erişilebilir öğrenme yaklaşımı ile ilişkilendirildiği, bunu sosyokültürel öğrenme yaklaşımının izlediği belirlenmiştir. Yapılandırmacı ve anlamlı öğrenme yaklaşımlarının ise daha sınırlı sayıda çalışmada yer aldığı, altı çalışmada açık bir öğrenme kuramının belirtilmediği görülmüştür.

Araştırmada, mevcut kanıtların yöntemsel açıdan önemli sınırlılıklar taşıdığı belirlenmiştir. İncelenen çalışmalarda gecikmeli kalıcılık ölçümü yapılmamış, bilişsel yük ölçülmemiş ve doğrudan transfer ölçümü raporlanmamıştır. Oyunun bağımsız etkisi de diğer öğretim bileşenlerinden tam olarak ayrıştırılamamıştır. Bağımsız kullanıma ilişkin kanıtların sınırlı olduğu; uygulama sadakati, ölçme araçlarının geçerlik ve güvenirliği ile etki büyüklüklerinin raporlanmasında eksiklikler bulunduğu görülmüştür. Bulgular, eğitsel oyunların görme yetersizliği olan öğrencilerin fen eğitiminde erişilebilirliği, sosyal etkileşimi ve öğrenme sürecine katılımı destekleyebilecek bir öğretim aracı olduğunu göstermektedir.

Gelecek araştırmalarda karşılaştırmalı desenlerin kullanılması, gecikmeli kalıcılık ve transfer ölçümlerine yer verilmesi, bağımsız kullanım ile bilişsel yükün doğrudan ölçülmesi, kör ve az gören öğrencilerin gereksinimlerinin ayrı değerlendirilmesi ve oyunların hedef kullanıcılarla pilot uygulamalar yoluyla sınanması önerilmektedir. Fizik, astronomi ve çevre bilimi alanlarında doğrudan öğrenme ölçümlerine dayalı araştırmaların artırılması, erişilebilir eğitsel oyunlara ilişkin kanıtların güçlendirilmesine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: *Görme yetersizliği, Fen eğitimi, Eğitsel oyunlar, Erişilebilirlik, Kapsam derlemesi*

BİLDİRİ 7

Doğrudan Öğretim Modelinde Genişletme Stratejileriyle Birlikte Kavram Öğretimi: Bir Vaka Örneği

Merve Tüysüz[1,*] & Serpil Alptekin[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ondokuz Mayıs Üniversitesi*
[2]*Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* mervetuysuz5@gmail.com

ÖZET

Giriş

Kavram öğrenme, bireylerin çevrelerini anlamlandırmaları ve edindikleri bilgileri farklı durumlarda kullanabilmeleri açısından önemli bir yere sahiptir. Yetersizlikten etkilenmiş öğrenciler kavramların ediniminde sistematik ve yapılandırılmış öğretim süreçlerine gereksinim duyabilmekte; bu süreçlerde Doğrudan Öğretim Modeli (DÖM) etkili bir öğretim yaklaşımı olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte, alanyazında yön ve konum bildiren kavramların öğretimine odaklanan çalışmaların ve özellikle DÖM kapsamında edinilen kavramların farklı örnek ve durumlara aktarılmasını destekleyen genişletme stratejilerinin sistematik biçimde kullanıldığı araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle genişletme stratejileri kullanılarak gerçekleştirilen öğretim sürecinde yön kavramlarının edinimi ve sürdürülmesine ilişkin öğrenci performansında meydana gelen değişimin incelenmesinin alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, yetersizlikten etkilenmiş bir öğrenciye DÖM kapsamında genişletme stratejileri kullanılarak gerçekleştirilen "sağında" kavramı öğretimini ve öğrencinin performansında meydana gelen değişimi bir vaka örneği üzerinden incelemektir.

Yöntem

Araştırma, tek denekli deneysel desenlerden AB deseni kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın katılımcısı, bir özel eğitim uygulama okulunun ikinci sınıfına devam eden, orta düzey zihinsel yetersizlik, bedensel yetersizlik ve dil-konuşma güçlüğü tanıları bulunan 8 yaşındaki bir erkek öğrencidir. Katılımcının "sağında" kavramına sahip olmadığı, Milli Eğitim Bakanlığı Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler için Kaba Değerlendirme Formu ve araştırmacı tarafından geliştirilen Sağında Kavramı Ölçme Aracı ile belirlenmiştir. Araştırmanın tüm oturumları öğrencinin devam ettiği okulda, dikkat dağıtıcı uyaranlardan arındırılmış bir sınıfta birebir gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın bağımlı değişkeni öğrencinin "sağında" kavramına ilişkin performansı, bağımsız değişkeni ise Doğrudan Öğretim Modeli (DÖM) kapsamında genişletme

stratejileriyle birlikte yürütülen öğretim uygulamasıdır. Kavramın edinimi ve farklı durumlarda kullanımını değerlendirmek amacıyla; bir nesnenin sağında bulunan nesneyi gösterme, bir nesneyi başka bir nesnenin sağına yerleştirme ve olay merkezli resimlerde belirtilen kişi ya da nesnenin sağında bulunan ögeyi gösterme olmak üzere üç hedef davranış belirlenmiştir. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen Sağında Kavramı Veri Kayıt Formları ve Sağında Kavramı Ölçme Aracı kullanılarak toplanmıştır. Veri kayıt formlarında her hedef davranış için dört farklı araç setine yer verilmiş ve katılımcının öğretim içi değerlendirme denemelerine verdiği tepkiler doğru (+) ve yanlış (–) olarak kaydedilmiştir. Birinci ve ikinci hedef davranışlarda her araç setinde dört olumlu ve iki olumsuz olmak üzere altı değerlendirme denemesi sunulmuştur. Bir araç setinde altı denemenin en az beşine doğru tepki verilmesi (5/6) başarı ölçütü olarak kabul edilmiş; hedef davranışın kazanılmış sayılması için katılımcının dört farklı araç setinin en az üçünde (3/4) bu ölçütü karşılaması beklenmiştir. Üçüncü hedef davranışta ise dört farklı olay merkezli resim kullanılmış ve katılımcının dört resmin en az üçünde doğru tepki vermesi (3/4) başarı ölçütü olarak belirlenmiştir. Sağında Kavramı Ölçme Aracı, katılımcının "sağında" kavramına ilişkin genel performansını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş ve üç bildirimden oluşmaktadır.

Uygulama sürecinde öncelikle katılımcının hedef davranışlardaki mevcut performansını belirlemek amacıyla başlama düzeyi verileri toplanmış, ardından DÖM'e dayalı öğretim uygulanmış ve günlük yoklama oturumları gerçekleştirilmiştir. Birinci hedef davranışın öğretiminde her sunuda üç olumlu ve iki olumsuz örneğe yer verilmiş ve nesnelerin konumları değiştirilerek farklı örnekler sunulmuştur. Sununun ardından gerçekleştirilen öğretim içi değerlendirme denemelerinde katılımcının tepkileri veri kayıt formuna kaydedilmiştir. Birinci hedef davranışa yönelik toplam 14 öğretim oturumu gerçekleştirilmiştir. İkinci hedef davranışın öğretiminde kavramın farklı durumlara aktarılmasını desteklemek amacıyla manipülatif genişletme stratejisi uygulanmıştır. Katılımcıdan verilen nesneyi başka bir nesnenin sağına yerleştirmesi istenmiş, olumlu ve olumsuz örneklere birlikte yer verilmiştir. Öğretim içi değerlendirme denemelerinde katılımcının performansı veri kayıt formuna kaydedilmiştir. İkinci hedef davranışa yönelik toplam 13 öğretim oturumu gerçekleştirilmiştir. Üçüncü hedef davranışın öğretiminde olay merkezli genişletme stratejisi kullanılmıştır. Katılımcıya farklı olayları içeren resimler sunulmuş ve resimlerde belirtilen kişi ya da nesnenin sağında bulunan ögeyi göstermesi istenmiştir. Bu süreçte "sağında" kavramına ilişkin sorular, daha önce öğrenilmiş kavramlara ilişkin sorularla birlikte sunulmuştur. Katılımcının öğretim içi değerlendirmelerdeki performansı veri kayıt formuna kaydedilmiştir. Üçüncü hedef davranışa yönelik toplam 5 öğretim oturumu gerçekleştirilmiştir. Her öğretim oturumundan sonra farklı materyaller içeren Sağında Kavramı Ölçme Aracı kullanılarak genel kavram değerlendirmeleri yapılmış; öğretimin tamamlanmasından iki ve beş hafta sonra izleme verileri toplanmıştır.

Araştırma verileri doğru tepki yüzdeleri hesaplanarak grafikleştirilmiş ve görsel analiz yoluyla değerlendirilmiştir. Başlama düzeyi, yoklama, uygulama ve izleme oturumlarının

%20'sinde gözlemciler arası güvenirlik; uygulama oturumlarının %20'sinde ise uygulama güvenirliği verileri toplanmıştır. Ayrıca uygulama sonunda katılımcının annesinden 15 maddelik Sosyal Geçerlik Formu aracılığıyla sosyal geçerlik verisi alınmış ve bu veriler betimsel olarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Katılımcının "sağında" kavramına ilişkin genel performansı başlama düzeyinde %0 iken öğretim sürecinde sırasıyla %41,6, %50, %50, %91,6 ve %91,6 ya yükselmiş, uygulama sonunda %100'e ulaşmıştır. Öğretim tamamlandıktan 2 ve 5 hafta sonra gerçekleştirilen izleme değerlendirmelerinde de %100 doğru tepki göstererek edindiği performansı sürdürmüştür. Ayrıca katılımcı üç hedef davranışın tamamında belirlenen ölçütleri karşılamıştır. Yapılan analizler sonucunda gözlemciler arası güvenirlik %100; uygulama güvenirliği ise %94,1 olarak bulunmuştur. Sosyal geçerlik bulgularında ise katılımcının annesi formda yer alan 15 maddenin tamamını olumlu yanıtlamıştır.

Sonuç: Bulgular; DÖM ile gerçekleştirilen öğretimin katılımcının "sağında" kavramını oluşturan hedef davranışları edinmesinde performansının başlama düzeyine göre arttığını ve edinilen becerilerin öğretim sonrasında korunduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Doğrudan öğretim modeli, açık anlatım, kavram öğrenme, kavram öğretimi*

BİLDİRİ 8

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Kanıt Temelli Uygulamaları Sınıfa Aktarma Deneyimleri: Kolaylaştırıcılar, Engeller ve Destek Gereksinimleri

Mehmet Nesim Erdemir[1,*] & Kadir Koç[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*

* *Sorumlu yazar:* nesimerdemir@gmail.com

ÖZET

Amaç: Kanıt temelli uygulamalar (KTU), etkililiği nitelikli bilimsel araştırmalarla ortaya konmuş öğretim yöntemlerini, stratejilerini ve müdahaleleri ifade etmektedir. Bu uygulamaların özel eğitim ortamlarında doğru ve güvenilir biçimde kullanılması, özel gereksinimli öğrencilerin akademik, sosyal, iletişimsel ve bağımsız yaşam becerilerinin desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte, bir uygulamanın araştırmalarla etkili olduğunun belirlenmesi, söz konusu uygulamanın doğal sınıf ortamlarında aynı nitelikte ve süreklilik içinde kullanılmasını tek başına garanti etmemektedir. Alanyazında bilimsel araştırmalarla etkililiği desteklenen uygulamalar ile sınıflarda yürütülen öğretim arasında bir araştırma-uygulama boşluğu bulunduğu belirtilmektedir. Öğretmenlerin KTU'lara ilişkin bilgi ve becerilerinin sınırlı olması, kuramsal bilgiyi uygulamaya dönüştürmede güçlük yaşamaları, zaman ve materyal yetersizliği, uygun olmayan fiziksel koşullar, yönetim desteğinin sınırlı olması ve okul içindeki iş birliği eksiklikleri bu boşluğun oluşmasında etkili olabilmektedir. Buna karşılık öğretmenler arası bilgi paylaşımı, mesleki gelişim olanakları, uzman desteği, yönetsel teşvik ve yeterli materyale erişim KTU'ların sınıf ortamına aktarılmasını kolaylaştırabilmektedir. Bu araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin KTU'ları sınıfa aktarma deneyimlerini; süreci kolaylaştıran koşullar, karşılaşılan engeller ve öğretmenlerin destek gereksinimleri çerçevesinde incelemektir.

Yöntem: Araştırma, özel eğitim öğretmenlerinin KTU'ları sınıflarında kullanmaya ilişkin deneyimlerini ve bu deneyimlere yükledikleri anlamları kendi çalışma bağlamları içinde ayrıntılı biçimde ortaya koymak amacıyla temel nitel araştırma deseninde yürütülecektir. Çalışma grubunun, amaçlı ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenecek 10 özel eğitim öğretmeninden oluşması planlanmaktadır. Katılımcılar, bir ildeki resmî özel eğitim okulları ile bünyesinde özel eğitim sınıfı bulunan resmî okullarda görev yapan öğretmenler arasından seçilecektir. Katılımcıların belirlenmesinde özel eğitim öğretmeni olarak görev yapma, en az bir yıllık mesleki deneyime sahip olma, KTU'lara ilişkin sınıf içi deneyim bildirme ve araştırmaya gönüllü olarak katılma ölçütleri kullanılacaktır. Mesleki deneyim süresi ve görev yapılan okul türü bakımından çeşitlilik sağlanmasına dikkat edilecektir. Araştırma verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu

aracılığıyla toplanacaktır. Görüşmelerde öğretmenlerin KTU kavramına ilişkin bilgileri, kullandıkları uygulamalar, uygulama seçimlerini etkileyen koşullar, sınıf ortamında karşılaştıkları güçlükler, bu güçlüklerle başa çıkma yolları, okul yönetimi ve meslektaş desteğine ilişkin değerlendirmeleri ile mesleki gelişim gereksinimleri ele alınacaktır. Görüşmeler katılımcıların bilgilendirilmiş onamları doğrultusunda ses kaydına alınacak ve sözcüğü sözcüğüne yazıya aktarılacaktır. Veriler, Braun ve Clarke'ın tematik analiz yaklaşımı doğrultusunda çözümlenecektir. Analiz sürecinde görüşme dökümleri tekrar tekrar okunacak, anlamlı veri birimleri kodlanacak ve benzer kodlar alt temalar ile ana temalar altında birleştirilecektir. Araştırmanın inandırıcılığını güçlendirmek amacıyla araştırmacılar arası kodlama uzlaşması ve katılımcı doğrulaması yöntemlerinden yararlanılması planlanmaktadır.

Beklenen Bulgular: Araştırmada KTU'ların özel eğitim sınıflarına aktarılmasını etkileyen etkenlerin kolaylaştırıcılar, engeller ve destek gereksinimleri olmak üzere üç ana tema altında toplanması beklenmektedir. Meslektaşlar arasında bilgi ve deneyim paylaşılması, öğretmenlerin birbirlerinin sınıf içi uygulamalarını gözlemlemesi, karşılıklı geri bildirim sunulması, öğretmenlerin bilimsel gelişmeleri takip etmeye ve mesleki gelişime açık olması, okul yönetiminin öğretmenlerin gereksinimlerine duyarlı yaklaşması ve gerekli materyallerin erişilebilir olması olası kolaylaştırıcılar olarak değerlendirilmektedir. Buna karşılık materyal yetersizliği, kalabalık sınıflar, uygun bireysel öğretim alanlarının bulunmaması, öğretim dışı iş yükü, zaman sınırlılığı ve öğretmenler arasındaki bilgi farklılıklarının KTU kullanımını güçleştirebileceği öngörülmektedir. Ayrıca hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerin ağırlıklı olarak kuramsal düzeyde kalmasının, öğretmenlerin edindikleri bilgileri sınıf uygulamalarına dönüştürmelerini sınırlandırabileceği düşünülmektedir. Öğretmenlerin uygulama ağırlıklı ve sürekli mesleki gelişim programlarına, uzman danışmanlığına, mentorluk hizmetlerine, güvenilir dijital kaynaklara, hazır materyal örneklerine, uygun fiziksel ortamlara ve destekleyici yönetsel düzenlemelere gereksinim duyabilecekleri beklenmektedir.

Sonuç ve Tartışma: Araştırmanın, KTU'ların sınıf ortamına aktarılmasının yalnızca öğretmenlerin bireysel bilgi, beceri, tutum ve sorumluluklarıyla açıklanamayacağını; öğretmen yeterlikleri, fiziksel olanaklar, kurumsal koşullar, yönetsel destek ve okul içi iş birliğinin birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koyması beklenmektedir. Elde edilecek bulgular doğrultusunda, öğretmenlere yalnızca KTU'ların kuramsal özelliklerini açıklayan eğitimler verilmesi yerine uygulama, model olma, gözlem, geri bildirim ve sınıf içi izleme bileşenlerini içeren mesleki gelişim programlarının hazırlanması önerilebilir. Bunun yanında öğretmenlere mentorluk ve uzman danışmanlığı sunulması, güvenilir bilgi ve materyal kaynaklarına erişimin kolaylaştırılması, özel eğitim sınıflarının fiziksel ve teknolojik olanaklarının geliştirilmesi ve meslektaş gözlemini destekleyen iş birlikçi bir okul kültürünün oluşturulması önemli görülmektedir. Araştırmanın, özel eğitimde araştırma-uygulama boşluğunun azaltılmasına ve KTU'ların sınıflarda güvenilir ve sürdürülebilir biçimde kullanılmasını destekleyecek okul ve sistem düzeyindeki düzenlemelerin planlanmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *kanıt temelli uygulamalar, mesleki gelişim, okul yönetimi, özel eğitim, sınıfa aktarım*

BİLDİRİ 9

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilere Ödev Yapma Becerisinin Öğretiminde Güç Kartı Stratejisinin Etkililiği

Fatma Zehra Güney[1] & Serdar Sönmez[2,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Müdürlüğü*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* serdar.sonmez@gop.edu.tr

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bireylere ödev yapma becerisinin kazandırılmasında Güç Kartı Stratejisinin etkililiğini incelemektir. OSB olan bireyler, akademik becerilerin ediniminde çeşitli güçlükler yaşayabilmektedir. Dikkat süresinin sınırlı olması, motivasyonun sürdürülememesi, yönergeleri anlamada yaşanan güçlükler ve görevi planlama ile tamamlama becerilerindeki yetersizlikler, OSB olan bireylerin akademik becerileri edinmelerini ve sürdürmelerini güçleştirebilmektedir. Ödev yapma becerisi, öğrencilerin akademik sorumluluklarını yerine getirmeleri ve bağımsız çalışma becerilerini geliştirmeleri açısından önemli bir beceridir. Bu nedenle, öğrencilerin bireysel özelliklerini ve ilgi alanlarını dikkate alan öğretim uygulamalarının kullanılması önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, öğrencilerin özel ilgi alanlarından yararlanılarak hazırlanan ve görsel destekler içeren Güç Kartı Stratejisinin ödev yapma becerisinin öğretiminde kullanılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma, tek denekli araştırma yöntemlerinden katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılarak Kayseri ilinde bulunan bir özel eğitim sınıfında yürütülmüştür. Araştırmanın katılımcılarını, yaşları 8 ile 9 arasında değişen, OSB tanısı bulunan üç çocuk oluşturmuştur. Katılımcıların özel ilgi alanları, aile ve öğretmenlerden alınan bilgiler doğrultusunda belirlenmiş; ayrıca katılımcılara yönelik hazırlanan formlar aracılığıyla kendi tercihleri alınarak ilgi duydukları kahramanlar belirlenmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda Agnes, Gru, Necmettin Dede ve Toon Blast'a ait görseller kullanılarak her katılımcı için bireyselleştirilmiş güç kartları hazırlanmış ve ödev yapma becerisinin öğretiminde kullanılmıştır. Araştırmada başlama düzeyi, öğretim, yoklama, izleme ve genelleme oturumlarından elde edilen veriler değerlendirilmiş; kazanılan becerinin öğretim sonrasında sürdürülüp sürdürülmediği ve farklı koşullarda kullanılıp kullanılmadığı incelenmiştir. Ayrıca uygulamanın kabul edilebilirliğini ve işlevselliğini belirlemek amacıyla öğretmen ve ailelerden sosyal geçerlilik verileri alınmıştır.

Bulgular

Araştırma sonucunda, Güç Kartı Stratejisinin üç katılımcının da ödev yapma becerisini kazanmalarında etkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kazanılan becerinin izleme oturumlarında korunduğu ve ev ortamında gerçekleştirilen genelleme oturumlarında sürdürülebildiği görülmüştür. Öğretmen ve ailelerin görüşlerine göre, Güç Kartı Stratejisinin öğrencilerin motivasyonlarını ve göreve katılımlarını desteklediği, ödev yapmaya yönelik isteksizliklerini azalttığı ve uygulanabilir bir strateji olduğu ifade edilmiştir.

Sonuç

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, Güç Kartı Stratejisinin OSB tanılı bireylerde ödev yapma becerisinin öğretiminde etkili, kalıcı ve genellenebilir bir yöntem olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların farklı öğrenme özelliklerine sahip olmalarına rağmen benzer başarı düzeylerine ulaşmaları, stratejinin bireysel gereksinimlere göre uyarlanabilen esnek yapısını ortaya koymaktadır. Ayrıca motivasyonun artması, öğretim sürecine aktif katılımın desteklenmesi ve problem davranışlarda azalma gözlenmesi, stratejinin yalnızca akademik değil davranışsal açıdan da etkili olduğunu düşündürmektedir. Araştırmanın, Güç Kartı Stratejisinin akademik becerilerin öğretimindeki kullanımına ilişkin alanyazına katkı sağlayacağı ve uygulayıcılara yol gösterici nitelikte olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın sınırlı sayıda katılımcı ile yürütülmesi, bulguların genellenebilirliğini sınırlandıran önemli bir durumdur. Ayrıca araştırmanın yalnızca ödev yapma becerisi ile sınırlı olması, Güç Kartı Stratejisinin farklı akademik ve sosyal beceriler üzerindeki etkisinin değerlendirilmesine imkân vermemiştir.

Anahtar Kelimeler: *güç kartı stratejisi, otizm spektrum bozukluğu, ödev yapma becerisi*

BİLDİRİ 10

Otizmli Çocuklara Duygu Öğretiminde Duygulu Öyküler Öğretim Programının Etkililiği

Fatma Sena Ağgez[1,*] & Mihriban Sönmez[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* fsaggez@gmail.com

ÖZET

Amaç

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), sosyal iletişim ve etkileşimde süregelen güçlükleriyle birlikte stereotipik davranışlarla seyreden, genellikle erken dönemde kendini belli eden nörogelişimsel bir bozukluktur. İlgili bozukluklar otizmden etkilenen bireylerin yaşamsal etkinliklerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. OSB'li bireyler, iletişim kurmada, istek belirtmede ve sorunları tanımlamada, dile getirmede, duygularını ifade etmede sınırlıklar yaşamaktadır. Duyguları doğru anlamlandırmak bağlama uygun sosyal yanıtların temelini oluşturur. OSB'li bireylerin bu alanda yaşadığı yetersizlikler ise akranlarıyla işlevsel iletişim ve etkileşim kurmalarını sınırlandırmaktadır.

OSB'li bireylerin mevcut performansı ve bireysel özelliklerinden yola çıkılarak hazırlanacak öğretim programları ise pek çok kavram ve becerinin öğretimini mümkün kılmaktadır. Bu sayede öğrenciler kendilerine ve başkalarına yönelik daha fazla fikir sahibi olur ve hayata daha kolay adapte olurlar. Bu sebeple araştırmanın amacı otizmli öğrencilerinin duygularını ifade etme becerilerini desteklemek üzere gerçekleştirilmiş "Duygulu Öyküler" öğretim programının etkililiğini incelemektir.

Yöntem

Araştırmada tek denekli araştırma yöntemlerinden katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya biri pilot çalışma katılımcısı olmak üzere dokuz yaşında bir kız üç erkek öğrenci katılmıştır. Katılımcılarda otizm spektrum bozukluğu tanısı almış olmak, alıcı ve ifade edici dil becerilerine sahip olmak, sunulan yönergeyi yerine getirmek, en az beş dakika süre ile etkinlikte kalmak ön koşulları aranmıştır.

"Duygulu Öyküler" öğretim programı için beş temel duygunun yer aldığı (mutlu, üzgün, şaşırmış, korkmuş, öfkeli) beş öykü kitabı ve duygu kartları hazırlanmıştır. Uygulamalar katılımcı öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda boş bir sınıfta yürütülmüştür. Araştırmanın bağımlı değişkeni öğrencilerin "Duygulu Öyküler" öğretim programındaki temel duygu ifadelerini göstermesi ve söylemesi, bağımsız değişkeni ise sabit bekleme süreli öğretimdir.

Araştırmacılar tarafından geliştirilen veri toplama formları aracılığıyla veriler toplanmış, grafiksel olarak analiz edilmiştir. Ayrıca araştırma sonrası toplanan sosyal geçerlilik verileri ise betimsel olarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Araştırma, otizmli öğrencilere mutlu, şaşkın, üzgün, heyecanlı ve korkmuş olmak üzere beş temel duyguyu öğretmede "Duygulu Öyküler" öğretim programının etkili olduğu, öğrencilerin öğretim oturumları sonrası öğrendikleri duyguları sürdürdükleri, farklı materyal ve ortamlara genelleyebildikleri bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerle yürütülen sosyal geçerlilik verilerinde, programın oldukça ilgi çekici olduğu ve öğrencilerin duygularını daha rahat ifade edebildikleri belirtilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Duyguları doğru anlamlandırmak ve bağlama uygun sosyal tepkiler verebilmek, nitelikli bir sosyal etkileşimin ön koşuludur. Nitekim otizm spektrum bozukluğu olan çocukların yüz ifadelerini anlama ve duygusal ipuçlarını yorumlamadaki sınırlılıkları, akranlarıyla işlevsel iletişim kurmalarını doğrudan kısıtlamaktadır. Bu noktada karmaşık sosyal durumların öngörülebilir hale getirilmesi çocukların başkalarının duygusal durumlarına uygun tepkiler geliştirebilmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Araştırma bulguları; duyguları tanıma, ifade etme ve sosyal bağlamda gözlenen duygulara uygun dönütler verme noktasında güçlük yaşayan OSB'li öğrencilere yönelik sistematik duygu öğretim müdahalelerinin eğitsel ortamlara entegre edilmesinin ve işlevsel biçimde kullanılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda araştırma bulguları; uygulanan programın, OSB'li öğrencilerin duygu tanıma, ifade etme ve bağlamsal tepkiler verme becerilerini geliştirmede etkili ve işlevsel bir öğretim aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma, soyut duygu kavramlarını somutlaştırarak literatüre kanıta dayalı bir müdahale modeli kazandırmaktadır. Ayrıca bu tür duygu öğretim programlarının özel eğitimde öncelikli amaçlar arasında yer alması gerekliliğini desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: *Duygulu öyküler öğretim programı, Otizm spektrum bozukluğu, Sabit bekleme süreli öğretim*

BİLDİRİ 11

Gelişimsel Yetersizliği Olan Öğrencilere Okulda Yangından Korunma Becerisinin Öğretiminde Video Modelle Öğretimin Etkililiği

Zehra Cevher

Özel Eğitim, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

E-posta: zehracevher2919@gmail.com

ÖZET

Amaç

Gelişimsel yetersizliği (GY) olan bireyler istismar, kaçırılma ya da tehlikeli maddelerle karşılaşma gibi çeşitli güvenlik tehditlerinin yanı sıra deprem, sel ve yangın gibi afetlerle de karşı karşıya kalabilmektedir. Araştırmalar GY olan bireylerin yaralanma ve kazalara daha fazla maruz kaldıklarını, afet ve acil durum hallerinde tipik gelişim gösteren akranlarına kıyasla daha savunmasız ve risk altında olduklarını göstermektedir. Bu bireylerin eğitim programlarında çoğunlukla iletişim, günlük yaşam ve sosyal beceriler gibi günlük olarak kullanılan becerilere öncelik verilse de karşılaşma olasılığı daha düşük olan güvenlik becerileri gerektiğinde yaşam kurtarıcı olabilmektedir. GY olan bireylere yangından korunma becerileri üzerine yapılan mevcut araştırmaların büyük bölümü ev, grup evi, bakım kurumu ve diğer konut ortamlarında yürütülmüş, katılımcıları ise çoğunlukla yetişkin ya da genç yetişkin bireylerden oluşmuştur. Ayrıca önemli bir kısmı ev yangınları, yangın söndürme becerileri veya yangınla ilişkili tehlikeli uyaranlardan kaçınma davranışlarına odaklanmıştır. Buna karşın zorunlu okul çağındaki bireylerin günlerinin önemli bir bölümünü geçirdikleri okul ortamlarında uygulanması gereken yangın tahliye becerilerine ilişkin araştırmaların oldukça sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Bu çalışmada GY olan bireylerde video modelle öğretimin (VMÖ) katılımcılara okulda meydana gelebilecek olası bir yangın sırasında güvenli tahliye becerilerinin öğretimindeki etkililiği değerlendirilmiştir. Ayrıca, edinilen becerilerin öğretim tamamlandıktan 1, 2 ve 4 hafta sonra korunup korunmadığı ve farklı ortam ve koşullara genellenip genellenmediği incelenmiştir. Araştırmanın amaçlarına, yöntemine ve sonuçlarına ilişkin sosyal geçerlik verileri katılımcılardan, ebeveynlerden, öğretmenlerden ve Eskişehir İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğünde (AFAD) görev yapan uzman eğitim görevlilerinden elde edilmiştir.

Yöntem

Araştırma, tek denekli araştırma modellerinden çoklu yoklama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya, yaşları 11 ile 15 arasında değişen, üçü otizmli ve ikisi zihin yetersizliği olan toplam beş çocuk katılmıştır.

Bulgular

Bulgular, VMÖ'nün tüm katılımcıların hedef beceriyi edinmelerinde etkili olduğunu, kazanılan becerilerin farklı ortamlara ve grup ortamına genellenebildiğini ve izleme oturumlarında sürdürüldüğünü göstermektedir. Sosyal geçerlik bulguları, uygulamanın öğretmenler, anneler ve katılımcılar tarafından sosyal açıdan kabul edilebilir bulunduğunu, AFAD eğitim sorumluları tarafından ise öğretilen tahliye becerisinin yangın güvenliği ilkelerine uygun, gerçek yangın durumlarında uygulanabilir ve işlevsel olarak değerlendirildiğini ortaya koymuştur.

Sonuç ve Tartışma

GY olan bireylere yangın güvenliği becerilerinin öğretimine ilişkin alanyazın incelendiğinde, mevcut araştırmaların büyük bölümünün ev, konut veya bakım evi gibi yaşam ortamlarında yürütüldüğü ve çoğunlukla davranışsal beceri öğretimi temelli müdahalelere odaklandığı görülmektedir. VMÖ yöntemini kullanarak okulda güvenli yangın tahliye becerisini inceleyen araştırmalar yok denecek kadar sınırlıdır. Araştırmanın bulguları, güvenli yangın tahliye becerisinin GY olan bireylere doğal okul ortamlarında VMÖ ile etkili biçimde öğretilebileceğini göstermektedir. VMÖ'nün düşük maliyetli, kolay uygulanabilir ve tekrar kullanılabilir bir öğretim aracı olması, öğretmenler, okul yöneticileri ve özel eğitim hizmeti sunan kurumlar açısından önemli uygulama olanakları sunmaktadır. Ayrıca bulgular, güvenlik becerilerinin öğretiminin yalnızca araştırmacılar tarafından değil, özel eğitim öğretmenleri tarafından da etkili biçimde yürütülebileceğini ortaya koyarak bu becerilerin okul temelli programlara ve bireyselleştirilmiş eğitim süreçlerine entegrasyonunu desteklemektedir. Bu yönüyle çalışma, GY olan bireylerde okul temelli güvenli yangın tahliye becerilerinin öğretimine ilişkin önemli bir boşluğu doldurmakta ve doğal eğitim ortamlarında uygulanabilir, sürdürülebilir ve bilimsel dayanaklı yangın güvenliği uygulamalarının geliştirilmesine katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Gelişimsel Yetersizlik, Güvenlik Becerisi, Okul Yangını, Video Modelle Öğretim*

BİLDİRİ 12

Otizmli Bir Öğrencide Temel Toplama Akıcılığını Artırmaya Yönelik Kapat–Kopyala–Karşılaştır Stratejisi ile Manipülatif Materyal Aracılı Alıştırmaların Karşılaştırması

Selma Tufan[1], Nurgül Gencan[1,*] & E. Rüya Özmen[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* nurgulgencan@gmail.com

ÖZET

Temel matematiksel işlem becerilerinde akıcılık kazanılması, özel gereksinimli öğrencilerin matematiksel görevleri daha az zaman ve bilişsel çabayla tamamlaması ve matematik kaygısı geliştirmelerinin önlenmesi açısından kritik bir role sahiptir. Bu araştırmada, hafif düzeyde otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanısı bulunan ve ilkokul 2. sınıfa devam eden bir öğrencinin toplama işlemindeki akıcılık düzeyini artırmada Kapat-Kopyala-Karşılaştır (KKK) ile Manipülatif Materyal Aracılı Uygulamaların (MMAA) etkililiklerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Elde edilen bulguların, otizm tanılı öğrencilerin matematiksel akıcılık becerilerinin geliştirilmesinde en verimli öğretim stratejisinin belirlenmesine katkı sağlaması hedeflenmiştir. Bu tür vaka temelli ve birey içi karşılaştırmaya dayalı çalışmalar, elde edilen bulguların daha sonraki aşamalarda daha geniş örneklemlerle yürütülecek grup araştırmalarına temel oluşturması bakımından da önemli bir başlangıç niteliği taşımaktadır. Araştırma, tek denekli araştırma yöntemlerinden uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar deseni kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmada bağımsız değişkenler karşılaştırılan KKK ve MMAA uygulamaları iken bağımlı değişkenler ise öğrencinin 1 dakika içinde doğru çözdüğü temel toplama işlemlerin sayısı ve verilen işlemlerin tamamını bitirme süresi olarak ele alınmıştır. Araştırmanın katılımcısı, bir ilkokulun hafif otizm özel eğitim sınıfına devam eden 2. sınıf öğrencisidir; öğrenci okuma-yazma bilmekte, sayıları okuyup yazabilmekte, toplama işlemi işaretinin anlamını bilmekte ve tek basamaklı sayılarla toplama işlemlerini parmakla sayma stratejisiyle %80 doğrulukla yapabilmektedir. Uygulama, öğrencinin kendi sınıf öğretmeni tarafından doğal öğrenim ortamında yürütülmüştür. Araştırmada kullanılacak olan veri toplama araçları araştırma sürecinde geliştirilmiş olup uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar deseninin aktarım etkisini kontrol altına alabilmek için tek basamaklı sayıların toplamını içeren işlem kombinasyonları, her biri 50 işlemden oluşan ve eşit zorlukta olacak şekilde hazırlanan iki ayrı sete bölünmüş, setlerin eşitliği konusunda uzman görüşü alınmıştır. Her iki uygulama için atanan işlem setleri kullanılarak beşer değerlendirme formu olmak üzere toplam 10 değerlendirme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan formların denkliğini incelemek amacıyla 104 öğrenciyle yürütülen bir ön çalışmada ANOVA ve Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Sıra etkisini kontrol

etmek amacıyla dengelenmiş sıra deseniyle formlar farklı pozisyonlarda öğrenci gruplarına uygulanmıştır. Form analizleri sonucunda geliştirilen formların kendi içinde ve form grupları arasında benzer performans ölçümleri sağladığı ve formların denkliğine işaret ettiği görülmüştür. Araştırma, başlama düzeyi, karşılaştırmalı koşullar ve en etkili uygulama olmak üzere üç evreden oluşmuştur. Müdahaleler farklı günlerde, kura yoluyla yansız bir sırayla ve eşit pekiştireç tarifesiyle uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde, öğrencinin toplama akıcılığı performansında hem KKK koşulunda hem de MMAA uygulama koşulunda başlama düzeyine kıyasla anlamlı düzeyde bir artış gerçekleştiği tespit edilmiştir. İki yöntem de öğrencinin işlem akıcılığını artırmada ve toplama işlemlerini tamamlama süresini kısaltmada etkili olmuştur. Ancak iki bağımsız değişken etkililik açısından kıyaslandığında; KKK koşulunda sağlanan akıcılık artışının MMAA koşuluna oranla çok daha hızlı ve belirgin olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda, araştırmanın üçüncü evresi olan en etkili uygulama oturumlarına KKK stratejisi temel alınarak devam edilmiş ve bu aşamada da öğrencinin akıcılığının artmaya devam ettiği görülmüştür. MMAA uygulaması sonucunda ise öğrencinin, parmakla sayma stratejisinden bir adım öteye geçerek minimum toplanan stratejisini kullanmaya başladığı gözlenmiştir; ancak onluk oluşturma gibi daha ileri stratejilerde otomatikleşme sağlanamamıştır. Araştırmanın uygulama güvenirliği ve gözlemciler arası güvenirlik verileri yüksek bulunmuştur. Bu araştırma vaka çalışması olmasından dolayı veriler tek öğrenci ile sınırlıdır. Bu sonuçların genellenebilir olması için araştırmanın hem benzer öğrenci grupları için hem de farklı özelliklere sahip öğrenci grupları için daha fazla katılımcı ile yinelenmesi gerekmektedir. Ayrıca çalışmada kazanılan işlem akıcılığının zamana bağlı kalıcılığı ve farklı ortam ile materyallere genellenebilirliği değerlendirilmemiş olup, gelecekteki araştırmalarda izleme ve genelleme oturumlarına yer verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *toplama işlemi akıcılığı, kapat kopyala karşılaştır, manipülatif, rekenrek, otizm spektrum bozukluğu, uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar*

BİLDİRİ 13

Arka Bahçemizde Neler Oluyor? Otizm Spektrum Bozukluğu Bağlamında YouTube Videolarının Değerlendirilmesi

Dinçer Saral[1,*], Fatma Atalay[2] & İbrahim Uysal[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Hacettepe Üniversitesi*
[2]*Department of Early Childhood, Special Education, and Counselor Education, University of Kentucky*

** Sorumlu yazar:* dincersaral@hacettepe.edu.tr

ÖZET

İnternet, otizm spektrum bozukluğu (OSB) hakkında bilgi edinmek isteyen bireyler ve aileler için önemli bir bilgi kaynağı haline gelmiştir. Özellikle YouTube, ücretsiz ve kolay erişilebilir video içerikleri aracılığıyla ebeveynlerin OSB'nin özellikleri ve müdahaleler hakkında bilgi edinmelerine olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte, platformda yer alan içeriklerin bilimsel standartlara dayalı sistematik bir denetimden geçmemesi, bilimsel dayanağı sınırlı veya yanlış bilgilerin yayılması açısından önemli bir risk oluşturmaktadır. Bu araştırmada, YouTube'da yer alan Türkçe OSB müdahale videolarının kaynak, içerik, bilimsel dayanaklılık, güvenilirlik, eğitsel nitelik ve kullanıcı etkileşimi açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma, betimsel araştırma yöntemlerinden kesitsel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. YouTube'da yer alan videolar "otizm eğitim", "otizm çare", "otizm müdahale", "otizm uygulama", "otizm tedavi" ve "otizm terapi" anahtar sözcükleri ile taranmış, her bir anahtar sözcük için en çok izlenen ilk 100 video değerlendirmeye alınmıştır. Türkçe veya Türkçe altyazılı olan, OSB olan bireylere yönelik bir müdahale içeren ve kamuya açık olan videolar araştırmaya dahil edilmiştir. Videoların yüklenme yılı, süresi, izlenme, beğeni ve yorum sayıları, kanal türü ve abone sayıları kaydedilmiş; videoların eğitsel niteliği Global Quality Scale (GQS) ve bilgi güvenilirliği mDISCERN ölçekleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, videolarda bahsi geçen müdahaleler bilimsel dayanaklı uygulama (BDU) ve (b) destekleyici ve alternatif uygulama (DAU) açısından sınıflandırılmış ve bu müdahalelere ilişkin içerikler incelenmiştir. BDU'ların sınıflandırılmasında, OSB alanındaki bilimsel dayanaklı uygulamalara ilişkin kapsamlı kaynaklardan biri olan National Clearinghouse on Autism Evidence and Practice (NCAEP) raporu temel alınmıştır (Steinbrenner vd., 2020). DAU'ların belirlenmesinde ise Saral vd. (2023) tarafından kullanılan sınıflandırmadan yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra, video izlenme ve beğeni sayıları ile nitelik ve güvenilirlik göstergeleri gibi çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ek olarak, her videoda platform tarafından en popüler olarak sıralanan ilk 10 kullanıcı yorumu nitel olarak analiz edilmiştir. Araştırmada toplam 154 YouTube videosu analize dahil edilmiştir. Araştırmada elde edilen başlıca bulgular, videoların %80,5'inde konuşmacıların "profesyonel" olarak

sınıflandırıldığını, %66,9'unun mDISCERN'e göre güvenilirlik düzeyinin düşük olduğunu ve %56,5'inin GQS'ye göre düşük nitelikte değerlendirildiğini göstermiştir. Profesyonel konuşmacıların yer aldığı videoların mDISCERN ve GQS puanları, profesyonel olmayan konuşmacıların yer aldığı videolara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur ($p < .001$). Video süresi ile hem mDISCERN hem de GQS puanları arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir ($p < .001$). Buna karşın, videoların izlenme ve beğeni sayıları ile mDISCERN veya GQS puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. BDU içeren videoların yorumlarında çocuğa ilişkin deneyimlerin paylaşılması ve duygusal destek arayışı ön plana çıkmıştır. DAU içeren videoların yorumlarında ise bu uygulamalara ilişkin bilgi ve öneri talepleri, bu uygulamaları kullanmaya yönelik isteklilik ve bilimsel olmayan bilgi paylaşımı daha belirgindir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen diğer analizler halen devam etmekte olup, analizlerin tamamlanmasıyla elde edilecek bulgular kongre sırasında katılımcılarla paylaşılacaktır.>

Anahtar Kelimeler: *Otizm spektrum bozukluğu, YouTube, bilimsel dayanak, kesitsel*

BİLDİRİ 14

Uygulamalı Davranış Analizinde (UDA) Küresel Standartlar ve Türkiye'deki Uygulama Gerçekleri: MEB Örneği

Emir Anderiman

Özel Eğitim Öğretmenliği, MEB

E-posta: anderimanemir24@gmail.com

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın temel amacı, kanıta dayalı müdahale yaklaşımları arasında kabul gören Uygulamalı Davranış Analizi (UDA) kapsamında belirlenen küresel uygulama standartlarının (Behavior Analyst Certification Board [BACB], 2017), Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesindeki eğitim kurumlarında hangi ölçüde karşılanabildiğini incelemek ve uluslararası standartlar ile ulusal uygulama koşulları arasındaki yapısal farklılıkları ortaya koymaktır. Bu doğrultuda; İşlevsel Davranış Değerlendirmesi (İDD), uzman süpervizyonu, disiplinlerarası profesyonel iş birliği, sistematik ebeveyn katılımı, veri temelli karar verme süreçleri ve edinilen becerilerin farklı ortamlara genellenmesi gibi UDA'nın temel bileşenlerinin sahadaki gerçekleştirilebilirlik düzeylerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, özel eğitim öğretmenlerinin bu standartları eğitim ortamlarına aktarma sürecinde karşılaştıkları güçlüklerin saptanması ve uygulamaların niteliğini artırmaya yönelik yapısal gereksinimlerin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Yöntem: Araştırmada, nicel ve nitel verilerin birlikte toplandığı karma betimsel tarama modeli benimsenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, MEB'e bağlı resmî eğitim kurumlarında aktif olarak görev yapan 20 uygulayıcı oluşturmaktadır. Katılımcıların %75'ini özel eğitim öğretmenleri oluştururken, tüm grubun %45'i genel eğitim okullarının bünyesindeki özel eğitim sınıflarında görev yapmaktadır. Mesleki profiller incelendiğinde, katılımcıların %70'inin mesleki kıdeminin ilk iki yıl içerisinde bulunduğu; %60'ının ise UDA'ya ilişkin bilgi birikimini ağırlıklı olarak lisans eğitimi sürecinde edindiği belirlenmiştir. Veriler; UDA'nın temel uygulama bileşenlerini değerlendirmeye yönelik 5'li Likert tipi derecelendirme maddelerinden ve sahada karşılaşılan yapısal güçlükleri belirlemeyi amaçlayan açık uçlu sorulardan oluşan çevrim içi anket formu vasıtasıyla toplanmıştır. Nicel veriler betimsel açıdan; nitel veriler ise tematik içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Bulgular: Araştırma bulguları, UDA'nın temel bileşenleri açısından mevcut eğitimsel uygulama koşulları ile uluslararası standartlar arasında belirgin farklılıklar bulunduğunu göstermektedir. İDD koşulları ele alındığında, katılımcıların %80'i mevcut yeterlilik düzeyini 1–3 puan aralığında değerlendirirken; %55'lik kesim "3" (orta düzey) olarak derecelendirmiştir. Müdahale bütünlüğünün korunması açısından önem taşıyan uzman

süpervizyonu boyutunda, katılımcıların %50'si düzenli klinik gözlem ve uzman geri bildirimine erişim düzeyini 1–2 puan aralığında değerlendirmiştir. Disiplinlerarası iş birliği olanakları katılımcıların %45'i tarafından yetersiz bulunurken, %30'luk bir grup ise ilgili uzmanlarla (ergoterapist, dil ve konuşma terapisti vb.) profesyonel koordinasyon kurma imkânlarının bulunmadığını belirtmiştir. Edinilen becerilerin farklı doğal ortamlara genellenmesi ve ebeveyn eğitimi boyutunda hiçbir katılımcının en yüksek yeterlilik derecesini (5 puan) bildirmemesi, sahadaki dikkat çekici bulgular arasında yer almıştır. Açık uçlu sorulardan elde edilen nitel bulgular ise; MEB ders saati sınırlılıklarını, fiziksel çalışma ortamı ve materyal yetersizliklerini, idari bürokrasiyi ve ebeveynlerin UDA konusundaki sınırlı farkındalıklarını temel uygulama engelleri olarak ortaya koymuştur.

Sonuç ve Tartışma: Araştırma sonuçları, UDA temelli uygulamaların Türkiye'deki eğitim kurumlarında küresel standartlarla uyumlu ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilmesi için sistemsel desteklerin sağlanması gerektiğine işaret etmektedir. Öğretmenlerin veri temelli karar verme süreçlerini sistematik biçimde işletebilmeleri için okullarda uzman süpervizyonu mekanizmalarının kurulması ve disiplinlerarası çalışma ekiplerinin kurumsal ve mevzuata dayalı bir çerçeve içinde yapılandırılması öncelikli gereksinimlerdir. Eğitim planlamalarında kanıta dayalı analizlerin (İDD vb.) yapılabilmesi adına öğretmenlere ayrılan veri kayıt sürelerinin artırılması ve okul-aile iş birliğinin ebeveyn eğitimleri ile desteklenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Disiplinlerarası iş birliği, İşlevsel davranış değerlendirmesi, Millî Eğitim Bakanlığı, Özel eğitim, Uygulamalı davranış analizi*

BİLDİRİ 15

Duyuşsal Ön Hazırlığa Dayalı Kaynaştırma Yaklaşımının İki Kere Özel Öğrencilere Yönelik Akran Tutumları ve Sosyal Kabul Üzerindeki Etkisi

Abdullah Eker

Özel Eğitim Öğretmenliği, Balıkesir Üniversitesi

E-posta: aeker38@gmail.com

ÖZET

Amaç: Kaynaştırma uygulamalarının başarısı çoğu zaman özel gereksinimli öğrencinin sınıfa ne ölçüde hazır olduğu üzerinden değerlendirilmektedir. Kapsayıcı bir eğitim ortamının oluşması yalnızca öğrencinin değil; **sınıfın, öğretmenin ve diğer velilerin de sürece hazırlanmasını** gerektirir. Özellikle otizm gibi sosyal iletişim, rutin değişiklikleri ve yeni ortamlara uyum açısından güçlüklerin yaşandığı durumda, öğrencinin doğrudan kalabalık ve tanımadığı bir sınıf ortamına girmesi uyum sürecini zorlaştırabilmektedir. Özellikle üstün yetenek ve otizm spektrum bozukluğunu birlikte barındıran iki kere özel (2e) öğrenciler açısından, güçlü akademik ve zihinsel özelliklerin yanı sıra sosyal iletişim alanında ortaya çıkabilecek farklılıkların akranlar tarafından doğru anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı, ilkokula ilk kez başlayan 2e öğrenciler için geliştirilen Duyuşsal Ön Hazırlığa Dayalı Kaynaştırma Yaklaşımının, akranların tutumları, sosyal kabul düzeyleri ve gerçek akran etkileşim davranışları üzerindeki etkisini incelemektir.

Yöntem: Araştırma, yarı deneysel ön test-son test kontrol gruplu desende yürütülmüştür. Çalışma grubunu Balıkesir ilinde kaynaştırma/bütünleştirme kapsamında ilkokula başlayan altı 2e öğrenci ve bu öğrencilerin sınıflarında öğrenim gören 76 akranı oluşturmuştur. Özel yetenekli ve otizm spektrum bozukluğu olan 2e öğrencilerin ikisi deney, ikisi kontrol grubuna atanmıştır. Deney grubundaki iki öğrencinin sınıfından 38, kontrol grubundaki öğrencilerin sınıfından 38 akran araştırmaya dâhil edilmiştir. Deney grubunda; okula ve rutinlere aşinalık kazandırma, seçilmiş akranlarla ön etkileşim sağlama, sınıfı öğrencinin güçlü yönleri ile destek gereksinimleri konusunda duyuşsal olarak hazırlama ve öğrencinin sınıfa katılımını sağlama aşamalarından oluşan bir müdahale uygulanmıştır. Veriler CATCH Ölçeği, Sosyal Kabul Ölçeği ve 10 maddelik Akran Etkileşimi Gözlem Formu ile toplanmıştır. Nicel verilerin analizinde ön test puanları kontrol edilerek grupların son test puanları karşılaştırılmış; Akran Etkileşimi Gözlem Formu ile elde edilen veriler ise betimsel ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Bulgular: Analiz sonuçları, Duyuşsal Ön Hazırlığa Dayalı Kaynaştırma Yaklaşımının uygulandığı deney grubundaki akranların sosyal kabul puanlarının ön test ortalamasına göre son testte belirgin biçimde yükseldiğini, kontrol grubunda ise anlamlı bir değişim gerçekleşmediğini ortaya koymuştur. Gruplar arasındaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı

bulunmuştur. Akran Etkileşimi Gözlem Formundan elde edilen bulgular, deney grubundaki akranların 2e öğrencilerle iletişim başlatma, etkinliğe davet etme, yardım sunma, birlikte çalışma ve grup oyunlarına dâhil etme gibi olumlu etkileşim davranışlarını kontrol grubundaki akranlara kıyasla anlamlı derecede daha sık sergilediğini göstermiştir. Gözlem verileri ayrıca, müdahale sonrasında sınıftaki olumsuz veya dışlayıcı davranışların azaldığını ve doğal sınıf içi etkileşimlerin arttığını doğrulamıştır.

Sonuç ve Tartışma: Elde edilen bulgular, kaynaştırma sürecinde gerek kaynaştırma öğrencisinin gerekse dâhil olacağı sosyal çevrenin önceden hazırlanmasının sürecin başarısında belirleyici olduğunu göstermiştir. Duyuşsal Ön Hazırlığa Dayalı Kaynaştırma Yaklaşımının, ilkokula yeni başlayan 2e öğrencilerin akranları tarafından tanınmasını, anlaşılmasını ve kabul edilmesini önemli ölçüde desteklediği görülmüştür. Çalışmanın temel katkısı, kaynaştırmayı sadece fiziksel bir yerleştirme olarak değil, sınıf ortamı ve akranlarla karşılıklı oluşturulan bütüncül bir sosyal hazırlık süreci olarak ele alması ve kaynaştırma sürecini çok erken başlatmasıdır. Gelecek araştırmalarda, elde edilen değişimin kalıcılığını sınamak amacıyla izleme çalışmalarının yapılması ve akran etkileşim davranışlarının farklı doğal ortamlarda uzun süreli gözlemlenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Akran etkileşimi, duyuşsal hazırlık, gözlem formu, iki kere özel öğrenciler, kaynaştırma, sosyal kabul*

BİLDİRİ 16

Yıldızlar Kadar Özel: Otizmli Çocukların Sosyal Becerilerini Güçlendirme Projesi

Gökhan Yavuz[1,*] & Fevzi Çetin[2]

[1]*Sınıf Öğretmenliği, MÜSİAD Saime Sultan Bilim ve Sanat Merkezi*
[2]*Astronomi ve Uzay Bilimleri, MÜSİAD Saime Sultan Bilim ve Sanat Merkezi*

* *Sorumlu yazar:* gokhanyavuz1666@gmail.com

ÖZET

Bu çalışma, TÜBİTAK 4008 Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Kapsayıcı Toplum Uygulamaları kapsamında 15-19 Haziran 2026 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Yıldızlar Kadar Özel: Otizmli Çocukların Sosyal Becerilerini Güçlendirme Projesi"nin uygulama sürecini ve elde edilen sonuçları ortaya koymaktadır. Projenin amacı, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanılı ortaokul öğrencilerinin sosyal iletişim, sosyal etkileşim, empati, iş birliği, duygu ifade etme, problem çözme ve günlük yaşam becerilerini geliştirmek; aynı zamanda öğretmen ve ebeveynlerin bu becerileri desteklemeye yönelik bilgi, beceri ve uygulama yeterliklerini güçlendirmektir. Proje, öğrenci–öğretmen–ebeveyn paydaşlarının eş zamanlı katılımını esas alan bütüncül, disiplinler arası ve kapsayıcı bir eğitim anlayışıyla yürütülmüştür. Çalışma grubunu Bursa'nın İnegöl ilçesinde eğitim gören 8 OSB tanılı öğrenci, 8 ebeveyn ve kapsayıcı eğitim ortamlarında görev yapan 16 öğretmen olmak üzere toplam 32 katılımcı oluşturmuştur.Proje uygulamaları, özel eğitim ve kapsayıcı eğitim alanlarında uzman akademisyenler, alan uzmanları ve deneyimli eğitmenlerin rehberliğinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama sürecinde kanıta dayalı özel eğitim yaklaşımları ile STEAM temelli disiplinler arası öğrenme etkinlikleri bütünleştirilmiştir. Öğretmen eğitimlerinde PECS, Milieu Teaching, replik silikleştirme, TEACCH, öykü temelli müdahaleler, "Cool or Not Cool", video model, rol oynama ve oyun temelli öğretim gibi bilimsel dayanaklı yaklaşım ve teknikler uygulamalı olarak ele alınmıştır. Öğrencilerle gerçekleştirilen STEAM, robotik kodlama, sanat, müzik, spor, doğa, mutfak ve oyun temelli etkinliklerde iletişim başlatma, yönerge takip etme, sıra bekleme, yardım isteme, akran etkileşimi, iş birliği ve problem çözme becerilerinin desteklenmesine odaklanılmıştır. Ebeveyn eğitimlerinde ise çocukların sosyal iletişim, oyun ve günlük yaşam becerilerinin doğal ev ortamlarında desteklenmesine yönelik uygulama stratejileri ele alınmıştır.Projenin değerlendirme sürecinde ön test–son test uygulamalarının yanı sıra yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış gözlemler, performans değerlendirmeleri, portfolyo kayıtları ve katılımcı görüşlerinden yararlanılmıştır. Uygulama sonucunda öğrencilerin grup içinde akran etkileşimi başlatma, sıra bekleme, yönerge takip etme, yardım isteme ve sosyal kurallara uyma davranışlarında gelişim gözlenmiştir. STEAM, robotik, doğa ve sanat etkinliklerinin öğrencilerin problem çözme, neden-sonuç ilişkisi kurma ve ortak hedef doğrultusunda çalışma becerilerini

desteklediği; ebru, spor ve mutfak etkinliklerinin ise el-göz koordinasyonu, ince motor beceriler, öz bakım ve bağımsız yaşam pratiklerinin geliştirilmesine katkı sağladığı belirlenmiştir.Proje kapsamında öğretmenlerin kanıta dayalı özel eğitim uygulamaları ve kapsayıcı eğitim yaklaşımlarına ilişkin bilgi ve uygulama yeterlikleri güçlenmiş; farklılaştırılmış öğretim ve davranış yönetimi stratejilerini kullanma konusunda deneyimleri artmıştır. Ebeveynlerin ise çocuklarının sosyal ve iletişimsel gelişimlerini ev ortamında desteklemeye yönelik farkındalık ve uygulama becerileri geliştirdikleri görülmüştür. Böylece öğrencilerin okul ortamında edindikleri becerilerin ev ve sosyal yaşam ortamlarına aktarılması ve farklı kişi, ortam ve durumlarda kullanılabilmesi desteklenmiştir.Projenin özgün değerini, OSB'li öğrencilerin sosyal beceri gelişimini yalnızca sınıf içi öğretimle sınırlandırmayarak kanıta dayalı özel eğitim uygulamalarını STEAM, sanat, müzik, spor, doğa ve oyun temelli etkinliklerle bütünleştirmesi oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra öğrenci, öğretmen ve ebeveynlerin aynı süreç içerisinde aktif katılımcı olarak ele alınması, okulda öğrenilen becerilerin doğal yaşam bağlamlarına genellenmesine yönelik bütüncül bir yapı oluşturmuştur. Projenin alanında uzman akademisyenler, uzmanlar ve deneyimli eğitmenlerin rehberliğinde yürütülmesi ise bilimsel bilgi ile uygulama deneyiminin doğrudan bütünleştirilmesini sağlamıştır.Sonuç olarak, TÜBİTAK 4008 kapsamında gerçekleştirilen bu projenin, OSB'li öğrencilerin sosyal iletişim ve etkileşim becerilerinin desteklenmesi, öğretmenlerin kapsayıcı eğitim yeterliklerinin geliştirilmesi ve ebeveynlerin eğitim sürecine aktif katılımının güçlendirilmesi açısından işlevsel bir uygulama modeli sunduğu görülmüştür. Proje; özel gereksinimli bireylerin yalnızca eğitim ortamında değil, aile ve sosyal yaşam bağlamlarında da desteklenmesini esas alan, kanıta dayalı, disiplinler arası ve sürdürülebilir bir kapsayıcı eğitim modeli açısından örnek bir uygulama niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm Spektrum Bozukluğu, TÜBİTAK, Sosyal Beceriler, STEAM, Kanıta Dayalı Uygulamalar*

BİLDİRİ 17

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerde Sohbet Etme Becerilerinin Desteklenmesinde Kendini Yönetme Müdahale Paketinin Etkililiği

Esra Seçgin[1,*] & Çığıl Aykut[2]

[1]*Özel Eğitim Dr. Programı, Gazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim, Gazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* esraascgnn@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın genel amacı; a) otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireylerin sohbet etme becerilerinin (duruma uygun cevap verme, soru sorma ve yorum yapma) desteklenmesinde kendini yönetme müdahale paketinin etkililiğinin incelenmesi, b) kendini yönetme müdahale paketi aracılığıyla edinilen sohbet etme becerilerinin araştırma tamamlandıktan 2, 4 ve 8 hafta sonra sürdürülme durumunun belirlenmesi, c) kazanılan bu becerilerin aile üyelerine, farklı öğretmenlere ve akranlara genellenme düzeyinin ortaya konulması ve d) uygulanan müdahale paketine ilişkin katılımcı öğrenci, aile, öğretmen ve akran görüşlerinin değerlendirilmesidir. Tek denekli deneysel araştırma modellerinden katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama deseninin kullanıldığı bu araştırmaya, bir özel eğitim meslek okulunda eğitimine devam eden, belirlenen ön koşul becerilere (işitsel ve görsel uyaranlara en az 5 dakika dikkat gösterebilme, çizelge takibi yapabilme, tercih yapabilme, en az iki sözcüklü cümle kurabilme ve sohbet sırasında konuşma arkadaşını dinleyebilme) sahip 16-17 yaşlarında üç OSB olan öğrenci katılmıştır. Araştırmada OSB olan öğrencilerin sohbet etme performanslarını ve alt bileşenlerini ölçmek amacıyla Davranışsal Gözlem Formu, öğrencilerin kendi performanslarını kaydetmesi ve takip etmesi amacıyla Sohbet Etme Çerçevesi, sohbet esnasında kuralları hatırlamaları ve sohbetlerini değerlendirmeleri amacıyla Sohbet Etme Kural Çizelgesi kullanılmıştır. Müdahale sürecinin sosyal geçerliğini belirlemek ve katılımcıların deneyimlerine yönelik verileri toplamak amacıyla ise katılımcı öğrenci, aile, öğretmen ve akran sosyal geçerlik formlarından yararlanılmıştır. Araştırma amaçlarına yönelik olarak toplanan veriler görsel grafik analizi, etki büyüklüğü hesaplamaları ve eğim hesaplaması ile analiz edilmiştir. Sosyal geçerlik verileri, ilk bölümde yer alan 12 adet beşli Likert tipi maddelerinin frekans (f) ve yüzde (%) değerleri hesaplanarak analiz edilmiştir. İkinci bölümde yer alan üç açık uçlu soruya verilen yanıtlar, betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Bu analiz sürecinde elde edilen nitel verilerin sistematik olarak işlenmesi ve kodlanması amacıyla MAXQDA 2024 yazılımından yararlanılmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, kendini yönetme müdahale paketinin OSB olan bireylerin duruma uygun cevap verme, soru sorma ve yorum yapma gibi sohbet etme bileşenlerini kazanmalarında, akran ve araştırmacı ile karşılıklı etkileşimlerini artırmada son derece etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcı öğrencilerin tamamının,

müdahale süreci bittikten sonra da hedef sohbet etme becerilerini yüksek düzeyde sergiledikleri, edinilen kazanımların öğretim oturumlarından 2, 4 ve 8 hafta sonra da kararlı bir şekilde sürdürüldüğü bulunmuştur. Belirtilen bulgulara ek olarak, kendini izleme, kendini değerlendirme ve kendini pekiştirme süreçlerini başarıyla yürüten öğrencilerin, kazandıkları sohbet etme becerilerini müdahale sürecine dâhil olmayan aile üyelerine, farklı öğretmenlere ve okul ortamındaki akranlarına yüksek düzeyde genelleyebildikleri tespit edilmiştir. Sosyal geçerlik bulgularında ise katılımcı öğrencilerin, öğretmenlerinin, ailelerinin ve akranlarının müdahale paketini ve hedeflenen sohbet becerilerini işlevsel, anlamlı ve kabul edilebilir buldukları saptanmıştır. Bunun yanı sıra ailelerin, çocuklarının sosyal iletişim kalitesindeki artıştan yüksek düzeyde memnuniyet duydukları belirlenmiştir. Diğer bir bulgu ise, öğrencilerin ilgi alanlarına göre yapılandırılan süreçlerin sohbet akışını olumlu yönde desteklediğidir. Araştırmanın sonuçları ilgili ulusal ve uluslararası alanyazın ile kanıta dayalı uygulamalar çerçevesinde tartışılmış, özel eğitim öğretmenlerine, uygulamacılara ve gelecekte teknoloji destekli kendini yönetme araçlarıyla çalışacak araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Bu çalışma doktora tezinden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm Spektrum Bozukluğu, sohbet etme, kendini yönetme (kendini izleme, kendini değerlendirme, kendini pekiştirme)*

BİLDİRİ 18

Etkinlik Çizelgesi Uygulamalarıyla Otizmli Öğrencilerde Toplumsal Kurallara Uyum Becerilerinin Geliştirilmesi

Tuğba Binköl[1,*], Meral Yarcı[1], Feyza Nur Çoban[1] & Sıla Doğmaz Tunali[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* tugbahira05@gmail.com

ÖZET

Amaç

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bireyler, sosyal iletişim ve etkileşim alanlarındaki sınırlılıklar nedeniyle günlük yaşamda toplumsal kuralları anlama ve uygulamada güçlük yaşayabilmektedir. Toplumsal kurallara uyum, bireyin sosyal kabulünü ve topluma katılımını doğrudan etkilemektedir. Bu araştırmanın amacı, etkinlik çizelgesi uygulamalarının OSB tanılı bir öğrencide toplumsal kurallara uyum becerilerinin (kütüphanede sessiz durma, yere çöp atmama, otobüse binerken sıraya girme) kazandırılması ve sürdürülmesi üzerindeki etkililiğini incelemektir. Ayrıca öğretim sürecinde bağımsızlık düzeyinde meydana gelen değişimlerin gözlenmesi ve kazanılan becerilerin farklı ortam, kişi ve materyallere genellenebilirliğinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden davranışlar arası çoklu başlama düzeyi deseni kullanılmıştır. Çalışma grubunu, 12 yaşında, OSB tanısı almış, basit yönergeyi takip etme, dikkatini sürdürme, model alma ve sıra bekleme gibi önkoşul becerilere sahip bir öğrenci oluşturmaktadır. Bağımsız değişken etkinlik çizelgesi öğretimi, bağımlı değişkenler ise kütüphanede sessiz durma, yere çöp atmama ve otobüse binerken sıraya girme olmak üzere üç toplumsal kural becerisidir. Öğrenciye bu üç davranışa yönelik basamaklara ayrılmış görev analizleri üzerinden öğretim, birbirini izleyen biçimde ve kademeli olarak uygulanmaktadır. Veriler ayrık deneme kaydı tekniğiyle toplanmakta; her oturumda bağımsız olarak gerçekleştirilen basamak sayısı belirlenip toplam basamak sayısına oranlanarak yüzde olarak kaydedilmektedir. Gözlemciler arası güvenirlik, seçilen oturumlarda iki bağımsız gözlemcinin eş zamanlı verilerinin karşılaştırılmasıyla hesaplanmıştır. Sosyal geçerlilik verileri öğretmen görüşleriyle elde edilecektir. Veriler grafiksel analiz yöntemiyle değerlendirilmektedir.

Bulgular

Elde edilen veriler, üç toplumsal kural becerisinde de çoklu başlama düzeyi deseniyle tutarlı bir örüntü ortaya koymaktadır. Kütüphanede sessiz durma becerisinde başlama

oturumlarında (n=3) bağımsız basamak yüzdesi düşük ve durağan seyretmiş (%10-%20, ortalama %13); öğretimle birlikte yüzde düzenli biçimde artarak son oturumda %90'a ulaşmıştır. Yere çöp atmama becerisinde, kütüphane becerisi öğretim görürken başlama düzeyi 5 oturum boyunca düşük ve durağan kalmış (%10-%20, ortalama %14); öğretim başlayınca yüzde hızla yükselerek son oturumda %100'e ulaşmıştır. Otobüse binerken sıraya girme becerisinde başlama düzeyi 7 oturum boyunca düşük seyretmiş (%10-%20, ortalama %14); öğretimin ardından üç oturumda yüzde %50'den %100'e çıkmıştır. Her üç davranışta da öğretime kadar düşük ve durağan kalan başlama verilerinin ardından hızlı ve tutarlı bir artış görülmesi, gözlenen değişimin etkinlik çizelgesi öğretiminden kaynaklandığını güçlü biçimde desteklemektedir. Gözlemciler arası güvenirlik dört oturumda hesaplanmış, yüzdeler %90 ile %100 arasında (ortalama %97,5) bulunarak ölçümlerin tutarlılığını doğrulamıştır.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, etkinlik çizelgesi uygulamasının OSB tanılı öğrencide üç farklı toplumsal kural becerisinin kazanımını hızlandırdığını ve her davranışta öğretim başlatıldığında ortaya çıkan değişimin deneysel kontrolü desteklediğini göstermektedir. Alanyazında etkinlik çizelgelerinin akademik ve öz bakım becerilerinin öğretiminde etkili olduğu gösterilmesine karşın, toplumsal kuralların öğretiminde kullanımına ilişkin sınırlı sayıda çalışma bulunmakta olup bu araştırma söz konusu boşluğa katkı sunmaktadır. Bulgular, öğretmenlerin soyut toplumsal kuralları somutlaştırmak amacıyla görsel destekli öğretim araçlarını kullanabileceğine dair uygulamaya yönelik bir öneri sunmaktadır. Ancak izleme, genelleme ve öğretmen görüşlerine dayalı sosyal geçerlilik verilerinin henüz toplanmamış olması, bulguların kalıcılık ve genellenebilirlik açısından ihtiyatla değerlendirilmesini gerektirmektedir. Araştırmanın tamamlanmasıyla birlikte bu verilerin de sunulması planlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *etkinlik çizelgesi, otizm spektrum bozukluğu, tek denekli araştırma, toplumsal kural*

BİLDİRİ 19

Türkiye'de Otizmli Çocuklarda Alternatif ve Destekleyici İletişim Sistemlerinin Kullanıldığı Lisansüstü Tezlerin Betimsel İncelenmesi

Enes Can Değirmenci[1,*] & Hüsne Öz Alkoyak[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* degirmencienescan@gmail.com

ÖZET

Amaç: Alternatif ve destekleyici iletişim sistemleri, konuşma ve/veya dil yoluyla iletişim kurmada güçlük yaşayan bireylerin iletişim gereksinimlerini desteklemek ya da karşılamak amacıyla kullanılan sembol, strateji, teknik ve araçları kapsamaktadır. Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklarda alternatif ve destekleyici iletişim sistemleri uygulamalarının işlevsel iletişim, dil gelişimi ve konuşma üretimi üzerinde olumlu etkiler gösterebildiği bildirilmektedir (Ganz et al., 2012; Schlosser & Wendt, 2008). Benzer şekilde, White ve arkadaşları (2021) tarafından gerçekleştirilen sistematik derlemede, ADİS müdahalelerinin OSB olan çocuklarda konuşma üretiminin gelişimini destekleyebildiği belirtilmiştir. Bu bulgular, ADİS'in OSB olan çocukların iletişim ve dil gelişimini destekleyen önemli bir müdahale yaklaşımı olduğunu ortaya koymaktadır.Bu nedenle, OSB olan çocuklarda kullanılan ADİS uygulamalarının hangi özellikler doğrultusunda ele alındığının incelenmesi, ulusal alanyazının mevcut durumunun ve gelecekteki araştırma gereksinimlerinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır ve alanın gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de 2006-2026 yılları arasında OSB olan çocuklarda ADİS'in kullanıldığı lisansüstü tezleri katılımcı özellikleri, araştırma modeli, kullanılan alternatif ve destekleyici iletişim sistemi türü, hedeflenen beceriler ve uygulama sonuçları açısından betimsel olarak incelemektir. Böylece Türkiye'de yürütülen lisansüstü araştırmaların eğilimlerinin belirlenmesiyle alternatif ve destekleyici iletişim sistemleri alanında yoğunlaşılan ve sınırlı kalan çalışma alanlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Yöntem: Araştırmanın veri kaynağını Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nde 2006-2026 yılları arasında yayımlanan ve araştırmanın dahil etme ölçütlerini karşılayan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Tarama için belirlenen anahtar kelimeler; "alternatif ve destekleyici iletişim", "ADİS", "otizm spektrum bozukluğu", "PECS" ve "sistematik derleme"dir. Dahil etme kriterleri; araştırmanın lisansüstü tez olması, araştırmanın Türkiye'de gerçekleştirilmiş olması, en az bir Otizm Spektrum Bozukluğu olan katılımcısının bulunması ve araştırma kapsamında en az bir alternatif ve destekleyici iletişim sisteminin kullanılmış olmasıdır. Belirlenen tezler önceden oluşturulan inceleme kategorileri doğrultusunda betimsel olarak kodlanacaktır. Tezlerden elde edilen veriler katılımcı

özellikleri, araştırma modelleri, kullanılan alternatif ve destekleyici iletişim sistemi türleri, hedeflenen beceriler ve uygulama sonuçları temelinde sınıflandırılarak betimsel olarak sentezlenecektir.

Bulgular: Araştırmanın tarama, çalışma seçimi ve veri çıkarma süreçleri devam etmektedir. Dahil edilen tezlerin yıllara göre dağılımları, katılımcı özellikleri, kullanılan araştırma modelleri/desenleri, ADİS türleri, hedeflenen beceriler ve raporlanan uygulama sonuçları alanyazınla birlikte tartışılarak sunulacaktır.

Sonuç ve Tartışma: Araştırmanın, Türkiye'de OSB olan çocuklarda Alternatif ve destekleyici iletişim sistemleri kullanımını konu alan lisansüstü çalışmaların 2006-2026 dönemindeki yönelimlerini ortaya koyması beklenmektedir. Bulguların, ulusal lisansüstü araştırmalarda ele alınan alternatif ve destekleyici iletişim sistem türlerini, katılımcı gruplarını, araştırma desenlerini ve hedef becerileri ele alındığını belirlemeye; ayrıca daha az incelenmiş alanları görünür kılarak gelecekteki araştırmalar için öncelikli konuların tartışılmasına katkı sunması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *ADİS, alternatif ve destekleyici iletişim, otizm spektrum bozukluğu, PECS, sistematik derleme*

BİLDİRİ 20

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Güç Kartı Stratejisinin Etkililiği: Tek Denekli Araştırmaların Sistematik Sentezi

Melike Tunçkılıç[1,*] & Esra Orum Çattık[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* tunckilicmelike7@gmail.com

ÖZET

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bireyler, sosyal iletişim ve etkileşim alanlarında yaşadıkları güçlükler nedeniyle günlük yaşamda uygun etkileşim başlatma ve sürdürme, sosyal kurallara uyma ve gereksinimlerini uygun yollarla ifade etme konusunda desteğe gereksinim duyabilmektedir. Bu nedenle sosyal ve iletişimsel becerilerin sistematik olarak öğretilmesi, OSB olan bireylerin bağımsızlıklarının ve toplumsal katılımlarının desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda kullanılan stratejilerden biri olan güç kartı stratejisi, bireyin özel ilgi alanlarından veya sevdiği karakterlerden yararlanılarak hazırlanan kısa bir senaryo ve hedef davranışı özetleyen görsel bir hatırlatıcı kart aracılığıyla uygulanan güç temelli bir öğretim yaklaşımıdır. Bu çalışmanın amacı, OSB olan bireylere çeşitli becerilerin öğretiminde güç kartı stratejisinin kullanıldığı tek denekli araştırmaları, güncel meta-analiz bulguları ve ilgili ulusal ve uluslararası araştırmalar doğrultusunda incelemektir.

Mevcut çalışmada ERIC, Web of Science, Scopus, Google Scholar ve YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde gerçekleştirilen taramalar sonucunda ulaşılan araştırmalar; katılımcı özellikleri, hedef beceriler, kullanılan özel ilgi alanları ve güç kartının özellikleri, uygulama ortamları, uygulamacılar, deneysel desenler, uygulama ve gözlemciler arası güvenirlik bulguları, sosyal geçerlik, kalıcılık ve genelleme sonuçları bakımından betimsel olarak çözümlenmiştir. Tarama ve çalışma seçme süreci PRISMA 2020 doğrultusunda raporlanmıştır. Ayrıca araştırmaların yöntemsel nitelikleri, What Works Clearinghouse (WWC, 2017) tarafından belirlenen tek denekli araştırma desen standartları doğrultusunda ele alınmıştır.

Elde edilen bulgular, meta-analizde değerlendirilen dokuz araştırmanın yedisinin WWC desen standartlarını karşıladığını veya çekinceyle karşıladığını göstermiştir. Bu yedi araştırmada OSB olan toplam 20 çocuk yer almış ve ağırlıklandırılmış toplam etki büyüklüğü Tau-U = 0.76 (%95 GA: [0.63-0.96]) hesaplanmıştır. Gözlemciler arası güvenirlik ortalaması %95,5, uygulama güvenirliği ortalaması ise %96,3'tür. İncelenen araştırmalarda güç kartı stratejisinin yönerge izleme, uygun sosyal etkileşim, konuşma başlatma ve sürdürme, oyun becerileri ve akran zorbalığıyla başa çıkma gibi farklı hedef davranışların kazandırılmasında olumlu sonuçlar sağladığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, genellemenin altı, kalıcılığın ise

yalnızca beş araştırmada değerlendirilmiş olması kanıt tabanının geliştirilmesi gereken yönlerinden biri olarak görülmektedir.

Sonuçlar, güç kartı stratejisinin OSB olan çocuklara sosyal, iletişimsel ve davranışsal becerilerin öğretiminde etkili ve kanıta dayalı bir yaklaşım olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, ilerleyen dönemlerde gerçekleştirilecek daha fazla sayıda nitelikli araştırmanın bu kanıtları güçlendireceği düşünülmektedir. Bu bağlamda gelecek araştırmalarda farklı yaş gruplarına ve hedef becerilere yer verilmesi, aile uygulamalı çalışmaların artırılması ve genelleme, kalıcılık ile sosyal geçerlik verilerinin sistematik biçimde toplanması önerilmektedir. Özellikle öğretmenlerin, ailelerin ve diğer doğal destek kişilerinin uygulamacı olarak yer aldığı araştırmaların, stratejinin uygulanabilirliği hakkında kapsamlı bilgi sağlayacağı öngörülmektedir. Ayrıca farklı okul, ev ve toplum ortamlarında gerçekleştirilecek uygulamalar, edinilen becerilerin günlük yaşama aktarılmasına ve uzun süre korunmasına ilişkin kanıtların güçlendirilmesine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: *Güç Kartı Stratejisi, Meta-Analiz, Otizm Spektrum Bozukluğu, Öz-Düzenleme Becerileri, Sosyal Beceriler*

BİLDİRİ 21

Görme Yetersizliğinden Etkilenmiş Öğrencilerle Çalışan Öğretmenlerin Okuduğunu Anlama Stratejilerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Büşra Çakmakkaya[1,*] & Tamer Karakoç[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* busracakmakkaya93@gmail.com

ÖZET

Amaç

Okuduğunu anlama, öğrencilerin akademik başarıları ve günlük yaşamda bilgiye erişimleri açısından temel becerilerden biridir. Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciler açısından ise okuduğunu anlama süreci; metne erişim biçimi, okuma deneyimi, bireysel özellikler ve kullanılan öğretimsel yaklaşımlar gibi çeşitli değişkenlerden etkilenebilmektedir. Bu süreçte öğretmenlerin kullandıkları okuduğunu anlama stratejileri ve bu stratejileri öğretme biçimleri önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerle çalışan öğretmenlerin okuduğunu anlama stratejilerine ilişkin görüşlerini incelemektir. Bu doğrultuda öğretmenlerin okuduğunu anlamayı etkileyen faktörlere ilişkin görüşlerinin, kullandıkları stratejilerin, strateji seçiminde dikkate aldıkları ölçütlerin, etkili olduğunu düşündükleri stratejilerin ve uygulama sürecinde karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin lisans eğitimlerinde okuduğunu anlama stratejilerine ilişkin aldıkları eğitimin yeterliliğine yönelik görüşlerinin ortaya konulması hedeflenmektedir.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında gerçekleştirilecektir. Araştırmanın çalışma grubunu, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerle çalışan öğretmenler oluşturacaktır. Katılımcıların belirlenmesinde araştırmanın amacına uygun olarak amaçlı örnekleme yöntemlerinden yararlanılması planlanmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılacaktır. Görüşme formu ilgili alanyazın incelenerek hazırlanmıştır ve görme yetersizliği alanında çalışan uzmanların görüşleri doğrultusunda son haline getirilmiştir. Görüşme formunda öğretmenlerin okuduğunu anlama sürecine ilişkin görüşlerini, kullandıkları stratejileri, strateji tercihlerini ve karşılaştıkları güçlükleri belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Verilerin çevrim içi ortamda toplanması planlanmaktadır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilecek; analiz sürecinde kodlar, kategoriler ve temalar oluşturularak öğretmen görüşleri sistematik biçimde incelenecektir.

Bulgular

Araştırma sonucunda öğretmenlerin görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin okuduğunu anlamalarını desteklemek amacıyla çeşitli bilişsel stratejiler kullandıklarının ortaya çıkması beklenmektedir. Özellikle ön bilgileri harekete geçirme, metin hakkında tahminde bulunma, ana fikir ve yardımcı fikirleri belirleme, önemli bilgileri ayırt etme, soru-cevap ve özetleme gibi stratejilerin öne çıkacağı ön görülmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin strateji seçiminde öğrencilerin görme düzeyleri, okuma becerisi, bireysel özellikleri ve metnin özelliklerini dikkate almaları beklenmektedir. Stratejilerin doğrudan, sistematik ve planlı biçimde öğretilmesi konusunda öğretmenlerin materyal yetersizliği, zaman sınırlılığı ve öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklar gibi çeşitli güçlüklerle karşılaşabilecekleri düşünülmektedir. Beklenen bulguların, görme yetersizliği olan öğrencilerin okuma süreçlerinde uygun öğretimsel desteklerin önemini vurgulayan çalışmalarla (Rosenblum, 2014; Savaiano ve Hatton, 2013). benzerlik göstereceği düşünülmektedir.

Beklenen Sonuçlar

Araştırmadan elde edilmesi beklenen sonuçların, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerinin geliştirilmesinde bilişsel strateji öğretiminin önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koyması beklenmektedir. Öğretmenlerin çeşitli okuduğunu anlama stratejilerini kullandıları, ancak bu stratejilerin sistematik ve planlı biçimde uygulanmasında çeşitli güçlüklerle karşılaştıkları öngörülmektedir. Bu sonuçların, öğretmenlerin okuduğunu anlama stratejilerine ilişkin bilgi ve uygulama yeterliklerinin desteklenmesi gerektiğine işaret edeceği düşünülmektedir. Ayrıca öğretmen yetiştirme programlarında görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerine ve bilişsel strateji öğretimine daha fazla yer verilmesinin gerekli olduğu değerlendirilmektedir. Araştırmanın, görme yetersizliği alanında okuma anlama stratejilerine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya koyarak alanyazına katkı sağlaması ve ileride gerçekleştirilecek araştırmalara temel oluşturması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *görme yetersizliği, okuduğunu anlama, strateji*

BİLDİRİ 22

Hafif Düzey Zihin Yetersizliği Olan Öğrencilere COMPS (Conceptual Model-Based Problem Solving) Modeli ile Matematik Problemi Kurma Becerisinin Öğretimi

Dicle Fidan[1,*] & Mehtap Kot[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Trabzon Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* diclefdn56@gmail.com

ÖZET

Amaç

Bu araştırmada, hafif düzey zihin yetersizliği olan öğrencilere doğrudan öğretim yöntemiyle sunulan COMPS modeli ile matematik problemi kurma becerisinin öğretimi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmada, tek denekli araştırma modellerinden denekler arası yoklama denemeli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya, yaşları 14 ile 15 arasında olan hafif düzey zihin yetersizliği tanısı almış 3 öğrenci katılmıştır. Yapılan bu araştırmanın belirlenen amaçları doğrultusunda, doğrudan öğretim yöntemiyle sunulan COMPS modelinin problem kurma becerisi üzerindeki etkisine yönelik veri toplama sürecinde, uygulamacı tarafından hazırlanan "Problem Kurma Çalışma Kâğıdı" kullanılmıştır. Kullanılan problem kurma çalışma kâğıdı, "**(1)** Karakterleri Belirle, **(2)** Nesneyi Belirle, **(3)** Problemi Oluştur, **(4)** Kontrol Et!" olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır. Kullanılan bu çalışma kâğıdında, COMPS modelinde yer alan Parça-Parça-Bütün şeması ve şema üzerindeki sayısal değiişkenler öğrencilere hazır olarak sunulmuştur. Öğrencilerin kendi belirledikleri karakter ve nesneleri kullanarak verilen şemaya uygun problem kurmaları istenmiştir. Düzenlenen oturumlarda katılımcılara onar tane problem kurma çalışma kâğıdı sunulmuş ve sunulan her kâğıt bir deneme olarak kabul edilmiştir. Katılımcıların her oturumdaki başarı düzeyi, başarılı deneme sayısının toplam deneme sayısına oranlanmasıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler, yüzdelik oran üzerinden hesaplanarak hazırlanan çizgi grafiğe aktarılmış ve görsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra yapılan bu araştırmada, katılımcıların edindikleri problem kurma becerisini farklı kişi ve ortamlara genelleme düzeyini belirlemek amacıyla kişi genelleme ve ortam genelleme oturumları düzenlenmiştir. Düzenlenen bu oturumlar, ön-test ve son-test aşamaları takip edilerek yürütülmüştür. Genelleme oturumlarında toplanan veriler, sütun grafiklerine aktarılmış ve katılımcıların kazandıkları becerileri farklı koşullara genelleyebilme düzeyleri grafikler üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırmada ayrıca uygulanan öğretim sürecinin etkililiğine ve uygulanabilirliğine ilişkin

sosyal geçerlik verileri toplanmıştır. Bu veriler, katıımcıların eğitiminden sorumlu üç öğretmene uygulanan ve 10 maddeden oluşan, "Evet" ve "Hayır" seçenekleri üzerinden yanıtlanan sosyal geçerlik formu aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen veriler, öğretmenlerin yanıtlarının genel dağılımını ortaya koymak amacıyla yüzde değerlerine dönüştürülerek analiz edilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın etkililik bulguları, doğrudan öğretim yöntemiyle sunulan COMPS modelinin problem kurma becerileri üzerinde etkili olduğu, öğretim bittikten sonraki birinci, üçüncü ve beşinci haftalarda gerçekleştirilen izleme oturumlarında da kalıcılığın sağlandığını göstermektedir. Genelleme bulguları ise katılımcıların, edindikleri beceriyi farklı koşullar altında sergleyebildiğine işaret etmektedir. Araştırmadan elde edilen sosyal geçerlik bulguları, öğretmenlerin problem kurma becerisini önemli ve gerekli bir beceri olarak ele aldıklarını ve COMPS modelini zihin yetersizliği olan öğrencilerin öğrenmelerine olumlu katkı sağlayan uygulanabilir bir öğretim modeli olarak değerlendirdiklerini ortaya koymuştur.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmada elde edilen sonuçlar, öğrencilerin farklı matematiksel ilişkiler içeren anlamlı ve çözülebilir problemler kurabildiklerini göstermektedir. Bu durum, zihin yetersizliği olan öğrencilere uygun öğretim fırsatları sunulduğunda, bilişsel açıdan daha karmaşık görevlerde de etkili performans sergileyebileceklerini ve problem kurma gibi üretici matematiksel süreçlere aktif olarak katılabileceklerini göstermektedir. Bunun yanı sıra, öğrencilerin "parça bilinmeyen ve bütün bilinmeyen" şeklinde farklı matematiksel ilişkiler içeren problem türlerini üretmesi, problem kurma sürecinde akıl yürütme ve esnek düşünme gibi bilişsel süreçlerin devreye girdiğini göstermektedir. Bununla birlikte öğrencilerin problem kurma sürecinde problemin bağlamını oluşturan karakterleri ve nesneleri kendilerinin belirlemeleri, bu sürecin yaratıcı ve üretken bir boyut kazandığını göstermektedir. Öğrencilerin uygulama oturumları ilerledikçe gelişen performansı, problem kurma etkinliklerinin matematiksel düşünme becerilerini desteklediğini ve kavramsal anlama düzeyini derinleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: *COMPS Modeli, Problem Kurma, Zihin Yetersizliği*

BİLDİRİ 23

Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocuklara Yaya Becerisinin Öğretiminde Güç Kartı Stratejisinin Etkililiği

Tuba Dayan[1], Furkan Artık[1], Habil Kuş[1], Seren Naz Şahin[1] & Savaş Berk[2,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Hakkari Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* svs.berk77@gmail.com

ÖZET

Güvenli biçimde karşıdan karşıya geçme, gelişimsel yetersizliği olan çocukların bağımsız hareket etmelerini, toplumsal yaşama katılmalarını ve günlük yaşamlarını daha güvenli biçimde sürdürmelerini destekleyen kritik güvenlik becerilerinden biridir. Bununla birlikte gelişimsel yetersizliği olan çocuklar; dikkatlerini birden fazla çevresel uyarana yöneltme, trafik akışını değerlendirme, uygun tepkiyi seçme ve birbirini izleyen davranış basamaklarını doğru sırada gerçekleştirme alanlarında güçlük yaşayabilmektedir. Bu nedenle yaya becerilerinin kendiliğinden kazanılmasını beklemek yerine sistematik, bireyselleştirilmiş ve çocuğun özelliklerine uygun öğretim uygulamalarından yararlanılması gerekmektedir. Bireylerin özel ilgi alanlarının öğretim sürecine dâhil edilmesine dayanan Güç Kartı Stratejisi, hedef davranışların sevilen bir kahramanın yer aldığı kısa bir öykü ve temel kuralları özetleyen görsel bir kart aracılığıyla sunulmasını içermektedir. Bu araştırmanın amacı, Güç Kartı Stratejisi'nin gelişimsel yetersizliği olan çocuklara yaya geçidini kullanarak güvenli biçimde karşıdan karşıya geçme becerisinin öğretimindeki etkililiğini incelemektir. Araştırmada ayrıca katılımcıların kazandıkları beceriyi farklı bir ortama genelleyebilme, öğretim tamamlandıktan sonraki birinci, üçüncü ve beşinci haftalarda sürdürebilme düzeyleri ile uygulamanın sosyal geçerliği değerlendirilmiştir.

Araştırma, tek-denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılarak yürütülmüştür. Katılımcıları, yaşları 8–12 arasında değişen ve hafif düzeyde zihin yetersizliği tanısı bulunan üç çocuk oluşturmuştur. Araştırmanın bağımlı değişkeni, yaya geçidini kullanarak karşıdan karşıya geçme becerisindeki doğru gerçekleştirilen davranış basamaklarının yüzdesidir. Bağımsız değişken ise katılımcıların yoğun ilgi duydukları kahramanlara göre bireyselleştirilen kısa öyküler ve temel yaya güvenliği kurallarını içeren görsel kartlardan oluşan Güç Kartı Stratejisi'dir. Hedef beceri; yaya geçidine doğru yürüme, yola inmeden önce uygun yerde durma, önce sola, sonra sağa ve yeniden sola bakarak trafiği kontrol etme, araçların durumuna göre uygun zamanda yola girme, yolun ortasında yeniden trafik kontrolü yapma ve yaya geçidi çizgilerini izleyerek koşmadan karşıya geçme davranışlarını içeren altı basamaktan oluşmuştur. Öğretim materyallerinin kapsam ve uygulama bakımından uygunluğu özel eğitim alanındaki

uzmanların görüşleri alınarak değerlendirilmiş ve geribildirimler doğrultusunda materyallere son biçimi verilmiştir.

Başlama düzeyi ve yoklama oturumları yapılandırılmış bir çocuk trafik eğitim parkında, öğretim oturumları ise katılımcıların eğitimlerine devam ettikleri okullarda bire bir olarak gerçekleştirilmiştir. Genelleme oturumları, gerekli güvenlik önlemleri alınarak farklı bir fiziksel ortamda bulunan yaya geçidinde yürütülmüştür. Öğretim süreci, katılımcılar hedef becerinin bütün basamaklarını art arda üç oturumda %100 doğrulukla gerçekleştirinceye kadar sürdürülmüştür. Araştırma verileri grafiksel olarak görsel analiz yoluyla incelenmiş; verilerin düzeyi, eğilimi, değişkenliği, evreler arasındaki örtüşme, performans değişikliğinin hızı ve etkinin katılımcılar arasında yinelenmesi dikkate alınmıştır. Deneysel oturumların en az %30'unda gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği verisi toplanmıştır. Sosyal geçerlik verileri ise katılımcılar, ebeveynler ve öğretmenlerle gerçekleştirilen görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir.

Katılımcıların başlama düzeyi ve öğretim öncesi yoklama evrelerindeki doğru tepki yüzdeleri %0 ile %33,3 arasında değişmiştir. Güç Kartı Stratejisi'nin uygulanmaya başlanmasının ardından üç katılımcının da doğru tepki yüzdelerinde belirgin ve sistematik artış meydana gelmiştir. Katılımcılar sırasıyla yedinci, sekizinci ve dokuzuncu öğretim oturumlarında %100 doğruluk düzeyine ulaşmış ve art arda üç oturumda bu performansı sürdürerek belirlenen öğretim ölçütünü karşılamıştır. Henüz öğretime başlanmayan katılımcıların yoklama verilerinde önemli bir değişiklik görülmemesi ve etkinin farklı zamanlarda öğretime başlanan üç katılımcıda yinelenmesi, işlevsel ilişkinin ve deneysel kontrolün kurulduğunu göstermiştir. Genelleme oturumlarında katılımcıların ortalama doğru tepki yüzdeleri sırasıyla %100, %94,4 ve %100 olarak belirlenmiştir. Öğretimin tamamlanmasından sonraki birinci, üçüncü ve beşinci haftalarda gerçekleştirilen izleme oturumlarında performansların %83,3 ile %100 arasında korunduğu görülmüştür. Ortalama gözlemciler arası güvenirlik %97,2, uygulama güvenirliği ise %98,1 olarak hesaplanmıştır. Katılımcılar, ebeveynler ve öğretmenler öğretim materyallerinin ilgi çekici ve anlaşılır, uygulama sürecinin ise yararlı ve kabul edilebilir olduğuna ilişkin olumlu görüş bildirmiştir.

Araştırma bulguları, Güç Kartı Stratejisi'nin gelişimsel yetersizliği olan çocuklara yaya geçidini kullanarak karşıdan karşıya geçme becerisinin kazandırılmasında etkili olduğunu; kazanılan becerinin farklı bir fiziksel ortama yüksek doğruluk düzeyiyle genellenebildiğini ve öğretimden beş hafta sonra büyük ölçüde sürdürüldüğünü göstermektedir. Bununla birlikte genelleme oturumlarında Güç Kartı'nın başlangıçta yeniden sunulmuş olması, sonuçların görsel destek tamamen kaldırıldığında gerçekleşen bağımsız genellemeden çok, aynı görsel desteğin farklı bir ortamda kullanılması bağlamında değerlendirilmesini gerektirmektedir. Çalışma, daha çok sosyal iletişim ve davranışsal becerilerin öğretiminde kullanılan Güç Kartı Stratejisi'nin güvenlik ve bağımsız yaşam becerilerinin öğretimine genişletilebileceğine ilişkin uygulamaya dönük kanıt sunmaktadır. Sonuçlar ayrıca çocukların özel ilgi alanlarına göre bireyselleştirilen kısa öykü ve görsel kartların, ardışık

güvenlik kurallarının öğrenilmesini, hatırlanmasını ve farklı ortamlarda kullanılmasını destekleyebileceğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Gelişimsel yetersizlik, Güç Kartı Stratejisi, güvenlik becerileri, tek-denekli araştırma, yaya becerisi*

BİLDİRİ 24

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Empati Becerisinin Öğretimine İlişkin Araştırmaların Değerlendirilmesi

Şeyda Nur Demirtaş[1,*] & Burcu Ülke-Kürkçüoğlu[2]

[1]*Otizm Spektrum Bozukluğu Öğretimi Tezli Yüksek Lisans, Anadolu Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* seydanurdemirtas35@gmail.com

ÖZET

Amaç: OSB'li bireylerde sosyal karşılıklılık, sözel/sözel olmayan iletişim ve mecaz dili yorumlama gibi alanlardaki yetersizliklerle birlikte, sosyal-duygusal işlevselliğin temel bileşenlerinden biri olan empati becerisinde de belirgin güçlükler gözlenmektedir. Empati; karşıdaki kişinin ne düşündüğünü/ne söylediğini anlamayı içeren bilişsel bir bileşen ile karşıdakinin duygularına verilen tepkiyi ifade eden duygusal bir bileşenden oluşmaktadır. Zayıf empati becerileri, arkadaşlık ilişkilerinin başlatılıp sürdürülmesinde güçlüklere, yıkıcı davranışlara ve sosyal dışlanmaya yol açabilirken; gelişmiş empati becerileri saldırganlık ve zorbalığı önleyici, sosyal kaygıyı azaltıcı ve akran/aile ilişkilerini güçlendirici etkiler göstermektedir. Alanyazında konuya ilişkin çeşitli çalışmalar bulunmaktadır; ancak, OSB olan bireylere empati becerilerinin öğretimine ilişkin yalnızca bir sistematik derleme ve meta-analiz çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmada ele alınan 27 makalenin yalnızca 12'sinin ana odağı empatidir; geri kalanlarda empati, genel sosyal beceri öğretiminin bir alt bileşeni olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla yalnızca empati becerilerine odaklanan güncel bir sistematik derleme çalışmasına gereksinim olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda bu araştırmanın amacı, doğrudan ve yalnızca OSB'li bireylerin empati becerisinin öğretilmesine odaklanan çalışmaları betimsel olarak incelemektir.

Yöntem: Araştırma, PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) protokolü temel alınarak tasarlanmış bir sistematik literatür incelemesidir. Veri kaynakları PubMed, ProQuest Dissertations & Theses Global, Web of Science, ERIC, PsycINFO/PsycARTICLES, EMBASE ve SCOPUS veri tabanlarını kapsamaktadır. Tarama, "(intervention OR teaching OR training) AND (empathy OR empathic) AND (autism OR asd OR asperger OR 'high functioning autism' OR autistic OR 'developmental disabilities')" kullanılarak gerçekleştirilmiş ve veri tabanı bazında dil ve doküman tipi filtreleri uygulanmıştır. Dahil etme ölçütleri arasında araştırmaların yöntemlerinin deneysel ve yarı deneysel /tek denekli desenler olması, hakemli dergilerde yayımlanmış olma, tam metnine erişilebilir olması, doğrudan OSB tanılı bireylere odaklanma empati becerisine ilişkin nicel çıktıların raporlanması ve İngilizce/Türkçe dilinde olması yer almaktadır.

Bulgular: Dahil edilen araştırmalarda, toplam 758 katılımcının bulguları ele alınmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%59.85) 6-11 yaş aralığındadır ve %86.41'i doğrudan OSB tanısı almıştır. Katılımcıların %65.96'sı erkektir. Müdahaleleri en sık öğretmenler (%28.57) uygulamış; müdahaleler çoğunlukla sınıflarda/okullarda (n=10) yürütülmüştür. Çalışmaların en sık yürütüldüğü ülkeler ABD (n=11) ve Tayvan'dır (n=7). Bağımlı değişken olarak çoğunlukla duygu tanımayı da içeren empati ile empatik tepki verme becerileri ele alınmıştır. Araştırma deseni açısından çalışmaların %57.1'i tek denekli araştırma desenleri ve %39.3'ü ise grup deneysel desenleri ile yürütülmüştür. İncelenen çalışmaların %75'inde sosyal geçerlik verisi toplanmış ve genel olarak olumlu sonuçlar (aile/öğretmen memnuniyeti, günlük yaşama transfer) raporlanmıştır. Uygulama güvenirliği verisine çalışmaların %32.1'inde, gözlemciler arası güvenirlik verisine ise %50'sinde ulaşılabilmiş; ortalama uygulama güvenirliği %94.7, gözlemciler arası güvenirlik ise %93.7 düzeyinde bulunmuştur. Kalıcılık verisi çalışmaların %50'sinden, genelleme verisi ise %71.4'ünden toplanmıştır. Genel bulgulara göre empati becerilerinin öğretiminde başarılı sonuçlar veren uygulamalar farklılaşmaktadır ve güçlü araştırma gereksinimi devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *derleme, empati, empati beceri öğretimi, otizm*

BİLDİRİ 25

Hikaye Küpleri Materyalinin Görme Yetersizliği Olan Öğrencilerin Dil Gelişimine Etkisi

Büşra Işık[1,*] & Bekir Bural[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* busraisk99@gmail.com

ÖZET

Bu projenin amacı hikaye küpleri adlı materyalin görme yetersizliği olan öğrencilerin dil gelişimlerine etkisini incelemektir. Görme yetersizliği olan öğrencilerin dil becerilerinin gelişimlerinin sadece kelime dağarcığı ile sınırlı olmadığı; yaratıcı düşünme, anlamlı cümle kurma ve hikaye oluşturabilme becerilerle de ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu proje doğrultusunda hikaye küpleri adlı materyal kullanılarak öğrencilerin her bir küpün üzerinde yazan kelimeleri hatırlayıp bu kelimeleri anlamlı bir şekilde bir araya getirerek hikaye oluşturma sürecinde dil becerilerinin desteklenmesi hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda hikayenin bileşenleri olan kişi, mekan, konu, zaman ve olay örgüsünün bulunduğu beş adet küp oluşturuldu. Her bir küpün yüzünde hikayenin bileşenlerine uygun Braille alfabesi kullanılarak yazılmış altı farklı kelime bulunmaktadır. Öğrencilerden beş küpü sırayla atmaları, gelen kelimeleri aklında tutmaları ve hatırladıkları kelimeleri kullanarak bir hikaye oluşturmaları istenmektedir. Oluşturdukları hikayeler kayıt altına alınarak hikaye küpleri materyalinin dil gelişimlerine herhangi bir katkısı olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma bir devlet ilkokulunda öğrenim gören ve görme yetersizliği olan 14 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler deney ve kontrol grubu olarak iki gruba ayrılmıştır. Veri toplama aracı olarak ön test ve son test için araştırmacı tarafından oluşturulan ölçme araçlarından yararlanılmış ve öğrencilerin dil gelişimi ile hikâye anlatımı becerilerine ilişkin puanları karşılaştırılmıştır. Deney grubundaki öğrenciler uygulama boyunca Hikaye Küpleri materyali kullanılarak kendilerine sunulan sözcükleri hatırlama ve bu sözcükleri anlamlı bir bütün içerisinde kullanarak hikaye oluşturma etkinliklerine katılırken kontrol grubu öğrencileri ile herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Deney grubunda yer alan öğrencilerin ön test puan ortalaması 52,42 iken son test puan ortalaması 65,57 olarak bulunmuştur. Buna göre deney grubunun puan ortalamasında 13,15 puanlık bir artış meydana gelmiştir. Kontrol grubunda ise öğrencilerin ön test puan ortalaması 67,42 son test puan ortalaması 70,42 olarak belirlenmiştir. Kontrol grubunda ortalama puan artışı 3,00 puan olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda deney grubunda gözlenen puan artışının kontrol grubunda gözlenen artıştan daha yüksek olması hikaye küpleri materyaliyle gerçekleştirilen uygulamanın görme yetersizliği olan öğrencilerin dil gelişimi ve hikaye oluşturma becerilerinin desteklenmesinde potansiyel olarak etkili olabileceğini düşündürmektedir. Sonuçların yanında araştırmanın bazı sınırlılıkları vardır. En önemli

sınırlılığı örneklem grubunun küçük olmasıdır bu durum sonuçların genellenebilirliğini sınırlamaktadır ancak çalışmada elde edilen veriler ve gruplarla yapılan karşılaştırmalar ile literatüre öncül bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Araştırmanın bir diğer önemli sınırlılığı ise veri toplama sürecinde kullanılan ölçme araçlarıdır. Araştırma bir pilot çalışma niteliği taşıması nedeniyle çalışmada kullanılan veri toplama araçları araştırmacı tarafından çalışmanın amaç ve kapsamına özgü oluşturulmuştur. Bu kısım araştırmanın en temel sınırlılığıdır ancak gelecekte yapılacak araştırmalarda, farklı örneklemlerle ve daha kapsamlı uzman değerlendirmeleriyle geliştirilmiş ölçme araçları kullanılarak yeniden veri toplanması planlanabilir böylece elde edilen verilerin de daha kapsamlı değerlendirilmesi sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: *braille alfabesi, dil gelişimi, görme yetersizliği, hikaye küpleri, özel eğitim*

BİLDİRİ 26

Zihin Yetersizliği Olan Öğrencilere Bayılma Durumunda İlk Yardım Becerilerinin Öğretiminde Yapay Zekâ ile Üretilen Video Modelin Etkililiği

Nurullah Kartal[1,*], Yusuf Alpdoğan[2] & Meriç Boynukara[3]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Bölümü, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*
[3]*Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* kartalnurullah6554@gmail.com

ÖZET

The Effectiveness of an Artificial Intelligence-Generated Video Model in Teaching First Aid Skills for Fainting to Students with Intellectual Disabilities

Bu araştırmanın amacı, zihin yetersizliği tanısına sahip öğrencilere bayılma durumunda ilk yardım yapma becerisinin kazandırılmasında yapay zekâ araçları ile hazırlanan video modelin etkililiğini incelemektir. Araştırmada ayrıca öğrencilerin kazandıkları beceriyi öğretim sona erdikten sonra sürdürmeleri ve farklı ortam ve ilk yardım materyallerine genelleyebilmeleri ele alınmıştır. Bu yönüyle araştırma, zihin yetersizliği olan öğrencilerin sağlık ve güvenlik becerilerini daha bağımsız biçimde kullanmalarını destekleyen teknoloji temelli bir öğretim yaklaşımına odaklanmaktadır. Araştırmada tek denekli araştırma yöntemlerinden denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını özel eğitim meslek okuluna devam eden hafif düzey zihin yetersizliği tanılı üç öğrenci oluşturmaktadır. Öğretim sürecinde bayılma durumunda ilk yardım becerisinin işlem basamaklarını görsel ve işitsel olarak sunan, yapay zekâ araçları kullanılarak hazırlanmış video model kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan video model, bayılma durumunda ilk yardım becerisinin işlem basamaklarını öğrencilerin takip edebileceği belirli bir sıra içerisinde göstermektedir. Beceri analizi sağlık bakanlığının belirlediği ilk yardım standartlarına göre belirlenmiştir. Görsel sunumun işitsel açıklamalarla desteklenmesi, öğrencilerin hedef becerinin ne zaman ve nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin bilgi edinmelerine yardımcı olacak şekilde yapılandırılmıştır. Öğrencilerin video modele dikkatlerini vererek modeli izlemeleri ve ardından hedef beceriyi uygulamaları, gözlem yoluyla öğrenme ile doğrudan uygulamanın bir arada kullanılmasına olanak sağlamıştır. Öğrenci performansları beceri analizi ölçüt alınarak bu temelde değerlendirilmiştir. Değerlendirmelerde öğrencilerin beceri analizinde yer alan işlem basamaklarını bağımsız gerçekleştirme düzeyleri dikkate alınmıştır. Öğretim sonrasında 2., 4. ve 8. haftalarda yapılan kalıcılık değerlendirmeleri ile farklı ilk yardım setleri ve farklı ortamlarda gerçekleştirilen genelleme değerlendirmeleri, öğrenilen becerinin sürdürülebilir ve işlevsel kullanımını belirlemek amacıyla incelenmiştir. Değerlendirmeler etik nedenlerle gerçek yaralanma yerine simülasyon (benzeşim) ortamında

gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulguları, yapay zekâ ile üretilen video modelin üç öğrencinin bayılma durumunda ilk yardım becerisini edinmelerini desteklediğini göstermektedir. Öğrencilerin öğretim ilerledikçe hedef becerinin ardışık işlem basamaklarını daha doğru ve bağımsız biçimde gerçekleştirebildikleri görülmüştür. Bulgular, öğretim yoluyla kazanılan becerinin öğretim sonrasında korunabildiğini ve farklı ilk yardım setleri ile farklı ortamlarda sergilenebildiğini ortaya koymuştur. Video modelin beceri basamaklarını görsel olarak somutlaştırması, süreci yapılandırılmış biçimde sunması ve öğrencilerin dikkatini hedef davranışa yöneltmesi, öğrenmeyi destekleyen temel özellikler olarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, yapay zekâ ile üretilen video modelin zihin yetersizliği olan öğrencilerin hayati öneme sahip bir ilk yardım becerisini öğrenmelerinde kullanılabilecek işlevsel bir öğretim yaklaşımı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca video modelin karmaşık ve zincirleme becerilerin işlem basamaklarını görünür ve uygulanabilir hâle getirerek öğretim sürecini desteklediğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte araştırmanın üç katılımcıyla, yalnızca bayılma durumunda ilk yardım uygulama becerisiyle ve simülasyon (benzeşim) ortamında gerçekleştirilmiş olması araştırmanın sınırlılıkları olarak kabul edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *İlk yardım becerileri, video modelleme, yapay zekâ, zihin yetersizliği*

BİLDİRİ 27

Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklar İçin Bütüncül Bir Uygulama Önerisi: Oyun Terapisinin Kullanımı

Onur Eker[1,*] & Rana Turan[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*
[2]*Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Şehit Şükrü Şahin Rehberlik ve Araştırma Merkezi*

* *Sorumlu yazar:* onurekerram@gmail.com

ÖZET

Amaç: Bu derleme çalışmasının amacı, okul çağındaki özel öğrenme güçlüğü (ÖÖG) olan çocuklarda oyun terapisi uygulamalarına ilişkin ulusal ve uluslararası alanyazını gözden geçirmek ve güncel ampirik bulguları bir araya getirmektir. Oyun terapisi, özel eğitim hizmetlerinin niteliğini güçlendirebilecek kanıta dayalı uygulamalardan biri olarak ele alınmış; elde edilen bulguların uygulamalara ışık tutması hedeflenmiştir. ÖÖG'de işlemleme hızı, kısa süreli bellek veya görsel-uzamsal algı vb farklılıklar yaşanmaktadır. Sıklıkla kaygı, düşük benlik saygısı, sosyal beceri eksiklikleri ve aile içi stres gibi psikososyal güçlükler eşlik etmesine rağmen, mevcut tanılama ve eğitim sistemlerinin ağırlıklı olarak akademik boyuta odaklandığı görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmada, oyun terapisinin ÖÖG'ye eşlik eden psikososyal güçlükler üzerindeki etkililiğine ilişkin bulgular sentezlenerek, uygulayıcılara yönelik somut ve uygulanabilir önerilerde bulunulması amaçlanmaktadır.

Yöntem: Çalışma, geleneksel derleme yöntemiyle yürütülmüş betimsel nitelikte bir çalışmadır. Kaynak taramasında Google Scholar, PubMed, ScienceDirect ve DergiPark veri tabanları kullanılarak 2015-2026 yılları arasında yayımlanan çalışmalar taranmış; "oyun terapisi", "özel öğrenme güçlüğü", "filial terapi", "parent-child play therapy" ve "Theraplay" ile bu kavramların İngilizce karşılıkları anahtar kelime olarak kullanılmıştır. Konuyla doğrudan ilişkili 16 çalışmaya ulaşılmış deneysel/yarı deneysel araştırmalar, vaka çalışmaları, meta-analizler ve derlemeler çalışmaya dahil edilmiş; tam metnine ulaşılamayan veya bilimsel künyesi doğrulanamayan kaynaklara yer verilmemiştir. Elde edilen bulgular tematik olarak sınıflandırılmıştır.

Bulgular: Alanyazınında çocuk merkezli oyun terapisi, bilişsel davranışçı oyun terapisi (BDOT), Adlerian terapi, Theraplay, filial terapinin ÖÖG olan çocuklarla yürütülen çalışmalarda kullanıldığı görülmüştür. Taranan çalışmaların çoğunluğunda özellikle onaylayıcı yaklaşımın; performans kaygısının giderilmesinde (kaygı düzeyini azalttığı, benlik saygısını yükselttiği ve genel psikososyal uyumu olumlu etkilediği bildirilirken); bir grup çalışmada çalışma belleği, kısa süreli bellek ve sürdürülen dikkat gibi bilişsel süreçlerde de anlamlı iyileşmeler saptanmıştır. Davranış sorunlarının azaltılmasına yönelik olumlu bulgular da öne çıkmaktadır. Ek olarak "Maskelemenin" (anlamış gibi yapmak için bir

zihinsel enerji harcanması) bırakılmasına katkıda bulunduğu görülmektedir. Ebeveynin sürece dahil edildiği filial terapi/CPRT temelli müdahalelerde etki büyüklüklerinin, yalnızca çocuğa yönelik uygulamalara kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Buna karşın ÖÖG'ye özgü çalışmaların sayısı sınırlı, Türkiye'de yürütülen araştırmalar ise oldukça azdır.

Sonuç ve Tartışma: Elde edilen bulgular, oyun terapisinin ÖÖG olan çocuklarda yalnızca duygusal-sosyal değil, bilişsel ve davranışsal alanlarda da olumlu değişim sağlayabilecek bir psikolojik müdahale seçeneği olduğunu göstermektedir. Bu bulgular ışığında, rehberlik araştırma merkezi (RAM) süreçleriyle uyumlu bireyselleştirilmiş oyun terapisi müdahalesi, aile katılımı (filial terapi/CPRT) ve izleme aşamalarından oluşan altı aşamalı bir uygulama önerisi geliştirilmiştir. Modelin uygulanabilirliği; ulusal düzeyde tanınan bir sertifikasyon sisteminin bulunmaması, alanda uzman yetersizliği ve kaynak kısıtları açısından sınırlılıklar taşımaktadır. Bulgular, ÖÖG olan çocuklara yönelik psikolojik müdahalelerin tanılama ve eğitim süreçlerine sistematik biçimde entegre edilmesinin, bu çocukların hem duygusal hem de akademik gelişimine katkı sağlayabileceğine işaret etmektedir. Alanın gelişimi için, kontrollü desenlerle yürütülen ve kültürel bağlama duyarlı yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Özel öğrenme güçlüğü, Oyun terapisi, Çocuk Merkezli Terapi, Theraplay, Filial terapi*

BİLDİRİ 28

*Fernand Deligny'nin Otizm Pedagojisi: Cévennes Ağ Deneyimi ve Kanıta Dayalı Özel Eğitim Müdahaleleri ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Ümit Savaş Taşkesen

Özel Eğitim Öğretmenliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi

E-posta: umitsavastaskesen@gmail.com

ÖZET

Otizm Spektrum Bozukluğuna (OSB) yönelik özel eğitim müdahalelerinde bir uygulamanın prosedürel olarak nasıl icra edildiği kadar, hangi temel amaçla ve hangi varoluşsal zemin üzerine kurulduğu da yöntemsel olarak sorgulanmalıdır (Pellicano & den Houting, 2022, s. 381; Sandbank vd., 2023). Otizmli bireyin uyumsuz görülen problem davranışlarını azaltmaya veya işlevsel uyum ve iletişim becerileri kazandırarak bağımsızlığını artırmaya odaklanan kanıt temelli etkililik araştırmaları önemli bir bilimsel kanıt ve etkililik verisi sunmakla birlikte; "değişimin gerçek öznesi kimdir?", "eğitsel hedefler kimin (aile, eğitimci, toplum) normatif beklentilerine göre belirlenmektedir?" ve "eğitimci, anne-baba veya bakıcı otoritesi etkileşimi nasıl biçimlendirmektedir?" sorularını her zaman bütüncül biçimde karşılayamamaktadır (Masschelein & Verstraete, 2012, s. 1189; Milton, 2012, s. 883). Bu bildiri, Fransız pedagog ve düşünür Fernand Deligny'nin (1913–1996) 1967–1996 yılları arasında Fransa'nın Cévennes dağlarında konuşmayan (hors de parole) otizmli çocuklarla yürüttüğü enformel ortak yaşam ağını (réseau); özel eğitimin amaçları, yetişkin otoritesi, çevresel kurgu, iletişim hakkı ve kanıt düzeyi bakımından eleştirel bir süzgeçten geçirmektedir (Deligny, 2007 ; Pouteyo, 2024, s. 110). Eleştirel anlatısal derleme (critical narrative review) ve kavramsal analiz deseninde tasarlanan araştırmada; Deligny külliyatı (Œuvres), kartografik arşivler (Cartes et lignes d'erre), ağ uygulayıcılarının tanıklıkları ve güncel kanıta dayalı özel eğitim literatürü bütüncül bir yaklaşımla analiz edilmiştir (Alvarez de Toledo, 2013, s. 28; Deligny, 2008, s. 114; Schreibman vd., 2015,). İnceleme; Deligny'nin geliştirdiği **yakın mevcudiyet (présence proche)**, **alışıldık gündelik düzen (coutumier)**, **eyleme-yapma ayrımı (l'agir vs. le faire)** ve **sapma çizgileri (lignes d'erre)** kavramlarının, otizmli çocuğu yalnızca değiştirilecek davranışların edilgen bir taşıyıcısı olarak görmeyen radikal bir eğitim etiği sunduğunu göstermektedir (Deligny, 2007, s. 805; Ogilvie, 2021, s. 91). Deligny yaklaşımı; Uygulamalı Davranış Analizi (ABA), Yapılandırılmış Öğretim (TEACCH), Doğal Gelişimsel Davranışsal Müdahaleler (NDBI), Destekleyici ve Alternatif İletişim (AAC/DAİ) ve Nöroçeşitlilik (neurodiversity) felsefesiyle beş analitik eksende sistemli biçimde karşılaştırılmıştır (Hume vd., 2021, ; Milton, 2016, s. 285). Karşılaştırma, ABA ve TEACCH'in çevreyi davranışsal değişim veya beceri öğretimi için yapılandırdığı noktada, Deligny'nin yetişkin otoritesini ve yönlendirici yönergeci tutumları pasifize edip kaldırarak otizmli bireylerin davranış örüntülerindeki amaca dayanmayan mekânsal hatları

kaydettiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Deligny'nin dili insan olmanın zorunlu şartı sayan logosentrik anlayışa yönelttiği radikal itiraz; otizmli bireyleri alternatif iletişim teknolojilerinden mahrum bırakmama (zero-exclusion) şartıyla, normatif dayatmalara karşı etik bir kontrol süzgeci olarak değerlendirilmiştir (ASHA, 2026). Sonuç olarak Deligny, kanıt temelli uygulamaların yerine geçecek hazır bir paket yöntemden ziyade; özel eğitimin hedeflerini, yetişkin rolünü ve çevresel kurgularını kökten sorgulatan eleştirel bir pedogoji ve uygulama ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda çalışma, Türkiye özel eğitimi için öğretmenlerin öğretmen merkezli yönergeci ve dikteci tutumlarını yapısöküme uğratacak çevresel öz değerlendirme, coğrafi sığınak mimarisi ve müdahalesiz serbest zaman saatlerini içeren yenilikçi bir araştırma ve uygulama gündemi sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Fernand Deligny, otizm, özel eğitim, sapma çizgileri, yakın mevcudiyet, kanıta dayalı uygulamalar, nöroçeşitlilik*

BİLDİRİ 29

Zihin Yetersizliği Olan Öğrencilere Burun Kanamasında İlk Yardım Becerilerinin Öğretiminde Yapay Zekâ ile Üretilen Video Modellemenin Etkililiği

Nurullah Kartal[1,*], Yusuf Alpdoğan[2] & Meriç Boynukara[3]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Bölümü, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*
[3]*Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* kartalnurullah6554@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Özel Eğitim Meslek Okuluna devam eden zihin yetersizliği tanılı öğrencilere burun kanamasında ilk yardım becerisinin öğretiminde yapay zekâ ile üretilen video modelleme yönteminin etkililiğini incelemektir. Araştırmada ayrıca öğrencilerin kazandıkları beceriyi öğretim sonrasında sürdürmeleri ve farklı ortam ve materyallere genelleyebilmeleri ele alınmıştır. İlk yardım becerilerinin günlük yaşam içerisinde güvenli ve bağımsız biçimde kullanılabilmesi, zihin yetersizliği olan öğrencilerin işlevsel yaşam becerilerinin desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle öğretim sürecinde becerinin anlaşılır, tekrarlanabilir ve öğrencilerin özelliklerine uygun biçimde sunulması gerekmektedir. Bu araştırmada, görsel ve işitsel açıdan yapılandırılmış yapay zekâ destekli bir video modelin bu gereksinime katkı sağlayabileceği düşünülmüştür. Araştırmada tek denekli araştırma yöntemlerinden denekler arası çoklu yoklama deseni kullanılmıştır. Çalışmanın katılımcılarını Özel Eğitim Meslek Okuluna devam eden, zihin yetersizliği tanısına sahip üç öğrenci oluşturmaktadır. Öğretim sürecinde burun kanamasında ilk yardım becerisi için hazırlanan ve yapay zekâ teknolojileri kullanılarak oluşturulan video modelden yararlanılmıştır. Video modelde hedef becerinin işlem basamakları görsel ve işitsel olarak yapılandırılmış biçimde sunulmuş; böylece öğrencilerin becerinin nasıl gerçekleştirileceğini gözlemleyerek öğrenmeleri amaçlanmıştır. Öğretim materyalinin tekrar izlenebilir olması, işlem basamaklarının sıralı biçimde gösterilmesi ve görsel-işitsel ipuçlarının birlikte sunulması, öğrenme sürecini destekleyen temel özellikler olarak ele alınmıştır. Öğrencilerin performansları beceri analizine dayalı değerlendirmelerle izlenmiş ve edinim, kalıcılık ile genelleme boyutları araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler gerçek yaralanma ortamı yerine simülasyon/benzeşim ortamında gerçekleştirilmiştir. Bu yaklaşım, öğrencilerin güvenli bir ortamda hedef beceriyi uygulamalarına ve araştırmacının performanslarını sistematik biçimde değerlendirmesine olanak sağlamıştır. Araştırmanın bulguları, yapay zekâ ile üretilen video modellemenin üç öğrencinin burun kanamasında ilk yardım becerisini edinmelerini desteklediğini göstermektedir. Öğrencilerin hedef becerinin işlem basamaklarını öğretim sürecinde daha

doğru ve bağımsız biçimde gerçekleştirebildikleri görülmüştür. Elde edilen bulgular aynı zamanda kazanılan becerinin öğretim sonrasında korunabildiğine ve farklı ortam veya materyaller kullanıldığında sergilenebildiğine ilişkin olumlu bir görünüm ortaya koymaktadır. Video modelin beceriyi somutlaştırması, işlem basamaklarını sıralı biçimde göstermesi ve görsel-işitsel ipuçlarını birlikte sunması öğrencilerin öğrenme sürecini destekleyen özellikler olarak değerlendirilmiştir. Özellikle dikkat, bellek ve öğrenilen bilgiyi farklı durumlara aktarma konusunda güçlük yaşayabilen öğrenciler açısından video modelin beceriyi görünür ve takip edilebilir hâle getirmesi önemli bir avantaj olarak değerlendirilebilir. Ayrıca yapay zekâ teknolojilerinin öğretim materyali üretiminde kullanılması, özel eğitim ortamlarında öğrencilerin özelliklerine ve hedeflenen becerilere uygun görsel içeriklerin hazırlanmasına yönelik yeni olanaklar sunmaktadır. Araştırma sonucunda, yapay zekâ ile üretilen video modellemenin zihin yetersizliği olan öğrencilerin hayati öneme sahip bir sağlık ve güvenlik becerisini öğrenmelerinde kullanılabilecek işlevsel bir öğretim yaklaşımı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretim sürecinde öğrencilerin beceri basamaklarını yalnızca izlemeleri değil, izledikleri model doğrultusunda uygulama yapmaları da önemsenmiştir. Bu doğrultuda video model, öğrencilerin hedef davranışı gözlemlemelerine, işlem basamakları arasındaki ilişkiyi fark etmelerine ve uygulama sırasında gerekli ipuçlarından yararlanmalarına olanak sağlayan bir öğretim materyali olarak kullanılmıştır. Öğrencilerin performanslarının farklı değerlendirme oturumlarında izlenmesi, beceri ediniminin yanı sıra öğrenmenin sürekliliği hakkında da bilgi sağlamıştır. Kalıcılık değerlendirmelerinde becerinin öğretim sona erdikten sonra sürdürülebilmesi, öğretimin yalnızca kısa süreli performans artışı oluşturmadığını göstermesi bakımından önemli görülmüştür. Genelleme değerlendirmelerinde ise becerinin farklı ortam ve materyallerle gerçekleştirilebilmesi, öğrencilerin öğrendikleri beceriyi günlük yaşamda karşılaşabilecekleri benzer durumlara aktarabilmeleri açısından değerlendirilmiştir. Yapay zekâ ile hazırlanan video modelin bir diğer önemli yönü, öğretim içeriğinin standartlaştırılabilmesidir. Aynı beceri basamaklarının benzer biçimde sunulması, öğretim uygulamalarında tutarlılığın korunmasına katkı sağlayabilir. Bununla birlikte, yapay zekâ tarafından oluşturulan içeriklerin eğitim amacıyla kullanılmadan önce doğruluk, güvenlik ve yaşa uygunluk açısından dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir. İlk yardım gibi doğrudan sağlık ve güvenlikle ilişkili becerilerde, video içeriğinin doğru işlem basamaklarını göstermesi özellikle önemlidir. Bu nedenle yapay zekâ teknolojisinin öğretmenin yerine geçen bir unsurdan çok, öğretim sürecini destekleyen bir araç olarak ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Bununla birlikte, araştırmanın üç öğrenciyle ve yalnızca burun kanamasında ilk yardım becerisi üzerinde yürütülmüş olması bir sınırlılık olarak ele alınmıştır. Gelecek araştırmalarda farklı ilk yardım ve sağlık-güvenlik becerilerinin, daha fazla katılımcıyla ve farklı eğitim ortamlarında çalışılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İlk yardım becerileri, tek denekli araştırma, video modelleme, yapay zekâ, zihin yetersizliği*

BİLDİRİ 30

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilere Bateri Çalma Becerisinin Kazandırılmasında Akran Aracılı Öğretimin Etkililiği

Esra Seçgin[1,*] & Bahadır İnan[2]

[1]*Özel Eğitim Dr. Programı, Gazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ankara Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* esraascgnn@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmada, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan üç öğrenciye bateri çalma becerisinin kazandırılmasında, OSB tanılı bir akran tarafından sunulan akran aracılı öğretim programının etkililiği, kalıcılığı ve genellenebilirliği incelenmiştir. Enstrüman çalma ve ritim etkinlikleri, özel gereksinimli bireylerin el-göz koordinasyonu ile ince ve kaba motor becerilerini geliştirmenin yanı sıra dikkat sürelerini, öz güvenlerini ve toplumsal uyumlarını desteklemede kritik bir noktadadır. OSB olan bireylerin sosyal etkileşim, iletişim ve motor koordinasyon alanlarında yaşadıkları sınırlılıklar göz önüne alındığında, bateri çalma gibi ritmik ve çok bileşenli psikomotor becerilerin otizmli bir akran aracılığıyla sunulmasının literatüre özgün bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen öğretim sürecinin hem öğrenen akranlar hem de öğreten akran açısından sosyal etkileşimi artırdığı, akran kabulünü desteklediği ve hedeflenen müzikal becerinin edinimini kolaylaştırdığı öngörülmüştür.

Araştırmada tek denekli araştırma yöntemlerinden katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Çalışmaya dahil edilme ölçütlerini karşılayan OSB tanılı üç öğrenen akran ile bateri çalma becerisine sahip, yönergeleri takip edebilen ve öğretici rolünü üstlenebilecek yeterlikte OSB tanılı bir öğreten akran katılmıştır. Araştırma süreci; öğreten akranın yetiştirilmesi, başlama düzeyi yoklama oturumları, öğretim oturumları, izleme (kalıcılık) ve genelleme oturumlarından oluşturulmuştur. Öğretim uygulamalarına başlanmadan önce, öğreten akranın öğretim sürecini doğru ve güvenilir bir biçimde yürütebilmesi amacıyla sistemli bir akran yetiştirme eğitimi verilmiştir. Bu eğitim kapsamında öğreten akrana hedef becerinin basamaklarını sunma, öğrenen akrana model olma, birlikte rol oynama, doğru tepkileri pekiştirme ve hatalı tepkileri görmezden gelme ya da düzeltme davranışları kazandırılmıştır. Bateri çalma becerisi, tüm basamakların bir arada öğretimi biçiminde detaylı bir beceri analizine dönüştürülmüştür. Deneysel kontrol, öğretimin sırayla her bir katılımcıya uygulanması ve hedeflenen performans artışının yalnızca öğretim verilen katılımcıda gözlenmesiyle sağlanmıştır. Araştırma boyunca veri güvenilirliğini doğrulamak amacıyla gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği verileri de toplanmıştır.

Araştırmada uygulama süreci halen devam etmektedir. Toplanan verilerin grafiksel analizi sonucunda, OSB tanılı öğreten akranın öğretim programını ne düzeyde uygulama güvenirliğiyle sergilediği tespit edilecektir. Başlama düzeyi oturumlarında otizmli öğrencilerin bateri çalma becerisinde son derece düşük ya da sıfır düzeyinde performans gösterdikleri belirlenmiştir. Otizmli öğreten akran aracılığıyla gerçekleştirilen öğretim müdahalesinin ardından, katılımcıların bateri çalma performanslarındaki artış düzeyleri ve başarı ölçütünü ne derece karşıladıkları belirlenecektir. Öğretim uygulamaları tamamlandıktan sonraki ikinci, dördüncü ve sekizinci haftalarda yürütülen izleme oturumlarında, öğrencilerin kazandıkları bateri çalma becerisinin kalıcılığını ne derece korudukları tespit edilecektir. Ayrıca genelleme oturumlarından elde edilen veriler ile öğrencilerin kazandıkları bu beceriyi farklı ortamlara ve farklı kişilere genelleme düzeyleri ortaya koyulacaktır.

Çalışmada öngürülen bulgular, otizmli bir akran tarafından sunulan akran aracılı öğretimin, OSB olan çocuklara enstrüman çalma gibi çok bileşenli motor ve ritim becerilerinin öğretilmesinde etkili, kalıcı ve genellenebilir bir yaklaşım olacağını düşündürmektedir. Bu araştırma, özel eğitimde müzik öğretimi, ritim çalışmaları ve akran aracılı müdahaleler literatürüne özgün bir katkı sunmaktadır. Bunula birlikte eğitim ortamlarında yetersizliği olan bireylerin birbirlerine öğretici olabileceği nitelikli bir uygulama modeli sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Otizm Spektrum Bozukluğu, Bateri Çalma Becerisi, Akran Aracılı Öğretim, Çoklu Yoklama Modeli, Tek Denekli Araştırma*

BİLDİRİ 31

İki Kere Farklı Bireylerin Eğitiminde Kanıta Dayalı Uygulamalar: Mevcut Araştırmaların İncelenmesi

Dilan Demirtaş

Özel Eğitim Öğretmenliği, Trabzon Üniversitesi

E-posta: dilandemirtas481@gmail.com

ÖZET

Amaç

İki kere farklı bireyler, bir veya daha fazla alanda özel yetenek göstermelerine karşın bir veya daha fazla alanda özel gereksinim yaşayan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bu bireyler; özel yeteneklerinin yanı sıra özel öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, otizm spektrum bozukluğu, dil ve konuşma bozukluğu gibi farklı özel gereksinim özelliklerine sahip olabilmektedir. İki kere farklı bireylerin eğitiminde yalnızca yetersizlik alanlarına ya da yalnızca üstün performans gösterdikleri alanlara odaklanılması, bireyin eğitim gereksinimlerinin bütüncül biçimde ele alınmasını güçleştirebilmektedir. Bu nedenle güçlü yönler ile destek gerektiren alanların birlikte değerlendirilmesi, bireyselleştirilmiş ve etkili eğitim hizmetlerinin planlanması açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte, bu bireylerin tanılanmasında yaşanan güçlükler ve özelliklerinin birbirini maskelemesi, eğitimsel gereksinimlerinin belirlenmesini ve uygun müdahalelere erişimlerini sınırlandırabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, iki kere farklı bireylere yönelik gerçekleştirilen araştırmaları incelemek; araştırmalarda kullanılan eğitimsel yaklaşımları ve müdahale uygulamalarını belirlemek ve söz konusu uygulamaların kanıta dayalı niteliğine ilişkin mevcut durumu ortaya koymaktır.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, iki kere farklı bireylere yönelik ulusal alanyazında yayımlanmış bilimsel çalışmalar sistematik bir yaklaşımla incelenmiştir. Araştırmalar; yayın yılı, araştırma yöntemi ve deseni, katılımcı özellikleri, bireylerin sahip olduğu özel yetenek ve özel gereksinim özellikleri, kullanılan eğitimsel yaklaşımlar, müdahale türleri, uygulama özellikleri ve elde edilen sonuçlar açısından değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenmiş ve çalışmaların ortak özellikleri, uygulama eğilimleri ile araştırma boşlukları belirlenmiştir. Ayrıca müdahalelerin etkililiğini ortaya koymaya yönelik araştırma desenleri ve elde edilen sonuçlar dikkate alınarak uygulamaların kanıt niteliği değerlendirilmiştir.

Bulgular

İncelenen çalışmalar, iki kere farklı bireylerin eğitiminde tek boyutlu yaklaşımların yetersiz kaldığını ve bireyin güçlü yönleri ile destek gerektiren alanlarının eş zamanlı olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir. Araştırmalarda bireyselleştirilmiş öğretim, farklılaştırılmış öğretim, güçlü yönlerin desteklenmesi, öğrenme güçlüklerine yönelik özel öğretim uygulamaları ve uygun eğitim ortamlarının oluşturulması öne çıkan uygulamalar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, iki kere farklı bireylere yönelik eğitimsel müdahalelerin etkililiğini deneysel olarak inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle ulusal alanyazında farklı özel gereksinim profillerine sahip iki kere farklı bireylerin eğitimine yönelik sistematik ve müdahale temelli araştırmaların yetersiz olması dikkat çekmektedir.

Sonuç

İki kere farklı bireylerin eğitiminde bireyin yalnızca güçlük yaşadığı alanlara değil, aynı zamanda sahip olduğu güçlü yönlere de odaklanan, bireyselleştirilmiş ve kanıta dayalı uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda eğitimsel müdahalelerin etkililiğinin deneysel araştırma desenleriyle değerlendirilmesi, farklı iki kere farklılık profillerine yönelik özgül uygulamaların geliştirilmesi ve Türkiye bağlamında tanılama, eğitim ve destek hizmetlerini bütüncül biçimde ele alan modellerin oluşturulması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İki kere farklı bireyler, özel yetenek, kanıta dayalı uygulamalar, farklılaştırılmış öğretim, özel eğitim*

BİLDİRİ 32

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Zekâ Oyunlarının Öğretiminde Video İpucu Uygulamasının Etkililiği

Ümit Savaş Taşkesen[1,*] & Yahya Çıkılı[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* umitsavastaskesen@gmail.com

ÖZET

Amaç ve Önemi: Otizm spektrum bozukluğu (OSB), sosyal etkileşim ve iletişimde süreğen güçlükler ile sınırlı/yineleyici davranış örüntüleriyle seyreden nörogelişimsel bir farklılıktır. OSB'li bireylerin eğitiminde bağımsız yaşamı, üst düzey bilişsel süreçleri ve akıl yürütme becerilerini destekleyen nitelikli öğrenme fırsatlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Zekâ oyunları dikkat, problem çözme, görsel-uzamsal işlemleme ve planlama gibi bilişsel süreçleri desteklemekle birlikte, bu oyunların OSB'li bireylere öğretiminde teknoloji destekli kanıta dayalı yöntemlerin etkililiğini inceleyen araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu araştırmanın amacı, Otizm Spekturum Bozukluğu tanısı olan bireylere Penta (Katamino), Rush Hour (Trafik) ve Q-Bitz (Küp-küp) zekâ oyunlarının öğretiminde video ipucu uygulamasının etkililiğini, genellenebilirliğini, kalıcılığını, akıcılığını ve nitel sosyal geçerliğini incelemektir.

Yöntem: Araştırma, tek denekli araştırma yöntemlerinden **katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama deseni** ile yürütülmüştür. Çalışmaya Konya ilindeki bir rehabilitasyon merkezine devam eden, 2010 ve 2012 doğumlu, biri kız ikisi erkek olmak üzere OSB tanısı almış üç çocuk (Katılımcı Y, M, E) dahil edilmiştir. Araştırmanın **bağımsız değişkeni** tablet bilgisayar üzerinden sunulan video ipucu öğretimi, **bağımlı değişkeni** ise hedef zekâ oyunlarına ilişkin beceri analizi basamaklarının doğru gerçekleştirilme yüzdesidir. Uygulama süreci başlama düzeyi, öğretim, genelleme (kişiler arası, ortamlar arası, kişi-ortam arası) ve izleme (öğretim tamamlandıktan sonraki 1., 2. ve 4. haftalar) oturumlarından oluşmuştur. Veriler beceri analizi kayıt formlarıyla toplanmış ve grafiksel görsel analiz yoluyla değerlendirilmiştir. Oturumların en az %30'unda gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama bütünlüğü verileri toplanmıştır. Ayrıca eğitimciler ve ailelerle yarı yapılandırılmış nitel sosyal geçerlik görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Grafiksel analiz bulguları, üç katılımcının da video ipucu uygulaması ile Penta, Rush Hour ve Q-Bitz oyunlarını kurallarına uygun biçimde edindiğini ve hedef ölçüt düzeyine ulaştığını göstermiştir. Genelleme oturumlarında tüm katılımcılar edindikleri zekâ oyunu becerilerini farklı kişiler, ortamlar ve kişi-ortam koşullarında %100 düzeyinde başarıyla sürdürmüştür. Öğretim sona erdikten 1., 2. ve 4. haftalarda alınan izleme verilerinde edinilen becerilerin %100 oranında korunduğu tespit edilmiştir. Oturum sürelerine ilişkin veriler, öğretim ilerledikçe görev tamamlama sürelerinin azaldığını ve

beceri akıcılığının arttığını ortaya koymuştur. Aile ve öğretmen görüşlerine dayalı nitel sosyal geçerlik bulguları; yöntemin anlaşılır, uygulanabilir, motive edici ve günlük yaşama aktarılabilir olduğunu doğrulamıştır.

Sonuç ve Öneriler: Araştırma sonuçları, video ipucu uygulamasının Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan bireylere zekâ oyunlarının öğretiminde etkili, kalıcı, genellenebilir, akıcılığı artıran ve sosyal açıdan geçerli bir kanıt temelli bir uygulama olduğunu kanıtlamaktadır. Çalışma, davranışçı temelli yapılandırılmış öğretim düzenlemeleri ile oyun bağlamının başarılı bir şekilde bütünleştirilebileceğini göstermektedir. Uygulayıcılara ve ailelere; video ipuçlarını kısa ve adım odaklı hazırlamaları, ipuçlarını kademeli olarak silikleştirmeleri, aile katılımını sürece düzenli dahil etmeleri ve genelleme oturumlarını farklı bağlamlarda planlamaları önerilmektedir

Anahtar Kelimeler: *Otizm Spektrum Bozukluğu, sosyal beceri, zekâ oyunları, eğitsel oyunlar, oyun becerileri, video ipucu, video model*

BİLDİRİ 33

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Doğal Gelişimsel Davranışsal Müdahalelere Araştırma Boyutunda Derinlemesine Bir Bakış

Burcu Ülke-Kürkçüoğlu[1], Cemre Uludağ Boz[2], Elif Gündoğdu Kılıçarslan[3,*], Elif Şanlı[4], Kübra Adıgüzel Kaya[5] & Selin Nur Demirbaş[6]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*
[2]*Zihin Engelliler Eğitimi Doktora Programı, Anadolu Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İstanbul Medipol Üniversitesi*
[4]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi*
[5]*Erken Çocuklukta Özel Eğitim, Anadolu Üniversitesi*
[6]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*

* *Sorumlu yazar:* elif.gundogdu@medipol.edu.tr

ÖZET

Son yıllarda otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların eğitiminde, doğal ortamlarda yürütülen, genellemeye odaklanan ve davranışsal stratejileri gelişimsel ilkelerle bütünleştiren Doğal Gelişimsel Davranışsal Müdahaleler (DGDM) ön plana çıkmaktadır. Alan yazında bu müdahalelerin, kanıt temellerini ortaya koymaya ilişkin farklı araştırma yöntemleriyle yürütülen çalışmaların sayısı da günden güne artmaktadır. Bu durum, mevcut sistematik derleme ve meta-analiz çalışmalarının zaman içinde güncellenmesine olan gereksinimi ortaya koymaktadır. Buradan hareketle, bu araştırmanın amacı erken çocukluk dönemi OSB tanılı çocuklarla, randomize olan veya olmayan deneysel desenle yürütülen DGDM araştırmalarını; demografik, yöntem ve bulgu özelliklerine ilişkin belirlenen değişkenler açısından kapsamlı olarak değerlendirmektir. Araştırmadaki sistematik derleme sürecinin, şeffaf biçimde raporlanabilmesi için Sistematik Derlemeler ve Meta-Analizler için Raporlama Öğeleri (PRISMA) Kılavuzu kullanılmıştır. Belirlenen anahtar kelimelerle yedi farklı elektronik veri tabanında yapılan tarama sonucunda, toplamda 5231 çalışmaya ulaşılmıştır. Araştırmaya dahil edilecek çalışmalar PICOS ölçütleri temelinde belirlenmiştir. Buna göre dahil etme ölçütleri, a) Katılımcıları 0-9 yaş arasında ve DSM veya ICD tanı ölçütlerine göre OSB tanısı almış olan ve ek tanısı bulunmayan; b) Schreibman vd. (2015) tarafından tanımlanan DGDM ilkelerini temel alan birincil bir müdahale içeren; c) kontrol grubunda DGDM dışında bir müdahale uygulanan veya bekleme grubu olan; d) çocuğa yönelik en az bir standartlaştırılmış sonuç ölçümünü (dil, sosyal iletişim, bilişsel gelişim veya otizm belirti şiddeti) raporlayan ve e) randomize olan veya olmayan kontrol grubu olan deneysel araştırma özelliği gösterme olarak belirlenmiştir. Bu ölçütleri karşılayan 37 çalışma incelemeye alınmıştır. Bulgular incelendiğinde, kapsama alınan çalışmaların, 2006-2026 yılları arasında yayınlandığı; ancak, 2012 yılı sonrasında çalışmalarda belirgin bir artış olduğu görülmektedir. Coğrafi dağılıma göre ise çalışmaların çoğunluğunun (N=19),

ABD'de yürütüldüğü ve diğer ülkelerde konuya ilişkin grup deneysel çalışmaların sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Çalışmalarda, bağımsız değişken olarak ESDM, PRT, Project IMPACT, JASPER, SCERTS, RIT uygulamalarına odaklanıldığı bunun yanında A-FFIP, PathWays gibi yeni geliştirilen uygulamalara da yer verildiği görülmektedir. Ek olarak, hedeflenen bağımlı değişkenlerin; sosyal, dil ve iletişim, oyun, ortak dikkat, bilişsel, uyumsal beceriler ve otizm belirti düzeyi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Araştırmanın genel sonuçlarına göre DGDM kapsamına giren ESDM, TTÖ, Proje IMPACT gibi müdahalelerin, kendine özgü alanyazın oluşturduğu ve kanıt temellerinin belirginleştiği; ancak DGDM çatısı atındaki diğer müdahaleleri gölgede bıraktığı öne sürülebilir. Ayrıca, kendine özgü alanyazını olan müdahalelerin, bir bütün olarak ele alınan DGDM'nin etkililiğinin artmasında önemli bir rol oynadığı da dile getirilebilir. Dolayısıyla, gelecekte DGDM'nin bir bütün olarak kendini oluşturan özellikler çerçevesinde ne kadar etkili olduğunu net olarak ortaya koyabilecek güçlü araştırmaların yürütülmesi önerilebilir. Ek olarak farklı çalışma grupları ile DGDM etkililiğinin sınanandığı çalışmaların planlanması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: *Doğal Gelişimsel Davranışsal Müdaheleler, Otizm Spektrum Bozukluğu, Sistematik Derleme, Özel Eğitim*

BİLDİRİ 34

İki Kere Farklı Öğrencilerde Yürütücü İşlevlerin Değerlendirilmesi ve Desteklenmesi: Sistematik Bir İnceleme

Şerife Şenay İlik[1], İsmet Değirmenci[2,*] & Emrah Kılıçsallayan[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Diamind Çocuk | Ergen Psikiyatri & Psikoterapi Kliniği-Necmettin Erbakan Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* ismettdegirmenci@gmail.com

ÖZET

Amaç: İki kere farklılık terimi, bireylerde hem özel bir yeteneğin hem de bir özel gereksinimin (dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, özgül öğrenme güçlüğü, otizm spektrum bozukluğu) eş zamanlı olarak bulunmasını ifade eder. Bu öğrencilerde yüksek bilişsel yetenek belirli güçlükleri maskeleyebilir; buna karşılık, eşlik eden diğer yetersizlikler, sahip olunan özel yeteneğin geç bir aşamada fark edilmesine yol açabilmektedir (Atmaca ve Baloğlu, 2022). Yürütücü işlevler; planlama, organizasyon ve izleme gibi üst düzey süreçlerin yanı sıra çalışma belleği, ketleme ve bilişsel esneklik gibi temel bileşenleri kapsar (Diamond, 2013). Bu çalışmanın amacı, İki kere farklı öğrencilerin yürütücü işlevlerinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik olarak 2016-2026 yılları arasında yürütülen araştırmaları sistematik bir şekilde incelemek; ele alınan yürütücü işlev bileşenlerini, kullanılan değerlendirme araçlarını, çeşitli iki kere farklılık profillerine ilişkin elde edilen bulguları ve uygulanan müdahaleleri ortaya koymaktır.

Yöntem: Araştırma, sistematik inceleme yöntemi kullanılarak ve PRISMA-2020 ilkeleri doğrultusunda yürütülmektedir (Page ve ark., 2021). Bu inceleme, 2016 ile 2026 yılları arasında yayımlanmış ulusal ve uluslararası hakemli özgün araştırma makalelerini ve tamamlanmış lisansüstü tezleri kapsamaktadır. Bir çalışmanın dahil edilebilmesi için, çalışmanın "iki kere faklı" (özel yeteneklilik ile en az bir özel gereksinim) özelliği taşıyan bir örneklem içermesi ve bu örnekleme ilişkin yürütücü işlevlerin en az bir bileşenine dair özgün bulgular sunması gerekmektedir. Yürütücü işlevlerin araştırmanın birincil amacı olması koşulu aranmamaktadır. Çalışma belleği, ketleme ve bilişsel esneklik çekirdek yürütücü işlevler olarak kabul edilirken; planlama, organizasyon, başlatma, izleme ve yürütücü dikkat ve interferans kontrolü, genişletilmiş yürütücü işlevler olarak sınıflandırılmaktadır. Buna karşılık; işlemleme hızı, genel dikkat, öz düzenleme ve duygu düzenleme, tek başına dahil edilme kriteri olarak kabul edilmemektedir.

Bulgular: Ön inceleme bulguları, araştırmaların özellikle özel yeteneklilğin DEHB (dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu) ve özgül öğrenme güçlüğü ile görüldüğü profillere odaklandığını göstermektedir. Çalışma belleği, yürütücü işlevler içinde en sık

çalışılan alanlardan birini oluştursa da, araştırmalar aynı zamanda ketleme, bilişsel esneklik, planlama, organizasyon ve izleme süreçlerini de incelemektedir. Yüksek bilişsel yeteneğin, DEHB ile ilişkili bilişsel güçlükleri ortadan kaldırmadığı göstermiştir (Cadenas ve ark., 2020). Ayrıca iki kere farklı öğrencilerde yürütücü işlevlere ilişkin bulguların homojen olmadığı ve farklı örüntüler gösterebildiği bildirilmektedir (Cornoldi ve ark., 2023; Rodriguez Cervantes ve ark., 2022). Günlük yaşama odaklanan değerlendirmelerde; çalışma belleği, izleme ve materyallerin düzenlenmesi ön planda yer almaktadır (François-Sévigny ve Pilon, 2026). Yürütücü işlevleri geliştirmeye yönelik müdahale çalışmalarında olumlu sonuçlar bildirilmiş olsa da, bu tür çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Lomeli Salazar ve ark., 2024).

Sonuç ve Tartışma: Bulgular, iki kere farklı nitelikteki öğrencilerin değerlendirilmesinin yalnızca genel zeka ve akademik başarı ölçütlerine dayanmaması, aynı zamanda yürütücü işlevlerin çok boyutlu bir şekilde ele alınmasını da içermesi gerektiğini göstermektedir. Bu öğrenci grubunun farklı profillerinde yürütücü işlevlere dair belirli örüntülerin gözlemlenmesi, söz konusu öğrencilerin homojen bir bilişsel grup olarak değerlendirilmemesi gerektiğine işaret etmektedir. Ayrıca, yürütücü işlevlerin doğrudan geliştirilmesini hedefleyen müdahale çalışmalarının sınırlılığı, bu alanda yeni deneysel ve uygulamalı araştırmalara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *iki kere farklı, özel eğitim, özel yetenek, sistematik inceleme, yürütücü işlevler*

BİLDİRİ 35

Ulusal Alanyazında Çalışma Belleğine Yönelik Müdahale Programları ve Etkileri

Ömer Cimem[1,*] & Cevriye Ergül[2]

[1]*Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ankara Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* omercimem@gmail.com

ÖZET

Amaç

Çalışma belleği, akademik becerilerdeki bireysel farklılıkların en güçlü yordayıcılarından biridir ve öğrenme güçlüğü olan ya da risk taşıyan çocukların belirgin biçimde zorlandığı bir alandır. Uluslararası alanyazında bu müdahalelerin yakın transfer etkileri tutarlı, akademik becerilere uzak transferi ise tartışmalıdır. Türkiye'de ise bu programlar yakın zamanda çoğalmaya başlamış, ancak henüz bir arada değerlendirilmemiştir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de çocuklarla yürütülmüş çalışma belleği müdahale programlarını hedef grup, müdahale türü, uygulama biçimi, doz ve transfer bulguları açısından betimsel olarak sentezlemek ve alanyazındaki boşlukları ortaya koymaktır.

Yöntem

Çalışma betimsel bir alanyazın sentezi olarak desenlenmiştir. DergiPark, TR Dizin, Ulusal Tez Merkezi ve Web of Science veri tabanlarında "çalışma belleği", "işler bellek", "müdahale" ve "eğitim programı" terimleri ve İngilizce karşılıklarıyla tarama yapılmış; Türkiye'de 0–18 yaş çocuklarla yürütülen, çalışma belleğini doğrudan hedefleyen ya da temel bir bileşen olarak içeren, deneysel, yarı deneysel ve tek denekli desenli tez, makale ve bildiriler dâhil edilmiştir. Ulaşılan çalışmalar katılımcı grubu, müdahale türü (strateji öğretimi, temel bilişsel görev eğitimi, yürütücü işlev programı), uygulama biçimi, doz, desen, ölçme araçları, yakın ve uzak transfer bulguları ve izleme verileri açısından kodlanmış ve karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Bulgular

Ulaşılan çalışmalar iki grupta yoğunlaşmaktadır: özel öğrenme güçlüğü tanılı ilkokul öğrencileri (Aksoy ve Okur, 2025; Okur ve Aksoy, 2025) ile okul öncesi dönem çocukları (Çakır, 2025; Karadağ ve Yıldız-Demirtaş, 2022; Özyürek ve Ömeroğlu, 2013). Programların büyük bölümü yüz yüze, grup temelli ve strateji öğretimine ya da etkinlik temelli yürütücü işlev çalışmalarına dayanmakta; bellek görevlerinin doğrudan çalıştırılmasına dayanan uyarlanabilir dijital bir program yakın zamana kadar bulunmamaktadır. Bu boşluğu dolduran yakın tarihli bir doktora çalışmasında, öğrenme güçlüğü riski taşıyan ikinci sınıf öğrencilerine altı hafta boyunca 30 oturumluk uyarlanabilir ve oyunlaştırılmış bir dijital

program uygulanmış; sözel bellek, görsel bellek ve çalışma belleği genel puanlarında büyük etkiler (ηp^2 = .44–.56), okuduğunu anlama, anlamsız sözcük okuma ve algısal akıl yürütmede ise seçici uzak transfer etkileri elde edilmiştir. Ulusal çalışmalar bir arada değerlendirildiğinde, yakın transfer etkilerinin program türünden bağımsız olarak tutarlı ve büyük olduğu (d = 1.1–2.1); uzak transferin ise okuduğunu anlama ve sesbilgisel çözümleme gibi çalışma belleğine duyarlı bileşenlerde ortaya çıktığı, okuma akıcılığı ve erken sayı becerilerinde ise sınırlı kaldığı görülmektedir. Küçük örneklemler, pasif kontrol grupları, aynı ölçme aracının hem tarama hem sonuç ölçüsü olarak kullanılması ve izleme verilerinin azlığı öne çıkan yöntemsel sınırlılıklardır.

Sonuç ve Tartışma

Ulusal alanyazın, çalışma belleğinin geliştirilebilir olduğunu ve müdahalelerin özellikle risk grubundaki çocuklarda işlevsel kazanımlar sağlayabildiğini uluslararası bulgularla tutarlı biçimde desteklemektedir. Bununla birlikte, DEHB, otizm spektrum bozukluğu ve zihin yetersizliği gibi gruplarla yürütülmüş, aktif kontrol koşullu, seçkisiz atamalı ve uzun süreli izlemeli çalışmalar bulunmamaktadır. Gelecek çalışmaların strateji öğretimi ile temel görev eğitimini karşılaştırması ve öğretmen aracılı sınıf içi uygulamaları sınaması önerilmektedir. Çalışma belleği müdahalelerinin okuma öğretiminin yerine değil tamamlayıcısı olarak, Müdahaleye Tepki Modeli kapsamında erken bir destek katmanı biçiminde konumlandırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Alanyazın sentezi, çalışma belleği müdahalesi, öğrenme güçlüğü, transfer*

BİLDİRİ 36

Okul Öncesi Dönem Öğrenme Güçlüğü Erken Belirti Düzeyleri ile Dinlediğini Anlama Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Eren Özdemir[1], Veysel Aksoy[2] & Mehmet Okur[3,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Engelliler Araştırma Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Bölümü, Kafkas Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* okurmt@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi dönemdeki çocukların dinlediğini anlama performansları ile özel öğrenme güçlüğü erken belirtileri arasındaki ilişkiyi incelemek; ayrıca bu ilişkinin gelişimsel alt alanlar açısından nasıl değiştiğini ve puanların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Araştırma, kesitsel ve ilişkisel desende yürütülmüştür. Çalışma grubunu, 2025–2026 eğitim-öğretim yılında Ankara ve Kayseri illerindeki Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 60–72 aylık toplam 104 çocuk oluşturmuştur. Öğrenme Güçlüğü Erken Belirtiler Tarama Ölçeği sonuçlarına göre çocukların 52'si öğrenme güçlüğü riski taşıyan, 52'si ise risk taşımayan grupta yer almıştır. Verilerin toplanmasında Öğrenme Güçlüğü Erken Belirtiler Tarama Ölçeği ile Erken Okuryazarlık Testi'nin Dinlediğini Anlama Alt Ölçeği kullanılmıştır. Veriler betimsel istatistikler, grup karşılaştırmaları, Pearson korelasyon analizi ve basit doğrusal regresyon analiziyle incelenmiştir. Bulgular, risk taşımayan çocukların dinlediğini anlama puan ortalamasının ($\bar{X}$ = 4,10, *SS* = 1,52), risk taşıyan çocukların puan ortalamasından ($\bar{X}$ = 2,25, *SS* = 1,23) anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermiştir, $t(102) = 6{,}786$, $p < ,001$. Dinlediğini anlama puanları ile öğrenme güçlüğü erken belirti toplam puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur, $r = -,578$, $p < ,001$. Kurulan regresyon modeli, ÖGEBTÖ toplam puanındaki değişimin %33,4'ünü açıklamıştır, $R^2 = ,334$, $p < ,001$. Dinlediğini anlama ile bilişsel, dil, psikomotor ve sosyal-duygusal alt alanlar arasında da negatif yönlü ilişkiler belirlenmiş; en yüksek ilişkinin dil alanında olduğu görülmüştür. Cinsiyete göre dinlediğini anlama ve öğrenme güçlüğü erken belirti puanlarında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Sonuç olarak, dinlediğini anlama becerisinin okul öncesi dönemde öğrenme güçlüğü erken belirtileriyle ilişkili önemli bir gelişimsel gösterge olduğu söylenebilir. Bununla birlikte bulguların, araştırmanın kesitsel deseni, kullanılan tarama araçları ve örneklemin seçilme biçimi dikkate alınarak yorumlanması gerekmektedir. Bu bulgular, risk altındaki çocukların erken dönemde belirlenmesi ve uygun destek programlarına yönlendirilmesi açısından dinlediğini anlama değerlendirmelerinin önemine işaret etmektedir. Dinlediğini anlama becerisinin erken tarama süreçlerinde tamamlayıcı bir

gösterge olarak kullanılabilirliğinin, daha geniş örneklemli ve boylamsal çalışmalarla incelenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Dinlediğini anlama, öğrenme güçlüğü, erken belirtiler, okul öncesi dönem*

BİLDİRİ 37

Erken Çocukluk Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Sınıf İçi Performans Belirleme Süreçlerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Yusuf Güçlü[1,*] & Ahmet İlkhan Yetkin[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, MEB*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* gucluy289@gmail.com

ÖZET

Erken çocukluk özel eğitimi, yetersizliği bulunan veya yetersizlik açısından risk altında olan bireylere ve bireylerin ailelerine yönelik olarak sunulan eğitim, değerlendirme, erken müdahale ve destek hizmetlerinin bütününü kapsamaktadır. Erken çocukluk dönemi, bireyin gelişimsel açıdan hızlı değişim gösterdiği ve yaşamın ilerleyen dönemlerinde edinilecek birçok becerinin temelinin oluşturulduğu kritik bir dönemdir. Bu dönemde sunulan nitelikli ve bireyin gereksinimlerine uygun eğitim hizmetleri, gelişimsel güçlüklerin azaltılmasına, mevcut becerilerin desteklenmesine ve bireyin bağımsızlık düzeyinin artırılmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Özellikle erken dönemde gerçekleştirilen sistematik değerlendirme ve müdahale uygulamaları, bireyin gelişimsel özelliklerinin ayrıntılı biçimde ortaya konulmasına ve eğitim sürecinin bireysel gereksinimler doğrultusunda planlanmasına olanak sağlamaktadır. Bu nedenle erken çocukluk özel eğitiminde değerlendirme sürecinin etkili ve sistematik bir biçimde yürütülmesi büyük önem taşımaktadır.

Özel gereksinimli bireylere sunulacak eğitim hizmetlerinin planlanmasında temel alınan Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı'nın (BEP) hazırlanabilmesi için öncelikle bireyin mevcut performans düzeyinin belirlenmesi gerekmektedir. Performans belirleme süreci; bireyin sahip olduğu bilgi, beceri ve davranışların yanı sıra desteklenmesi gereken gelişim alanlarının ortaya çıkarılmasını sağlamaktadır. Bu süreçten elde edilen veriler doğrultusunda bireyin güçlü yönleri ve gereksinimleri belirlenmekte, eğitim hedefleri oluşturulmakta ve öğretim sürecinin nasıl yapılandırılacağına ilişkin kararlar alınmaktadır. Dolayısıyla performans belirleme sürecinin niteliği, bireye sunulacak eğitim hizmetlerinin niteliğini doğrudan etkileyebilmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin bu süreci nasıl yürüttükleri, hangi değerlendirme yöntem ve araçlarından yararlandıkları, değerlendirme sürecinde kimlerle iş birliği yaptıkları ve süreçte ne tür güçlüklerle karşılaştıkları önemli bir araştırma konusu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, erken çocukluk özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin sınıf içi performans belirleme süreçlerini nasıl yürüttüklerini, bu süreçte kullandıkları yöntem ve araçları, değerlendirdikleri gelişim alanlarını, diğer paydaşlarla gerçekleştirdikleri iş birliğini

ve süreçte karşılaştıkları güçlükleri ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu erken çocukluk özel eğitim alanında görev yapan 21 öğretmen oluşturmaktadır. Veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla gerçekleştirilen bireysel görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Elde edilen veriler tematik analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiş ve öğretmenlerin performans belirleme deneyimleri ortak temalar ve alt temalar çerçevesinde incelenmiştir.

Araştırma bulguları, öğretmenlerin performans belirleme sürecini erken çocukluk özel eğitim uygulamalarının önemli bir bileşeni olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Öğretmenlerin öğrencileri değerlendirmeye başlamadan önce öğrenciye ilişkin mevcut bilgileri incelemeye, öğrenciyi doğal sınıf ortamında gözlemlemeye ve öğrencinin günlük rutinler içerisindeki performansını değerlendirmeye önem verdikleri belirlenmiştir. Performans belirleme sürecinde öğretmenlerin özellikle gözlem, görüşme, kontrol listeleri ve öğretmen tarafından hazırlanan çeşitli informal değerlendirme araçlarından yararlandıkları görülmüştür. Bununla birlikte değerlendirme sürecinde standartlaştırılmış ve formal değerlendirme araçlarının kullanımının daha sınırlı olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin öğrencinin yalnızca akademik becerilerine değil, iletişim, sosyal-duygusal, öz bakım, motor ve günlük yaşam becerileri gibi farklı gelişim alanlarına ilişkin bilgi toplamaya çalıştıkları görülmüştür.

Bulgular ayrıca performans belirleme sürecinin yalnızca öğretmenin bireysel çabalarıyla yürütülmesinin bazı sınırlılıklara neden olduğunu ortaya koymuştur. Öğretmenlerin ailelerle ve diğer uzmanlarla iş birliği yapmanın öneminin farkında oldukları, ancak uygulamada bu iş birliğinin istenilen düzeyde gerçekleştirilemediği belirlenmiştir. Özellikle ailelerin sürece katılımının sınırlı olması, kurumlar arası iletişim sorunları, zaman yetersizliği, sınıf mevcudu, fiziksel ve teknik olanakların yetersizliği ile öğretmenlerin değerlendirme konusunda uygulamaya dönük destek gereksinimleri performans belirleme sürecinde karşılaşılan başlıca güçlükler arasında yer almaktadır. Öğretmenlerin ayrıca performans belirleme sürecine ilişkin kuramsal bilgiye sahip olmalarının yanında uygulamalı eğitimlere, mesleki rehberliğe ve süreç içerisinde karşılaştıkları güçlüklerle başa çıkabilmelerini destekleyecek psikolojik ve mesleki desteğe ihtiyaç duydukları görülmüştür.

Araştırma sonucunda, erken çocukluk özel eğitiminde performans belirleme sürecinin daha sistematik, işlevsel ve bütüncül bir yapıya kavuşturulabilmesi için öğretmenlere uygulamalı hizmet içi eğitimler sunulması, değerlendirme araçlarının kullanımına ilişkin mesleki rehberlik sağlanması ve aile ile diğer uzmanlar arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, değerlendirme sürecinde ihtiyaç duydukları kurumsal ve mesleki desteğin sağlanması ve psikolojik açıdan desteklenmeleri önem taşımaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın, erken çocukluk özel eğitiminde performans belirleme uygulamalarının mevcut durumunun ortaya konulmasına ve daha etkili değerlendirme süreçlerinin geliştirilmesine

katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular, ilgili alanyazındaki araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Erken Çocuklukta Özel Eğitim, Erken müdahale, Özel Gereksinimli Birey, Performans Düzeyi, Değerlendirme*

BİLDİRİ 38

Erken Çocukluk Dönemi Çocukların Ekran Maruziyeti ve Annelerin Otizm Farkındalığının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Muhammed Enes Aydın[1,*] & Sevda Küçük[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Muhammed Enes Aydın Özel Eğitim ve Dil Konuşma Merkezi*
[2]*Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Atatürk Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* ozelegitim2016@outlook.com

ÖZET

Teknolojinin hızla gelişmesi ve günlük yaşamın hemen her alanında yaygınlaşmasıyla birlikte teknolojik araçlara erişim giderek kolaylaşmıştır. Akıllı telefon, tablet, televizyon ve benzeri dijital araçların günlük yaşamın bir parçası hâline gelmesi, yetişkinlerin yanı sıra çocukların da bu araçlarla daha erken yaşlarda karşılaşmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda tüm dünyada çocukların ekranla tanışma yaşının giderek düştüğü ve ekrana maruz kalma sürelerinin arttığı görülmektedir. Benzer şekilde, dünya genelinde otizmin görülme sıklığında da artış gözlenmektedir. Her ne kadar otizm gibi geniş ve çok boyutlu bir spektrumu açıklamak için ekran maruziyetinin tek başına bir neden olarak değerlendirilmesi mümkün olmasa da yaşamın ilk yıllarında yoğun ekran maruziyetinin çocukların gelişim süreçleri üzerinde olumsuz etkiler oluşturabileceği bilinmektedir. Erken çocukluk dönemi, gelişimin hızlı bir şekilde devam ettiği ve çocuğun çevresiyle kurduğu etkileşimin önem taşıdığı kritik bir dönemdir. Bu dönemde yoğun ekran maruziyeti veya problemli medya kullanımı, çocukların çevresel uyaranlarla karşılaşma ve sosyal etkileşim fırsatlarını sınırlandırabilmektedir. Çocuğun dikkatinin uzun süre ekrana yöneldiği durumlarda çevresindeki kişilerle kurduğu etkileşimin azalması, gelişimsel süreçler açısından dikkate alınması gereken bir durumdur. Çocukların ekran kullanımının düzenlenmesi ve gelişimsel açıdan olası risklerin azaltılmasında ise anne-babaların konuya ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı, erken çocukluk döneminde çocuğu bulunan annelerin otizme ilişkin farkındalık düzeyleri ile çocuklarının ekran maruziyeti ve problemli medya kullanım düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Tarama yönteminin kullanıldığı araştırmaya toplam 289 anne katılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları olarak "Demografik Bilgi Formu", "Otizm Farkındalık Ölçeği" ve "Problemli Medya Kullanım Ölçeği" kullanılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda annelerin otizm farkındalık düzeyleri ile çocuklarının problemli medya kullanım düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş; ayrıca otizm farkındalık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda annelerin otizm farkındalık düzeyleri ile çocuklarının problemli medya kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bununla birlikte, annelerin eğitim düzeyleri arttıkça otizm farkındalık düzeylerinin de arttığı görülmüştür. Benzer şekilde, yakın

çevresinde otizmli bir birey bulunan annelerin otizm farkındalıklarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, otizme ilişkin farkındalığın eğitim düzeyi ve otizmli bireylerle karşılaşma gibi değişkenlerle birlikte ele alınmasının önemli olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak bu araştırmada, erken çocukluk döneminde çocuğu bulunan annelerin otizm farkındalıkları ile çocuklarının ekran maruziyetleri ve problemli medya kullanım düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın temel bulguları, annelerin otizm farkındalıkları ile çocuklarının problemli medya kullanımları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını; buna karşılık eğitim düzeyi ve yakın çevrede otizmli bir bireyin bulunması gibi değişkenlerin otizm farkındalığı açısından farklılık oluşturduğunu göstermektedir. Toplumda otizm konusunda daha yüksek bir farkındalık oluşturulabilmesi amacıyla anne-babalara ve toplumun farklı kesimlerine yönelik eğitimlerin, bilgilendirme çalışmalarının ve farkındalık seminerlerinin yaygınlaştırılması önerilmektedir. Böylece otizm konusunda toplumsal bilgi ve farkındalık düzeyinin artırılmasına katkı sağlanabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm, Ekran Maruziyeti, Farkındalık*

BİLDİRİ 39

UDA'ya Dayalı Araştırmaların Sosyal Geçerlik Ölçümleri Üzerine İnceleme: JABA'nın Son 5 Yılı

Seray Toprak[1,*], Özlem Yağcioğlu-Has[2], Gülenay Esranur Aktepe Açıkgöz[3], Zeynep Okumuş Şişman[4] & Yusuf Yılmaz[5]

[1]*Disiplinlerarası Otizm Spektrum Bozukluğu, Ankara Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Bölümü, Afyon Kocatepe Üniversitesi*
[4]*Özel Eğitim, Ankara Üniversitesi*
[5]*Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara University*

* *Sorumlu yazar:* seraytoprakk@gmail.com

ÖZET

Amaç

Sosyal geçerlilik, davranışsal müdahale programlarına yönelik olarak katılımcıların uygulanan müdahalenin amaçlarının, sürecinin ve sonuçlarından duyduğu memnuniyet olarak tanımlanabilir. Bu kapsamda sosyal geçerlik en temel anlamda hedeflerin sosyal önemi, süreçlerin sosyal olarak uygun olması ve sonuçların sosyal olarak uygun olması olarak tanımlanabilir.

Sosyal geçerlik değerlendirilirken üç boyutta değerlendirilmesinden söz edilmektedir. Bu üç boyut hedeflerin sosyal önemi, süreçlerin sosyal uygunluğu ve sonuçların sosyal önemi olarak sıralanmaktadır. Bu ölçütler özel eğitimde uygulanan davranışsal müdahalelerin sosyal geçerliğinde önemli bir yer tutmaktadır. Alan yazın incelendiğinde müdahalelerin etkililiğine odaklanan çalışmaların yaygın olmasına karşın sosyal geçerlilik verilerinin yeterince raporlanmadığına dair tekrarlanan eleştiriler bulunmaktadır. Bu kapsamda Leif ve arkadaşları tarafından (2024) yapılan araştırmada "Journal of Applied Behavior Analysis (JABA)" dergisinde 2010–2020 yılları arasında yayımlanan çalışmaların sistematik olarak incelendiği ve sosyal geçerliliğin hangi boyutlarda, hangi yöntemlerle, kimlerden ve müdahalenin hangi aşamasında toplandığının ortaya konulduğu görülmektedir. Bu kapsamda Leif ve arkadaşları 2019 ve 2020 yıllarında raporlama oranında belirgin bir artış olduğunu bildirmiştir. Bu araştırmanın amacı ise mevcut araştırmanın inceleme stratejilerini ele alarak 2021–2026 yılları arasında JABA tarafından yayımlanan davranışsal müdahale araştırmalarında sosyal geçerliğin değerlendirilerek son 5 yıla yönelik bir durum tespiti yapmaktır. Bu yönüyle çalışmanın güncel araştırma eğilimlerini karşılaştırmalı olarak göstermesi de amaçlanmaktadır.

Yöntem

Araştırma, bir derleme araştırması olarak planlanmıştır. Araştırmada derlemeden elde edilen veriler doküman analizi yoluyla analiz edilmiştir. Bu kapsamda JABA'da 2021–2026 yılları arasında yayımlanan tüm makaleler taranarak davranışsal müdahalelerin olduğu ve sosyal geçerlikten söz edilen araştırmalar incelemeye alınarak analiz edilmiştir. Araştırmaların dahil edilme kriterleri şu şekilde belirlenmiştir: a) davranışsal müdahale çalışması olması, b) sosyal geçerlik başlığına/verisine sahip olması, c) 2021–2026 yılları arasında yayımlanmış olması, d) Leif ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan incelemeye dahil edilmemiş olması.

Araştırmanın hariç tutma kriterleri ise a) 2021–2026 yılı dışında kalan araştırmalar ve b) sosyal geçerliğin bulunmadığı araştırmalardır. Sosyal geçerliği olan araştırmalar Leif ve arkadaşları (2020) tarafından hazırlanmış olan inceleme tablosuna göre analiz edilecektir.

Beklenen Sonuçlar

Veri toplama süreci devam etmekte olup araştırma tamamlanmamıştır. Önceki dönemdeki artan eğilim dikkate alındığında, 2021–2026 döneminde sosyal geçerlilik raporlayan çalışma oranının 2010–2020 dönemine kıyasla daha yüksek olması beklenmektedir. Ayrıca müdahale sürecine ilişkin sosyal geçerliliğin en sık değerlendirilen boyut olmaya devam etmesi, Likert tipi ölçeklerin en yaygın yöntem olarak kullanılması ve verilerin çoğunlukla müdahale sonrasında, doğrudan alıcılardan toplanması öngörülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmanın, sosyal geçerlilik raporlama pratiklerindeki güncel eğilimleri ortaya koyarak alandaki bilgi birikimini genişletmesi ve araştırmacılar ile uygulayıcılara sosyal geçerliliğin araştırma ve uygulama süreçlerine nasıl daha sistematik biçimde entegre edilebileceğine ilişkin somut çıkarımlar sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal geçerlilik, müdahale araştırmaları, uygulamalı davranış analizi, derleme, doküman analizi*

BİLDİRİ 40

Öğrenme Güçlüğü Olan İlkokul Öğrencilerinin Ev Ödevi Güçlüklerinde Öncelik Hiyerarşisinin Sıralama Yargılarıyla İncelenmesi

Işıl Oran[1,*], Hatice Cansu Bilgiç[2], Ergün Cihat Çorbacı[3] & Emine Rüya Özmen[4]

[1]*KBB/Odyoloji, Gazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim, Görme Engelliler Eğitimi, Gazi Eğitim Fakültesi*
[3]*Eğitim Bilimleri, Sinop Üniversitesi*
[4]*Özel Eğitim, Zihin Engelliler Eğitimi, Gazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* senturk81@gmail.com

ÖZET

Amaç

Ev ödevleri, okulda öğrenilen bilgi ve becerilerin pekiştirilmesine ve öğrencilerin bağımsız çalışma alışkanlığı kazanmalarına katkı sağlayan öğretim uygulamalarıdır. Ancak öğrenme güçlüğü olan öğrenciler ev ödevlerini hatırlama, planlama, bağımsız biçimde yapma, sürdürme ve tamamlama gibi alanlarda çeşitli güçlükler yaşayabilmektedir. Bu güçlüklerin öğrenci ve ebeveynler tarafından nasıl önceliklendirildiğinin belirlenmesi, sunulacak desteklerin gereksinimlere göre planlanması açısından önemlidir. Bu araştırmanın amacı, öğrenme güçlüğü olan ilkokul öğrencilerinin ev ödevi sürecinde yaşadıkları güçlüklerin öncelik hiyerarşisini sıralama yargıları yoluyla belirlemek ve bu hiyerarşinin öğrenci ve ebeveyn görüşlerine göre grup ve aile düzeyinde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir.

Yöntem

Araştırma, ilişkisel tarama deseninde yürütülmüştür. Araştırmaya öğrenme güçlüğü tanısı bulunan 105 üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencisi ile bu öğrencilerin ebeveynleri olmak üzere 105 aileden toplam 210 katılımcı dâhil edilmiştir. Katılımcılar, ev ödevi sürecine ilişkin dokuz güçlüğü (kendi başına yapma, hatırlama, zamanlama, araç-gereç, ödevi yapma, bitirme, özenli yapma, teslim, dikkat) çocuğun en fazla zorlandığı sorun birinci sırada olacak biçimde 1'den 9'a sıralamıştır. Güçlüklerin göreli önceliği Plackett–Luce modeliyle kestirilmiştir (Luce, 1959; Plackett, 1975; Turner vd., 2020). Aynı aileden gelen gözlemler bağımlı olduğundan %95 güven aralıkları aile düzeyinde küme bootstrap (B = 10.000) ile elde edilmiştir (Field & Welsh, 2007). Grup hiyerarşileri arasındaki fark küme permütasyon testiyle, aile içi uyum ise Spearman sıra korelasyonlarıyla incelenmiş ve madde düzeyindeki karşılaştırmalarda Holm (1979) düzeltmesi uygulanmıştır.

Bulgular

Hem öğrenci hem de ebeveyn grubunda en öncelikli güçlük "ödevi kendi başına yapma" (öğrenci w = .179; ebeveyn w = .178) olarak belirlenmiştir. Bu madde bootstrap örneklerinin

yaklaşık %98'inde birinci sırada yer almış ve güven aralığı diğer maddelerle örtüşmemiştir. Bu iki grubun hiyerarşinin uç noktalarında uzlaştığı (teslim ve araç-gereç her iki grupta da son sıralarda), orta bölümünde ise ayrıştığı görülmüştür. Öğrenciler zamanlama ve ödevi yapma güçlüklerini; ebeveynler ise özenli yapma, ödevi bitirme ve dikkat güçlüklerini daha üst sıralarda değerlendirmiştir. Ancak bu ayrışma küme permütasyon testiyle doğrulanmamıştır ($p = .094$). Aile içi uyum zayıf-orta düzeydedir ($M = .315$, %95 GA [.227, .402]) ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($p = .002$). Ailelerin yaklaşık %30'unda uyum sıfır ya da negatiftir. En yüksek aile içi uyum kendi başına yapma ($rs = .522$) ve zamanlama ($rs = .358$) maddelerinde bulunmuştur. Ayrıca ailelerin %77.1'i ödevi kendi başına yapmayı ilk iki öncelik içinde değerlendirmede uzlaşmıştır ($\kappa = .54$, $p < .001$).

Sonuç ve Tartışma

Ödevi kendi başına yapma, öğrenci ve ebeveynlerin ortak önceliği olmakla birlikte diğer ev ödevi güçlüklerinin sıralanışı grup ve aile düzeyinde farklılaşmaktadır. Bulgular, bütün aileleri temsil eden tek bir öncelik örüntüsünün bulunmadığını ve ev ödevi desteği planlanırken öğrenci ile ebeveyn görüşlerinin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Sonuçlar, güçlüklerin yaygınlığını veya şiddetini değil, katılımcılar tarafından birbirlerine göre ne ölçüde öncelikli görüldüklerini yansıtmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Ev ödevi güçlükleri, öğrenme güçlüğü, sıralama yargıları*

K A Y N A K Ç A

Field, C. A., & Welsh, A. H. (2007). Bootstrapping clustered data. Journal of the Royal Statistical Society Series B: Statistical Methodology, 69(3), 369-390.

Holm, S. (1979). A Simple Sequentially Rejective Multiple Test Procedure. Scandinavian Journal of Statistics, 6(2), 65–70. http://www.jstor.org/stable/4615733

Luce, R. D. (1959). Individual choice behavior: A theoretical analysis. Wiley.

Plackett, R. L. (1975). The analysis of permutations. Journal of the Royal Statistical Society Series C: Applied Statistics, 24(2), 193-202. https://doi.org/10.2307/2346567

Turner, H. L., van Etten, J., Firth, D., & Kosmidis, I. (2020). Modelling rankings in R: The PlackettLuce package. Computational Statistics, 35(3), 1027–1057. https://doi.org/10.1007/s00180-020-00959-3

BİLDİRİ 41

Özel Yetenekli Öğrencilerin Fiziksel Uygunluk Profili ve Hareket Temelli Bilim Kampı Deneyimleri

Canan Şentürk Barışık[1] & Furkan Atmaca[2,*]

[1]*Sınıf Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Bölümü, Muş Alparslan Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* f.atmaca@alparslan.edu.tr

ÖZET

Amaç

Özel yetenekli öğrencilerin bilişsel gelişimlerinin fiziksel gelişimlerinden daha ileri olduğu yönündeki kuramsal kabul, fiziksel uygunluğa ilişkin doğrudan ölçümlerin sınırlı olması nedeniyle ampirik açıdan yeterince açıklığa kavuşmuş değildir. Bu araştırmanın amacı, hareket temelli beş günlük bir bilim kampına katılan özel yetenekli altıncı sınıf öğrencilerinin fiziksel uygunluk profilini betimlemek ve öğrencilerin kamp deneyimlerini yansıtıcı günlükler üzerinden inceleyerek nicel ve nitel bulguları birlikte değerlendirmektir.

Yöntem

Araştırma yakınsayan karma yöntem yaklaşımıyla yürütülmüştür. Çalışma grubunu Konya'daki Bilim ve Sanat Merkezlerine devam eden 30 öğrenci (19 erkek, 11 kız) oluşturmaktadır. Fiziksel uygunluk verileri, Fiziksel Aktivite Gelişim Formu'nun bedensel boyutunda yer alan dört performans göstergesi aracılığıyla elde edilmiştir. Bu göstergeler 10 metre sürat koşusu (sn), durarak uzun atlama (m), bir dakikada mekik sayısı (tekrar) ve otur-uzan esneklik testi (cm) olarak belirlenmiştir. Her ölçümde öğrencilere iki deneme hakkı verilmiş ve analizlerde en iyi performans değeri esas alınmıştır. Ölçümler, beden eğitimi alan eğitimi bulunan üç uygulayıcı tarafından aynı uygulama esasları izlenerek gerçekleştirilmiş ve her uygulayıcı çalışma grubundaki tüm öğrencilerin ölçüm sürecinde görev almıştır. Nitel veriler, kampın her gününün sonunda uygulanan beş açık uçlu sorudan oluşan yansıtıcı günlüklerle toplanmıştır. Sorular öğrencilerin o gün ne öğrendiklerini, hangi etkinlikten keyif aldıklarını, nerede zorlandıklarını, öğrendiklerini nerede kullanabileceklerini ve neyi değiştirmek istediklerini açıklamalarını istemektedir. Nicel verilerin analizi için cinsiyete göre aritmetik ortalama, standart sapma, en düşük ve en yüksek değerler hesaplanmıştır. Ayrıca durarak uzun atlama sonuçlarının Türk yaş normunun ortancasının (P50) üzerinde olma oranı, tek-örneklem binom testiyle şans düzeyine ($p = .50$) karşı sınanmıştır. Nitel veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Etkinlik türlerine ilişkin başlangıç kategorileri oluşturulmuş, veri içinde ortaya çıkan örüntülere göre kodlama çerçevesi gözden geçirilmiştir. Frekans hesaplarında analiz birimi öğrenci olarak belirlenmiş; aynı öğrencinin aynı kategoriyi farklı günlerde tekrar etmesi tek öğrenci kaydı olarak sayılmıştır.

Bulgular

Ölçüm protokollerinin incelenmesi sonucunda, fiziksel uygunluk göstergelerinden yalnızca durarak uzun atlama sonuçlarının yayımlanmış yaş referanslarıyla doğrudan karşılaştırılabilir olduğu belirlenmiş ve normatif değerlendirme bu ölçümle sınırlandırılmıştır. Bulgular, öğrencilerin durarak uzun atlama performanslarının genel olarak yaş referanslarının üzerinde seyrettiğini göstermiştir. Buna karşılık yansıtıcı günlükların analizi, öğrencilerin fiziksel/spor etkinliklerini öğrenme deneyimleri içerisinde daha sınırlı biçimde ifade ettiklerini, bu etkinlikleri ise görece daha fazla zorlanmayla ilişkilendirdiklerini ortaya koymuştur. Nicel ve nitel bulguların birlikte değerlendirilmesi, nesnel fiziksel performans ile öğrencilerin fiziksel etkinliklere ilişkin öznel deneyimlerinin her zaman örtüşmediğine işaret etmektedir.

Sonuç

Bulgular birlikte değerlendirildiğinde, ölçülen fiziksel performans ile öğrencilerin fiziksel etkinlikleri öznel olarak anlamlandırma biçimleri arasında belirgin bir ayrışma gözlenmektedir. Öğrenciler, yaş normuna göre yeterli ya da yüksek düzeyde performans sergiledikleri bir alanı kendi ifadelerinde bir öğrenme alanı olarak tanımlamamakta ve bu alanı en zorlayıcı alan olarak bildirmektedir. Bu sonuçlar, üstün yetenekli öğrencilerin fiziksel gelişiminin bir eksiklik çerçevesinde değil, nesnel performans ve öznel deneyimin birlikte ele alındığı çok boyutlu bir yaklaşımla incelenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *özel yetenek, fiziksel uygunluk, BİLSEM*

BİLDİRİ 42

Özel Gereksinimli Çocuklarda Erken Matematik Araştırmalarının Beceri Alanlarına Göre Dağılımı: Bir Kapsam İncelemesi

Tülin Öztürk[1,*], Ahmet Yikmis[2] & Elif Cansel Yıkmış[3]

[1]*Anasınıfı Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İstanbul Aydın Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* tuliiinnn5@gmail.com

ÖZET

Erken matematik becerileri, çocukların ilerleyen yıllardaki matematik öğrenmelerinin temelini oluşturan ve erken çocukluk döneminde gelişmeye başlayan önemli akademik beceriler arasında yer almaktadır. Erken matematik yalnızca sayı ve sayma becerileriyle sınırlı olmayıp sayı ve işlemler, örüntü ve erken cebirsel düşünme, geometri ve uzamsal düşünme, ölçme ve diğer ilişkili matematiksel becerileri kapsayan çok boyutlu bir alan olarak ele alınmaktadır. Bu becerilerin erken dönemde desteklenmesi bütün çocuklar açısından önemli olmakla birlikte, özel gereksinimli çocukların öğrenme özellikleri ve bireysel gereksinimleri dikkate alındığında erken matematik alanında gerçekleştirilen araştırmaların kapsamının incelenmesi ayrıca önem taşımaktadır. İlgili araştırmaların hangi matematik becerilerine yöneldiğinin, hangi özel gereksinim gruplarıyla yürütüldüğünün ve araştırmalarda hangi özelliklerin öne çıktığının belirlenmesi, mevcut araştırma birikiminin bütüncül biçimde değerlendirilmesine katkı sağlayabilir.

Bu araştırmanın amacı, son on yıllık dönemde erken çocukluk çağındaki özel gereksinimli çocuklarla gerçekleştirilen erken matematik araştırmalarını belirlemek ve bu araştırmalarda ele alınan matematik beceri alanlarını sistematik olarak haritalamaktır. Bu temel amaç doğrultusunda araştırmaların yıllara ve ülkelere göre dağılımlarının, katılımcı özelliklerinin, özel gereksinim gruplarının, kullanılan araştırma desenlerinin ve ele alınan erken matematik becerilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra çalışmaların hangi erken matematik alanlarına odaklandığının birlikte değerlendirilmesi yoluyla ilgili araştırma alanının genel yapısının ortaya konulması hedeflenmektedir.

Araştırma, kapsam incelemesi yöntemiyle yürütülmektedir. İnceleme kapsamında son on yıllık dönemde Türkçe ve İngilizce yayımlanan ilgili araştırmalar, önceden belirlenen dahil etme ve dışlama ölçütleri doğrultusunda değerlendirilmektedir. Çalışmaların seçiminde katılımcıların erken çocukluk döneminde bulunması, özel eğitim gereksinimi, yetersizlik veya gelişimsel gecikme açısından açık biçimde tanımlanmış olması ve araştırmada en az bir erken matematik becerisinin doğrudan değerlendirilmesi veya öğretilmesi temel ölçütler olarak dikkate alınmaktadır. Yalnızca matematik alanında risk altında bulunma veya düşük

başarı gösterme durumu, özel gereksinim açısından yeterli bir dahil edilme ölçütü olarak kabul edilmemektedir. İncelemeye alınan araştırmalardan yayın yılı, çalışmanın gerçekleştirildiği ülke, katılımcı özellikleri, özel gereksinim grubu, araştırma deseni ve ele alınan matematik becerilerine ilişkin bilgiler sistematik biçimde kaydedilmektedir.

Matematik becerileri sınıflandırılırken çalışmaların kendi kullandıkları kavram ve beceri adlarının korunmasına dikkat edilmektedir. Daha sonra bu beceriler sayı ve işlemler, örüntü ve erken cebirsel düşünme, geometri ve uzamsal düşünme, ölçme ve diğer ilgili erken matematik alanları çerçevesinde sınıflandırılmaktadır. Bir araştırmada birden fazla matematik beceri alanının ele alınması durumunda çalışma yalnızca tek bir kategoriyle sınırlandırılmamakta, ilgili olduğu tüm alanlarda kodlanmaktadır. Böylece araştırmaların içerdiği matematiksel becerilerin mümkün olduğunca gerçek kapsamlarıyla temsil edilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışma seçim ve veri çıkarma süreci devam etmektedir. Bu nedenle mevcut aşamada araştırmaların sayısı veya belirli bir matematik alanının diğer alanlara göre daha fazla ya da daha az ele alındığı yönünde bir bulgu ileri sürülmemektedir. Nihai analizde çalışmaların yayın yılı, ülke, katılımcı özellikleri, özel gereksinim grubu, araştırma deseni ve ele alınan erken matematik beceri alanlarının dağılımları betimsel olarak raporlanacaktır. Araştırmanın, özel gereksinimli çocuklarda erken matematik alanındaki mevcut araştırma birikiminin daha sistematik biçimde görülmesine ve gelecekte yürütülecek araştırmalar için incelenmesi gereken alanların kanıta dayalı olarak tartışılmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *özel gereksinimli çocuklar, erken matematik, kapsam incelemesi, erken çocukluk*

BİLDİRİ 43

Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği-Ebeveyn Formu'nun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Gamze Apaydın[1,*], Çığıl Aykut[2], Şenol Demirtaş[3], Cihan Sert[1], Damla Işıtan[4], Banu Karaahmetoğlu[5], Ergün Cihat Çorbacı[6] & Necdet Karasu[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim, Gazi Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Artvin Çoruh Üniversitesi*
[4]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
[5]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gaziantep Üniversitesi*
[6]*Eğitim Bilimleri, Sinop Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* gamzetastan@gazi.edu.tr

ÖZET

Okul öncesi dönemde duygusal ve davranışsal sorunların taranması ve risk altında olan çocukların tespit edilmesi, erken müdahale ve ikincil risk durumlarının önlenmesi açısından gerekli görülmektedir. Bu yaş grubu çocuklarının davranış sorunlarının taranmasında ebeveynlerden elde edilen bilgiler oldukça değerli olmasına rağmen alanyazında yer alan ölçme araçlarının genel olarak öğretmen kaynaklı olduğu görülmektedir. Alanyazında ebeveyn değerlendirmesini temel alan ve Türkiye örneklemi için uyarlaması yapılmış çeşitli araçlar bulunmakla birlikte bu araçların farklı kültürlerde geliştirilmiş olması önemli bir sınırlılık olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle bu araştırmada okul öncesi dönem çocuklarının duygusal davranışsal sorunlarının taranmasında Türk kültürüne uygun ebeveyn değerlendirme formunun geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği- Ebeveyn Formu'nun kapsam ve yapı geçerliğine ilişkin kanıtlar toplanmıştır.

Ölçek geliştirme süreci altı aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada alanyazın incelenerek Türk kültürü bağlamında geliştirilmiş okul öncesi çocukların davranış sorunlarını değerlendiren bir ölçek bulunmadığı belirlenmiştir. İkinci aşamada alanyazındaki uyarlama çalışmaları incelenmiş, davranış sorunları tanımlanarak içselleştirilmiş-dışsallaştırılmış olmak üzere iki boyut belirlenmiştir. Üçüncü aşamada 20'si içselleştirilmiş, 22'si dışsallaştırılmış toplam 42 maddelik havuz oluşturulmuş ve beş uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzman değerlendirmeleri sonucunda dört madde çıkarılmış, dört madde revize edilmiştir. Dördüncü aşamada ebeveyn değerlendirmeleri için 5'li Likert tipi derecelendirme (1=hiçbir zaman–5=her zaman) kullanılmıştır. Beşinci aşamada AFA sonucunda düşük faktör yükü ve varyans katkısı gösteren dört madde ile çapraz yüklenen bir madde çıkarılmış ve 13 içselleştirilmiş, 19 dışsallaştırılmış olmak üzere 32 maddelik iki

faktörlü yapı elde edilmiştir. Altıncı aşamada DFA ile iki faktörlü yapının geçerliğine ilişkin kanıtlar elde edilmiştir.

Ölçeğin katılımcı grubunu Ankara ilinde çocuğu okul öncesi eğitime devam eden ebeveynler oluşturmaktadır. Pilot çalışma 283 çocuğun ebeveyniyle yürütülmüş ve buradan edinilen verilerle açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda içselleştirilmiş davranış boyutunda 13, dışsallaştırılmış davranış boyutunda 19 madde kalmıştır. Bu yapıyı test etmek amacıyla 585 ebeveyn ile doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri ölçeğin içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranışlar olmak üzere iki faktörlü yapısını destekleyen geçerlik kanıtları sunmuştur. İki faktörlü model ise toplam varyansın %33,48'ini açıklamaktadır. Ancak bu araştırmada faktör yüklerinin .40 üzerinde olması, maddelerin birbirinden net bir şekilde ayrışıyor olması ve faktörlerin kuramsal çerçeve ile uyumu açıklanan varyansın görece olarak düşük olmasını savunulabilir kılmaktadır. Analiz ölçeğin model-veri uyumu açısından kabul edilebilir değerlere sahip olduğunu göstermektedir (RMSEA = 0.073; CFI = 0.965, TLI = 0.963, SRMR = 0.059). İki faktör arasında orta düzeyde ve pozitif bir ilişki (r = 0,62) bulunmuştur. McDonald's omega güvenilirlik katsayısı içselleştirilmiş boyut için .86 ve dışsallaştırılmış boyut için .95 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, ölçeğin geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir. Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği ebeveyn formunun geçerlik ve güvenirlik sonuçları, aileler, okul öncesi öğretmenleri, okul psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ve politika yapıcılar için önemli katkılar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *ölçek geliştirme, okul öncesi, davranış sorunları, tarama, ebeveyn*

BİLDİRİ 44

Okul Öncesi Dönemde Özel Yeteneğin Erken Fark Edilmesi ve Tanılanması: Türkiye ve Uluslararası Alan Yazınının Karşılaştırmalı Kapsam Derlemesi

Mehmet Yürekli[1] & Gülay Çelik[2,*]

[1]*Özel Eğitim, MEB*

[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Dr. Günseli-Dr. Bülent Akınsal Özel Eğitim Meslek Okulu*

* *Sorumlu yazar:* celikgulay271@gmail.com

ÖZET

Amaç: Okul öncesi dönem, özel yetenek potansiyelinin erken fark edilmesi, gelişimsel olarak izlenmesi ve uygun eğitsel desteklerle karşılanması açısından kritik bir dönemdir. Erken çocuklukta özel yetenek göstergeleri; dil gelişimi, bilişsel gelişim, yaratıcılık, dikkat, merak, problem çözme, sosyal-duygusal özellikler, aile çevresi ve öğrenme fırsatları gibi çoklu değişkenlerden etkilenmektedir. Bu nedenle özel yeteneğin yalnızca erken akademik başarı, öğretmen gözlemi ya da tek bir test puanı üzerinden değerlendirilmesi sınırlı ve riskli bir yaklaşımdır. Bu çalışmanın amacı, okul öncesi dönemde özel yeteneğin erken fark edilmesi ve tanılanmasına ilişkin Türkiye ve uluslararası alan yazınını karşılaştırmalı olarak incelemek; benzerlikleri, farklılıkları ve araştırma boşluklarını ortaya koymaktır.

Yöntem: Bu çalışma, etkililik ölçen klasik bir sistematik derleme değil; okul öncesi özel yetenek alanındaki eğilimleri, kanıt türlerini ve araştırma boşluklarını Türkiye–uluslararası karşılaştırmasıyla haritalayan doküman temelli bir kapsam derlemesidir. Tarama süreci 2000–2026 yılları arasında yayımlanan çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Uluslararası alan yazını için Web of Science ve Scopus; Türkiye alan yazını için YÖK Ulusal Tez Merkezi, DergiPark, TR Dizin ve ilgili akademik kaynaklar taranmıştır. Kayıtlar PRISMA-ScR mantığına uygun biçimde ele alınmış; tekrar kayıtlar, yıl dışı çalışmalar ve konu dışı kaynaklar ayıklanmıştır. Başlık/özet ve tam metin değerlendirmeleri sonrasında Türkiye alan yazınından 49 kaynak, uluslararası alan yazınından ise 105 çalışma olmak üzere toplam 154 kaynak karşılaştırmalı sentez kapsamında değerlendirilmiştir. Veri çıkarma sürecinde her kaynak yıl, ülke/bağlam, yaş grubu, araştırma deseni, örneklem, temel bulgu, kanıt rolü ve tema kodları açısından incelenmiştir. Kodlama sürecinde ikinci kodlayıcı kontrolü yapılmış, uyuşmazlıklar uzlaşı yoluyla giderilmiştir.

Bulgular: Bulgular, Türkiye alan yazınında okul öncesi özel yetenek çalışmalarının ağırlıklı olarak öğretmen algısı, öğretmen görüşü, öğretmen öz yeterliği, aday gösterme ve ölçme aracı geliştirme/uyarlama temaları etrafında yoğunlaştığını göstermiştir. Bununla birlikte, Türkiye bağlamında erken fark etme, yönlendirme, tanılama sonrası eğitsel destek ve gelişimsel izleme süreçlerini birlikte ele alan çalışmaların sınırlı kaldığı belirlenmiştir.

Ayrıca erken zenginleştirme, müdahale etkililiği, gelişimsel izleme, dezavantajlı grupların erken fark edilmesi ve okul öncesinden ilkokula geçiş sürecinin desteklenmesine yönelik çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Uluslararası literatürde ise okul öncesi dönemde özel yeteneğin erken fark edilmesi daha çok çoklu değerlendirme, öğretmen ve aile aday göstermesi, performans temelli ve performans dışı ölçümlerin birlikte kullanımı, erken zenginleştirme, kapsayıcılık, eşitlik ve gelişimsel izleme bağlamında ele alınmaktadır.

Sonuç ve Tartışma: Türkiye ve uluslararası alan yazın arasındaki ortak nokta, okul öncesi özel yetenek tanılamasının tek bir veri kaynağına dayandırılamayacağıdır. Öğretmen gözlemi ve aile bildirimi önemli başlangıç noktaları olmakla birlikte, bu verilerin yapılandırılmış aday bildirim araçları, doğal ortam gözlemleri, çocuk ürünleri, portfolyo, performans görevleri, uzman değerlendirmesi ve gelişimsel izleme ile desteklenmesi gerekmektedir. Çalışmanın sonuçları, Türkiye bağlamında okul öncesi özel yetenek için yalnızca tanılama odaklı değil; erken fark etme, eğitsel destek, sınıf içi zenginleştirme, kurumlar arası yönlendirme ve gelişimsel izlemeyi bütünleştiren çoklu kanıta dayalı bir yaklaşıma ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Çoklu değerlendirme, erken fark etme, okul öncesi, özel yetenek, tanılama*

Yapay Zeka Destekli Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama: Türkiye'de Rehberlik ve Araştırma Merkezleri İçin Bir Model Önerisi

Onur Eker[1,*] & Alpaslan Karabulut[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*
[2]*Özel Öğretim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* onurekerram@gmail.com

ÖZET

Amaç: Bu bildiri, özel eğitimde tanılama süreçlerinde kullanılan yapay zeka (YZ) uygulamalarını incelemeyi, bu uygulamaların Türkiye'deki Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) bünyesinde yürütülen eğitsel değerlendirme sistemiyle ilişkisini ortaya koymayı ve elde edilen bulgulardan hareketle Türkiye bağlamına özgü, insan-merkezli ve kademeli bir yapay zeka destekli eğitsel tarama modeli önermeyi amaçlamaktadır. Özellikle otizm spektrum bozukluğu (OSB) ve öğrenme güçlükleri başta olmak üzere nörogelişimsel bozuklukların erken tanılanmasında YZ'nin rolü değerlendirilmekte, uluslararası alanyazında büyük ölçüde tıbbi/klinik bir süreç olarak ele alınan tanılamanın, Türkiye'de eğitsel değerlendirme boyutuyla nasıl bütünleştirilebileceği tartışılmaktadır.

Yöntem: Çalışma, doküman analizine dayalı betimsel bir derleme olarak tasarlanmıştır. Google Scholar, Scopus, Web of Science, ERIC ve DergiPark veri tabanlarında 2015-2026 yılları arasında yayımlanmış hakemli kaynaklar, Boole işleçleriyle (mantıksal bağlaçlar) oluşturulan anahtar sözcük kombinasyonları kullanılarak taranmıştır. Amaca yönelik örnekleme yoluyla belirlenen 21 anahtar çalışma; tanılama alanı, kullanılan YZ yöntemi, veri türü ve elde edilen katkı başlıkları altında tematik olarak çözümlenmiştir. Çalışmalar ayrıca okul ortamında toplanabilen performans/davranış verisine dayanan eğitsel uygulamalar ile klinik altyapı gerektiren tıbbi uygulamalar olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır.

Bulgular: Bulgular, makine öğrenmesi ve derin öğrenme temelli sistemlerin özellikle OSB ve disleksi tanılamasında yüksek doğruluk oranlarına ulaştığını göstermektedir (ör. destek vektör makinesiyle %98-100, EEG temelli modellerde %82-99,2). Doğal dil işleme ve uyarlanabilir öğrenme algoritmaları öğrenme güçlüklerinin dil ve matematik boyutlarında tanısal katkı sağlarken, çoklu veri kaynaklarının (video, ses, EEG, biyometrik veri) bütünleştirilmesi tanı doğruluğunu artırmaktadır. Bununla birlikte yüksek performans değerlerinin çoğunlukla geriye dönük ve denetimli koşullarda elde edildiği; algoritmik önyargı, etik sorunlar ve veri gizliliğinin önemli sınırlılıklar oluşturduğu belirlenmiştir. Bu bulgulardan hareketle, YZ'nin tanı koymadığı; yalnızca evrensel ön tarama, odaklı değerlendirme ve RAM/Özel Eğitim Değerlendirme Kuruluna yönlendirme olmak üzere üç aşamadan oluşan insan-merkezli, kademeli bir eğitsel tarama modeli geliştirilmiş ve

önerilmiştir. Modelin ilk aşamasında, okul popülasyonunun tamamını kapsayan düşük maliyetli ve uygulaması kolay bir ön tarama yapılması önerilmektedir. Ön taramadan elde edilen veriler, geçmiş vakalar üzerinde eğitilmiş bir makine öğrenmesi sınıflandırıcısı tarafından çözümlenerek öğrencilerin risk düzeylerinin belirlenmesi hedeflenmektedir. İkinci aşamada öğrencilerin eğitsel risk profilleri yapay zeka desteğiyle oluşturulur. Ardından üçüncü aşamada ise risk profilleri oluşturulan öğrencilere yönelik RAM'daki uzmanlar tarafından eğitsel değerlendirme ve tanılama hizmetleri yürütülür. Modelde yapay zekanın rolü, nihai tanılama kararını alandaki uzmanlara bırakarak erken tanılama ile risk profili oluşturma ve önceliklendirmeyle sınırlı tutulmuştur.

Sonuç ve Tartışma: Sonuçlar, YZ tabanlı sistemlerin özel eğitimde tanılama doğruluğunu artırma, süreci hızlandırma ve çoklu veri kaynaklarını bütünleştirme açısından önemli katkılar sunduğunu; ancak insan uzmanlığının yerine değil, onu destekleyici bir araç olarak konumlandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Çalışma, eğitsel değerlendirme ve tanılama boyutunu Türkiye bağlamında görünür kılarak önerilen yapay zeka destekli kademeli tarama modeliyle alana hem kuramsal hem uygulamaya yönelik özgün bir katkı sunmaktadır. Model, erken tarama ve tanılama imkanı sunan, kişisel verilerin korunmasına uyumlu ve açıklanabilir yapay zeka ilkelerine dayanan bir karar destek sistemi niteliğindedir. Gelecek çalışmalar için, önerilen modelin pilot uygulamalarla ampirik olarak sınanması ve RAM'ların geçmiş karar verileri üzerinde geriye dönük makine öğrenmesi çalışmalarının yürütülmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *yapay zeka, eğitsel değerlendirme, tanılama, özel eğitim, rehberlik ve araştırma merkezi*

BİLDİRİ 46

İki Kere Farklı Çocukları Tanılama Karmaşası: Psikoloji Bölümü Öğrencilerinin Tanılama Eğilimlerinde Maskelemenin İncelenmesi

Furkan Atmaca

Özel Eğitim Bölümü, Muş Alparslan Üniversitesi

E-posta: f.atmaca@alparslan.edu.tr

ÖZET

Amaç

İki kere farklı (2f) bireyler, üstün bilişsel yeteneklerle birlikte dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), öğrenme güçlüğü (ÖG) gibi yetersizlikleri olan bireylerdir. Alanyazında bu iki profilin bir arada bulunmasının, görünürlüğü azaltarak tanılama sürecini zorlaştırdığı bildirilmektedir. Maskeleme, güçlü yönlerin yetersizlikleri gizlemesi, yetersizliklerin güçlü yönleri gizlemesi ya da iki tarafın karşılıklı olarak birbirini örtmesi biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, 2f konusunda formel bir eğitim almamış psikoloji bölümü öğrencilerinin, vaka analizleri üzerinden bu maskeleme örüntülerini ne düzeyde fark edip doğru tanıya dönüştürebildiklerini incelemektir.

Yöntem

Karma yöntemle yürütülen çalışmaya, 26 psikoloji bölümü öğrencisi katılmıştır. Katılımcılara, iki kere farklılık kavramı önceden tanıtılmaksızın beş kurgusal vaka profili sunulmuştur. Bunlardan ikisi kontrol amaçlı hazırlanmış olup yalnızca üstün zekâ ya da yalnızca DEHB belirtilerini içermektedir. Kalan üç vaka ise üstün zekâ ile birlikte DEHB ya da ÖG belirtilerini eş zamanlı olarak taşıyan, farklı maskeleme örüntülerini temsil eden 2f profillerdir. Her vaka için katılımcılardan olası tanı(ları) işaretlemeleri, verdikleri karara ilişkin eminlik düzeylerini (1-7) belirtmeleri, önerecekleri müdahalenin zayıf yön onarımı ile güçlü yön zenginleştirmesi ekseninde nereye oturduğunu (1-7) değerlendirmeleri, üç temel müdahale adımını önceliklendirmeleri ve tanı kararlarına yönlendiren en önemli iki ipucunu açık uçlu olarak yazmaları istenmiştir. Nicel veriler R Programında betimsel istatistikler, Friedman testi, Fisher's Exact testi ve karma etkili modellerle analiz edilmiştir. Nitel verilerin analizinde içerik analiziyle kullanılmıştır.

Bulgular

Kontrol vakalarında doğru tanı oranının yüksek olduğu belirlenmiştir (üstün zekâ = %89, DEHB = %81). Buna karşılık, üç 2f vakasının hiçbirinde (%0) katılımcılar her iki tanısal bileşeni birlikte işaretleyememiştir. İşaretlenen tanılar ezici çoğunlukla (%81-88) yalnızca yetersizlik eksenindeki kategorilere yönelmiş, üstün zekâ boyutu neredeyse tamamen

gözden kaçmıştır. Açık uçlu yanıtların içerik analizi, katılımcıların önemli bir bölümünün (%27-42) metin düzeyinde hem güçlü hem zayıf yöne ilişkin ipuçlarını fark ettiğini ve yazıya döktüğünü ortaya koymuştur. Ancak bu çift yönlü farkındalık hiçbir vakada tanılama kararına iki bileşenli biçimde yansımamıştır. Ayrıca, katılımcıların 2f vakalarda kısmi ya da hatalı tanı koymalarına rağmen eminlik düzeyleri, doğru tanı konulan kontrol vakalarındaki düzeylere yakın bulunmuştur. Bu bulgu yanlış tanı kararlarının düşük özgüvenle verilmediğini göstermektedir. Son olarak, önerilen müdahale odağı incelendiğinde, DEHB vakasında müdahale önerilerinin zayıflıkların onarımına, üstün zekâ vakasında güçlü yön zenginleştirmesine kadydığı görülmüştür. 2f vakalarında müdahale önerileri sistematik olarak yetersizlik odaklı tarafa kaymıştır.

Sonuç

Bulgular, iki kere farklılık konusunda formel eğitim almamış psikolog adaylarının, 2f bireylerdeki çelişkili görünen bilgiyi (yetenek ve yetersizliklerin birlikte görülmesi) fark etmelerine rağmen bunu tek boyutlu bir tanısal çerçeveye indirgeme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu durum, 2f bireylerin klinik ve eğitsel değerlendirme süreçlerinde sıklıkla ya yalnızca yetersizlik ya da yalnızca yetenek ekseninde tanılanma, dolayısıyla uygun destek hizmetlerinden mahrum kalma riskiyle karşı karşıya olduğuna işaret etmektedir. Bulgular, psikoloji ve özel eğitim programlarında iki kere farklılık kavramının ve maskeleme mekanizmalarının müfredata açık biçimde dahil edilmesinin, hem tanısal doğruluğu hem de bütüncül müdahale planlamasını destekleyebileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *iki kere farklı, üstün zeka, maskeleme*

BİLDİRİ 47

Ebeveynlerde Geniş Otizm Fenotipi ve Otizmli Olan ve Olmayan Çocukların Sosyal-Duygusal ve Davranışsal Özellikleri

Samet Burak Taylan[1], Hatice Çakır[2] & Burak Çarşanbalı[1,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ankara Üniversitesi*
[2]*Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* burakcarsanbali@gmail.com

ÖZET

Giriş

Geniş otizm fenotipi (GOF), otizm tanısı bulunmayan bireylerde otizmle ilişkili bazı sosyal, iletişimsel, bilişsel ve kişilik özelliklerinin tanı eşiğinin altında görülen daha hafif biçimlerde görülmesini ifade etmektedir. Bu özelliklerin özellikle otizmli bireylerin akrabalarında görüldüğü düşünülmekle birlikte, toplumun genelinde de sürekli bir dağılım gösterdiğine ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. Ebeveynlerde gözlenen GOF özelliklerinin çocukların sosyal-duygusal ve davranışsal özellikleriyle, otizmli çocuklarda ise tanıya özgü özelliklerle ilişkili olabileceği bildirilmektedir. Çocukların sosyal, duygusal ve davranışsal gelişimleri, kendilerine bakım veren ve etkileşimde bulundukları bireylerin özelliklerinden etkilenebilmektedir. Konuyla ilgili çalışmaların sonuçlarında görülen çeşitlilik nedeniyle bu ilişkiler henüz tam olarak açıklığa kavuşmamıştır. Bu nedenle, ebeveyn özelliklerinin hem otizmli hem de TG çocuklar bağlamında incelenmesi, bu özelliklerin çocukların sosyal-duygusal ve davranışsal özellikleriyle ilişkisinin genel bir örüntü mü yoksa otizm bağlamında farklılaşan bir yapı mı olduğunu anlamaya katkı sağlayabilir. Bu gerekçeyle, bu çalışmanın amacı tipik gelişen (TG) ve otizmli çocukların ebeveynlerinin GOF özelliklerinin karşılaştırılması ve ebeveynlerin GOF özellikleriyle çocukların sosyal, duygusal ve davranışsal özellikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesidir.

Yöntem

Çalışma, ilişkisel tarama ve karşılaştırma araştırması olarak yürütülmüştür. Çalışma grubunu 4-8 yaş aralığında 30 otizmli ve 30 TG çocuk ile ebeveynleri oluşturmaktadır. Veriler, Katılımcı Bilgi Formu, Geniş Otizm Fenotipi Ölçeği (GÖFO) ve Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA) aracılığıyla toplanmıştır. GOFÖ, eşik altı otizm özelliklerini değerlendiren; soğuk kişilik, katı kişilik ve dil kullanım sorunları olmak üzere üç faktörden oluşmaktadır ve hem yakınların değerlendirmesine hem de öz-değerlendirmeye dayalı olarak kullanılabilmektedir. Bu çalışma kapsamında GOFÖ ile veriler öz-değerlendirme yoluyla alınmıştır. GGA ise dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, duygusal sorunlar, akran sorunları, davranış sorunları ve prososyal davranış olmak üzere beş alt faktörden oluşmaktadır. Prososyal davranış faktörü "güç", diğer dört faktörün toplamı ise "güçlük" puanını

göstermektedir. Bu araştırmada GGA'nın ebeveyn değerlendirmesine dayalı olarak kullanılan 4-17 yaş formu kullanılmıştır.

Bulgular

İlk amaç kapsamında TG ve otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin GOFÖ toplam puanları bağımsız örneklemler t testiyle karşılaştırılmış, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. İkinci amaç kapsamında ebeveynlerin GOFÖ toplam puanlarıyla otizmli ve TG çocukların GGA güçlük toplam puanı ve güç (prososyal davranış faktörü) puanı arasındaki ilişkiler Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısıyla incelenmiştir. Her iki grupta da ebeveynlerin GOFÖ toplam puanıyla çocukların GGA toplam güçlük puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. TG çocuklarda ebeveynlerin GOFÖ toplam puanlarıyla çocukların GGA toplam güç puanı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki saptanırken otizmli çocuklarda bu ilişki yine negatif yönlü olmakla birlikte anlamlı değildir.

Tartışma

Ebeveynlerin GOF özelliklerinin gruplar arasında farklılaşmaması, bu özelliklerin toplum genelinde sürekli bir dağılım gösterdiği görüşüyle uyumludur. İlişkilere dair bulgular, çocukların çevreleriyle sosyal uyumlarına hizmet eden prososyal davranış özelliklerinin ebeveynleriyle etkileşimlerinden etkilenebileceği beklentisine uygun olarak, TG çocuklarda prososyal davranış düzeylerinin ebeveynlerin GOF özellikleriyle ters yönlü ilişki içinde olduğunu göstermiştir. Buna karşın, her iki grupta da ebeveynlerin GOF özellikleriyle çocukların toplam güçlük düzeyleri arasında ilişki bulunmaması, çocukların sosyal-duygusal ve davranışsal güçlüklerinin ebeveynlerin eşik altı otizm özelliklerinden bağımsız olarak ortaya çıkabileceğine işaret etmektedir. Konuyla ilgili literatürde de birbirinden farklı sonuçlar raporlanmakla birlikte, bu araştırmanın bulguları da daha büyük gruplarla ve çeşitli kaynaklardan bir arada veri alarak gerçekleştirilen çalışmalara duyulan gereksinimi öne çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Geniş otizm fenotipi, erken çocukluk, otizm, sosyal davranışlar, güçler ve güçlükler*

BİLDİRİ 48

Rehberlik ve Araştırma Merkezi Personelinin Eğitsel Tanılama ve Değerlendirme Sürecinde Teknoloji Kullanımına İlişkin Görüşleri

Nurettin Yılmaz[1,*] & Elif Gündoğdu Kılıçarslan[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İstanbul Medipol Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* nurettin.yilmaz@medipol.edu.tr

ÖZET

Bu araştırma, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) görev yapan personelin eğitsel tanılama ve değerlendirme sürecinde teknoloji kullanımına ilişkin deneyimlerini, görüşlerini ve önerilerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseniyle yürütülen araştırmaya, eğitsel tanılama ve değerlendirme sürecinde aktif olarak görev yapan 11 RAM personeli katılmıştır. Katılımcıların altısı erkek, beşi kadın olup yaşları 24 ile 44 arasında değişmektedir. Katılımcıların mesleki deneyimleri 18 ay ile 22 yıl, RAM'daki çalışma süreleri ise 7 ay ile 19 yıl arasında değişmektedir. Araştırmanın verileri sosyodemografik bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen veriler tümevarımsal analiz yoluyla çözümlenmiş, katılımcı ifadeleri kodlanarak benzer kodlar bir araya getirilmiş ve temalara ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda RAM'larda eğitsel tanılama ve değerlendirmeye yönelik doğrudan teknoloji kullanımının sınırlı olduğu, mevcut kullanımın ise çoğunlukla bilgisayar, tablet, dijital materyaller, elektronik formlar ve belirli yetersizlik gruplarında kullanılan yardımcı teknolojilerle sınırlı kaldığı görülmüştür. Bununla birlikte bazı katılımcılar, teknoloji kullanımına ilişkin deneyimlerinin ekran tabanlı testler ve bireysel gereksinimlere yönelik yardımcı teknolojiler üzerinden şekillendiğini belirtmektedir. Katılımcılar, teknoloji destekli değerlendirmenin değerlendirme süresini kısaltma, iş yükünü azaltma, standardizasyonu ve nesnelliği destekleme, uygulayıcı kaynaklı hataları azaltma, verilerin kaydedilmesini ve düzenli biçimde saklanmasını kolaylaştırma, önceki değerlendirme sonuçlarına erişimi hızlandırma ve öğrencinin gelişiminin izlenmesine katkı sağlama açısından yararlı olabileceğini ifade etmişlerdir. Ayrıca teknoloji destekli araçların bazı öğrencilerde ilgiyi, motivasyonu ve değerlendirme sürecine katılımı artırabileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte teknolojinin her birey için aynı ölçüde uygun olmayabileceği; dikkat, motivasyon, yetersizlik türü ve düzeyi, bireysel özellikler, iletişim ve motor beceriler ile teknoloji kullanım yeterliğinin değerlendirme sürecinde dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bazı katılımcılar teknolojik araçların dikkat çekici özelliklerinin değerlendirmeyi kolaylaştırabileceğini belirtirken, bazıları özellikle dikkat güçlüğü, hiperaktivite, takıntılı davranışlar veya ekran kullanımına ilişkin sorunlar yaşayan bireylerde teknolojinin dikkat dağıtıcı olabileceğini ifade etmiştir. Teknik altyapı yetersizlikleri, maliyet, bakım ve onarım gereksinimi, sistemlerin kullanımına ilişkin teknik

sorunlar, personelin uygulamalı eğitim ihtiyacı ile kişisel verilerin korunması, veli onamı ve siber güvenlik konuları teknoloji kullanımını sınırlandırabilecek unsurlar olarak öne çıkmıştır. Katılımcılar ayrıca teknolojik araçların kullanımına ilişkin hizmet içi eğitimlerin yalnızca teknik kullanım becerileriyle sınırlı kalmaması, elde edilen verilerin doğru yorumlanması ve etik ilkeler doğrultusunda kullanılmasına yönelik yeterlikleri de kapsaması gerektiğini belirtmişlerdir. Sonuç olarak katılımcılar, teknolojinin uzman gözlemi, yüz yüze değerlendirme, aile ve öğretmen görüşleri ile diğer değerlendirme sonuçlarının yerine geçmemesi; bu bilgi kaynaklarıyla birlikte değerlendirme sürecini destekleyen tamamlayıcı bir araç olarak kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda RAM'larda bireysel farklılıklara duyarlı, erişilebilir, güvenli, kullanıcı dostu, standartlaştırılmış ve uzman değerlendirmesini destekleyen teknoloji temelli uygulamaların geliştirilmesinin eğitsel tanılama ve değerlendirme hizmetlerinin niteliğine, tutarlılığına ve izlenebilirliğine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Eğitsel değerlendirme, Eğitsel tanılama, Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Teknoloji kullanımı*

BİLDİRİ 49

Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde Mevzuatla Öngörülen Hizmetler ve Kurumsal Kapasite: Bir Politika Analizi

Muhammed Yasin Yassıkaya[1,*], Mahmut Serkan Yazıcı[2], Emrah Marul[1] & Saadet Bayar[3]

[1]*Özel Eğitim, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Bölümü, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* muhammedyasinyassikaya@gmail.com

ÖZET

Özel eğitim hizmetlerinin niteliği gereksinimlerin doğru belirlenmesine, en az sınırlandırıcı ortamlara yönlendirmeye, hizmetlerin sistemli biçimde izlenmesine ve tüm paydaşların sürdürülebilir biçimde desteklenmesine dayanmaktadır. Türkiye'de bu süreçlerin odağında yer alan Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) eğitsel değerlendirme, tanılama, yerleştirme, izleme, aile danışmanlığı ve gezici hizmetler gibi görevler üstlenmektedir. Bu çalışmanın amacı RAM'lara mevzuatla yüklenen görevlerin mevzuat ve resmi raporlar düzeyindeki yansımalarını incelemek, tanılama ve hizmet sunumunu etkileyebilecek olası yapısal unsurları uluslararası örneklerle karşılaştırıp çözüm önerileri sunmaktır. Doküman incelemesine dayalı bir nitel politika analizi olarak kurgulanan bu araştırmada MEB mevzuatı, ÖRGM yıllık raporları ve resmi istatistikleri, yönlendirme formları ve uluslararası veriler bütüncül bir yaklaşımla incelenmiştir. Uluslararası alanyazın ve istatistikler incelendiğinde; ülkeler arasındaki özel eğitim tanımlamaları, tanı kriterleri ve hizmet sunum modellerindeki farklılıklar nedeniyle oranlar doğrudan karşılaştırılabilir olmamakla birlikte, İngiltere'de özel eğitim gereksinimi kapsamındaki öğrenci oranı %17-18, ABD'de bireyselleştirilmiş eğitim programı alan öğrencilerin oranı %15, Almanya'da %8 civarında iken Türkiye'de resmi tanılı öğrenci oranı yaklaşık %4'tür. Sayısal farkın ötesinde tanılamanın nerede ve kim tarafından yapıldığı da farklılaşmaktadır. ABD'de değerlendirmeyi okul bölgesi kadrosundaki uzmanlar çocuğun kendi okulunda yürütmekte; New York gibi büyük bölgelerde binden fazla okul psikoloğu vaka yüküne göre okullara kümelenmiş biçimde atanmakta ve psiko-eğitsel değerlendirmeyi, sınıf gözlemini ve davranışsal değerlendirmeyi okul içinde tamamlamaktadır. Resmi dokümanlar ve mevcut mevzuat düzenlemeleri incelendiğinde, Türkiye'de ise bu işlevin ağırlıklı olarak merkezi kadrolar eliyle ve çocuğun RAM binasına çağrılması üzerinden yürütüldüğü, bu durumun randevulu ve bina odaklı bir tanılama sürecini öne çıkardığı görülmektedir. İncelemeler doğrultusunda, tanılamanın çocuğun alışkın olduğu doğal ortamının dışında bir binada gerçekleştirilmesinin değerlendirmenin ekolojik geçerliğini sınırlayabileceği ve sürecin mevzuatın öngördüğü çok boyutlu kapsama ulaşmasını güçleştirebileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca resmi raporlar ve istatistiklerde

yer alan kurum/personel sayıları ile başvuru verileri birlikte ele alındığında, RAM'ların karşı karşıya olduğu muhtemel iş yükü ve kurumsal kapasite koşullarının, eğitsel değerlendirme sürecinde okullarla iş birliğini zorunlu kıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde kullanılan "Eğitsel Değerlendirme İsteği Formu" incelendiğinde bilişsel, akademik, motor, öz bakım ve sosyal alanlardaki ayrıntılı gözlem ve değerlendirmelerin RAM'a gönderme öncesinde okul yetkilileri (sınıf öğretmenleri ve rehberlik (PDR) servisleri) tarafından tamamlanmasının beklendiği görülmektedir. Bu araştırma kapsamında incelenen dokümanların sunduğu kanıtlar, eğitsel değerlendirme sürecinde RAM ve okullar arasında belirgin bir rol paylaşımı ve iş birliği gereksiniminin bulunduğuna işaret etmektedir. Alanyazındaki gelişmeler ve RAM'ın mevcut yapısı göz önünde bulundurulduğunda alternatif bir değerlendirme yaklaşımına ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Uluslararası alanyazındaki örnekler incelendiğinde Türkiye'de okul tabanlı multidisipliner değerlendirme ve gezici uzman ekipleri modeline geçilmesinin tanılamanın niteliğini ve ekolojik geçerliğini artırabileceği düşünülmektedir. Bu modelde RAM'daki uzmanlar (psikolog, dil-konuşma terapisti, özel eğitim uzmanı vb.) gezici ekipler hâlinde düzenli olarak okullara gelmekte, çocuğun kendi sınıfında ve okul ortamında gözlenmesiyle sınıf öğretmeni, rehber öğretmen ve ebeveynin katkısıyla bütüncül bir değerlendirme yürütülmektedir. Böylece tanılama, tek seferlik ve bina odaklı bir işlem olmaktan çıkarak çocuğun günlük yaşamını yansıtan, çok kaynaklı ve süreç temelli bir değerlendirmeye dönüşme potansiyeli taşımaktadır. Doküman incelemesiyle sınırlı olan bu çalışmanın ortaya koyduğu bulguların ve önerilen modelin sahadaki pratik yansımalarını değerlendirmek amacıyla, RAM çalışanları, okul idarecileri, öğretmenler ve ebeveynlerin deneyimlerini odağa alan nitel ve karma yöntemli saha araştırmalarının yürütülmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, özel eğitim, eğitsel değerlendirme ve tanılama, kurumsal kapasite, doküman analizi*

BİLDİRİ 50

Otizmin Televizyon Dizilerindeki Temsili ve İzleyicilerin Otizme Yönelik Tutumları: Çukur Dizisi Örneği

Ozan Cuma Yılmaz Özkaya

Özel Eğitim Öğretmenliği, Dokuz Eylül Üniversitesi

E-posta: ozancumayilmaz.ozkaya@deu.edu.tr

ÖZET

Bu web-temelli nitel araştırmada, otizmin görsel medyada nasıl temsil edildiği ve toplumun otizme yönelik tutumları incelenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen güncel otizm yaygınlık çalışmasına göre, dört ve sekiz yaş arasındaki her 31 çocuktan birinde otizm görülmektedir. Türkiye'de otizm yaygınlığına ilişkin güncel ve bilimsel veriler bulunmamakla birlikte, 0–18 yaş grubunda yaklaşık 700 bin otizmli bireyin olduğu tahmin edilmektedir. Otizm yaygınlık oranlarındaki artışı açıklamaya yönelik çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden biri, artışın medyada ve toplumda otizme ilişkin farkındalığın artmasıyla ilişkili olduğunu öne sürmektedir. Artan farkındalığın, ailelerin çocukları için veya yetişkinlerin kendileri için tanılama sürecine başvurmalarını kolaylaştırdığı ve bu nedenle tanı alan bireylerin sayısında artışa katkı sağladığı düşünülmektedir. Türkiye'de otizmli bir ana karakterin ilk kez Çukur (2017–2021) dizisinde, Aliço karakteri aracılığıyla canlandırıldığı görülmektedir. Medyanın otizmli bireylere ilişkin farkındalığı artırabileceği görüşünden hareketle, araştırmanın ilk aşamasında otizmli karakterin yer aldığı Çukur dizisinde otizmin ve otizmli bireyin nasıl temsil edildiği incelenmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında ise Çukur dizisinin resmî YouTube kanalında Aliço karakteriyle ilgili paylaşılan videolara yapılan yorumlar analiz edilerek, diziyi takip eden izleyicilerin otizme yönelik tutumları ve otizme ilişkin anlayışları incelenmiştir. İlk aşamada, otizmli karakterin yer aldığı YouTube videoları arasından rastgele örnekleme yöntemiyle 15 video belirlenmiştir. Bu videolarda otizmli bireyin özelliklerinin nasıl yansıtıldığı analiz edilmiştir. İkinci aşamada ise bu 15 videoya yapılan toplam 5109 yorum incelenmiştir. Karakterle ilgili olmayan 4796 yorum, örneğin "Bu dizi en sevdiğim dizi" gibi ifadeler, analiz dışında bırakılmış ve kalan 313 yorum araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmanın her iki aşamasında da görsel, yazılı, işitsel ve video verilerinin analizinde kullanılabilen nitel içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Videoların incelenmesi sonucunda, otizmli karakterin sosyal, sözel ve sözel olmayan iletişimde güçlükler yaşadığı, tekrarlayıcı hareketler sergilediği ve dış uyaranlara karşı aşırı tepkiler verdiği gözlenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda, karakterin otizmin tanılama ölçütleriyle genel olarak uyumlu biçimde temsil edildiği değerlendirilmiştir. YouTube yorumlarının analizi sonucunda ise altı ana kategoriye ulaşılmıştır: (1) otizmin farklı biçimlerde tanımlanması, (2) karakterin üst düzey bilişsel yetenekleri, (3) karaktere yönelik olumlu duygular, (4) karakterin yaşadığı

bilişsel güçlüklerin hastalık veya travma sonucunda ortaya çıktığına ilişkin görüşler, (5) karaktere yönelik acıma duygusu ve (6) karakterin anormalleştirilmesi. Birinci kategoride, izleyicilerin otizmi üç farklı biçimde tanımladığı görülmüştür. Bazı izleyiciler otizmi bir hastalık olarak ifade ederken, bazıları karakteri Asperger sendromuyla ilişkilendirmiştir. Bir kısım izleyici ise karakteri doğrudan otizm spektrumunda değerlendirmiştir. İkinci kategoride izleyiciler, karakterin güçlü hafızası ve yüksek zekâsı hakkında yorumlarda bulunmuştur. Üçüncü kategoride karaktere yönelik olumlu duyguların öne çıktığı görülmüştür. Dördüncü kategoride, karakterin yaşadığı bilişsel güçlüklerin bir hastalık veya travma sonucunda ortaya çıktığı ileri sürülmüştür. Beşinci kategoride izleyiciler, karakter için üzüldüklerini ve ona acıdıklarını belirtmiştir. Son kategoride ise karakterin normal olmadığı belirtilmiş ve karakter "deli", "her gün aynı elbiseleri giyen" veya "pis" gibi ifadelerle tanımlanmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde, video analizleri karakterin otizmle ilişkili bazı özellikleri gerçekçi biçimde yansıttığını göstermektedir. Bununla birlikte, kullanıcı yorumları, daha önce öğretmen, hemşire ve benzeri meslek gruplarıyla gerçekleştirilen otizm farkındalığı üzerine yapılan araştırmalarda ortaya konan bulgularla benzer biçimde, izleyicilerin otizme ilişkin bilgilerinin sınırlı olduğunu ve otizm hakkında çeşitli mitler geliştirdiklerini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Görsel medyada otizmin yansıtılması, otizm farkındalığı, toplumun otizm anlayışı ve tutumu, web-temelli içerik analizi*

BİLDİRİ 51

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sosyal Referans Alma Davranışının Kazandırılmasında İpucunun Giderek Artırılmasıyla Öğretimin Etkililiği

Ayşe Killi-Demirsoy[1,*], Gila Safarova[2], Üzeyir Emre Kıyak[3] & Gülenay Esranur Aktepe Açıkgöz[4]

[1]*Special Education, Pennsylvania State University*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Special Education Teacher, Gena Special Education and Development Center*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Uşak Üniversitesi*
[4]*Özel Eğitim Bölümü, Afyon Kocatepe Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* aqk6613@psu.edu

ÖZET

Amaç

Sosyal referans alma, çocuğun belirsiz bir durumla karşılaştığında nasıl tepki vereceğine karar vermek için güvenilir bir yetişkinin duygusal ifadesinden yararlanmasıdır. Bu araştırmada sosyal referans alma davranışı, öğretimin başlangıcında (a) uygulamacının yüzüne bakma, (b) belirsiz bir nesneye bakma, (c) bakışı nesneden güvenilir yetişkinin/uygulamacının yüzüne kaydırma ve (d) uygulamacının duygusal ifadesiyle tutarlı biçimde nesneye yaklaşma ya da nesneden uzaklaşma basamaklarından oluşan bir davranış zinciri olarak tanımlanmıştır. Dört basamaklı zincirde ölçüt karşılandıktan sonra ilk basamak gereklilik olmaktan çıkarılmış ve katılımcıların performansı kalan üç basamak üzerinden silikleştirme oturumlarında değerlendirilmiştir. Bu araştırmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklara sosyal referans alma davranışının kazandırılmasında ipucunun giderek artırılmasıyla öğretimin etkililiğini belirlemektir. Araştırmada ayrıca çocukların davranışın basamaklarına verdikleri bağımsız tepkiler ile davranış zincirini bütünüyle bağımsız tamamlama düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve kazanılan davranışın kalıcılığı değerlendirilmiştir.

Yöntem

Araştırmada katılımcılar arası yoklama denemeli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya DSM-5 ölçütlerine göre OSB tanısı almış, 3-5 yaş aralığında dördü oğlan, ikisi kız olmak üzere altı çocuk katılmıştır. Çocukların gelişim yaşları Ankara Gelişim Tarama Envanteri kullanılarak belirlenmiştir. Oturumlar, Azerbaycan'da çocukların devam ettiği özel eğitim merkezindeki sınıflarda bire bir yürütülmüştür. Öğretimde, her biri 10 nesneden oluşan dört uyaran setinde yer alan toplam 40 belirsiz nesne kullanılmıştır. Nesnelerin olumlu ve olumsuz denemelere dağılımı oturumlar arasında rastgele değiştirilmiştir. Her

oturumda beşi olumlu, beşi olumsuz olmak üzere 10 deneme gerçekleştirilmiştir. Her basamakta üç saniyelik bağımsız tepki fırsatı verilmiştir. Bağımsız tepki gösterilmediğinde ise önce sözel ipucu, ardından sözel ipucuyla birlikte fiziksel yardım sunulmuştur. Öğretim ölçütü, çocuğun üç ardışık oturumda denemelerin en az %80'inde davranış zincirini bağımsız olarak tamamlaması olarak belirlenmiştir. Bu ölçüt silikleştirme evresinde de karşılandıktan sonra öğretimin sona ermesini izleyen 1, 3. ve 5. haftalarda izleme oturumları gerçekleştirilmiştir. Öğretim öncesinde ve sonrasında Sosyal Referans Alma Gözlem Ölçeği uygulanmıştır. Veriler grafiksel analiz ve Tau etki büyüklüğü kullanılarak çözümlenmiştir (Tarlow, 2016). Gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği verileri oturumların %30'unda, sosyal geçerlik verileri ise ailelerden anket yoluyla toplanmıştır.

Bulgular

Başlama düzeyinde çocukların hiçbirinin davranış zincirini bağımsız tamamlayamadığı, basamak düzeyindeki bağımsız tepki yüzdelerinin ise düşük ve kararlı olduğu (%20-25) belirlenmiştir. Çocukların tümü öğretim ölçütünü 8-15 oturum içinde karşılamış, Tau değerleri .65 ile .88 arasında değişmiştir. Performans silikleştirme ve izleme oturumlarında korunmuştur. Son test verisi elde edilebilen üç çocuğun ölçek puanları korku, acı ve sevinç senaryolarının tümünde artmıştır. Aileler davranışın önemi, öğretim süreci ve elde edilen sonuçlar hakkında olumlu görüş bildirmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Bulgular, ipucunun giderek artırılmasıyla öğretimin sosyal referans alma davranışının kazandırılmasında etkili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, davranış basamaklarının bağımsız gerçekleştirilmesi ile basamakların bütüncül bir davranış zinciri hâlinde sergilenmesi farklı edinim süreçleri olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle karmaşık sosyal davranışların değerlendirilmesinde basamak düzeyindeki performansın yanı sıra davranış zincirinin deneme düzeyinde bağımsız tamamlanmasının da izlenmesi önerilmektedir. Öğretimin uygulamacı tarafından düzenlenen koşullarda yürütülmesi ve ayrı bir genelleme değerlendirmesinin yapılmaması araştırmanın başlıca sınırlılıklarıdır. İlerleyen dönemlerde yapılması planlanan araştırmalarda ebeveyn aracılı öğretim uygulamalarının incelenmesi ve kazanılan davranışın farklı ortam, kişi ve bağlamlara genellenmesinin değerlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *ipucunun giderek artırılmasıyla öğretim, otizm spektrum bozukluğu, sosyal referans alma, tek denekli araştırma*

K A Y N A K Ç A

Tarlow, K. R. (2016). Baseline corrected Tau calculator. http://www.ktarlow.com/stats/tau

BİLDİRİ 52

Katılımdan Bilgi Üretimine: Zihinsel Engelli Bireylerle Kapsayıcı Araştırmayı Yeniden Düşünmek

Güntülü Tercanlı Metin[1,*] & Kasım Karataş[2]

[1]*Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Sosyal Hizmet, Hacettepe Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* guntuluu@yahoo.com

ÖZET

Amaç

Zihinsel engelli bireyler uzun yıllar boyunca kendileri hakkında bilgi üretilen, ancak bu bilginin üretim sürecinde sınırlı söz sahibi olan araştırma katılımcıları olarak konumlandırılmıştır. Katılımcı, özgürleştirici ve kapsayıcı araştırma yaklaşımları ise zihinsel engelli bireylerin araştırma sürecinde daha etkin roller üstlenmesini ve araştırma süreçlerinin onların ihtiyaçları ve deneyimleri doğrultusunda yeniden düşünülmesini savunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, zihinsel engelli gençlerin öz-belirleme deneyimlerini konu alan bir araştırma sürecinde kapsayıcılığın nasıl hayata geçirildiğini, danışma grubu modeli aracılığıyla araştırma sürecine katılımın nasıl desteklendiğini ve bu katılımın araştırmanın planlanması ve yürütülmesine nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Ayrıca öz-belirleme ile kapsayıcı araştırma arasındaki ilişki; zihinsel engelli bireylerin araştırmaya katılma konusunda bilgiye dayalı ve gönüllü karar verebilmeleri, görüşlerinin dikkate alınması ve bazı kararları etkileyebilmeleri üzerinden ele alınmıştır.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımında fenomenolojik desende gerçekleştirilmiş ve veriler yorumlayıcı fenomenolojik analiz ile çözümlenmiştir. Katılımcılar, İstanbul'daki üç özel eğitim meslek okulunda öğrenim gören, 16-20 yaşları arasında, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan beş kız ve üç erkek olmak üzere sekiz gençtir. Araştırma sürecine etkin katılımı desteklemek amacıyla beş kişiden oluşan bir danışma grubu oluşturulmuş ve grup üyeleriyle dört toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantılarda araştırmanın amacı ve süreci, bilgi ve onay formları, görüşme soruları ve öz-belirleme kavramı erişilebilir yöntemlerle ele alınmıştır. Grup üyelerinin geri bildirimleri doğrultusunda bilgi ve onay formları ile görüşme soruları gözden geçirilmiş; bazı sorular eklenmiş, bazıları çıkarılmıştır. Katılımcılarla yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiş; bilgilendirme ve onay sürecinde sözlü, yazılı ve görsel yöntemler birlikte kullanılmıştır. Bulgular danışma grubu üyeleriyle yeniden değerlendirilmiştir.

Bulgular

Danışma grubu uygulaması, zihinsel engelli bireylerin araştırmada yalnızca veri sağlayan katılımcılar olarak değil, araştırma araçlarının ve sürecinin biçimlenmesine katkı sunan kişiler olarak da yer alabileceğini göstermiştir. Grup üyelerinin geri bildirimleri doğrultusunda cep telefonu ve bilgisayar kullanımına ilişkin sorular görüşme formuna eklenmiş; soyut ve anlaşılması güç bazı sorular çıkarılmıştır. Öz-belirleme kavramlarına ilişkin bilgi düzeyleri, araştırmacının başlangıçta planladığı soruları yeniden değerlendirmesine olanak sağlamıştır. Katılımcıların yazılı bilgilendirme materyallerine yönelik tepkileri ise erişilebilirliğin yalnızca metnin sadeleştirilmesiyle sağlanamayacağını göstermiştir. Farklı iletişim biçimlerinin birlikte kullanılması, karar vermeleri için zaman tanınması ve onamın görüşme öncesinde yeniden ele alınması, gönüllü katılımı destekleyen uygulamalar olarak öne çıkmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma deneyimi, kapsayıcılığın zihinsel engelli bireyleri araştırmaya dahil etmekten ibaret olmadığını; görüşlerinin alınması, geri bildirimlerinin araştırma araçlarına yansıtılması ve araştırmaya katılım konusunda karar verebilmelerinin desteklenmesiyle güçlendiğini göstermektedir. Danışma grubu modeli, zihinsel engelli bireylerin ortak araştırmacı veya araştırmayı yöneten kişiler oldukları daha güçlü katılım biçimlerine kıyasla sınırlı bir katılım düzeyi sunsa da araştırmanın daha erişilebilir ve katılımcı biçimde yürütülmesi için uygulanabilir bir başlangıç noktasıdır. Bu deneyim, öz-belirlemenin bireyin kendi yaşamına ilişkin kararlarının yanı sıra, kendisi hakkında yürütülen araştırmalara katılımı ve görüşlerinin dikkate alınması bağlamında da ele alınabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Kapsayıcı araştırma, öz-belirleme, zihinsel engelliler*

BİLDİRİ 53

Özel Eğitimde Erken Matematik: Türkiye'deki Araştırma Eğilimlerinin Sistematik İncelenmesi

Salim Çakır[1,*] & Banu Altunay[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi*

* *Sorumlu yazar:* salimcakirr@outlook.com

ÖZET

Amaç

Bu sistematik derlemenin amacı, Türkiye'de özel gereksinimli çocukların erken matematik becerilerine yönelik yürütülen ampirik araştırmaları sistematik olarak incelemek; çalışmaların katılımcı özellikleri, ele alınan erken matematik beceri alanları, araştırma yöntemleri ve desenleri, kullanılan ölçme/değerlendirme araçları ile öğretim ve müdahale yaklaşımları açısından araştırma eğilimlerini ortaya koymaktır.

Yöntem

Araştırma, sistematik derleme yöntemiyle yürütülmüş; çalışmaların belirlenmesi, taranması, uygunluk açısından değerlendirilmesi ve raporlanması sürecinde PRISMA 2020 rehberi esas alınmıştır (Page vd., 2021). Çalışmalar TR Dizin, YÖK Ulusal Tez Merkezi, DergiPark, HARMAN, ERIC ve Google Akademik üzerinden taranmış; kaynakça ve atıf taraması yapılmıştır. Erken matematik becerilerinin kapsamı, alan yazındaki farklı sınıflandırmaların karşılaştırılması yoluyla belirlenmiştir. Bu doğrultuda Dawes (1977), English ve Mulligan (2013) ile Kinnear vd. (2018) tarafından ele alınan erken matematik içerik ve beceri alanları incelenmiş; Clements ve Sarama'nın (2021) erken matematik öğrenme yörüngeleri yaklaşımından da yararlanılarak sayı ve nicelik, işlemler, eşleme-sınıflama-sıralama, örüntü/erken cebir, geometri, uzamsal düşünme, ölçme ve veri/erken istatistik olmak üzere sekiz beceri alanı oluşturulmuştur. Derlemeye, Türkiye'de yürütülen, doğumdan 8 yaş 11 aya kadar özel gereksinimli çocukların erken matematik becerilerine ilişkin doğrudan veri sunan birincil ampirik araştırmalar ile ilgili ölçme aracı geliştirme/uyarlama çalışmaları dahil edilmiş; hakemli dergi makaleleri ile yüksek lisans ve doktora tezleri değerlendirmeye alınmıştır. İkincil araştırmalar, kongre bildirileri ve tam metnine erişilemeyen çalışmalar kapsam dışında tutulmuştur. Tarama sonucunda ulaşılan 2600 kayıttan yinelenenler çıkarıldıktan sonra 2221 kayıt başlık, 107 çalışma özet ve 26 çalışma tam metin düzeyinde değerlendirilmiş; dahil etme ve dışlama ölçütlerini karşılayan 19 çalışma nihai analize alınmıştır. Dahil edilen araştırmalardan katılımcı özellikleri, erken matematik alanları, yöntem ve desen, ölçme/değerlendirme araçları, öğretim/müdahale

yaklaşımları ve hedeflenen becerilere ilişkin veriler standartlaştırılmış bir veri çıkarma formuyla kodlanmıştır.

Bulgular

İncelenen 19 çalışmanın 2007-2026 yılları arasında yayımlandığı ve çalışmaların 15'inin (%78,95) 2017 ve sonrasında gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Yayınların 10'u (%52,63) yüksek lisans tezi, 7'si (%36,84) araştırma makalesi ve 2'si (%10,53) doktora tezidir. Yaş ölçütünü karşılayan toplam 102 özel gereksinimli çocuğun yarıdan fazlasını zihinsel yetersizlik olan çocuklar (n = 54; %52,94) oluşturmuş; bunu işitme yetersizliği (n = 23; %22,55), gelişimsel gerilik (n = 16; %15,69), otizm (n = 6; %5,88), öğrenme güçlüğü (n = 2; %1,96) ve görme yetersizliği (n = 1; %0,98) izlemiştir. Erken matematik alanları açısından çalışmaların ağırlıklı olarak sayı ve nicelik (f = 13; %68,42) ile işlemlere (f = 9; %47,37) odaklandığı görülmüştür. Sayı ve nicelik ile işlemleri eşleme-sınıflama-sıralama (f = 4; %21,05), örüntü/erken cebir, geometri ve ölçme (her biri f = 3; %15,79) izlemiş; veri/erken istatistik yalnızca bir çalışmada (%5,26) ele alınırken uzamsal düşünmeye doğrudan odaklanan herhangi bir çalışma belirlenmemiştir. Araştırmalar çoğunlukla nicel yöntemle (f = 15; %78,95) yürütülmüş; tek-denekli deneysel desenler (f = 12; %63,16) öne çıkmıştır. Ölçme ve değerlendirmede araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçüt bağımlı ve performans temelli araçların yaygın olduğu belirlenmiştir. Çalışmaların 16'sında (%84,21) öğretim veya müdahale uygulanmış; doğrudan öğretime dayalı uygulamalar en sık kullanılan yaklaşım olmuş, bunu teknoloji/bilgisayar/robot destekli öğretim izlemiştir. Müdahalelerde ağırlıklı olarak sayı, sayma, nicelik ve sayı hissi ile temel aritmetik işlemler hedeflenmiştir. Müdahale çalışmalarının %75'inde kalıcılık, %68,75'inde sosyal geçerlik ve %50'sinde genelleme değerlendirilmiş; bu üç boyutun birlikte ele alındığı çalışma oranı %37,50'de kalmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Bulgular, Türkiye'de özel gereksinimli çocukların erken matematik becerilerine yönelik araştırmaların son yıllarda yoğunlaşmasına karşın, çalışmaların büyük ölçüde sayı/nicelik ve temel işlemler üzerinde toplandığını göstermektedir. Bu yönelim, farklı yaşları kapsayan bir özel eğitim derlemesinde sayı ve işlemlerin öne çıkmasıyla paralellik göstermektedir (Hudson vd., 2018). Bununla birlikte erken matematiğin geometri, uzamsal düşünme, örüntü, ölçme ve veri alanlarını da kapsadığı dikkate alındığında (Clements & Sarama, 2021), özellikle uzamsal düşünme ve veri/erken istatistik alanlarındaki sınırlılık önemli bir araştırma boşluğuna işaret etmektedir. Bulgular, Türkiye'de özel eğitim bağlamında erken matematik araştırmalarının gelişmekte olan ve akademik açıdan önemli bir potansiyel taşıyan bir alan olduğunu; bununla birlikte farklı özel gereksinim grupları ile erken matematiğin çeşitli bileşenlerinin daha dengeli biçimde ele alınmasına gereksinim bulunduğunu göstermektedir. Araştırmaların nicel ve tek-denekli müdahale desenlerinde yoğunlaşması, özellikle tek-denekli desenlerin bireyselleştirilmiş öğretimin etkilerini incelemeye elverişliliğiyle ilişkilendirilebilir (Horner vd., 2005); ancak farklı yöntemsel yaklaşımlar çocukların matematik öğrenme deneyimlerinin daha kapsamlı anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca müdahalelerin yalnızca yarısında genellemenin değerlendirilmiş

olması dikkat çekicidir. Becerilerin farklı kişi, materyal ve ortamlara aktarılması müdahalenin işlevselliği açısından önemli olduğundan, genellemenin planlanması ve değerlendirilmesi gereklidir (Stokes & Baer, 1977). Gelecek araştırmalarda kalıcılık, genelleme ve müdahale amaçlarının, süreçlerinin ve sonuçlarının toplumsal anlamlılığını değerlendiren sosyal geçerliğin birlikte ele alınması önem taşımaktadır (Snodgrass vd., 2023).

Anahtar Kelimeler: *Erken matematik becerileri, özel eğitim, sistematik derleme*

K A Y N A K Ç A

Clements, D. H., & Sarama, J. (2021). *Learning and teaching early math: The learning trajectories approach* (3rd ed.).

Dawes, C. G. (1977). *Early maths*. Longman.

English, L. D., & Mulligan, J. T. (2013). *Reconceptualizing early mathematics learning*. Springer.

Horner, R. H., Carr, E. G., Halle, J., McGee, G., Odom, S., & Wolery, M. (2005). The use of single-subject research to identify evidence-based practice in special education. *Exceptional Children, 71*(2), 165–179.

Hudson, M. E., Rivera, C. J., & Grady, M. M. (2018). Research on mathematics instruction with students with significant cognitive disabilities: Has anything changed? *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities, 43*(1), 38–53.

Kinnear, V., Lai, M. Y., & Muir, T. (2018). *Forging connections in early mathematics teaching and learning*. Springer.

Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., vd. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ, 372*, n71.

Snodgrass, M. R., Cook, B. G., & Cook, L. (2023). Considering social validity in special education research. *Learning Disabilities Research & Practice, 38*(4), 311–319.

Stokes, T. F., & Baer, D. M. (1977). An implicit technology of generalization. *Journal of Applied Behavior Analysis, 10*(2), 349–367.

BİLDİRİ 54

Özel Eğitimde Drama Yönteminin Kullanıldığı Çalışmalar Üzerine Bir İnceleme

Derya Duman

Türkçe Öğretmenliği, Elmadağ Bilim ve Sanat Merkezi

E-posta: deryazengin32@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışmada, yaratıcı drama yönteminin özel eğitim ve özel yeteneklilerin eğitimindeki kullanım alanları, amaçları ve yöntemsel özellikleri incelenmiştir. Bu kapsamda, 2013-2025 yılları arasında yayımlanmış veya sunulmuş 15 çalışma değerlendirmeye alınmıştır. İncelenen çalışmalar; yaratıcı drama ya da drama yöntemini doğrudan ele alması, katılımcı grubunda özel gereksinimli, kaynaştırma öğrencisi, üstün/özel yetenekli öğrenci, Bilim ve Sanat Merkezi öğrencisi veya bu alanlarla ilişkili öğretmen adayı ve öğretmenlerin yer alması ölçütleri doğrultusunda ele alınmıştır. Çalışmalar yıl, yayın türü, konu alanı, katılımcı grubu, araştırma yöntemi, drama uygulamasının amacı, geliştirilmek istenen beceri ve incelenen değişkenler bakımından betimsel olarak analiz edilmiştir.

Araştırmaların büyük bölümünün 2018-2019 yılları arasında yapıldığı görülmüştür. İncelenen çalışmaların çoğunluğunu dergi makalesi oluştururken, tez ve bildiri tam metni türlerinde çeşitlendiği görülmüştür. Araştırmaların önemli bir bölümü f(10), üstün veya özel yetenekli öğrencilerle Bilim ve Sanat Merkezi öğrencilerine odaklanırken diğer çalışmalar f(4), zihinsel yetersizliği olan öğrenciler, disleksi tanısı bulunan çocuklar, kaynaştırma öğrencileri, özel gereksinimli çocuklar ve f(1) öğretmen adaylarını ele almıştır.

Konu bakımından drama; sosyal beceriler ve etkileşim, kaynaştırma eğitimi, okuma-yazma ve yabancı dil öğretimi, Türkçe dersi, değerler eğitimi, sınav kaygısıyla baş etme, problemli internet kullanımı ve siber zorbalık, yaratıcılık, problem çözme ve girişimcilik becerileri gibi farklı alanlarda kullanılmıştır. Yöntem açısından çalışmaların deneysel veya müdahale temelli araştırmaların yanı sıra eylem araştırması, nitel görüş incelemesi ve betimsel/kuramsal değerlendirme yaklaşımlarını da içerdiği belirlenmiştir.

Çalışmamız, araştırmaların özellikle 2018-2019 yıllarında ve üstün yetenekli/özel yetenekli öğrenciler üzerinde yoğunlaştığını, buna karşılık tez çalışmalarının sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu doğrultuda, gelecekteki araştırmalarda yaratıcı drama uygulamalarının zihinsel yetersizlik, disleksi, otizm, öğrenme güçlüğü ve kaynaştırma öğrencileri gibi farklı özel eğitim grupları üzerindeki etkileri daha kapsamlı biçimde ele alınmalı; farklı yaş ve eğitim kademelerini kapsayan, daha geniş örneklemli ve uzun süreli deneysel çalışmalar yürütülmelidir. Ayrıca öğretmen, öğretmen adayı ve öğrenci görüşlerini birlikte değerlendiren karma yöntemli araştırmaların artırılması; yaratıcı dramanın akademik

becerilerin yanı sıra sosyal-duygusal gelişim, iletişim, problem çözme ve öz düzenleme becerilerine katkısının incelenmesi önerilmektedir. Yayın türü açısından daha fazla lisansüstü tez çalışması yapılarak uygulamaların kalıcılığı, farklı öğretim ortamlarına aktarılabilirliği ve öğretmenler tarafından uygulanabilirliği sistematik biçimde değerlendirilmelidir. Bununla birlikte, bazı çalışmalarda araştırma deseni, katılımcı sayısı, uygulama süresi, veri toplama araçları ve veri analiz yöntemine ilişkin bilgilerin açık biçimde sunulmadığı görülmektedir. Bu durum, yaratıcı dramanın özel eğitim ve özel yeteneklilerin eğitiminde akademik, sosyal-duygusal ve davranışsal becerileri destekleyen çok boyutlu bir yöntem olduğunu ortaya koymakla birlikte, çalışmalar arasındaki yöntemsel çeşitlilik ve raporlama farklılıkları nedeniyle karşılaştırmalı sonuçlara ulaşmayı güçleştirmektedir. Ayrıca incelenen dönem içinde yaratıcı dramanın özel eğitimde bir yöntem olarak ele alındığı çalışmaların sonraki yıllarda görece azaldığı görülmektedir. Bu nedenle gelecekteki araştırmalarda örneklem ve uygulama süreçleri daha açık biçimde tanımlanmalı, geçerli ve güvenilir ölçme araçları kullanılmalı, izleme ölçümlerine yer verilmeli ve farklı özel gereksinim gruplarını karşılaştıran araştırma desenleri tercih edilmelidir. Böylece özel eğitim alanında yaratıcı drama çalışmalarının hem sayısının hem de yöntemsel niteliğinin artırılması mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Drama, özel eğitim, özel gereksinimliler, üstün yetenekliler*

BİLDİRİ 55

OSB'de Erken Çocukluk Döneminde Neyi Hedefliyoruz? Türkiye'deki Erken Çocukluk Özel Eğitim Programlarının Güncel Uluslararası Öncelikler Çerçevesinde İncelenmesi

Dilara Balcı

Okul Öncesi Öğretmenliği, Serbest Çalışan Özel Eğitim Uzman Öğretici

E-posta: dilarabalci652@gmail.com

ÖZET

Amaç: Otizm spektrum bozukluğunda (OSB) erken çocukluk döneminde hedef belirleme, yalnızca hangi becerilerin öğretileceğini değil, destek sürecinde çocuk açısından hangi sonuçların önceliklendirildiğini de belirlemektedir. Güncel uluslararası literatürde OSB'ye yönelik desteklerin yalnızca nörotipik gelişimsel özelliklere uyum veya belirli davranışların kazandırılması üzerinden ele alınmasına yönelik tartışmalar artmış; işlevsel ve çeşitli iletişim, özerklik/öz-belirleme, iyi oluş, kapsayıcı katılım, bireysel güçlü yön ve ilgiler ile çocuğun gereksinimlerine göre çevresel düzenlemeler daha görünür hâle gelmiştir. Bununla birlikte bu değişimin tamamlanmış ve bütüncül bir paradigma dönüşümünden çok, farklı hedef anlayışlarının bir arada bulunduğu gelişmekte olan bir yönelim olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de erken çocukluk özel eğitim programlarında yer verilen hedefleri OSB alanındaki güncel uluslararası hedef ve sonuç öncelikleri çerçevesinde incelemek; örtüşen ve farklılaşan yönleri programların kendi bağlamları içinde ortaya koymaktır.

Yöntem: Araştırma, doküman incelemesine dayalı karşılaştırmalı nitel bir çalışma olarak yürütülmüştür. Temel veri kaynaklarını Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 2018 tarihli 0–36 Ay Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı ile 37–78 Ay Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı oluşturmuştur. OSB'ye özgü hedeflerin ulusal program yapısındaki karşılığını değerlendirmek amacıyla Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireyler İçin Destek Eğitim Programı tamamlayıcı doküman olarak incelenmiştir. Analitik çerçeve, OSB'li çocuklara yönelik desteklerde hedef ve sonuç önceliklerini inceleyen güncel sistematik derlemeler ile nöroçeşitlilik-olumlayıcı yaklaşımlara ilişkin alan yazında ortaklaşan alanlardan hareketle oluşturulmuştur. Programların genel amaçları, kazanım/hedefleri ve uygulama açıklamaları; işlevsel ve çeşitli iletişim, özerklik/öz-belirleme, katılım, bireysel ilgi ve güçlü yönler, duyusal gereksinimler ve çevresel uyarlamalar açısından yönlendirilmiş içerik analiziyle incelenmiştir. Kodlamada bir ifadenin doğrudan çocuk hedefi/kazanımı olarak mı yoksa uygulama açıklaması/yönlendirmesi düzeyinde mi yer aldığı ayrıştırılmıştır. Katılım, öz-belirlemenin; duygu düzenleme ise iyi oluşun doğrudan göstergesi olarak kabul edilmemiş, bu alanlar ayrı değerlendirilmiştir.

Sosyal kurallara ilişkin hedefler de işlevleri dikkate alınmadan doğrudan normatif veya olumsuz olarak sınıflandırılmamıştır.

Bulgular: İncelenen programlarda güncel uluslararası önceliklerle örtüşen hedef ve uygulamaların farklı düzeylerde karşılık bulduğu belirlenmiştir. 0–36 Ay programında çocuğun kendisini bağımsız biçimde ifade etmesi ve yaşamda bağımsız işlev görebilmesi genel amaçlar arasında yer alırken; tercih bildirme, reddetme ve duygu düzenlemeye ilişkin doğrudan kazanımlar bulunmaktadır. Böylece çocuğun seçimi ve iletişimsel iradesi yalnızca programın genel yaklaşımında değil, kazanım düzeyinde de görünür olmaktadır. 37–78 Ay programında bağımsız tercihte bulunma, düşünce, his veya tercihini ifade etme/savunma, kendi etkinliğini oluşturma ve etkinlik planlamasına katılma gibi göstergeler doğrudan kazanım düzeyinde yer almaktadır. Bununla birlikte bu göstergeler katılım ile öz-belirlemenin aynı kavram olduğu biçiminde yorumlanmamış; seçim ve karar verme göstergeleri özerklik/öz-belirleme, etkinliğe dâhil olma ise katılım kapsamında değerlendirilmiştir. OSB Destek Eğitim Programında iletişim ve etkileşim, alternatif iletişim, sosyal oyun ile duygu ve davranış yönetimine ilişkin alanlar bulunurken; göz teması kurma, uygun fiziksel mesafeyi ayarlama, konuşmada söz alma ve uygun ses tonu kullanma gibi sosyal iletişim davranışları da doğrudan hedefler arasında yer almaktadır. Duyusal süreçlere ilişkin içeriklerin bulunması, tek başına çocuğun duyusal gereksinimlerinin karşılanması veya çevrenin bu gereksinimlere göre uyarlanması şeklinde kodlanmamıştır. Benzer biçimde çocuğun ilgi ve tercihlerinin öğretim sürecinde dikkate alınmasına ilişkin uygulama açıklamaları, doğrudan öz-belirleme kazanımı olarak değerlendirilmemiştir. Bulgular genel olarak, çocuk seçimi, bağımsızlık ve işlevsel iletişimi destekleyen hedeflerle güncel uluslararası literatürde önceliği yeniden tartışılan bazı sosyal davranış hedeflerinin ulusal program yapıları içerisinde birlikte yer alabildiğini göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma: Bulgular, Türkiye'deki erken çocukluk özel eğitim programlarının güncel uluslararası OSB hedef önceliklerinden bütünüyle ayrışmadığını; özellikle iletişim, seçim, bağımsızlık ve katılım açısından önemli ortaklıklar taşıdığını göstermektedir. Bununla birlikte programlarda yer alan her sosyal hedefin yalnızca biçimsel özelliğine bakılarak değerlendirilmesi yerine, hedefin çocuk açısından işlevi, günlük yaşama katkısı ve çocuğun özerkliğiyle ilişkisi dikkate alınmalıdır. Özellikle OSB'ye özgü bazı sosyal iletişim hedeflerinin, güncel uluslararası literatürdeki özerklik, farklı iletişim biçimleri ve nöroçeşitlilik-olumlayıcı hedef belirleme tartışmaları ışığında yeniden ele alınması önem taşımaktadır. Sonuçlar, erken çocuklukta hedef belirlemenin "hangi beceri öğretilmeli?" sorusunun ötesinde, "bu hedef çocuk için neden önemlidir ve kimin önceliğini yansıtmaktadır?" sorularını da içermesi gerektiğine işaret etmektedir. Program geliştirme ve uygulama süreçlerinde çocuğun seçimlerinin, iletişim biçiminin, katılımının, bireysel ilgi ve gereksinimlerinin görünür kılınması; duyusal ve çevresel gereksinimlerin ise açık ve izlenebilir biçimde ele alınması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *erken çocukluk, hedef belirleme, otizm spektrum bozukluğu, özel eğitim- öz-belirleme*

BİLDİRİ 56

Erken Müdahalede Ailenin Değişen Rolü: Dijital Dönüşüm ve Teknoloji Destekli Aile Merkezli Uygulamalar

Tülin Öztürk

Anasınıfı Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı

E-posta: tuliiinnn5@gmail.com

ÖZET

Erken müdahale hizmetlerinde ailelerin konumu, son yıllarda yalnızca hizmetten yararlanan bir taraf olmaktan çıkarak çocuğun gelişimsel destek sürecine aktif biçimde katılan bir ortaklığa doğru değişmektedir. Aile merkezli yaklaşımların güçlenmesiyle birlikte ebeveynlerin karar verme süreçlerine katılımı, günlük rutinlerde öğrenme fırsatları oluşturması ve uzmanlarla iş birliği içinde müdahalenin sürekliliğini desteklemesi giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Buna eşlik eden dijital dönüşüm ise erken müdahale hizmetlerinin sunuluş biçimini çeşitlendirmekte; çevrim içi ebeveyn koçluğu, dijital eğitim materyalleri, mobil uygulamalar ve diğer teknoloji destekli uygulamalar aracılığıyla aile–uzman etkileşimine yeni olanaklar sunmaktadır. Bununla birlikte dijitalleşmenin yalnızca kullanılan araçları değil, erken müdahalede aileye yüklenen rolü ve profesyonelin aileyle çalışma biçimini de yeniden şekillendirdiği görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, özel gereksinimli küçük çocuklara yönelik erken müdahale hizmetlerinde ailenin değişen rolünü aile merkezli uygulamalar ve dijital dönüşüm bağlamında incelemek; teknoloji destekli uygulamaların aile katılımı, aile–uzman iş birliği, doğal ortamlarda öğrenme fırsatları ve hizmete erişim üzerindeki olası etkilerini tartışmak ve Türkiye'deki özel eğitim uygulamaları için çıkarımlar geliştirmektir. Çalışma, konuya ilişkin güncel ulusal ve uluslararası alanyazının kavramsal olarak incelenmesine dayanmaktadır. İnceleme kapsamında aile merkezli erken müdahale, ebeveyn koçluğu, teknoloji destekli aile uygulamaları, dijital erişim, profesyonel destek ve uygulama niteliği temaları birlikte ele alınmaktadır. Özellikle dijital araçların ailelerin müdahale sürecindeki karar verme, uygulama, izleme ve uzmanla iletişim rollerini nasıl etkilediği değerlendirilmekte; bu dönüşümün olası yararları kadar sınırlılıkları da tartışılmaktadır.

Alanyazında öne çıkan bulgular, teknolojinin aileyi müdahalenin dışındaki pasif bir alıcıdan ziyade çocuğun günlük yaşamı içindeki öğrenme süreçlerine daha etkin katılan bir uygulama ortağı olarak destekleyebildiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte dijital araçların kullanılması tek başına aile merkezli ve nitelikli bir müdahale için yeterli değildir. Ailenin bireysel gereksinimleri, dijital yeterlikleri ve erişim olanakları ile profesyonelin rehberlik ve koçluk becerilerinin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca teknoloji kullanımında etik, veri güvenliği, erişilebilirlik ve eşitlik boyutlarının göz ardı edilmemesi

önem taşımaktadır. Türkiye bağlamında ise dijital olanaklara erişimdeki farklılıklar, ailelerin teknoloji kullanım deneyimleri ve uzmanların dijital uygulamalara ilişkin mesleki yeterlikleri, uygulamaların niteliğini belirleyebilecek temel değişkenler arasında değerlendirilebilir.

Sonuç olarak dijital dönüşüm, erken müdahalede yalnızca hizmet sunum araçlarını değiştiren teknik bir yenilik olarak değil, aile–uzman–çocuk ilişkisinin yeniden yapılandırılmasını gerektiren daha geniş bir dönüşüm olarak ele alınmalıdır. Türkiye'de geliştirilecek uygulamalarda teknolojinin profesyonelin yerini alan bağımsız bir çözüm olarak değil, aile merkezli uygulamaları güçlendiren, aile katılımını destekleyen, hizmetin sürekliliğine katkı sunan ve doğal öğrenme ortamlarını zenginleştiren tamamlayıcı bir araç olarak konumlandırılması önerilmektedir. Bu yaklaşımın, erken müdahale hizmetlerinin niteliği, erişilebilirliği ve aile gereksinimlerine duyarlılığı açısından gelecekteki araştırma ve uygulamalara yön verebileceği düşünülmektedir. Ayrıca farklı aile özelliklerini dikkate alan kapsayıcı dijital hizmet modellerinin geliştirilmesi özellikle önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *aile merkezli uygulamalar, dijital dönüşüm, erken müdahale, özel eğitim, teknoloji destekli uygulamalar*

BİLDİRİ 57

ADİS'in Türk Özel Eğitim Politikalarındaki Konumu Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çözümleme

Neslihan Canpolat Çığ

Department of Special Education Teaching, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

E-posta: neslihancanpolatcig@gmail.com

ÖZET

Giriş ve Problem Durumu

Alternatif ve Destekleyici İletişim Sistemleri (ADİS), sözel iletişimi sınırlı bireylerin iletişim hakkına erişiminde önemli bir işleve sahiptir (Beukelman & Mirenda, 2013). Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nde kapsayıcı eğitim (md. 24) ve ifade özgürlüğü (md. 21) maddeleri, ADİS'e evrensel bir hukuki dayanak sağlamaktadır (Birleşmiş Milletler, 2006). Türkiye bu sözleşmeye taraf olmakla birlikte, ülkemizde ADİS kullanan birey sayısına ilişkin merkezi bir veri dahi bulunmamaktadır; bu durum, alanın mevzuattaki görünmezliğine işaret eden bir göstergedir. Bu düşük farkındalık ve yaygınlık düzeyi bireysel bir tercihten ziyade, ADİS'in mevzuatta kavramsal olarak tanımlanmamış ve prosedürel olarak düzenlenmemiş olmasıyla ilişkilidir. 2018 tarihli Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (ÖEHY) ADİS kavramına yer verilmemiş olması da bu tespiti destekleyen bir bulgudur. Alan yazın da bu boşluğu doğrular niteliktedir: dil ve konuşma terapisi öğrencilerinin ADİS farkındalık düzeyi, ilgili dersi alıp almama durumuna göre anlamlı biçimde farklılaşmakta (Güngör, Parlak, Akpınar & Çevik, 2025); özel eğitim öğretmenleri konuya olumlu tutum sergilemekle birlikte (Metin & Kelleci, 2026), kurumsal ve bilgisel yetersizlikler nedeniyle sistemi etkili biçimde kullanamamaktadır (İnce, Kılıç & Şafak, 2023).

Amaç

Bu çalışma, ADİS'in Türk özel eğitim mevzuatındaki konumunu, yardımcı teknolojiyi zorunlu değerlendirmeye bağlayan ABD (IDEA) ve Eğitim, Sağlık ve Bakım Planı (EHCP) odaklı İngiltere modelleriyle karşılaştırmalı olarak incelemeyi ve Türkiye için madde düzeyinde, kademeli bir politika yol haritası önermeyi amaçlamaktadır.

Yöntem

Araştırma, nitel doküman analizi ile karşılaştırmalı politika analizinin bir arada kullanıldığı bir desende yürütülmektedir. İncelenen mevzuatı Türkiye'nin (573 sayılı KHK, 5378 sayılı Kanun, ÖEHY), ABD'nin (IDEA, Assistive Technology Act 2004) ve İngiltere'nin (Children and Families Act 2014, SEND Uygulama Kılavuzu) yürürlükteki düzenlemeleri oluşturmaktadır. Metinler; kavramsal tanım, hak temeli, değerlendirme zorunluluğu, tedarik ve finansman, personel ve yetkinlik, yaş/erken müdahale kapsamı, ortamlar arası taşınabilirlik ve izleme/hesap verebilirlik olmak üzere araştırmacılar tarafından geliştirilen

sekiz boyutlu bir çerçeve ile analiz edilmektedir. Güvenirlik, özel eğitim alanında doktora derecesine sahip bir akademisyenin ikinci kodlayıcı olarak belgelerin tamamını bağımsız biçimde kodlaması ve kodlayıcılar arası uyumun Cohen's Kappa katsayısı ile hesaplanmasıyla sağlanmaktadır. Sekiz boyut ve üç ülke için kodlama süreci devam etmekte olup analizlerin kongreye kadar tamamlanması ve karşılaştırma matrisinin bulgularla birlikte sunumda paylaşılması planlanmaktadır.

Bulgular (Ön Çözümlemeler)

Ön çözümlemeler, üç sistem arasında yapısal farklılıklar bulunduğunu göstermektedir. Türkiye ayağında tamamlanan kodlamalar, ADİS'in mevzuatta kavramsal düzeyde tanımlanmadığını doğrulamaktadır: yürürlükteki ÖEHY'de "alternatif ve destekleyici iletişim" ya da "yardımcı teknoloji" terimleri yer almamakta, "iletişim" yalnızca bir yetersizlik alanı olarak ele alınmaktadır. Buna karşın genel bir eğitim hakkı çerçevesinin bulunması, hak temeli boyutunda kısmi bir karşılık sağlamaktadır. Değerlendirme zorunluluğu, tedarik/finansman, taşınabilirlik ve okul temelli uzman (özellikle dil ve konuşma terapisti) rolü gibi boyutlarda analiz sürmektedir; ön incelemeler bu boyutlarda ADİS'e özgü bağlayıcı bir düzenleme bulunmadığını göstermektedir. ABD'de ise IDEA, her bireyselleştirilmiş eğitim programı (IEP) ekibine yardımcı teknoloji (ADİS dahil) ihtiyacını değerlendirme zorunluluğu getirmekte ve gerektiğinde bu teknolojinin evde kullanım dahil sağlanmasını kamu yükümlülüğü haline getirmektedir. İngiltere'de ise erişim, yasal bağlayıcılığı olan EHCP süreciyle koordine edilmektedir. Boyut boyut karşılaştırma, çalışmanın tamamlanmış halinde bir matris olarak sunulacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Ön bulgular, Türkiye'deki düşük ADİS kullanımının temelde bir talep yetersizliğinden değil, bir çerçeve ve arz yoksunluğundan kaynaklandığını ve bu durumun CRPD'nin 21. ve 24. maddeleriyle bir uyum açığı oluşturduğunu göstermektedir. Kademeli bir yol haritası önerilmektedir. Kısa vadede ÖEHY'nin "Tanımlar" bölümüne ADİS kavramı eklenmeli, BEP geliştirme birimi görevlerine "yardımcı teknoloji/ADİS ihtiyacının değerlendirilmesi" zorunlu bir adım olarak yerleştirilmelidir. Orta vadede Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde standart bir ADİS değerlendirme protokolü oluşturulmalı, dil ve konuşma terapistlerinin rolleri tanımlanmalı, lisans programlarında ADİS eğitimi standartlaştırılmalı ve SGK/MEB entegrasyonlu bir tedarik/finansman modeli kurgulanmalıdır. Uzun vadede ise ADİS erişimi yasal bir hak olarak güvence altına alınmalı ve ulusal göstergelerle izlenmelidir.

Anahtar Kelimeler: *alternatif ve destekleyici iletişim, özel eğitim politikası, yardımcı teknoloji, karşılaştırmalı eğitim, mevzuat analizi*

K A Y N A K Ç A

Beukelman, D. R., & Mirenda, P. (2013). *Augmentative and alternative communication: Supporting children and adults with complex communication needs* (4. baskı). Paul H. Brookes.

Birleşmiş Milletler. (2006). *Engelli haklarına ilişkin sözleşme*. Birleşmiş Milletler.

Güngör, I. N., Parlak, M. M., Akpınar, M., & Çevik, D. (2025). Investigation of knowledge and awareness levels of speech and language therapy students according to the status of taking augmentative and alternative communication systems lessons. *Cankaya University Journal of Humanities and Social Sciences*, *19*(1), 132–148. https://doi.org/10.47777/cankujhss.1647683

Individuals with Disabilities Education Act, 20 U.S.C. § 1400 (2004).

İnce, M., Kılıç, Y., & Şafak, P. (2023). Özel eğitim öğretmenlerinin alternatif destekleyici iletişim sistemlerine (ADİS) ilişkin görüş ve önerileri. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, *6*(2), 654–673.

Metin, H., & Kelleci, S. (2026). Özel eğitim öğretmenlerinin alternatif ve destekleyici iletişim sistemlerine ilişkin tutumlarının ve görüşlerinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *45*(1), 187–260. https://doi.org/10.7822/omuefd.1667240

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018, 7 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı: 30471).

BİLDİRİ 58

Sayı Hissi Erken Matematik Becerileri Programı'nı Uygulayan Öğretmenlerin Görüş ve Deneyimlerinin İncelenmesi

Rabiya Kanlı[1,*], Rabiya Kanlı[1], Merve Şahin[2] & İlhan Kanlı[3]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, MEB*
[2]*Çocuk Gelişimi, Özel Ozancan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi*
[3]*Özel Öğretim Öğretmenliği, MEB*

* *Sorumlu yazar:* rabiyakanli18@gmail.com

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı, Sayı Hissi Erken Matematik Becerileri Programı'nı uygulayan öğretmenlerin programa ilişkin görüş ve deneyimlerini incelemektir. Bu doğrultuda programın çocukların erken matematik becerilerine, etkinliklere katılımına ve çalışma isteğine nasıl yansıdığını; program eğitiminin ve sunulan materyallerin öğretmenlerin uygulamalarına ne tür katkılar sağladığını ve programın geliştirilmesi gereken yönlerini belirlemek amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma nitel araştırma yöntemiyle yürütülmüştür. Çalışma grubunu program eğitimine katılan ve programı farklı gelişim ve öğrenme özelliklerine sahip çocuklarla uygulayan dokuz öğretmen oluşturmuştur. Katılımcılar; Sınıf Öğretmenliği, Özel Eğitim, Okul Öncesi Öğretmenliği ve Çocuk Gelişimi alanlarında çalışmakta olup mesleki deneyimleri 9-32 yıl arasında değişmektedir. Katılımcılar programı 2-20 çocukla ve üç hafta ile üç ay arasında değişen sürelerle, ağırlıklı olarak bireysel öğretim biçiminde uygulamıştır. Veriler, katılımcı bilgi formu ve 11 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiş; öğretmenlerin ifadeleri kodlanarak benzer görüşler temalar altında bir araya getirilmiştir.

Bulgular

Bulgular, öğretmenlerin Sayı Hissi Programı'nı erken matematik öğretiminde önemli bir gereksinimi karşılayan, planlı ve aşamalı bir program olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Öğretmenler, Kolay, Orta, Zor ve Pro seviyelerinin çocukların performanslarına uygun biçimde ilerlemeyi kolaylaştırdığını ve seviyeler arasındaki geçişin önceki öğrenmeleri pekiştirdiğini belirtmiştir. Yedi göstergeye ilişkin değerlendirmelerde çocukların başlangıçta özellikle; Düzensiz Nokta Sayma, Sembolik Sayı Karşılaştırma ve Zihinden Hesaplama etkinliklerinde zorlanabildikleri ifade etmişler. Çalışmalar ilerledikçe etkinliklerin mantığını daha iyi kavradıkları ifade edilmiştir. Öğretmen gözlemlerine göre program; sayı ve nicelik ilişkilerini anlamlandırma, tahmin etme, karşılaştırma, sayı doğrusunu kullanma ve

zihinden hesaplama becerilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Oyun gibi algılanan mobil etkinliklerin, sesli ve görsel dönütlerin ve çocukların doğru cevaba ulaşmalarını destekleyen yönlendirmelerin dikkat sürelerini, katılımlarını, çalışma isteklerini ve başarma duygularını artırdığı belirtilmiştir. Etkinlik kitapları ile mobil uygulamanın birlikte kullanılabilmesi, öğretmenlerin aynı beceriyi farklı yollarla çalışmasına ve pekiştirmesine yardımcı olmuştur. Öğrencinin ayrı ayrı kaydedilmesi ve performanslarının izlenmesi öğrenci takibini kolaylaştırırken, uygulamaya farklı cihazlardan erişebilmesi çalışmaların okul dışında sürdürülmesine ve ailelerin sürece katılmasına destek olmuştur. Sayı Hissi Programı Eğitimi'nin öğretmenlerin erken matematik öğretimine ilişkin bilgilerini düzenlediği, yaptıkları etkinliklerin amacının daha iyi kavramalarını sağladığı ve materyal hazırlama yükünü azalttığı belirlenmiştir. Öğretmen Kitabı bazı katılımcılar tarafından yol gösterici bulurken; bazıları eğitimde verilen bilgileri yeterli gördüğü için kitabı sınırlı kullanmış veya hiç kullanmamıştır. Bazı öğretmenler Mobil Uygulama'da donma ve ilerlememe sorunları yaşadıklarını; kitapların kalınlığının, ağırlığının ve sayfa yönlerinin kullanımı güçleştirdiğini bildirmiştir. Zihinden Hesaplama etkinliklerinin artırılması, Pro seviyesinin daha zor etkinliklerle geliştirilmesi ve programa çocukların motivasyonunu destekleyen somut materyaller eklenmesi önerilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Sonuç olarak Sayı Hissi Erken Matematik Becerileri Programı, öğretmen görüşlerine göre çocukların erken matematik becerilerini destekleyen, çalışmaya yönelik ilgilerini artıran ve öğretim sürecinin daha düzenli yürütülmesine yardımcı olan işlevsel bir programdır. Bulgular, basılı materyaller ile mobil uygulamanın birlikte sunulmasının farklı çocukların gereksinimlerine göre uyarlama yapmayı ve öğrenilen becerileri pekiştirmeyi kolaylaştırdığını göstermektedir. Programın teknik altyapısının güçlendirilmesi, kitapların kullanımının kolaylaştırılması ve daha fazla desteğe ihtiyaç duyulan becerilere yönelik etkinliklerin çeşitlendirilmesi programın uygulamadaki niteliğini artırabilir.

Anahtar Kelimeler: *erken matematik becerileri, mobil uygulama, nitel araştırma, öğretmen görüşleri, sayı hissi*

BİLDİRİ 59

Özel Eğitimde Sürdürülebilirlik Temalı Kapsayıcı 5D Uygulamalarına Yönelik Deneyimler Sonrasında Çocukların Çevre Kavramlarını Anlamlandırmaları

Fazilet Merve Ketenci Tona[1,*], Dilek Çelikler[2], Murat Vural[3] & Burak Eren[4]

[1]*Okul Öncesi Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Fen Bilgisi Öğretmenliği, Ondokuz Mayıs Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ondokuz Mayıs Üniversitesi*
[4]*Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*

* *Sorumlu yazar:* merveketenci@gmail.com

ÖZET

Sürdürülebilirlik eğitimi, bireylerin çevresel, toplumsal ve ekonomik sorunları bütüncül bir biçimde değerlendirebilmeleri ve sürdürülebilir bir gelecek için gerekli bilgi, beceri, değer, tutum ve davranışları geliştirebilmelerini amaçlayan bir eğitim yaklaşımıdır (UNESCO, 2020). Bu eğitimin erken yaşlardan itibaren ve farklı gereksinimlere sahip bireyleri kapsayacak biçimde yürütülmesi; çevresel farkındalığın geliştirilmesi, doğal kaynakların korunmasına yönelik bilinç oluşturulması ve çevreye karşı sorumlu davranışların desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. Günümüzde artan atık miktarı, doğal kaynakların bilinçsiz kullanımı ve çevresel sorunlar, sürdürülebilir yaşam becerilerinin eğitim süreçlerinin bir parçası haline getirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda yalnızca atıkların geri dönüştürülmesine odaklanmak yerine tüketimin sorgulanması, kaynak kullanımının azaltılması, ürünlerin yeniden kullanılması, paylaşılması ve sürdürülebilir davranışların günlük yaşamın bir parçası haline getirilmesini içeren daha bütüncül yaklaşımlar önem kazanmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri olan 5D çerçevesi; "Düşün, Gerekli Değilse Tüketme", "Daha Az Tüket", "Değerlendir, Yeniden Kullan", "Değiştir, Farklı Amaçla Kullan" ve "Dönüştür, Doğa Kazansın" boyutlarını içermekte ve sürdürülebilirliğin çevresel, ekonomik ve sosyokültürel boyutlarını günlük yaşam davranışlarıyla ilişkilendirmektedir (Olgan& Güler, 2012; Sağ, 2025). Çocukların sürdürülebilirliğe ilişkin düşüncelerinin erken dönemlerden itibaren geliştirilmesinde 5D çerçevesinin işlevsel bir yaklaşım sunduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte sürdürülebilirlik eğitiminin tüm çocukların katılımını sağlayacak biçimde kapsayıcı olarak ele alınması önem taşımaktadır. Alanyazında sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile kapsayıcı eğitimin çoğunlukla birbirinden ayrı araştırma alanları olarak ele alındığı ve özellikle özel gereksinimli bireylere yönelik kapsayıcı sürdürülebilirlik eğitimi çalışmalarının sınırlı olduğu bildirilmektedir (Roncevic& Rieckmann, 2025). Bu durum, özel gereksinimli çocukların öğrenme özelliklerini dikkate alan sürdürülebilirlik eğitimi uygulamalarına ve bu

uygulamalardan elde edilen deneyimlerin incelenmesine duyulan gereksinimi ortaya koymaktadır.

Özellikle hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocuklar açısından sıfır atık, kaynakların sürdürülebilir kullanımı, geri dönüşüm ve ileri dönüşüm gibi görece soyut kavramların somut materyaller, uygulamalı etkinlikler ve günlük yaşamla ilişkilendirilen doğrudan deneyimler aracılığıyla ele alınmasının kavramların anlamlandırılması destekleyebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, TÜBİTAK 4008 kapsamında 5D yaklaşımı temel alınarak gerçekleştirilen deneyim temelli sürdürülebilirlik temalı kapsayıcı etkinliklere katılan hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların sıfır atık, geri dönüşüm ve ileri dönüşüm kavramlarını nasıl anlamlandırdıklarını incelemektir.

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde durum çalışması deseninde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Samsun ili sınırları içerisinde III. kademe düzeyinde öğrenim gören, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan 6 kız 9 erkek toplam 15 çocuk oluşturmaktadır. Katılımcılar ölçüt örnekleme yöntemi yoluyla belirlenmiş olup, etkinlik alanlarına kolay ulaşım sağlayabilecek okullarda öğrenim gören çocuklardan seçilmiştir. Bununla birlikte hafif düzeyde zihinsel yetersizlik tanısına sahip olma, ilgili eğitim kademesinde öğrenim görme, proje etkinliklerine katılmaya gönüllü olma katılım ölçütlerine göre çalışma grubu belirlenmiştir.

Proje kapsamında etkinlikler toplam 5 gün sürmüş olup, çocuklarla sürdürülebilirlik temalı 15 etkinlik gerçekleştirilmiştir. Özel eğitimin önemi dikkate alınarak çalışma grubu üçe ayrılmış olup, etkinliklere beşer kişi katılım göstererek istasyon modeli oluşturulmuştur. Materyallerin dönüştürülebilir olmasına özellikle dikkat edilmiş olup çocukların 5D yaklaşımı temelinde etkinliklere katılmalarına rehberlik edilmiştir. Bu çerçevede çocukların kaynak kullanımı, tüketimin azaltılması, atık oluşumunun önlenmesi, atıkların ayrıştırılması, geri dönüştürülmesi, yeniden kullanılması ve kullanılmayan materyallere yeni işlevler kazandırılması (ileri dönüşüm) gibi süreçleri somut yaşantılar yoluyla deneyimlemelerine olanak sağlayan uygulamalara yer verilmiştir. Geri dönüşüm ve ileri dönüşüm çalışmalarında çocukların atık ya da kullanılmayan materyallerden yeni ürünler oluşturmaları sağlanmış; günlük yaşamda sürdürülebilir tercihler yapmaya ilişkin farkındalık geliştirmeye yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Eğitim süreci sınıf içi uygulamalarla sınırlandırılmamış; çocukların atık yönetimi ve sıfır atık uygulamalarını gerçek yaşam bağlamında gözlemleyebilmeleri amacıyla katı atık depolama tesisi, sıfır atık parkı ve bir dönüşüm okulu olan Samsun Atakum Alanlı Recep Asal Matematik ve Tabiat Okulu öğrenme ortamları olarak seçilmiştir. Böylece çocukların sürdürülebilirlik kavramlarıyla gözlem, doğrudan deneyim, uygulama ve ürün oluşturma süreçleri aracılığıyla etkileşim kurmaları amaçlanmıştır.

Verilerin toplanmasıda araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu araştırmanın amacı ve ilgili alanyazın doğrultusunda oluşturulmuş olup, çocukların gelişim ve öğrenme özellikleri dikkate alınarak soruların kısa, açık, somut ve anlaşılır biçimde ifade edilmesine dikkat edilmiştir. Hazırlanan görüşme

formu 3 alan uzmanına gönderilerek kapsam, anlaşılırlık ve çocukların özelliklerine uygunluk açısından incelenmiş, uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Etkinliklerin tamamlanmasının ardından çocuklarla bireysel yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, çocukların sürdürülebilirliğe ilişkin kavramları özellikle deneyimledikleri somut uygulamalar, kullanılan materyaller, ziyaret edilen öğrenme ortamları ve gerçekleştirilen etkinlikler üzerinden anlamlandırdıklarını göstermektedir. Çocukların geri dönüşüm ve sıfır atık kavramlarını daha çok atıkların ayrıştırılması, yeniden kullanılması ve çevrenin korunmasıyla ilişkilendirdikleri; ileri dönüşüm kavramını ise kullanılmayan matertallere yeni bir işlev kazandırma ve bu materyallerden yeni ürünler oluşturma üzerinden ifade ettikleri görülmüştür. Sonuçlar, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocuklara yönelik sürdürülebilirlik eğitimlerinde somut, uygulamalı ve deneyim temelli öğrenme ortamlarının kullanılmasının önemine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *sürdürülebilirlik eğitimi, 5D, sıfır atık, ileri dönüşüm, geri dönüşüm, zihinsel yetersizlik*

BİLDİRİ 60

Özel Eğitim Lisans Öğrencilerinin Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Algı ve Görüşlerinin İncelenmesi

Sanem Polat

Özel Eğitim Öğretmenliği, Trakya Üniversitesi

E-posta: ssanempolat@trakya.edu.tr

ÖZET

Yapay zekâ teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, eğitim süreçlerinde öğretim, değerlendirme, materyal geliştirme, bireyselleştirilmiş öğrenme ve öğrenci desteği gibi birçok alanda yeni fırsatlar ortaya çıkarmıştır. Özellikle özel eğitim alanında yapay zekâ teknolojilerinin öğrencilerin bireysel gereksinimlerine uygun öğrenme materyallerinin hazırlanması, öğretim süreçlerinin bireyselleştirilmesi, iletişim ve sosyal becerilerin desteklenmesi, öğrenme süreçlerinin izlenmesi ve öğretmenlerin mesleki çalışmalarının kolaylaştırılması açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, yapay zekânın eğitim ortamlarında etkili ve etik biçimde kullanılabilmesi, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının bu teknolojilere yönelik bilgi, deneyim ve algılarıyla yakından ilişkilidir. Bu nedenle geleceğin özel eğitim öğretmenlerinin yapay zekâyı nasıl algıladıklarının ve hangi amaçlarla kullandıklarının belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı, özel eğitim lisans öğrencilerinin eğitimde yapay zekâ kullanımına yönelik algılarını ve görüşlerini belirlemek ve bu algıların sınıf düzeyine, cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Ayrıca çalışmada öğrencilerin yapay zekâ kullanım sıklıkları, kullandıkları yapay zekâ araçları ve bu araçları kullanım amaçlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma eşzamanlı karma metod yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, bir devlet üniversitesinin Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programında öğrenim gören birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfta okuyan toplam 158 lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak "Eğitimde Yapay Zekâ Kullanımına Yönelik Öğretmenlerin Algısı Ölçeği" kullanılmıştır. Bunun yanında araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu/Görüşme Formu'ndan yararlanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu/Görüşme Formunda; öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, sınıf düzeyi, en sık kullandıkları yapay zekâ programı, yapay zekâyı kullanım sıklığı ve yapay zekâyı hangi amaçlarla kullandıklarına ilişkin dört soru ile yapay zekânın ödev desteği olarak kullanılmasına ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik bir açık uçlu soru yer almaktadır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş, veri toplama öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş ve elde edilen verilerin yalnızca bilimsel

amaçlarla kullanılacağı açıklanmıştır. Verilerin analizinde Nicel verilerin analizinde öncelikle öğrencilerin demografik özellikleri ve yapay zekâ kullanım biçimlerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri hesaplanmış; ölçek puanlarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri incelenmiştir. Dağılım normalitesi sağlandığı için çalışmada parametrik analizler tercih edilmiştir. Bunun için demografik değişken ile ölçme aracı arasındaki farklılık için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Nitel verilerin analizinde, açık uçlu sorudan elde edilen öğrenci görüşleri ise betimsel analiz ve içerik analizi yoluyla değerlendirilmiştir.

Araştırma bulgularında, Özel eğitim lisans öğrencilerinin sınıf düzeyine, cinsiyetine, en sık kullandığı yapay zekâ araçlarına ve kullanma amacına göre yapay zekâ kullanım algısı arasında istatiksel açıdan herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Özel eğitim lisans öğrencilerinin yaşı ile yapay zekâ kullanım algıları arasında istatiksel açıdan herhangi bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Özel eğitim lisans öğrencilerinin yapay zekâ kullanım sıklığı ile algıları arasında günde birkaç kez girenlerin, haftada birkaç kez girenlere göre öğretim alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu diğer öğrenme ve etik boyutunda anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca özel eğitim lisans öğrencilerinin yapay zekâ kullanımına ilişkin görüşlerinin içerik analizi sonuçlarında ise, katılımcı görüşlerinin yapay zekanın pratik yararları ile öğrenme ve bilişsel süreçlere ilişkin kaygılar arasında çeşitlendiğini göstermektedir. Katılımcı ifadelerinde, yapay zekanın bilinçli, kontrolü ve eleştirel biçimde kullanılması yönünde bir yaklaşım görülmektedir. Zaman tasarrufu, kolaylık ve bilgiye erişim olumlu değerlendirmelerde öne çıkarken, hazırcılık, bağımsız düşünme ve yaratıcılığın olumsuz etkilenmesine dair kaygılar da dile getirilmektedir.

Tüm bu bulgular ışığında öğretmen adaylarının sahip oldukları bireysel yenilikçilik özelliklerinin geliştirilmesi ve üretken yapay zekâ araçlarının barındırdığı riskler, etik hususlar, pedagojik ve akademik katkıları açısından bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi, yapay zekayı bilinçli kullanmasına yönelik eğitimlerin arttırılması, yapay zekâ entegrasyonu bakımından kritik öneme sahiptir. Bu doğrultuda özel eğitim öğretmenliği lisans programlarına yapay zekâ okuryazarlığına yönelik ders veya içeriklerin eklenmesi; öğrencilerin yapay zekâ araçlarını özel eğitimde etik, eleştirel, pedagojik ve uygulamaya dönük biçimde kullanmalarını sağlayacak etkinliklere yer verilmesi önerilmektedir. Ayrıca gelecekte yapılacak araştırmalarda farklı üniversitelerden daha geniş örneklemlerle, öğretmen adaylarının yapay zekâ algısını destekleyecek uygulamalı araştırmalar yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: *yapay zeka, yapay zeka programları, özel eğitim öğretmen adayları, yapay zeka algısı*

BİLDİRİ 61

Özel Eğitim Meslek Okullarında Okutulan Meslek ve Branş Dersleri Öğretim Programlarının Uygulanması Sırasında Öğretmenlerin Yaşadığı Sorunlar ve Bu Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri

Dilek Söz Altıntaş

Özel Eğitim Meslek Lisesi, Eskişehir Özkan Halaç Özel Eğitim Meslek Okulu

E-posta: omurfkerem@gmail.com

ÖZET

Bu çalışma, özel eğitim meslek okullarında okutulan meslek ve branş dersleri öğretim programlarının uygulanması sırasında öğretmenlerin yaşadıkları sorunları ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış; veriler, 11 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formuyla 2023-2024 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Eskişehir ilindeki bir özel eğitim meslek okulunda görev yapan 7 meslek öğretmeni ve 3 branş öğretmeni olmak üzere toplam 10 öğretmenle yüz yüze yapılan bire bir görüşmelerle toplanmıştır. Kolay ulaşılabilir örnekleme tekniğinin kullanıldığı çalışmada katılımcılar gönüllülük esasına göre belirlenmiş, gizlilik için K1, K2 gibi kodlar kullanılmıştır. Görüşme formunun geliştirilmesi sürecinde iki özel eğitim öğretmeniyle ön çalışma yapılmış, kapsam geçerliliği için üç uzman görüşü alınmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş; kodlamalar doğrultusunda ana tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Güvenirlik çalışması için iki özel eğitim öğretmeni, bir meslek öğretmeni ve nitel araştırma alanında çalışan iki öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır.

Analiz sonucunda katılımcı görüşleri 11 ana tema altında toplanmıştır: lisans eğitiminin özel eğitimdeki yeterliliği; program uygulamada yaşanan zorluklar; BEP hazırlama ve uygulama; özel eğitim yöntem ve tekniklerini kullanma; program içeriğine ilişkin görüşler; hedef ve kazanımların özel eğitime uygunluğu; içeriğin meslek edindirmeye etkisi; uygulama sürelerine ilişkin görüşler; bireyselleştirme ve uyarlama; sosyal ve toplumsal yaşama katkı; sorunlar ve çözüm önerileri. Bulgulara göre, 10 katılımcının tamamı lisans eğitimlerinde özel eğitimle ilgili bir ders almadıklarını ve aldıkları eğitimin özel eğitim alanında çalışmak için yetersiz olduğunu belirtmiştir. Programları uygularken en çok öğrencilerin seviye farklılıklarından, öğrenci özelliklerini bilmemekten, ders saatlerinin azlığından ve program içeriğinin öğrenci çeşitliliğine uygun olmamasından kaynaklanan zorluklar yaşanmıştır. BEP konusunda bazı öğretmenler bilgi sahibiyken çoğunluğu özel eğitim okuluna gelene kadar BEP hazırlamadığını ifade etmiş; öğretmenler bu süreçte özel eğitim öğretmenlerinden, hizmet içi eğitimlerden ve internet örneklerinden destek almıştır. Özel eğitim yöntem ve tekniklerini kullanan katılımcılar azınlıktadır; çoğunluk genel

öğretmenlik bilgisini özel eğitime uyarlamaya çalışmaktadır. Program içeriği konusunda görüşler ikiye ayrılmış; zengin modül havuzunu avantaj görenlerin yanı sıra içeriğin esnek olmadığını ve öğrenci düzeyinin üzerinde konular içerdiğini (ör. lehimleme, web tasarımı) belirtenler olmuştur. Hedef ve kazanımlar çoğunlukla uygun bulunmuş, öğrenci düzeyine göre indirgendiğinde başarıya ulaşıldığı belirtilmiştir.

Meslek edindirme konusunda meslek öğretmenleri yarı yarıya bölünmüş durumdadır; staj uygulamaları en kilit süreç olarak görülürken, işveren önyargıları ve güncellikten uzak içerikler sorun olarak dile getirilmiştir. Branş öğretmenlerine göre ise amaç meslek edindirmekten çok rahatlama, sosyal uyum ve duygusal gelişimdir. Modül süreleri meslek öğretmenlerinin tamamı tarafından uygun bulunmamış; haftalık 15 saatlik meslek dersleri son derece yeterli görülürken branş öğretmenleri 1 saatlik ders sürelerini yetersiz bulmuş ve en az 2 saat önermiştir. Katılımcıların tamamı programları uygularken bireyselleştirme ve uyarlama yaptığını belirtmiş; programların çoğunlukla öğrencilerin sosyal ve toplumsal yaşama katkısına hizmet ettiği yönünde görüş bildirilmiştir.

Sonuç olarak, yaşanan sorunların program içeriğinden, modül süreleri ve ders saatlerinden, öğrenci özellikleri ve seviye farklılıklarından, özel eğitim alan bilgisi yetersizliğinden ve araç-gereç ile malzeme eksikliğinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Öğretmenler; program içeriklerinin ve hedef-kazanımların güncellenmesi, modül sürelerinde ve ders saatlerinde düzenleme yapılması, lisans sürecinde özel eğitim derslerine yer verilmesi ve görev sürecinde hizmet içi eğitimler düzenlenmesi, seviyeleri birbirine yakın öğrencilerden oluşan sınıfların oluşturulması, araç-gereç ve materyal desteğinin sağlanması yönünde öneriler sunmuştur. Çalışma; alan yazında tek bir derse odaklanan araştırmalardan farklı olarak tüm meslek ve branş derslerini birlikte ele alması ve modül sürelerine ilişkin alan yazında daha önce rastlanmayan bir bulguya işaret etmesi bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *özel eğitim, özel eğitim meslek okulu, özel eğitimde mesleki eğitim, öğretim programı, hafif düzey zihinsel engelli öğrenci*

BİLDİRİ 62

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Sunulan Eğitim İçeriklerinin Yeterliliği: Öğretmen ve Veli Görüşleri

Halime Berber[1,*], Hamza Kaynar[2], Barış Doğrukök[3] & Alaeddin Emre Ağardan[2]

[1]*Üstün Yetenekliler, Necmettin Erbakan Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Afyon Kocatepe Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* halime_750@hotmail.com

ÖZET

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, özel gereksinimli bireylerin gelişimsel özellikleri ve bireysel gereksinimleri doğrultusunda destek eğitim hizmetlerinin sunulduğu önemli eğitim ortamlarıdır. Bu merkezlerde yürütülen eğitim uygulamalarının yalnızca akademik becerileri değil; iletişim, sosyal etkileşim, öz bakım, bağımsız yaşam ve günlük yaşam becerilerini de desteklemesi beklenmektedir. Bu nedenle eğitim içeriklerinin öğrencilerin gereksinimleriyle ne ölçüde örtüştüğü, günlük yaşamda kullanılabilir becerileri ne düzeyde desteklediği ve uygulamada ne ölçüde işlevsel olduğu, sunulan hizmetlerin niteliği açısından önemli bir değerlendirme alanıdır. Eğitim içeriklerinin bireysel gereksinimlerden uzaklaşması, öğrenilen becerilerin farklı ortam ve durumlara genellenmesini, kalıcılığını ve öğrencinin günlük yaşamındaki işlevselliğini sınırlayabilmektedir. Öğretmen ve veli görüşlerinin birlikte incelenmesi, mevcut uygulamaların güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerinin farklı paydaşların deneyimleri üzerinden ortaya konulmasına olanak sağlamaktadır. Bu araştırmanın amacı, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde sunulan eğitim içeriklerinin yeterliliğini öğretmen ve veli görüşleri doğrultusunda incelemektir. Bu kapsamda eğitim içeriklerinin öğrencilerin bireysel ve gelişimsel gereksinimlerine uygunluğu, işlevselliği, uygulanabilirliği, bireyselleştirilme düzeyi, günlük yaşam becerilerine katkısı ve geliştirilmesi gereken yönleri ele alınmaktadır. Araştırma nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde yürütülmektedir. Çalışma grubunu özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan 15 öğretmen ile bu merkezlerden destek eğitim hizmeti alan öğrencilerin 15 velisi olmak üzere toplam 30 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcılar araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen ölçütler temelinde ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve kişisel bilgi formu aracılığıyla toplanmaktadır. Görüşme formunda eğitim içeriklerinin öğrenci gereksinimlerine uygunluğu, planlanması ve uygulanması, bireyselleştirilmesi, günlük yaşam becerilerine katkısı, uygulamada karşılaşılan güçlükler ve içeriklerin geliştirilmesine yönelik sorular yer almaktadır. Elde edilen veriler içerik analizi yoluyla çözümlenecek; katılımcı görüşlerinden oluşturulan

kodlar, kategoriler ve temalar doğrultusunda öğretmen ve veli görüşleri karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Araştırmada veri toplama süreci devam ettiğinden bu aşamada nihai bulgular raporlanmamaktadır. Araştırmanın tamamlanmasıyla birlikte eğitim içeriklerinin güçlü ve sınırlı yönlerine, öğrenci gereksinimlerini karşılama düzeyine ve öğretmenlerle velilerin ortaklaşan ya da farklılaşan değerlendirmelerine ilişkin bulgular 36. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde paylaşılacaktır.

Araştırmanın, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde sunulan destek eğitim hizmetlerinin niteliğinin değerlendirilmesine uygulama temelli bir bakış açısı kazandırması beklenmektedir. Öğretmen ve veli görüşlerinin birlikte ele alınmasının, eğitim içeriklerinin daha bireyselleştirilmiş, işlevsel, öğrenci merkezli ve günlük yaşam gereksinimleriyle ilişkili biçimde geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bulguların öğretim planlama süreçlerinin iyileştirilmesi, aile katılımının güçlendirilmesi ve öğrencilerin farklı yaşam alanlarındaki gereksinimlerinin eğitim sürecine daha sistematik biçimde yansıtılması açısından uygulayıcılara yol gösterici olması ve karar vericilere somut öneriler sunması da beklenmektedir. Bu yönüyle çalışma, özel eğitim hizmet modellerinin niteliğinin geliştirilmesine ve bilimsel bilgi ile uygulama arasındaki bağın güçlendirilmesine ulusal bağlamda katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *bireyselleştirilmiş eğitim, özel eğitim hizmetleri, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, öğretmen görüşleri, veli görüşleri*

BİLDİRİ 63

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde Görme Yetersizliği Olan Öğrencilerin Bağımsız ve Yetkin Bireyler Olarak Yetiştirilmesi: Gereksinimler ve Programatik Öneriler

Önder İşlek

Özel Eğitim Öğretmenliği, Aksaray Üniversitesi

E-posta: islekonder@hotmail.com

ÖZET

Amaç

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, öğrencilerin zihinsel, sosyal, duygusal, fiziksel ve ahlaki gelişimini bir bütün olarak ele almakta; bilgi aktarmanın ötesinde, yetkin ve erdemli bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Modelde bireysel farklılıklara saygı, esneklik, farklılaştırılmış öğretim, çoklu okuryazarlıklar, sosyal-duygusal öğrenme ve okul temelli planlama önemli bir yer tutmaktadır. Bu yönüyle Model, farklı öğrenme gereksinimlerine cevap verebilecek kapsamlı bir genel eğitim yaklaşımı ortaya koymaktadır. Bununla birlikte görme yetersizliği olan öğrencilerin bu yapı içinde nerede konumlandığı ve görme yetersizliğinden kaynaklanan özgün eğitim gereksinimlerinin ne ölçüde karşılandığı açık değildir. Bu araştırmanın amacı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ni Genişletilmiş Çekirdek Müfredat (Expanded Core Curriculum [ECC]) açısından inceleyerek Modelin sunduğu imkânları ve tamamlanması gereken alanları belirlemektir.

Yöntem

Araştırma, nitel doküman analiziyle yürütülmüştür. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin ortak metni, öğrenci profili, beceriler çerçevesi, programlar arası bileşenleri ve farklılaştırma yaklaşımı, ECC'nin dokuz alanı temel alınarak incelenmiştir. Analizde yalnızca benzer kavramların bulunup bulunmadığına değil, görme yetersizliğine özgü becerilerin açıkça tanımlanıp tanımlanmadığına, öğretim ve değerlendirme süreçlerine nasıl yansıtıldığına ve bu süreçlerde sorumluluğun kimlere verildiğine odaklanılmıştır.

Bulgular

Bulgular, Maarif Modeli'nin görme yetersizliği olan öğrencileri ayrı bir grup olarak açık biçimde konumlandırmadığını; bu öğrencileri daha çok bireysel farklılıklar ve farklılaştırılmış öğretim çerçevesinde dolaylı olarak kapsadığını göstermektedir. Modelin bütüncül gelişim, öz düzenleme, sosyal-duygusal öğrenme, bağımsız hareket edebilme, üretkenlik, sorumluluk ve farklı okuryazarlık alanlarına yaptığı vurgu, görme yetersizliği olan öğrencilerin eğitimi açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Ancak bu genel hedefler; Braille, yönelim ve bağımsız hareket, duyusal verimlilik, görmeye özgü yardımcı

teknolojiler, sosyal etkileşim, bağımsız yaşam, kariyer eğitimi ve öz belirleme gibi doğrudan öğretim gerektiren alanları yeterince görünür kılmamaktadır. Başka bir ifadeyle Model, görme yetersizliği olan öğrencilerin genel programa nasıl erişeceğine ilişkin esnek bir zemin sunmakta; fakat onların gören akranlarının çoğunlukla gözlem ve tesadüfi öğrenmeyle kazandığı becerileri nasıl edineceğini açıklamamaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin görme yetersizliği olan öğrencilerin bütün eğitim gereksinimlerini tek başına karşılaması beklenmemelidir. Modelin asıl gücü, bu gereksinimlerin karşılanmasına engel olmayan, aksine farklılaştırma ve okul temelli planlama yoluyla tamamlayıcı düzenlemelere alan açan esnek yapısında bulunmaktadır. Bu nedenle ECC, Maarif Modeline alternatif ikinci bir müfredat olarak değil, görme yetersizliği olan öğrencilerin Modelde öngörülen ortak hedeflere erişmesini sağlayan tamamlayıcı bir program olarak düşünülmelidir. ECC alanlarının bireyselleştirilmiş eğitim programlarına yaşa ve gereksinime uygun, ölçülebilir hedeflerle yerleştirilmesi; öğretim için zaman ayrılması ve sorumlu uzmanların belirlenmesi, Modelin kapsayıcılık iddiasını uygulamada güçlendirebilir. Böylece görme yetersizliği olan öğrenciler yalnızca mevcut derslere uyarlamalarla katılan öğrenciler olarak değil, akademik başarılarının yanı sıra bağımsızlıkları, toplumsal katılımları ve yetişkin yaşamları da planlanan bireyler olarak eğitim sisteminde yer alabilir.

Anahtar Kelimeler: *genişletilmiş çekirdek müfredat, görme yetersizliği, kapsayıcı eğitim, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli; Görme Engellilere Özgü Eğitim programı*

Görme Yetersizliğine Özgü Eğitim Müfredatlarına Genel Bakış; On İki Ülke ile Türkiye'nin Karşılaştırılması

Önder İşlek

Özel Eğitim Öğretmenliği, Aksaray Üniversitesi

E-posta: islekonder@hotmail.com

ÖZET

Amaç

Görme yetersizliği olan öğrencilerin genel öğretim programını izlemesi, eğitime eşit erişim için gerekli olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Braille, yönelim ve bağımsız hareket, yardımcı teknoloji, bağımsız yaşam, sosyal etkileşim, öz belirleme ve kariyer eğitimi gibi beceriler çoğu öğrenci için doğrudan öğretim gerektirir. Ülkeler bu gereksinime aynı biçimde yanıt vermemekte; müfredat çerçeveleri, uyarlanmış programlar, uzman personel ve kaynak merkezleri gibi farklı yapılar kullanmaktadır. Bu araştırmanın amacı, 12 ülkedeki görme yetersizliğine özgü eğitim düzenlemelerini Türkiye ile karşılaştırmak ve Türkiye'ye uyarlanabilecek temel ilkeleri belirlemektir.

Yöntem

Karşılaştırmalı doküman analiziyle yürütülen araştırmada ABD, Almanya, Avustralya, Birleşik Krallık, Brezilya, Çin, İspanya, Japonya, Kanada, Kenya, Tayvan ve Yeni Zelanda'daki güncel resmî ve kurumsal belgeler incelenmiştir. Türkiye için Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Görme Yetersizliği Olan Bireyler İçin Destek Eğitim Programı ve ilgili özel eğitim düzenlemeleri değerlendirilmiştir. Ülkeler üstünlük sıralamasına tabi tutulmamış; görme yetersizliğine özgü içeriğin genel müfredatla ilişkisi, okul temelli sunumu, bireyselleştirme, uzman sorumlulukları, gelişimsel süreklilik ve geçiş düzenlemeleri karşılaştırılmıştır.

Bulgular

Ülkelerin görme yetersizliğine özgü eğitimi üç farklı yolla yapılandırdığı görülmüştür. ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'da Genişletilmiş Çekirdek Müfredat, genel müfredatın yerini almadan onu tamamlayan ve öğrencinin bağımsızlığı için doğrudan öğretilmesi gereken becerileri tanımlayan temel çerçevedir. Birleşik Krallık'ın CFVI çerçevesi ise eğitime erişim ile öğrencinin bağımsız biçimde erişmeyi öğrenmesini birlikte ele almakta; uzman desteğini erken çocukluktan yetişkinliğe uzanan gelişimsel sonuçlarla ilişkilendirmektedir.

Üçüncü gruptaki ülkeler tek tip bir model oluşturmamaktadır. Kenya'da yeterliğe dayalı ulusal programın görme yetersizliğine uyarlanmış tasarımlarında Braille okuryazarlığı ve

hareket eğitimi ayrı öğrenme alanları olarak yer almaktadır. Çin, Japonya ve Tayvan'da görme yetersizliğine özgü içerikler daha çok özel eğitim programları, görme engelliler okulları ve bu okulların genel eğitim kurumlarına sağladığı destek içinde düzenlenmektedir. Japonya'da özel gereksinimli eğitim okullarının çevredeki okullara uzmanlık ve materyal desteği sunan merkezler olarak çalışması dikkat çekmiştir. İspanya'da öğrencilerin büyük bölümü genel eğitim okullarına devam ederken ONCE'ye bağlı eğitim kaynak merkezleri ve uzman ekipler Braille, yardımcı teknoloji, yönelim ve bağımsız hareket, materyal uyarlama ve öğretmen danışmanlığı sağlamaktadır. Almanya'da eyalet temelli kaynak merkezi modelleri öğrenciyi kendi okulunda desteklemekte; uzman bilgi, değerlendirme ve materyali okula taşımaktadır. Brezilya'da ise kapsayıcı eğitim politikası, uzmanlaşmış eğitim desteği ve Benjamin Constant Enstitüsünün Braille, erişilebilir materyal, öğretmen eğitimi ve bağımsızlık becerilerine ilişkin çalışmaları birlikte yürütülmektedir.

Öte yandan, Türkiye'deki Destek Eğitim Programı; Braille, yönelim ve bağımsız hareket, işlevsel görme, öz bakım, günlük yaşam ve sosyal beceriler gibi alanlarda ayrıntılı amaçlar içermektedir. Buna karşılık kariyer eğitimi, planlı yetişkinliğe geçiş, öz belirleme, öz savunuculuk, eğlence ve serbest zaman ile çevresel erişilebilirlik ayrı ve gelişimsel program alanları olarak sistematik biçimde yapılandırılmamıştır. Yardımcı teknolojiye verilen yer de öğrencilerin değişen dijital erişim gereksinimlerini karşılayacak kapsam ve süreklilikte değildir. Ayrıca programın ağırlıklı olarak özel özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında uygulanması; okul temelli BEP, uzman personel, korunmuş öğretim zamanı ve gelişimsel izlemeyle ilişkisinin sınırlı kalması, hizmet sürekliliğini zayıflatmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Uluslararası örnekler, etkili bir yapının yalnızca öğretilecek becerileri sıralamakla kurulamayacağını göstermektedir. Türkiye'nin başka bir modeli doğrudan aktarması yerine mevcut programın güçlü içeriğini kariyer, geçiş, öz belirleme ve öz savunuculuk gibi eksik alanlarla tamamlaması; bu içeriği okul temelli değerlendirme, BEP, uzman sorumluluğu, izleme ve kurumlar arası koordinasyonla bütünleştirmesi gerektirdiğini göstermektedir. Böyle bir çerçeve, genel müfredata erişim ile bireyleri bağımsız yetişkin yaşamı için gerekli becerileri aynı eğitim sürecinde güvence altına alabileceğini göstermektedir..

Anahtar Kelimeler: *görme yetersizliğine özgü müfredat, karşılaştırmalı eğitim, okul temelli hizmetler, uzman personel, bireyselleştirilmiş eğitim programı*

BİLDİRİ 65

Okuma Güçlüğü Yaşayan Üç Öğrencinin Okuma Hızı ve Doğruluğundaki Değişimler: ReadKid Uygulama Sürecinden Bir Vaka Serisi

İlhan Kanlı

Özel Öğretim Öğretmenliği, MEB

E-posta: ilhankanli80@gmail.com

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı, okuma güçlüğü yaşayan üç ilkokul öğrencisinin bir aylık ReadKid Akıcı Okuma Programı uygulama sürecinde okuma hızı ve doğruluğunda gözlenen değişimleri incelemektir. Çalışmada, öğrencilerin gelişim örüntülerinin betimlenmesi ve hız ile doğruluğun birlikte değerlendirilmesinin öğretim kararlarına sağlayabileceği katkıların tartışılması amaçlanmıştır. Öğrencilerin başlangıç performansları ve uygulama sürecindeki değerlendirme sonuçları bireysel düzeyde ele alınmıştır.

Yöntem

Çalışma, okuma güçlüğü yaşayan üç ilkokul öğrencisinin bir aylık ReadKid uygulama sürecindeki gelişimlerinin izlendiği betimsel bir vaka serisi olarak yapılandırılmıştır. Katılımcıları, ikinci sınıf düzeyindeki bir ve üçüncü sınıf düzeyindeki iki öğrenci oluşturmaktadır. Öğrenciler Ö1, Ö2 ve Ö3 olarak kodlanmıştır. Her öğrenciye bir ay boyunca haftada üç oturum bireysel ReadKid eğitimi verilmiştir. Uygulama sürecinde öğrencilerin okuma hızı ve doğruluğunu destekleyen çalışmalar yürütülmüş; hatalı okunan sözcükler, Sözcük Tekrar Modülü kullanılarak tekrar edilmiştir. Ö3'ün eğitim süreci ayrıca erken okuryazarlık etkinlikleriyle desteklenmiştir. Ailelere, evde okuma çalışmalarını desteklemelerine yönelik aile eğitimi verilmiş ve aileler çocuklarıyla ev ortamında çalışmalar gerçekleştirmiştir. Veriler, öğrencilerin sesli okuma performanslarından elde edilen hız ve doğruluk ölçümleri ile ders sürecindeki doğrudan gözlemler yoluyla toplanmıştır. Ö1 ve Ö3 için başlangıçta iki ve sonraki değerlendirmede bir; Ö2 için başlangıçta bir ve uygulama sürecinde farklı tarihlerde iki ölçüm gerçekleştirilmiştir. Veriler öğrenci bazında betimsel olarak analiz edilmiş; başlangıç ve sonraki ölçümler okuma hızı ve doğruluğu açısından karşılaştırılmıştır.

Bulgular

Ö1'in başlangıç ölçümlerinde okuma hızı 11,77 ve 12,69 sözcük/dakika, sonraki değerlendirmede 20,00 sözcük/dakikadır. Okuma doğruluğu başlangıçta %90,91 ve %92,21 iken sonraki değerlendirmede %96,67'ye ulaşmıştır. Ö2'nin başlangıçtaki okuma hızı 9,95 sözcük/dakikadan sonraki ölçümlerde sırasıyla 24,77 ve 20,78 sözcük/dakikaya yükselmiştir. Doğruluk oranları ise sırasıyla %87,01, %88,68 ve %88,57'dir. Ö3'ün başlangıçtaki iki

ölçümünün ortalama okuma hızı 21,27 sözcük/dakikadan 25,41 sözcük/dakikaya; ortalama doğruluğu %82,09'dan %96,00'ya yükselmiştir. Bulgular, Ö1'de hız ve doğruluğun birlikte arttığını, Ö2'de hız artışına doğrulukta sınırlı değişimin eşlik ettiğini, Ö3'te ise doğruluk artışıyla birlikte hızda görece sınırlı değişim gözlendiğini göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bir aylık uygulama sürecinde üç öğrencinin de okuma hızı ve doğruluğunda gözlenen artışlar, ReadKid Akıcı Okuma Programı'nın okuma güçlüğü yaşayan öğrencilerin okuma becerilerini desteklemede etkili olabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte gelişimin öğrenciler arasında farklılaşması, uygulama sürecinde bireysel gereksinimlerin dikkate alınmasının ve hız ile doğruluğun birlikte izlenmesinin önemine işaret etmektedir. Bazı öğrencilerde hızdaki artışın, bazılarında ise doğruluktaki ilerlemenin öne çıkması, öğretim hedeflerinin öğrencinin performansına göre düzenlenmesi gerektiğini düşündürmektedir.

ReadKid kapsamında gerçekleştirilen düzenli bireysel oturumların, Sözcük Tekrar Modülü aracılığıyla hatalı okunan sözcükler üzerinde çalışılmasının ve aile eğitimiyle desteklenen ev uygulamalarının gözlenen ilerlemeye katkı sağlamış olması mümkündür. Ancak bu bileşenlerin katkıları ayrı ayrı değerlendirilmediğinden, değişimlerin hangi uygulamayla ne ölçüde ilişkili olduğu belirlenememektedir. Ayrıca Ö3'e sunulan erken okuryazarlık desteği, bu öğrencinin gelişimi yorumlanırken dikkate alınmalıdır.

Katılımcı sayısının azlığı, uygulamanın bir ayla sınırlı olması ve karşılaştırma koşulunun bulunmaması, programın etkililiğine ilişkin kesin bir yargıya ulaşılmasını sınırlandırmaktadır. Bu nedenle bulgular, ReadKid'in kullanımına ilişkin umut verici ön bulgular olarak değerlendirilmeli; programın etkililiği deneysel kontrol sağlayan araştırmalarla incelenmelidir. Gelecek çalışmalarda düzenli ölçümlerin yanı sıra kazanımların farklı metinlere aktarımının ve kalıcılığının değerlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Akıcı okuma, okuma doğruluğu, okuma güçlüğü, ReadKid*

BİLDİRİ 66

Özel Gereksinimli ve Özel Yetenekli Öğrencilerin Birlikte Öğrenme Sürecinde STEAM Temelli Kapsayıcı Eğitim Uygulamalarının İncelenmesi

Ali Kasım Bulut[1], Erdinç Okulmuş[1], Ümit Düzenli[1] & Mustafa Şahin Bülbül[2,*]

[1]*BİLSEM, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Kafkas Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* msahinbulbul@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmada, özel gereksinimli ve özel yetenekli öğrencilerin birlikte katıldığı STEAM temelli kapsayıcı eğitim uygulamalarının öğrencilerin öğrenme süreçleri, etkinliklere katılımı, akran iletişimi, iş birliği ve STEAM alanlarına yönelik tutumları üzerindeki yansımalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, TÜBİTAK 4008 kapsamında gerçekleştirilen "Karstronomi Bilim Şenliği En Özel Teknoloji Engelsiz STEAM Eğitimi" projesi kapsamında yürütülmüştür. Projenin temel amacı, özel gereksinimli bireylerin ve öğretmenlerin bilimsel ve teknolojik gelişimlerini desteklemek, STEAM yaklaşımı aracılığıyla eğitim ortamlarını zenginleştirmek ve farklı eğitim kurumlarından özel gereksinimli ve özel yetenekli öğrencileri kapsayıcı bir öğrenme ortamında bir araya getirmektir. Bu doğrultuda öğrencilerin birlikte üretmeleri, akranlarıyla iletişim kurmaları ve farklı özelliklere sahip bireylerle ortak öğrenme deneyimleri yaşamaları desteklenmiştir.

Araştırmaya 30 özel gereksinimli ve 16 özel yetenekli olmak üzere toplam 46 öğrenci katılmıştır. Uygulamalar sekiz farklı atölyede gerçekleştirilmiş ve öğrencilerin bilim, teknoloji, mühendislik, sanat ve matematik alanlarını bütünleştiren etkinliklerde aktif rol almaları sağlanmıştır. Proje sürecinde öğrenciler tarafından ahşap ürünler, fotoğraf çalışmaları, üç boyutlu baskılar, strateji oyunları, robotik kodlama ürünleri ve elektrik devreleri gibi çeşitli ürünler ortaya konulmuş; ayrıca yaratıcı yazma, senaryo ve mini tiyatro çalışmaları ile müzik etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Öğrenme sürecinin farklı ürün ve etkinliklerle desteklenmesi, öğrencilerin yalnızca akademik bilgi edinmelerine değil, aynı zamanda üretme, iletişim kurma ve birlikte çalışma deneyimi kazanmalarına olanak sağlamıştır.

Veri toplama sürecinde özel gereksinimli öğrenciler için 10 maddelik gözlem formu, özel yetenekli öğrenciler için ise 7 maddelik ön test-son test ölçme aracı kullanılmıştır. Ayrıca proje sürecinde veli, öğretmen ve rehberlerden de veri toplanmıştır. Özel gereksinimli öğrencilerin etkinliklere istekli katıldıkları, BİLSEM öğrencileriyle etkili iletişim kurabildikleri ve etkinlikleri büyük ölçüde destek almadan tamamlayabildikleri belirlenmiştir. Özel yetenekli öğrencilerin ön test puan ortalaması 4,05 iken son test puan ortalamasının 4,41'e yükseldiği görülmüştür. Bu bulgu, proje sürecinin özel gereksinimli

akranlarla iletişim ve STEAM etkinliklerine yönelik farkındalık açısından olumlu bir değişimle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Proje sürecindeki gözlemler, öğrencilerin başlangıçta bazı etkinliklerde özellikle neden-sonuç ilişkilerini kurma konusunda zorlanabildiklerini, ancak eğitmenlerin desteği ve özel yetenekli akranlarıyla etkileşimleri arttıkça etkinliklere daha aktif katıldıklarını ortaya koymuştur. Özel yetenekli öğrencilerin ise birlikte çalıştıkları arkadaşlarının öğrenme hızlarına duyarlı oldukları ve gerektiğinde onlara destek oldukları gözlenmiştir. Bu süreçte özel gereksinimli ve özel yetenekli öğrencilerin eşleştirilmesi ve akran eğitiminin kullanılması, ortak öğrenme deneyiminin önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, farklı özelliklere sahip öğrencilerin aynı öğrenme ortamında, ortak amaçlar doğrultusunda ve üretim temelli STEAM etkinlikleri içerisinde bir araya getirilmesinin sosyal etkileşim, akran desteği ve öğrenme deneyimlerinin çeşitlendirilmesi açısından önemli bir uygulama alanı oluşturduğu görülmektedir. Özellikle uygulamalı etkinlikler, tekrarlı öğrenme fırsatları ve anında geri bildirimlerin öğrencilerin öğrenme süreçlerini desteklediği; akran eğitiminin ise kapsayıcı öğrenme ortamının oluşturulmasında işlevsel bir yaklaşım sunduğu belirlenmiştir. Çalışma, özel gereksinimli ve özel yetenekli öğrencilerin birlikte öğrenmelerine dayalı STEAM uygulamalarının kapsayıcı eğitim bağlamında kullanılabileceğine ilişkin uygulama temelli bulgular sunmaktadır. Gelecekte gerçekleştirilecek çalışmalarda bu tür uygulamaların daha geniş katılımcı gruplarıyla ve farklı eğitim ortamlarında incelenmesi, öğrencilerin ilgi, tutum ve motivasyonlarındaki değişimin daha ayrıntılı biçimde ele alınmasına katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: *Kapsayıcı eğitim, STEAM eğitimi, akran eğitimi*

BİLDİRİ 67

Etiketten Potansiyele: Öğretmen Adaylarının Öğrenme Güçlüğü Kavramına İlişkin Algı, Beklenti ve Pedagojik Tutumlarının Vinyet Temelli İncelenmesi

Hatice Begüm Uyanık[1,*] & Zehra Sakallı[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* hbegumuyanik@gmail.com

ÖZET

Öğrenme güçlüğü (disleksi, diskalkuli, disgrafi vb.) tanısı almış olan öğrenciler genel eğitim sınıflarında kapsayıcı eğitim anlayışıyla eğitim hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. Ülkemizde bu öğrenciler tanılanarak özel eğitim hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. Öğretmenlerin sahip olduğu tutum, beklenti ve zihinsel şemalar bu öğrencilerin gelişimlerinde etkin rol oynamaktadır. Öğrencilerin "tanısı" ya da "etiketi" öğretmenlerin onlardan beklentisini şekillendirmekte, bazen tanımadan önce kendini gerçekleştiren kehanete yol açabilmektedir. Bu durum öğrencinin potansiyeline ket vurabilmektedir. Öğretmen adaylarının mesleğe başlamadan önce öğrenme güçlüğüne dair tutum, beklenti ve zihinsel şemalarını anlamak üzere görüşmelerin yapılması hizmet öncesi eğitim programlarının önemli bir parçasıdır. Bu adayların varsayımsal sınıf içi davranışları, alanyazın incelendiğinde, bilgi ve farkındalığın düşük olması sebebiyle yetersiz bulunabilmektedir. Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının öğrenme güçlüğü kavramı, öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilere ilişkin beklentileri ve pedagojik tutumları hakkında görüşlerini almaktır. Araştırmada öğretmen adaylarının öğrenme güçlüğü hakkındaki beklentileri ve zihinsel şemalarını detaylı bir şekilde incelemek amacıyla nitel araştırma türlerinden biri olan fenomenoloji kullanılmıştır. Fenomenoloji bireylerin belirli bir olguya yönelik yaşantılarının ve bu yaşantılara yükledikleri anlamların ortaya konmasına imkân tanıması nedeniyle tercih edilmiştir. Araştırmanın bulguları tematik analiz yoluyla analiz edilmiştir. 34 öğretmen adayıyla yapılan vinyetlerle desteklenmiş e-görüşmeler sonucunda öğrenme güçlüğünün zihinsel yetersizlikle karıştırıldığı ortaya konmuştur. Katılımcıların çoğunluğu ilk olarak öğrencinin tanı etiketinin bilinmesinin derste onun için bir farklılık yaratacağını kabul etmiştir; bu kabulün ince bir ayrımı olacağını da vurgulamıştır. Çoğunluk bu tutumu beklentiyi düşürmekten ziyade çocuğu süreçte koruma refleksi olarak tanımlamaktadır. Tanı bilgisinin öğretmenlerin beklentilerini düşürdüğü, olumsuz akran etkileşimlerinde öğretmenin rolünün esnek olması gerektiği, öğrencinin yaşadığı hayal kırıklığının öğretmende vicdan azabı etkisi yarattığı da öğretmen adaylarının görüşlerinden ortaya konulmuştur. Katılımcıların büyük kısmı, tanının akranlarca fark edilmesinin riskli olduğunu öngörmektedir. Dışlama, alay ve zorbalığın artacağı, öğretmenlerin rolüyle bu

olumsuz durumların yönetilebileceği düşünülmektedir. Katılımcılar potansiyele ket vurma riski ile koruma arasındaki dengeyi nasıl sağladıklarına ilişkin tanıyı tamamen yok saymamak, ancak sınıf içinde o öğrenci için tek belirleyici faktör olarak da kabul etmemek olarak belirlemiştir. Ayrıca, öğrenme güçlüğü dersinin çıktılarından biri olan öğrenme güçlüğü hakkındaki tutumda olumlu değişiklik olduğu görülmektedir. Eşitlik ilkesine dayanan eğitimin vurgulandığı belirlenmiştir. Bu bulgular ışığında, hizmet öncesi öğrenme güçlüğü dersinin zorunlu hâle getirilmesi tüm bölümlerin alacağı bir ders olarak öğretmen adaylarına olumlu katkılar sağlayabilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Öğrenme güçlüğü, öğretmen adayları, fenomenoloji*

BİLDİRİ 68

Exploring the Role of Teacher Assistants in UAE Inclusive Schools through the Wider Pedagogical Model

Ashraf Moustafa

Special and Gifted Education, UAEU

E-posta: ashraf.m@uaeu.ac.ae

ÖZET

This study investigates the lived experiences of teacher assistants (TAs) working in both special and inclusive schools within the United Arab Emirates (UAE), using the wider pedagogical role model as a guiding framework. Although global literature has extensively examined the role of TAs in Western inclusive education systems, their contributions in non-Western and Arabian contexts remain underexplored. The researcher highlight that discussions about TAs are "mainly limited to Western context despite their continuous deployment in special schools" , emphasizing the need for localized understanding.

The study employed a qualitative interpretive design, engaging 12 teacher assistants through one-on-one interviews and focus group discussions. Participants represented public special schools, public regular schools, and private regular schools, offering a diverse perspective on TA roles across settings. The analysis followed thematic procedures aligned with the three components of the wider pedagogical role model: preparedness, deployment, and practice.

Findings revealed that many TAs felt adequately prepared for their roles, especially those who received induction training or professional development. Some participants described entering the role without prior training, noting initial fear or uncertainty when working with students with disabilities. As one TA stated, "When I started, it was so hard for me… I had no training or experience" . Over time, however, most developed confidence and competence, particularly when supported by special education teachers.

Despite improvements in preparation, significant challenges emerged in deployment. TAs reported being assigned multiple responsibilities, including one-on-one instructional support, behavior management, academic modifications, and even direct teaching sometimes without formal teaching qualifications. This aligns with global concerns that TAs may be over-utilized or mis-utilized, performing duties beyond their intended supplementary role.

The practice dimension revealed mixed experiences with collaboration. While special education teachers were described as supportive, many TAs struggled to collaborate with general education teachers, who sometimes resisted their presence in the classroom. Challenges also extended to working with parents, particularly when families were in denial about their child's disability or did not provide adequate home support.

Additional concerns included job insecurity especially in private schools where TAs are paid directly by parents and the emotional and behavioral demands of supporting students with complex needs. Participants expressed a strong need for clearer national guidelines, structured training, and improved collaboration frameworks.

Overall, the study provides critical insight into the realities of TAs in the UAE and underscores the need for national policy development to clarify recruitment standards, role expectations, training pathways, and collaborative practices. Strengthening these areas would enhance the quality of support provided to students with disabilities and improve the sustainability of TA roles in both inclusive and special education environments.

Anahtar Kelimeler: *Teacher assistants; UAE schools; inclusive education; special education; wider pedagogical role*

BİLDİRİ 69

Doğa Temelli Kapsayıcı Eğitim Uygulamalarının Özel Gereksinimli Öğrencilerin Gelişimi ve Sosyal Katılımına Yansımaları

Şeyda Kurnaz[1,*], Mehmet Özdemir[2] & Onur Örtlek[3]

[1]*Sınıf Öğretmenliği, Aydın İncirliova Acarlar Fatih Sultan Mehmet İlkokulu*
[2]*Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi*
[3]*Veteriner Fakültesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* naz_seyda@hotmail.com

ÖZET

Kapsayıcı eğitim, özel gereksinimli öğrencilerin eğitim ortamlarına fiziksel olarak erişimlerinin sağlanmasının ötesinde, öğrenme süreçlerine etkin katılımlarını, akranlarıyla etkileşim kurmalarını ve sosyal yaşama anlamlı biçimde dahil olmalarını gerektiren bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan öğrencilerin farklı gelişim özelliklerine ve öğrenme ihtiyaçlarına uygun öğrenme ortamlarının oluşturulması önem taşımaktadır. Doğa temelli okul dışı öğrenme ortamları, öğrencilerin doğrudan deneyim yoluyla öğrenmelerine, çevrelerini gözlemlemelerine, gerçek yaşam durumlarıyla ilişki kurmalarına ve öğrenme sürecinde aktif rol almalarına olanak sağlamaktadır. Özellikle özel gereksinimli öğrenciler açısından yapılandırılmış doğa deneyimleri; bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişim alanlarını bir arada destekleyen öğrenme yaşantıları sunabilmektedir. Bu araştırmanın amacı, doğa temelli ve farklılaştırılmış öğrenme uygulamalarının özel gereksinimli öğrencilerin gelişim alanları, çevre farkındalıkları ve sosyal katılımlarına yansımalarını incelemektir.

Araştırmanın çalışma grubunu ortaokul kademesinde öğrenim gören 14 özel gereksinimli öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcıların 10'u kaynaştırma öğrencisi, 2'si hafif düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan ve 2'si orta-ağır düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerden oluşmaktadır. Uygulama süreci altı gün boyunca gerçekleştirilmiş ve doğa temelli öğrenme yaklaşımı temel alınmıştır. Öğrencilerin sulak alanlar ve bu alanların çevresinde yaşayan göçmen kuşları ve yaşam alanlarını incelemeleri sürecin temelini oluşturmuştur. Özellikle gri balıkçıl kuşlarının gözlemlenmesi üzerinden yürütülen etkinliklerde öğrencilerin doğayı yalnızca gözlemlemeleri değil, doğadaki canlılar arasındaki ilişkileri fark etmeleri, çevreyi sorgulamaları ve edindikleri deneyimleri farklı yollarla ifade etmeleri amaçlanmıştır.

Uygulama sürecinde Gözlem, Bilim, Sanat, Müzik, Drama, Oyun, Yazar Kuş ve Doğa atölyeleri gerçekleştirilmiştir. Atölyeler oluşturulurken farklı gelişim özelliklerine sahip öğrencilerin öğrenme sürecine katılımlarının desteklenmesi amacıyla farklılaştırılmış öğretim yaklaşımından yararlanılmıştır. Öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınarak

etkinliklerin gözlem, uygulama, hareket, yaratıcı ifade ve grup çalışması boyutları birlikte ele alınmıştır. Böylece öğrencilerin yalnızca bilgi edinmeleri değil; merak etme, gözlem yapma, iletişim kurma, iş birliği yapma, kendini ifade etme ve doğayla etkileşim kurma becerilerinin de desteklenmesi hedeflenmiştir. Drama, müzik ve sanat etkinlikleri aracılığıyla öğrencilerin yaşantılarını farklı yollarla ifade etmelerine; gözlem ve bilim etkinlikleri aracılığıyla ise neden-sonuç ilişkileri kurmalarına ve sorgulayıcı düşünme süreçlerine katılmalarına fırsat verilmiştir.

Araştırma karma yöntem deseninde yürütülmüştür. Nicel veriler ön test ve son test uygulamalarıyla elde edilmiş; bu kapsamda öğrencilerin çevre farkındalığı, bilgi düzeyi ve tutumlarındaki değişimler incelenmiştir. Nitel veriler ise gözlem formları, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve öğrencilerin uygulama sürecinde ortaya koydukları ürünler aracılığıyla toplanmıştır. Öğrencilerin hazırladıkları resimler, hikâyeler, drama çalışmaları, müzik etkinlikleri ve fiziksel performansları da değerlendirme sürecinde veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz ve tema analizi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları, uygulama sonrasında öğrencilerin doğa ve çevre farkındalıklarında gelişim olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin gri balıkçıl kuşlarının yaşam alanları, göç süreçleri ve doğal yaşamın korunmasına ilişkin bilgi düzeylerinde artış gözlenmiştir. Uygulama sürecinde öğrencilerin bilimsel gözlem yapma becerilerinin geliştiği, çevrelerine yönelik dikkatlerinin arttığı ve doğaya ilişkin meraklarının güçlendiği belirlenmiştir. Bunun yanında grup etkinliklerinin öğrencilerin iş birliği yapma, iletişim kurma ve sosyal etkileşim becerilerini desteklediği görülmüştür. Özellikle drama, müzik ve sanat etkinliklerinde öğrencilerin kendilerini daha rahat ifade ettikleri ve özgüvenlerinde olumlu gelişmeler gözlendiği belirlenmiştir. Doğa temelli etkinliklerin öğrencilerin öğrenme motivasyonlarını artırdığı ve öğrenme sürecine daha aktif katılım göstermelerini desteklediği görülmüştür.

Sonuç olarak araştırma, doğa temelli ve farklılaştırılmış öğrenme uygulamalarının özel gereksinimli öğrencilerin farklı gelişim alanlarını destekleyen ve öğrenme süreçlerine aktif katılımlarını sağlayan kapsayıcı öğrenme yaşantıları oluşturabileceğini göstermektedir. Bulgular, kapsayıcılığın yalnızca öğrencilerin aynı eğitim ortamında bulunmalarıyla sınırlı olmadığını; öğrencilerin bireysel farklılıklarının dikkate alındığı, aktif katılım gösterebildikleri, akranlarıyla etkileşim kurabildikleri ve gerçek yaşamla ilişki kuran deneyimler yaşayabildikleri öğrenme ortamlarının oluşturulmasının da önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda doğa temelli okul dışı öğrenme ortamlarının özel gereksinimli öğrencilerin eğitim süreçlerine daha etkin katılımını destekleyen tamamlayıcı öğrenme alanları olarak değerlendirilmesi ve farklılaştırılmış etkinliklerle yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Doğa Temelli Eğitim, Kapsayıcı Eğitim, Özel Gereksinimli Öğrenciler, Farklılaştırılmış Öğretim, Sosyal Katılım*

BİLDİRİ 70

Bilgilendirici Oturumların Belediye Çalışanlarının Engellilere Yönelik Tutumlar Üzerindeki Etkisi

İpek Gülsün[1] & Mustafa Kurt[2,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bursa Uludağ Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* mustafakurt@uludag.edu.tr

ÖZET

Amaç: Belediyeler, sundukları hizmetler aracılığıyla engelli bireylerin günlük yaşamına doğrudan temas eden kurumlar olduğundan, belediye çalışanlarının engelli bireylere yönelik tutumları, hizmetlerin niteliğini ve erişilebilirliğini yakından etkilemektedir. Olumsuz tutumlar engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişiminin önündeki başlıca engellerden biri olarak görülürken, olumlu tutumlar daha kapsayıcı bir kurum kültürüne katkı sağlamaktadır.

Alanyazın bilgilendirme temelli etkinliklerin, özellikle akademisyenler tarafından yürütülen sunum ve eğitimlerin, engellilik konusunda daha bilinçli ve olumlu tutumların geliştirilmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Türkiye'de bu tür müdahale çalışmaları genellikle öğretmenler, öğretmen adayları ve üniversite öğrencileriyle yürütülmüş olup, belediye personeli gibi vatandaşla doğrudan temas hâlindeki kamu çalışanlarını konu alan çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Bu çalışmanın amacı, belediye çalışanlarına yönelik engellilik konulu bilgilendirme oturumlarının engelliliğe yönelik tutumlar üzerindeki etkisini incelemek ve söz konusu etkinin zaman içindeki kalıcılığını değerlendirmektir.

Yöntem: Araştırma deseni, yarı deneysel desenlerden tek grup ön test-son test ve izleme modeline dayalı olarak tasarlanmıştır. Katılımcılar Bursa iline bağlı bir ilçe belediyesinde görev yapmakta olan 145 çalışandan oluşmaktadır.

Çalışanlara sunum öncesinde ve hemen sonrasında tutum ölçeği uygulanmış, ardından eğitimin etkisinin kalıcılığını belirlemek amacıyla 4 ay sonra izleme (kalıcılık) testi yapılmıştır. Araştırma verileri, Demografik Bilgiler Formu'nun yanı sıra Kaner (2008) tarafından geliştirilen ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürlüler İdaresi tarafından yayımlanan Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ) kullanılarak elde edilmiştir. ÖYTÖ, Eğitim Ortamı, Kişilerarası İlişkiler, Çalışma Hayatı, Aile Hayatı, Kişisel Özellikler ve Bağımsız Yaşam Yetkinliği olmak üzere altı alt ölçeğe ayrılmış 43 maddeden oluşmaktadır.

Elde edilen veriler SPSS (Version 20) programı kullanılarak düzenlenmiş; katılımcıların demografik özellikleri ile ön test, son test ve izleme ölçümlerine ait betimleyici istatistikler hesaplanmıştır.

Bulgular: SPSS ile gerçekleştirilen betimleyici analizlere göre, katılımcıların ÖYTÖ toplam puanı ön testten son teste yükselmiş; izleme testinde hafif bir gerileme görülse de ön test düzeyinin belirgin şekilde üzerinde kalmıştır. Ölçeğin altı alt boyutunun (Kişisel Özellikler, Eğitim Ortamı, Çalışma Hayatı, Aile Hayatı, Kişilerarası İlişkiler, Bağımsız Yaşam Yetkinliği) tamamında benzer bir örüntü gözlenmiş; her birinde son testte artış, izleme testinde ise ön test düzeyinin üzerinde kalan kısmi bir gerileme yaşanmıştır. En düşük düzeyde başlayan Kişisel Özellikler ve Eğitim Ortamı boyutları son testte en belirgin artışı gösterirken, Kişilerarası İlişkiler ve Bağımsız Yaşam Yetkinliği boyutlarındaki kazanım izleme testinde en kalıcı olmuştur. Bilgilendirme oturumlarının ÖYTÖ toplam puanı ile tüm alt boyutlardaki tutumları olumlu yönde etkilediği ve bu değişimin büyük ölçüde korunduğu görülmüştür.

Sonuç: Elde edilen betimleyici bulgular, kamu kurumu çalışanlarına yönelik düzenlenen kısa süreli bilgilendirme eğitimlerinin engelliliğe yönelik tutumları olumlu yönde etkileyebileceğine işaret etmektedir. İzleme testinde gözlenen hafif gerilemeye karşın kazanımın büyük ölçüde korunmuş olması, bu etkinin kısa vadeli değil, orta vadede de sürdürülebilir olabileceğini düşündürmektedir. Bu ön bulgular dahi, etkinin sürdürülebilirliği için periyodik eğitimlerin ve kurumsal politikaların yeniden ele alınmasının desteklenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu çalışma, yerel yönetim çalışanlarının engelli bireylere yönelik hizmet sunumundaki farkındalık düzeyinin artırılmasına yönelik uygulamalara katkı sağlaması bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Engellilik, engellilere yönelik tutumlar, farkındalık eğitimi, belediye çalışanları, kamu personeli*

BİLDİRİ 71

Engelli Bireyler Tarafından Gerçekleştirilen Bilgilendirici Oturumların Lise Öğrencilerinin Engelli Bireylere Yönelik Tutumları Üzerindeki Etkisi

İpek Gülsün[1] & Mustafa Kurt[2,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bursa Uludağ Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* mustafakurt@uludag.edu.tr

ÖZET

Amaç: Tutumlar, bir varlığa yönelik olumlu ya da olumsuz değerlendirme eğilimi olarak tanımlanmakta ve bireyin karar alma süreçlerini, dolayısıyla davranışlarını doğrudan etkilemektedir. Engellilik bağlamında, engelli bireylere yönelik tutumlar, eğitim ortamı, kişilerarası ilişkiler, çalışma yaşamı, aile yaşamı, kişisel özellikler ve bağımsız yaşam becerileri gibi pek çok alanda toplumsal algıyı ve davranışları şekillendirmektedir.

Özellikle lise öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının hâlâ gelişim aşamasında olması, bu tutumların hedefe yönelik müdahalelerle olumlu yönde değiştirilebileceğini göstermektedir. Olumsuz tutumlar kaynaştırma eğitiminin önündeki en büyük engellerden biri olarak görülürken, olumlu tutumlar daha kapsayıcı bir okul kültürüne katkı sağlamaktadır. Alanyazında, tutum değişiminde hem bilgilendirme temelli etkinliklerin hem de doğrudan/dolaylı etkileşimin etkili olduğu vurgulanmaktadır. Allport'un temas hipotezine göre, uygun koşullarda gerçekleşen anlamlı temas önyargıyı azaltır ve olumlu tutumları artırır.

Türkiye'de bu alandaki çalışmalar genellikle öğretmenler, öğretmen adayları ve üniversite öğrencileriyle yürütülmüş; müdahaleler de çoğunlukla engelli olmayan akademisyenler tarafından uygulanmıştır. Ancak alanyazın engelli bireylerin bizzat yürüttüğü farkındalık etkinliklerinin kendi deneyim ve bilgileriyle tutum değişiminde daha etkili olabileceğine işaret etmektedir. Bu çalışma, engelli bireyler tarafından yürütülen engellilik farkındalık etkinliklerinin lise öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumları üzerindeki etkisini, ön test-son test karşılaştırmasıyla incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem: Araştırmada yarı deneysel desenlerden tek gruplu ön test-son test modeli kullanılmıştır. Katılımcılar,Bursa ilindeki 24 liseye kayıtlı toplam 2.732 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların 1.970'i (%72,11) kız, 762'si (%27,89) ise erkektir. Tüm katılımcıların yaşları 15 ile 18 arasında olup, ortalama yaş 15,42'dir.

Veriler, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi (Türkiye Ulusal Ajansı) tarafından desteklenen, ÖGB'lerin kapasitelerini geliştirerek engellilik konusunda farkındalığı artırmayı amaçlayan «Gençler İçin Engelli Farkındalığının Artırılması Projesi»

adında bir proje kapsamında, 2023 yılında basılı ve elektronik anketler aracılığıyla toplanmıştır.

Proje iki aşamadan oluşmaktadır. Projenin birinci aşamasında gönüllü katılım gösteren 38 engelli birey için engelli farkındalığı, Web 2.0 araçlarının kullanımı, dijital yetkinlikler ve etkili sunum teknikleri konularını içeren bir gelişim programı uygulanmıştır. Projenin ikinci aşamasında ise gelişim programını tamamlayan engelli bireyler araştırmacılarla birlikte 24 okulu ziyaret ederek bilgilendirme oturumlarını gerçekleştirmiştir. Bilgilendirme oturumlarını yürüten 38 ÖGB'nin %60,53'ü erkek olup yaş ortalaması 27,66'dır.

Bilgilendirme oturumlarında engellilik kavramı ve farklı engel türlerine ilişkin farkındalık sunumları yapılmıştır. Ayrıca soru-cevap etkinlikleri yoluyla öğretmen adaylarıyla etkileşim kurulmuş ve engelli farkındalığına ilişkin bilgi paylaşılmıştır. Oturumlar yaklaşık bir saat sürmüştür.

Öğretmen adaylarına sunum öncesinde ve hemen sonrasında tutum ölçeği uygulanmıştır. Araştırma verileri, Demografik Bilgiler Formu'nun yanı sıra Kaner (2008) tarafından geliştirilen ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürlüler İdaresi tarafından yayımlanan Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ) kullanılarak elde edilmiştir. ÖYTÖ, Eğitim Ortamı, Kişilerarası İlişkiler, Çalışma Hayatı, Aile Hayatı, Kişisel Özellikler ve Bağımsız Yaşam Yetkinliği olmak üzere altı alt ölçeğe ayrılmış 43 maddeden oluşmaktadır.

Verilerin Analizi: Araştırma verileri Shapiro-Wilk ve Kolmogorov-Smirnov testleri tüm değişkenlerde anlamlı normallik sapması göstermiş olsa da, büyük örneklem (N=2.732) nedeniyle bu sonuçlar temkinli yorumlanmış; görsel incelemelerde ön test dağılımlarının çoğunlukla normale yakın, son test dağılımlarının ise hiçbirinin normal olmadığı görülmüştür. Normallik varsayımı sağlanmadığından, ön test-son test farkları Wilcoxon işaretli sıralar testiyle değerlendirilmiş; betimsel istatistikler medyan ve çeyrekler açıklığı ile raporlanmış; etki büyüklüğü $Z/\sqrt{N}$ formülüyle hesaplanmış ve Cohen'in (1988) kriterlerine göre yorumlanmıştır.

Bulgular: Bulgular, farkındalık etkinliklerinden önce lise öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının, tüm alt boyutlarda olumsuz-nötr düzeyde, eğitim ortamı boyutunda olumsuz, çalışma yaşamı, aile yaşamı, kişisel özellikler, bağımsız yaşam becerisi ve genel tutum puanlarının ise nötr noktanın hafif altında, kişilerarası ilişkiler boyutunda ise nötr düzeyde olduğunu göstermektedir.

Etkinliklerden sonra tüm boyutlarda tutumlar olumlu düzeye yükselmiştir. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına göre, genel tutum puanlarında ön test-son test arasında istatistiksel olarak anlamlı bir artış saptanmış ve bu farkın yüksek düzeyde etki büyüklüğüne işaret ettiği bulunmuştur. Benzer şekilde, eğitim ortamı, kişilerarası ilişkiler, çalışma yaşamı, aile yaşamı, kişisel özellikler ve bağımsız yaşam becerisi alt boyutlarının tamamında medyan puanlar anlamlı şekilde artmış ve altı boyutun tümünde yüksek düzeyde etki büyüklüğü elde edilmiştir.

Sonuç: Bu çalışma, engelli bireyler tarafından yürütülen farkındalık etkinliklerinin lise öğrencilerinin tüm boyutlarda (eğitim, ilişkiler, çalışma ve aile yaşamı, kişisel özellikler,

bağımsız yaşam) olumsuz-nötr tutumlarını olumluya dönüştürdüğünü ve bu değişimin yüksek düzeyde etki büyüklüğüyle anlamlı olduğunu göstermektedir. Bulgular, okulların farkındalık etkinliklerinde engelli bireyleri yalnızca konu olarak değil, etkinliklerin tasarım ve uygulama sürecinde doğrudan yer alan bir paydaş olarak konumlandırmanın önemine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *engelli bireyler; lise öğrencileri; kapsayıcı eğitim; tutum; temas hipotezi*

BİLDİRİ 72

Engelli Bireyler Tarafından Gerçekleştirilen Bilgilendirici Oturumların Öğretmen Adaylarının Engelli Bireylere Yönelik Tutumları Üzerindeki Etkisi

İpek Gülsün[1] & Mustafa Kurt[2,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bursa Uludağ Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* mustafakurt@uludag.edu.tr

ÖZET

Amaç: Engelli bireylere yönelik tutumlar, kişisel, kişilerarası, eğitimsel, mesleki, ailevi ve bağımsızlık gibi yaşamın birçok alanında nasıl algılandıklarını ve muamele gördüklerini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Öğretmenlerin engelliliğe yönelik tutumlarının bu öğrencilere eğitim ortamlarında nasıl yaklaşıldığını, destek verildiğini ve dahil edildiğini etkilediği bilinmektedir. Bu durum özellikle öğretmen adayları için önem taşımaktadır; çünkü engellilikle ilgili inanç ve algılar, gelecekteki mesleki uygulamalar ve kaynaştırmaya yönelik stratejilerin uygulanma niyetleriyle ilişkilendirilmektedir.

Alanyazın engelliliğe yönelik tutumların eğitsel ve deneyimsel müdahalelerle değiştirilebileceğini göstermektedir. Ders içerikleri, farkındalık eğitimleri ve eğitmenler/uzmanlar tarafından sunulan bilgilendirme temelli yaklaşımların öğretmen adaylarında daha bilinçli ve olumlu algılar oluşturduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, engelli bireylerle doğrudan ve anlamlı temas fırsatı sunan etkileşim temelli yaklaşımların da öğretmen adaylarının tutumlarını olumlu yönde etkilediği ve onlarla etkileşimde daha fazla rahatlık sağladığı görülmüştür. Bu bulgular, hem bilgilendirmeyi hem de anlamlı etkileşimi bir arada sunan müdahalelerin tutum değişiminde özellikle etkili olabileceğine işaret etmektedir.

Bu alanda önemli bir birikim olmasına rağmen, doğrudan engelli bireyler tarafından yürütülen müdahalelere ilişkin araştırmalar sınırlı kalmaktadır. Bu tür yaklaşımların hem birinci elden engellilik deneyimini hem de yaşanmışlığa dayalı etkileşim fırsatını bir arada sunabileceği düşünülmektedir; ancak bu müdahalelerin öğretmen adaylarının tutumlarındaki değişimle nasıl ilişkili olduğu büyük ölçüde araştırılmamıştır. Bu çalışma, engelli bireyler tarafından yürütülen bilgilendirme oturumları sonrasında öğretmen adaylarının engelli bireylere yönelik tutumlarındaki değişimi inceleyerek bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Yöntem: Araştırmada yarı deneysel desenlerden tek gruplu ön test-son test modeli kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları Bursa ilindeki bir üniversitede öğrenim gören 717

öğretmen adayından oluşmuştur. Katılımcıların 566'sı (%78,94) kadın, 151'i (%21,06) ise erkektir. Katılımcıların yaşları 18 ile 30 arasında değişmektedir ve ortalama yaş 20,55'tir.

Veriler, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi (Türkiye Ulusal Ajansı) tarafından desteklenen, ÖGB'lerin kapasitelerini geliştirerek engellilik konusunda farkındalığı artırmayı amaçlayan «Gençler İçin Engelli Farkındalığının Artırılması Projesi» adında bir proje kapsamında, 2023 yılında basılı ve elektronik anketler aracılığıyla toplanmıştır.

Proje iki aşamadan oluşmaktadır. Projenin birinci aşamasında gönüllü katılım gösteren 38 engelli birey için engelli farkındalığı, Web 2.0 araçlarının kullanımı, dijital yetkinlikler ve etkili sunum teknikleri konularını içeren bir gelişim programı uygulanmıştır. Projenin ikinci aşamasında ise gelişim programını tamamlayan engelli bireyler araştırmacılarla birlikte 24 okulu ziyaret ederek bilgilendirme oturumlarını gerçekleştirmiştir. Bilgilendirme oturumlarını yürüten 38 ÖGB'nin %60,53'ü erkek olup yaş ortalaması 27,66'dır.

Bilgilendirme oturumlarında engellilik kavramı ve farklı engel türlerine ilişkin farkındalık sunumları yapılmıştır. Ayrıca soru-cevap etkinlikleri yoluyla öğretmen adaylarıyla etkileşim kurulmuş ve engelli farkındalığına ilişkin bilgi paylaşılmıştır. Oturumlar yaklaşık bir saat sürmüştür.

Öğretmen adaylarına sunum öncesinde ve hemen sonrasında tutum ölçeği uygulanmıştır. Araştırma verileri, Demografik Bilgiler Formu'nun yanı sıra Kaner (2008) tarafından geliştirilen ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürlüler İdaresi tarafından yayımlanan Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ) kullanılarak elde edilmiştir. ÖYTÖ, Eğitim Ortamı, Kişilerarası İlişkiler, Çalışma Hayatı, Aile Hayatı, Kişisel Özellikler ve Bağımsız Yaşam Yetkinliği olmak üzere altı alt ölçeğe ayrılmış 43 maddeden oluşmaktadır.

Verilerin Analizi: Araştırma verilerinin analizi sürecinde Shapiro-Wilk ve Kolmogorov-Smirnov testleri ile görsel incelemeler (histogram, Q-Q/P-P grafikleri vb.) sonucunda verilerin alt boyutların çoğunda normal dağılmadığı görülmüş. Bu nedenle nonparametrik yöntemler tercih edilmiştir. Ön test-son test farkları Wilcoxon işaretli sıralar testiyle değerlendirilmiştir. Betimsel istatistikler medyan ve IQR ile raporlanmış, etki büyüklüğü $Z/\sqrt{N}$ formülüyle hesaplanmış ve Cohen'in (1988) kriterlerine göre yorumlanmıştır.

Bulgular: Wilcoxon işaretli sıralama testleri, öğretmen adaylarının genel tutumlarında ön testten son teste doğru istatistiksel olarak anlamlı ve orta düzeyde etki büyüklüğüne sahip olumlu bir değişim olduğunu ortaya koymuştur. Engelli bireylerin eğitim ortamı, kişilerarası ilişkiler, çalışma hayatı, aile hayatı, kişisel özellikleri ve yetkinliklerine dayalı bağımsız yaşamlarına yönelik tutumlarda istatistiksel olarak anlamlı olumlu değişiklikler saptanmıştır.

Sonuç: Bu bulgular, engelli bireyler tarafından yürütülen temas temelli ve ilk elden bilgi temelli müdahalelerin engelliliğe karşı daha olumlu tutumlar geliştirmeyi amaçlayan öğretmen yetiştirme programları için potansiyel bir değer taşıyabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *engelli bireyler; öğretmen adayları; kapsayıcı eğitim; tutum; temas hipotezi*

BİLDİRİ 73

Yetersizlikten Farklılığa: Öğretmen Adaylarının Nöroçeşitliliğe İlişkin Bakış Açıları

Hatice Ulu Aydın

Özel Eğitim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

E-posta: hatice.uluaydin@ibu.edu.tr

ÖZET

Nöroçeşitlilik, nörolojik farklılıkları yalnızca yetersizlikler ya da bozukluklar üzerinden ele almak yerine, insan çeşitliliğinin doğal bir parçası olarak kabul eden bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerin farklı öğrenme, düşünme, iletişim kurma ve sınıf içi katılım biçimlerinin tanınmasını ve eğitimde yaşanan güçlüklerin birey ile çevre arasındaki etkileşim temelinde değerlendirilmesini öne çıkarmaktadır. Bu bakış açısı, öğretmen eğitimi açısından önem taşımakta ve geleceğin öğretmenlerinin öğrenci farklılıklarını nasıl anlamlandırdıkları ve bu anlayışı kapsayıcı sınıf uygulamalarına nasıl yansıttıkları sorusunu gündeme getirmektedir. Bu araştırmada, öğretmen adaylarının nöroçeşitliliğe ilişkin bakış açılarının ve bu bakış açılarının nöroçeşitli bir öğrencinin yer aldığı varsayımsal bir sınıf durumuna yönelik yaklaşımlarına nasıl yansıdığının incelenmesi amaçlanmıştır.

Nitel araştırma yaklaşımıyla yürütülen çalışmaya farklı öğretmen yetiştirme programlarında öğrenim gören 22 öğretmen adayı katılmıştır. Katılımcılar amaçlı örnekleme yoluyla belirlenmiş ve farklı lisans programları ile sınıf düzeylerinden katılım sağlanmasına çalışılmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen açık uçlu soru formu ve vaka temelli değerlendirme formuna verilen yazılı yanıtlar aracılığıyla toplanmış ve tematik analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Açık uçlu sorularla katılımcıların nöroçeşitlilik, tipik gelişim, kapsayıcı eğitim, nöroçeşitli öğrencilerin karşılaştıkları güçlükler, eğitim ortamında yapılabilecek düzenlemeler ve gelecekteki öğretmenlik uygulamalarına ilişkin görüşleri incelenmiştir. Vaka formunda ise güçlü yönleri ve ilgi alanlarının yanı sıra dikkat, hareket ve katılımla ilişkili farklılıkları bulunan dikkat eksikliği ve hiperaktivitesi olan varsayımsal bir öğrenci sunulmuş ve katılımcılardan bu öğrenciye yönelik sınıf içi yaklaşımlarını açıklamaları istenmiştir.

Açık uçlu sorulardan elde edilen bulgular "Normalliğin yeniden sorgulanması: Yetersizlikten farklılığa", "Öğrenci değil, çevre uyum sağlamalı", "Aidiyet değerli, ancak kapsayıcılık koşullu" ve "Kapsayıcı uygulamaya geçişte bakış açısını değiştiren bir köprü olarak öğretmen eğitimi" olmak üzere dört tema altında toplanmıştır. Vaka yanıtları ise "Yetersizlikleri yönetmekten güçlü yönleri harekete geçirmeye", "Farklılığı baskılamak yerine öğrenme koşullarını değiştirmek" ve "Aynılaşmayı zorlamadan katılım" olmak üzere üç tema altında ele alınmıştır. Bulgular, katılımcıların genel olarak nörolojik farklılıkları

insan çeşitliliğinin bir parçası olarak değerlendirmeye yöneldiklerini göstermiştir. Katılımcılar öğrencilerin güçlü yön ve ilgilerinden yararlanmayı, öğretimi bireysel özelliklere göre uyarlamayı, çevresel engelleri azaltmayı ve sınıf içi katılım için farklı yollar oluşturmayı vurgulamıştır. Vaka yanıtlarında da öğrencinin standart sınıf beklentilerine uyum sağlamasından çok, öğrenme ortamı ve öğretim süreçlerinin öğrencinin özelliklerine göre uyarlanması öne çıkmıştır. Bununla birlikte, bu değişimin bütün katılımcıların görüşlerine aynı ölçüde yansımadığı; bazı yanıtlarda yetersizlik odaklı ifadelerin, kapsayıcılığın belirli koşullara bağlı olarak değerlendirilmesinin ve öğrenciyi beklenen sınıf davranışlarına yöneltmeye yönelik uygulamaların devam ettiği görülmüştür.

Sonuç olarak, öğretmen eğitiminin katılımcıların nörolojik farklılıklara ilişkin bakış açılarını yeniden değerlendirmelerinde önemli bir rol oynadığı, ancak artan farkındalığın her zaman uygulamaya yönelik hazırlığa dönüşmediği belirlenmiştir. Bu bulgular, öğretmen yetiştirme programlarında nöroçeşitliliğe ilişkin yalnızca kavramsal bilgi ve farkındalık kazandırmanın yeterli olmayabileceğine işaret etmektedir. Öğretmen yetiştirme programlarında güçlü yönlere odaklanan öğretim yaklaşımlarına, öğrencilerin farklı gereksinimlerine göre yapılabilecek uyarlamalara ve gerçek sınıf durumlarını yansıtan vaka çalışmalarına daha fazla yer verilmesi, öğretmen adaylarının nöroçeşitlilik yaklaşımını sınıf uygulamalarına aktarmalarını destekleyebilir.

Anahtar Kelimeler: *nöroçeşitlilik, öğretmen adayları, öğretmen eğitimi, kapsayıcı eğitim, tematik analiz*

BİLDİRİ 74

Taşımanın Ötesinde: Özel Gereksinimli Öğrencilere Hizmet Sunan Rehber Personelin Görünmeyen Destek Rolü

Rabia Sönmez[1,*], Bahadır İnan[2] & Fatma Bensu Akarsu[3]

[1]*Özel Eğitim Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Yozgat Bozok Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* smzrabiaa@gmail.com

ÖZET

Amaç

Özel gereksinimli öğrencilerin eğitime erişimi, yalnızca uygun eğitim ortamlarına yerleştirilmeleriyle sınırlı olmayıp ev, ulaşım ve okul arasındaki süreçlerin güvenli ve destekleyici biçimde sürdürülmesini de gerektirmektedir. Bu süreçte okul servislerinde görev yapan rehber personel, öğrencilerin güvenli ulaşımına eşlik etmenin (MEB, 2014) yanı sıra okul ortamında bakım, güvenlik ve eğitsel destek gerektiren çeşitli sorumluluklar üstlenebilmektedir (Chan vd., 2024; Demirdağlı ve Kizir, 2023). Bununla birlikte rehber personelin günlük uygulamalarda üstlendiği bu roller ve mesleki deneyimleri alanyazında sınırlı biçimde ele alınmaktadır. Bu araştırmanın amacı, özel gereksinimli öğrencilere hizmet sunan rehber personelin mesleğe giriş ve gelişim süreçlerini, öğrencilere sundukları bakım, güvenlik ve eğitsel destekleri, öğretmenler, aileler ve öğrencilerle kurdukları ilişkileri, çalışma yaşamında karşılaştıkları güçlükleri ve mesleki deneyimlerine yükledikleri anlamları kendi anlatıları üzerinden bütüncül biçimde incelemektir.

Yöntem

Araştırma nitel araştırma yaklaşımı kapsamında fenomenoloji deseninde yürütülmüştür. Çalışma grubunu, ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenen ve Millî Eğitim Bakanlığına bağlı özel eğitim uygulama okullarında özel gereksinimli öğrencilerin taşıma ve okul içi destek süreçlerinde görev yapan 16 rehber personel oluşturmuştur. Katılımcıların 15'i kadın, biri erkek olup yaş ortalamaları 44,6 yıldır. Rehber personel olarak çalışma süreleri ortalama 2,7 yıldır. Veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla yüz yüze ve bireysel görüşmelerle toplanmıştır. Katılımcıların mesleki deneyimlerine yükledikleri anlamları ortaya koymak amacıyla ayrıca yaptıkları işe, birlikte çalıştıkları öğrencilere ve zorlayıcı deneyimlerine ilişkin üç metafor tamamlama sorusu kullanılmıştır. Görüşmeler ortalama 25 dakika sürmüş ve veri doygunluğuna ulaşıldığında veri toplama süreci tamamlanmıştır. Veriler Braun ve Clarke'ın (2006) tematik analiz yaklaşımı doğrultusunda MAXQDA24 yazılımından yararlanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda dokuz kod, dört kategori ve üç ana tema oluşturulmuştur. Kodlama tutarlılığını

değerlendirmek amacıyla görüşmelerin %25'i iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak kodlanmış ve araştırmacılar arası uyumun %90'ın (Miles ve Huberman, 1994) üzerinde olduğu belirlenmiştir. Araştırma öncesi etik kurul onayı alınmış, katılımcılara araştırmanın amacı ve kapsamı açıklanarak gönüllü katılım esas alınmıştır.

Bulgular

Tematik analiz sonucunda Deneyimle İnşa Edilen Destek Personeli Kimliği, Taşımanın Ötesinde Çok Boyutlu Destek Rolü ve Görünmeyen Emeğin Kurumsal Sınırları olmak üzere üç ana tema belirlenmiştir. İlk tema kapsamında katılımcıların önemli bir bölümünün göreve başlamadan önce özel gereksinimli öğrencilerle çalışmaya yönelik kapsamlı ve sistematik bir eğitim almadıkları, mesleki yeterliklerini büyük ölçüde iş başında ve öğrencilerle kurdukları günlük etkileşimler aracılığıyla geliştirdikleri görülmüştür. Katılımcılar özellikle özel gereksinimli öğrencilerle iletişim, davranış yönetimi, öz bakım desteği, kriz durumlarına müdahale ve ilk yardım konularında uygulamalı eğitime gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir.

İkinci tema, rehber personelin fiilî rollerinin öğrencilerin güvenli taşınmasının belirgin biçimde ötesine geçtiğini göstermiştir. Katılımcılar öğrencileri bireysel özellikleriyle tanıma, bağımsız yaşam becerilerini destekleme, güvenlik ve öz bakım gereksinimlerini karşılama, eğitsel destek sağlama, öğretmenlerle iş birliği yapma ve öğrencilerle duygusal bağ kurma gibi çok boyutlu roller üstlendiklerini ifade etmiştir. Metafor analizinde yapılan iş ağırlıklı olarak annelik/ebeveynlik; öğrenciler ise evlat/kendi çocuğu ve masumiyet üzerinden anlamlandırılmıştır. Zorlayıcı deneyimlere ilişkin metaforlarda "ben de olabilirdim" düşüncesine dayanan kader ortaklığı öne çıkarken bazı katılımcılar bu deneyimleri metaforlaştırmakta güçlük yaşamıştır.

Üçüncü tema ise rehber personelin genişleyen sorumluluklarının çalışma koşulları ve kurumsal destekle aynı ölçüde karşılanmadığını ortaya koymuştur. Katılımcılar özellikle iş güvencesinin bulunmaması, sigorta uygulamalarındaki belirsizlikler, çalışma sürekliliğine ilişkin kaygılar ve uygulamada üstlendikleri görevlerin kapsamı ile çalışma koşulları arasındaki uyumsuzluğu temel sorunlar olarak ifade etmişlerdir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırma, rehber personelin özel gereksinimli öğrencilerin eğitim yaşamında yalnızca servis içinde güvenliği sağlayan yardımcı personel olmadığını; öğrenciyi bireysel olarak tanıyan, bağımsız yaşam becerilerini destekleyen, öz bakım ve güvenlik gereksinimlerinin karşılanmasına katkı sunan ve okul ile aile arasında süreklilik sağlayan çok yönlü bir destek aktörü olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, özel eğitim alanında görev yapan yardımcı personelin zaman içerisinde daha karmaşık eğitimsel ve davranışsal sorumluluklar üstlendiğini gösteren çalışmalarla örtüşmektedir (Brock ve Carter, 2013; Mason vd., 2021). Bununla birlikte bu çok boyutlu rolün önemli ölçüde kişisel deneyim, bağlılık ve özveri üzerinden sürdürülmesi, sunulan desteğin niteliğinin kişilere bağımlı hâle gelmesine neden olabilir. Bu nedenle rehber personelin görev ve sorumluluklarının açık biçimde tanımlanması, asgari mesleki yeterlik ölçütlerinin belirlenmesi, göreve başlamadan önce özel

gereksinimli öğrencilerin özellikleri, iletişim, davranış yönetimi, öz bakım, kriz yönetimi ve ilk yardım konularını kapsayan uygulamalı eğitimlerin sunulması ve düzenli mesleki destek mekanizmalarının oluşturulması önem taşımaktadır. Ayrıca rehber personelin eğitim ekibi içerisindeki konumunun güçlendirilmesi ve çalışma sürekliliğini destekleyen istihdam modellerinin geliştirilmesi, hem personelin mesleki niteliğinin hem de öğrencilere sunulan desteğin sürekliliğinin artırılmasına katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: *destek personeli, okul taşımacılığı, özel gereksinimli öğrenciler, rehber personel*

BİLDİRİ 75

Erken Çocuklukta Kapsayıcı Eğitim Bağlamında Aynı Sınıfta Görev Yapan Okul Öncesi ve Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki İş Birliği Deneyimleri

Hazal Erkan[1] & Alparslan Ünsal[2,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri, Kastamonu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* aunsal0637@gmail.com

ÖZET

Erken çocukluk dönemi, tüm çocukların gelişimsel gereksinimlerinin karşılanması, özel gereksinimli çocukların akranlarıyla etkileşim kurması ve eğitim süreçlerine aktif katılım sağlaması açısından kritik bir dönemdir. Bu dönemde uygulanan kapsayıcı eğitim yaklaşımları, çocukların bireysel farklılıklarının dikkate alındığı, destekleyici ve erişilebilir öğrenme ortamlarının oluşturulmasını amaçlamaktadır. Kapsayıcı eğitimin niteliği yalnızca özel gereksinimli çocukların genel eğitim ortamlarına fiziksel olarak yerleştirilmesiyle sınırlı olmayıp, bu çocuklara sunulan öğretimsel desteklerin, uyarlamaların ve eğitimciler arasındaki iş birliğinin niteliğiyle doğrudan ilişkilidir.

Son yıllarda kapsayıcı erken çocukluk eğitiminde öğretim kalitesini artırmaya yönelik uygulamalardan biri olarak okul öncesi öğretmeni ile özel eğitim öğretmeninin aynı sınıfta birlikte görev yaptığı birlikte öğretim modelleri ön plana çıkmaktadır. Bu model, öğretmenlerin farklı uzmanlık alanlarını bir araya getirerek çocukların akademik, sosyal ve gelişimsel gereksinimlerine daha kapsamlı yanıt verilmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte farklı mesleki geçmişlere, eğitim anlayışlarına ve uygulama deneyimlerine sahip öğretmenlerin aynı sınıf ortamında iş birliği içerisinde çalışması; rol ve sorumlulukların paylaşımı, ortak planlama süreçleri, öğretim stratejilerinin belirlenmesi, sınıf yönetimi ve problem çözme süreçleri açısından çeşitli güçlükleri beraberinde getirebilmektedir. Ayrıca mevcut alan yazında kapsayıcı eğitim uygulamalarına ilişkin araştırmaların önemli bir bölümünün tek bir öğretmen grubunun deneyimlerine odaklandığı, aynı sınıfta görev yapan öğretmen çiftlerinin karşılıklı deneyimlerini birlikte ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Amaç

Tüm bunlardan hareketle bu araştırmanın amacı; erken çocuklukta kapsayıcı eğitim bağlamında aynı sınıfta görev yapan okul öncesi ve özel eğitim öğretmenlerinin mesleki iş birliği deneyimlerini, sınıf içi etkileşim dinamiklerini ve bu sürece ilişkin bireysel bakış açılarını derinlemesine incelemektir.

Yöntem

Bu araştırma temel nitel bir araştırmadır. Araştırmanın çalışma grubu ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olup 2026-2027 eğitim-öğretim güz yarıyılında Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı resmi özel eğitim anaokullarında görev yapan 10 eşleşmiş gönüllü öğretmen çiftinden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve alanında uzman üç akademisyenden uzman görüşü alınarak revize edilen ve forma son hali verilen "Erken Çocukluk Özel Eğitiminde Öğretmen Çiftleri" adlı yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanması planlanmaktadır. Veri toplama sürecinde aydınlatılmış onam ve katılımcı gizliliği gibi araştırma etiği ilkelerine titizlikle uyulacaktır. Veriler, içerik analizi yöntemiyle analiz edilecek olup kodlara, kategorilere ve temalara ulaşılacaktır. Araştırmacılar birlikte kodlama yapacaklardır. Kodlama tamamlandıktan sonra kodlayıcılar arası güvenirlik yüzdesi hesaplanacaktır.

Bulgular

Araştırmanın süreci devam etmekte olup elde edilecek bulgular kongrede sözlü olarak paylaşılacaktır.

Sonuç

Elde edilecek sonuçların; erken çocukluk kapsayıcı sınıflarındaki disiplinlerarası iş birliği mekanizmalarını görünür kılması, birlikte öğretim uygulamalarının niteliğini yükseltmesi ve özel eğitim politikaları ile hizmet içi eğitim süreçlerine kanıta dayalı katkılar sunması beklenmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın sonuçları düzenlenecek olan ulusal kongrede bilim dünyasıyla, ilgili paydaşlarla ve araştırmacılarla detaylıca paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *birlikte öğretim, erken çocukluk, kapsayıcı eğitim, mesleki iş birliği, öğretmen çiftleri*

Nöroçeşitlilik Paradigması Ekseninde Öğrenme Güçlüğünü Yeniden Düşünmek: Bir Alanyazın Değerlendirmesi

Rabia Sönmez[1,*], Ufuk Özkubat[2] & Bahadır İnan[3]

[1]*Özel Eğitim Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Yozgat Bozok Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* smzrabiaa@gmail.com

ÖZET

Amaç

Nöroçeşitlilik hareketi, insan bilişindeki farklılıkların eksiklik ya da bozukluk temelinde değil, insan çeşitliliğinin doğal bir parçası olarak ele alınmasını savunarak bilişsel normlara ilişkin toplumsal kabulleri sorgulamaktadır (Nicolaidis, 2012; Rosqvist vd., 2020). Başlangıçta otizm özelinde şekillenen bu yaklaşım, zamanla disleksi, disgrafi, diskalkuli, dispraksi gibi farklı bilişsel özellikleri de kapsayan daha geniş bir çerçeveye dönüşmüştür (Clouder vd., 2020; Singer, 1999). Bu çerçevede öğrenme güçlüğü, okuma, yazılı anlatım ve matematik becerilerindeki güçlüklerle karakterize edilen nörogelişimsel bir farklılık olarak ele alınmaktadır (American Psychiatric Association [APA], 2013). Nöroçeşitlilik yaklaşımı, öğrenme güçlüğünü yalnızca yetersizlikler üzerinden değerlendirmek yerine, bireylerin farklı bilişsel özellikleri ve güçlü yönleriyle birlikte ele alınmasını savunmaktadır (Armstrong, 2015). Dolayısıyla nöroçeşitlilik paradigması, öğrenme güçlüğünün yalnızca giderilmesi gereken bir güçlük olarak değil, bireysel farklılıkların bir görünümü olarak yeniden değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı, öğrenme güçlüğünün nöroçeşitlilik paradigması içindeki konumunu incelemek ve bu paradigma doğrultusunda öğrenme güçlüğünün mevcut alanyazında nasıl ele alındığını değerlendirmektir.

Yöntem

Bu araştırma, öğrenme güçlüğünün nöroçeşitlilik paradigması içerisindeki yerini ve alanyazında bu çerçevede nasıl ele alındığını incelemek amacıyla sistematik inceleme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Sistematik inceleme, belirli bir konuya ilişkin mevcut araştırmaların kapsamlı biçimde incelenmesine ve sentezlenmesine olanak sağlayan bir yöntemdir (Peters vd., 2020; Xiao ve Watson, 2019). Araştırma sürecinde PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) raporlama yönergeleri temel alınmıştır (Page vd., 2021). Alanyazın taraması Temmuz-Ağustos 2026 tarihleri arasında Web of Science, Scopus ve Google Scholar veri tabanlarında gerçekleştirilmiştir. Taramalarda "nöroçeşitlilik", "öğrenme güçlüğü", "özgül öğrenme

güçlüğü" ve bunların İngilizce karşılıklarıyla ilişkili anahtar kelimeler kullanılmıştır. Çalışmaların dâhil edilme ölçütleri; (a) öğrenme güçlüğünü nöroçeşitlilik paradigması çerçevesinde ele almak, (b) nitel, nicel, kuramsal veya karma araştırma yöntemlerinden birini kullanmak (c) hakemli bir dergide yayımlanmış olmak, (d) İngilizce dilinde yayımlanmış olmak ve (e) 2016-2026 yılları arasında yayımlanmış olmak şeklinde belirlenmiştir. Yayınlanmamış çalışmalar ve araştırmanın amacıyla uyumlu olmayan çalışmalar inceleme dışında bırakılmıştır. Taramalar sonucunda 30 kayda ulaşılmış, yinelenen kayıtların çıkarılmasının ardından 25 çalışma kalmıştır. Başlık ve özetlerin incelenmesi sonucunda dâhil edilme ölçütlerini karşılamayan 5 çalışma dışlanmış ve kalan 20 çalışmanın tam metinleri değerlendirilmiştir. Tam metin değerlendirmesi sonucunda çalışmaların tamamı incelemeye dâhil edilmiştir. İncelemeye dâhil edilen çalışmaların bulguları betimsel olarak sentezlenmiş, çalışmalar arasında öne çıkan ortak görüş ve yaklaşımlar doğrultusunda temel eğilimler belirlenmiştir.

Bulgular

Alanyazın incelemesi sonucunda, öğrenme güçlüğünün nöroçeşitlilik paradigması içerisinde ele alınmasına ilişkin üç temel eğilim öne çıkmıştır: öğrenme güçlüğünün bilişsel bir farklılık olarak yeniden konumlandırılması, bireylerin güçlü yönlerine odaklanılması ve eksiklik temelli yaklaşımların yeniden değerlendirilmesi (Armstrong, 2015; Odegard ve Dye, 2024; Prottopapas ve Parrila, 2019; Rahman ve Woollard, 2019). Öğrenme güçlüğünün yalnızca akademik performanstaki güçlükler üzerinden değil, bireysel bilişsel farklılıklar bağlamında ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda Sewell (2022), nöroçeşitlilik yaklaşımının öğrenme güçlüğü olan bireylerin yalnızca güçlükleri üzerinden tanımlanmasının önüne geçerek, bireysel farklılıklarının ve güçlü yönlerinin de dikkate alınmasına olanak sağladığını belirtmektedir. Benzer biçimde Rappolt-Schlichtmann vd. (2018), öğrenme güçlüğüne yönelik eksiklik odaklı yaklaşımın yeniden değerlendirilerek nöroçeşitlilik perspektifinin alternatif bir bakış açısı olarak ele alınabileceğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmalarla paralel olarak, öğrenme güçlüğü olan bireylerin güçlüklerinin yanı sıra güçlü yönlerinin de dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Odegard ve Dye, 2024). Yaratıcılık, görsel düşünme, merak, sezgi ve farklı problem çözme biçimleri bu bağlamda öne çıkan özellikler arasında değerlendirilmektedir (Armstrong, 2015; Tondeur, 2015). Bununla birlikte, nöroçeşitlilik yaklaşımının öğrenme güçlüklerini veya bireylerin destek gereksinimlerini göz ardı etmekten ziyade, değerlendirme sürecinin yalnızca eksikliklerin belirlenmesiyle sınırlı kalmamasını ve bireyin farklı bilişsel özellikleri, güçlü yönleri ve potansiyeliyle birlikte ele alınmasını gerektirdiği savunulmaktadır (Sewell, 2022; Odegard ve Dye, 2024).

Tartışma ve Sonuç

Alanyazın, öğrenme güçlüğünün nöroçeşitlilik paradigması çerçevesinde yalnızca bir yetersizlik olarak değil, farklı bilişsel özellikler bağlamında ele alınması gerektiğini göstermektedir (Rahman ve Woollard, 2019). Bu yaklaşım, öğrenme güçlüğü olan bireylerin yaşadıkları güçlüklerin yanı sıra güçlü yönlerinin de dikkate alınmasını desteklemektedir

(Taylor ve Vestergaard, 2022). Nöroçeşitlilik paradigması, beyin kusurlarını aramaya odaklanmak yerine, öğrenme güçlüğü olan bireylerin belirlenmesini ve gereksinimlerine uygun desteklerin sağlanmasını önermektedir (Prottopapas ve Parrila 2019). Bu bakış açısı, eksikliklerin giderilmesine odaklanan yaklaşımların yanı sıra bireyin ihtiyaçlarının ve farklı bilişsel özelliklerinin dikkate alındığı destekleyici uygulamaların önemini ortaya koymaktadır. Nitekim nöroçeşitlilik kavramının teorik yaklaşımların uygulamaya aktarılmasında ve tutumların davranışlara yansımasında önemli bir rol oynayabileceği belirtilmektedir (Fierros vd., 2021). Bu doğrultuda, öğrenme güçlüğü olan bireylerin değerlendirilmesi ve desteklenmesinde yalnızca güçlük yaşadıkları alanlara değil, bilişsel farklılıklarına, güçlü yönlerine ve bireysel potansiyellerine de odaklanılması, daha kapsayıcı eğitim uygulamalarının geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: *kapsayıcı eğitim, öğrenme güçlüğü, nöroçeşitlilik, sistematik inceleme*

BİLDİRİ 77

Erken Çocuklukta Özel Eğitimde Disiplinlerarası STEM ve STEAM Uygulamaları

Gülşah Selin Tümkaya[1,*] & Meltem Duran[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Giresun Üniversitesi*
[2]*Okul Öncesi Öğretmenliği, Giresun Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* gulsah.tumkaya@giresun.edu.tr

ÖZET

Amaç

Bu çalışmanın amacı, erken çocuklukta özel eğitim bağlamında STEM ve STEAM odaklı disiplinlerarası öğretim yaklaşımlarına yönelik yapılan çalışmaları incelemektir. İncelenen çalışmalarda; özellikle gelişimsel yetersizliği veya öğrenme güçlüğü bulunan çocukların STEM/STEAM süreçlerine katılımı, uygulamaların gelişimsel çıktılara etkisi ve uygulamada karşılaşılan pedagojik ve sistemik engellerin ele alınması temel ölçütler olarak belirlenmiştir.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında doküman incelemesine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde, çalışmaya kaynaklık eden ulusal ve uluslararası araştırmalar; Google Scholar, TR Dizin, DergiPark, ERIC ve Web of Science (WoS) veri tabanları üzerinden 2014–2024 yılları arasında yayımlanan çalışmalar taranarak elde edilmiştir. Taramada "erken çocukluk eğitimi", "özel eğitim", "kapsayıcı", "STEM/STEAM eğitimi", "Öğrenme İçin Evrensel Tasarım ve "müfredat incelemeleri" anahtar kelimeleri kullanılmıştır.

Belirlenen kriterler doğrultusunda toplam 28 ulusal ve uluslararası çalışmaya ulaşılmıştır. Çalışmalar; amaçları, yayın yılı, yöntemi, veri toplama araçları, örneklem grubu, yayın türü, veri analizi teknikleri ve elde edilen sonuçlar bakımından sınıflandırılmış ve betimsel analiz yoluyla incelenmiştir. Bulguların anlaşılırlığını artırmak amacıyla her alt başlığa yönelik tablolar oluşturulmuş, frekans ve yüzde değerlerine yer verilmiştir.

Bulgular

İncelenen çalışmaların bulguları, kapsayıcı ve yapılandırılmış STEM/STEAM uygulamalarının özel gereksinimli öğrencilerin öğrenme süreçlerine katılımını ve çeşitli gelişim alanlarını olumlu yönde desteklediğini göstermektedir. UDL ilkeleri doğrultusunda farklı temsil, katılım ve ifade olanaklarının sunulmasının, öğrenme ortamlarının farklı gelişimsel ve öğrenme gereksinimlerine uyarlanmasını kolaylaştırdığı görülmektedir.

Yöntem boyutuyla incelendiğinde, ulaşılan araştırmaların ağırlıklı olarak nitel araştırma tasarımları ile yürütüldüğü, veri toplama aracı olarak en sık yarı yapılandırılmış görüşme

formları, gözlem formları ve öğrenci ürün dosyalarından yararlandığı belirlenmiştir. Nicel ve karma yöntemli araştırmalarda ise ön-test/son-test ile kalıcılık testlerinin uygulandığı görülmektedir. Örneklem grubu açısından yapılan değerlendirmede ise çalışmaların sıklıkla Otizm Spektrum Bozukluğu, Zihinsel Yetersizlik ve Öğrenme Güçlüğü tanısı almış ilkokul ve okul öncesi kademesindeki öğrenciler ile yürütüldüğü tespit edilmiştir.

Da ve arkadaşlarının (2025) sistematik derleme ve meta-analizi, otizm spektrum bozukluğu ve zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerle gerçekleştirilen STEM çalışmalarında genel olarak olumlu etkiler bulunduğunu ortaya koymaktadır. Erken çocukluk döneminde ise çocuk merkezli, oyun ve keşfe dayalı, deneyimsel ve disiplinlerarası STEAM yaklaşımlarının yaratıcılık, problem çözme, sorgulama ve iş birliğini destekleme potansiyeline sahip olduğu belirlenmiştir (Afrilliany et al., 2026; Su et al., 2024). Türkiye bağlamında Kardeş (2020), okul öncesi eğitim programında mühendislik ve tasarım boyutlarının oldukça sınırlı olduğunu ortaya koymuştur.

Sonuç ve Tartışma

İncelenen çalışmalara bakıldığında, yöntem olarak karma yöntemli ve uzun boylamlı deneysel araştırmaların, örneklem olarak ise erken çocukluk döneminde (0-3 yaş erken müdahale grubu) doğrudan öğrenme güçlüğü risk grubunda olan küçük yaştaki çocuklar üzerinde yapılan çalışmaların henüz sınırlı sayıda olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmaların sonuçları bütüncül olarak değerlendirildiğinde; disiplinlerarası STEM/STEAM uygulamalarının özel gereksinimli çocukların öğrenme süreçlerine katılımını destekleyen kapsayıcı bir pedagojik yaklaşım olduğu görülmektedir. Bununla birlikte uygulamaların etkililiği; erişilebilir, esnek ve farklılaştırılabilir öğrenme ortamlarının oluşturulmasına, uygun iskeleleme (scaffolding) sağlanmasına ve öğretmenlerin STEM alan bilgisi ile pedagojik yeterliklerinin geliştirilmesine bağlıdır. Bu doğrultuda hizmet öncesi ve hizmet içi öğretmen eğitimlerinde UDL ve STEM/STEAM entegrasyonuna yer verilmesi; erken çocukluk ve özel eğitim programlarında mühendislik tasarımı ve disiplinlerarası problem çözme süreçlerinin güçlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Erken çocukluk eğitimi, Kapsayıcılık, Öğrenme İçin Evrensel Tasarım, Özel eğitim, STEM/STEAM*

K A Y N A K Ç A

Álvarez Ariza, J., & Hernández Hernández, C. (2025). A systematic literature review of research-based interventions and strategies for students with disabilities in STEM and STEAM education. International Journal of Science and Mathematics Education, 23, 2863–2893. https://doi.org/10.1007/s10763-025-10544-z

Afrilliany, A., Juhanaini, J., & Zaman, B. (2026). Pedagogical principles underpinning STEAM education in early childhood: A systematic literature review. Golden Age: Jurnal Ilmiah Tumbuh Kembang Anak Usia Dini, 11(2), 263–276. https://doi.org/10.14421/jga.2026.112-02

Da, F., Ma, Y., Ma, M., Mao, J., Weng, Z., Yang, C., & Wang, T. (2025). Effects of STEM learning on students with autism spectrum disorder and students with intellectual disability: A systematic review and meta-analysis. Humanities and Social Sciences Communications, 12, 1009. https://doi.org/10.1057/s41599-025-05292-y

Kardeş, S. (2020). Okul öncesi eğitim programının 21. yüzyıl becerileri ve STEAM eğitimi bağlamında incelenmesi. Eğitimde Kuram ve Uygulama, 16(2), 109–119. https://doi.org/10.17244/eku.703361

Su, J., Yim, I. H. Y., Wegerif, R., & Chu, S. K. W. (2024). STEAM in early childhood education: A scoping review. International Journal of STEM Education.

Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin ve Akranlarının Gözünden Kaynaştırma / Bütünleştirme Süreçleri: Deneyimler ve Çözüm Önerileri

Yakup Peker[1,*] & Sıla Doğmaz Tunali[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* yakup.peker49@gmail.com

ÖZET

Özel eğitim gereksinimi olan bireylerin, eğitim haklarından en üst düzeyde ve akranlarıyla bir arada yararlanabilmelerini öngören kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları, çağdaş eğitim sistemlerinin temel yapıtaşlarından biridir. Bu uygulamalar içerisinde, Özel Öğrenme Güçlüğü (ÖÖG) tanısı almış öğrenciler sayıca önemli bir grubu oluşturmalarına rağmen, yaşadıkları güçlüklerin genellikle "görünmez" nitelikte olması nedeniyle sınıf ortamında sıklıkla akademik ve sosyal izolasyon riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Kaynaştırma/bütünleştirme süreçlerinin başarısı yalnızca fiziksel bir yerleştirmeden ibaret olmayıp; öğrencinin, öğretmenin ve normal gelişim gösteren akranların sürece aktif ve olumlu katılımını gerektiren çok boyutlu bir yapıdır. Alan yazın incelendiğinde, konunun genellikle öğretmen ve ebeveyn görüşlerine odaklanılarak incelendiği, sürecin asıl özneleri olan ÖÖG tanılı öğrencilerin ve aynı sınıfı paylaştıkları akranlarının doğrudan deneyimlerine dayalı çalışmaların ise oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

Araştırmanın Amacı: Bu çalışmanın temel amacı, kaynaştırma/bütünleştirme ortamlarında eğitimlerine devam eden Özel Öğrenme Güçlüğü tanılı öğrencilerin ve aynı sınıftaki normal gelişim gösteren akranlarının bu süreçte yaşadıkları problemleri kendi perspektiflerinden derinlemesine incelemek ve bu problemlere yönelik işlevsel çözüm önerileri sunmaktır. Araştırma, kapsayıcı bir okul ikliminin oluşturulmasında öğrencilerin kendi seslerini duyurmalarına olanak tanımayı hedeflemektedir.

Yöntem: Araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından olgubilim (fenomenoloji) deseni temel alınarak yürütülmüştür. Çalışma grubu, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örneklem tekniği ile belirlenmiş; kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının yürütüldüğü okullarda öğrenim gören ÖÖG tanılı öğrenciler ile bu öğrencilerin sınıf arkadaşlarından (akranlardan) oluşturulmuştur. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen ve uzman görüşü alınarak son şekli verilen yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. ÖÖG tanılı öğrenciler ve akranları için ayrı ayrı hazırlanan bu formlar aracılığıyla yüz yüze ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi tekniği kullanılmış; veriler kodlanarak alt temalar ve ana

temalar halinde düzenlenmiş, geçerlik ve güvenirliği sağlamak adına uzman teyidi ile katılımcı teyidi yöntemlerine başvurulmuştur.

Bulgular: Araştırmadan elde edilen bulgular, ÖÖG tanılı öğrencilerin ve akranlarının deneyimleri olmak üzere iki ana eksende toplanmıştır. ÖÖG tanılı öğrencilerin görüşlerinden elde edilen bulgular; sınıf ortamında en temel ihtiyaçlarının "anlaşılmak" olduğunu, akademik görevlerde karşılaşılan zorlukların öz yeterlik inançlarını olumsuz etkilediğini ve öğretmenlerin ders işleyişinde gerekli materyal ve yöntem uyarlamalarını yapmamasının temel bir sorun alanı oluşturduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, ÖÖG tanılı öğrenciler, akademik ve sosyal uyum süreçlerinde öğretmen yaklaşımından ziyade akran desteğinin çok daha belirleyici ve motive edici olduğunu vurgulamışlardır. Akranların görüşleri incelendiğinde ise; ÖÖG kavramına yönelik bilgi eksikliğinin ve farkındalık düşüklüğünün sınıf içi iletişimde bariyerler oluşturduğu görülmüştür. ÖÖG tanılı öğrencilerin akademik farklılıklarının bazen sınıf düzenini bozucu bir unsur olarak algılanabildiği ve bu durumun zaman zaman akran zorbalığına zemin hazırlayabildiği belirlenmiştir. Ancak, doğru bilgilendirme ve rehberlik yapıldığında, normal gelişim gösteren akranların işbirlikli öğrenme ve sosyal kabul konularında oldukça yüksek bir potansiyele sahip oldukları tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler: Elde edilen sonuçlar, Özel Öğrenme Güçlüğünün "görünmez" doğasının, kapsayıcı eğitim ortamlarında salt fiziksel entegrasyonu yetersiz kıldığını; bilişsel ve duyuşsal ihtiyaçlara yanıt veren, Öğrenme İçin Evrensel Tasarım (UDL) ilkelerine dayalı pedagojik düzenlemelerin şart olduğunu göstermektedir. Bulgular ışığında; (1) Okul düzeyinde tüm öğrencilere yönelik, bireysel farklılıkları ve ÖÖG'yi tanıtıcı akran farkındalık programlarının düzenlenmesi, (2) Öğretmenlerin, sınıf içi materyal uyarlamaları ve öğretimi farklılaştırma stratejileri konusunda uygulamalı eğitimlerle desteklenmesi, (3) İleride yapılacak çalışmalarda, akran öğretimi gibi müdahale programlarının ÖÖG tanılı öğrencilerin sosyal kabulü üzerindeki etkililiğinin deneysel desenlerle incelenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Özel Öğrenme Güçlüğü, Kaynaştırma ve Bütünleştirme, Akran Deneyimi, Kapsayıcı Eğitim, Nitel Araştırma*

BİLDİRİ 79

Akran Aracılı Müdahalelerde Tipik Gelişen Akranların Kazanımlarının İncelenmesi

Çiğdem Tıkıroğlu[1,*] & Gizem Ergin[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Pamukkale Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* ccuruk@pau.edu.tr

ÖZET

Akran aracılı müdahaleler (AAM), özel gereksinimi olmayan akranların eğitim programlarını ve davranışsal müdahaleleri uygulamak ve/veya sosyal etkileşimi kolaylaştırmak amacıyla yetişkinler tarafından eğitildiği ya da yönlendirildiği müdahalelerdir. Bu müdahaleler akran modelliği, akran öncülüğü, akranı izleme, akran ağı oluşturma, akran öğretimi ve grup odaklı izlerlik gibi bileşenleri içerir (Chan vd., 2009; Utley vd., 1997). AAM, Ulusal Otizm Kanıt ve Uygulama Merkezi raporunda kanıta dayalı uygulamalar arasında yer almaktadır (Steinbrenner vd., 2020). Meta-analiz ve sistematik derleme çalışmaları ağırlıklı olarak bu müdahalelerin özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisine odaklanmıştır (Chang & Locke, 2016; Whalon vd., 2015; Zhang & Wheeler, 2011). Akranlar, AAM'ye katılan öğrencilerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Ancak bu müdahalelerde akranların süreçten nasıl etkilendiği, ne tür kazanımlar elde ettiği ve müdahaleye ilişkin bakış açıları ikincil planda kalmıştır (Hughes vd., 2012; Travers & Carter, 2021). Bu bildirinin amacı, AAM'ye katılan özel gereksinimi olmayan akranlar üzerindeki etkiyi inceleyen araştırmaların bulgularını derlemektir. Alanyazın derlemesi olarak yürütülen çalışmada yalnızca akranların kazanımlarını inceleyen araştırmalar ele alınmıştır. Bulgular akranların özellikleri ve seçimi, rolleri ve eğitimi, ölçülen değişkenler, kazanımlar ve sosyal geçerlik başlıkları altında düzenlenmiştir.

Bulgulara göre akranlar çoğunlukla öğretmen ya da araştırmacılar tarafından seçilmiştir. Araştırmaların büyük bölümü ortaokul ve lise düzeyinde yürütülmüştür. Akranların yaş gibi temel demografik özellikleri ise çoğu çalışmada bildirilmemiştir (Schaefer vd., 2016; Travers & Carter, 2022b). Çalışmaların önemli bir bölümünde akranlar, sözel anlatım, model olma ve rol oynama gibi yöntemlerle müdahale öncesinde yetiştirilmiş, ancak çok azında akranların uygulamalarına yönelik uygulama güvenirliği verisi raporlanmıştır (Schaefer vd., 2016; Travers & Carter, 2022b). En sık ölçülen değişken, akranların özel gereksinimli öğrenciye yönelik etkileşim başlatma girişimleri olmuştur. Kalıcılığı inceleyen çalışmaların tümünde akranlar öğrendikleri davranışları sürdürebilmiştir (Travers & Carter, 2021). Akranların akademik performansının değişip değişmediğini inceleyen çalışmalarda, herhangi bir düşüş görülmemiştir (Schaefer vd., 2016; Travers & Carter, 2021). 277 akranın katıldığı geniş kapsamlı bir çalışmada akranlar müdahalenin etkisini 6 üzerinden ortalama

5,17 puanla değerlendirmiştir. Bu çalışmada özel gereksinimli arkadaşlarına yönelik savunuculuklarının ve ödüllendiriciliklerinin arttığına ilişkin bulgular öne çıkmış, müdahale sonrasında olumsuz etki bildiren akranların oranı oldukça az olmuştur (Travers & Carter, 2022a). 204 akranla yürütülen başka bir çalışmada müdahaleden bir dönem sonra, akranların not ortalamasında ve devamsızlık durumlarında iyileşmeler görülmüştür (Owen-DeSchryver vd., 2024). Sosyal geçerlik bulguları, akranların etkinliklerden memnun kaldıklarını ve paylaşma, iş birliği gibi çeşitli beceriler öğrendiklerini bildirmiştir (Kamps vd., 1998). Alanyazındaki çalışmalarda araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçeklerle, yalnızca müdahale sonrasında ölçüm yapılmış ve oldukça küçük örneklemlerle çalışılmıştır. Bu çalışmaların bulgularının büyük bölümü akranların öz bildirimine dayalı olarak elde edilmiş, neden-sonuç ilişkisine yönelik bulgular sınırlı kalmıştır.

Konuyla ilgili yapılacak gelecek araştırmalarda, (a) akranların müdahalenin birincil katılımcısı olarak ele alınarak müdahalenin akranlar üzerindeki etkilerinin incelenmesi, (b) müdahalenin akranlar üzerindeki etkilerinin boylamsal olarak incelenmesi, (c) araştırmaların neden-sonuç ilişkisi kurulabilecek deneysel desenlerle çok sayıda katılımcıyla yürütülmesi, (d) birden fazla kaynaktan geçerliği sınanmış ölçme araçlarıyla veri toplanması ve (e) uygulama güvenirliğinin akran sonuçlarıyla ilişkisinin incelenmesi önerilmektedir. Uygulamada ise akranların seçiminde çeşitliliğin (yaş, cinsiyet, akademik başarı vb.) gözetilmesi, akranlara süreç boyunca yetişkin desteği sağlanması ve akran sonuçlarının izlenmesi önerilmektedir (Owen-DeSchryver vd., 2024; Travers & Carter, 2022a, 2022b). Mevcut bulgular akranların AAM'den kazanım elde edebildiğini göstermekle birlikte, bu kazanımlara ilişkin kanıt temelinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Akran aracılı müdahaleler, akran kazanımları, gelişimsel yetersizlik, kapsayıcı eğitim, tipik gelişen akranlar*

K A Y N A K Ç A

Chan, J. M., Lang, R., Rispoli, M., O'Reilly, M., Sigafoos, J., & Cole, H. (2009). Use of peer-mediated interventions in the treatment of autism spectrum disorders: A systematic review. *Research in Autism Spectrum Disorders, 3*(4), 876-889. https://doi.org/10.1016/j.rasd.2009.04.003

Chang, Y. C., & Locke, J. (2016). A systematic review of peer-mediated interventions for children with autism spectrum disorder. *Research in Autism Spectrum Disorders, 27*, 1-10. https://doi.org/10.1016/j.rasd.2016.03.010

Hughes, C., Kaplan, L., Bernstein, R., Boykin, M., Reilly, C., Brigham, N., Cosgriff, C., Heilingoetter, J., & Harvey, M. (2012). Increasing social interaction skills of secondary school students with autism and/or intellectual disability: A review of interventions. *Research and Practice for Persons With Severe Disabilities, 37*(4), 288-307. https://doi.org/10.2511/027494813805327214

Kamps, D. M., Kravits, T., Lopez, A. G., Kemmerer, K., Potucek, J., & Harrell, L. G. (1998). What do the peers think? Social validity of peer-mediated programs. *Education and Treatment of Children, 21*(2), 107-134. https://www.jstor.org/stable/42899525

Owen-DeSchryver, J., Ziegler, M., Matthews, A., Mayberry, M., & Carter, E. (2024). The reciprocity of peer-mediated interventions: Examining outcomes for peers. *School Psychology Review, 53*(3), 223-235. https://doi.org/10.1080/2372966X.2022.2039959

Schaefer, J. M., Cannella-Malone, H. I., & Carter, E. W. (2016). The place of peers in peer-mediated interventions for students with intellectual disability. *Remedial and Special Education, 37*(6), 345-356. https://doi.org/10.1177/0741932516629220

Steinbrenner, J. R., Hume, K., Odom, S. L., Morin, K. L., Nowell, S. W., Tomaszewski, B., Szendrey, S., McIntyre, N. S., Yücesoy-Özkan, S., & Savage, M. N. (2020). *Evidence-based practices for children, youth, and young adults with autism*. The University of North Carolina at Chapel Hill, Frank Porter Graham Child Development Institute, National Clearinghouse on Autism Evidence and Practice Review Team.

Travers, H. E., & Carter, E. W. (2021). A systematic review of how peer-mediated interventions impact students without disabilities. *Remedial and Special Education, 43*(1), 40-57. https://doi.org/10.1177/0741932521989414

Travers, H. E., & Carter, E. W. (2022a). How do peers benefit from peer-mediated interventions? Examining impact within secondary and postsecondary programs. *Research and Practice for Persons With Severe Disabilities, 47*(2), 72-89. https://doi.org/10.1177/15407969221093380

Travers, H. E., & Carter, E. W. (2022b). A portrait of peers within peer-mediated interventions: A literature review. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 37*(2), 71-82. https://doi.org/10.1177/10883576211073698

Utley, C. A., Mortweet, S. L., & Greenwood, C. R. (1997). Peer-mediated instruction and interventions. *Focus on Exceptional Children, 29*(5), 1-23. https://doi.org/10.17161/foec.v29i5.6751

Whalon, K. J., Conroy, M. A., Martinez, J. R., & Werch, B. L. (2015). School-based peer-related social competence interventions for children with autism spectrum disorder: A meta-analysis and descriptive review of single case research design studies. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 45*(6), 1513-1531. https://doi.org/10.1007/s10803-015-2373-1

Zhang, J., & Wheeler, J. J. (2011). A meta-analysis of peer-mediated interventions for young children with autism spectrum disorders. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities, 46*(1), 62-77.

BİLDİRİ 80

Özel Gereksinimli Kadın Öğretmen Adaylarının ve Öğretmenlerin Deneyimleri: Kesişimsellik Perspektifinden Bir İnceleme

Hava Savaş[1,*], Eylem Evin[1] & Erhan Şahin[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* havasavas7@gmail.com

ÖZET

Bu araştırma, özel gereksinimli kadın öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin lisans eğitim süreçlerinde ve mesleki yaşamlarında yaşadıkları deneyimleri engellilik ile toplumsal cinsiyetin kesişimselliği çerçevesinde ele almaktadır. Amaç, kesişimsellikyaklaşımından hareketle erişilebilirlik, ayrımcılık, mesleki zorluklar, psikososyal etkiler ve yapısal-yasal düzenleme ihtiyaçları eksenlerinde katılımcıların kendi anlatılarına dayalı bir görünüm ortaya koymaktır.

Çalışma fenomenolojik desende yürütülmüş; ölçüt ve kartopu örnekleme yoluyla ulaşılan 15 özel gereksinimli kadın öğretmen adayı ile 15 özel gereksinimli kadın öğretmen olmak üzere 30 katılımcıyla görüşülmüştür. İki farklı grubun bir arada incelenmesi, deneyimlerin hem eğitim sürecindeki hem de mesleki yaşamdaki boyutlarının birlikte görülebilmesini sağlamıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış, görüşmeler yüz yüze ve çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler tematik analizle çözümlenmiş, iki araştırmacının verileri bağımsız olarak kodlayıp uzlaşmasıyla analiz güvenirliği desteklenmiştir.

Bulgular beş tema altında toplanmıştır: erişilebilirlik ve destek hizmetleri, dolaylı ayrımcılık ve toplumsal algı, mesleki yaşamda karşılaşılan yapısal zorluklar, psikososyal etkiler ve mesleki kaygılar, yapısal-yasal düzenleme ihtiyacı. Katılımcıların büyük kısmı üniversitelerdeki engelli öğrenci birimleri aracılığıyla büyük puntolu materyal, dijital içerik, sınavlarda ek süre ve akran desteği gibi uygulamalardan yararlandığını belirtmiş, fakat bu desteklerin kurumsal bir standarda oturmadığını, çoğunlukla dersi veren öğretim elemanının kişisel tutumuna bağlı kaldığını dile getirmiştir. Görevdeki öğretmenler için ise kalabalık sınıflarda hâkimiyet kurmak ve nöbet gibi gözetim gerektiren görevler zorlayıcı bulunmuş; buna karşılık yöneticilerin yaptığı küçük görev uyarlamalarının mesleki işlevselliği gözle görülür biçimde artırdığı aktarılmıştır. Kadın olmakla özel gereksinime sahip olmanın bir arada yaşanması, özellikle mecburi hizmet ve atanma süreçlerinde önyargılı tutumlarla karşılaşmayı ve mesleki yeterliliğin sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Öte yandan katılımcılar bu tabloyu yalnızca dezavantaj üzerinden okumamış; sınıfta özel gereksinimli bir öğretmenin bulunmasının öğrencilerde farklılıklara karşı

kapsayıcı bir bakış geliştirdiğini ve kendilerinin güçlü bir rol model işlevi gördüğünü de vurgulamışlardır.

Bu kapsamda, öğretmen yetiştirme programlarında engellilik ve toplumsal cinsiyet konularına yönelik farkındalık çalışmalarına daha fazla yer verilmelidir. Üniversitelerde erişilebilir eğitim materyallerinin ve teknolojik desteklerin sürekliliği güvence altına alınmalıdır. Öğretim elemanlarının farklı gereksinimlere yönelik bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi de önem taşımaktadır. Atama ve görevlendirme süreçlerinde eşitlik ve hakkaniyet ilkeleri gözetilmelidir. Mesleki görevlerin bireysel gereksinimler doğrultusunda uyarlanması, öğretmenlerin çalışma yaşamına etkin katılımını destekleyebilir. Kurum yöneticilerinin kapsayıcı ve ayrımcılık karşıtı bir yaklaşım benimsemesi, çalışma ortamının niteliğini olumlu yönde etkileyebilir. Bunun yanı sıra, özel gereksinimli kadın öğretmenlerin deneyimlerinin görünür kılınması, mevcut politika ve uygulamaların geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Gelecek araştırmalarda farklı engel grupları ve eğitim kademeleri ele alınarak daha kapsamlı ve karşılaştırmalı çalışmalar yürütülmesi önerilmektedir. Böylece daha adil, erişilebilir ve kapsayıcı eğitim ortamlarının oluşturulması desteklenebilir.

Anahtar Kelimeler: *Engellilik, kapsayıcı eğitim, kesişimsellik, özel gereksinimli kadın öğretmen, toplumsal cinsiyet*

BİLDİRİ 81

Özel Gereksinimli Öğrencilerin Akademik Yalıtımı: PISA 2025 Verilerinde İdari Kayıtsızlık ve Sistemik Ayrışma

Kerem Çoban

İlköğretim Matematik Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı

E-posta: kerem.coban@hotmail.com

ÖZET

Amaç

Kapsayıcı eğitimin temel felsefesi özel eğitim gereksinimli (ÖEG) öğrencilerin genel eğitim ortamlarında nitelikli destek alarak öğrenime katılmasını öngörmektedir (Ainscow, 2020; Florian & Black-Hawkins, 2011). Ancak eğitim sistemlerindeki yapısal ayrıştırma mekanizmalarının ve kurumsal kapasite eksikliklerinin, kapsayıcı eğitimi sıklıkla sekteye uğrattığı belirtilmektedir (Hanushek & Wöbmann, 2006; Skrtic, 1991; Van de Werfhorst & Mijs, 2010). Alanyazın okul liderliğinin kapsayıcı bir kültür inşa etmedeki dönüştürücü rolünü sıklıkla vurgulamasına rağmen (Cobb, 2015; DeMatthews & Mawhinney, 2014) sistemin ürettiği akademik dışlanmanın ve kurumsal izolasyonun (Göransson & Nilholm, 2014) idari farkındalıkla ilişkisi yeterince incelenmemiştir. Bu araştırmanın amacı ortaöğretimde ÖEG öğrenci yoğunluğunun lise türlerine göre dağılımını, okulların destek personeli kapasitelerini ve yöneticilerin bu eksikliğe yönelik farkındalıklarını incelemektir. Ayrıca kurumsal kapsayıcılık kapasitesi ile okulların akademik başarıları (matematik ve fen) arasındaki ilişkinin PISA 2025 verileri üzerinden değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Yöntem

Nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama deseniyle yürütülen çalışmanın örneklemini PISA 2025 Türkiye uygulamasındaki 186 okul oluşturmaktadır. Araştırma verileri OECD tarafından toplanan PISA 2025 okul ve öğrenci bilişsel test veri setlerinden ikincil veri analiziyle elde edilmiştir (OECD, 2026). Analizde okul türleri, ÖEG yoğunlukları, yönetici kapasite algıları ve öğrencilerin akademik başarı puanları kullanılmıştır. Değişkenlerin sıralı yapısı ve normallik varsayımı sağlanmadığı için verilerin analizinde Kruskal-Wallis H testi ve Spearman Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı uygulanmıştır.

Bulgular

Analiz sonuçları ÖEG olan öğrencilerin eğitim sisteminde eşit dağılmadığını; fen ve seçkin özel liselerde oran sıfıra yaklaşırken, meslek liselerinde en yüksek yoğunluğa (%3,1-%3,8) ulaşarak istatistiksel açıdan anlamlı bir yığılma oluşturduğunu göstermektedir ($p < .001$). Buna karşın ÖEG yoğunluğu ile okula sağlanan destek personeli arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Diğer taraftan ÖEG yığılmasının en yüksek olduğu okullardaki yöneticilerin %45,5'inin fiili destek personeli eksikliğini eğitimin önünde engel olarak

görmediği fark edilmiştir. Akademik verilerle yapılan çapraz kontrolde eksikliği sorun etmeyen yöneticilerin okullarının matematik (M=394) ve fen (M=431) ortalamalarıyla asgari yeterlik düzeylerinin de altında kaldığı görülmektedir. Lise evreninde ÖEG yoğunluğu arttıkça matematik (rho = -.400, p < .001) ve fen (rho = -.386, p < .001) başarılarında belirgin bir düşüş gözlenmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bulgular Türkiye'deki mevcut kapsayıcı eğitim yapısının ÖEG olan öğrencileri akademik beklentisi düşük mesleki kurumlara yığan sistematik bir ayrıştırma mekanizmasına dönüştüğünü göstermektedir. Bu durum literatürdeki eğitimsel ayrıştırmanın fırsat eşitsizliğini derinleştirdiği (Brunello & Checchi, 2007) ve kapsayıcı politikaların işleyiş sürecinde dışlayıcı kurumsal pratiklere evrilebildiği (Graham & Jahnukainen, 2011) yönündeki tespitleri Türkiye bağlamında doğrulamaktadır. Okul liderlerinin adalete yönelik tutumları, dezavantajlı grupların eğitim hakkı için kritik öneme sahipken (Artiles vd., 2010); bu araştırmada tespit edilen "idari kayıtsızlık", asgari akademik standartların norm kabul edildiğini ve kapsayıcı kültürün idari düzeyde içselleştirilemediğini göstermektedir. Kapsayıcı eğitimi salt bir kaynak sorunu olarak görmenin ötesine geçilmeli; özel gereksinimli öğrencilerin düşük akademik beklentili kurumlarda yalıtılmasını engelleyecek bütüncül ve adil yapısal reformların hayata geçirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Akademik ayrıştırma, eğitim politikaları, idari kayıtsızlık, kapsayıcı eğitim*

K A Y N A K Ç A

Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: Lessons from international experiences. Nordic Journal of Studies in Educational Policy, 6(1), 7-16.

Artiles, A. J., Kozleski, E. B., Trent, S. C., & Osayande, K. (2010). Justifying and explaining disproportionality, 1968-2008: A critique of underlying views of culture. Exceptional Children, 76(3), 279-299.

Brunello, G., & Checchi, D. (2007). Does school tracking affect equality of opportunity? New international evidence. Economic Policy, 22(52), 781-861.

Cobb, C. (2015). Principals play many parts: A review of the research on school principals as special education leaders 2001–2011. International Journal of Inclusive Education, 19(3), 213-234.

DeMatthews, D. E., & Mawhinney, H. (2014). Social justice leadership and inclusion: Exploring challenges in an urban district struggling with reform. Educational Administration Quarterly, 50(5), 844-881.

Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. British Educational Research Journal, 37(5), 813-828.

Göransson, K., & Nilholm, C. (2014). Conceptual diversities and empirical shortcomings–a critical analysis of research on inclusive education. European Journal of Special Needs Education, 29(3), 265-280.

Graham, L. J., & Jahnukainen, M. (2011). Where art thou, inclusion? Analysing the development of inclusive education in New South Wales, Alberta and Finland. Journal of Education Policy, 26(2), 263-288.

Hanushek, E. A., & Wöbmann, L. (2006). Does educational tracking affect performance and inequality? Differences-in-differences evidence across countries. The Economic Journal, 116(510), C63-C76.

OECD. (2026). PISA 2025 school questionnaire and student cognitive assessment database [Data set]. Organisation for Economic Co-operation and Development.

Skrtic, T. M. (1991). The special education paradox: Equity as the way to excellence. Harvard Educational Review, 61(2), 148-207.

Van de Werfhorst, H. G., & Mijs, J. J. (2010). Achievement inequality and the institutional structure of educational systems: A comparative perspective. Annual Review of Sociology, 36, 407-428.

BİLDİRİ 82

Kapsayıcı Eğitimdeki Özel Gereksinimli İlköğretim Öğrencilerinin Aile Algısı: Resim Analizi Yoluyla İnceleme

Gülten Caca[1,*], Yeliz Yekta[2] & Ersin Ateş[3]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bağımsız Katılımcı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İstanbul Aydın Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* gylcaca1@hotmail.com

ÖZET

Özel gereksinimli çocukların iç dünyalarını, duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinde resim analizi önemli bir araçtır. Bu araştırmanın amacı, kapsayıcı eğitim ortamlarındaki özel gereksinimli ilköğretim öğrencilerinin resim analizi yoluyla aile algılarını incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi deseni kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını, seçkisiz örnekleme yöntemiyle belirlenen, Kosova'nın Prizren şehrinde Türkçe öğrenimi gören ve kapsayıcı eğitim kapsamında olan 6-8 yaş aralığındaki 10 özel gereksinimli ilköğretim öğrencisi (6 erkek, 4 kız) oluşturmaktadır. Veriler, öğrencilerden "bir ev resmi çizmeleri" istenerek elde edilmiştir. Resimlerden elde edilen bulgulara göre; katılımcıların büyük çoğunluğunun aile bütünlüğünü ve güveni temsil eden tek bir ev figürüne, dış dünyayla iletişimi simgeleyen çok sayıda pencereye (2-9 arası) ve aile içi sıcaklığın göstergesi olan tüten ocak çizimlerine yer verdiği görülmüştür. Bir ev çizen özel gereksinimli öğrencilerin resimleri renk yönünden incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun çizimlerini boyamadığı belirlenmiştir. Boyama yapan az sayıdaki öğrenciden bazılarının evin tamamında mavi, bazılarının ise belirli bölümlerde kırmızı renk kullandığı görülmüştür. Ayrıca az sayıda katılımcının ev ve ağaç için kahverengiyi, büyük kedi figürü için ise sarıyı tercih ettiği tespit edilmiştir. Çizilen çoğu resimlerin boyutu küçük ev ve insanlardan oluşmaktadır. Katılımcıların bir kısmı ise büyük ev çizdikleri görülmektedir. Evin niteliğine yönelik verilere bakıldığında; katılımcıların çoğunluğu çizdikleri evin yeni olduğunu belirtirken, katılımcıların bir kısmı ise eski bir ev tasvir ettiğini ifade etmiştir. Sonuç olarak, öğrencilerin ev çizimlerinde boyama eğilimleri ve renk tercihleri açısından belirgin farklılıklar öne çıkmaktadır. Az sayıda katılımcının ise yıpranmış ev ve tütmeyen ocak çizdiği; canlılığı temsil eden hayvan (kuş, kelebek, köpek, bulut, yağmur, ağaç, araba, çiçek, güneş) figürlerine ise sınırlı düzeyde yer verildiği belirlenmiştir. Araştırma sonucunda, çocukların ev çizimlerindeki yapısal ögelerin aile ortamına yönelik algılarını, aile içi sıcaklık ve güven ihtiyaçlarını doğrudan yansıttığı görülmüştür. Bu doğrultuda, kapsayıcı eğitimdeki öğrencilerin aile içi güven ve mutluluk algılarını desteklemek amacıyla anne-babalara yönelik bilinçlendirme çalışmalarının yapılması önerilmektedir. Okul yönetimi ve

rehberlik birimleri iş birliğiyle, özel gereksinimli öğrencilerin ebeveynlerine yönelik psiko-eğitim ve proje çalışmalarına yer verilmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Aile Algısı, Ev Resim Analizi, Kapsayıcı Eğitim, Özel Gereksinimli Çocuklar*

K A Y N A K Ç A

Glesne, C. (2011). Becoming qualitative researchers (A. Ersoy & P. Yalçınoğlu, Çev.). Pearson.

Jacobson, A. (2024). Ev-ağaç-insan ve insan çizme testleri: Spesifik psikolojik testler. Psychological Assessments. https://psychologicalassessments.com/house-tree-person-and-draw-a-person-tests/

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 170–189.

Royer, J. (2026). Draw a house test. Scribd. https://www.scribd.com/document/1052666414/Bi-r-Ev-Ci-z-Testi

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2025). Bilimsel araştırma ve akademik yazmaya giriş: Teorik temeller. Millî Eğitim Bakanlığı.

BİLDİRİ 83

Yerleştirmeden Katılıma: Özel Eğitimde Kapsayıcılık Anlayışının Gelişimi Üzerine Türkiye Bağlamında Bir Değerlendirme

Aysima Yiğitbaşı

Eğitim Yönetimi, Milli Eğitim Bakanlığı

E-posta: aysimaatesli@gmail.com

ÖZET

Kapsayıcı eğitim, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin genel eğitim ortamlarına yerleştirilmesinin ötesinde, öğrenme süreçlerine etkin katılmalarını, akranlarıyla aidiyet ilişkisi kurmalarını ve bireysel ihtiyaçlarına uygun desteklerden yararlanmalarını gerektirmektedir. Bu anlayışın gelişiminde UNESCO'nun Salamanca Bildirgesi, okulların öğrenci farklılıklarına yanıt verecek biçimde düzenlenmesi gerektiğini ortaya koyan önemli bir dönüm noktasıdır (UNESCO, 1994). Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ise engelli bireylerin genel eğitim sisteminden dışlanmaması, bireysel ihtiyaçlarına uygun düzenlemelerin yapılması ve akademik ve sosyal gelişimlerinin desteklenmesi ilkelerini eğitim hakkı kapsamında güvence altına almıştır (Birleşmiş Milletler, 2006). Bu gelişmelerle birlikte kapsayıcılık, öğrencinin mevcut eğitim sistemine uyum sağlamasını bekleyen yerleştirme odaklı yaklaşımdan, eğitim sisteminin öğrenci farklılıklarına göre dönüştürülmesini esas alan hak temelli bir anlayışa yönelmiştir.

Bu çalışmanın amacı, özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler açısından kapsayıcı eğitim anlayışının gelişimini incelemek ve uluslararası ilkelerin Türkiye'deki özel eğitim düzenlemeleri ile uygulama tartışmalarına yansımalarını değerlendirmektir. Çalışma, alanyazına dayalı bir anlatı derlemesi olarak yapılandırılmıştır. Kaynak havuzunun oluşturulmasında kapsayıcı eğitimin tarihsel ve hukuki gelişimini temsil eden uluslararası politika belgeleri, Türkiye'deki özel eğitim mevzuatı ve güncel uygulama tartışmalarını ele alan 2020–2026 yılları arasında yayımlanmış ulusal bilimsel çalışmalar dikkate alınmıştır. Bilimsel yayınlara DergiPark ve Google Akademik üzerinden "kapsayıcı eğitim", "özel eğitim ihtiyacı olan öğrenci", "kaynaştırma/bütünleştirme", "öğrenci katılımı", "öğretmen yeterliği" ve "aile katılımı" anahtar kelimeleri kullanılarak ulaşılmıştır. Kaynakların seçiminde özel eğitimle doğrudan ilişki kurması veya Türkiye'deki kapsayıcılık tartışmalarına kavramsal ya da uygulamaya dönük katkı sunması; ayrıca erişim, katılım, öğretmen yeterliği, destek hizmetleri veya paydaş iş birliği boyutlarından en az birini ele alması ölçütleri gözetilmiştir. Yalnızca farklı dezavantaj gruplarına odaklanan ve çalışmanın temel sorusuyla doğrudan ilişki kurmayan yayınlar kapsam dışında tutulmuştur. Seçilen kaynaklar, anlatı derlemesinin kapsamına uygun olarak ortak ve ayrışan yönleri bakımından karşılaştırılmış ve tematik bir çerçevede değerlendirilmiştir.

İncelenen kaynakların birlikte değerlendirilmesi sonucunda dört ortak başlık öne çıkmıştır: erişimden anlamlı katılıma geçiş, bireyselleştirme ve öğretimin farklılaştırılması, öğretmen yeterliği ve destek hizmetleri ile aile-okul-kurum iş birliği. Birinci başlık, öğrencinin genel eğitim sınıfında bulunmasının tek başına kapsayıcı bir öğrenme deneyimi sağlamadığını; öğrenme etkinliklerine, akran ilişkilerine ve okul yaşamına etkin katılımın belirleyici olduğunu göstermektedir. İkinci başlıkta bireyselleştirilmiş eğitim programlarının sınıf içi öğretimle ilişkilendirilmesi, öğretimin farklılaştırılması ve erişilebilir materyallerin sağlanması öne çıkmaktadır. Üçüncü başlık, kapsayıcı uygulamaların niteliğinin öğretmenlerin mesleki yeterlikleri ile özel eğitim ve rehberlik desteklerinin erişilebilirliğinden etkilendiğine işaret etmektedir. Dördüncü başlık ise kapsayıcılığın öğretmenin bireysel çabasıyla sınırlandırılamayacağını; aile, okul yönetimi ve ilgili uzmanlar arasında sürdürülebilir bir iş birliği gerektirdiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin akranlarıyla birlikte eğitim almalarını sağlayan temel uygulama alanlarından biridir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, bireysel ihtiyaçlara göre eğitim planlanması ve destek hizmetlerinin sunulması için hukuki bir çerçeve oluşturmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Bununla birlikte alanyazındaki çalışmalar, hukuki düzenlemelerin sınıf içindeki anlamlı katılımı kendiliğinden güvence altına almadığını düşündürmektedir. Erol Sahillioğlu (2020), öğretmenlerin kapsayıcı eğitimi ağırlıklı olarak eşitlik, uyarlama ve birliktelik kavramlarıyla ilişkilendirdiklerini belirlemiştir. Taytak Küçük ve Taşkın (2023), özel eğitimde aile katılımının ailelerin özelliklerinin yanı sıra okulun kurduğu iletişim ve katılımı destekleyen uygulamalarla ilişkili olduğunu göstermiştir. Töre (2025), Türkiye'deki lisansüstü çalışmalarda kapsayıcılığın görece sınırlı ele alındığını ve uygulamaya dönük önerilerin çoğunlukla kuramsal düzeyde kaldığını ortaya koymuştur. Aslan Anıl (2026) ise özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler açısından kapsayıcılığın okula erişimle sınırlandırılamayacağını; katılım, öğretmen yeterliği, destek hizmetleri ve çok paydaşlı iş birliğiyle birlikte ele alınması gerektiğini belirtmiştir.

Sonuç olarak Türkiye bağlamında güçlü bir hukuki ve kavramsal çerçeve bulunmasına karşın, yerleştirme ile anlamlı katılım arasındaki ayrım uygulamaların niteliği açısından güncelliğini korumaktadır. Kapsayıcı eğitimin güçlendirilmesi için bireyselleştirilmiş eğitim programlarının sınıf içi öğretime yansıtılması, öğretmenlerin uygulamaya dönük mesleki gelişimlerinin desteklenmesi, erişilebilir materyal ve destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve aile-okul-kurum iş birliğinin süreklilik kazanması gerekmektedir. Bu değerlendirme, kapsayıcılığın öğrencinin aynı sınıfta bulunmasından çok, öğrenme ve okul yaşamına etkili, desteklenmiş ve aidiyet geliştirecek biçimde katılması üzerinden ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Kapsayıcı eğitim, özel eğitim, özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler, kaynaştırma/bütünleştirme, öğrenci katılımı*

BİLDİRİ 84

Kapsayıcı Eğitimin Politikadan Uygulamaya Dönüşümü: Farklı Ülke Örnekleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz

Emrah Marul[1] & Saadet Bayar[2,*]

[1]*Özel Eğitim, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Bölümü, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* saadet.bayar@erdogan.edu.tr

ÖZET

Kapsayıcı eğitim pek çok eğitim sisteminin politika gündeminde yer almakla birlikte kavramın içeriği ve uygulamaya yansıması ülkeden ülkeye önemli ölçüde değişmektedir. Bazı bağlamlarda kapsayıcılık genel eğitim ortamlarına erişim ve yerleştirme üzerinden ele alınırken, bazı bağlamlarda sosyal katılım, öğrenme, aidiyet ve eğitim sonuçlarını içeren daha geniş bir anlayış öne çıkmaktadır. Güncel araştırmalar öğretmen eğitimi, öğretmen tutumları, destek mekanizmaları, okul uygulamaları ve sosyal katılım gibi konuların kapsayıcı eğitim alanında belirgin araştırma odakları olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, benzer sorunların farklı ülke bağlamlarında neden ortaya çıktığı ve hangi koşullar altında sürdüğü konusunda daha fazla bağlamsal açıklamaya gereksinim olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma söz konusu gereksinimden hareketle farklı ülke bağlamlarında kapsayıcı eğitimin kavramsallaştırılmasını ve uygulamaya dönüştürülmesini incelemeyi, politika ile uygulama arasındaki ilişkiyi biçimlendiren tarihsel, kültürel, kurumsal, coğrafi ve mesleki etkenleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma, karşılaştırmalı nitel doküman analizi yaklaşımıyla yürütülmüştür. Çalışma kapsamında kapsayıcı eğitimin farklı ülke bağlamlarındaki gelişimini, politika ve uygulamalarını ele alan hakemli bilimsel yayınlar (SSCI) belirlenen anahtar sözcükler kullanılarak bir akademik veri tabanında (WOS) taranmıştır. Tarama sonucunda ulaşılan çalışmalar başlık, özet ve tam metin düzeyinde incelenmiştir. Belirli bir ülke veya açıkça tanımlanmış bir bölgesel bağlamda kapsayıcı eğitimin politikası, uygulaması, öğretmen yetiştirmesi, paydaş deneyimleri, engelleri ya da gelişim yönelimleri hakkında analiz edilebilir bulgu sunan çalışmalar araştırmaya dâhil edilmiştir. Analize dahil edilen 26 çalışma, kapsayıcılığın kavramsallaştırılması, politika ve uygulama ilişkisi, bağlamsal koşullar, kurumsal kapasite, öğretmen eğitimi ve kapsayıcı uygulamaların niteliği açısından karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Analiz birimini seçilmiş çalışmalar, karşılaştırma birimini farklı ülke bağlamları oluşturmuştur. İncelenen çalışmalar Bangladeş, Malezya, Güney Kore, Güney Afrika, İsveç, Finlandiya, Kıbrıs, Kazakistan, Tayland, Hong Kong, Kanada, Ürdün ve Japonya gibi farklı eğitim bağlamlarına ilişkin kanıtlar sunmaktadır.

Bulgularda ülke bağlamları arasında karşılaştırılarak ortak örüntüler ve bağlama özgü durumlar belirlenmiştir.

Bulgular kapsayıcı eğitimin tüm bağlamlarda ortak bir politika hedefi olarak kabul gördüğünü ancak anlamının ve uygulamadaki karşılığının ülkeden ülkeye farklılaştığını göstermektedir. İlk olarak kapsayıcılık yalnızca yerleştirmeyle sınırlı değildir. Kapsayıcılıkta sosyal katılım, müfredata erişim, öğrenme ve eğitim sonuçları niteliğini belirleyen boyutlar arasındadır. İkinci olarak, yasal düzenlemeler tek başına yeterli değildir. Bu noktada belirleyici olan politikanın kurum, okul, öğretmen eğitimi ve sınıf düzeylerine aktarılma biçimidir. Üçüncü olarak benzer görünen engellerin aynı nedenlerden kaynaklanmadığı görülmektedir. Ülkelerin eğitim gelenekleri, özel eğitim anlayışları, sınav ve başarı odaklı yapılar, sosyoekonomik eşitsizlikler, coğrafi koşullar ve yönetim özellikleri kapsayıcı eğitimdeki değişimleri farklı biçimlerde şekillendirmektedir. Öğretmen kapasitesi de ülkeler arasında tekrar eden bir boyuttur ancak daha fazla eğitim ya da kapsayıcı ortamlarda deneyim kazanmak yetmemekte, eğitimin içeriği, uygulamayla ilişkisi, sağlanan destek ve başarılı deneyimlerin niteliği belirleyici olmaktadır. Okul yöneticileri, aileler, uzmanlar ve sivil toplum örgütleri de bazı bağlamlarda kapsayıcılığın uygulamaya dönüştürülmesi önemli roller üstlenmektedir.

Bu bulgular temel sorunun yalnızca politika ile uygulama arasındaki boşluk olarak açıklanamayacağını göstermektedir. Öne çıkan sorun kapsayıcı eğitime yönelik değişimin farklı düzeylerde aynı hızda dönüşmemesidir. Örneğin politika değişirken kurumsal kapasite, öğretmen yetiştirme sistemi veya sınıf uygulamaları aynı hızda değişmeyebilir. Bu durum değişimlerin eşzamansızlığı olarak değerlendirilebilir. Sürdürülebilir kapsayıcılığın yalnızca mevzuatın geliştirilmesini veya genel eğitime erişimin artırılmasını değil politika, kurum, öğretmen eğitimi ve sınıf uygulamalarının uyumlu biçimde dönüşmesini gerektirdiği görülmektedir. Karşılaştırmalı çalışmalarda kapsayıcılığın varlığından çok niteliğine odaklanılması ve benzer sorunları üreten bağlamsal durumların dikkate alınması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *kapsayıcı eğitim, eğitim politikaları, kapsayıcı uygulamalar, öğretmen eğitimi, karşılaştırmalı eğitim*

BİLDİRİ 85

Özel Gereksinimli Öğrencilerle Çalışmak: Öğretmenlerin Tutum, Öz Yeterlik ve Mesleki Tükenmişlik Deneyimleri

Derya Atalay

Çocuk Gelişimi, Iğdır Üniversitesi

E-posta: deryaatalay7676@gmail.com

ÖZET

Duygusal ve davranışsal gelişim alanındaki özel eğitim ihtiyaçları, genel eğitim ortamlarında öğretmenlerin karşılaştığı önemli sorun alanlarından biridir (Klemm, 2014). Bu ihtiyaçlar, özellikle öğrencilerin sosyal davranışlarında ve duygusal süreçlerinde yaşadıkları güçlüklerle ortaya çıkmakta ve birey, sosyal çevre, toplum ve kişilik gelişimi arasındaki etkileşimlerle şekillenmektedir (Ellinger ve Stein, 2012). Dolayısıyla bu tür güçlüklerin yalnızca bireysel özelliklerle açıklanamayacağı, sosyal etkileşim ve çevresel koşulların da önemli rol oynadığı belirtilmektedir.

Öğretmenler, öğrencilerin davranışsal sorunlarıyla başa çıkma sürecinde yüksek düzeyde stres yaşayabilmekte ve olumsuz inançlar geliştirebilmektedir (Pang, 2012). Bu durum, kaynaştırma uygulamalarının başarılı biçimde yürütülmesinde öğretmenlerin sahip olduğu önemli rol nedeniyle dikkat çekicidir (Malinen vd., 2012). Kaynaştırma eğitimi, öğretmenler açısından farklı gereksinimlere sahip öğrencilerin aynı eğitim ortamında desteklenmesini gerektiren ve yeterli uygulama deneyimi bulunmadığında zorlayıcı olabilen bir süreçtir (Lai vd., 2016). Bu süreçte öğretmenlerden, öğrencilerin farklı gereksinimlerini dikkate almaları, öğretim süreçlerini uyarlamaları ve her öğrenciye eşit eğitim fırsatı sunmaları beklenmektedir. Bu nedenle farklılaştırılmış öğretim gibi öğrenci gereksinimlerine duyarlı yöntemlerin kullanılması önem taşımaktadır (De Neve vd., 2015).

Bununla birlikte, öğretmenlerin önemli bir bölümünün kaynaştırma eğitimini uygulama konusunda kendilerini yeterince hazırlıklı hissetmedikleri görülmektedir (Lancaster ve Bain, 2007). Bu noktada **öz yeterlik**, öğretmenlerin farklı gereksinimlere sahip öğrencilerin eğitimine ilişkin görevleri başarıyla yerine getirebileceklerine yönelik inançlarını açıklayan önemli bir kavramdır. Bandura'ya (1986) göre öz yeterlik, bireyin belirli performanslara ulaşmak için gerekli davranışları organize etme ve gerçekleştirme kapasitesine ilişkin yargısını ifade etmektedir. Öğretmenlik deneyiminin sınırlı olması öz yeterlik inançlarının düşük olmasına neden olabilmekte, özellikle öğrencilerin davranışsal gereksinimleri öğretmenlerin yüksek düzeyde öz yeterliğe sahip olmasını gerektirmektedir (de Boer vd., 2011; Lai vd., 2016).

Öğretmenlerin öz yeterlik düzeyleri yalnızca öğretim süreçlerini değil, aynı zamanda mesleki iyi oluşlarını da etkileyebilmektedir. Düşük öz yeterlik, öğretmenlerde tükenmişlik

riskini artırırken (Skaalvik ve Skaalvik, 2010), tükenmişlik öğrencilerin motivasyonu ve akademik başarıları üzerinde olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (Mojavezi ve Tamiz, 2012). Buna karşılık yüksek öz yeterlik, öğretmenlerin mesleki taleplerle daha etkili başa çıkmalarını sağlayarak tükenmişliğe karşı koruyucu bir kaynak oluşturmaktadır (Abele ve Candova, 2007). Bu nedenle kaynaştırma ortamlarında öğretmenlerin öz yeterliklerinin desteklenmesi, hem öğretim süreçlerinin niteliği hem de öğretmenlerin mesleki iyi oluşu açısından önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın amacı, özel gereksinimli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin kapsayıcı eğitime yönelik tutumlarını, öğretimsel öz yeterlik algılarını ve mesleki tükenmişlik deneyimlerini ortaya koymak; bu süreçte karşılaştıkları kurumsal, ailevi ve yapısal sorunları, başa çıkma biçimlerini ve mesleki gelişim ihtiyaçlarını incelemektir. Araştırma, özel gereksinimli öğrencilerle çalışmanın öğretmenlerin mesleki yaklaşımları ve öğretmenlik kimlikleri üzerindeki etkilerini belirlemesi açısından önem taşımaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu 11 öğretmen oluşturmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilmiş ve nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde MAXQDA 2026 programından yararlanılmıştır. Görüşme verileri okunarak anlamlı ifadeler kodlanmış, benzer kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuş ve elde edilen temalar araştırma soruları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda Kapsayıcı Eğitime Yönelik Tutum ve Uygulama Algısı; Öğretimsel Öz Yeterlik ve Eğitimsel Uygulama Becerileri; Mesleki Tükenmişlik, Yıpranma ve Duygusal Yük; Kurumsal, Ailevi ve Yapısal Engeller ile Destek Mekanizmaları; Mesleki Başa Çıkma, Motivasyon ve Dayanıklılık; Mesleki Gelişim, Eğitim İhtiyacı ve Sürekli Öğrenme; Deneyimle Değişen Tutum, Öz Yeterlik ve Mesleki Yaklaşım; Öğretmenlik Kimliğinde ve Kişisel Yaklaşımda Dönüşüm olmak üzere sekiz ana tema belirlenmiştir. Bulgular, öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerle çalışırken özellikle problem davranışlar, yetersizlik algısı, veli iş birliği ve kurumsal destek eksiklikleriyle karşılaşabildiğini; buna karşılık öğrenci gelişimi, mesleki deneyim ve meslektaş desteğinin önemli motivasyon kaynakları olduğunu göstermektedir. Araştırmanın geçerlik ve güvenirliğini desteklemek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuş, ikinci bir araştırmacı tarafından yapılan kodlamalarla kodlayıcılar arası uzlaşma değerlendirilmiş ve uyum oranının %90'ın üzerinde olduğu belirlenmiştir. Bulguların katılımcı deneyimlerini doğrudan yansıtması amacıyla görüşmelerden doğrudan katılımcı alıntılarına yer verilmiştir. Ayrıca veri toplama sürecinde veri doygunluğu dikkate alınarak görüşmeler değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda araştırma, öğretmenlerin kapsayıcı eğitim deneyimlerini tutum, öz yeterlik ve tükenmişlik boyutlarıyla bütüncül biçimde ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Özel Gereksinimli Öğrenciler, Öğretmen Tutumları, Mesleki Tükenmişlik*

Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Kapsayıcı Toplum Uygulamaları Projelerinde Destek ve Temsil Örüntüleri: TÜBİTAK 4008 Programı Üzerine Bir Doküman Analizi

Tuba Kapucuoğlu

Çocuk Gelişimi, Biruni Üniversitesi

E-posta: tkapucuoglu@biruni.edu.tr

ÖZET

Amaç

Bu çalışmanın amacı, TÜBİTAK 4008 Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Kapsayıcı Toplum Uygulamaları Destekleme Programı kapsamında desteklenen projelerin coğrafi dağılım, hedef kitle, özel gereksinim grubu ve tematik odak açısından incelenerek alandaki destek ve temsil örüntülerinin ortaya konulmasıdır. Özel gereksinimli bireylerin bilim ve toplum etkinliklerine katılımını önceleyen destek programları, alanda hangi konuların çalışıldığını ve hangi grupların görünür hâle geldiğini doğrudan biçimlendirmektedir. Bu nedenle çalışmada, desteklenen projelerde hangi gereksinim gruplarının, hedef kitlelerin ve uygulama alanlarının daha fazla ya da daha az temsil edildiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından doküman analizi deseninde yürütülmüştür. Veri kaynağını, TÜBİTAK 4000 Bilim ve Toplum Projeleri portalında yer alan ve 4. çağrı kapsamında desteklenmeye hak kazanan projeler oluşturmaktadır. Herhangi bir örnekleme yöntemine başvurulmamış, ilgili çağrı kapsamındaki 97 projenin tamamı çalışmaya dâhil edilmiştir. Proje özet metinleri, araştırmacı tarafından alanyazın doğrultusunda oluşturulan bir kodlama çerçevesi kullanılarak etkinlik ili, hedef kitle türü, gereksinim/tanı grubu ve tematik odak kategorilerinde analiz edilmiştir. Özet metinlerde açıkça belirtilmeyen bilgiler ilgili kategoride "belirtilmemiş" olarak işaretlenmiş, veriler betimsel istatistiklerle (frekans, yüzde) sunulmuştur.

Bulgular

Projeler 44 ilde yürütülmekte, buna karşılık 37 ilde desteklenen proje bulunmamaktadır. Dağılım dengeli değildir; projelerin %41,2'si yalnızca altı ilde (İstanbul, Mersin, Samsun, Manisa, Bursa, Eskişehir) yoğunlaşmaktadır. Hedef kitle açısından projelerin %45,4'ü doğrudan özel gereksinimli bireye, %18,6'sı öğretmen ve öğretmen adaylarına, %7,2'si ailelere, %4,1'i yetişkin bireylere yöneliktir. Kalan %24,7'lik bölüm, birden fazla grubu birlikte ele alan karma tasarımlardan oluşmaktadır. Bu tasarımlarda öğrenci-aile, öğrenci-

öğretmen ve öğrenci-akran eşleştirmeleri ön plandadır. Gereksinim grubu incelendiğinde zihinsel yetersizlik (n=29, ağırlıklı olarak hafif düzey) ve özel öğrenme güçlüğü (n=15, disleksi ve diskalkuli dâhil) belirgin biçimde öne çıkmakta, bunları otizm spektrum bozukluğu (n=11) izlemektedir. Buna karşılık görme ve işitme yetersizliği (n=5) ile fiziksel yetersizlik ve serebral palsi (n=5) sınırlı düzeyde temsil edilmektedir. Projelerin 16'sı belirli bir tanı grubu belirtmeksizin genel olarak özel gereksinimli ya da kaynaştırma öğrencilerini, 12'si birden fazla tanı grubunu, dördü ise dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, duygu ve davranış bozukluğu, nadir metabolik hastalık ve iki kere farklılık gibi daha az çalışılan alanları hedeflemektedir. Tematik olarak doğa temelli öğrenme, STEM/STEAM uygulamaları, sanat temelli yaklaşımlar ve bağımsız yaşam becerileri öğretimi ön plana çıkmaktadır. Ayrıca yapay zekâ ve dijital araç entegrasyonu, özellikle öğretmene yönelik projelerde dikkat çekici bir bileşen olarak yer almaktadır.

Sonuç

Bulgular, TÜBİTAK 4008 kapsamında desteklenen projelerin belirli iller ve belirli gereksinim grupları, özellikle hafif düzey zihinsel yetersizlik etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. Duyusal ve fiziksel yetersizliği olan bireyler ile orta ve ağır düzeyde yetersizliği olan bireylere yönelik projelerin artırılması, projelerin farklı illere ve hedef gruplara yayılmasının az temsil edilenlere yönelik de projelerin ulaşması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Özel eğitim, kapsayıcı toplum uygulamaları, TÜBİTAK 4008 projeleri, doküman analizi*

BİLDİRİ 87

OSB Tanılı Öğrenciler İçin Gerçek Yaşam Temelli Kapsayıcı Öğrenme Ortamlarının Yapılandırılması

Recai Akdemir

Türkçe Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı

E-posta: recai6355@hotmail.com

ÖZET

Amaç

Bu çalışmanın amacı, hafif düzey Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanılı öğrenciler için okul, aile ve toplum bileşenlerinin birlikte kullanıldığı gerçek yaşam temelli bir uygulamanın öğrencilerin sosyal katılım, bağımsız hareket etme ve günlük yaşam görevlerini yerine getirme süreçlerine yansımalarını incelemektir. Çalışmada özel gereksinimli öğrencilerin yalnızca yapılandırılmış sınıf ortamlarında değil; market, doğal yaşam alanı ve sosyal etkinlik ortamlarında aktif katılımcı olarak yer almaları temel alınmıştır. Bu doğrultuda öğrencilerin sıra bekleme, yardım isteme, seçim yapma, ödeme gerçekleştirme, materyal paylaşma, grup içinde görev alma ve toplumdaki diğer bireylerle işlevsel etkileşim kurma davranışları ele alınmıştır.

Yöntem

Betimsel nitelikteki bu uygulama çalışması, hafif düzey OSB tanılı sekiz ortaokul öğrencisiyle yürütülmüştür. Uygulamalar dört öğrencilik gruplar hâlinde gerçekleştirilmiş; her grupta iki eğitmen ve iki rehber görev alarak öğrenci başına bireysel destek sunabilecek bir yapı oluşturulmuştur. Öğrenciler sınıf içi atölyelerin yanı sıra gerçek market alışverişi, doğa gözlemi, mutfak çalışmaları, drama, oyun ve grup etkinliklerine katılmıştır. Market ve doğa uygulamalarında her öğrenci bir görevli eşliğinde doğal toplumsal ortamlarda görev üstlenmiştir. Veriler eğitmen ve rehber gözlemleri, doğal ortam performansları, yapılandırılmış öğrenci görüşmeleri, öğrenci ürünleri ve katılımcı değerlendirme formları aracılığıyla toplanmıştır. Nitel veriler ortak anlamlar doğrultusunda gruplandırılmış; derecelendirme verileri betimsel olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Uygulama sürecinde öğrencilerin sıra bekleme, materyal paylaşma, yardım isteme, birlikte karar verme ve grup içinde görev üstlenme davranışlarını farklı etkinliklerde deneyimledikleri gözlenmiştir. Drama, kukla, mutfak ve oyun çalışmalarında iletişim başlatma ve ortak etkinliği sürdürme; market ve doğa uygulamalarında ise okul dışındaki ortamlara güvenli biçimde katılma fırsatları oluşmuştur. Market uygulamasında öğrenciler ürün seçme, reyonlarda hareket etme, sıraya girme, kasada ödeme yapma ve alışveriş sürecini tamamlama gibi toplum içerisinde işlevsel karşılığı bulunan görevleri yerine

getirmiştir. Öğrencilerin bazıları görevleri bağımsız gerçekleştirirken bazıları görsel, sözel veya yetişkin desteğine ihtiyaç duymuştur. Velilerin uygulamaların bazı bölümlerine katılması, çocuklarının bağımsız gerçekleştirebildikleri ve desteğe ihtiyaç duydukları görevleri doğal ortam içerisinde gözlemlemelerine de olanak sağlamıştır.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın bulguları, kapsayıcı eğitimin yalnızca özel gereksinimli öğrencilerin aynı eğitim ortamında bulunmasıyla sınırlandırılmaması gerektiğine; öğrencilerin toplumun doğal yaşam alanlarında anlamlı görevler üstlenmelerinin de kapsayıcı uygulamaların önemli bir bileşeni olduğuna işaret etmektedir. Market, doğa ve günlük yaşam ortamlarının öğretim alanına dönüştürülmesi, öğrencilerin akademik becerilerini işlevsel biçimde kullanmalarının yanı sıra sosyal yaşama aktif katılımlarına da fırsat sağlamıştır. Öğrenci başına bireysel destek sunabilecek personel düzenlemesi ise güvenli katılım ile öğrencinin yapabildiği görevlerde bağımsızlaşmasına olanak tanıyan destek arasında işlevsel bir yapı oluşturmuştur. Bulgular uzun dönemli bir etkiyi ortaya koymamakla birlikte, özel eğitim hizmetlerinin sınıf, aile ve toplumsal yaşam arasında süreklilik gösterecek biçimde yapılandırılmasının önemini destekleyen uygulama temelli göstergeler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *bağımsız yaşam, doğal ortam öğretimi, kapsayıcı eğitim, otizm spektrum bozukluğu, toplumsal katılım*

BİLDİRİ 88

Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerde Sanat Temelli Kapsayıcı Eğitim Uygulamalarının Öğrenci Kazanımlarına Yansımaları

İrfan Gümüş[1,*], Nagihan Gümüş[2], Çağrı Avan[3], Murat Vural[4] & Metin Eker[5]

[1]*Samsun Bilim ve Sanat Merkezi*
[2]*Canik Belediyesi Özdemir Bayraktar Keşif Kampüsü*
[3]*Kastamonu Ölçme Değerlendirme Merkezi*
[4]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ondokuz Mayıs Üniversitesi*
[5]*Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* mahmud.irfan@gmail.com

ÖZET

Özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin bireysel farklılıkları; öğrenme ortamlarının yalnızca akademik becerilere değil, öğrencilerin güçlü yönlerini ortaya çıkarabilecek farklı ifade ve katılım biçimlerine de olanak sağlayacak şekilde düzenlenmesini gerektirmektedir. Sanat temelli öğrenme ortamları; görsel, işitsel, bedensel ve dijital üretim yollarını bir araya getirerek öğrencilerin aktif katılımını ve kendilerini farklı yollarla ifade etmelerini destekleme potansiyeline sahiptir. Bu araştırmanın amacı, özel öğrenme güçlüğü tanılı ortaokul öğrencilerine yönelik sanat temelli kapsayıcı eğitim uygulamalarının öğrencilerin sanatsal üretim, aktif katılım, kendini ifade etme, sosyal etkileşim ve öğrenme deneyimlerine yansımalarını incelemektir. Çalışmada sanat, yalnızca ürün ortaya koymaya yönelik bir etkinlik alanı olarak değil; bireysel farklılıkları dikkate alan, öğrencilerin güçlü yönlerini görünür kılan ve farklı katılım yolları sunan kapsayıcı bir öğrenme aracı olarak ele alınmıştır.

Araştırma, bütüncül tek durum çalışması deseninde yürütülmüştür. İncelenen durum, özel öğrenme güçlüğü tanılı 16 ortaokul öğrencisine yönelik gerçekleştirilen beş günlük sanat temelli kapsayıcı eğitim uygulamasıdır. Öğrenciler gelişim ve sınıf düzeyleri dikkate alınarak sekizer kişilik iki gruba ayrılmış; öğrenme sürecinde sadeleştirilmiş yönergeler, alternatif materyaller, küçük grup çalışmaları ve gereksinim duyulduğunda bireysel destek kullanılmıştır. Uygulamada resim, kil, kukla ve tasarım çalışmalarının yanı sıra yaratıcı drama, oyun, hikâyeleştirme ve yapay zekâ destekli dijital üretim etkinliklerine yer verilmiştir. Veriler Gözlem Formu, dokuz ölçütlü Portfolyo Değerlendirme Formu, Öz Değerlendirme Formu ve Katılımcı Proje Değerlendirme Formu aracılığıyla toplanmıştır. Böylece öğrencilerin uygulama sürecindeki davranışları, ortaya koydukları ürünler ve kendi öğrenme deneyimlerine ilişkin değerlendirmeleri farklı veri kaynakları üzerinden birlikte ele alınmıştır.

Gözlem bulguları, öğrencilerin özellikle etkinliklere aktif katılım, motivasyonu sürdürme, farklı materyalleri kullanma, el-göz koordinasyonu, grup çalışması ve sosyal etkileşim alanlarında olumlu performans sergilediklerini göstermiştir. Açık uçlu gözlemlerde yaratıcılık, üretkenlik, sabır, dikkat, paylaşma, özgüven ve fikir üretme öğrencilerin öne çıkan güçlü yönleri arasında yer almıştır. Bununla birlikte öğrenciler arasında ince motor beceriler, dikkat, sosyal etkileşim ve kendini ifade etme açısından bireysel farklılıkların bulunduğu ve bazı öğrencilerin bu alanlarda desteğe gereksinim duyduğu belirlenmiştir. Portfolyo değerlendirme puanlarının büyük ölçüde 4 ve 5 düzeylerinde yoğunlaştığı; öğrencilerin farklı sanat tekniklerini kullanabildikleri, yaratıcı ürünler ortaya koyabildikleri ve üretim sürecine yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmüştür. Öz değerlendirmelerde öğrenciler; kil, resim, çanta ve tişört tasarımı ile yapay zekâ destekli video ve görsel üretimi gibi farklı alanlarda yeni beceriler edindiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcı değerlendirme sonuçlarında ise 16 öğrencinin yedi maddeye verdiği toplam 112 yanıtın %93,75'inin olumlu olduğu ve genel ortalamanın 5 üzerinden 4,75 düzeyinde gerçekleştiği belirlenmiştir. Hiçbir maddede olumsuz görüş bildirilmemiştir. Farklı veri kaynaklarından elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin yalnızca sanatsal ürün ortaya koymadıkları; üretim sürecine aktif biçimde katıldıkları, farklı ifade yollarını deneyimledikleri ve akranlarıyla etkileşim içinde öğrenme fırsatı buldukları görülmüştür.

Araştırma bulguları, bireysel farklılıklara göre uyarlanan sanat temelli kapsayıcı öğrenme ortamlarının özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin aktif katılımını, kendilerini farklı yollarla ifade etmelerini, üretim süreçlerine dâhil olmalarını ve sosyal etkileşimlerini destekleyebilecek bir öğrenme ortamı sunduğunu göstermektedir. Sanatsal üretimin drama, oyun, hikâyeleştirme ve dijital araçlarla bütünleştirilmesi, farklı ilgi ve güçlü yönlere sahip öğrenciler için alternatif katılım yolları oluşturmuştur. Bulgular ayrıca kapsayıcı eğitim uygulamalarında tek tip etkinlik ve beklentiler yerine küçük grup çalışmaları, farklılaştırılmış yönergeler, alternatif materyaller ve gerektiğinde bireysel desteğin önemine işaret etmektedir. Bu yönüyle çalışma, kapsayıcı eğitim süreçlerinin niteliğinin yalnızca öğrencilerin aynı öğrenme ortamında bulunmalarıyla değil, öğrenme sürecine etkin katılabilecekleri ve güçlü yönlerini ortaya koyabilecekleri fırsatların oluşturulmasıyla değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte kontrol grubunun ve ön test-son test ölçümlerinin bulunmaması nedeniyle elde edilen bulgular nedensel bir etki olarak değil, incelenen uygulama bağlamında ortaya çıkan öğrenci kazanımlarının göstergeleri olarak değerlendirilmelidir. Gelecek araştırmalarda sanat temelli kapsayıcı uygulamaların daha geniş çalışma grupları ve farklı araştırma desenleriyle incelenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *kapsayıcı eğitim, özel eğitim, özel öğrenme güçlüğü, sanat temelli öğrenme, sosyal etkileşim*

BİLDİRİ 89

TALIS 2024 Verilerine Göre Ortaokul Öğretmenlerinin Kapsayıcı Eğitim Profilleri ile Özel Eğitim Öğrenci Oranı ve Uyarlama Stresi İlişkisi

Haydar Özdemir

İlköğretim Matematik Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı

E-posta: hay196@gmail.com

ÖZET

Amaç

Kapsayıcı eğitim özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim sınıflarına dahil edilmesini öngören temel bir yaklaşımdır (Ainscow, 2020; Florian & Black-Hawkins, 2011). Ancak öğretmenlerin bu sürece entegrasyonu, yeterlik algıları ve karşılaştıkları zorluklar tek tip değildir (Sharma vd., 2011). Bu araştırmanın amacı OECD'nin TALIS 2024 verileriyle Türkiye'deki ortaokul öğretmenlerinin kapsayıcı öğretim uygulamalarına göre gizil profillerini belirlemek, bu profillerin sınıftaki özel eğitim öğrencisi oranı ile ilişkisini test etmek ve profillerin öğretmenlerin uyarlama stresi üzerindeki etkisini incelemektir.

Yöntem

Çalışma uluslararası karşılaştırmalı TALIS 2024 veri seti (OECD, 2024) kullanılarak gerçekleştirilen ilişkisel tarama modelinde nicel bir araştırmadır. Örneklemi Türkiye'deki 3268 ortaokul öğretmeni oluşturmaktadır. Veri analizinde Mplus 8.3 kullanılmıştır. Öğretmenlerin kapsayıcı öğretim göstergelerine verdiği yanıtlar üzerinden gizil sınıf analizi (LCA) modelleri test edilmiştir. Doğru profil sayısının belirlenmesinde Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Bayes Bilgi Kriteri (BIC), Örneklem Büyüklüğüne Göre Düzeltilmiş BIC (SABIC) değerlerindeki düşüş eğilimi, Entropi değeri ve Lo-Mendell-Rubin (LMR) uyum indeksleri dikkate alınmıştır (Nylund vd., 2007). Sınıftaki özel eğitim öğrencisi oranının profillere etkisini test etmek için R3STEP yöntemi (Asparouhov & Muthen, 2014) kullanılmıştır. Profillerin uyarlama stresi üzerindeki etkisini karşılaştırmak amacıyla ise üç adımlı BCH yöntemi (Collier & Leite, 2017) uygulanmıştır. Tüm analizlerde TALIS öğretmen ağırlık katsayıları (TCHWGT) kullanılmıştır.

Bulgular

LCA uyum indeksleri incelendiğinde dört sınıflı modelin istatistiksel olarak en uygun model olduğu görülmüştür. Öğretmenler kapsayıcılık düzeylerine göre en düşükten en yükseğe doğru; Yetersiz, Temel, İyi ve İleri Düzey olarak profillendirilmiştir. R3STEP lojistik regresyon bulguları, sınıftaki özel eğitimli öğrenci oranındaki artışın öğretmenlerin Yetersiz Düzey profilinden çıkarak diğer kapsayıcı profillere geçiş olasılığını manidar düzeyde artırdığını göstermiştir. BCH yöntemiyle gerçekleştirilen profiller arası çoklu karşılaştırmalara göre, kapsayıcılık uygulamalarından kaçınan Yetersiz Düzey profilindeki

öğretmenlerin uyarlama stresi (M = 1.66) en düşük seviyede olduğu görülmüştür. Kapsayıcı uygulamaları aktif olarak hayata geçiren Temel (M = 1.83) ve İyi (M = 1.82) düzey profillerdeki öğretmenlerin stres ortalamaları, Yetersiz Düzey'e kıyasla istatistiksel olarak manidar derecede yüksek bulunmuştur ($p < .05$). Öte yandan Temel, İyi ve İleri düzey profillerin kendi aralarındaki stres farklılıkları istatistiksel olarak manidar bulunmamıştır ($p > .05$). İleri düzey profilinin ortalaması (M = 1.82) sayısal olarak yüksek görünse de, diğer hiçbir profille arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p > .05$).

Sonuç ve Tartışma

Bulgular sınıfa özel gereksinimli öğrenciler dahil edildikçe öğretmenlerin kapsayıcı uygulamaları daha fazla benimsediklerini, ancak bu pedagojik uyum sürecinin uyarlama stresini belirgin şekilde artırdığını ortaya koymaktadır. Kapsayıcılıktan uzak duran Yetersiz Düzey profilindeki grupta stresin en düşük seviyede çıkması, eylemsizliğin getirdiği konfor ve artan iş yükünden kaçınma eğilimiyle açıklanabilir. Öğretimi farklılaştırmayan öğretmenler stres faktörlerinden korunurken; kapsayıcılık sorumluluğunu aktif olarak üstlenen öğretmenler, materyal hazırlama, öğretimi bireyselleştirme ve zaman yönetimi gibi zorluklar nedeniyle yüksek uyarlama stresiyle baş başa kalmaktadır (Florian & Black-Hawkins, 2011). Kapsayıcı uygulamaları hayata geçiren profiller (Temel, İyi, İleri) arasında stres düzeyleri açısından manidar bir fark bulunmaması ise uyarlama stresinin eylemsizlikten eyleme geçiş aşamasında ortaya çıktığı biçiminde yorumlanabilir. Ayrıca ileri düzey uygulamalar yapan öğretmenlerin pedagojik öz yeterliklerinin de yüksek olduğu ve artan iş yüküne rağmen stresin belirli bir seviyede dengelenmesini sağladığı düşünülmektedir. Bu tablo kapsayıcı eğitim politikalarının salt öğrencinin genel eğitim sınıfına yerleştirilmesiyle başarıya ulaşamayacağını göstermektedir. Kapsayıcı eğitime geçişte öğretmenlerin karşılaştığı bu psikolojik ve işlemsel yükün hafifletilmesi; sınıf içi eş-öğretim uygulamalarının yaygınlaştırılmasını, materyal uyarlamasında uzman desteği sağlanmasını ve eğitim politikalarında öğretmenlerin iş yükünü dengeleyecek kurumsal düzenlemelerin hayata geçirilmesini zorunlu kıldığı düşünülmektedir (Forlin, 2001; Sharma vd., 2011).

Anahtar Kelimeler: *gizil sınıf analizi, kapsayıcı eğitim, öğretmen stresi, özel eğitim, TALIS*

K A Y N A K Ç A

Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: lessons from international experiences. Nordic Journal of Studies in Educational Policy, 6(1), 7-16.

Asparouhov, T., & Muthen, B. (2014). Auxiliary variables in mixture modeling: Three-step approaches using M plus. Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal, 21(3), 329-341.

Collier, H., & Leite, W. L. (2017). A comparison of three-step approaches for auxiliary variables in latent class and latent profile analysis. Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal, 24(6), 1-12.

Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. British Educational Research Journal, 37(5), 813-828.

Forlin, C. (2001). Inclusion: Identifying potential stressors for regular class teachers. Educational Research, 43(3), 235-245.

Nylund, K. L., Asparouhov, T., & Muthen, B. O. (2007). Deciding on the number of classes in latent class analysis and growth mixture modeling: A Monte Carlo simulation study. Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal, 14(4), 535-569.

OECD. (2024). TALIS 2024 Teacher Questionnaire (Main Study Version).

Sharma, U., Loreman, T., & Forlin, C. (2011). Measuring teacher efficacy to implement inclusive practices. Journal of Research in Special Educational Needs, 12(1), 12-21.

BİLDİRİ 90

Sınıfın Ötesinde Köprüler: RAM Personelinin Kaynaştırma Öğrencisi Olan Öğretmenler ile İş Birliği Deneyimleri

Mustafa Sorkuncuk[1,*] & Egemen Kileci[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*

* *Sorumlu yazar:* m.srknck@gmail.com

ÖZET

Kaynaştırma yoluyla eğitimde etkili iş birliği, öğrencinin yalnızca genel eğitim sınıfına yerleştirilmesini değil, değerlendirme, yönlendirme, eğitsel planlama, öğretimsel uyarlama, destek hizmetleri ve izleme süreçlerinin birbiriyle ilişkilendirilmesini gerektirir. Bu araştırmanın amacı, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin, kaynaştırma öğrencileriyle çalışan okul öğretmenleriyle iş birliğine ilişkin deneyimlerini incelemektir. Araştırma, nitel betimsel desende yürütülmüştür. Çalışma grubunu İstanbul'un Avrupa Yakası'ndaki Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde görev yapan on özel eğitim öğretmeni oluşturmuştur. Katılımcılar uygun örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Veriler Aralık 2025 ile Ocak 2026 arasında, yüz yüze gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Yaklaşık 15-20 dakika süren görüşmelerde katılımcı yanıtları yazılı olarak kaydedilmiş, ses kaydı ve saha notu kullanılmamıştır. Veriler tümevarımsal tematik analizle incelenmiş, kodlar önceden belirlenmiş bir listeye bağlı kalınmadan oluşturulmuş ve aday temalar veri bütününe göre yeniden değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda dört tema belirlenmiştir: zorunlu karar anlarında görünürleşen reaktif iş birliği, iletişim zinciri ve bilgi akışındaki kırılmalar, asimetrik roller ile yapısal güçlükler ve sürdürülebilir iş birliği için kurumsal düzenleme gereksinimi. İnandırıcılığı artırmak için görüşme formu üç uzmanın değerlendirmesine sunulmuş, pilot görüşme yapılmış, kod-tema eşleşmeleri yeniden kontrol edilmiş ve farklı görüşler analizde korunmuştur. Katılımcılar iş birliğinin öğrencilerin akademik gelişimi, sosyal katılımı ve öğretimsel gereksinimlerinin anlaşılması açısından yararlı olabileceğini ifade etmiştir. Bununla birlikte bu değerlendirmeler katılımcı algılarına dayandığından öğrenci sonuçları üzerinde nedensel bir etki olarak yorumlanmamıştır. Bulgular, tek başına form paylaşımının iş birliği oluşturmadığını, kararların uygulama, geri bildirim ve izlemeyle açıkça ilişkilendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bulgular, RAM ile okul öğretmenleri arasındaki temasın çoğunlukla eğitsel değerlendirme formları, yönlendirme, yerleştirme, yenileme ve sınıf geçişi gibi işlem gerektiren dönemlerde yoğunlaştığını göstermiştir. İş birliğinin düzenli ve süreklilik gösteren bir mesleki etkileşimden çok belge ve karar odaklı ilerlediği belirlenmiştir. Formların geç, eksik ya da genel ifadelerle doldurulması, iletişimin yönetici veya aile üzerinden yürütülmesi ve öğrenci performansının okul ile RAM ortamlarında farklılaşması bilgi akışını güçleştiren başlıca etkenlerdir. Katılımcılar ayrıca iş

yükü, zaman uyumsuzluğu, işlem bilgisi yetersizliği, personel değişikliği, okul iklimi ve önyargılı tutumların iş birliğini sınırlandırdığını belirtmiştir. Sonuçlar, okul öğretmenlerinin günlük gözlem bilgisinin RAM'ın değerlendirme bilgisiyle buluşturulmasını sağlayan kısa, doğrudan, güvenli ve izlenebilir bir geri bildirim döngüsüne gereksinim olduğunu ortaya koymaktadır. Bu amaçla dönemsel koordinasyon toplantıları, ölçüt temelli kısa izleme formları, uygulamalı hizmet içi eğitimler, güvenli doğrudan iletişim kanalları ve iş yükünü dikkate alan kurumsal düzenlemeler önerilmektedir. Araştırma tek ilde, yalnızca RAM'da çalışan özel eğitim öğretmenlerinin görüşleriyle ve yazılı görüşme kayıtlarıyla sınırlıdır. Gelecek çalışmalarda okul öğretmenleri, yöneticiler, aileler ve diğer uzmanların katılımıyla çok paydaşlı, gözlem ve belge incelemesini içeren araştırmalar yürütülmelidir.

Anahtar Kelimeler: *Kaynaştırma/Bütünleştirme, İş Birliği, Nitel Betimleyici Araştırma, Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Tematik Analiz*

BİLDİRİ 91

İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma/Bütünleştirmeye İlişkin Bilgi Düzeyleri: Tespitler ve Öneriler

Orhan Aydın[1,*] & Üzeyir Emre Kıyak[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ankara Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Uşak Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* orhanaydin@ankara.edu.tr

ÖZET

Türkiye'de özel gereksinimli öğrencilerin yaklaşık %75'i genel eğitim sınıflarında öğrenimlerine devam etmektedir. Diğer bir ifadeyle tanı alan her dört özel gereksinimli öğrenciden üçünün yerleştirilmesi genel eğitim sınıflarına olmaktadır. Bu duruma karşın, genel eğitim öğretmenlerinin lisans eğitimlerinde aldıkları eğitimler genellikle tek bir zorunlu dersle sınırlı kalarak yetersiz düzeyde olduğu görülmektedir. Ayrıca sınıf öğretmenleri dahil çeşitli alanlardaki genel eğitim (branş) öğretmenlerinin bu öğrencilere karşı tutumlarına ilişkin olumsuz tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Ancak alanyazında genel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırma/bütünleştirme sınıflarında eğitim görmelerine ilişkin çeşitli açılardan bilgi düzeylerinin incelendiği çalışma sayısı sınırlıdır. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı genel eğitim sınıflarında görev yapan sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme açısından bilgi düzeylerini incelemek kapsamında; sınıf öğretmenlerinin; (a) özel eğitime ilişkin genel bilgi düeyleri, (b) bireyselleştirilmiş eğitim planlarına (BEP) ilişkin ve (c) uygulama becerilerine ilişkin bilgi düzeylerini tespit etmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için Bloom'un bilgi düzeyi değerlendirme taksonomisi kullanılarak hazırlanan bilgi düzeyi tespit soruları Google form aracılığıyla sınıf öğretmenlerine iletilmiştir. 97 sınıf öğretmen tarafından özel eğitime ilişkin genel bilgi düzeyi soruları yanıtlanırken, bu öğretmenlerin 78'i BEP ve uygulama becerilerine ilişkin bilgi düzeyi sorularını yanıtlamıştır. Yanıtlanan sorulara verilen yanlış-doğru cevaplar (0-1 olarak kodlanarak) çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılmıştır. Bulgular sınıf öğretmenlerinin özel eğitime ilişkin genel bilgi düzeylerinin BEP'e ilişkin ve uygulama becerilerine ilişkin bilgi düzeylerinden anlamlı derecede ileri olduğu yönündedir. BEP'e ilişkin bilgi düzeyleri ise çok daha sınırlı düzeyde kalmıştır. Kadın öğretmenlerin bilgi düzeylerinin erkek öğretmenlerden daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca, mesleki yaşamında özel gereksinimli öğrenciyle karşılaşan öğretmenlerin bilgi düzeylerinin daha önce özel gereksinimli öğrenciyle hiç karşılaşmamış öğretmenlerden daha yüksek düzeyde olduğu bulgulanmıştır. Bunun yanı sıra, mesleklerinin ilk yıllarında olan öğretmenlerin her üç alandaki bilgi düzeylerinin meslekte daha fazla aktif hizmette bulunmuş öğretmenlerden daha yüksek düzeyde olduğu bulgulanmıştır. Bloom'un taksonomisinin alt boyutları açısından sorulara verilen doğru yanıtlar karşılaştırıldığında ise her üç alt boyut arasında

birbirleriyle pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Diğer ifadeyle Bloom'un taksonomisindeki alt boyutlara verilen doğru ve yanlış yanıt oranları birbirleriyle doğrusal yönde ilişkilidir. Elde edilen bulgular alanyazın çerçevesinde tartışılarak ileri uygulamalara, politikalar ve araştırmalara yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *bütünleştirme, kaynaştırma, sınıf öğretmenleri, bilgi düzeyleri*

BİLDİRİ 92

İlkokullardaki Destek Eğitim Odalarında Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklara Yönelik Eğitimsel Pratikler (BEP, Strateji, Yöntem ve Materyal): Fenomenolojik Bir Çözümleme

Ceren Aylin Kaplan[1], Sıla Doğmaz Tunali[2] & Ayşe Nur Çelik[1,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* aysnr908@gmail.com

ÖZET

Öğrenme güçlüğü terimi tarihi iki yüzyıl öncesine kadar dayanan ancak yapılan çalışmalar ve araştırmaların artış gösterdiği farklı tanımlamalar ve kabul gören eğitsel özellikler neticesinde önemi son yüzyılda artan bir özel gereksinim türüdür. Öğrenme güçlüğü yaşayan bireyler çevresel ve sosyal koşulların etkisi dışında herhangi bir bilişsel ya da fiziksel yetersizlikten kaynaklanmayan öğrenme problemleri yaşamaktadır. Bu öğrenme problemleri yazılı metinleri okuma, yazma ve aritmetik becerilerde kendisini göstererek temel akademik becerilerin sınırlanmasına ve yaşıtlarından beklenen performansı sergileyememelerine neden olmaktadır. Öğrenme güçlüğü ile tanılanmış öğrenciler yasalar gereği kaynaştırma eğitimine dahil edilmektedir. Kaynaştırma eğitimi özel gereksinimli öğrencilerin tipik gelişen akranlarıyla birlikte aynı okullarda/sınıflarda eğitim alma hakkını ifade etmektedir. Kaynaştırma doğası gereği özel gereksinimli öğrencilerin akranlarıyla ve dolayısıyla toplumla etkileşim gücünün artırılmasını sağlayarak toplumsal uyum ve kabulü artırmakta; bu durum çoğu zaman öğretmen hoşgörüsü ve sorumluluğundan güç alarak beslenmektedir. Kaynaştırma eğitiminin başarısını etkileyen bir diğer değişken de destek eğitim odası ve burada sunulan eğitimin niteliğidir. Günümüzde öğrenme güçlüğü ile tanılanmış öğrencilerin belirlenmiş gün ve saatlerde akranlarından ayrı olarak destek eğitim odalarına giderek eğitim-öğretim faaliyetlerine tabi tutulduğu bilinmektedir. Bu eğitim-öğretim faaliyetlerinin kapsamı ve niteliğinin destek alan öğrencilerin kaynaştırma sınıflarındaki akademik ve sosyal başarısı üzerinde olan etkisi tartışılmazdır. Dolayısıyla bu etkininin olumlu yönde olması kullanılan eğitsel strateji, yöntem ve materyal ile hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim planının öğrencinin özelliklerine ve gereksinimlerine cevap verecek nitelikte olmasına bağlıdır. Ders sürecinde kullanılan strateji, yöntem ve materyaller ile bireyselleştirilmiş eğitim planları öğretmenlerin mesleki deneyim ve öğrenme güçlüğü olan öğrenci hakkında doğru karar verebilme yeteneğinden bağımsız değildir. Destek eğitim odalarında görev alan öğretmenlerin öğretmenlik becerileri ve deneyimleri öğrencinin gelişimi açısından önemlidir. Araştırmanın problem cümlesini ilkokullardaki destek eğitim odalarında görev yapan öğretmenlerin, öğrenme güçlüğü olan öğrencilere yönelik BEP,

strateji/yöntem ve materyal temelli eğitsel pratiklerine ilişkin deneyimleri nelerdir cümlesi oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı ise ilkokullarda görev yapan sınıf ve özel eğitim öğretmenlerinin, destek eğitim odalarında öğrenme güçlüğü olan öğrencilere yönelik yürüttükleri eğitimsel pratikleri; materyal kullanımı, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlama ve uygulama, yöntem ve strateji tercihleri ekseninde, öğretmenlerin kendi deneyimleri üzerinden derinlemesine betimlemektir. Araştırmanın verileri uzman görüşü alınarak 8 sorudan oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu ile sağlanmıştır. Araştırmanın katılımcılarını Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde destek eğitim odasında görev yapan 20 sınıf/branş öğretmeni oluşturmaktadır. Aynı zamanda katılımcılar hakkında ayrıntılı bilgi elde edilmesine katkı sunması ve belirli değişkenlere göre bulguların yorumlanabilmesi amacıyla kişisel bilgi formu kullanılarak demografik bilgiler de elde edilmiştir. Etik ilkeler çerçevesinde araştırma katılımcılarının kişisel verileri korunmuştur. Katılımcıların verdikleri yanıtlar kaydedilerek yazılı doküman haline getirilmiş, fenomenolojik desen kullanılarak analiz edilmiştir ve bulgular oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Özel Eğitim, Öğrenme Güçlüğü, Destek Eğitim*

BİLDİRİ 93

Öğrenci ve Öğretmen Perspektifinden Öğrenme Güçlüğü Olan Ortaokul Öğrencilerinin Akademik Başarı ve Başarısızlığa İlişkin Nedensel Yüklemeleri

Hanifi Sanır[1], Mehmet Akif Karaman[2], Arif Arslan[3], Elif Yaren Çetin[1,*] & Nilay Çaycı[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*
[2]*Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, American University of The Middle East*
[3]*Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Giresun Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* elifyarenlic@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmada, özel öğrenme güçlüğü (ÖÖG) tanısı almış ortaokul öğrencilerinin akademik başarı ve başarısızlık deneyimlerini hangi nedenlere bağladıkları, Weiner'ın üç boyutlu nedensel yükleme kuramı (nedenin kaynağı, kararlılık ve kontrol edilebilirlik) çerçevesinde derinlemesine incelenmiştir. Büyük ölçüde nicel ve yetişkin odaklı olan, Türk kültüründe bu yaş grubunu doğrudan ele almayan alanyazından farklı olarak öğrencilerin kendi bakış açısını merkeze alan araştırma, olgubilim deseniyle yürütülmüş ve raporlamada COREQ ölçütleri gözetilmiştir. Çalışma grubunu, ölçüt örnekleme yoluyla belirlenen, 2025-2026 eğitim öğretim yılında Ankara'daki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitimi alan, 6, 7 ve 8. sınıflara devam eden 12-14 yaş aralığındaki 17 öğrenci (iki 6. sınıf, dört 7. sınıf ve on bir 8. sınıf öğrencisi) ile bu tanı grubundaki öğrencilerle çalışan 10 öğretmen oluşturmuştur; katılımcı sayısı veri doygunluğuna ulaşılmasıyla sınırlandırılmıştır. Veriler, kuramsal çerçeveye dayalı olarak geliştirilen, uzman görüşü ve altı öğrenciyle yürütülen pilot görüşmelerle son biçimini alan Öğrenci Görüşme Formu (10 yarı yapılandırılmış açık uçlu soru ve somutlaştırıcı kısa senaryolar) ile Öğretmen Görüşme Formu (altı yarı yapılandırılmış açık uçlu soru) aracılığıyla toplanmıştır. Ses kaydı alınan görüşmeler yazıya dökülmüş; veriler MAXQDA 2020 yazılımı kullanılarak hem kuram güdümlü hem de veri güdümlü tematik analizle çözümlenmiştir. İnandırıcılık ve tutarlılık; veri kaynağı ile araştırmacı çeşitlemesi, kodların bağımsız denetimi, araştırmacı günlüğü ve denetim izi yoluyla desteklenmiştir. Bulgular kuramın üç boyutu altında örüntülenmiştir. Başarıya ilişkin en baskın yükleme, içsel, değişken ve kontrol edilebilir bir neden olan çaba olmuştur; bunu dışsal, değişken ve kontrol edilemez nitelikteki sosyal destek (özellikle anne ve aile), algılanan görev kolaylığı ve şans izlemiştir. Olumlu duygu durumu, alana özgü yetenek ve olumlu biyofizyolojik koşullar daha düşük sıklıkta yer almıştır. Öğrencilerin bireyselleştirilmiş sınav ve düzeye uygun soru gibi uyarlamaları kolaylık olarak yorumlaması, öğretmenlerin aynı uygulamaları bilinçli öğretimsel uyarlama biçiminde açıklamasıyla ayrışmıştır. Başarısızlıkta en baskın yükleme çaba eksikliği iken, bunu içsel, kararlı ve kontrol edilemez nitelikteki yetenek eksikliği ile dışsal nitelikteki destek eksikliği

izlemiştir; görev güçlüğü, şanssızlık, olumsuz duygu durumu ve olumsuz biyofizyolojik koşullar daha sınırlı biçimde ifade edilmiştir. Öğretmen görüşleri öğrenci anlatılarıyla büyük ölçüde örtüşmüş ve öğretmenler, başarısızlıkta öğretimsel yetersizliklerin ve ailevi ilgisizliğin payını açıkça dile getirmiştir. Sonuç olarak katılımcıların yükleme örüntüleri tek biçimli ve bütünüyle uyumsuz olmayıp, koruyucu ve örseleyici açıklamaların bir arada bulunduğu heterojen bir yapı sergilemiştir. Kontrol edilebilir ve değiştirilebilir nedenlerin ağırlıkta olması güdüsel açıdan olumlu bir potansiyele işaret etmekte; buna karşılık bazı öğrencilerde süregelen kararlı yetenek eksikliği yüklemeleri, yükleme yeniden eğitimi ve eşgüdümlü destek uygulamaları için bir hedef oluşturmaktadır. Nitel ve kesitsel desenin doğası gereği bulgular nedensel bir ilişkinin kanıtı olarak değil, belirli bir bağlamda ortaya çıkan anlam örüntüleri olarak değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: *öğrenme güçlüğü, nedensel yüklemeler, nedensel yükleme kuramı, fenomenoloji, akademik güdülenme*

BİLDİRİ 94

Özel Eğitim Sınıfına Devam Eden Öğrencilere Sınıf Dışı Ortamlardaki Akran Zorbalığı: Okul Paydaşlarının Görüşleri

Abdullah Nazlı[1,*], Emine Öner[2] & Ahmet İlkhan Yetkin[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* abdullahnazli8@gmail.com

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı, özel gereksinimli öğrencilerin sınıf dışı ortamlarda karşılaştıkları akran zorbalığına ilişkin okul paydaşlarının görüşlerini incelemektir. Araştırmada okul yöneticileri, özel eğitim öğretmenleri ve destek hizmetlerinde görev yapan personelin akran zorbalığının türleri, ortaya çıktığı ortamlar, risk faktörleri, öğrenciler üzerindeki etkileri ile önleme ve müdahale süreçlerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu, 2025–2026 eğitim-öğretim yılında Malatya ilinde resmi okullarda görev yapan okul yöneticileri, özel eğitim öğretmenleri ve destek hizmetleri personelinden oluşan 10 katılımcıdan meydana gelmektedir. Katılımcıların belirlenmesinde ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından ilgili alanyazın doğrultusunda hazırlanan ve dört özel eğitim alan uzmanının görüşleri alınarak son şekli verilen yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılarla bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiş ve görüşmeler izin alınarak ses kaydına alınmıştır. Elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir.

Bulgular

Araştırma bulguları, özel gereksinimli öğrencilerin sınıf dışı ortamlarda akran zorbalığı açısından önemli bir risk altında olduğunu göstermektedir. Katılımcıların görüşlerine göre en sık karşılaşılan zorbalık türleri sözel ve sosyal zorbalıktır. Özellikle isim takma, alay etme, oyunlara dahil etmeme ve sosyal olarak dışlama gibi davranışların öne çıktığı görülmektedir. Fiziksel zorbalığın daha çok küçük yaşlarda görüldüğü, öğrencilerin yaşları ve sınıf düzeyleri ilerledikçe sözel ve sosyal zorbalığın daha örtük biçimlerde ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

Katılımcılar, özel gereksinimli öğrencilerin iletişim güçlükleri, yaşadıkları durumu ifade etmede zorlanmaları ve kendilerini savunma konusunda sınırlılık yaşamaları nedeniyle zorbalığa daha açık hale gelebildiklerini belirtmiştir. Ayrıca öğrencilerin tanıları ve

akranlarından farklı olarak sergiledikleri bazı davranışların zorbalık için hedef haline gelebildiği ifade edilmiştir. Zorbalığın özellikle yetişkin gözetiminin daha az olduğu teneffüs, okul bahçesi, koridor, tuvalet ve yemekhane gibi sınıf dışı ortamlarda yoğunlaştığı; sosyal dışlama ve sözel zorbalığın fark edilmesinin fiziksel zorbalığa göre daha güç olduğu belirlenmiştir. Bazı katılımcılar zorbalığın okul ortamıyla sınırlı kalmayarak okul servisi, mahalle ve sosyal medya gibi farklı ortamlara da taşınabildiğine dikkat çekmiştir.

Bulgular ayrıca akran zorbalığının özel gereksinimli öğrencilerin özgüvenleri, duygusal durumları ve sosyal ilişkileri üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerde içe kapanma, yalnızlaşma, korku, kaygı, okuldan kaçınma ve akademik ilgide azalma gibi sonuçların ortaya çıkabildiği belirtilmiştir.

Sonuç

Araştırma sonucunda, özel gereksinimli öğrencilerin sınıf dışı ortamlarda akran zorbalığına karşı korunmalarının önemli bir gereksinim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zorbalığın özellikle sözel ve sosyal biçimlerinin daha güç fark edilmesi, önleme ve müdahale çalışmalarının yalnızca sınıf ortamıyla sınırlı kalmaması gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda öğrenciler, aileler, öğretmenler, okul yöneticileri ve diğer okul personelini kapsayan bütüncül çalışmaların yürütülmesi; akranlar arasında farklılıklara saygı, empati ve kabulü geliştirmeye yönelik eğitimlerin artırılması ve sınıf dışı alanlardaki gözetim ve müdahale mekanizmalarının güçlendirilmesi önerilmektedir

Anahtar Kelimeler: *Akran zorbalığı, kaynaştırma/bütünleştirme, kapsayıcı eğitim, özel gereksinimli öğrenciler*

BİLDİRİ 95

Kaynaştırma Ortamlarında Özel Gereksinimli Öğrencilerin Yabancı Dil Öğrenme Deneyimleri: İngilizce Öğretmenlerinin Görüşleri

Ela Umulğan[1,*], Elif Sazak Duman[1] & İbrahim Benek[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*
[2]*Van/Edremit Bilim ve Sanat Merkezi*

* *Sorumlu yazar:* elaumlgn@gmail.com

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı, kaynaştırma ortamlarında öğrenim gören özel gereksinimli öğrencilerin yabancı dil öğrenme deneyimlerini İngilizce öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelemektir. Bu amaçla öğrencilerin yabancı dil dersine katılımları, öğrenme sürecinde yaşadıkları güçlükler ve güçlü yönleri, öğretmenlerin öğretim ve ölçme-değerlendirme süreçlerinde gerçekleştirdikleri uyarlamalar, öğrencilerin akran etkileşimleri ile öğrenme sürecini etkileyen bireysel, sınıf içi ve çevresel etmenler ele alınmıştır. Ayrıca öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere yabancı dil öğretirken karşılaştıkları güçlüklerin, mesleki yeterliklerine ilişkin görüşlerinin ve daha kapsayıcı bir yabancı dil eğitiminin geliştirilmesine yönelik önerilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, bireylerin bir olguya ya da yaşantıya ilişkin deneyimlerini, algılarını ve bu deneyimlere yükledikleri anlamları kendi bağlamları içerisinde ayrıntılı biçimde anlamaya ve yorumlamaya olanak sağlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Creswell&Poth, 2018; Yıldırım & Şimşek, 2021).Çalışma grubunu Türkiye'nin farklı bölgelerinde görev yapan ve kaynaştırma ortamlarında özel gereksinimli öğrencilere yabancı dil öğretme deneyimine sahip 12 İngilizce öğretmeni oluşturmuştur. Katılımcıların mesleki deneyimleri 1 ile 23 yıl arasında değişmektedir. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen 14 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme soruları; özel gereksinimli öğrencilerin yabancı dil dersine katılımlarını, öğrenmede güçlü oldukları ve güçlük yaşadıkları alanları, öğretmenlerin kullandıkları öğretim yöntem ve materyallerini, gerçekleştirdikleri öğretimsel ve ölçme-değerlendirme uyarlamalarını, akran etkileşimlerini, öğretmenlerin karşılaştıkları güçlükleri, mesleki yeterliklerine ilişkin görüşlerini ve destek gereksinimlerini ortaya koymaya yönelik olarak hazırlanmıştır.

Araştırmadan elde edilen veriler tematik analiz yoluyla analiz edilmiştir. Tematik analiz, nitel veri seti içerisindeki anlam örüntülerinin sistematik biçimde belirlenmesine, analiz edilmesine ve raporlanmasına olanak sağlayan bir yöntemdir (Braun&Clarke, 2006). Bu

araştırmada analiz süreci Braun ve Clarke'ın (2006) önerdiği altı aşama doğrultusunda yürütülmüştür. Bu kapsamda sırasıyla veriye aşina olma, başlangıç kodlarının oluşturulması, temaların aranması, temaların gözden geçirilmesi, temaların tanımlanması ve adlandırılması ile raporun oluşturulması aşamaları izlenmiştir. Analiz sürecinde görüşme dökümleri tekrar tekrar okunmuş, araştırmanın amacıyla ilişkili ifadeler kodlanmış, ilişkili kodlar bir araya getirilerek olası temalar oluşturulmuş ve bu temalar veri setiyle uyumları açısından yeniden gözden geçirilmiştir. Son aşamada temalar tanımlanarak adlandırılmış ve bulgular katılımcıların doğrudan ifadeleriyle desteklenmiştir.

Bulgular

Araştırma bulguları, özel gereksinimli öğrencilerin yabancı dil öğrenme deneyimlerinin önemli ölçüde farklılaştığını göstermiştir. Katılımcı öğretmenler, bazı öğrencilerin yabancı dil derslerinde çekingenlik gösterdiklerini, derse katılımlarının düşük olduğunu ve yabancı dil öğrenmeye yönelik olumsuz düşünceler sergilediklerini; buna karşılık bazı öğrencilerin yabancı dile yüksek düzeyde ilgi gösterdiklerini ve belirli dil becerilerinde akranlarından daha güçlü performans sergileyebildiklerini belirtmişlerdir. Öğretmen görüşlerine göre öğrencilerin yaşadıkları güçlükler özellikle sözcük öğrenme ve hatırlama, dinleme, konuşma, telaffuz, okuma-yazma, dikkat ve yönergeleri takip etme alanlarında yoğunlaşmıştır.

Öğretmenler, özel gereksinimli öğrencilerin yabancı dil öğrenmelerini desteklemek amacıyla görsel materyaller, tekrar, oyun, şarkı, model olma, kısa videolar ve akran desteği gibi çeşitli yöntem ve materyallerden yararlandıklarını; öğretim içeriğini, görevleri, yönergeleri ve ölçme-değerlendirme süreçlerini öğrencilerin bireysel gereksinimlerine göre uyarladıklarını ifade etmişlerdir. Akran etkileşimlerinin genel olarak öğrencilerin öğrenme ve derse katılım süreçlerini desteklediği belirtilmiştir. Buna karşılık kalabalık sınıflar, sınırlı ders süresi, materyal yetersizliği ve öğrenciler arasındaki düzey farklılıkları yabancı dil öğretimini güçleştiren başlıca koşullar olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca bazı öğretmenler, özel gereksinimli öğrencilere yabancı dil öğretme konusunda kendilerini yeterli görmediklerini ve özellikle uygulamaya dayalı mesleki eğitime gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir.

Sonuç

Araştırma bulguları, özel gereksinimli öğrencilerin yabancı dil öğrenme süreçlerinin tek tip bir öğrenci profili üzerinden ele alınamayacağını ve öğrencilerin yabancı dil öğrenme deneyimlerinin bireysel özellikleri ve destek gereksinimleri doğrultusunda farklılaştığını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin yalnızca yaşadıkları güçlüklerin değil, güçlü yönlerinin ve yabancı dil öğrenmeye yönelik ilgi ve performanslarının da dikkate alınması önem taşımaktadır. Bu doğrultuda öğrencilerin bireysel öğrenme özelliklerini temel alan esnek ve farklılaştırılmış öğretim uygulamaları, erişilebilir ve çeşitlendirilmiş materyaller, uygun ölçme-değerlendirme uyarlamaları ve destekleyici akran etkileşimleri, kapsayıcı yabancı dil eğitiminin önemli bileşenleri olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra yabancı dil öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere yönelik öğretimsel uyarlamalar konusunda bilgi ve uygulama becerilerinin geliştirilmesi ve uygulamaya dayalı mesleki gelişim olanaklarıyla desteklenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: *kaynaştırma/bütünleştirme, özel gereksinimli öğrenciler, yabancı dil eğitimi, İngilizce öğretmenleri, tematik analiz*

K A Y N A K Ç A

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematicanalysis in psychology. QualitativeResearch in Psychology, 3(2), 77–101.

Creswell, J. W., &Poth, C. N. (2018). Qualitativeinquiryandresearchdesign: Choosingamongfiveapproaches (4th ed.). SAGE Publications.

Yıldırım, A.,& Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.

BİLDİRİ 96

Okul Öncesi Kaynaştırma Ortamlarında Gerçekleştirilen Akran Aracılı Müdahale Çalışmalarının Kalıcılık ve Genelleme Bağlamında İncelenmesi

Gizem Ergin[1,*] & Çiğdem Tıkıroğlu[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Pamukkale Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* gizem_ergin@anadolu.edu.tr

ÖZET

Akran aracılı müdahaleler (AAM), otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların okul öncesi kaynaştırma ortamlarında sosyal etkileşim, iletişim, ortak dikkat ve oyun becerilerini geliştirme amacıyla kullanılan kanıt temelli uygulamalardandır (Steinbrenner vd., 2020). Ancak bir müdahalenin gerçek başarısı, yalnızca hedef davranışların edinilmesiyle sınırlı kalmayıp bu davranışların sürdürülmesi ve eğitilmeyen akranlara, yeni ortamlara veya materyallere genellenmesiyle doğrudan ilişkilidir (McConnell, 2002). Alanyazında AAM'nin etkililiğini ortaya koyan çeşitli derleme çalışmaları bulunmakla birlikte, müdahalenin etkisini özellikle kalıcılık ve genelleme boyutlarında inceleyen kaynaklar oldukça sınırlıdır. Bu gereksinim doğrultusunda araştırmanın amacı, okul öncesi kaynaştırma ortamlarındaki OSB olan çocuklara yönelik uygulanan AAM çalışmalarını betimsel olarak analiz ederek kalıcılık ve genelleme çıktılarını değerlendirmektir. Sistematik derleme olarak desenlenen bu araştırmada EBSCOhost (Academic Search Ultimate, ERIC, MEDLINE, TR Dizin), Google Scholar ve DergiPark veri tabanları "autism spectrum disorder" ve "peer-mediated intervention" anahtar sözcükleriyle ve bu sözcüklerin Türkçe karşılıklarıyla ("otizm spektrum bozukluğu", "akran aracılı müdahaleler") sistematik olarak taranmıştır. Taramada mükerrer kayıtlar çıkarıldıktan sonra ulaşılan 278 kayıt; başlık, özet ve tam metin düzeyinde belirlenen dâhil etme ölçütlerine (3–6 yaş aralığı, OSB tanısı, okul öncesi kaynaştırma ortamı ve deneysel/yarı deneysel araştırma deseni) göre incelenmiştir. Ölçütleri karşılayan 22 çalışma analize dâhil edilmiş ve tam metinleri üzerinden kodlanmıştır. Kalıcılık bağlamında 22 çalışmanın 12'sinde müdahale sonrası ayrı bir izleme evresinin yürütüldüğü raporlanmıştır (örn. Boudreau vd., 2021). Ancak bazı çalışmalarda ayrı bir izleme oturumu düzenlenmeksizin hedef becerilerin korunduğu ifade edilmiştir (örn. Hansen vd., 2023). Çalışmaların genelinde izleme verileri müdahaleden sonraki bir hafta ile iki ay arasında toplanmış, yalnızca bir çalışmada uzun süreli izleme verisi sunulmuştur (Laushey ve Heflin, 2000). Genelleme bağlamında ise 13 çalışmada genelleme verisi toplandığı rapor edilmiş (örn. Kamps vd., 2015), bazı çalışmalarda öğretim oturumlarının çoklu örneklerin kullanımı gibi uygulamalarla genellemeyi sağlayacak şekilde düzenlendiği belirtilmiştir (Hu vd., 2018). Bu çalışmaların dokuzunda yapılandırılmış sınıf içi etkinlik alanlarından doğal ortamlara yönelik ortam genellemesi (örn. Kamps vd., 2015), altısında eğitilmeyen akranlara yönelik kişi/akran genellemesi (örn. Boudreau vd., 2021;

Laushey ve Heflin, 2000), üçünde ise yeni ve öğretimi yapılmayan oyun materyallerine/etkinliklere ilişkin materyal/etkinlik genellemesi incelenmiştir (örn. Hundert vd., 2014). Bazı çalışmalarda birden fazla genelleme türüne ilişkin veri toplanmıştır (örn. Laushey ve Heflin, 2000). Ulaşılan bulgulardan hareketle çalışmaların önemli bir bölümünde kalıcılık ve genelleme boyutları sınırlı bir şekilde ele alınmıştır. Bu durumun edinilen sosyal ve iletişimsel davranışların günlük yaşamda ve ilkokula geçiş sürecinde sürdürülebilirliği açısından önemli bir boşluk oluşturduğu düşünülmektedir. İleri araştırmalarda, ortam genellemesinin yanı sıra kişi ve materyal genellemesinin de sistematik olarak planlanması, boylamsal izleme oturumlarını içeren deneysel çalışmaların yürütülmesi ve uygulamacıların sınıf genelini kapsayan akran ağı modellerine odaklanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Akran aracılı müdahale, otizm spektrum bozukluğu, okul öncesi kaynaştırma ortamları, kalıcılık, genelleme*

K A Y N A K Ç A

Boudreau, A. M., Lucyshyn, J. M., Corkum, P., Meko, K. ve Smith, I. M. (2021). Peer-mediated pivotal response treatment at school for children with autism spectrum disorder. *Canadian Journal of School Psychology, 36*(1), 34–50. https://doi.org/10.1177/0829573519870923

Hu, X., Zheng, Q. ve Lee, G. T. (2018). Using peer-mediated LEGO® play intervention to improve social interactions for Chinese children with autism in an inclusive setting. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 48*(7), 2444–2457. https://doi.org/10.1007/s10803-018-3502-4

Hundert, J., Rowe, S. ve Harrison, E. (2014). The combined effects of social script training and peer buddies on generalized peer interaction of children with ASD in inclusive classrooms. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 29*(4), 206–215. https://doi.org/10.1177/1088357614522288

Kamps, D., Thiemann-Bourque, K., Heitzman-Powell, L., Schwartz, I., Rosenberg, N., Mason, R. ve Cox, S. (2015). A comprehensive peer network intervention to improve social communication of children with autism spectrum disorders: A randomized trial in kindergarten and first grade. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 45*(6), 1809–1824. https://doi.org/10.1007/s10803-014-2340-2

Laushey, K. M. ve Heflin, L. J. (2000). Enhancing social skills of kindergarten children with autism through the training of multiple peers as tutors. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 30*(3), 183–193. https://doi.org/10.1023/A:1005558101038

McConnell, S. R. (2002). Interventions to facilitate social interaction for young children with autism: Review of available research and recommendations for educational intervention and future research. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 32*(5), 351–372. https://doi.org/10.1023/A:1020537805154

Steinbrenner, J. R., Hume, K., Odom, S. L., Morin, K. L., Nowell, S. W., Tomaszewski, B., Szendrey, S., McIntyre, N. S., Yücesoy-Özkan, S. ve Savage, M. N. (2020). *Evidence-based practices for children, youth, and young adults with autism*. The University of North Carolina

at Chapel Hill, Frank Porter Graham Child Development Institute, National Clearinghouse on Autism Evidence and Practice Review Team.

BİLDİRİ 97

Özel Eğitimde Aile-Okul İş Birliğinin Bireylerin Sosyal Beceri ve İnce Motor Beceri Gelişimine Etkisi

Sevinç Gül[1,*] & Mukaddes Demir[2]

[1]*Özel Eğitim, Şehit Murat Ellik İlkokulu*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*

* *Sorumlu yazar:* sevincsurmeneligul@gmail.com

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı, özel eğitim sınıfı öğrencilerinin gelişimsel süreçlerinde; ince motor becerilerinin desteklenmesi, öz bakım, akademik ve günlük yaşam becerilerinin bağımsız olarak sergilenmesi hedeflenmiştir. Aynı zamanda öğrencilerin sosyal etkileşim, akran ve yetişkinlerle iş yapabilme ile grup içi kurallara uyma becerilerinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Veli katılımındaki amaç hem öğrenilen bilgilerin ev ortamına genellemesini kolaylaştırmak hem de ebeveyn-çocuk bağını zenginleştirmektir. Böylece kazanılan becerilerin kalıcılığı da artmıştır.

Bu doğrultuda yürütülen çalışmadaki amaç; özel eğitim sınıfında öğrenim gören hafif düzey otizmli öğrenciler ve veli katılımıyla gerçekleştirilen workshop uygulaması çalışmalarının etkileri incelenmektedir. Araştırma sürecinde sürecin de şu alt amaçlara odaklanılmıştır:

1)Otizmli öğrencilerin çalışma süreci boyunca el ve küçük kas becerilerindeki gelişim durumunun incelemek (kesme, yapıştırma, boyama ,şekil verme, birleştirme)

2)Öğrencilerin ebeveynleri ve akranları ile takım halinde çalışarak iş birliği yürütme becerilerinin gelişimini incelemek

3) Bu çalışma ile öğrencilerin süreç boyunca akranlarıyla, aileleri ve öğretmenleriyle sözlü-sözsüz iletişim becerilerinin artması amaçlanmıştır.

3)Atölye sürecinde elde edilen somut ürünlerin bir sergi aracılığıyla bünyesinde bulunduğumuz okula ve çevreye sunulmasının öğrencilerini özgüven gelişimleri ile velilerin eğitim sürecine yönelik farkındalıklarının ve tutumlarının gelişimindeki etkisini incelenmiştir.

4) Ayrıca bu araştırma ile sanat odaklı becerilerin gelişmesine ve dokunsal deneyimlerle somut bir uygulama örneği sunmayı hedeflenmiştir. Bu uygulamanın sergilenmesi tüm okula gösterilerek özel eğitim öğrencilerinin akran kabulünü sağlanması amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırma kapsamında nitel araştırma yaklaşımlarından eylem araştırması deseni benimsenmiştir. Eylem araştırma deseni; uygulayıcı konumundaki öğrencilerin sınıf

içi pratiğini geliştirmesi, sürece velileri dahil etmesi ve dönütler doğrultusunda uygulamayı biçimlendirmesine olanak sağladığı için tercih edilmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenen, bir ilkokul bünyesindeki özel eğitim sınıfında öğrenim gören hafif düzeyde Otizm spektrum bozukluğu tanılı 4 öğrenci, bu öğrencilerin anneleri ve iki tane de sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Öğrencilerin yaş aralığı 9-11 yaş arası olup, öğrencilerden 3 tanesi erkek öğrenci olup, 1 tanesi ise kız öğrencidir. Bu çalışma toplamda 8 hafta sürmüş olup, 3 temel aşamada gerçekleşmiştir. Bu aşamalar; 2 hafta boyunca süren "Hazırlık ve Malzeme Toplama Aşaması", 4 hafta süren "Uygulama ve Üretim Aşaması" ve son olarak 2 hafta süren "Sonuç ve Sergi Aşaması" olarak planlanmıştır. Veri toplama aracı olarak, öğrencilerin gelişimini ölçmek için katılımcı gözlem formları, ürün değerlendirme formları, veli/öğretmen görüşme formları ve fotoğraf ve video nitelikli veriler kullanılmıştır. Verilerin analizinde ise, betimsel ve içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Küçük kas gelişimi, el-göz koordinasyonu, sosyal etkileşim, iletişim becerisi, iş birliği, veli farkındalığı gibi temalar altında kategorize edilmiştir.

Bulgular: Araştırmanın bulgularına bakıldığında, dokunsal materyallerle çalışmanın öğrencilerin el-göz koordinasyonunu ve ince kas motor gelişiminde belirgin bir ilerleme olduğu gözlenmiştir. Uygulama sürecinde haftalık gelişim kayıtları incelendiğinde; kesme, yapıştırma, katlama, ip geçirme, malzemeleri tutma, boyama, malzemeleri birleştirme gibi ince motor becerileri ve el-göz koordinasyonları ilk haftalarda destekle olurken ilerleyen haftalarda bağımsız hareket etmelerinde artış olmuştur.

Bu çalışma grup halinde yürütülen süreçte öğrencide sıra bekleme, paylaşma, ortak ürün çıkarma gibi sosyal becerilerini geliştirdiği saptanmıştır. Gözlem formları ve veli görüşmeleriyle elde edilen veriler araştırmanın, öğrencilerin sosyal gelişimlerini ve kendilerine olan öz güvenlerini olumlu etkilediği gözlemlenmiştir.

Sergi günü ürünlerinin sergilenmesi ve bunda aktif rol almaları özgüvenlerinin arttığı, takdir alarak başarma duygularının güdülendiği gözlemlenmiştir. Bu araştırma ile süreç boyu öğrencilerin yapılan etkinliklerde sözel ve sözel olmayan iletişim kanallarını olumlu şekilde etkilediği belirtilmiştir. Sergi hazırlığı sırasında paylaşma, sıra bekleme, takip etme, öğretmenin talimatını dinleme ve iletişim başlatma becerilerinin arttığı gözlemlenmiştir.

Sınıf içi düzenlemelerde ürün oluşturacak malzemelerin ayrıştırılmasına yönelik davranışlarda da artış gözlemlenmiştir. Veliler bu araştırma sürecinde öğrencilerin ev içi tutumlarında da olumlu artış olduğunu belirtmiştir. Veliler süreç boyunca çocuklarının potansiyellerini gözlemleme imkanı bulduklarını belirtmişlerdir. Bu durum okul-aile bağını güçlendirmiştir. Ayrıca bu araştırma ile okulun diğer kademelerindeki öğrenciler ile akran kabul düzeylerinin arttığı gözlemlenmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar şunlardır:

1)Öğrencilerin ince motor becerileri ve el-göz koordinasyonları belirgin şekilde gelişmiştir.

2)Öğrencilerin sergiledikleri ürün hakkında bilgi vermede aktif rol oynayarak topluluk önünde bulunma kaygıları azalmış, özgüvenleri artmış ve benlik saygısını kazanmışlardır.

3)Malzemeleri paylaşma, ortak hareket etme, yönergelere uyma gibi sosyal becerileri ve iletişim becerileri artmıştır.

4)Çalışmalardan elde edile ürünler tüm okulda sergilenerek özel eğitim öğrencilerinin diğer öğrenciler tarafından görünürlüğünü artırmıştır. Akran kabulüne doğrudan katkı sağlamıştır.

5)Velilerin süreçte aktif rol alması okul-aile iş birliğini güçlendirmiştir.

6)Sürecin sergi ile tamamlanması çalışmanın duyusal ve sosyal kazanımlarını güçlendirmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre önerilerine bakıldığında ise:

1)Bu etkinlikler disiplinler arası etkileşimden faydalanarak beden eğitimi, müzik ve görsel sanatlar derslerinde BEP planına dahil edilebilir.

2)Özel eğitim öğrencilerinin soyut kavramları anlamalarını kolaylaştırmak için bu tarz etkinliklerin, bilimsel araştırmaların ve projelerin sayılarının artırılması önerilir.

3)Velileri eğitim sürecinde sadece bilgilendirmek yerine sürece dahil edildikleri atölye etkinlikleri yaygınlaştırılması önerilir.

4)Bu etkinlikler okulda sunulacak şekilde rutin olarak aktif bir şekilde devam etmesi önerilir.

5)Gelecek araştırmalarda atölye gibi çalışmaların farklı engel gruplarında daha geniş örneklemlerle ve nicel veri toplama araçlarıyla desteklenerek etkilerinin incelenmesi faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal beceri, ince motor becerisi, aile-okul iş birliği*

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Araştırmalarının Bibliyometrik Çözümlemesi: 2001-2026 Dönemi

Fırat Keser[1], Arzu Tanrıverdi[2] & Ceylan Cinal[2,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* ceylan.cinal@inonu.edu.tr

ÖZET

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP), özel gereksinimli öğrencilerin akademik, sosyal ve işlevsel gelişimlerini planlı biçimde desteklemek üzere geliştirilmiş temel bir eğitim programıdır. Uluslararası alanyazında "individualized education program (IEP)" olarak yerleşen kavram, 1975 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yürürlüğe giren Tüm Engelli Çocuklar İçin Eğitim Yasası ile hukuki bir zorunluluk niteliği kazanmıştır. Türkiye'de ise BEP uygulaması, 1997 yılında yürürlüğe giren 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve 2000 yılında yürürlüğe giren 23937 mükerrer sayılı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ile yasal çerçeveye kavuşmuştur. Bütünleştirme anlayışının yaygınlaşması, tanılama ve müdahale süreçlerinin çeşitlenmesi ve son yıllarda yapay zekâ tabanlı uygulamaların gündeme gelmesiyle birlikte BEP alanındaki akademik üretim, belirgin biçimde artmıştır. Bu genişleyen alanyazının bütüncül bir bibliyometrik değerlendirmesi, hem araştırmacılara alanın düşünsel yapısını görme imkânı sunmakta hem de karar vericilere politika geliştirme süreçlerinde yol gösterici veriler sağlamaktadır.

Bu çalışma, 2001-2026 döneminde uluslararası veri tabanlarında yer alan BEP odaklı akademik yayınların bibliyometrik profilini ortaya koymayı; alanın üretkenlik eğilimlerini, en etkili kaynak ve yazarları, iş birliği ağlarını ve tematik yönelimlerin zaman içindeki değişimini betimlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın soruları şunlardır:

1. BEP araştırmaları hangi tarihlerde daha fazla yoğunluk göstermiştir?
2. Araştırmaların dergilere göre dağılımı nasıl olmuştur?
3. Araştırmalarda yazarların üretim ve etki düzeyleri nasıl bir dağılım göstermektedir?
4. Araştırmaların atıfları nasıl bir dağılım göstermektedir?
5. BEP araştırmalarında en sık kullanılan anahtar kelimeler nelerdir?
6. Anahtar kelimelerin birlikte kullanımına dayalı olarak ortaya çıkan tematik kümeler ve ana konu odakları nelerdir?

Çalışmada "Web of Science" ve "Scopus" veri tabanlarında konuyla ilgili anahtar kelime bileşimleri kullanılarak tarama gerçekleştirilmiştir. Elde edilen ham kayıtlar üzerinde bir veri temizleme süreci yürütülmüş; yinelenen kayıtlar ayıklanmış, konuyla ilgisiz yayınlar

çıkarılmış, yazar ve dergi ad tutarsızlıkları giderilmiş ve 2000 yılı öncesine ait kayıtlar kapsam dışında tutulmuştur. Nihai veri seti 379 yayından oluşmaktadır. Çözümlemeler R yazılımı üzerinde çalışan bibliometrix paketi ve biblioshiny arayüzü kullanılmıştır. Başarım çözümlemesinde yıllık bilimsel üretim, yazar ve kaynak verimliliği değerlendirilmiş; bilim haritalama çözümlemesinde ortak-atıf, birlikte-yazarlık, ülke iş birliği ve anahtar kelime birlikte-oluşum ağları ile tematik evrim haritaları incelenmiştir.

İnceleme kapsamındaki 26 yıllık dönemde BEP araştırmaları güçlü ve süregelen bir büyüme eğilimi sergilemiş; toplam yayın hacminin büyük çoğunluğu 2016 sonrasında üretilmiştir. Bu durum, alandaki üretimin son on yılda belirgin biçimde ivmelendiğini ortaya koymaktadır. Yayınlar geniş bir dergi yelpazesine yayılmış olmakla birlikte kaynak dağılımı bir çekirdek dergi kümesi ortaya koymuş; bu çekirdekte uluslararası özel eğitim dergilerinin yanı sıra Türkiye kaynaklı yayın organları da yer almıştır. Yazar çözümlemesi, alanın az sayıda son derece üretken yazarın yanı sıra geniş bir kısa dönemli katılımcı tabanına sahip olduğunu; yayın başına düşen ortalama yazar sayısının yüksek, tek yazarlı yayın oranının ise oldukça düşük olduğunu göstermiştir. Bu örüntü, BEP alanında güçlü bir iş birlikçi araştırma kültürünün yerleştiğine işaret etmektedir. Yayınların aldığı atıflar oldukça çarpık bir dağılım sunmuş; az sayıda öncü çalışma yüksek atıf yoğunluğu toplarken, yeni çıkan yayınların atıf birikimi henüz sınırlı kalmıştır. Yazar anahtar kelime çözümlemesi özel eğitim, bütünleştirme, bireyselleştirilmiş eğitim programı ve otizm spektrum bozukluğu kavramlarının alanın tematik omurgasını oluşturduğunu ortaya koymuştur. Tematik evrim haritaları; erken dönemde öğretim programı, değerlendirme ve öğrenme güçlükleri ekseninde yoğunlaşan alanyazının son yıllarda iş birliği, mesleki gelişim, aile katılımı ve teknoloji destekli BEP gibi daha uygulama odaklı temalara doğru evrildiğini göstermektedir.

Bulgular, BEP alanının son on yılda belirgin bir yeniden yapılanma sürecine giren dinamik bir araştırma sahası olduğunu ortaya koymaktadır. Bütünleştirme yaklaşımının yaygınlaşması ve teknoloji destekli değerlendirme araçlarının artması, alanın gündemini geleneksel program tasarımı sorunlarından paydaş iş birliği, mesleki gelişim ve sayısal dönüşüm eksenlerine kaydırmıştır. Gelecek araştırmaların; kültürlerarası karşılaştırmalar, boylamsal etki değerlendirmeleri ve BEP süreçlerinde yapay zekâ uygulamalarının rolüne odaklanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı, BEP, özel eğitim, bütünleştirme, bibliyometrik çözümleme, bilim haritalama*

BİLDİRİ 99

Özel Eğitim Alanında Görev Yapan Öğretmenlerin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Süreçlerine İlişkin Deneyimleri ve Görüşleri

Tuncay Sabak[1,*] & Elif Sazak Duman[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* tuncaysabak@gmail.com

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı, özel eğitim alanında görev yapan öğretmenlerin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı'nın (BEP) hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin deneyimlerini ve görüşlerini incelemektir. Bu kapsamda öğretmenlerin öğrencilerin eğitsel performanslarını ve öncelikli gereksinimlerini belirleme, uzun ve kısa dönemli amaçları oluşturma, BEP ekibiyle iş birliği yapma, BEP'i eğitim ve öğretim sürecinde uygulama, öğrenci ilerlemesini izleme ve değerlendirme, gerektiğinde BEP'i güncelleme süreçlerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin BEP süreçlerinde karşılaştıkları güçlüklerin, BEP hazırlama ve uygulama konusundaki yeterlik algılarının, destek ve eğitim gereksinimlerinin ve BEP süreçlerinin geliştirilmesine yönelik önerilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Araştırmada temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Temel nitel araştırmalar, katılımcıların belirli bir olguya veya sürece ilişkin deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını ve bu deneyimlere hangi anlamları yüklediklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında "Katılımcı Bilgi Formu" ve "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2026-2027 eğitim öğretim yılında Küçükçekmece ilçesinde özel eğitim alanında görev yapan, özel eğitim öğretmeni ve ders ücretli öğretmenlerden oluşan toplam 20 öğretmen oluşturmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örneklemede katılımcılar, araştırmanın amacı doğrultusunda önceden belirlenen özellikleri karşılamalarına göre çalışma grubuna dâhil edilmektedir. Araştırmanın dâhil edilme ölçütleri; özel eğitim alan mezunu öğretmen veya özel eğitim alanında ücretli öğretmen olarak görev yapıyor olmak, en az bir BEP hazırlama veya uygulama deneyimine sahip olmak, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmek, görüşme sorularını yanıtlayabilecek mesleki deneyime sahip olmak şeklinde belirlenmiştir.

Bulgular

Araştırma bulguları, özel eğitim alanında BEP hazırlama ve uygulama sürecinin öğretmenler tarafından sistematik biçimde yürütüldüğünü, ancak uygulamada çeşitli güçlüklerle karşılaşıldığını göstermektedir. Öğretmenlerin BEP'in öğrencinin eğitim sürecine katkı sağladığını kabul etmekle beraber sürecin daha etkili olabilmesi için zaman yönetimi, materyal desteği, aile katılımı ve hizmetiçi eğitim konularında geliştirmelere ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin çoğu birkaç yıldır BEP hazırlama ve uygulama sürecinde aktif rol almakla beraber performans değerlendirme, amaç belirleme, materyal uyarlama ve aile ile iletişim görevlerini üstlenmektedir. Araştırma bulguları arasında uzun ve kısa dönemli amaçlar öğrencinin bireysel ihtiyaçlarına uygun, ölçülebilir ve ulaşılabilir olacak şekilde tanımlanmaktadığı, somut davranışlar üzerinden hedefler konulduğu yer almaktadır. Bunun yanında sürece okul yönetimi, öğretmenler, rehberlik servisi, aile ve gerektiğinde uzmanlar katılmakta; tanısı uygun öğrenci de sürece dahil edilmektedir. Uygulama sürecinde BEP amaçları ders planlarına entegre edilerek farklı öğretim yöntemleri, görsel destekli materyaller ve bireysel uyarlamalar kullanıldığı orta çıkmıştır. Ayrıca somut örnekler arasında basamaklı yönergeler ve somut materyaller öne çıkmaktadır. Özellikle karşılaşılan güçlükler arasında zaman kısıtları, kalabalık sınıf mevcutları, evrak yükü, aile katılımının sınırlı kalması ve materyal eksiklikleri en sık dile getirilen sorunlardır.

Sonuç

Araştırma bulgularından yola çıkarak BEP'in öğrencilerin bireysel gereksinimlerine uygun şekilde hazırlanması ve uygulanması için çok paydaşlı iş birliği, düzenli izleme-değerlendirme ve kurumsal destek kritik öneme sahiptir. Bu unsurlar güçlendirildiğinde BEP'in öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimine daha fazla katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Öğretmenler hizmet içi eğitimlere katılmış olsa da özellikle ölçme-değerlendirme yöntemleri ve aile katılımını artırma stratejileri konusunda daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bunun yanında öğretmenlere düzenli hizmet içi eğitim verilmesi, ailelerin sürece daha aktif katılımının sağlanması, okul yönetiminin destekleyici rol üstlenmesi ve mevzuatın uygulamayı kolaylaştıracak şekilde düzenlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu araştırmanın özellikle BEP hazırlama sürecinde karşılaşılan güçlüklere çözüm önerileri geliştirmesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı, BEP, Özel Eğitim*

Özel Eğitim Sınıflarında Düzey Temelli Gruplandırmaya İlişkin Öğretmen Görüşleri

Nesime Kübra Terzioğlu[1] & Yunus Emre Kırlangıç[2,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*

* *Sorumlu yazar:* yunusemre50fb@gmail.com

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı ,özel eğitim sınıflarında öğrenciler arasındaki gelişimsel ve akademik düzeylerdeki farklılıkların öğretim sürecine yansımalarını ve bu farklılıkların yönetilmesinde düzey temelli gruplandırmanın uygulanabilirliğine yönelik öğretmen görüşlerini incelemektir.Bu doğrultuda öğretmenlerin düzey temelli gruplandırmaya ilişkin deneyimleri; Uygulama öğretim süreci, bireyselleştirilmiş eğitim programı, sınıf yönetimi, öğretmen rol ve sorumlulukları ile öğrencilerin sosyal etkileşimler üzerinde olası etkileri ve etkili uygulama için gerekli koşullara ilişkin görüşler ele alınmıştır.

Yöntem: Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Çalışma grubunu, özel eğitim uygulama okullarında görev yapan ve amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen 20 öğretmen oluşturmuştur. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Görüşme formunun kapsam, anlaşılırlık ve araştırmanın amacına uygunluğunun değerlendirilmesi amacıyla uzman görüşüne başvurulmuş ve alınan görüşler doğrultusunda forma son şekli verilmiştir. Elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiş; veriler kodlandıktan sonra benzer kodlar bir araya getirilerek tema ve alt temalar oluşturulmuş ve kodlara ilişkin frekans değerleri belirlenmiştir.

Bulgular: Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrenciler arasındaki gelişimsel ve akademik düzey farklılıklarının öğretim sürecinin planlanması ve yürütülmesinde öğretmenler açısından bir takım güçlükleri beraberinde getirdiği göstermiştir. Öğretmenler özellikle farklı kazanım ve beceri alanlarında çalışma, ders süresinin öğrenciler arasında bölünmesi ve problem davranışların öğretim akışını aksatması, öne çıkan sorunlar arasında yer almıştır. Öğretmenlerin büyük bölümü(f=19) düzey temelli gruplandırmayı gerekli bulmuş, uygulamanın öğretim sürecini hazırlama ve planlama çalışmalarını, sınıf yönetimini ve öğretmenin iş yükünü azaltabileceğini belirtmiştir. Ayrıca uygun akademik öğrenimi ve başarıyı, öğrenci motivasyonunu , akran etkileşimini ve sosyal öğrenme fırsatlarını destekleyebileceği ifade edilmiştir. Diğer taraftan,öğretmenlerin düzey temelli gruplandırmanın Türkiye`deki özel eğitim sınıflarında uygulanabilirliğine ilişkin görüşlerinin farklılaştığı görülmüştür. Uygulamanın sağlıklı yürütülebilmesi, öğrencilerin

eğitsel performans ve bireysel özelliklerinin doğru değerlendirilmesi, uygun grupların oluşturulması, sınıf mevcutlarının ve fiziksel ortamın düzenlenmesi, yeterli personel desteğimin sağlanması ve kurumsal düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği ortaya koyulmuştur.Öğretmenler,bu koşulların sağlanmasının düzey temelli gruplandırmanın daha düzenli ve etkili biçimde yürütülmesine katkı sağlayacağını öne sürmüşlerdir.

Tartışma ve Sonuç: Öğretmenlerin düzey temelli gruplandırmaya, özel eğitim sınıflarında öğrenciler arasındaki gelişimsel ve akademik farklılıklarından kaynaklanan öğretim güçlüklerini azaltabilecek bir yaklaşım olarak değerlendirdikleri görülmüştür.Öğretmen görüşleri, uygulamanın öğretimin planlanması ve yürütülmesi de süreçleri ve sınıf yönetimi açısından kolaylık sağlayabileceğini işaret etmektedir. Bununla birlikte uygulamanın yalnızca Öğrencilerin akademik düzeylerine göre gruplandırılmasına dayanmaması. Eğitsel performans bireysel gereksinimler ve davranışsal özelliklerin birlikte değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Uygulanabilirliği ilişkin görüşlerin farklılaşması ise düzey temelde gruplandırmanın etkinliğinin sınıf mevcudu, fiziksel ortam, personel yeterliliği ve kurumsal düzenlemeler gibi koşullardan bağımsız düşünülmeyeceğini göstermektedir.Ayrıca, araştırmada gruplandırma süreci eğitim anlayışını destekleyecek biçimde planlanması ve öğretmen, aile, okul ve ilgili kurumlar arasındaki işbirliğini güçlendirilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Bireyselleştirilmiş öğretim, düzey temelli gruplandırma, heterojen sınıflar, özel eğitim, öğretmen görüşleri*

Kendini Talimatlandırma Stratejisinin Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bir Öğrencinin Mekanik Yazma Becerileri Üzerindeki Etkisi

Gülay Çelik[1,*], E. Rüya Özmen[2] & Selma Tufan[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Dr. Günseli-Dr. Bülent Akınsal Özel Eğitim Meslek Okulu*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* celikgulay271@gmail.com

ÖZET

Amaç

Sözcükler arasında uygun boşluk bırakma, büyük harfleri yerinde kullanma ve yazıyı satır üzerinde sürdürme, yazının düzenini ve okunabilirliğini doğrudan etkileyen mekanik yazma becerileridir. Bu becerilerde yaşanan güçlükler, yazılı ürünlerin okunabilirliğini azaltabilmekte ve öğrencinin yazma görevini bağımsız biçimde sürdürmesini güçleştirebilmektedir. Bu nedenle öğrencinin yazma sırasında uyması gereken kuralları hatırlamasını, kendi davranışını kontrol etmesini ve görevi daha bağımsız biçimde tamamlamasını destekleyen sistematik öğretim uygulamalarına gereksinim duyulabilir. Bu uygulamalardan biri olan kendini talimatlandırma, öğrencinin görev basamaklarını kısa sözel ifadelerle kendisine hatırlatmasına ve davranışını düzenlemesine dayanan bir öz-düzenleme stratejisidir. Öz-düzenleme temelli bu yaklaşım, özel gereksinimli bireylerin akademik görevlerde karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu araştırmanın amacı, kendini talimatlandırma stratejisinin hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bir öğrencinin mekanik yazma becerilerine olan etkisini detaylı biçimde incelemektir.

Yöntem

Araştırma, tek-denekli deneysel desenlerden davranışlar arası çoklu yoklama deseniyle yürütülmüştür. Katılımcı, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan 11 yaşındaki bir kız öğrencidir. Bir devlet okulunun özel eğitim sınıfında beşinci sınıfa devam etmektedir. Araştırmanın bağımsız değişkeni kendini talimatlandırma stratejisidir. Bağımlı değişkenler ise öğrencinin söyleneni yazma görevlerinde sözcükler arasında uygun boşluk bırakma, cümle başlarında ve özel isimlerde büyük harf kullanma ve yazısını satır üzerinde sürdürme davranışlarına ilişkin doğruluk yüzdeleridir. Öğretim, kendini talimatlandırma stratejisinin öğretim aşamalarına göre titizlikle gerçekleştirilmiştir. Veriler grafikler üzerinden ayrıntılı biçimde görsel analiz yoluyla incelenmiştir. Ayrıca öğretimde kullanılan ipucu düzeyleri, yazılı ürünlerin bütüncül niteliği, kalıcılık, sosyal geçerlik, gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir.

Bulgular

Görsel analiz sonuçları, kendini talimatlandırma stratejisinin üç mekanik yazma becerisindeki doğruluk düzeyini belirgin biçimde artırdığını göstermiştir. Öğretim aşamasında sözcükler arasında uygun boşluk bırakma, büyük harf kullanma ve satır takibi doğruluk düzeyleri, başlama düzeyine göre sırasıyla 4,21, 3,16 ve 2,84 katına yükselmiştir. Başlama düzeyi ile öğretim verileri arasında örtüşme görülmemiştir. Öğretim ilerledikçe model, jest/işaret ve sözel ipuçlarına duyulan gereksinim azalmış, bağımsız tepki sayısı artmıştır. Öğrencinin beş puanlık bütüncül yazı değerlendirmesinden aldığı puan, başlangıçtaki 2 düzeyinden öğretim sonunda 4'e yükselmiş ve izleme oturumlarında kararlılıkla korunmuştur. Öğrenci ve ebeveyn, sosyal geçerlik değerlendirmelerinde uygulamaya ilişkin en yüksek düzeyde olumlu görüş bildirmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Bulgular, kendini talimatlandırma stratejisinin öğrencinin hedeflenen mekanik yazma davranışlarını daha doğru ve giderek daha az ipucuyla gerçekleştirmesini etkili bir şekilde desteklediğini göstermektedir. Kazanımların izleme oturumlarında sürmesi ve mekanik yazma becerilerindeki gelişmenin yazının bütüncül niteliğine yansıması, stratejinin uygulamadaki işlevsel ve pratik değerini açıkça ortaya koymaktadır. Bununla birlikte araştırmanın tek bir öğrenciyle yürütülmesi, sonuçların genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır. Stratejinin farklı yetersizlik gruplarından katılımcılarla ve farklı mekanik yazma becerileri üzerinde sistematik biçimde yinelenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Hafif düzeyde zihinsel yetersizlik, kendini talimatlandırma, mekanik yazma, öz-düzenleme, yazma becerisi*

BİLDİRİ 102

Genişletilmiş Çekirdek Müfredatın Türkiye'deki Yolculuğu: Ulusal Bilimsel Yayınların Tematik Haritası

Gülistan Yalçın

Özel Eğitim Öğretmenliği, Aksaray Üniversitesi

E-posta: gulistanyalcin@aksaray.edu.tr

ÖZET

Genişletilmiş Çekirdek Müfredat (GÇM), görme yetersizliği olan bireylerin yalnızca akademik müfredatta yer alan bilgi ve becerileri edinmelerini değil, sosyal ve işlevsel bağımsızlıklarını destekleyen becerileri de sistematik biçimde kazanmalarını amaçlayan kapsamlı bir eğitim çerçevesidir. GÇM; tamamlayıcı akademik beceriler, sosyal etkileşim, bağımsız yaşam, yönelim ve bağımsız hareket, boş zaman ve eğlence, kariyer eğitimi, kendini yönetme, duyuları etkili kullanma ve yardımcı teknoloji olmak üzere dokuz alandan oluşmaktadır (Hatlen, 1996; Sapp & Hatlen, 2010). Türkiye'de GÇM'ye ilişkin bilimsel üretimin hangi konu alanlarında yoğunlaştığının ve hangi boyutların sınırlı kaldığının belirlenmesi, alanın gelişimine yönelik araştırma önceliklerinin ortaya konulması açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, 2006–2026 yılları arasında Türkiye'de GÇM kapsamında yayımlanan bilimsel çalışmaları tematik açıdan incelemek, ulusal literatürdeki araştırma eğilimlerini belirlemek ve araştırma boşluklarını ortaya koymaktır. Araştırma, betimsel doküman incelemesi deseninde yürütülmüştür. Doküman incelemesi, yazılı ve dijital belgelerin araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenmesi, incelenmesi, sınıflandırılması ve yorumlanmasına dayanan sistematik bir araştırma yaklaşımıdır (Bowen, 2009; Sak vd., 2021). Araştırmanın veri setini, 2006–2026 yılları arasında Türkiye'de görme yetersizliği eğitimi bağlamında yayımlanan makale, tez, bildiri, kitap ve kitap bölümleri oluşturmuştur. Çalışmaların veri setine alınmasında, yayın metninde GÇM veya Expanded Core Curriculum ifadelerinden en az birinin açık biçimde yer alması temel ölçüt olarak belirlenmiştir. GÇM'nin bir alt alanını ele almasına karşın kavrama yayın metninde açık biçimde yer vermeyen ve kavramı yalnızca kaynakçada kullanan çalışmalar kapsam dışında bırakılmıştır. Belirlenen ölçütler doğrultusunda 38 yayın incelenmiştir. Yayınlar; yayın türü, yayın yılı, GÇM'nin araştırmadaki rolü ve ele alınan GÇM alanları açısından kodlanmıştır. Bir yayının birden fazla rol veya alan içermesi durumunda ilgili yayın her kategori için ayrı olarak kodlanmıştır. Bulgular, 38 yayının 18'inin (%47,4) makale, 6'sının (%15,8) yüksek lisans tezi, 6'sının (%15,8) kitap bölümü, 4'ünün (%10,5) bildiri, 2'sinin (%5,3) doktora tezi ve 2'sinin (%5,3) kitap olduğunu göstermiştir. Yayınların yıllara göre dağılımında 2019–2022 döneminde belirgin bir yoğunlaşma görülmüş ve en yüksek yayın sayısına 2020 yılında ulaşılmıştır (n=7). GÇM'nin araştırmadaki rolü bakımından belirli bir GÇM alanına odaklanan çalışmalar (G2; n=16) ilk sırada yer almış; bunu kuramsal çerçeve (G7; n=11) ve

GÇM'nin tamamına ya da doğrudan odağına yönelik çalışmalar (G1; n=9) izlemiştir. G3 ve G4 kodları yedişer, G5 kodu beş ve G6 kodu bir kullanım ile daha sınırlı düzeyde temsil edilmiştir. GÇM alanları bakımından tamamlayıcı akademik beceriler (A1; n=24), yardımcı teknoloji (A9; n=20) ve yönelim ve bağımsız hareket (A4; n=19) en yüksek frekansa sahip alanlar olmuştur. Sosyal etkileşim, bağımsız yaşam ve duyuları etkili kullanma alanları 16'şar kullanım ile orta düzeyde temsil edilirken, boş zaman ve eğlence, kariyer eğitimi ve kendini yönetme alanları 14'er kullanımda kalmıştır. Literatürdeki çalışmaların içerikleri de bu dağılımı desteklemektedir. Tamamlayıcı akademik beceriler ve dinleme becerileri arasındaki ilişkiler, yönelim ve bağımsız hareket becerilerinin değerlendirilmesi, yardımcı teknolojilerin kullanımı ve GÇM becerilerine ilişkin paydaş görüşleri farklı araştırma eksenlerinin öne çıktığını göstermektedir. Bununla birlikte, GÇM'nin uygulama koşulları, öğretmenlerin rolü, zaman kullanımı ve eğitim ortamlarına entegrasyonu gibi boyutların daha kapsamlı biçimde incelenmesine gereksinim bulunmaktadır. Bu gereksinim, GÇM'nin yalnızca bireysel becerilerin öğretimi bağlamında değil, eğitim sisteminin farklı bileşenleriyle ilişkili bütüncül bir yapı olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır ve kurumsal düzeylerde incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'de GÇM alanındaki bilimsel üretimin özellikle son yıllarda belirgin biçimde arttığı, ancak araştırmaların dokuz GÇM alanını dengeli ve bütüncül biçimde ele almaktan ziyade belirli alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Tamamlayıcı akademik beceriler, yardımcı teknoloji ve yönelim ve bağımsız hareket alanlarının araştırmalarda daha güçlü biçimde temsil edilmesine karşılık kariyer eğitimi, kendini yönetme ile boş zaman ve eğlence alanlarının görece daha sınırlı düzeyde ele alınması, literatürde belirli alanlara yönelik bir yoğunlaşmanın bulunduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, GÇM'nin program ve müfredat geliştirme boyutunun sınırlı temsil edilmesi, Türkiye'de GÇM'nin eğitim süreçlerine sistematik ve bütüncül biçimde dâhil edilmesine yönelik önemli bir gereksinime işaret etmektedir. Bu doğrultuda, GÇM'nin Türkiye'de görme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde yalnızca belirli becerilerin öğretimini destekleyen tamamlayıcı bir yaklaşım olarak değil, bireylerin eğitsel, sosyal ve işlevsel bağımsızlıklarını destekleyen temel bir eğitim bileşeni olarak ele alınması önem taşımaktadır. Türkiye'deki mevcut bilimsel birikimden ve uluslararası GÇM yaklaşımından yararlanılarak, Türkiye'nin eğitim sistemi, kültürel yapısı, eğitim ortamlarının özellikleri, öğretmen yeterlikleri ve görme yetersizliği olan bireylerin gelişimsel ve işlevsel gereksinimleri dikkate alınarak ülkeye özgü bir GÇM temelli müfredat/program geliştirilmesine yönelik araştırmaların yürütülmesi önerilmektedir. Böyle bir müfredat/programın geliştirilmesi, dokuz GÇM alanının bireysel gereksinimler doğrultusunda sistematik biçimde değerlendirilmesini ve öğretim süreçlerine bütüncül olarak dâhil edilmesini sağlayarak görme yetersizliği olan bireylerin bağımsız yaşam ve toplumsal katılım becerilerinin desteklenmesine katkı sağlayabilir. Bu nedenle, gelecekte dokuz GÇM alanını birlikte ele alan kapsamlı araştırmaların yanı sıra GÇM'nin öğretmen yetiştirme, hizmet içi eğitim, uygulama ve değerlendirme süreçleriyle bütünleştirilmesini

inceleyen ve Türkiye bağlamına özgü bir GÇM temelli müfredat/programın geliştirilmesine odaklanan araştırmaların artırılması önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Genişletilmiş Çekirdek Müfredat, görme yetersizliği, Expanded Core Curriculum, tematik analiz*

BİLDİRİ 103

Model Okuma, Hedef Belirleme ve Kendini İzleme Müdahale Paketinin Gelişimsel Yetersizliği Olan Ortaokul Öğrencilerinin Okuma Hızı Üzerindeki Etkisi

Erdem Zekeriya Kapıcı[1,*], E. Rüya Özmen[2], Selma Tufan[2], Gülay Çelik[3] & Sabit Erhan[4]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Dr. Günseli-Dr. Bülent Akınsal Özel Eğitim Meslek Okulu*
[4]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Karaburun Ortaokulu*

* *Sorumlu yazar:* erdemkpc@gmail.com

ÖZET

Amaç

İlgili alanyazın incelendiğinde, Gelişimsel yetersizliği olan öğrenciler, yavaş ve çaba gerektiren okuma performansları nedeniyle özellikle ortaokul yıllarında akademik içeriklere erişmekte güçlük yaşayabilmektedir. Bu öğrencilerin okuma hızlarını geliştirmeye yönelik müdahalelerde beceri ve performans temelli teknikler kullanılmakla birlikte, ortaokul öğrencilerine odaklanan araştırmaların sınırlı olduğu ve mevcut çalışmalarda bu tekniklerin farklı bileşimlerle ele alındığı görülmektedir. Bu durum, alanda daha fazla araştırmaya duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu araştırmanın amacı, model okuma, hedef belirleme ve kendini izlemeden oluşan müdahale paketinin gelişimsel yetersizliği olan ortaokul öğrencilerinin okuma hızı üzerindeki etkisini incelemektir. Ayrıca okuma hızındaki değişimin, öğrencilerin okuma doğruluğunda bir azalma olmadan gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma, tek-denekli deneysel desenlerden katılımcılar arası çoklu yoklama deseniyle yürütülmüştür. Araştırma sürecinde etik ilkelere bağlı kalınmıştır**.** Araştırmaya altıncı sınıfa devam eden 12 yaşındaki üç öğrenci katılmıştır. Katılımcılardan ikisi hafif düzeyde zihinsel yetersizlik, biri otizm spektrum bozukluğu tanısına sahiptir. Araştırmanın bağımsız değişkeni Model Okuma, Hedef Belirleme ve Kendini İzleme Müdahale Paketi; birincil bağımlı değişkeni ise dakikada okunan doğru sözcük sayısıdır. Okuma doğruluğu yüzdesi tamamlayıcı ölçüm olarak değerlendirilmiştir. Müdahale oturumlarında öğrenciler ulaşılabilir bir okuma hedefi belirlemiş, tercih ettikleri çizgi karakter niteliğindeki sentetik sesle sunulan akıcı okuma modelini metin üzerinden takip etmiş ve ardından metni sesli okumuştur. Öğrenciler elde ettikleri performansı kaydederek çizgi grafiğinde göstermiş ve sonuçlarını belirledikleri hedeflerle karşılaştırmıştır. Veriler görsel analiz yoluyla

incelenmiştir. Ayrıca uygulama güvenirliği, gözlemciler arası güvenirlik ve sosyal geçerlik verileri toplanmıştır.

Bulgular

Görsel analiz sonuçları, müdahale paketinin üç öğrencinin de okuma hızını artırdığını göstermiştir. Müdahalenin başlamasıyla ortaya çıkan belirgin düzey değişikliği, evreler arasındaki sınırlı örtüşme ve etkinin farklı zamanlarda üç katılımcıda yinelenmesi, müdahale paketi ile okuma hızındaki artış arasında işlevsel bir ilişki bulunduğuna işaret etmiştir. Öğrencilerin okuma doğruluğu yüzdeleri bütün evrelerde yüksek düzeyde kalmış ve öğretim sonu değerlendirme aşamasında başlama düzeyine göre sınırlı bir artış göstermiştir. Bulgular, her katılımcı için ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Sonuç ve Tartışma

Bulgular, model okuma ile hedef belirleme ve kendini izlemeyi bütünleştiren müdahale paketinin gelişimsel yetersizliği olan ortaokul öğrencilerinin okuma hızlarını artırmada etkili olduğunu göstermektedir. Müdahale etkisinin farklı katılımcılarda yinelenmesi ve kazanımların izleme aşamasında sürmesi, paketin akıcı okuma çalışmalarında kullanılabilecek bir uygulama olduğuna işaret etmektedir. Model okumanın hedeflenen performansa örnek oluşturması; hedef belirleme ve kendini izlemenin ise öğrencilerin okuma performanslarını kaydetmelerine ve ilerlemelerini değerlendirmelerine olanak sağlaması, paketin uygulama açısından önemli yönleridir. Elde edilen sonuçlar, uygulayıcılar açısından yol gösterici niteliktedir. Bununla birlikte araştırmanın üç katılımcıyla yürütülmesi ve her yetersizlik grubunun sınırlı sayıda öğrenciyle temsil edilmesi nedeniyle müdahalenin farklı katılımcı ve ortamlarda yinelenmesine gereksinim vardır.

Anahtar Kelimeler: *Gelişimsel yetersizlik, hedef belirleme, kendini izleme, model okuma, okuma akıcılığı*

BİLDİRİ 104

Eylem Araştırması: Bir Genel Eğitim Okulundaki Özel Eğitim Öğretmenlerinin İşe Yabancılaşmalarının İyileştirilmesi

Aslı Avcıl[1,*] & Sezgin Vuran[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Özel*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* avcilasli7@gmail.com

ÖZET

Öğretmen politikaları, öğretmenlerin meslekte etkin bir biçimde kalmalarını önemsemektedir. Fakat öğretmenlerin mesleklerinde yabancılaşma yaşadıkları, pasif istifaya gittikleri, sık sık yer değişimi yaptıkları bilinmektedir. Bunun sebepleri için öğretmenlerin çalışma koşullarına bütüncül bir çerçeveden bakılmalıdır.

Öğretmenlerin ihtiyaçlarının duyulduğu ve bu ihtiyaçlardan beslenen, açık ve samimi iletişimin olduğu, kapsayıcı liderlik eşliğinde olumlu bir okul ikliminin önemi vurgulanmaktadır. Öğretmenlerin çalışma koşullarına dair araştırmalar çoğunlukla genel eğitim öğretmenlerini içeren araştırmalar olarak görülmektedir. Özel eğitim öğretmenlerine yönelik çalışmalar ise genellikle durum tespiti yapmaktadır. Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma koşullarına yönelik iyileştirme yapıldığı ve sürecin betimlediği çalışma oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda özel eğitim öğretmenlerinin genel eğitim okul sisteminde yaşadıkları durumların ve ihtiyaçlarının ayrıntılı bir biçimde incelenmesine ve bu incelemenin ardından özel eğitim öğretmenlerini mesleki zorluğa sürükleyen durumların iyileştirilmesine yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Yürütülen araştırmada, genel eğitim okulunda çalışan üç özel eğitim öğretmeninin çalışma koşulları ayrıntılı bir şekilde incelenerek özel eğitim öğretmenlerini işe yabancılaştıran çalışma koşullarının iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma, eylem araştırması olarak yürütülmüştür. Araştırma sürecinde araştırmaya paydaşlar (rehber öğretmen, müdür yardımcısı, psikolog) dahil olmuştur. Araştırmada öncelikle durum tespiti yapılmıştır. Durum tespitinin ardından veriler analiz edilmiş, bir eylem planı geliştirilmiş ve uygulanmıştır.

Eylem planı, öğretmenlerin ihtiyaçlarından doğmuştur. Bu noktada öğretmenlerin işlerine yabancılaştıkları, kendilerini etken (özne) olarak görmedikleri, samimi ilişkiler içinde olmadıkları, yöneticiler tarafından duyulmadıkları ve anlaşılmadıkları görülmüştür. Ayrıca yöneticilerin özel eğitimi tam anlamıyla bilmediği, genel okul işleyişine dahil etmediği bulguları da oldukça önemli bulgular olarak öne çıkmaktadır. Tüm bulguların ışığında öğretmenlerin özne oldukları, kendi ihtiyaçlarını önce kendileri fark edip sonra bunları değiştirmek için eyleme geçtikleri, birbirleriyle olan ilişkilerini açıkça konuştukları bir eylem

planı oluşturulmuştur ve adım adım ihtiyaça yönelik güncellenerek eylem süreci yürütülmüştür. Bunların yanında eylem planını besleyen önemli kollardan biri yabancılaşma literatürü olmuştur. Yabancılaşmanın kökeni, sebepleri ve sonuçları eylem planına önemli bir ışık tutmuştur.

Okul ve okul yönetimi özel eğitimi tanıdığında, özel eğitim öğretmenleri kendi ihtiyaçlarını fark edip kendiliğinden planlar yapmaya başladığında, durum saptama bölümündeki şikayetler bittiğinde eylem planı sonlandırılmıştır. Eylem planının ardından iki ve beş ay sonra izleme yapılmıştır. Yapılan izlemelerde özel eğitim öğretmenlerinin sürecinin iyi gittiği, okul yönetiminin daha bilinçli davrandığı ve eylem planının güncellenmesine ihtiyaç duyulmadığı görülmüştür.

Araştırma bulguları işe yabancılaşma, özne öğretmen ve bürokratik hegemonya olmak üzere üç ana tema ile analiz edilmiştir. Katılımcı öğretmenlerin işe yabancılaşmanın bütün boyutlarını (anlamsızlık, yalıtılmışlık, güçsüzlük, kuralsızlık, kendine yabancılaşma) yaşadığı görülmüştür. Buna karşılık kendilerini özne olarak hissettikleri koşulların işe yabancılaşma durumlarını azalttığı ve dolayısıyla özne olma hallerinin artması gerektiği ortaya konulmuştur. Ortaya çıkan temalar özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaçları çerçevesinde tartışılmıştır ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *İşe yabancılaşma, Özel eğitim öğretmenleri, Çalışma koşulları, Okul iklimi*

BİLDİRİ 105

Öğrenme Güçlüğü Olan Çocukların Matematik Becerilerinin Geliştirilmesinde Alana Özgü ve Alan Geneli Müdahalelerin Etkililiği: Bir Sistematik Derleme

Rumeysa Çakır[1,*] & Salih Kürşat Çilingir[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Giresun Üniversitesi*
[2]*Sınıf Öğretmenliği, Giresun Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* rumeysackir@gmail.com

ÖZET

Öğrenme güçlüğü olan çocukların sayı hissi, erken sayı becerileri, aritmetik işlem, problem çözme ve kesir bilgisi gibi çeşitli matematiksel beceri ve yeterliklerinin geliştirilmesine yönelik müdahaleler, alana özgü (ör. erken sayı müdahalesi, şema tabanlı öğretim) ve alan geneli (ör. yürütücü işlevler, çalışma belleği müdahaleleri) olmak üzere iki temel yaklaşım altında ele alınmaktadır. Alana özgü ve alan geneli müdahalelerin içerik, süre, uygulama biçimi ve hedeflediği beceriler açısından ne tür özellikler taşıdığına dair bütüncül bir betimleme alanyazında sınırlı düzeydedir. Ayrıca, alan geneli müdahalelerin matematik performansına aktarım etkisi konusunda alanyazında tutarlı bir görüş birliği bulunmamakta, bazı çalışmalar anlamlı ve kalıcı aktarım etkileri bildirirken bazıları sınırlı, gecikmeli etki olduğunu veya hiç aktarım etkisi olmadığını belirtmektedir. Bu belirsizlikler, öğrenme güçlüğü olan çocuklara uygulanan iki farklı müdahale yaklaşımının hem özelliklerinin hem de etkililiğinin sistematik olarak incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda, bu çalışmada 4 ila 14 yaş aralığındaki öğrenme güçlüğü olan veya risk grubunda yer alan çocuklara uygulanan alana özgü ve alan geneli müdahalelerin özelliklerini betimlemek ve bu iki müdahale yaklaşımının matematik becerileri üzerindeki etkililiğine ilişkin bulguları sistematik olarak incelemek amaçlanmıştır. Bu sistematik derleme ERIC, PubMed, PsycINFO, Scopus ve Web of Science veri tabanlarında PRISMA 2020 raporlama ilkeleri doğrultusunda yürütülmekte ve raporlanmaktadır. Bu çerçevede, ERIC ve PubMed veri tabanlarında tarama ve eleme süreçlerine başlanmıştır. Taramalar, matematik güçlüğü/öğrenme güçlüğü, müdahale ve matematiksel süreç/sonuç terimlerini içeren üç kavram bloğundan bir arama stratejisi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Dahil etme ölçütleri; 4-14 yaş aralığında matematik güçlüğü/öğrenme güçlüğü tanılı veya risk grubunda katılımcılar, deneysel/yarı deneysel (grup karşılaştırmalı) desen veya tek-denekli deneysel desen (ayrı bir alt-sentez), en az bir nicel matematiksel sonuç ölçümü şeklindedir. Sistematik tarama sürmekte olup şu ana kadar ERIC ve PubMed veri tabanlarında toplam 418 kayıt tespit edilmiştir (ERIC'te 118 kayıt; PubMed'de arama sonucu elde edilen 300 kayıttan 144'ü taranmıştır). Bir mükerrer kayıt çıkarıldıktan sonra 261 kayıt başlık ve özet düzeyinde

değerlendirilmiş olup 55 kayıt tam metin incelemesi için uygun bulunmuştur (22'si ERIC, 33'ü PubMed). Bu çalışmaların büyük çoğunluğu alana özgü (n = 43) müdahaleler içerirken diğer çalışmalarda karma/hibrit (n = 7) ve alan geneli (n = 5) müdahalelerin yer aldığı görülmüştür. Kalan PubMed kayıtlarının taranması, PsycINFO, Scopus ve Web of Science veri tabanlarındaki aramaların yapılması ile tam metin kodlaması süreçleri devam etmektedir. Bu sistematik derlemenin öğrenme güçlüğü olan çocuklara yönelik hazırlanan matematik müdahalelerinin türlerinin ve özelliklerinin karşılaştırılmasını sağlayan bütüncül bir sentez sunması planlanmaktadır. Çalışma, alan geneli müdahalelerin akademik becerilere aktarım etkililiğine yönelik alandaki güncel bir tartışmayı öğrenme güçlüğü popülasyonunda ele alarak alanyazına katkı sunmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, sonuçların Türkiye'deki özel eğitim uygulamalarına ve etkili müdahale programlarının hazırlanmasına yönelik somut öneriler ortaya koyması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *alan geneli müdahale, alana özgü müdahale, matematik güçlüğü, öğrenme güçlüğü, sistematik derleme*

BİLDİRİ 106

Özel Eğitim, Duygu Regülasyonu, Dokunsal Materyaller, İyi Uygulama Örneği, eTwinning.

Zeliha Nur Turan

Özel Eğitim Öğretmenliği, Şehit Tahsin Gerekli Özel Eğitim Uygulama Okulu

E-posta: zelihanurturan445@gmail.com

ÖZET

Giriş ve Problem Durumu

Özel gereksinimli çocukların eğitiminde karşılaşılan en temel zorluklardan biri, soyut kavramların anlamlandırılması ve içselleştirilmesidir. Özellikle duyguların tanınması, isimlendirilmesi ve ifade edilmesi süreci, doğrudan sosyal becerilerle ve günlük yaşam adaptasyonuyla ilişkili olduğu için büyük bir önem taşımaktadır. Ancak özel gereksinimli bireyler, zihin kuramı (theory of mind) gelişimlerindeki farklılıklar nedeniyle hem kendi duygusal durumlarını hem de çevrelerindeki bireylerin duygusal durumlarını okumakta zorluk çekmektedirler. Bu durum, eğitim ortamlarında ve ev rutinlerinde duygu regülasyonu problemlerine, iletişim kopukluklarına veya sosyal sınırların ihlaline yol açabilmektedir. Duyguları somutlaştırmak için standart görsel kartların ötesine geçilerek, çocuğun aktif olarak sürece dahil olduğu çoklu duyusal ve metaforik yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, özel eğitim alanında öğrenim gören öğrencilerin kendi duygularını tanıma, ifade etme ve regüle etme süreçlerinde dokunsal (taktil) materyallerin, somutlaştırılmış metaforların ve oyunlaştırılmış çerçevelerin etkisini incelemektir. Zihin kuramı perspektifinden yola çıkarak soyut olan "duygu" kavramını somutlaştırmak, öğrencilerin empati becerilerini geliştirmek ve sahada doğrudan uygulanabilir, yapılandırılmış bir model sunmak hedeflenmiştir.

Yöntem ve Uygulama Süreci

Bu araştırma, uluslararası bir eTwinning projesi olan "Ellerim Konuşuyor" çatısı altında, bir özel eğitim uygulama okulunda yürütülen bir iyi eğitim uygulamasıdır. Uygulama sürecinde, zihin kuramı ilkelerine ve duyusal bütünleme yaklaşımlarına dayanan etkinlikler tasarlanmıştır. Eğitim sürecinde çocukların dünyasına hitap etmek için duygular, dokular ve somut hareketlerle eşleştirilmiştir. Örneğin; "Mutluluk pamuk gibi yumuşak hissettirir", "Üzüntü kırılır" ve "Öfke patlar" gibi çocukların zihninde yer edecek güçlü metaforlar kullanılmış ve öğrencilere bu hisleri temsil eden uygun dokunsal materyaller (pamuk, kırılgan veya çeşitli duyusal nesneler vb.) sunulmuştur. Süreç, öğrencilerin dikkatini en üst düzeye çıkarmak amacıyla "Gizli Ajan" ve "Yıldız Dedektifi" gibi oyunlaştırılmış temalarla

yürütülmüş, öğrenciler kendi bedenlerindeki tepkileri araştıran birer duygu dedektifi rolüne bürünmüşlerdir. Öğrenciler, yoğun duygular yaşadıklarında bu hislere karşılık gelen dokunsal materyallere temas ederek durumlarını somut eylemlerle regüle etmeyi deneyimlemişlerdir. Faaliyetler proje ortaklarıyla koordineli yürütülmüş ve süreç dijital araçlarla derlenerek kalıcılık sağlanmıştır.

Bulgular

Uygulamalar sonucunda elde edilen gözlem verileri, metaforlar ve somutlaştırmalarla desteklenen dokunsal uyaranların, özel gereksinimli öğrencilerin duygusal tepkilerini anlamlandırmasında etkili bir rol oynadığını ortaya koymuştur. "Mutluluk pamuk gibidir" veya "Öfke patlar" gibi anlatımların, zihin kuramı becerilerini destekleyerek öğrencilerin içsel süreçlerini dışa vurmalarını ve iletişimde kişisel sınırları daha net kavramalarını sağladığı görülmüştür. Oyunlaştırılmış kurgular derse katılım motivasyonunu artırırken, hislere karşılık gelen dokunsal materyallerin doğrudan kullanımı kriz anlarındaki müdahale süresini kısaltmış ve çocuğun kendi kendini sakinleştirme becerisine olumlu yansımıştır.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, "Ellerim Konuşuyor" projesi kapsamında geliştirilen doku ve metafor destekli bu modelin, özel eğitimde duygu regülasyonu ve zihin kuramı gelişimi için geçerli, pratik ve kapsayıcı bir alternatif olduğu görülmüştür. eTwinning kapsamındaki dijital entegrasyon ve uluslararası öğretmen işbirliği, sınıf içi uygulamaları daha da zenginleştirmiştir. Gelecekteki çalışmalar için bu oyunlaştırılmış dokunsal modelin farklı yaş gruplarına yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Özel Eğitim, Duygu Regülasyonu, Dokunsal Materyaller, İyi Uygulama Örneği, eTwinning*

Türkiye'de Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerilerini Ele Alan Lisansüstü Tezlerin Bilişsel ve Üstbilişsel Bileşenler Açısından İncelenmesi (2020–2025)

Çağla Özgür Yılmaz[1,*] & Betül Şimşir Der[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Aksaray Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* caglaozgur_87@hotmail.com

ÖZET

Amaç

Okuduğunu anlama; okuyucunun metindeki sözcükleri tanıması, bu sözcüklerin anlamlarına ulaşması, cümleler arasında bağlantı kurması ve metinde verilmek istenen anlamı oluşturması süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte sözcük bilgisi, dil bilgisi, önceki bilgilerden yararlanma, önemli bilgiyi belirleme ve çıkarım yapma gibi becerilerin birlikte kullanılmaktadır (Perfetti & Stafura, 2014). Bununla birlikte okuduğunu anlama yalnızca sözcükleri tanıma ve dilsel içeriği anlama ile sınırlı değildir. Okuyucunun dikkatini metne yöneltmesi, okuduğu bilgileri zihninde tutması, metnin farklı bölümleri arasında ilişki kurması ve okuma sürecini düzenlemesi de gerektirmektedir (Duke & Cartwright, 2021; Gersten et al, 2001). Okuduğunu anlamanın, dilsel, bilişsel ve üstbilişsel bileşenlerin eş zamanlı kullanımını gerektiren karmaşık bir beceri olduğu ifade edilmektedir (Kintsch, 1998). Okuduğunu anlamanın çok sayıda bileşeni içermesi, özgül öğrenme güçlüğü olan öğrenciler açısından bu becerinin ayrıntılı biçimde ele alınmasını önemli hâle getirmektedir. Bu çerçevede araştırmanın amacı, Türkiye'de 2020–2025 yılları arasında öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerini ele alan lisansüstü tezleri bilişsel ve üstbilişsel bileşenler açısından incelemektir. Bu amaçla tezlerin bibliyografik ve yöntemsel özellikleri, okuduğunu anlamanın değerlendirilmesinde kullanılan araç ve görevler, ele alınan bilişsel ve üstbilişsel bileşenler, bu bileşenlerin ölçme ve uygulama süreçlerine yansıtılma biçimleri, kullanılan strateji ve uygulamaların özellikleri ile kalıcılık, genelleme ve sosyal geçerlik değerlendirmeleri incelenmektedir. Ayrıca incelenen tezlerin bilişsel ve üstbilişsel bileşenler açısından ortaya koyduğu araştırma gereksinimlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Araştırma, doküman incelemesine dayalı betimsel bir derleme çalışmasıdır. Araştırmanın veri kaynağını Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nde 2020–2025 yılları arasında yayımlanan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Tarama sürecinde "özgül öğrenme güçlüğü", "özel öğrenme güçlüğü", "öğrenme güçlüğü", "okuma güçlüğü", "okuduğunu anlama", "bilişsel strateji" ve "üstbilişsel strateji" anahtar sözcükleri kullanılmıştır.

Tezlerin araştırmaya alınabilmesi için Türkiye'de tamamlanmış ve 2020–2025 yılları arasında yayımlanmış olması, tam metnine erişilebilmesi, katılımcıları arasında özgül öğrenme güçlüğü tanısı ya da riski bulunan öğrencilerin yer alması ve okuduğunu anlamanın temel değişkenlerden biri olması ölçütleri aranmıştır. Yalnızca okuma doğruluğu, çözümleme veya akıcılığa odaklanan; okuduğunu anlamayı doğrudan değerlendirmeyen veya öğrenme güçlüğü olan öğrencilere ait sonuçları ayrı olarak sunmayan tezler kapsam dışında bırakılmıştır. Tezlerin incelenmesinde araştırmacılar tarafından hazırlanan tez inceleme formu kullanılmaktadır. Formda tezlerin bibliyografik ve yöntemsel özellikleri, kullanılan okuduğunu anlama araç ve görevleri, bilişsel ve üstbilişsel bileşenler, strateji ve uygulamaların özellikleri ile kalıcılık, genelleme ve sosyal geçerliğe ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bilişsel ve üstbilişsel bileşenlerin ölçme ve uygulama süreçlerine yansıtılma durumları "doğrudan ölçülen", "uygulamada kullanılan", "hem ölçülen hem uygulamada kullanılan" ve "kuramsal çerçevede belirtilmesine karşın ölçme veya uygulamaya yansıtılmayan" biçiminde kodlanmaktadır. Uygulama içermeyen tezlerde kalıcılık, genelleme ve sosyal geçerlik aranmamaktadır. Elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenecektir.

Bulgular

YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde gerçekleştirilen ilk taramada araştırma konusuyla ilişkili 22 teze ulaşılmıştır. Başlık ve özetlerin dâhil etme ve dışlama ölçütlerine göre incelenmesi sonucunda okuduğunu anlamayı doğrudan değerlendirmeyen, yalnızca okuma doğruluğu veya akıcılığa odaklanan ya da araştırmanın kapsamıyla örtüşmeyen beş tez dışlanmıştır. Tezlerin tam metin incelemesi ve kodlanması devam etmektedir. Kesin bulgular, tam metinlerin kodlanması ve araştırma kapsamına alınacak tez sayısının kesinleştirilmesinin ardından raporlanacaktır.

Sonuç

Araştırmanın, Türkiye'de öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerini ele alan tezlerin bilişsel ve üstbilişsel bileşenler açısından betimsel sonuçlarını ortaya koyması beklenmektedir. Çalışmanın önceki tez incelemelerinden ayrılan yönü, tezleri yalnızca bibliyografik ve yöntemsel özelliklerine göre sınıflandırmaması; bilişsel ve üstbilişsel bileşenlerin hangi araç ve görevlerle değerlendirildiğini ve ölçme ile uygulama süreçlerine nasıl yansıtıldığını da incelemesidir. İnceleme sonucunda yeterince ele alınmayan bileşenlerin ve gelecekte yapılacak araştırmalara yönelik gereksinimlerin belirlenmesinin alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Öğrenme güçlüğü, okuduğunu anlama, bilişsel, üstbilişsel, lisansüstü tezler*

K A Y N A K Ç A

Duke, N. K., & Cartwright, K. B. (2021). The science of reading progresses: Communicating advances beyond the simple view of reading. Reading Research Quarterly, 56(S1), S25–S44. https://doi.org/10.1002/rrq.411

Gersten, R., Fuchs, L. S., Williams, J. P., & Baker, S. (2001). Teaching reading comprehension strategies to students with learning disabilities: A review of research. Review of Educational Research, 71(2), 279–320. https://doi.org/10.3102/00346543071002279

Kintsch, W. (1998). Comprehension: A paradigm for cognition. Cambridge University Press.

Perfetti, C., & Stafura, J. (2014). Word knowledge in a theory of reading comprehension. Scientific Studies of Reading, 18(1), 22–37. https://doi.org/10.1080/10888438.2013.827687

BİLDİRİ 108

Başarıya Adım Adım: Zihinsel Yetersizliği Olan Lise Öğrencilerine Onluk Bozarak Çıkarma İşlemlerinin Öğretiminde Manipülatif Destekli Doğrudan Öğretim Paketinin Etkililiği

Şerife Yücesoy-Özkan[1], Turan Demirkıran[1], Gamze Aydın[2,*] & Osman Yaşar[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Yeditepe Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* gamze.aydin@yeditepe.edu.tr

ÖZET

Amaç

Matematik; finansal karar verme, problem çözme ve bağımsız yaşamla ilgili işlevsel becerilerin gelişimini destekleyen temel bir akademik alandır. Bu nedenle, etkili matematik öğretimine erişim, özellikle zihinsel yetersizliği olan öğrenciler için büyük önem taşır. Açık ve sistematik öğretim gerektiren matematik becerilerinden biri, onluk bozmayı gerektiren çok basamaklı çıkarma işlemidir. Toplama ve çıkarma işlemleri, daha ileri düzeydeki akademik ve işlevsel matematik becerileri için temel olduğundan, onluk bozmayı gerektiren çok basamaklı çıkarma işleminde yaşanan zorluklar; öğrencilerin sonraki matematik öğretimi süreçlerindeki ve sayısal problem çözmeyi gerektiren günlük yaşam aktivitelerindeki ilerlemelerini sınırlayabilir; bu durum, onluk bozmayı gerektiren çıkarma işleminin öğretiminde etkili öğretim uygulamalarının önemini ortaya koymaktadır. Bu uygulamalardan biri de açık ve sistematik öğretim sürecine, sayısal nicelikleri ve matematiksel ilişkileri temsil etmeye ve bunlara yanıt vermeye olanak tanıyan manipülatiflerdir. Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere sunulan öğretimi somutlaştırma açısından önemli olması nedeniyle, manipülatiflerin etkisini incelemek de bu doğrultuda önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu araştırma, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan lise öğrencilerine, onluk bozmayı gerektiren üç basamaklı çıkarma işlemlerinin öğretiminde manipülatiflerle (onluk bloklar) desteklenen doğrudan öğretim paketinin etkililiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada ayrıca onluk bozmayı gerektiren çok basamaklı çıkarma işlemlerinin; manipülatifler olmaksızın doğru sergilenme düzeyi, öğretim sona erdikten 4, 8, 10 ve 12 hafta sonra sürdürülme düzeyi, bilgisayar ortamında genellenme düzeyi ile çalışmanın sosyal geçerliği değerlendirilmiştir.

Yöntem

Araştırmada, tek denekli araştırma yöntemlerinden katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama deseni kullanılmıştır. Araştırmaya; 15–17 yaşları arasında hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan dört öğrenci katılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni onluk bozma gerektiren üç basamaklı çıkarma işlemlerini doğru sergileme yüzdesiyken, bağımsız

değişkeni manipülatif (onluk blok) destekli doğrudan öğretim paketidir. Veriler kalıcı ürün kaydı yoluyla toplanmış, görsel analiz ve etki büyüklüğü hesaplamaları kullanılarak analiz edilmiştir. Bağımlı değişken güvenirliği için gözlemciler arası güvenirlik, bağımsız değişken güvenirliği için uygulama güvenirliği verileri toplanmıştır. Sosyal geçerlik verileri, öznel değerlendirme yoluyla öğrencilerin öğretmenlerinden toplanmıştır.

Bulgular

Başlama düzeyinde öğrencilerin doğru işlem yapma yüzdeleri %0-%30 arasında iken, manipülatif destekli doğrudan öğretim paketinin uygulanmasıyla birlikte öğretimi tamamlayan üç katılımcı da %80 ve üzeri doğruluk ölçütünü başarıyla karşılamıştır. Örtüşmeyen veri yüzdesi %66-%100 arasında bulunmuştur. Öğrenciler, onluk bloklar ortamdan kaldırıldığında da sembolleri kullanarak ve bağımsız şekilde yüksek doğrulukla işlem yapmaya devam etmişler, öğretim tamamlandıktan 4, 8, 10 ve 12 hafta sonra beceriyi korumuş ve bilgisayar ortamına genellemişlerdir. Öğretmenler ise uygulamanın uygulanabilirliğini ve sonuçlarını olumlu olarak değerlendirmişlerdir.

Sonuç ve Tartışma

Bulgular, manipülatiflerle desteklenen doğrudan öğretim paketinin zihin yetersizliği olan öğrencilerin onluk bozarak çıkarma işlemlerini kazanmalarında, sürdürmelerinde ve genellemelerinde etkili olduğunu göstermiştir. Onluk bloklar öğretim sırasında ek ayırt edici uyaran işlevi görmüş ve uyaran kontrolü kâğıt-kalem ortamındaki yazılı sayılara başarıyla aktarılmıştır. Alanyazındaki benzer çalışmaların çoğunlukla ilkokul ve ortaokul düzeyine odaklandığı göz önüne alındığında bu araştırma lise düzeyindeki öğrencilere yönelik sınırlı kalan araştırma havuzuna katkı sağlamaktadır. Ayrıca müdahalenin sınıf öğretmeni tarafından yüksek güvenirlikle yürütülmesi, uygulamanın ekolojik geçerliğini ve sınıf ortamında uygulanabilirliğini güçlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Çıkarma işlemi, onluk bozma, manipülatifler, matematik öğretimi, zihinsel yetersizlik*

Servis Rehber Personeline Yönelik İş Birliği Temelli Özel Eğitim Programı: Geliştirme ve Ön Etkililik Çalışması

Gülten Yalçın[1,*], Münire Merve Yıldız[2], Derya Alyagut[2] & Özge Dönmez[2]

[1]*Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*

* *Sorumlu yazar:* gltnylcin@gmail.com

ÖZET

Amaç

Özel eğitim okullarında görev yapan rehber personeller, öğrencilerin salt ulaşımlarını sağlamanın ötesinde; günlük yaşam becerileri ve davranış yönetiminde dolaylı bir eğitim rolü üstlenmektedir. Alan yazın incelendiğinde rehber personelin özel eğitim yeterliklerinin, hizmet içi eğitim durumlarının ve psikososyal destek gereksinimlerinin sıklıkla göz ardı edildiği görülmektedir (Mengi, 2019; Çelik & Akbaba, 2023). Sistematik bir hizmet içi eğitim programının bulunmaması, özel gereksinimli öğrencilerin güvenli bir şekilde taşınması sürecinde çeşitli aksaklıklara neden olmaktadır (Tuzdelen vd., 2023). Ekibimiz tarafından gerçekleştirilen önceki nitel araştırmada da personelin kriz yönetimini profesyonel teknikler yerine kişisel deneyim ve sezgisel yaklaşımlarla yürüttüğü ve yapılandırılmış bir mesleki desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular doğrultusunda, sahanın içinden uzmanların ortak çalışmasıyla ilk eğitim modeli geliştirilmiş ve öz bildirimlerle değerlendirilmiştir. Bu araştırmanın amacı ise; nitel bulgular ve ilk uygulamadan elde edilen dönütlerle güncellenen müdahale programının Erzin ve Payas ilçelerinde yaygınlaştırılması sürecini sunmak ve geliştirilen bu iş birliği temelli programın ön etkililiğini nesnel ölçümlerle değerlendirmektir.

Yöntem

Araştırma, tek grup ön test-son test desenine dayalı bir ön etkililik çalışması olarak kurgulanmıştır. Çalışma grubunu; komşu iki ilçedeki (Erzin ve Payas) özel eğitim okullarında görev yapan, ancak önceki uygulamaya katılmamış rehber personellerin oluşturması hedeflenmektedir. Veri toplama aracı olarak personellerin özel eğitim mevzuatı, iletişim ve kriz yönetimi boyutlarındaki yetkinliklerini ölçen, kapsam geçerliği uzman görüşü alınarak değerlendirilmiş ve uygulama sonrası iç tutarlılık katsayısı (KR-20) hesaplanacak olan 4 seçenekli ve tek doğru cevaplı "Mesleki Bilgi ve Durum Analizi Testi" belirlenmiştir. Araştırma kapsamında yasal izinlerin tamamlanması ve katılımcılara kimliklerini açığa çıkarmayan eşleştirilmiş rumuz sistemiyle ön test uygulanmasının ardından; disiplinler arası iş birliğiyle geliştirilen 5 günlük (toplam 10 oturum) modüler eğitime geçilecektir. Program kapsamında; okul idarecisi tarafından yasal görev ve

sorumluluk sınırları; okul rehber öğretmeni tarafından etkili iletişim, danışma mekanizmaları ve mesleki aidiyet; özel eğitim öğretmenleri tarafından ise yetersizlik türleri, mahremiyet, Olumlu Davranış Desteği (ODD) ekolü ve sahadan örneklerle davranış yönetimi modülleri yürütülecektir. Beşinci gün süpervizyon ve vaka analizi ile tamamlanacak olan programın bitiminde, aynı ölçme aracının katılımcı rumuzlarıyla eşleştirilerek son test olarak uygulanması, verilerin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmesi ve etki büyüklüğünün raporlanması planlanmaktadır.

Beklenen Bulgular

Nitel görüşmeler ve pilot uygulama gözlemleri; sahada yeterlilik şartları aranmadan görev yapan personellerin bulunabildiğini ve mevcut standart sertifikalara sahip personellerin dahi özel eğitimin özgül şartları bağlamında yapılandırılmış ek eğitimlere ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Sahadan alınan dönütlerle yeniden düzenlenen bu müdahale programının uygulama evresi tamamlandığında; personelin mesleki bilgi ve senaryo temelli karar verme puanlarında artış sağlanacağı ve Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda ön test-son test puanları arasında anlamlı fark oluşacağı öngörülmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, rehber personellere yönelik yürütülen eğitim müdahalesinin saha deneyimleriyle geliştirilerek yapılandırılmış bir modele dönüşme sürecini sunmaktadır. Elde edilecek muhtemel sonuçların, özel eğitim servis hizmetlerinde kalitenin artırılmasına ve benzer iş birliği modellerinin farklı ilçelerde de uygulanabilirliğine dair metodolojik bir basamak oluşturması beklenmektedir. Araştırmanın; iş birliği odaklı bu müdahalenin salt bir ulaşım rutini algısını kırarak; kendi görev ve sorumluluk sınırlarının bilincinde olan, sezgisel refleksler yerine profesyonel adımlar atan, öğrenci mahremiyetini merkeze alan ve krizleri önleyici stratejilerle (ABC) yöneten personelin mesleki farkındalığını ve bilgi düzeyini artırarak özel eğitimde güvenli taşıma süreçlerinin desteklenmesine katkı sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca kontrol grubu bulunmaması nedeniyle çalışmanın, kesin etkililikten ziyade programın ön etkililiğine dair bilimsel bir temel sağlaması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İş Birliği Temelli Model, Mesleki Müdahale Programı, Özel Eğitim, Rehber Personel, Program Değerlendirme*

Koklear İmplantlı Okul Öncesi İşitme Engelli Çocuklar İçin Beden Eğitimi: Bir Durum Çalışması

Osman Çolaklıoğlu[1,*] & Zerrin Turan[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ondokuz Mayıs Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* osmancolaklioglu@gmail.com

ÖZET

Giriş

Beden eğitimi (BE), çocukların motor, bilişsel ve sosyal becerilerini desteklemek amacıyla planlı fiziksel etkinliklerin kullanıldığı yapılandırılmış bir eğitim sürecidir. İşitme kayıplı çocuklar için BE, denge, koordinasyon ve motor beceri gelişimine katkı sağlaması bakımından ayrıca önem taşımaktadır. Kokleanın vestibüler sistemle anatomik yakınlığı nedeniyle işitme kayıplı çocuklarda sıklıkla vestibüler işlev bozukluğu görülmekte, bu durum motor gelişimde gecikmelere ve işiten akranlarına kıyasla daha düşük fiziksel aktivite performansına yol açabilmektedir. Bununla birlikte, koklear implant (Kİ) kullanan ve sözel dille iletişim kuran çocuklar BE ortamlarında kendine özgü zorluklarla karşılaşmaktadır: fiziksel etkinlik sırasında dış cihazın korunması ve gürültülü ortamlarda azalan konuşma algısı bunların başında gelmektedir.

Alanyazında BE'nin işitme kayıplı çocuklar üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaların çoğu okul çağındaki öğrencilere odaklanmaktadır. Buna karşın, okul öncesi dönemde BE derslerinin içeriği, uygulanışı ve öğretim stratejilerine ilişkin araştırmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle Kİ kullanan ve sözel dille iletişim kuran okul öncesi çocuklar için ders planlaması, öğretim süreçleri ve öğretmen–çocuk iletişimini sistematik biçimde ele alan çalışmalara rastlanmamaktadır. Oysa okul öncesi dönem, temel hareket becerilerinin (yürüme, koşma, sıçrama) ve destekleyici hareketlerin (atma, eğilme, dönme) kazanılmasında kritik bir dönemdir.

Türkiye bağlamında durum daha da belirgindir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın ulusal okul öncesi eğitim programı, psikomotor beceriler, sağlık ve zindelik becerileri ile harekete ilişkin sosyal/bilişsel becerileri kapsayan bir "Hareket ve Sağlık" alanı içermektedir. Ancak bu alan, işitme kayıplı çocuklara yönelik herhangi bir özel hüküm ya da uyarlama içermemektedir. Dolayısıyla ulusal öğrenme çıktılarının işitme kayıplı çocukların bireysel gereksinimlerine uyarlanması büyük ölçüde öğretmenlerin takdirine bırakılmakta ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları aracılığıyla resmiyet kazanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Kİ kullanan okul öncesi dönemdeki işitme kayıplı çocuklar için tasarlanmış bir BE dersinin içeriğini, öğretim uygulamalarını ve öğretmen–öğrenci iletişim

stratejilerini incelemektir. Bu doğrultuda üç araştırma sorusu ele alınmıştır: (1) BE dersinin içeriği nedir ve hangi oyunlar neden seçilmiştir? (2) Öğretmen dersi nasıl yürütmüştür? (3) Öğretmen çocuklarla iletişim kurmak için hangi stratejileri, neden ve nasıl kullanmıştır?

Yöntem

Araştırma, belirli bir sistemin işleyişini çoklu veri toplama yöntemleriyle derinlemesine incelemeye olanak tanıyan durum çalışması deseniyle yürütülmüştür. Nitel araştırmada amaçlı örnekleme mantığıyla tutarlı olarak, incelenen durum temsil ediciliğinden çok bilgi açısından zengin özellikleri nedeniyle seçilmiştir.

Çalışma, işitme kayıplı çocuklara ve ailelerine eğitim ve destek hizmetleri sunan, işitsel-sözel eğitim veren özelleşmiş bir araştırma ve eğitim merkezinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, bir BE öğretmeni ve okul öncesi 1. ve 2. sınıflara devam eden 17 işitme kayıplı çocuktan oluşmaktadır. Çocuklar Ağustos 2018–Kasım 2020 tarihleri arasında doğmuş olup, işitsel-sözel yöntemle eğitim görmektedir. Çocukların ve ailelerinin birincil iletişim biçimi sözel dildir; hiçbiri işaret dili kullanmamaktadır. BE öğretmeni, işitme kayıplı öğrencilerle 30 yıllık deneyime sahiptir.

Veriler üç kaynaktan toplanmıştır: toplam 24 BE oturumunun video kayıtları, öğretmenle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ve öğretmenin hazırladığı ders planları. Görüşme soru havuzu alanyazın ve alan deneyimine dayanarak oluşturulmuş, son hali işitme engelliler eğitimi ve beden eğitimi alanlarında uzman iki akademisyen tarafından incelenerek geçerli kılınmıştır. Veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiş; birinci ve ikinci yazar tarafından bağımsız olarak kodlanmış, farklılıklar tartışma yoluyla uzlaştırılmıştır.

Bulgular

Analiz sonucunda 21 kod, dört tema ve üç alt tema belirlenmiştir. Ders içeriğinin, tipik gelişim gösteren okul öncesi çocuklar için önerilen etkinliklerle büyük ölçüde örtüştüğü; yürüme, koşma, atma ve yakalama gibi temel hareket becerilerine odaklandığı görülmüştür. Öğretmen, ulusal müfredatın Hareket bileşenindeki kazanımları işitme kayıplı çocukların gelişimsel ve iletişimsel gereksinimlerine uyarlamıştır.

Etkinliklerin seçiminde Kİ'nin korunmasına öncelik verilmiş; çarpışma ya da doğrudan darbe olasılığı yüksek oyunlardan kaçınılmıştır. Ekipmanlar yumuşak dolgu ile kaplanmış ve çocukların boy ve gereksinimlerine göre uyarlanmıştır. Öğretmen, yüksek maliyet ve yerel erişim güçlükleri nedeniyle üniversitenin marangozhanesinden destek alarak engel setleri, denge tahtaları ve hedef panoları gibi özgün ekipmanlar üretmiştir.

Oyunlar rekabetçi olmayan, öğretmen rehberliğinde yürütülen etkinlikler biçiminde tasarlanmıştır. İki çocuğun aynı anda katıldığı durumlarda belirlenmiş bir kazanan bulunmamakta, her çocuk görevi tamamlayıp tamamlamadığına bakılmaksızın takdir edilmektedir. Sıra bekleme yapısı, çocuklara oyun kurallarına uymayı ve komut beklemeyi öğretmek amacıyla bilinçli olarak kurgulanmıştır.

İletişim açısından öğretmen, sadeleştirilmiş sözel yönergeler ile görsel ipuçlarını birlikte kullanmıştır. Yönergeleri açıklama, modelleme, tekrar, görsel ve davranışsal ipuçları ve

anında düzeltici geri bildirim yinelenen stratejiler olarak öne çıkmıştır. Öğretmen, konuşurken çocuğun Kİ bulunan tarafına yönelmiş ve çocuğun kendisini net biçimde görebilmesini sağlamıştır. Zorlanan çocuklara fiziksel destek sunulmuş, çocuk görevi kavradıkça bu destek kademeli olarak geri çekilmiştir; bu yaklaşım Vygotsky'nin yakınsal gelişim alanı kavramıyla tutarlı bir scaffolding stratejisini yansıtmaktadır. Sınıflardaki akustik düzenlemeler (halı, perde, ses emici paneller) ve küçük grup büyüklüğü yankıyı azaltarak işitsel uyaranlara verilen tepkileri desteklemiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bulgular, okul öncesi dönemde işitme kayıplı çocuklara yönelik BE programlarının yalnızca motor beceri gelişimini değil, yönergelerin nasıl aktarıldığını ve çocuklar tarafından nasıl anlaşıldığını da dikkate alması gerektiğini göstermektedir. BE öğretmeni yetiştirme programlarının işitme teknolojileri, sınıf ve etkinlik alanı akustiği ile çok modlu iletişim stratejilerini kapsaması önerilmektedir. Ayrıca öğrenme ortamlarının iyileştirilmesi, yardımcı dinleme teknolojilerine erişimin artırılması ve işitme kayıplı çocuklara uygun, güvenli BE ekipmanının sağlanması eğitim planlaması ve politikalarında değerlendirilmelidir.

Çalışmanın nitel bir tek durum çalışması olması nedeniyle bulgular istatistiksel genellemeye değil, benzer ortamlardaki okuyucuların kendi bağlamlarına aktarılabilirliği değerlendirmesine olanak tanıyan bağlamsal bir betimlemeye dayanmaktadır. Motor, denge ve dil gelişimine ilişkin bildirilen ilerlemeler öğretmenin mesleki anlatısı ve araştırmacı gözlemlerine dayanmakta olup, standardize ölçüm sonuçları olarak yorumlanmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: *beden eğitimi, işitme engelli çocuklar, koklear implant, okul öncesi*

BİLDİRİ 111

Özel Gereksinimli Öğrenciler İçin Deprem Farkındalığı Eğitimi: Titreşim Destekli Simülasyon Maketi ve Tablet Tabanlı Uygulamanın Birlikte Kullanımı

Sibel Süslü[1,*] & Serap Yamak[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmeni, Mediha Turhan Tansel Özel Eğitim ve Uygulama Okulu*
[2]*El Sanatları Tasarımı ve Üretimi, Mediha Turhan Tansel Özel Eğitim ve Uygulama Okulu*

* *Sorumlu yazar:* sibelsuslu1996@gmail.com

ÖZET

Amaç

Deprem gibi ani gelişen afetlerde güvenli davranışların önceden öğrenilmesi, özel gereksinimli öğrenciler açısından yaşamsal önem taşımaktadır (Olcay vd., 2024). Özel gereksinimli bireylere yönelik afet eğitiminde gereksinimlere uyarlanmış, uygulamalı ve tekrarlı öğretim düzenlemelerinin önemi vurgulanmaktadır (Lee vd., 2025; Olcay vd., 2024; Wang vd., 2023). Gelişimsel ve zihinsel yetersizliği olan öğrencilerle yürütülen araştırmalar, deprem hazırlığı, Çök-Kapan-Tutun ve diğer güvenlik becerilerinin sistematik öğretim ve simülasyon temelli uygulamalarla edinilebildiğini, sürdürülebildiğini ve genellenebildiğini göstermektedir (Akdemir & Karaaslan, 2025; Olcay vd., 2024). Ayrıca dijital öğrenme ortamları farklı deprem senaryolarının güvenli ve kontrollü biçimde deneyimlenmesine olanak sağlamaktadır (Çoban & Göktaş, 2022). Bu çalışmanın amacı, titreşim destekli deprem simülasyon maketi ile tablet tabanlı dijital uygulamanın birlikte kullanıldığı öğretim sürecinde öğrencilerin deprem güvenliği becerilerindeki değişimi incelemektir.

Yöntem

Çalışma, uygulama öncesi ve sonrası ölçümlere dayalı betimsel bir uygulama çalışmasıdır. **Araştırmaya, 17–20 yaşları arasında bulunan, özel eğitim uygulama okulunun lise kademesinde öğrenim gören ve ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan beş öğrenci katılmıştır.** Katılımcıların seçiminde tek basamaklı sözel/görsel yönergeleri takip edebilme, seçim veya alternatif tepki biçimiyle yanıt verebilme, tablet etkinliğine gerekli destekle katılabilme ve titreşimli uygulamaya katılım açısından güvenlik engelinin bulunmaması ölçütleri dikkate alınmıştır. Öğretimde farklı yaşam alanlarını içeren üç boyutlu ev maketi, titreşim mekanizması, minyatür figürler ve deprem senaryoları içeren tablet uygulaması kullanılmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen 15 maddelik Deprem Güvenliği Becerileri Performans Değerlendirme Formu ile toplanmıştır. Form; deprem anında güvenli davranış, güvenli ve riskli durumları ayırt etme ve tablet senaryolarında karar verme olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Tepkiler bağımsız doğru (2), ipucu sonrası doğru (1) ve yanlış/tepki yok (0) olarak puanlanmıştır. Veriler betimsel istatistiklerle analiz edilmiş; ön

test-son test toplam puanları, performans yüzdeleri ve bağımsız doğru tepki yüzdeleri öğrenci ve grup düzeyinde karşılaştırılmıştır.

Bulgular

Toplam puan ortalaması uygulama öncesinde 7,20 iken uygulama sonrasında 20,20'ye yükselmiştir. Ortalama performans yüzdesi %24,00'ten %67,33'e çıkmış; beş öğrencinin dördünde toplam performans artarken bir öğrencide değişim görülmemiştir. Bağımsız doğru tepki yüzdesi ortalaması %14,67'den %53,33'e, öğrenci başına bağımsız doğru madde sayısı 2,20'den 8,00'e yükselmiştir. Alt boyutlarda ortalama performans; deprem anında güvenli davranışlarda %31,67'den %68,33'e, güvenli ve riskli durumları ayırt etmede %17,50'den %62,50'ye ve tablet senaryolarında karar vermede %20,00'den %70,00'e yükselmiştir. Son test performansları %6,67 ile %93,33 arasında değişmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Bulgular, titreşim destekli maket ile tablet uygulamasının birlikte kullanıldığı öğretim sonrasında öğrencilerin çoğunda deprem güvenliği performansı ve bağımsız doğru tepkilerin arttığını göstermektedir. Sonuçlar, gelişimsel ve zihinsel yetersizliği olan öğrencilerde sistematik ve simülasyon temelli deprem güvenliği öğretiminin olumlu sonuçlarını bildiren çalışmalarla örtüşmektedir (Akdemir & Karaaslan, 2025; Olcay vd., 2024). Bir öğrencide değişim görülmemesi ve son test performanslarının farklılaşması, öğretimin bireysel özelliklere göre uyarlanmasının önemine işaret etmektedir. Kontrol grubunun bulunmaması ve katılımcı sayısının sınırlı olması nedeniyle gözlenen değişim yalnızca uygulamaya bağlanamaz. Bununla birlikte bulgular, somut ve dijital materyallerin birlikte kullanımının ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin deprem güvenliği eğitimini destekleyebileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *afet eğitimi, deprem farkındalığı, dijital öğrenme, özel eğitim, simülasyon*

K A Y N A K Ç A

Akdemir, B., & Karaaslan, D. (2025). Effectiveness of simulation-based learning environment in teaching earthquake safety skills to students with intellectual disabilities. International Journal of Developmental Disabilities. Advance online publication. https://doi.org/10.1080/20473869.2025.2589987

Çoban, M., & Göktaş, Y. (2022). Which training method is more effective in earthquake training: Digital game, drill, or traditional training? Smart Learning Environments, 9, Article 23. https://doi.org/10.1186/s40561-022-00202-0

Lee, S., Lee, H., Nam, H. J., Park, H. N., Kim, B., Kang, G., & Yoon, J. Y. (2025). A systematic review and narrative synthesis of strategies for disaster risk reduction education for people with disabilities. Journal of Advanced Nursing, 81, 2858–2873. https://doi.org/10.1111/jan.16559

Olcay, S., Ogur, C., & Saral, D. (2024). Teaching earthquake preparedness skills to students with developmental disabilities: A preliminary evaluation. Intellectual and Developmental Disabilities, 62(1), 59–73. https://doi.org/10.1352/1934-9556-62.1.59

Wang, L., Gao, L., Chen, Y., Li, R., He, H., & Feng, X. (2023). Earthquake disaster preparedness training programme for hearing-impaired children: A randomized quasi-experimental trial. International Journal of Disaster Risk Reduction, 92, 103716. https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2023.103716

Özel Eğitimde Akran Zorbalığı ve Mücadele Stratejileri: Öğretmen Perspektifi, Mesleki İş Birliği ve Bütüncül Müdahale Modelleri

Gülşah Selin Tümkaya[1,*] & Tansu İnce Çakan[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Giresun Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ordu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* gulsah.tumkaya@giresun.edu.tr

ÖZET

Amaç

Bu çalışmanın amacı, özel eğitim ve kaynaştırma ortamlarında görülen akran zorbalığını öğretmenlerin zorbalığı fark etme ve müdahale etme yaklaşımları, mesleki iş birliği ve okul temelli önleme uygulamaları açısından incelemektir. Çalışmada özellikle özel gereksinimli ve özel yetenekli öğrencilerin maruz kaldığı zorbalık biçimleri ile öğretmenlerin bu durumlara yönelik müdahaleleri ele alınmıştır. Ayrıca zorbalığın önlenmesinde öğretmenler arası iş birliğinin ve okul genelinde uygulanan önleyici yaklaşımların rolü değerlendirilmiştir.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında doküman incelemesine dayalı olarak yürütülmüştür. Veri kaynaklarını özel eğitim, kaynaştırma, akran zorbalığı, öğretmen müdahaleleri ve zorbalığı önleme uygulamaları konularında yayımlanmış ulusal ve uluslararası araştırmalar oluşturmuştur. Çalışmalar, araştırmanın amacıyla ilişkili olmaları ve konuya ilişkin görgül veya kuramsal bilgi sunmaları ölçütleri doğrultusunda incelenmiştir. Veri analizinde öncelikle araştırmalar konu ve bulgularına göre sınıflandırılmış, ardından benzer bulgular bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Analiz dört temel tema üzerinden gerçekleştirilmiştir: zorbalık biçimleri, öğretmenlerin müdahale yaklaşımları, mesleki iş birliği ve okul temelli önleme uygulamaları. Bulguların yorumlanmasında Shulman'ın (1987) Pedagojik Alan Bilgisi yaklaşımı ile Montiel-Overall'ın (2005) Eğitici İş Birliği Modelinden yararlanılmıştır.

Bulgular

İncelenen çalışmalar, özel gereksinimli ve özel yetenekli öğrencilerin fiziksel zorbalığın yanı sıra sözel alay, sosyal dışlama ve akran gruplarından uzaklaştırılma gibi zorbalık biçimleriyle de karşılaşabildiğini göstermektedir (Aslan, 2025; Yılmaz & Malkoç, 2020). Zorba-mağdur grubunda yer alan öğrencilerin ise duygusal düzenleme ve sosyal ilişkiler açısından daha fazla güçlük yaşayabildikleri belirtilmektedir (Fanti & Kimonis, 2013; Yang & Salmivalli, 2013). Öğretmen müdahalelerinde öğrenciyle bireysel görüşme ve olay

sonrasında uyarıda bulunma gibi reaktif uygulamaların öne çıktığı görülmüştür. Bu durum, özellikle örtük ve ilişkisel zorbalık biçimlerinin fark edilmesi ve izlenmesinde yalnızca olay sonrası müdahalelerin yetersiz kalabileceğini düşündürmektedir. Buna karşılık, öğretmenlerin meslektaşlarıyla bilgi paylaşması, ortak değerlendirme yapması ve müdahale sürecini birlikte planlamasının zorbalıkla mücadeleyi desteklediği görülmüştür (Murphy, 2015; Smith, 2018).

Sonuç ve Tartışma

Sonuçlar, akran zorbalığının özel eğitim ve kaynaştırma ortamlarında yalnızca bireysel öğrenci davranışı olarak ele alınmaması gerektiğine işaret etmektedir. Zorbalığın biçimi, öğretmenin olayı fark etme biçimi ve müdahalenin niteliği birbiriyle ilişkili görünmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin yalnızca zorbalığa müdahale etme becerilerinin değil, zorbalığı erken fark etme ve öğrencilerin sosyal ilişkilerini değerlendirme yeterliklerinin de desteklenmesi önemlidir. Bu durum Shulman'ın (1987) Pedagojik Alan Bilgisi yaklaşımıyla birlikte değerlendirildiğinde, öğretmenlerin öğrenci özellikleri ve pedagojik müdahaleler arasında ilişki kurabilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca meslektaşlarla ortak değerlendirme ve planlama yapılması, bireysel öğretmen müdahalelerinin daha tutarlı ve izlenebilir hâle gelmesine katkı sağlayabilir. MTSS, OBPP ve PBIS gibi okul temelli yaklaşımlar da bu sürecin bireysel müdahaleden okul düzeyindeki önleme çalışmalarına taşınmasına olanak sağlayan modeller olarak değerlendirilebilir (Nese vd., 2014; Robinson vd., 2023).

Bu doğrultuda, özel eğitim ortamlarında zorbalığı önleme çalışmalarının öğrenci, öğretmen ve okul düzeylerini birlikte ele alması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *akran zorbalığı, mesleki iş birliği, özel eğitim, öğretmen müdahaleleri, zorbalığı önleme*

BİLDİRİ 113

Okul Öncesi Dönemde Özel Gereksinimli Bireylerin Akranlarına Yönelik Zorbalıkla Mücadele Farkındalık Eğitiminin Etkililiği

Gülistan Yıldırım[1,*], Dilara Çatkın[1], İrem Tetik[1], İsmail İnal[1], Eyüp Maden[1] & Ahmet İlkhan Yetkin[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* gulistan.yldrm2@gmail.com

ÖZET

Erken çocukluk dönemi, çocukların bilişsel, dil, sosyal ve motor gelişimlerinin hızlı olduğu, hayat boyu devam edecek olan öğrenme becerilerinin, kişilik ve davranış özelliklerinin oluştuğu oldukça kritik bir dönemdir. Bu dönemde çocuk konfor alanı olan ev ortamından çıkarak akranlarıyla sosyal ilişkiler kurmaya başlarken çeşitli zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu zorluklardan biri de akran zorbalığıdır. Çocukların özellikle sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimleri üzerinde olumsuz etkisi olabilecek olan akran zorbalığı, okul öncesi dönemde bu çocukların sosyal becerilerindeki yetersizlik ve eksikliklerden dolayı çok daha fazla karşılaşabilecekleri bir sorundur. Özel gereksinimli bireyler, gelişimsel farklılıkları nedeniyle akran zorbalığına çok daha fazla maruz kalabilmektedir. Akran zorbalığı, bir ya da daha fazla çocuğun, bir başka çocuğa uzun sürekli olarak kasıtlı bir şekilde fiziksel, sözel, duygusal veya dolaylı yollarla zarar vermesidir. Zorbalık; fiziksel, sözel ve sosyal gibi farklı türlerde karşımıza çıkmakta ve bu gibi tutumların temelleri erken yaşlarda atılabilmektedir. Bu tür zorbalıklar, erken çocukluk döneminde özsaygı, güven, sosyal ve duygusal beceriler gelişimi üzerinde uzun süreli olumsuz etkiler yaratabilir. Erken yaşlarda akran zorbalığına ilişkin davranışların önlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması, çocukların sağlıklı bir yaşam ve duygusal gelişim göstermeleri için son derece önemli bir husustur. Bu çalışmanın temel amacı da, okul öncesi dönemde kaynaştırma ortamlarında özel gereksinimli çocuklara yönelik akran zorbalığını azaltıp sosyal kabulü arttırmak için tipik gelişim gösteren çocuklara yönelik oyun temelli bir farkındalık eğitimi gerçekleştirmek ve bu eğitimin etkililiğini sınamaktır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tek grup ön test son test deseni kullanılmıştır. Çalışma grubu, tipik gelişim gösteren ve sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan çeşitli anaokullarındaki yaşı 36-72 ay aralığında olan 36 tane çocuktan oluşmaktadır. Sunulmuş olan çeşitli farkındalık eğitimleri, uzman görüşleri doğrultusunda, akran zorbalığını önleme, empati geliştirme ve sosyal kabulü arttırma hedefleriyle tasarlanmış olup dört haftalık, oyun temelli bir farkındalık eğitimini içermektedir. Araştırmada veri toplama aracı olarak da 36-72 ay aralığındaki çocukların gelişimsel ve öğrenme seviyelerine uygun şekilde görsel destekli olarak hazırlanmış olan ön test ve son test şeklinde uygulanmıştır. Uygulama öncesinde katılımcılara ön test uygulanmış, daha sonra araştırma kapsamında hazırlanan farkındalık eğitimi

gerçekleştirilmiştir. Uygulama süreci tamamlandıktan sonra aynı ölçme aracı son test olarak tekrardan uygulanmış ve elde edilen veriler karşılaştırılarak uygulamanın sonucunda katılımcıların bilgi, beceri, farkındalık, tutum düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Testlerde doğru cevaplar 1, yanlış cevaplar ise 0 olarak puanlanmıştır. Ön test ve son test puanlarının karşılaştırılması sonucunda öğrencilerin son test puanlarının ön test puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Ön test ve son test puanları arasındaki farklılıklar sunum esnasında detaylı bir şekilde verilecek ve elde edilen bulgular ilgili alanyazınla tartışılarak paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Akran Zorbalığı, Erken Çocuklukta Özel Eğitim, Farkındalık Eğitimi, Okul öncesi Kaynaştırma*

Okul Sınırlarının Ötesinde: Zihin Yetersizliği Olan Bireylerin Toplumsal Ortamlarda Yaşadıkları Zorbalık Üzerine Bir Derleme

Gizem Ergin[1,*] & Özgül Aldemir Fırat[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Pamukkale Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* gizem_ergin@anadolu.edu.tr

ÖZET

Zihin yetersizliği (ZY) olan bireylerin toplumsal yaşama tam, etkin ve bağımsız katılımı; bireylerin iyi oluşları ve kapsayıcı bir toplum yapısının inşa edilmesi açısından son derece önemlidir. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi yetersizliği olan bireylerin toplumsal hayata eşit katılımını temel bir insan hakkı olarak tanımlamaktadır (Birleşmiş Milletler [BM], 2006). Ancak ZY olan çocuk, ergen ve genç yetişkinler, toplumsal katılım süreçlerinde tipik gelişim gösteren akranlarına kıyasla anlamlı derecede daha fazla ayrımcılık, sosyal dışlanma, yalnızlık ve zorbalık mağduriyeti ile karşılaşmaktadırlar (Koller vd., 2018). Saldırgan davranışların güç dengesizliğine dayalı olarak, kasıtlı ve tekrarlayan şekilde sergilenmesi olarak tanımlanan zorbalık olgusu (Olweus, 1993), alanyazında ağırlıklı biçimde okul ve sınıf bağlamında incelenmiştir. Buna karşın, ZY olan bireylerin okul dışı toplumsal ortamlarda maruz kaldıkları zorbalık ve mağduriyet deneyimleri alanyazında görece az araştırılmıştır. Bu derlemenin amacı, ZY olan bireylerin okul dışı toplumsal ortamlarda karşılaştıkları zorbalık ve mağduriyet deneyimlerini alanyazın çerçevesinde bütüncül bir yaklaşımla ele almaktır. Alanyazın incelendiğinde, ZY olan çocuk ve gençlerde ortalama akran zorbalığı mağduriyetinin %36,3 düzeyinde olduğunu; fiziksel (%33,3), psikolojik (%37,4) ve sözel (%50,2) zorbalığın son derece yaygın yaşandığını ortaya koyan sistematik derlemeler mevcuttur (Maïano vd., 2016). Boylamsal araştırmalar ise zorbalığa maruz kalan ZY olan yetişkinlerin %40 oranında mağduriyet bildirdiklerini ve bu durumun bir yıl sonra bile uyum bozukluğu, anksiyete gibi olumsuz sonuçlara yol açtığını doğrulamaktadır (Yang vd., 2022). Ancak yaygınlığa ilişkin bu veriler çoğunlukla okul ortamındaki değerlendirmelerden elde edilmiş olup toplumsal alanlardaki mağduriyetin sistematik olarak ölçülmemesi alanyazındaki önemli bir boşluğa işaret etmektedir. Doğrudan okul dışı toplumsal bağlamlara odaklanan sınırlı sayıdaki çalışma (Banks vd., 2017; Reiter vd., 2007; Robinson vd., 2020; Shannon, 2013; Starke, 2011), mağduriyetin yalnızca okulla sınırlı kalmayıp ev, yakın aile çevresi, mahalle, spor alanları ve kamusal mekanları kapsayan çok katmanlı bir yapıda gerçekleştiğini göstermektedir. Bu bulgular; sosyal katılım, dışlanma ve etiketlenmeye ilişkin alanyazından (Abbott ve McConkey, 2006; Emerson, 2010; Hall, 2009; Jahoda ve Marková, 2004; Merrells vd., 2019) elde edilen kavramsal katkılarla birlikte değerlendirilmiştir. Söz konusu çalışmalar, ZY olan bireylerin iletişim ve sosyal beceri farklılıkları, risk farkındalığının sınırlı olması, görünür bedensel

farklılıkları, yapılandırılmamış ve denetimsiz kamusal alanlar ile toplumdaki empati eksikliği ve genel hoşgörüsüzlük nedeniyle zorbalığa daha açık hale geldiğini kanıtlamaktadır. Maruz kalınan bu dışlayıcı ve baskılayıcı tutumlar, zamanla bireyler tarafından içselleştirilerek kaygı, depresif belirtiler ve düşük özsaygıyla ilişkili "öz-etiketleme"ye dönüşmekte ve bireylerin reddedilme korkusuyla sosyal ortamlardan gönüllü olarak çekilmelerine yol açmaktadır. Bu bağlamda okul dışı toplumsal ortamlara özgü ölçme araçlarının geliştirilmesi, ailelerin ve sivil toplumun farkındalığının artırılması ve Türkiye'de bu alanda özgün araştırmaların yürütülmesi uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik sunulan öneriler arasındadır.

Anahtar Kelimeler: *Zihin yetersizliği, zorbalık, toplumsal ortam, sosyal dışlanma, etiketlenme*

K A Y N A K Ç A

Abbott, S., & McConkey, R. (2006). The barriers to social inclusion as perceived by people with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disabilities, 10*(3), 275–287. https://doi.org/10.1177/1744629506067618

Banks, L. M., Kelly, S. A., Kyegombe, N., Kuper, H., & Devries, K. (2017). "If he could speak, he would be able to point out who does those things to him": Experiences of violence and access to child protection among children with disabilities in Uganda and Malawi. *PLOS ONE, 12*(9), e0183736. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0183736

Birleşmiş Milletler. (2006). *Engelli haklarına ilişkin sözleşme.* https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities

Emerson, E. (2010). Self-reported exposure to disablism is associated with poorer self-reported health and well-being among adults with intellectual disabilities in England: A cross-sectional survey. *Public Health, 124*(12), 682–689. https://doi.org/10.1016/j.puhe.2010.08.020.

Hall, S. A. (2009). The social inclusion of young adults with intellectual disabilities: A phenomenology of their experiences. *Journal of Ethnographic & Qualitative Research, 4*(1), 24–40.

Jahoda, A., & Marková, I. (2004). Coping with social stigma: People with intellectual disabilities moving from institutions and family home. *Journal of Intellectual Disability Research, 48*(8), 719–729. https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2004.00610.x

Koller, D., Le Pouésard, M., & Rummens, J. A. (2018). Defining social inclusion for children with disabilities: A critical literature review. *Children & Society, 32*(1), 1–13. https://doi.org/10.1111/chso.12223

Maïano, C., Aimé, A., Salvas, M.-C., Morin, A. J. S., & Normand, C. L. (2016). Prevalence and correlates of bullying perpetration and victimization among school-aged youth with intellectual disabilities: A systematic review. *Research in Developmental Disabilities, 49*(50), 181–195. https://doi.org/10.1016/j.ridd.2015.11.015

Merrells, J., Buchanan, A., & Waters, R. (2019). 'We feel left out': Experiences of social inclusion from the perspective of young adults with intellectual disability. *Journal of*

Intellectual & Developmental Disability, 44(1), 13–22. https://doi.org/10.3109/13668250.2017.1310822

Olweus, D. (1993). Bullying at school: What we know and what we can do. *Blackwell.*

Reiter, S., Bryen, D. N., & Shachar, I. (2007). Adolescents with intellectual disabilities as victims of abuse. *Journal of Intellectual Disabilities, 11*(4), 371–387. https://doi.org/10.1177/1744629507084602

Robinson, S., Hill, M., Fisher, K. R., & Graham, A. (2020). Belonging and exclusion in the lives of young people with intellectual disability in small town communities. *Journal of Intellectual Disabilities, 24*(1), 50–68. https://doi.org/10.1177/1744629518774170

Shannon, C. S. (2013). Bullying in recreation and sport settings: Exploring risk factors, prevention efforts, and intervention strategies. *Journal of Park and Recreation Administration, 31*(1), 15–33.

Starke, M. (2011). Young adults with intellectual disability recall their childhood. *Journal of Intellectual Disabilities, 15*(4), 229–240. https://doi.org/10.1177/1744629511431657

Yang, D.-R., Tzeng, N.-S., & Lin, F.-G. (2022). Effect of peer victimization on the long-term mental health status among adults users of intellectual disability services: A longitudinal follow-up study. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(7), 4196. https://doi.org/10.3390/ijerph19074196

BİLDİRİ 115

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Öğrenme Güçlüğü Algıları ile Farklılaştırılmış Öğretim Öz-Yeterlikleri Arasındaki İlişki

Seren Barlak

Özel Eğitim Öğretmenliği, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

E-posta: obarlak@hotmail.com

ÖZET

Günümüzde kapsayıcı eğitim anlayışının yaygınlaşmasıyla birlikte, farklı gelişim özelliklerine sahip çocukların aynı öğrenme ortamlarında eğitim alması, öğretmenlerin pedagojik yeterliliklerini daha da kritik hale getirmiştir. Özellikle okul öncesi dönem, bireyin bilişsel, dil ve sosyal gelişiminin en hızlı olduğu evrelerden biri olup, öğrenme güçlüğü belirtilerinin erken fark edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Öğrenme güçlüğünün erken dönemde tespit edilmemesi, ilerleyen eğitim kademelerinde akademik başarısızlık, uyum problemleri ve psikososyal güçlükler gibi kalıcı sonuçlara yol açabilmektedir. Bu nedenle okul öncesi öğretmenlerinin öğrenme güçlüğüne ilişkin yeterlilikleri, erken tanılama ve müdahale süreçlerinin temel belirleyicilerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Kapsayıcı eğitim ortamlarında farklı ihtiyaçlara sahip öğrencilere etkili öğretim sunabilmek için farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşım, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri, ilgi alanları ve öğrenme profillerine göre öğretim sürecinin uyarlanmasını ifade etmekte ve heterojen sınıf yapılarında tüm öğrencilerin öğrenme sürecine katılımını desteklemektedir (Tomlinson ve Jarvis, 2009). Araştırmalar, farklılaştırılmış öğretim uygulamalarının öğrenci başarısını ve katılımını artırdığını ortaya koyarken (Rock vd., 2008; Tieso, 2005), öğretmenlerin bu yaklaşımı etkili şekilde uygulayabilmelerinin büyük ölçüde öz-yeterlik algılarına bağlı olduğunu göstermektedir. Öz-yeterlik, bireyin belirli bir görevi başarıyla gerçekleştirebilme kapasitesine yönelik inancı olarak tanımlanmakta (Bandura, 1977) ve öğretmen performansı ile öğrenci çıktıları üzerinde doğrudan etkili olmaktadır (Tschannen-Moran ve Hoy, 2001).

Alan yazın incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin öğrenme güçlüğüne yönelik yeterliliklerini ve farklılaştırılmış öğretim öz-yeterliklerini ayrı ayrı ele alan çalışmaların bulunduğu, ancak bu iki değişken arasındaki ilişkinin özellikle okul öncesi bağlamında bütüncül olarak incelendiği araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, öğretmenlerin öğrenme güçlüğünü yalnızca tanılama düzeyinde değil, aynı zamanda sınıf içi uygulamalara dönüştürme kapasitelerinin yeterince ortaya konulamadığını göstermektedir.

Bu araştırmanın özgünlüğü, öğrenme güçlüğü olan çocukların erken tanılanmasına yönelik öğretmen yeterlilikleri ile bu çocukların eğitim ihtiyaçlarına cevap verebilmek için gerekli olan farklılaştırılmış öğretim öz-yeterliklerini birlikte ele alarak aralarındaki ilişkiyi

incelemesinden kaynaklanmaktadır. Araştırma, öğretmenlerin "tanıma" ve "uygulama" boyutları arasındaki bağı ortaya koyarak literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma, kapsayıcı eğitim uygulamalarının niteliğinin artırılmasına, öğretmen yetiştirme programlarının geliştirilmesine ve hizmet içi eğitimlerin daha etkili planlanmasına bilimsel katkı sunacak niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: *Öğrenme Güçlüğü, Erken Çocuklukta müdahale, Öğretmen Yeterliliği*

BİLDİRİ 116

O-HAP Okula Hazırlık Programı'nın İlkokula Hazırbulunuşluk Becerilerine Etkisi: Bir Vaka Sunumu

Rahime Seper

Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi

E-posta: rahimeseper@gmail.com

ÖZET

Amaç

Okul öncesi dönemde kazanılan erken okuryazarlık, sosyal-duygusal ve bilişsel beceriler ilkokul başarısının önemli yordayıcılarıdır. Bu araştırmanın amacı otizm spektrum bozukluğu belirtileri gösteren okul öncesi dönemdeki bir çocukta uygulanan Okula Hazırlık Programı'nın (O-HAP) bilişsel beceriler, erken okuryazarlık, yazmaya hazırlık ve sosyal-duygusal gelişim alanlarındaki etkilerini incelemektir.

Yöntem

Çalışmada tek denekli araştırma deseni kullanılmıştır. Bu araştırma deseninde belirli bir vakaya yönelik uygulanan müdahale yönteminin etkililik ve verimliliği incelenmektedir (Ottenbacher, 1986). Uygulama öncesinde ilkokula hazırbulunuşluk becerilerinin değerlendirilmesinde O-HAP içerisinde yer alan erken okuryazarlık, yazmaya hazırlık, bilişsel beceriler ve sosyal-duygusal gelişim olmak üzere toplam 4 alanda ön-test uygulanmıştır. Eğitim süresi boyunca uygulamada çalışılan beceriler aileye görüşme yolu ile her seans sonunda aktarılmıştır. Uygulama sonunda çocuğun performansındaki nicel değişimler için O-HAP son testleri uygulanmıştır. Toplanan veriler betimsel olarak analiz edilerek sunulmuştur.

Olgu

Asya T.,6 yaşında özel bir anaokulunda öğrencidir, aynı zamanda haftada 2 gün özel eğitime devam etmektedir. Resmi bir tanısı bulunmamakla birlikte, 2 yıl önce çocuk ergen psikiyatristi değerlendirmesinde otizm spektrum bozukluğu açısından yüksek riskli olarak değerlendirilmiş ve özel eğitime yönlendirilmiştir. Herhangi bir kronik rahatsızlığı bulunmamaktadır. Konuşmaya 4 yaşında başladığı bilinmektedir. Akranlarına göre motor becerileri zayıftır, yavaş yazar, fiziksel aktivitelerden kaçınma davranışı göstermektedir. Sözel becerileri güçlü olmasına rağmen zaman zaman akranlarıyla iletişim kurma ve yürütmede güçlük yaşamaktadır. Bu araştırmada Asya'ya eğitim öncesinde ön test uygulanmış ve 8 ay sonrasında son test uygulanmıştır.

Bulgular

O-HAP uygulaması sonrasında gerçekleştirilen değerlendirmeler sonucunda çocuğun bilişsel beceriler, erken okuryazarlık, yazmaya hazırlık ve sosyal-duygusal gelişim alanlarında ilerleme gösterdiği belirlenmiştir. Bilişsel beceriler alanında ön testte 24 puan üzerinden 16 puan (%66,7) elde edilirken, son testte 22 puana (%91) ulaşılmıştır. Özellikle sayma becerileri, örüntü oluşturma, görsel bellek ve problem çözme alanlarında gelişim gözlemlenmiştir.

Erken okuryazarlık becerileri incelendiğinde ön testten 40 puan üzerinden 20 puan (%50) elde edilirken son testte 33 puana (%82,5) ulaşılmıştır. Cümleyi sözcüklerine ayırma, sözcükleri hecelerine ayırma, ilk ve son hece farkındalığı, ilk ve son ses farkındalığı becerilerinde gelişim gözlemlenmiştir.

Yazmaya hazırlık becerileri değerlendirildiğinde, oturma pozisyonu ve kalem-kağıt tutuşunu içeren ilk bölümde ön test puanı 14 üzerinden 11 iken son testte 14 puana ulaşılmıştır. Şekil, harf ve rakam kopyalama becerilerini içeren ikinci bölümde ise ön test puanı 30 üzerinden 18 iken son testte 26 puana yükselmiştir.

Sosyal duygusal gelişim alanında ön test puanı 41 üzerinden 26 (%64) iken, son testte 41 puana (%100) ulaşmıştır. Kurallara uyma, duygu farkındalığı, doğru-yanlış davranışları ayırt etme, sosyal problem çözme ve zihin kuramı becerilerinde belirgin ilerlemeler görülmüştür.

Genel olarak değerlendirildiğinde özellikle duygu farkındalığı, sosyal problem çözme, fonolojik farkındalık ve harf kopyalama becerilerinde belirgin gelişmeler gözlemlenmiştir.

Sonuç

Bu olgu sunumundan elde edilen bulgular yapılandırılmış müdahale programı olan O-HAP'ın ilkokula hazırbulunuşluk becerilerinin desteklenmesinde etkili bir müdahale programı olabileceğini göstermektedir. Uygulama sonrasında tüm değerlendirme alanlarında gözlenen gelişmeler okul öncesi dönemde yapılandırılmış ve bireyselleştirilmiş müdahale programının önemini desteklemektedir (Odom ve ark., 2010).

Bununla birlikte çalışmanın tek olgu ile yürütülmüş olması ve kontrol grubunun bulunmaması önemli sınırlılıklar arasındadır. Gelecekte daha geniş örneklemler ve deneysel araştırma desenleri ile yürütülecek çalışmaların programın etkililiğine ilişkin daha güçlü kanıtlar sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Erken okuryazarlık, Okul hazırbulunuşluğu, O-HAP, Olgu sunumu*

BİLDİRİ 117

Otizmli Bireylerde Besin Reddi Davranışına Yönelik "Sense-Bite" Duyusal Davranışsal Müdahale Programının Etkililiği

Yusuf Kadri Kahraman[1,*] & Aylin Sönmez[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*
[2]*Ergoterapi, Üsküdar Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* ykkahraman@icloud.com

ÖZET

Amaç: Otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanılı çocuklarda besin reddi; duyusal özellikler, davranışsal örüntüler ve çevresel değişkenlerin etkileşimiyle ortaya çıkabilen, besin çeşitliliğini ve aile yaşamını etkileyebilen önemli bir sorundur. Bu çalışmanın amacı, duyusal ve davranışsal önkoşulların değerlendirilmesi ve gerekli alanların desteklenmesinin ardından uygulanan yapılandırılmış Sense-Bite Besin Reddi Müdahale Programının OSB tanılı bir çocukta besin kabulüyle ilişkili hedef davranışlar üzerindeki etkisini incelemektir.

Yöntem: Araştırma, tek olgulu bir müdahale çalışması olarak yürütülmüş ve OSB tanılı, 2–7 yaş aralığında bir çocuk çalışmaya dahil edilmiştir. Müdahale öncesinde çocuğun programa katılım için gerekli duyusal ve davranışsal önkoşulları değerlendirilmiştir. Duyusal önkoşullar araştırmacılar tarafından geliştirilen Sense-Bite Duyusal Önkoşul Becerileri Ölçüt Bağımlı Ön Test Formu (ÖBF), davranışsal önkoşullar ise Sense-Bite Davranışsal Önkoşul Beceriler Kontrol Listesi kullanılarak değerlendirilmiştir.

İlk değerlendirmede dokunsal, görsel, işitsel ve koku toleransı alanlarında belirlenen %75 yeterlilik ölçütünün karşılanmadığı görülmüştür. Bu nedenle Sense-Bite Faz 1 uygulamasına geçilmeden önce çocuğa dokunsal hassasiyet alanını desteklemeye yönelik 12 seans duyu bütünleme terapisi uygulanmıştır. Seansların ardından duyusal önkoşullar yeniden değerlendirilmiş ve çocuğun %75'in üzerinde yeterlilik düzeyine ulaştığı belirlenmiştir. Davranışsal önkoşulların başlangıç değerlendirmesinde ise hedeflenen becerilerin %30'unun karşılandığı saptanmıştır. Duyusal önkoşulların yeterli düzeye ulaşmasının ardından çocuk Sense-Bite Faz 1 uygulamasına dahil edilmiştir.

Sense-Bite; duyusal ve davranışsal önkoşulları temel alan, aile katılımını içeren, çocuğun bireysel performansına göre ilerleyen veri temelli ve yapılandırılmış bir besin reddi müdahale programıdır. Programda besinle etkileşimin ve besin kabul davranışlarının aşamalı olarak geliştirilmesi ve kazanılan becerilerin günlük yaşama genellenmesi hedeflenmiştir. Müdahale süreci sabit bir süreye veya tek bir müdahale tekniğine dayandırılmamış; çocuğun bireysel performansı ve değerlendirme sonuçları doğrultusunda yürütülmüştür. Müdahale süresince hedef davranışlar sistematik olarak izlenmiş ve program sonrasında davranışsal önkoşullar yeniden değerlendirilmiştir.

Bulgular: Başlangıç değerlendirmesinde çocuğun duyusal önkoşullarda belirlenen %75 yeterlilik ölçütünü karşılamadığı görülmüştür. Uygulanan 12 seanslık duyu bütünleme terapisi sonrasında duyusal önkoşullarda %75'in üzerinde yeterlilik düzeyine ulaşılmıştır. Davranışsal değerlendirmede ise Sense-Bite Davranışsal Önkoşul Beceriler Kontrol Listesinde başlangıçta hedef davranışların %30'unun karşılandığı belirlenmiştir. Duyusal önkoşulların sağlanmasının ardından yürütülen Sense-Bite Faz 1 uygulaması sonucunda yapılan son değerlendirmede hedef davranışların %100'ünün karşılandığı görülmüştür. Böylece başlangıç ve müdahale sonrası ölçümler arasında besin kabulüyle ilişkili hedef davranışlarda belirgin bir artış gözlenmiştir.

Sonuç: Bu olgudan elde edilen bulgular, OSB tanılı çocuklarda besin reddine yönelik müdahalelerde duyusal ve davranışsal önkoşulların müdahale öncesinde ayrı ancak ilişkili bileşenler olarak değerlendirilmesinin ve belirlenen gereksinimlerin yapılandırılmış bir müdahale sürecine dahil edilmesinin yararlı olabileceğini düşündürmektedir. Sense-Bite yaklaşımında doğrudan besin kabulünü artırmaya yönelik uygulamalara geçmeden önce çocuğun müdahaleye katılımını etkileyebilecek duyusal ve davranışsal değişkenlerin belirlenmesi, müdahalenin bireyselleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte çalışmanın tek olguyla yürütülmüş olması sonuçların genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır. Programın etkililiğinin değerlendirilmesi için daha fazla katılımcıyla, deneysel kontrolün güçlendirildiği, izleme ve genelleme ölçümlerinin yer aldığı ileri araştırmalara ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: *Otizm spektrum bozukluğu, besin reddi, duyusal-davranışsal müdahale*

Otizmde Erken Müdahale Çalışmalarına İlişkin Bir Kapsam Derlemesi: Türkiye Örneği

Ozan Cuma Yılmaz Özkaya[1,*], Eren Yenigün[2], Selin Safran[3] & Musap Yalçın[4]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Dokuz Eylül Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Marmara Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bartın Üniversitesi*
[4]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*

* *Sorumlu yazar:* ozancumayilmaz.ozkaya@deu.edu.tr

ÖZET

Bu kapsam derlemesinde, Türkiye'de 0–3 yaş arasındaki otizmli çocuklara yönelik yürütülen erken müdahale çalışmalarının yöntemsel ve müdahale özelliklerinin belirlenmesi amaçlandı. Ayrıca, raporlanan müdahalelerin Türkiye'nin erken müdahale politikalarıyla ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Özel Çocuklar Kurulu bünyesinde yer alan Erken Çocukluk Bölümü (DEC) tarafından önerilen kanıta dayalı uygulamalarla ne ölçüde örtüştüğü incelendi. 2000-2026 tarihlerini kapsayan bu derlemede 1904 makaleye ulaşıldı. Yapılan tarama sonucunda, Türkiye'de otizmli çocuklarla yürütülen 15 erken müdahale çalışması uygunluk kriterlerini karşıladı ve derlemeye dahil edildi. Kapsam derlemesinin ilk aşaması olarak, dahil edilen çalışmalar incelendiğinde, araştırmacıların genel olarak kanıta dayalı müdahale yöntemleri kullandıkları, erken müdahale sonucunda 0-3 yaş arası otizmli çocuklarda sosyal, iletişimsel ve dil yeteneklerinin gelişim göstermelerini amaçladıkları görüldü. Bununla birlikte, çalışmaların çoğunda yöntemsel ve müdahaleye ilişkin özellikler hakkında sınırlı bilgiye rastlandı. Derlemenin ikinci aşaması olarak, uygunluk kriterlerini karşılayan 15 makaledeki erken müdahale yöntemlerinin Türkiye Cumhuriyeti Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne ve Erken Çocukluk Özel Eğitim Programı'na dair araştırmacılar tarafından belirlenen dört kritere uygunluğu kontrol edildi. Bu adımın sonucunda, dahil edilen 15 çalışmanın büyük oranda belirlenen kriterlere uygunluk gösterdiği saptandı. Müdahale yöntemlerinin genel olarak yönetmelikle paralel şekilde çocuğa uygun ortamda, aile katılımını sağlayan, kanıt temelli uygulamalarla desteklenmiş, uzman profesyoneller tarafından sağlandığı ve çocuğun gelişimsel özelliklerini desteklemeye yönelik olduğu belirlendi. Derlemenin üçüncü aşaması olarak, uygunluk kriterlerini karşılayan 15 makaledeki erken müdahale yöntemlerinin, DEC'nin evrensel kanıta dayalı müdahale önerilerine uygunluğu kıyaslandı. Bu aşamanın sonucunda, Türkiye'de yayınlanmış otizmli çocuklara yönelik müdahale yöntemlerinin büyük oranda uyuşmadığı belirlendi. Uygulanan müdahale yöntemleri genel olarak DEC'nin önerilerine zıt bir şekilde, çocukların doğal ortamı olan evleri dışında, günlük rutinlerindeki aktivitelerle desteklenmeyen, ailenin kapasitesini ve öz yeterliliğini göz önüne almayan, çocukların liderliğini takip etmeyen ve

çocuklar tarafından öğrenilen kazanımların başka ortamlara taşınmasına olanak sağlamayan yöntemler şeklinde uygulandığı görüldü. Bu bulgular ışığında bu derlemede, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye'de son 26 yılda otizmli çocuklara yönelik yürütülen erken müdahale araştırmalarının sınırlı olması ile ilgili olası nedenler tartışılmıştır. Ayrıca, otizmli çocuklara yönelik erken müdahale uygulayan araştırmacıların çalışmalarında yöntemsel ve müdahaleye ilişkin daha kapsamlı bilgiler sunmaları hem ilerideki araştırmalarda hem de uygulama alanında tekrarlanabilirliğin sağlanmasına yardımcı olacaktır. Ek olarak, Türkiye Özel Eğitim Yönetmeliği'nin geliştirilmesinde evrensel düzeyde kanıta dayalı erken müdahale önerilerinin göz önünde bulundurulması önerilmektedir. Ayrıca, araştırmacılar tarafından uygulanan erken müdahale yöntemlerinin Türkiye Cumhuriyeti Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne ve Erken Çocukluk Özel Eğitim Programı'na uygun olmasına karşın, DEC önerileriyle örtüşmemesi, Türkiye'deki erken çocukluk eğitimine ilişkin düzenlemelerin evrensel düzeyde kabul gören kanıta dayalı önerilerle yeterince uyumlu olmamasıyla açıklanabilir. Bu doğrultuda bu derlemede, DEC'nin önerilerinin Türkiye'de yürütülen çalışmalara nasıl entegre edilebileceğine ilişkin tartışmalara yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *DEC önerilen uygulamalar, erken müdahale, kapsam derlemesi, otizm, özel eğitim yönetmeliği*

BİLDİRİ 119

İlk "Zorlu" Konuşma

Eren Yenigün[1,*] & Sarah Hurwitz[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Marmara Üniversitesi*
[2]*Special Education, Indiana University*

* *Sorumlu yazar:* yeniguneren@gmail.com

ÖZET

Erken çocukluk eğitimcileri, küçük çocuklarda gelişimsel farklılıkları fark eden ilk profesyoneller arasında yer almalarına rağmen, birçoğu ailelerle bu endişeler hakkında hassas konuşmalar başlatmaya kendini hazır hissetmediğini bildirmektedir. Öte yandan ebeveynler, bu konuşmaları genellikle yaşamları boyunca unutamadıklarını ifade etmektedir. Bu araştırma, okul öncesi öğretmenlerinin ve ebeveynlerin, erken çocukluk ortamlarında bir çocuğun gelişimsel endişeleriyle ilgili ilk konuşmayı nasıl deneyimlediklerini incelemekte; bu konuşmayı ilişkisel, kültürel ve sistemsel açıdan şekillenen, duygusal açıdan karmaşık bir karşılaşma olarak ele almaktadır.

Araştırma, iki tamamlayıcı çerçeve tarafından yönlendirilmektedir. Teorik lens olarak bağlanma kuramı ve hümanistik psikoloji benimsenmiş; kavramsal çerçeve olarak ise Patterson'ın (1988) Aile Uyumu ve Adaptasyon Tepkisi (FAAR) modeli ile Duygu Duyarlı Yaklaşımlar (DDY) kullanılmıştır. FAAR modeli, bireylerin ve aile sistemlerinin stres verici durumlarla baş etme biçimlerini talepler, kapasite ve anlam yapılandırma boyutları aracılığıyla ele almakta; DDY ise duygusal uyum, ilişkisel güven ve doğrulama gibi kavramlar çerçevesinde öğretmen-ebeveyn etkileşiminin duygusal ve ilişkisel dinamiklerini anlamlandırmaktadır. Bu iki çerçeve birlikte, ilk gelişimsel konuşmayı tek taraflı bir bilgi aktarımı olarak değil, karşılıklı bir uyum süreci olarak konumlandırmaktadır.

Nitel bir tasarıma sahip olan bu çalışmada, Braun ve Clarke'ın (2006) altı aşamalı yansıtıcı tematik analiz yöntemi kullanılmış; hem tümdengelimli hem de tümevarımsal kodlama stratejilerinden yararlanılmıştır. Veriler, erken çocukluk ortamlarında çocuklarının gelişimsel endişeleri (otizm, dil ve konuşma gecikmeleri, zorlu davranışlar vb.) nedeniyle öğretmenlerle bu tür konuşmalar yapmış dokuz ebeveyn ile meslek hayatı boyunca bu tür görüşmeleri gerçekleştirmiş yedi okul öncesi öğretmen ile yürütülen yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılar, kültürel, dilsel ve mesleki deneyim açısından çeşitlilik göstermektedir.

Bulgular, birbiriyle bağlantılı iki temel örüntü ortaya koymuştur. İlk olarak, katılımcıların "ilk konuşma" olarak tanımladıkları şey nadiren tek bir olaydan ibarettir. Aksine, bu konuşma; haftalar veya aylar boyunca süren gayriresmî görüşmeler, olay raporları ve sessiz gözlemler yoluyla zaten dolaşımda olan endişelerin resmî bir netlik kazandığı bir eşik anı

niteliği taşımaktadır. Başka bir deyişle, ilk konuşma endişeyi yaratmaz; onu adlandırır. İkinci olarak, ebeveynlerin ve öğretmenlerin konuşmaya ne zaman başlanacağını belirleme biçiminde temel bir asimetri ortaya çıkmıştır. Ebeveynler, içsel bir farkındalık anında karar eşiğini aşmakta ve konuşmanın görece kısa sürede gerçekleşmesini beklemektedir. Öğretmenler ise bu karara varmadan önce ilişkisel güven, gelişimsel kesinlik, mesleki özgüven ve ebeveynin duygusal hazırlığı gibi birden fazla koşulun bir arada oluşmasını değerlendirmektedir. Bu değerlendirme süreci, doğası gereği zaman almaktadır. Ebeveynler bu bekleme dönemini gecikme, yani erken müdahale penceresinde kaybedilen zaman olarak deneyimlerken; öğretmenler aynı süreci kasıtlı bir ilişkisel ihtiyat olarak tanımlamaktadır. Bu uyumsuzluğun bedelini en doğrudan aileler ödemektedir.

Araştırma bulguları, FAAR modeli ve DDY çerçevesini erken çocukluk eğitimcisi-aile ilişkisine genişletmekte ve bu alana özgü önemli çıkarımlar sunmaktadır. Söz konusu çıkarımlar; mesleki hazırlık programlarının içeriğinin yeniden yapılandırılmasını, karar eşiği asimetrisinin giderilmesine yönelik kurumsal düzenlemeleri ve duygusal açıdan duyarlı, zamanında ve kültürel olarak uygun bir iletişimi mümkün kılacak sistemsel koşulların oluşturulmasını kapsamaktadır. Araştırma aynı zamanda, ilk konuşmanın tek bir bilgi aktarım anı olarak değil, öncesinde ve sonrasında şekillenen geniş bir ilişkisel sürecin parçası olarak yeniden çerçevelenmesi gerektiğini öne sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Aile-Öğretmen Etkileşimi, Duygu Duyarlı Yaklaşımlar, Erken Çocukluk Eğitimi, İlk Konuşmalar*

Portage Erken Eğitim Programının Göçmen Anneler ve Özel Gereksinimli Çocuklarıyla Uygulanması: Karma Yöntem Araştırması

Amani Kanaan[1,*] & Gözde Tomris[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
[2]*Özel Öğretim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* amaniak.913@gmail.com

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de yaşayan göçmen anneler ve özel gereksinimli çocuklarıyla Arapça ve ev temelli olarak yürütülen Portage Erken Eğitim Programı kapsamında, uygulama öncesi ve sonrasında annelerin depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ile çocukların gelişimsel becerilerinde gözlenen değişimleri belirlemek ve annelerin uygulama sürecine ilişkin deneyimleri ile programa yönelik görüşlerini incelemektir.

Yöntem: Araştırma, karma yöntem müdahale deseniyle yürütülmüştür. Nicel boyutta tek gruplu ön test-son test deseni kullanılmış; nitel boyutta ise annelerin uygulama sürecine ilişkin deneyimleri ve programa yönelik görüşleri incelenmiştir. Çalışma grubunu Eskişehir'de yaşayan, 3-6 yaş arasında Otizm Spektrum Bozukluğu veya Down Sendromu tanısı bulunan çocuğa sahip beş Arapça konuşan göçmen anne-çocuk çifti oluşturmuştur. Portage Erken Eğitim Programı, ailelerin doğal ortamlarında haftalık ev ziyaretleri yoluyla 12 hafta boyunca Arapça olarak uygulanmıştır. Nicel veriler DASS-21'in Arapça versiyonu ve Arapça Portage Kontrol Listesi ile toplanmış; bireysel değişimler ve betimsel istatistikler incelenmiş, ön test-son test farklılıkları Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile değerlendirilmiştir. Değişimin büyüklüğü eşleştirilmiş örneklemler için sıra-çift-serili korelasyon katsayısıyla incelenmiştir. Nitel veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler, doğal ortam ve beceri gözlemleri, araştırmacı saha notları ile uygulamadan yaklaşık bir ay sonra gerçekleştirilen izleme ev ziyaretleri ve görüşmelerinden elde edilmiş; NVivo 14 kullanılarak tematik analizle çözümlenmiştir. Bu kapsamda müdahale sürecinde çocukların performansları yalnızca standartlaştırılmış ölçme araçlarıyla değil, doğal bağlamlarda gözlenen beceri kullanımlarıyla da izlenmiştir. İzleme aşamasında becerilerin ev dışındaki ortamlarda, farklı kişilerle ve günlük yaşamın olağan akışı içinde sürdürülüp sürdürülmediğine ilişkin anne bildirimleri ve doğrudan gözlem verileri sistematik ve bütüncül biçimde birlikte değerlendirilmiştir. Nicel ve nitel bulgular yorumlama aşamasında bütünleştirilmiştir.

Bulgular: Uygulama sonrasında beş çocuğun tamamında gelişimsel puan artışı, tüm annelerde depresyon, anksiyete ve stres puanlarında azalma gözlenmiştir. DASS-21 ortalama puanları depresyon için 25,60'tan 4,40'a, anksiyete için 16,00'dan 2,40'a ve stres için 26,80'den

4,80'e düşerken, Portage Kontrol Listesi toplam puanı 86,00'dan 105,00'a yükselmiştir. En yüksek ortalama kazanımlar Amaçlı Hareket (+5,60), Sosyal-Duygusal (+5,40), İletişim (+5,00) ve Keşif ve Öğrenme (+3,00) alanlarında görülmüştür. Ön test-son test karşılaştırmaları istatistiksel anlamlılık düzeyine ulaşmamakla birlikte (iki yönlü kesin Wilcoxon, p=,063), tüm katılımcılarda değişimin aynı yönde olduğu görülmüştür; sıra-çift-serili korelasyon katsayısı DASS-21 alt ölçeklerinde r_rb=-1,00, Portage toplam puanında r_rb=+1,00 bulunmuştur. Uygulamada tuvalet becerisi, çatal kullanma, isteme ve basit yönergeleri yerine getirme gibi işlevsel beceriler hedeflenmiştir. Anneler programın kendi dillerinde ve ev ortamında yürütülmesini, günlük yaşamda kullanılabilir becerilere odaklanmasını ve değişimi doğrudan gözlemleyebilmelerini olumlu değerlendirmiştir. Yaklaşık bir ay sonraki izleme verileri, çocukların edindikleri becerilerin önemli bölümünü sürdürdüklerine ve bazı becerileri farklı kişi, ortam ve durumlarda kullanabildiklerine; annelerin ise pekiştirme, model olma ve ipucu verme gibi öğretim stratejilerini günlük rutinlerde kullanmayı sürdürdüklerine işaret etmiştir.

Sonuç ve Öneriler: Bu çalışma, göçmen ailelere sunulan erken müdahale hizmetlerinde ailenin dilinin, günlük yaşamının ve çocuğun işlevsel gereksinimlerinin birlikte dikkate alınmasının önemini göstermektedir. Elde edilen sonuçlar ve izleme verileri, aile merkezli, doğal ortamlarda yürütülen ve ailelerin dilsel-kültürel özelliklerine duyarlı erken müdahale uygulamalarının kazanımların kalıcılığı ve genellenmesi açısından sürdürülebilir bir etki yarattığını göstermekte olup alanyazınla örtüşmektedir. Çalışmanın küçük bir katılımcı grubuyla yürütüldüğü dikkate alındığında, benzer uygulamaların farklı göçmen aile gruplarında ve farklı hizmet sunum koşullarında yeniden incelenmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: *göçmen anne, özel gereksinimli çocuk, erken müdahale, Portage erken eğitim programı*

Erken Müdahale Öğretmeni Olmak: İşitme Kaybı Olan Bebekler ve Küçük Çocuklar Bağlamında Fenomenolojik-Hermenötik Bir Araştırma

Emel Ertürk Mustul

Özel Eğitim Öğretmenliği, Gaziantep Üniversitesi

E-posta: emelerturkmstl@gmail.com

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı, işitme kaybı olan bebekler ve küçük çocuklarla çalışan öğretmenlerin deneyimlerini anlamak ve bu deneyim aracılığıyla şekillenen mesleki kimliği ortaya koymaktır.

Yöntem

Araştırma, fenomenolojik-hermenötik yaklaşım ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yorumlayıcı temeli, Heidegger'in yorumlayıcı fenomenolojisi ile Ricoeur'ün hermenötik yaklaşımına dayandırılmıştır. Katılımcılar, işitme kaybı olan bebekler ve küçük çocuklarla (0-3 yaş) erken müdahale hizmetlerinde çalışan 18 öğretmenden oluşmuştur. Veriler, öğretmenlerin erken müdahale deneyimlerini, bebek/küçük çocuk ve ailelerle ilişkilerini, üstlendikleri rolleri ve kendilerini bir öğretmen olarak nasıl konumlandırdıklarını keşfetmeye yönelik yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler ve araştırmacı günlükleri yoluyla toplanmıştır. Veriler, MAXQDA kullanılarak analiz edilmiştir. Yorumlama sürecinde metnin bütünü ile parçaları arasında gidip gelen hermenötik döngü izlenmiştir. Anlam birimleri kodlanmış, kodlar arasındaki ilişkilerden kategoriler ve temalar oluşturulmuş ve bulgular katılımcıların deneyimlerinin anlamı bağlamında yorumlanmıştır. Araştırmacının ön-anlayışı farkında olunan ve refleksif biçimde değerlendirilen bir yorumlayıcı kaynak olarak ele alınmıştır. Araştırmanın inandırıcılığını desteklemek amacıyla refleksif günlük tutulmuş, katılımcı geri bildirimlerinden yararlanılmış, kod ve temalar alan uzmanıyla eleştirel biçimde değerlendirilmiş ve bulgular doğrudan katılımcı alıntılarıyla desteklenmiştir.

Bulgular

Bulgular, erken müdahale alanında çalışan öğretmen olmanın, öğretmenlerin mesleki rollerini yeniden anlamlandırdıkları bir kimlik dönüşümü olduğunu göstermiştir. Bu dönüşüm; *(1) çocuk merkezli öğretmenlikten aile merkezli erken müdahale öğretmenliğine geçiş, (2) aile merkezli müdahalenin günlük yaşama geçirilmesi* ve *(3) erken müdahale öğretmenliğinin ilişkisel ve duygusal bir deneyim olarak yaşanması* olmak üzere üç boyutta şekillenmiştir.

Öncelikle, öğretmenlerin anlatıları, öğretmen eğitimi programlarında ağırlıklı olarak çocuk merkezli bir öğretmenlik anlayışıyla yetiştirildiklerini ve bebek/küçük çocuk ve ailelerle çalışmaya yönelik deneyimlerinin sınırlı olduğunu göstermiştir. Bireysel deneyimler ile alandaki tarihsel ve mesleki gelişimler, öğretmenlerin çocuk merkezli öğretmenlik anlayışından aile merkezli erken müdahaleye doğru dönüşüm yaşamalarına neden olmuştur. *İkinci olarak,* aileyi müdahalenin merkezine yerleştirmek, öğretmenlik rolünün yeniden anlamlandırılmasını gerektirmiştir. Öğretmenler, çocuğun gelişiminin aileden bağımsız ele alınamayacağını; müdahaleyi günlük yaşam rutinlerine taşımanın, aileyle ortaklık kurmanın, aileyi güçlendirmenin ve işitme kaybına ilişkin uzmanlık bilgisini aile yaşamına aktarmanın rollerinin temel bir parçası hâline geldiğini ifade etmişlerdir. *Üçüncü olarak,* öğretmenlerin anlatılarında erken müdahale alanında öğretmen olmak ilişkisel ve duygusal bir deneyim olarak ortaya çıkmıştır. Çocukla kurulan ilişki oyun arkadaşlığı, yakınlık ve duygusal bağ içerirken; öğretmenler ailelerin kaygı ve belirsizliklerine eşlik eden, duygusal olarak dahil olan, rehberlik eden ve zamanla ailenin bir parçası gibi hisseden bir role bürünmüşlerdir. Bu ilişkisel yakınlık, öğretmenlerin öğretici, rehber, destekleyici ve oyun arkadaşı gibi farklı roller arasında akışkan biçimde hareket etmelerini ve profesyonel sınırlarını sürekli müzakere etmelerini gerektirmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Bulgular, erken müdahale alanında öğretmen olmanın, çocuk merkezli öğretmenlik anlayışından aile merkezli erken müdahaleye geçişi içeren ve öğretmenin mesleki kimliğini yeniden şekillendiren dinamik bir dönüşüm olduğunu göstermiştir. Öğretmenler, aileyi müdahalenin etkin bir ortağı olarak konumlandırmanın yanı sıra çocuk ve aileyle kurulan ilişkilerde rehberlik, bakım ve duygusal eşlik gibi roller üstlenmiş; teknik uzmanlıklarını bu ilişkisel ve aile merkezli anlayışla bütünleştirmişlerdir. Bu sonuçlar, öğretmen kimliğinin bağlam ve deneyimler içinde sürekli yeniden yapılandığını gösteren çalışmalarla örtüşmektedir. Dolayısıyla bu çalışma ile, bu özgün mesleki kimliğin *"erken müdahale öğretmeni"* olarak kavramsallaştırılması önerilmektedir. Bulgular doğrultusunda, öğretmen yetiştirme ve hizmet içi eğitim programlarının aile merkezli uygulamalar, bebek/küçük çocuk pedagojisi, ilişkisel yeterlikler, profesyonel sınırlar ve alana özgü teknik uzmanlığı bütünleştirecek biçimde yeniden yapılandırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Öğretmen kimliği, erken müdahale, aile merkezli yaklaşım, işitme kaybı olan bebekler ve küçük çocuklar, fenomenolojik-hermenötik yaklaşım*

BİLDİRİ 122

Otizm Tanılı ve Risk Altındaki Küçük Çocukların Sosyal Bilişsel Yeterlikleri ile Sosyal, Duygusal ve Davranışsal Özellikleri Arasındaki İlişkiler

Seray Toprak[1,*] & Samet Burak Taylan[2]

[1]*Disiplinlerarası Otizm Spektrum Bozukluğu, Ankara Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ankara Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* seraytoprakk@gmail.com

ÖZET

Amaç

Otizmli bireylerde gözlenebilen belirgin özelliklerinden biri, sosyal biliş alanında yaşanan güçlüklerdir. Sosyal biliş başkalarının duygu, düşünce ve niyetlerini anlama, ortak dikkat kurma ve sosyal etkileşimi düzenleme gibi becerileri kapsamaktadır. Bu becerilerdeki sınırlılıklar, sosyal çevreye uyumun etkileyebilmektedir. Bu sınırlılıkların giderilmesine yönelik desteklerin, ilişkili alanlara yönelik müdahaleleri içermesi gerektiği düşünülmektedir. Sosyal bilişle ilişkili alanların belirlenmesine hizmet etmek üzere desenlenen bu araştırmanın amacı, erken çocukluk döneminde otizm tanısı almış çocuklar ile otizm açısından risk grubunda yer alan çocukların sosyal bilişsel özellikleri ile sosyal, duygusal ve davranışsal özellikleri arasındaki ilişkileri incelemektir.

Yöntem

Araştırma, ilişkisel tarama modelinde desenlenmiştir. Araştırmaya, 24-39 aylık, otizm tanısı almış çocuklar ile otizm açısından risk grubunda yer alan çocuklar katılmıştır. Tanısı olmayan çocuklarda otizm riskinin belirlenmesi amacıyla Değiştirilmiş Erken Çocukluk Dönemi Otizm Tarama Ölçeği ve Takibi (M-CHAT-R/F) Türkçe formu kullanılmış, orta ve yüksek düzeyde riske sahip olan çocuklar araştırmaya dahil edilmiştir. Veri toplama sürecinde ailelerden Demografik Bilgi Formu aracılığıyla çocuğa ve aileye ilişkin tanımlayıcı bilgiler alınmıştır. Çocukların sosyal bilişsel özellikleri Erken Dönem Sosyal Biliş Envanteri (ESBE) aracılığıyla; sosyal, duygusal ve davranışsal özellikleri ise Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA) aracılığıyla, ebeveyn derecelendirmesine dayalı olarak ölçülmüştür. ESBE, erken çocukluk dönemindeki çocukların sosyal biliş özelliklerini değerlendirmeye yönelik evet-hayır biçiminde puanlanan 19 maddeden oluşan bir araçtır. GGA ise güçlük boyutunda dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, duygusal sorunlar, davranış sorunları ve akran sorunlarını; güç boyutunda ise prososyal davranışları ölçmeye yönelik, üçlü derecelemeyle puanlanan toplam 25 maddeden oluşan bir araçtır. Çalışmanın veri toplama süreci devam ettiğinden ve elde edilen veriler (n=9) normal dağılım varsayımlarını karşılamadığından,

değişkenler arası ilişkiler sonuçların birbirlerini destekleme durumlarını da rapor edebilmek amacıyla hem Kendall's tau-b hem de Spearman korelasyon analizleriyle incelenmiştir.

Bulgular

Araştırmanın veri toplama süreci devam etmekle birlikte, erişilen katılımcılardan elde edilen verilerle gerçekleştirilen analizlere göre çocukların genel sosyal biliş düzeylerini gösteren ESBE toplam puanları ile GGA prososyal davranış faktörü arasında hem Kendall's tau-b (τb=.667, p=.017) hem de Spearman (ϱ=.80, p=.014) korelasyon katsayıları açısından güçlü, pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Öte yandan, ESBE toplam puanı ile GGA güçlük toplam puanı arasında orta düzeyde negatif yönde bir ilişki gözlenmekle birlikte bu ilişki her iki analizde de istatistiksel açıdan anlamlı değildir (τb=-.47, p=.107; ϱ=-.58, p=.110).

Sonuç ve Tartışma

Sonuçlar, otizm tanılı ve otizm riski bulunan çocuklarda genel sosyal biliş düzeyiyle sosyal çevrelere uyumu güçlendiren bir yeterlik olan prososyal davranışlar arasındaki anlamlı ilişkilerin yanı sıra istatistiksel açıdan anlamlı olmasa da genel sosyal biliş düzeyiyle çocukların sosyal çevrelere uyumunu zorlaştıran özelliklerle negatif yönlü ilişkisini ortaya koymuştur. Bu çalışmada yer alan katılımcı sayısı göz önünde bulundurulduğunda, bu sonuçların ön bulgular niteliğinde olduğu kabul edilmelidir. Çalışma grubunun büyümesiyle daha güvenilir ve genellenebilir sonuçlar elde edilecektir. Bu araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlar, otizm tanılı ve otizm riski bulunan küçük çocukların sosyal biliş özellikleri ile sosyal, duygusal ve davranışsal özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak sosyal bilişle bağlantılı alanlar açısından alanyazına katkı sağladığı düşünülmektedir. Bulguların erken tanılama süreçlerinde dikkate alınması gereken özellikler ve erken müdahale programlarının içeriğinin sosyal-duygusal beceri gelişimini destekleyecek şekilde zenginleştirilmesi açısından yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışmanın, otizm riski bulunan çocukların izlenmesinde sosyal bilişin değerlendirilmesinin önemine dikkat çekmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *erken çocukluk, otizm, sosyal biliş, sosyal-duygusal ve davranışsal özellikler*

BİLDİRİ 123

Eylem Çağrısı: İşitme Kaybı Olan Çocuklar İçin Öğretmen Tarafından Uygulanan Kitap Okuma Müdahalelerine Yönelik Acil İhtiyaç — Sistematik Bir Derlemeden Elde Edilen Bulgular

Hatice Öz[1,*], Nihan Kahraman Evrenkaya[2] & Emine Selcen Uyar[3]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Trabzon Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* haticeoz@mu.edu.tr

ÖZET

Amaç: Bu sistematik derleme, 0–84 ay arası işitme kayıplı (İK) çocuklarda ebeveyn veya öğretmen aracılığıyla yürütülen etkileşimli/diyalojik kitap okuma müdahalelerinin erken dil ve okuryazarlık çıktıları üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem: PROSPERO'da kayıtlı protokol (CRD420261385768) doğrultusunda PRISMA 2020 kılavuzları izlenmiştir. On bir veritabanında (PubMed, Web of Science, Scopus, PsycINFO, CINAHL, ERIC, TR Dizin, ProQuest, Google Scholar vb.) kapsamlı arama yapılmış; ayrıca Volta Review dergisinde el ile tarama gerçekleştirilmiştir. Toplamda 1029 çalışmadan 216 tekrarlanan çalışma çıkarılarak 813 çalışma Zotero'ya aktarılmış ve Rayyan uygulamasında çift-kör tarama yapılmıştır. Başlık-özet taramasında %98 uyum sağlanmış, 22 çalışmada uyuşmazlık ikinci yazarla çözülmüştür. Nihai senteze 16 müdahale çalışması dahil edilmiş, 26 betimsel çalışma dışlanmıştır. Dahil edilen tasarımlar arasında randomize kontrollü deneyler, yarı-deneysel öntest-sontest desenleri ve tek-denekli deneysel desenler (SSED) bulunmaktadır. Yanlılık riski Cochrane RoB 2.0, JBI ve WWC SCD kriterleriyle değerlendirilmiştir. Dahil edilen çalışmaların kalite düzeyleri incelendiğinde, 9 çalışma yüksek, 7 çalışma orta, 2 çalışma düşük metodolojik kalite göstermiştir.

Bulgular

Medya karşılaştırmaları: Wauters & Dirks (2017) çalışmasında basılı kitap koşulu, çocuk katılım davranışları (d=.58) ve etkileşimli strateji kullanımı açısından e-kitaba göre daha yüksek bulunmuştur; ancak e-kitap koşulunda çocuk katılımı tüm ebeveyn-çocuk davranış kategorileriyle ilişkiliydi. Bu durum, çocuk daha fazla katılım gösterdiğinde, ebeveyn ve çocuğun (tüm kategorilerde) daha fazla etkileşimli okuma davranışı sergilediğini göstermektedir.

Ebeveyn-uygulamalı müdahaleler: Fung vd. (2005) randomize çalışmasında diyalojik okuma, tipik okuma ve kontrol koşullarına kıyasla daha büyük alıcı dil kazanımları sağlamıştır. Nelson vd. (2019) ebeveyn eğitiminden sonra çocukların ifade edici katılımında artış gösterdiğini raporlamışken Razmi vd. (2023) söz öncesi beceriler ile işitsel algı

becerilerinde artış olduğunu belirtmiştir. Brown vd. (2019) ebeveyn-çocuk göz teması ve sıra alma becerilerinde artış belirtmiştir. Dirks ve Wauters, (2018) ebeveynlerin toplam etkileşimli okuma puanlarında; katılım, öğretmen teknikleri ve etkileşimli okuma kategorilerinde ön-testten son-teste anlamlı düzeyde artış bildirmiştir. Çevrimiçi yürütülen Rezaiyen vd. (2020) çalışmasında müdahaleye katılan çocukların sözcük dağarcığı becerilerinde anlamlı artış gözlenmiştir. Messier ve Wood, (2015)

Öğretmen-uygulamalı müdahaleler: Kahraman-Evrenkaya (2025) öğretmen eğitim programı koçluk desteği ile üç öğretmende etkileşimli strateji kullanımını artırmıştır. Trussell vd. (2017; 2018), müdahalenin tüm katılımcılarda (sırasıyla n=11, n=6) hedef sözcük kazanımı ile sözcük anlamı öğretimi ve resim etiketleme üzerinde fonksiyonel düzeyde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Richels vd. (2016) üç katılımcıda da müdahale ile morfosentaktik yapıların ve hedef sözcük üretimlerinin arttığı ve başka bir eğitimciye genelleyebildikleri belirtilmiştir.

Araştırmacı-uygulamalı müdahaleler: Bobzien vd. (2025) çocukların hedef sözcükleri %100 öğrenerek genelleştirebildiğini ve 2-4 hafta sonra da sürdürebildiklerini belirtmiştir.

Sonuç: Bulgular, etkileşimli kitap okuma stratejilerinin (PEER/CROWD, genişletme, etiketleme, soru sorma) hem basılı hem dijital ortamda uygulanabilir olduğunu, ancak etkinliğin yetişkinlere bu stratejilerin açık biçimde öğretilmesine bağlı olduğunu göstermektedir. Literatürün büyük ölçüde ebeveyn aracılı olması, öğretmen ve terapist uygulamalarının kritik bir boşluk olarak kaldığını ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin ebeveynlere etkileşimli kitap okuma stratejilerini öğrettiği müdahaleler, bu uygulamanın yaygınlaşmasını destekleyebilir. Bu nedenle, öğretmen-uygulamalı diyalojik okuma müdahalelerine yönelik daha yüksek kaliteli randomize çalışmaların acilen geliştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İşitme kaybı, diyalojik okuma, etkileşimli kitap okuma, erken okuryazarlık, ebeveyn-çocuk etkileşimi, öğretmen müdahaleleri*

Okul Öncesi Eğitimde Otizm Spektrum Bozukluğu ve Kaynaştırma: Sınıf İçi Uygulamalar ve Alanyazın Temelli Bir Değerlendirme

Zeynep Yücel[1,*], Tuğba Kontaş Azaklı[2] & Nilüfer Altun[3]

[1]*Okul Öncesi Öğretmenliği, Ordu Üniversitesi*
[2]*Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı, Ordu Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ordu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* zeynep.yucel.685@gmail.com

ÖZET

Problem Durumu: Erken çocukluk dönemi, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısına sahip çocuklar için erken müdahale hizmetleri, sosyal kabul ve akran etkileşimi bakımından kritik bir gelişimsel pencere sunmaktadır. Ancak bu sürecin niteliği, teorik yaklaşımlardan ziyade okul öncesi eğitim öğretmenlerinin sınıflarında hayata geçirdikleri somut ve etkili pratiklere doğrudan bağlıdır. Alanyazında öğretmenlerin OSB'li öğrencilere yönelik sınıf düzenlemesi, materyal uyarlaması, etkinlik çeşitlendirmesi, akran iletişimini destekleme ve olumlu davranış desteği gibi alanlarda çeşitli stratejiler benimsediği görülmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin OSB'ye ilişkin bilgi ve farkındalık düzeyleri, sınıf içi uygulamaları gerçekleştirme süreçlerinde önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, öğretmenlerin bu süreçte edindikleri mesleki deneyimlerin, sahadaki yansımalarının ve karşılaşılan pratik zorlukların sistematik olarak incelenmesi, gelecekte planlanacak çalışmalar için önemli bir gereksinimdir.

Amaç: Bu çalışmanın amacı, okul öncesi eğitimde OSB tanılı kaynaştırma öğrencilerine yönelik ulusal ve uluslararası alanyazını öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları bağlamında incelemek; öğretmenlerin sınıflarında hangi pratik stratejileri kullandıklarını, öğretimsel ve fiziksel uyarlamaları nasıl yönettiklerini, karşılaştıkları engelleri ve uygulamadaki yansımalarını bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymaktır.

Yöntem: Bu araştırma, alandaki çalışmaları sistematik bir bütünlük içinde bir araya getiren nitel tarama modelinde desenlenmiştir. Çalışma kapsamında, okul öncesi dönemde OSB tanılı kaynaştırma uygulamalarına ve okul öncesi öğretmen deneyimlerine odaklanan ulusal ve uluslararası makaleler, lisansüstü tezler ve bildiriler taranmıştır. Elde edilen veriler; öğretmenlerin sınıf içi uygulama ve uyarlama pratikleri, karşılaştıkları mesleki güçlükler ve geliştirdikleri baş etme stratejileri ekseninde tematik olarak betimlenmiş ve sentezlenmiştir.

Bulgular: Alanyazın taraması sonucunda elde edilecek bulguların, okul öncesi öğretmenlerinin sınıf ortamında fiziksel düzenlemeler (ilgi köşelerinin işlevselleştirilmesi, oturma düzeni) ile görsel destek sistemleri (günlük akış panoları, nesne ve resim değişim

sistemleri) konusunda yoğun uygulamalar geliştirdiğini ortaya koyması beklenmektedir. Öğretmenlerin etkinlik uyarlamaları bağlamında özellikle sosyal katılımı artıracak akran destekli öğrenme ve eşli oyun stratejilerine ağırlık verdiklerinin görüleceği öngörülmektedir. Sınıf içi problem davranışlarla baş etmede ise öğretmenlerin önleyici yaklaşımlar ve pekiştireç sistemleri kullandığı, ancak sınıf mevcudu, materyal yetersizliği, yardımcı personel/öğretmen eksikliği, okul öncesi öğretmenlerinin otizme ilişkin bilgi sınırlılığı, sınıf ortamının fiziksel sınırlılıkları gibi çevresel faktörler nedeniyle bu uygulamaların sürekliliğinde zorlandıklarının tespit edileceği düşünülmektedir.

Tartışma: Araştırma bulguları, alanyazındaki öğretmen uygulamalarının sahadaki güncel pratiklerle olan kesişimlerini ve kopuşlarını ortaya koymaktadır. Elde edilen sonuçların, OSB tanılı çocukların erken çocukluk eğitimine uyumunu ve akran kabulünü kolaylaştıracak kanıta dayalı ve sürdürülebilir sınıf içi uygulama modellerinin geliştirilmesine, öğretmenlere sunulacak nitelikli hizmet içi eğitim ve pratik rehberlik hizmetlerinin artırılmasına ve planlanan saha çalışmalarına güçlü bir altyapı sunmasına ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Okul Öncesi Eğitim, Otizm Spektrum Bozukluğu(OSB), Erken Müdahale, Öğretmen Deneyimleri*

Türkiye'de 1-6. Sınıf Öğrencilerinin Matematik Becerilerinin Gelişimsel Profili ve Diskalkuli Riskinin Belirlenmesi: MathPro Testinin Türkçeye Uyarlanması

Tamer Aydemir[1,*] & Giannis Karagiannakis[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Pamukkale Üniversitesi*
[2]*Eği Atina Ulusal ve Kapodistrian Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* tamer.aydemir@gmail.com

ÖZET

Amaç

Bu çalışmanın amacı, MathPro Matematiksel Profil Testinin Türkiye standardizasyonu kapsamında Türkiye'de 1-6. sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin farklı matematiksel alanlardaki gelişimsel performanslarının incelenmesi ve diskalkuli riskiyle ilişkili düşük performans örüntülerinin belirlenmesine yönelik normatif verilerin oluşturulması amaçlanmıştır. Çalışmada sayı-sembol ilişkisi, aritmetik işlemler, hesaplamalar, matematiksel akıl yürütme ve geometri alanlarını kapsayan ve Yunanistan, Belçika, İtalya, Hollanda, Malt gibi Avrupa ülkelerinde kullanılmaya başlanan MathPro Değerlendirme Testi'nin genel yaklaşım esasları ele alınmıştır. Çalışma, matematik öğrenme güçlüklerinin yalnızca genel başarı düzeyiyle değil, öğrencilerin farklı matematiksel alanlardaki güçlü ve zayıf yönlerinin birlikte değerlendirilmesi gerektiği yaklaşımına dayanmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, öğrencilerin matematiksel becerilerinin sınıf düzeyi ilerledikçe nasıl değiştiğinin belirlenmesi, farklı alt testlerin beklenen gelişimsel ilerlemeyi yansıtıp yansıtmadığının incelenmesi ve öğrencilerin matematiksel performanslarının tek tip bir gelişim göstermeyebileceğinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Yöntem

Çalışmanın verileri Nisan-Haziran 2025 döneminde Türkiye'nin farklı yerleşim bölgelerinden 1-6. sınıflarda öğrenim gören toplam 1.388 öğrenciden toplanmıştır. Örneklem 707 erkek ve 681 kız öğrenciden oluşmuştur. 871 öğrenci kentsel, 517 öğrenci ise banliyö/kırsal bölgelerde öğrenim görmektedir. Öğrencilerin sınıflara göre dağılımı ise 1. sınıfta 207, 2. sınıfta 204, 3. sınıfta 275, 4. sınıfta 287, 5. sınıfta 208 ve 6. sınıfta 207 öğrenci şeklindedir. Çalışma, Etik Kuruldan ve Millî Eğitim Bakanlığından gerekli izinler alınarak okulların bilgisayar sınıflarında ya da sınıflarda tablet üzerinden gerçekleştirilmiştir. Test uygulaması esnasında kulaklık kullanılmış olup, öğrencilerin bilgisayar ya da tablet kullanma becerileri ön koşul olarak belirlenmiştir. Ayrıca ekranda görülen sayıyı yazma testi, öğrencilerin ön koşul becerisini değerlendirmek üzere kullanılmış, bu testte başarı gösteremeyen öğrencilerin testleri değerlendirilmemiştir. Bu çalışmada öğrencilerin

performansları Sanbil, Sayı Doğruları, Toplama ve Çarpma İşlemleri ile Görsel-Uzamsal becerileri değerlendiren Yapı Blokları ve Kareler gibi alt testler üzerinden sınıf düzeylerine göre karşılaştırılmıştır.

Bulgular

Bulgular, matematiksel becerilerin sınıf düzeyiyle birlikte genel olarak geliştiğini, ancak bu gelişimin bütün becerilerde aynı örüntüyü göstermediğini ortaya koymuştur. Sanbil performansında sınıf düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur, $F(5,1355)=30,24$, $p<,001$. *Sayı doğrusu görevlerinde 0-100 aralığında* $>F(2,673)=67,90$, $p<,001$, $\eta^2=,17$ *ve 0-1000 aralığında* $>F(3,945)=28,82$, $p<,001$ *düzeyinde anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Toplama işlemlerinde hem doğruluk hem de tepki süresi bakımından anlamlı sınıf farklılıkları görülmüş; tepki süresindeki farklılığın etkisi özellikle belirgin bulunmuştur,* $>F(5,1346)=139,46$, $p<,001$, $\eta^2=,34$. Çarpma işlemleri ile Yapı Blokları ve Kareler alt testlerinde de sınıf düzeyine bağlı anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Bireysel öğrenci profilleri ise genel başarı düzeylerinin öğrencilerin alanlara özgü güçlü ve zayıf yönlerindeki belirgin farklılıkları tek başına yansıtmayabildiğini göstermektedir.>

Sonuç

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, MathPro Matematiksel Profil Testinde değerlendirilen matematiksel becerilerin büyük bölümünde sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılıklar bulunduğunu ve genel olarak öğrencilerin sınıf düzeyi yükseldikçe performanslarının geliştiğini görülmüştür. Bununla birlikte bulgular, matematiksel gelişimin bütün alanlarda doğrusal ve kesintisiz bir ilerleme göstermediğini de ortaya koymaktadır. Bu nedenle matematik öğrenme güçlükleri ve diskalkuli riskinin yalnızca toplam puan üzerinden değerlendirilmesinin yetersiz kalabileceğini; gelişimsel performans, matematiksel alanlar ve alt test örüntülerinin birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir. Çalışma, erken belirleme, ayırıcı değerlendirme ve bireyselleştirilmiş müdahale planlamasında dijital ve çok boyutlu matematik değerlendirmelerinin kullanımına ilişkin Türkiye'den geniş örneklemli bulgular sunmakta ve diskalkuli bilimsel değerlendirilmesi ile hedefe yönelik müdahale yaklaşımına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *diskalkuli, matematik becerileri, matematik öğrenme güçlükleri, MathPro, tanısal değerlendirme*

BİLDİRİ 126

Özel Gereksinimli Bireylerde Güvenlik Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Yaşam Temelli Bir Eğitim Projesi

Deniz Akdal[1,*], Suna Dağdelen[2], Cebrail Turna[3] & Yasemin Kuzu[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi*
[2]*İlköğretim Matematik Öğretmenliği, Yusuf Demir Bilim ve Sanat Merkezi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* denizakdal@gmail.com

ÖZET

Özel gereksinimli bireyler açısından güvenlik becerileri, bağımsız yaşamın sürdürülmesi ve günlük yaşamda karşılaşılan risklerin yönetilmesi bakımından temel öneme sahiptir. Özellikle hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler; tehlike işaretlerini tanıma, güvenli ve güvensiz durumları ayırt etme, kişisel sınırlarını koruma ve beklenmedik durumlarda uygun tepki verme süreçlerinde sistematik öğretime gereksinim duyabilmektedir. Bu gereksinim, güvenlik becerilerinin yalnızca sözel bilgilendirmeyle değil, gerçek yaşamla ilişkilendirilen ve uygulamaya fırsat tanıyan etkinliklerle öğretilmesini gerekli kılmaktadır. Güvenli davranışın kazanılması, öğrencilerin yalnızca tehlikelerden korunmasına değil, sosyal çevrelerinde daha bağımsız hareket etmelerine de katkı sağlayabilir. Bu nedenle proje, farkındalık geliştirme ile doğru davranışı uygulamayı bütüncül biçimde ele almaktadır. Bu projenin amacı, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin günlük yaşamda karşılaşabilecekleri risk ve tehlikeleri fark etmelerini, güvenli davranış seçeneklerini değerlendirmelerini ve olası tehlike durumlarında uygun, işlevsel ve bağımsız tepkiler geliştirmelerini desteklemektir.

Projenin hedef kitlesini, Kırşehir il merkezindeki Özel Eğitim Meslek Okuluna devam eden 14–17 yaş aralığındaki 6 kız ve 6 erkek olmak üzere toplam 12 öğrenci oluşturmaktadır. Beş gün sürecek eğitim programı; ev, okul ve toplum ortamlarında karşılaşılabilecek riskleri fark etme, tehlikeli durumlarda uygun davranışı belirleme, kişisel sınırları ve mahremiyeti koruma, cinsel istismardan korunma ve doğal afetlerde güvenli davranma temaları etrafında yapılandırılmıştır. Eğitim içeriği, öğrencilerin gelişimsel özellikleri, bireysel öğrenme gereksinimleri ve günlük yaşam deneyimleri gözetilerek somut, anlaşılır ve katılımı destekleyen etkinliklerle sunulacaktır. Projenin kuramsal çerçevesi gelişimsel psikoloji, özel eğitimde güvenlik becerilerinin öğretimi, yaşam temelli öğrenme ve çoklu duyuya dayalı öğrenme yaklaşımlarına dayanmaktadır. Öğretim sürecinde görsel ve dokunsal materyaller, örnek olaylar, model olma, rol oynama, canlandırma, uygulamalı öğretim ve problem çözme etkinlikleri birlikte kullanılacaktır. Öğrencilerin farklı risk senaryoları üzerinde düşünmeleri, olası sonuçları değerlendirmeleri, uygun yardım isteme davranışlarını tanımaları ve

öğrendikleri davranışları tekrar etmeleri amaçlanmaktadır. Etkinliklerin ev, okul ve yakın çevre deneyimleriyle ilişkilendirilmesi, öğrenilen güvenlik becerilerinin farklı kişi, ortam ve koşullarda kullanılmasını daha etkili biçimde destekleyecek temel bir öğretim ilkesi olarak benimsenmiştir. Bu sayede yalnızca bilgi düzeyinde kazanım elde edilmesi değil, becerilerin günlük yaşamda uygulanabilirliğinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Projenin etkililiği; eğitmen ve rehber gözlem formları, "Tehlikeleri Fark Etme, Doğru Davranışı Bulma ve Uygulama Testi"nin ön test–son test uygulamaları, öğrenci değerlendirme rubrikleri ve öğrenci ile veli odak grup görüşmeleri kullanılarak çok yönlü biçimde değerlendirilecektir. Nicel değerlendirmelerde öğrencilerin güvenlik durumlarını tanıma ve uygun davranışı seçme performanslarındaki değişim izlenecek; gözlem ve görüşmeler yoluyla eğitim sürecine katılım, becerilerin kullanılabilirliği ve günlük yaşama aktarımına ilişkin görüşler ele alınacaktır. Proje sonunda öğrencilerin risk ve tehlike farkındalıklarının artması, güvenli davranışları daha bağımsız sergilemeleri, gerektiğinde yardım istemeleri, problem çözme ve karar verme becerilerini geliştirmeleri beklenmektedir. Ayrıca güvenlik becerilerinin farklı ortamlara genellenmesinin, öğrencilerin kendilerini koruma yeterliklerini ve güvenli yaşam kültürünü destekleyeceği öngörülmektedir. Projeden elde edilecek bulguların, özel eğitimde uygulamaya dayalı güvenlik becerisi öğretimine yönelik örnek oluşturması, benzer programların geliştirilmesine katkı sunması ve özel gereksinimli bireyler açısından yaşam temelli öğrenme fırsatlarının yaygınlaştırılmasını desteklemesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Güvenlik Becerileri, Özel Eğitim, Zihinsel Yetersizlik, Risk ve Tehlike Farkındalığı, Günlük Yaşam Becerileri, Çoklu Duyuya Dayalı Öğrenme*

BİLDİRİ 127

Türkiye'de Zihinsel Yetersizlik Alanında Bilginin Araştırmadan Uygulamaya Dolaşımı

Hatice Uyanık

Özel Eğitim Öğretmenliği, Sinop Üniversitesi

E-posta: huyanik@sinop.edu.tr

ÖZET

Amaç

Bu araştırma, Türkiye'de zihinsel yetersizlik alanında üretilen bilginin araştırma, politika, öğretmen yetiştirme ve uygulamaya yönelik rehberler arasındaki dolaşımını incelemeyi amaçlamaktadır. Temel soru, farklı araştırma yaklaşımlarının ve deneyim kaynaklarının bu alanlar arasında hangi bağlantılar üzerinden görünürlük kazandığı, hangi noktalarda bağlantısız kaldığıdır. Karmaşık sistemler yaklaşımıyla bilgi dolaşımı, ilişkilerin dağılımı, sürekliliği ve alternatif yolların varlığı üzerinden ele alınacaktır. Çok katmanlı ağ analizi, atıf, yazarlık ve kaynak kullanımı gibi farklı ilişkilerin kendi özellikleri korunarak incelenmesini sağlayacaktır (Kivelä ve diğerleri, 2014).

Yöntem

Araştırma, kamuya açık belgeler üzerinde çok katmanlı ağ analizi ve karşılaştırmalı içerik çözümlemesi olarak tasarlanmıştır. Ana korpus 1 Ocak 2016–31 Aralık 2025 dönemini kapsayacaktır. Bu aralık, 2026 öncesindeki tamamlanmış on takvim yılını kapsamak ve tamamlanmamış yıl verilerinden kaynaklanabilecek karşılaştırma sorunlarını azaltmak amacıyla seçilmiştir. Dönem öncesine ait atıf kaynakları sınır düğümleri olarak korunacak; yıllık üretim hesapları çekirdek korpus üzerinden yapılacaktır. Araştırma katmanı DergiPark, TR Dizin ve YÖK Ulusal Tez Merkezi taramalarıyla belirlenecek; diğer katmanlar tarihli resmî programlar, öğretmen rehberleri ve üniversite ders bilgi paketlerinden oluşturulacaktır. Türkiye bağlantısı araştırma ortamı, kurumsal adres veya Türkiye'ye özgü inceleme konusu üzerinden kaydedilecektir. Zihinsel yetersizlikle ilişkili içeriği ayrıştırılamayan belgeler dışlanacaktır. Güncel erişim tarihi yayın tarihi yerine kullanılmayacaktır.

Her belgeye benzersiz kimlik atanacak; kaynak adresi, sürüm, tarih, belge türü ve erişim durumu kaydedilecektir. Belge düğümleri arasında atıf, açık uyarlama ve ders kaynağı olarak kullanım ayrı bağlantı türleri olacaktır. Yazarlık ve hazırlama görevleri kişi–belge ilişkileriyle ayrıca modellenerek ortak yazarlık bağlantıları bu kayıtlardan türetilecektir. Konu benzerliği ve belgelenmiş kaynak kullanımı ayrı değerlendirilecektir. İçerikler yöntem, hedef grup, bilgi kaynağı ve eğitim, öz belirleme veya yetişkinliğe geçiş sonucu bakımından kodlanacaktır. Analizde katmanlar arası bağlantı oranları, yönlü erişilebilirlik, bağlantısız

belgeler ve aracılık merkeziliği hesaplanacaktır. Yayın yılı ve konuya göre tabakalı karşılaştırmalar yapılacaktır. Giriş ve çıkış derecelerini koruyan, zamanla uyumlu yeniden bağlantılandırmalar ve alternatif korpus sınırlarıyla duyarlılık incelenecektir. Kodlanan belgelerin tabakalı bir alt kümesi önceki kararlar görülmeden yeniden değerlendirilecektir. Her bağlantı, ilgili belgenin sayfa veya bölüm konumuyla doğrulanacak; aynı belgenin farklı kopyaları birleştirilerek yinelenen kayıtların bağlantı sayılarını artırması önlenecektir.

Beklenen Bulgular

Araştırmanın, bilginin farklı alanlara taşınmasını sağlayan bağlantıları, az sayıdaki aracı belgeye bağımlı yapıları ve araştırmada mevcut olduğu hâlde öğretim veya rehberlik belgelerinde izlenemeyen konuları ayırt etmesi beklenmektedir. Belge çıkarma senaryolarında erişilebilirliğin değişimi, aynı sayıda belgenin rastgele çıkarılmasıyla karşılaştırılacaktır. Gözlenen yoğunlaşmaların konu uzmanlaşması, yayın yaşı ve kaynakların erişilebilirliğiyle ilişkisi birlikte değerlendirilecektir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışma, zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitim, öz belirleme ve yetişkinliğe geçiş gereksinimlerine ilişkin bilginin öğretmen yetiştirme ve rehberlik içeriklerindeki yerini görünür kılmayı hedeflemektedir. Yorumlar, incelenen belgelerin kapsamı ve erişilebilirliğiyle sınırlandırılacaktır. Kaynak konumları, dışlama gerekçeleri, kod kitabı ve analiz betikleriyle yeniden üretilebilir bir çözümleme sunulacaktır. Bulguların, farklı araştırma yaklaşımlarını ve deneyim kaynaklarını bir araya getiren iş birliklerinin geliştirilmesine dayanak oluşturması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *bilgi dolaşımı; çok katmanlı ağ analizi; karmaşık sistemler; özel eğitim; zihinsel yetersizlik*

K A Y N A K Ç A

Kivelä, M., Arenas, A., Barthelemy, M., Gleeson, J. P., Moreno, Y., & Porter, M. A. (2014). Multilayer networks. *Journal of Complex Networks, 2*(3), 203–271. https://doi.org/10.1093/comnet/cnu016

BİLDİRİ 128

Türkiye'de Özel Eğitim Belgeleri Arasında Öğrenci Tercihinin Dönüşümü

Hatice Uyanık

Özel Eğitim Öğretmenliği, Sinop Üniversitesi

E-posta: huyanik@sinop.edu.tr

ÖZET

Amaç

Bu araştırma, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin tercih ve amaçlarının Türkiye'deki özel eğitim araştırmaları, öğretim programları, öğretmen rehberleri ve örnek değerlendirme araçları arasında nasıl temsil edildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Nedensel Etmen Kuramı, öğrencinin kendi amaçları doğrultusunda eylemlerde bulunması ile kendisine verilen görevi bağımsız tamamlaması arasındaki ayrımın kuramsal dayanağıdır (Shogren ve diğerleri, 2015). Temel soru, öğrenci tercihi, iletişim desteği ve karar değiştirme olanaklarının farklı belge türlerinde hangi anlam bileşenleriyle korunduğu, somutlaştırıldığı veya farklılaştığıdır.

Yöntem

Çalışma, kamuya açık belgeler üzerinde karşılaştırmalı içerik çözümlemesiyle desteklenen anlamsal ağ analizi olarak tasarlanmıştır. Ana korpus 1 Ocak 2016–31 Aralık 2025 dönemini kapsayacaktır. Bu aralık, 2026 öncesindeki tamamlanmış on takvim yılını kapsamak ve tamamlanmamış yıl verilerinden kaynaklanabilecek karşılaştırma sorunlarını azaltmak amacıyla seçilmiştir. Önceki temel kaynaklar atıf zincirlerinde korunacaktır. Türkiye bağlantılı araştırmalar DergiPark, TR Dizin ve YÖK Ulusal Tez Merkezi üzerinden; program, BEP rehberi ve örnek formlar resmî kaynaklardan belirlenecektir.

Analiz birimi, hedef, uygulama yönergesi veya değerlendirme ölçütünü taşıyan anlamlı metin parçasıdır. İlgili hedef ve değerlendirme bölümleri bütün olarak taranacaktır. Her birimde hedefi belirleyen aktör, tercihin öğrenilme biçimi, iletişim desteği, seçeneklerin kapsamı, reddetme veya değiştirme olanağı ve başarı ölçütü kodlanacaktır. Açık ifade, dolaylı işaret, belirtilmeme ve uygulanamazlık ayrı tutulacaktır. Birim–anlam bileşeni matrisi oluşturularak her belge türünde bileşenlerin birlikte görülme örüntüleri karşılaştırılacaktır. Birlikte görülme, aynı analiz biriminde kodlanma olarak tanımlanacaktır. Metin parçaları arasındaki TF-IDF ve kosinüs benzerliği yalnız aday eşleşme üretmek için kullanılacak; anlamsal ilişkiler araştırmacı tarafından kaynak bağlamında doğrulanacaktır (Grimmer ve Stewart, 2013). Açık atıf veya uyarlama bağlantıları, benzerlik bağlantılarından ayrılacaktır. Dönüşüm yönü yalnız tarih ve kaynak ilişkisi doğrulandığında değerlendirilecektir. Eşleştirme dışında kalan birimlerden örnekler incelenerek kaçırılan eşleşmeler araştırılacaktır. Belge türleri farklı büyüklükte olacağından sonuçlar belge

düzeyinde özetlenecek; eşleştirme eşikleri ve kodlama kararları değiştirilerek duyarlılık sınanacaktır.

Beklenen Bulgular

Araştırmanın, öğrenci tercihinin genel amaç düzeyinde anıldığı örneklerle öğretim ve değerlendirme adımlarında da izlenebildiği örnekleri ayrıştırması beklenmektedir. Tercihin korunduğu ve daha somut hâle geldiği yollar da incelenecektir. Bağımsız performans, göreve uyum ve öğrencinin belirlediği amaca yönelme ayrı kodlanacaktır. Bir bileşenin belgede belirtilmemesi, gerçek uygulamada bulunmadığı biçiminde yorumlanmayacaktır. Belgenin amacı, hedef kitlesi ve ayrıntı düzeyi, gözlenen farklılıkların değerlendirilmesinde dikkate alınacaktır.

Sonuç ve Tartışma

Çalışma, BEP geliştirmede öğrencinin amaçlarının tercih belirleme, hedef oluşturma, öğretim desteği ve sonuç değerlendirme süreçleri boyunca izlenebilirliğini inceleyen bir çözümleme çerçevesi sunmayı hedeflemektedir. Böylece öğrenci adına belirlenen başarı ölçütleriyle öğrencinin kendi amaçlarının hangi durumlarda örtüştüğü veya ayrıştığı tartışılabilecektir. Kod kitabı, karar kayıtları, kaynak konumları ve analiz betikleri yeniden üretilebilirliği destekleyecek biçimde düzenlenecektir. Çerçeve, sonraki araştırmalarda sınanabilecek bir yöntem önerisi olarak sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *anlamsal ağ analizi; bireyselleştirilmiş eğitim programı; öğrenci tercihi; öz belirleme; zihinsel yetersizlik*

K A Y N A K Ç A

Grimmer, J., & Stewart, B. M. (2013). Text as data: The promise and pitfalls of automatic content analysis methods for political texts. *Political Analysis, 21*(3), 267–297. https://doi.org/10.1093/pan/mps028

Shogren, K. A., Wehmeyer, M. L., Palmer, S. B., Forber-Pratt, A. J., Little, T. J., & Lopez, S. (2015). Causal agency theory: Reconceptualizing a functional model of self-determination. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities, 50*(3), 251–263. https://doi.org/10.1177/215416471505000302

BİLDİRİ 129

Özel Gereksinimli Bireyler İçin Geliştirilen Mesleki İlgi Envanterleri: Dünyadaki Araçların Karşılaştırmalı Bir İncelemesi

Tuncay Çolak[1,*] & Zehra Atbaşı[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* tcolak1923@gmail.com

ÖZET

Problem Durumu: Mesleki ilgi envanterlerinin çoğunluğu sözel maddelere dayanır ve katılımcıdan üç işlemi sırayla ister; yazılı maddeyi okumak, betimlenen etkinliği zihninde canlandırmak, tercihini derecelendirme ölçeğine aktarmak (Su ve Rounds, 2014). Okuma güçlüğü, sınırlı sözel soyutlama ya da işlevsel olmayan dil kullanımı durumunda bu işlemlerin her biri ayrı bir engeldir (Elksnin ve Elksnin, 1993). ABD verilerine göre yetersizliği olan bireylerde istihdam oranı %22,8, yetersizliği olmayanlarda %65,2'dir (U.S. Bureau of Labor Statistics, 2026). İlgi değerlendirmesi, bu bireylerle yürütülen kariyer danışmanlığının başlangıç noktasıdır (Su ve Rounds, 2014). Ölçmedeki sınırlılık geçiş planlamasının dayanağını doğrudan zayıflatır. 1959'dan bu yana özgün araçlar geliştirilmiş (Geist, 1959), ancak bunlar tek bir çalışmada karşılaştırılmamıştır.

Amaç: Özel gereksinimli bireyler için geliştirilmiş mesleki ilgi envanterlerini beş boyutta karşılaştırmaktır. Bunlar; sunum ve yanıt formatı, kuramsal temel, hedef grubun tanımlanma biçimi, psikometrik yeterlik, norm grubu ve örneklem yapısı.

Yöntem: Çalışmanın yöntemi betimsel derlemedir. Araçlar iki ölçütle belirlenmiştir. Birincisi aracın iş becerisi, uyumsal davranış ya da iş işlevselliği değil doğrudan mesleki ilgiyi ölçmesidir. İkincisi hedef kitle tanımında özel gereksinimli bireylere ya da okuma sınırlılığına açıkça yer vermesidir. Ölçütleri karşılayan dokuz araç ve araç ailesi (GPII, AAMD-Becker RFVII, R-FVII ailesi, WRIOT/WRIOT2, PIC–CASE–VOC-TIES, PICS, AIA, SDS Form E, NVIS) 1959–2022 aralığında teknik kılavuzlar ve birincil kaynaklardan incelenmiştir (Becker, 1975, 2000; Brady, 2007, 2020; Elksnin ve Elksnin, 1993; Geist, 1959; Glutting ve Wilkinson, 2003; Holland, 1996; Jackson ve Marshall, 1997; Jastak ve Sarah, 1970; Synatschk ve Becker, 2020; Weißmann vd., 2022). Hedef kitle tanımında bu gruplara atıf yapmayan resimli envanterler (3IP, PDII, FIT, PVII, GMİE) kapsam dışı bırakılmıştır (Boerchi ve Magnano, 2015; Demir, 2020; Nurcahyo vd., 2019; Šverko vd., 2014).

Bulgular: Alan üç kuşağa ayrılmaktadır: 1959–1980, 1980–2000, 2000–günümüz. Uyaranın hareketli görüntü olduğu araçlar yalnızca ikinci kuşakta görülmekte, sonraki kuşaklarda sürdürülmemektedir. Zorunlu seçim kullanan araçlar bireyler arası karşılaştırmaya elverişli olmayan ipsatif puan üretmekte; yalnızca WRIOT2 normatif puan vermektedir. Kuramsal

temel dört öbeğe ayrılır: kuramsız-ampirik, Kuder, Holland'ın RIASEC modeli (Holland, 1997) ve RIASEC'in reddi (Weißmann vd., 2022). RFVII-3'ün 16 Kariyer Kümesi profili ile PICS'in Holland kodu arasında yayımlanmış bir dönüştürme tablosu yoktur. Beş araç gruba özgü, dört araç genel amaçlıdır. Genel amaçlı araçlarda hedef kitle tanımı ile norm örnekleminin bileşimi örtüşmemektedir. Dokuz araçtan yalnızca R-FVII ailesi yayıncıdan bağımsız doğrulamaya sahiptir (α = .68–.92; n = 35; Alevriadou vd., 2014). Hiçbir aracın sonuçları uzun dönemli istihdam göstergeleriyle ilişkilendirilmemiştir. Otizm spektrum bozukluğu ve çoklu yetersizlik için özgün araç bulunmamaktadır. Görme ve işitme yetersizliği yalnızca sözel betimleme önerisiyle ele alınmaktadır. Türkçe alan yazınında bu gruplarda geçerliği gösterilmiş bir envanter yoktur.

Sonuç ve Öneriler: Alan format bakımından çeşitlenmiş, kuramsal bakımdan dört çerçeveye bölünmüş, psikometrik bakımdan eşitsiz kalmıştır. Türk kültürüne uygun araç geliştirilmesi ve mevcut araçların yayıncıdan bağımsız ekiplerce yeniden değerlendirilmesi önerilmektedir. İlgi-çevre uyumunun iş doyumuyla ilişkisi zayıf olduğundan (Tsabari vd., 2005), sonuçların iş performansı ve işte kalıcılık ölçütleriyle boylamsal izlenmesi gerekir (Nye vd., 2012). İlgi envanterleri tek başına karar dayanağı değil, iş deneyimi gözlemleri ve nitel yöntemlerle birlikte kullanılan bir bileşendir.

Anahtar Kelimeler: *özel eğitim, mesleki ilgi envanteri, kariyer değerlendirmesi, geçiş planlaması*

BİLDİRİ 130

"Rapor Var, Sonrası?": RAM Uzmanlarının Gözünden Özel Gereksinimli Öğrencilerin Tanılama Sonrası İzleme ve Geçiş Süreçleri

Gülçin Çoban[1,*], Naim Çelebi[2], Kübra Özmen[2], Arzu Sarı[3], Gültaç Erfidan[4] & Ezgi Sumbas[5]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ankara Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[3]*Özel Eğitim Bölümü PhD, Ankara Üniversitesi*
[4]*Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*
[5]*Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, İnönü Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* gulcincoban444@gmail.com

ÖZET

Özel gereksinimli öğrenciler için eğitsel değerlendirme ve yönlendirme kararının alınması, eğitim hizmetlerinin yalnızca başlangıç aşamasını oluşturmaktadır. Bu kararların öğrencinin eğitim yaşantısına nasıl yansıdığının izlenmesi ve eğitim kademeleri arasındaki geçişlerde sürekliliğin sağlanması, özel eğitim hizmetlerinin etkililiği açısından önem taşımaktadır. Özellikle öğrencilerin değişen gelişimsel ve eğitsel gereksinimlerinin zamanında belirlenebilmesi, sunulan desteklerin işlevselliğinin değerlendirilebilmesi ve yeni eğitim ortamlarına geçişlerinin sağlıklı biçimde gerçekleştirilebilmesi açısından izleme sürecinin sürekliliği önemlidir. Bu süreçte RAM, okul ve aile arasında kurulan iş birliği ile öğrenciye ilişkin bilgi ve deneyimlerin eğitim ortamları arasında aktarılması, eğitsel kararların uygulamadaki karşılığının değerlendirilmesine olanak sağlayabilir. Bu araştırmanın amacı, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) görev yapan uzmanların deneyimlerinden hareketle özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel değerlendirme ve yönlendirme sonrasındaki izleme süreçlerini ve eğitim kademeleri arasındaki geçişlerini incelemek; süreçteki güçlü yönleri, kopuklukları ve geliştirilmesi gereken alanları belirlemektir.

Araştırma nitel araştırma yaklaşımıyla yürütülmektedir. Çalışma grubunun, RAM'larda görev yapan ve özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel değerlendirme ve yönlendirme süreçlerinde aktif rol alan yaklaşık 12–15 uzmandan oluşması planlanmaktadır. Katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenecektir. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmaktadır. Görüşmelerde; eğitsel değerlendirme ve yönlendirme sonrasında öğrencilerin izlenmesi, öğrencilerin okuldaki durumlarına ilişkin RAM'a ulaşan geri bildirimler, eğitim kademeleri arasındaki geçişlerde karşılaşılan güçlükler, öğrenciye ilişkin bilgi ve belgelerin yeni eğitim ortamına aktarılması, RAM-okul-aile iş birliği, sürecin iyi ve aksayan uygulama örnekleri ile sistemin geliştirilmesine yönelik uzman önerileri ele alınmaktadır. Uzmanların doğrudan saha deneyimlerine odaklanılmasıyla, izleme ve geçiş süreçlerinin yalnızca mevcut uygulamalar

açısından değil, uygulayıcıların karşılaştıkları güçlükler ve geliştirdikleri çözüm yolları açısından da değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle çözümlenecektir.

Analiz sonucunda RAM uzmanlarının deneyimleri; tanılama ve yönlendirme sonrası izleme, kurumlar arası bilgi ve geri bildirim akışı, eğitim kademeleri arasındaki geçişler ve RAM-okul-aile iş birliği bağlamında incelenecektir. Katılımcıların deneyimlerinden hareketle sürecin işlevsel yönleri ile uygulamada karşılaşılan güçlükler belirlenecek; izleme ve geçiş süreçlerinde yaşanan kopuklukların olası kaynakları değerlendirilecek ve sistemin geliştirilmesine ilişkin uzman önerileri ortaya konulacaktır. Ayrıca iyi işleyen ve aksayan uygulama örneklerinin karşılaştırılması yoluyla izleme ve geçiş süreçlerini kolaylaştıran ya da güçleştiren uygulamaların belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma sonucunda, özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel değerlendirme ve yönlendirme kararından sonraki eğitim süreçlerinin sürekliliğine ilişkin mevcut uygulamaların RAM uzmanlarının saha deneyimleri üzerinden değerlendirilmesi beklenmektedir. Elde edilecek sonuçların, özellikle RAM-okul-aile arasındaki bilgi ve geri bildirim akışının güçlendirilmesi, kademeler arası bilgi aktarımının sürekliliğinin sağlanması ve tanılama/yönlendirme sonrasında sistematik izleme mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik uygulama önerileri sunması öngörülmektedir. Bunun yanı sıra uzmanların sahadan aktardıkları deneyim ve önerilerin, izleme ve geçiş süreçlerinde kurumlar arası görev ve sorumlulukların daha açık biçimde ele alınmasına katkı sağlaması beklenmektedir. Bu yönüyle çalışmanın, özel eğitim hizmetlerinde yalnızca eğitsel değerlendirme ve yönlendirme kararına değil, karar sonrasındaki eğitimsel sürekliliğe odaklanarak alandaki uygulamaların geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *eğitsel değerlendirme ve yönlendirme, geçiş süreçleri, izleme, özel eğitim, Rehberlik ve Araştırma Merkezi*

Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocukların Okul Öncesinden İlkokula Geçiş Sürecinin İncelenmesi: Çoklu Durum Analizi

Cemre Uludağ Boz[1,*], Kübra Adıgüzel Kaya[2], Elif Şanlı[3] & Yasemin Ergenekon[4]

[1]*Zihin Engelliler Eğitimi Doktora Programı, Anadolu Üniversitesi*
[2]*Erken Çocuklukta Özel Eğitim, Anadolu Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi*
[4]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* cemreuludagboz@anadolu.edu.tr

ÖZET

Okul öncesinden ilkokula geçiş, çocuklar için yalnızca eğitim kademesinde değişiklik değil, aynı zamanda fiziksel çevre, rutinler, öğretmen beklentileri ve sosyal ilişkiler bakımından da değişimin yaşandığı bir süreçtir. Gelişimsel yetersizliği (GY) olan çocuklar bu süreçte bireysel gereksinimlerinin yanı sıra destek hizmetlerindeki süreklilik kesintisi, kurumlar arası iletişim ve aile katılımının yeterli olmamasına ilişkin güçlüklerle karşılaşabilmektedirler. Bu araştırmanın amacı, GY olan çocukların okul öncesi eğitimden ilkokul birinci sınıf bütünleştirme uygulamasına geçiş süreçlerini her bir durumda ebeveyn, okul öncesi öğretmeni ve sınıf öğretmeni görüşleri ile Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) belgeleri doğrultusunda incelemek, durumlar arasında da benzerlik ve farklılıkları belirlemektir. Araştırma nitel araştırma desenlerinden bütüncül çoklu durum çalışması olarak yürütülmüştür. Her bir çocuk, okul öncesindeki son eğitim yılından 2025-2026 eğitim-öğretim yılı birinci sınıfın sonuna kadar olan geçiş süreciyle sınırlandırılmış bağımsız bir durum olarak ele alınmıştır. Ölçüt örnekleme yoluyla belirlenen dokuz duruma; dokuz ebeveyn, sekiz okul öncesi öğretmeni ve yedi farklı sınıf öğretmeni olmak üzere toplam 24 kişi katılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre dokuz durumun tamamında akademik becerilere yönelik hazırlık çalışmalarından söz edilmiştir. Ancak bireyselleştirme düzeyi ve uygulamaların kapsamı durumlara göre farklılaşmıştır. Sosyal ve iletişim alanına ilişkin bulgular tüm durumlarda yer almakla birlikte günlük yaşam becerileri yalnızca üç, psikomotor beceriler ise dört durumda bildirilmiştir. Yeni okulun, sınıfın veya öğretmenin geçiş öncesinde GY olan çocuğa ve ailesine sistematik biçimde tanıtıldığı bir uygulamaya rastlanmamıştır. Okul ortamının tanıtımı yalnızca iki durumda ilkokula başladıktan sonra gerçekleştirilmiştir. Çocukların bireysel özelliklerine ilişkin paydaş görüşleri özellikle ifade edici dil gibi doğrudan gözlenebilen alanlarda örtüşürken akademik yeterlik, davranış ve hazırbulunuşluk değerlendirmelerinde farklılaşmıştır. Bazı çocukların ev ve okul ortamlarındaki performanslarının da birbirinden ayrıldığı görülmüştür. Kurumlar arası iletişim ve bilgi aktarımında kopukluk olduğu görülmüştür. Yalnızca bir durumda geçiş öncesi gözlem ve portfolyo aktarımı bildirilmiştir. Bazı durumlarda okul öncesi kayıtları ve

belgeleri ilkokula ulaşmamış, bu bilgi eksikliğini çoğunlukla aileler gidermeye çalışmıştır. Ayrıca ebeveynler BEP toplantılarına davet edilmediklerini belirtmiştir. İlkokula başlama ertelemesi, okul öncesi eğitimi uzatma ve sınıf tekrarı kararları tanılama süreçleri, yaşa ilişkin uygulamalar ve aile görüşlerine bağlı olarak farklı biçimlerde uygulanmıştır. Dokuz durumdan yalnızca ikisine ait BEP dokümanına ulaşılabilmiş ve bu belgelerde geçiş ya da oryantasyona ilişkin amaçlara rastlanmamıştır. Tanılama ve BEP süreçlerindeki gecikmeler, kalabalık sınıflar, yardımcı destek personel eksikliği ve destek eğitim hizmetlerine erişimdeki farklılıklar geçişi güçleştiren kurumsal etmenler olarak ortaya çıkmıştır. Bulgular ülkemizde GY olan çocukların okul öncesinden ilkokula geçiş sürecinin yasal mevzuatla belirlenmiş, standart ve bütüncül bir kurumsal protokolden çok öğretmenlerin ve ailelerin kişisel çabalarına bağlı olarak yürütüldüğünü göstermektedir. Geçişin daha olumlu ilerlediği durumlarda çocuğun hazırbulunuşluğunun, bireyselleştirilmiş desteğin ve paydaşlar arası iletişimin birlikte bulunduğu görülmüştür. Bu doğrultuda geçiş öncesi okul ve sınıf tanıtımlarının planlanması, BEP ve öğrenci bilgilerinin kurumlar arasında güvenli biçimde aktarılması, ailelerin karar süreçlerine etkin katılımının sağlanması ve akademik becerilerin yanı sıra sosyal, iletişim, günlük yaşam ve uyum becerilerini kapsayan geçiş planlarının hazırlanması ve bunun yasal mevzuatta yer alması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Gelişimsel yetersizliği olan çocuklar, okul öncesinden ilkokula geçiş, paydaş görüşleri, doküman incelemesi, çoklu durum analizi*

İş Yaşamında Öz-Belirleme: Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Yetişkinlerin ve Ebeveynlerinin Görüşleri

Esra Orum Çattık[1,*], Tahir Mete Artat[2] & Yasemin Ergenekon[3]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bartın Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* eocattik@ogu.edu.tr

ÖZET

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireylerin eğitim ve geçiş hizmetlerine erişimleri artmasına rağmen, beceri ve yeteneklerine uygun bir işe yerleşmeleri ve istihdamlarını sürdürülebilir biçimde devam ettirmeleri önemli bir güçlük olmaya devam etmektedir. İş yaşamında başarı, mesleki becerilerin yanı sıra hedef belirleme, karar verme, problem çözme, kendini savunma ve iş performansını yönetme gibi öz-belirleme becerileriyle de ilişkilidir. Ancak bu becerilerin iş ortamlarında sergilenmesi bireysel özellikler, aile tutumları, işyeri uygulamaları ve çevresel desteklerden etkilenmektedir. Bu araştırmanın amacı, OSB olan yetişkinlerin ve ebeveynlerinin iş yaşamındaki öz-belirleme deneyimlerini incelemek ve bu deneyimleri etkileyen bireysel ve çevresel etmenleri belirlemektir.

Fenomenolojik desen kullanılarak yürütülen bu araştırmanın katılımcıları, ölçüt örnekleme yoluyla belirlenen, farklı sektörlerde çalışan ve OSB tanısına sahip 9 yetişkin ile 6 ebeveynden oluşmaktadır. OSB olan katılımcılar 27 ile 36 yaşları arasında olup ofis hizmetleri, üretim ve paketleme, yiyecek hizmetleri, montaj ve perakende alanlarında çalışmaktadır. Katılımcıların iş deneyimleri 2 ile 11 yıl arasında değişmektedir. Veriler, yetişkinler ve ebeveynler için ayrı ayrı geliştirilen yarı-yapılandırılmış görüşme formlarıyla toplanmıştır. Görüşmeler yüz yüze ve çevrim içi olarak gerçekleştirilmiş; ses kayıtları kelimesi kelimesine yazıya aktarılmıştır. Elde edilen veriler tematik analiz yoluyla çözümlenmiş ve kodlayıcılar arası görüş birliği %96 olarak hesaplanmıştır. İnandırıcılığı artırmak amacıyla uzman görüşü, katılımcı doğrulaması, araştırmacı yansıtıcılığı ve ortak veri analizi süreçlerinden yararlanılmıştır.

Analiz sonucunda "kariyer beklentileri ve istihdam amaçları", "çalışma motivasyonu", "iş yerinde problem çözme", "iş yerinde ayrımcılık ve kendini savunma" ve "iş performansını yönetme" olmak üzere 5 tema belirlenmiştir. Katılımcılar çalışmayı bağımsız yaşamın ve yetişkinliğin önemli bir aracı olarak görürken, çalışma motivasyonlarının çoğunlukla aile beklentileri, ekonomik gereklilikler ve alternatiflerin sınırlılığı gibi dışsal etmenlere dayandığı görülmüştür. Katılımcıların iş yerinde karşılaştıkları sorunları bağımsız olarak çözmek yerine çalışma arkadaşları, yöneticiler veya ailelerinden destek aldıkları

belirlenmiştir. Ayrımcılığa uğrama, haksız davranışlar karşısında sessiz kalma ve haklarını savunurken ebeveyn desteğine gereksinim duyma öne çıkan diğer bulgulardır. İş performansının yönetiminde belirsiz görev beklentileri, değişken iş rutinleri, sınırlı öz-izleme ve yönetici geri bildirimine bağımlılık belirleyici olmuştur.

Sonuçlar, OSB olan yetişkinlerin önemli öz-belirleme becerilerine sahip olmalarına rağmen bu becerileri iş yaşamında kullanmalarının aile uygulamaları, işyeri koşulları ve örgütsel desteklerden etkilendiğini göstermektedir. Öz-belirlemenin yalnızca bireysel bir özellik olarak değil, bireysel yeterliklerle çevresel fırsatların etkileşimi sonucunda gelişen dinamik bir süreç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Mesleki rehabilitasyon ve geçiş programlarında doğal iş ortamlarında hedef belirleme, problem çözme, kendini savunma, öz-izleme ve bağımsız karar verme fırsatlarının sunulması önerilmektedir. Ayrıca ailelerin özerkliği destekleyici yaklaşımlar konusunda bilgilendirilmesi ve işverenlere makul düzenlemeler, etkili iletişim ve özerkliği destekleyici işyeri uygulamaları hakkında eğitim verilmesinin önemli olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm spektrum bozukluğu, öz belirleme, istihdam, mesleki eğitim, nitel araştırma*

BİLDİRİ 133

Yüksek Potansiyelli Öğrencilerin İklim Değişikliği Farkındalıkları ile Eko-Anksiyete Düzeyleri Arasındaki İlişkide Bilişsel Esnekliğin Rolü

Mine Bilge Bilgibir[1,*] & Yakup Doğan[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Kilis 7 Aralık Üniversitesi*
[2]*Fen Bilgisi Öğretmenliği, Kilis 7 Aralık Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* bilgemine65@gmail.com

ÖZET

Yüksek potansiyel kavramı Renzulli'nin (1978) Üç Halka Modeline göre, ortalamanın üzerinde genel yetenek, yüksek düzeyde göreve adanmışlık ve yaratıcılık boyutlarının kesişiminde ortaya çıkan bir özellikler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bu modele göre yüksek potansiyelli bireyler yalnızca zekâ testi puanlarıyla değil, aynı zamanda akademik motivasyonları, ısrarcılıkları ve özgün problem çözme becerileriyle de tanımlanmaktadır. Türkiye'de fen liseleri, merkezi bir sınav sistemiyle akademik olarak üst düzey performans gösteren, analitik düşünme ve problem çözme becerileri gelişmiş öğrencileri bünyesinde barındırması nedeniyle (Türk, 2018), Renzulli'nin kuramsal çerçevesindeki "ortalamanın üzerinde yetenek" ve "göreve adanmışlık" bileşenlerini büyük ölçüde karşılayan bir öğrenci profiline sahiptir (Çitil, 2020). Bu bağlamda fen lisesi öğrencileri, alan yazında yüksek potansiyelli/üstün zekâlı öğrenci popülasyonunu temsil eden bir örneklem grubu olarak değerlendirilebilmektedir (Bal, 2020; Bilgiç & Ataman, 2020). Bu bilişsel donanımın yanı sıra, yüksek potansiyelli öğrencilerin duyuşsal açıdan da kendine özgü bir hassasiyet profiline sahip olduğu bilinmektedir (Ackerman, 2009; Dabrowski, 1964). Aşırı duyarlılık (overexcitability) ve varoluşsal kaygıya yatkınlık gibi özellikler, bu öğrencilerin küresel ölçekli krizlere karşı akranlarına kıyasla daha yoğun duygusal tepkiler geliştirebileceğini düşündürmektedir. Küresel iklim krizinin görünürlüğünün artmasıyla birlikte, gelecek nesillerin bu krize dair bilgi ve algı düzeylerinin artması, beraberinde çevreye ve ekosistemin sürdürülebilirliğine yönelik varoluşsal bir kaygı biçimi olan eko-anksiyeteyi de gündeme getirmektedir (Innocenti ve ark., 2025; Léger-Goodes ve ark., 2022). Yüksek potansiyelli öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal duyarlılıkları göz önüne alındığında, bu ilişkinin hangi koşullarda güçlenip hangi koşullarda zayıfladığının anlaşılması, alan yazına ve uygulamaya katkı sağlayacaktır.

Bu araştırmanın amacı, yüksek potansiyelli lise öğrencilerinin iklim değişikliği farkındalıkları ile eko-anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin düzenleyici (moderator) bir role sahip olup olmadığını incelemektir. Bu bağlamda, bilişsel esnekliğin; öğrencinin kriz durumlarında daha da kötüleştirici düşünceler yerine alternatif senaryolar

üretebilme becerisi olarak, farkındalığın anksiyeteye dönüşüm sürecini düzenleyici bir mekanizma işlevi görüp görmediği test edilmiştir.

Araştırma, ilişkisel tarama modelinde desenlenmiştir. Araştırmanın örneklemini, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olan Kilis, Gaziantep ve Van illerindeki fen liselerinde öğrenim gören yüksek potansiyelli lise öğrencileri oluşturmaktadır. Veri toplama araçları olarak Gönen, Deveci ve Aydede (2023) tarafından geliştirilen "İklim Değişikliği Farkındalık Ölçeği", Erzen ve Taşdemir (2024) tarafından geliştirilen "Eko-Anksiyete Ölçeği Lise Formu" ve Çelikkaleli (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan "Bilişsel Esneklik Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde, değişkenler arasındaki düzenleyici etkiyi test etmek amacıyla Hayes'in PROCESS Makro (Model 1) analizi kullanılmıştır.

Analizler sonucunda iklim değişikliği farkındalığının eko-anksiyete düzeyini anlamlı şekilde yordaması ve bilişsel esneklik düzeyi yüksek olan öğrencilerde bu ilişkinin daha zayıf seyretmesi beklenmektedir. Bir başka deyişle, bilişsel esnekliğin, farkındalık düzeyi yüksek öğrencilerde eko-anksiyeteye karşı koruyucu/düzenleyici bir işlev görmesi beklenmektedir.

Araştırma bulgularının, yüksek potansiyelli öğrencilere yönelik iklim okuryazarlığı programlarının yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı kalmaması, bilişsel esneklik becerilerini geliştirmeye yönelik müdahale bileşenlerini de içermesi gerektiğine dair uygulayıcılara ve program geliştiricilere yol gösterici olması beklenmektedir. Bu doğrultuda, Fen Liselerinde görev yapan psikolojik danışmanlar ve fen eğitimcileri tarafından yüksek potansiyelli öğrencilerin zihinsel katılıklarını esnetecek, alternatif rasyonel çözümler üretmelerini sağlayacak rehberlik ve psikoeğitim programlarının entegre edilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yüksek Potansiyelli Öğrenciler, İklim Değişikliği Farkındalığı, Eko-Anksiyete, Bilişsel Esneklik, Düzenleyici Rol*

Ebeveynlerin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarına Çevrim İçi Güvenlik Becerilerinin Öğretimine İlişkin Görüş, Deneyim ve Önerileri

Tudem Fatma Kalkuz[1,*] & Seray Olçay[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Hacettepe Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ankara Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* tudemkalkuz@gmail.com

ÖZET

Amaç

Alan yazında otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireylerin güvenlik tehditlerine tipik gelişen akranlarına göre üç dört kat daha fazla maruz kaldıkları belirtilmektedir. Buna rağmen araştırmalar ebeveynlerin OSB olan çocuklarına güvenlik becerilerinin öğretimine yeterli ilgiyi göstermediklerini, hatta bu becerilerin öğretimini ihmal ettiklerini göstermektedir. Son yıllarda internet kullanımın yaygınlaşmasıyla birlikte en sık söz edilen güvenlik becerilerinin başında çevrim içi güvenlik becerileri gelmektedir. Alan yazında ebeveynlerin OSB olan çocuklarına çevrim içi güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin deneyim, görüş ve önerilerinin alındığı sınırlı sayıda araştırma olmakla birlikte Türkiye'de yapılmış bir araştırmanın olmadığı görülmüştür. Bu araştırmada da ebeveynlerin OSB olan çocuklarına çevrim içi güvenlik becerilerinin öğretimi konusundaki görüş, deneyimleri ve önerilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma belirli bir durumu, algıyı ve olayı bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmeye olanak sağlayan nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması deseniyle tasarlanmıştır. Araştırmada katılımcıların belirlenmesi aşamasına geçmeden önce Etik Kurul izni alınmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde ölçüt örnekleme tekniği kullanılmış ve OSB tanısı olan çocuğa sahip olma ölçütünü karşılayan 17 ebeveyn bu araştırmanın katılımcılarını oluşturmuştur. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Bu amaçla araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış, görüşme sorularının hazırlanması aşamasında ise özel eğitim alanında görev yapan üç uzmandan görüş alınmıştır. Ayrıca araştırmacı günlüğü tutularak görüşme verilerinin zenginleştirilmesi amaçlanmıştır. Verilerin analizinde ise içerik analizi kullanılmıştır.

Sonuçlar

Araştırmada elde edilen veriler çevrim içi ortamlarda güvenlik becerileri, çevrim içi güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin deneyimler, çevrim içi güvenlik becerilerinin öğretimine yönelik öneriler olmak üzere üç temada analiz edilmiştir. Araştırma bulguları

ebeveynlerin çevrim içi güvenlik becerilerinin tanımına ilişkin net bir bilgiye sahip olmadıklarını, çevrim içi güvenliğe yönelik riskleri doğru değerlendirseler de sistematik bir öğretim yürütmek yerine kontrol etme, kısıtlama ve uyarma gibi yollara başvurduklarını göstermiştir. Ek olarak ebeveynlerin çocuklarının çevrim içi güvenlik becerilerini öğrenebileceğine inandıkları ama çocuklarına çevrim içi güvenlik becerilerini öğretmeye ilişkin sınırlı deneyime sahip oldukları belirlenmiştir. Ebeveynler ayrıca bu becerilerin öğretiminde desteğe gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Son olarak ebeveynler çevrim içi güvenlik becerilerinin çocuklarına erken çocukluk döneminde, aile ve öğretmenin iş birliği ile hem okul hem de evde öğretilmesi gerektiğini bildirmişlerdir. Bulgular alan yazın bağlamında tartışılarak uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmada elde edilen veriler çevrim içi ortamlarda güvenlik becerileri, çevrim içi güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin deneyimler, çevrim içi güvenlik becerilerinin öğretimine yönelik öneriler olmak üzere üç temada analiz edilmiştir. Araştırma bulguları ebeveynlerin çevrim içi güvenlik becerilerinin tanımına ilişkin net bir bilgiye sahip olmadıklarını, çevrim içi güvenliğe yönelik riskleri doğru değerlendirseler de sistematik bir öğretim yürütmek yerine kontrol etme, kısıtlama ve uyarma gibi yollara başvurduklarını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: *Çevrim içi güvenlik, Ebeveyn Görüşleri, Otizm Spektrum Bozukluğu, Özel Eğitim*

BİLDİRİ 135

Ebeveynlerin Gözünden Özel Gereksinimli Çocuklarının Ergenlik Serüveni: Deneyimler Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Caner Sancı[1,*] & Emrah Gülboy[2]

[1]*Zihinsel Engellilerin Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi*
[2]*Gelişimsel Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* caner.sanci.94@gmail.com

ÖZET

Ergenlik dönemi, beraberinde getirdiği fiziksel, ruhsal ve sosyal değişimler nedeniyle bireylerin uyum sağlamakta güçlük çekebileceği kritik bir gelişimsel evredir. Bu süreç, tipik gelişim gösteren akranlarına kıyasla gelişimsel örüntüleri farklılaşan özel gereksinimli bireyler söz konusu olduğunda çok daha hassas ve karmaşık bir boyut kazanmaktadır. Özel gereksinimli bireyler, bedensel ve fizyolojik değişimleri anlamlandırmada ve bu dönüşümlere uyum sağlamada bilişsel ya da işlevsel sınırlılıklar nedeniyle önemli sorunlarla karşılaşabilmektedir. Dolayısıyla ergenliğe geçiş dönemi, hem özel gereksinimli bireyler hem de onların birincil bakım verenleri açısından çok boyutlu sorunları beraberinde getirmektedir. Bu dinamiklerden hareketle mevcut araştırma; özel gereksinimli bireylerin ergenlik sürecinde ailelerinin karşılaştıkları güçlükleri, deneyimledikleri olguları ve bu süreçte kendi yaşantısal ihtiyaçları doğrultusunda geliştirdikleri çözüm stratejilerini derinlemesine belirlemeyi amaçlamaktadır.

Bu araştırmada, nitel araştırma yaklaşımlarından bireylerin yaşantısal deneyimlerine ve anlamlandırma süreçlerine odaklanan fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Samsun ilinde ikamet eden ve ergenlik döneminde özel gereksinimli çocuğa sahip olan ebeveynler oluşturmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde, amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış ve çalışmanın dahil etme ölçütlerini karşılayan 19 ebeveyn araştırmaya dahil edilmiştir. Verilerin toplanmasında, katılımcıların deneyimlerini derinlemesine ortaya koymaya imkân tanıyan ve esnek bir yapı sunan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmelerden elde edilen nitel veriler, kod ve temaların sistematik bir şekilde düzenlenmesini sağlayan tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir.

Katılımcıların tanı alma sürecini zorlayıcı, şok edici, yorucu, üzücü ya da kaygısızlık olarak nitelendirdikleri; çocuklarının ergenliğe geçişini ise beden keşfi, iç çamaşırında lekelenmeler ve somatik değişimler yoluyla fark ettikleri belirlenmiştir. Bu geçiş dönemi ebeveynlerde üzüntü, şaşkınlık, sevinç, kanıksama ve öz-yönelimli öfke (kendine kızma) gibi heterojen duygusal tepkilere yol açarken; süreç içinde çocuklarda dış görünüşe özen gösterme, agresif tutumlar, duygudurum dalgalanmaları, olgunlaşma ve fiziksel dönüşümler gözlemlendiği aileler tarafından rapor edilmiştir. Ebeveynlerin en çok güçlük

çektiği alanlar toplumsal uyum, problem davranışlar, akademik beceriler ve duygudurum değişimleri olarak öne çıkarken; geleceğe yönelik kaygılarının mahremiyetin korunması, bağımsız yaşam, toplumsal entegrasyon ve akademik yetkinlikler üzerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Süreç yönetiminde pekiştireç kullanımı, uzman danışmanlığı, dikkat dağıtma ve sözel açıklama gibi stratejilere başvurulduğu ya da herhangi bir yöntemin tercih edilmediği görülmüş; benzer deneyime sahip ailelere yönelik ise sabırlı olmaları, profesyonel destek almaları, eğitime öncelik vermeleri, çocuklarını kabul ederek ilgi göstermeleri, gerektiğinde farmakolojik tedaviye başvurmaları ve çocukların özerkliğini kısıtlamadan dengeli bir denetim mekanizması kurmaları tavsiye edilmiştir.

Sonuç olarak, özel gereksinimli bireylerin ergenlik dönemi aileler açısından yüksek düzeyde psikososyal uyum ve direnç gerektiren dinamik bir süreçtir. Bu süreçte ebeveynlerin desteklenmesi, kendilerine psikolojik mekanizmaların yanı sıra kriz anlarında uygulayabilecekleri işlevsel ve pratik müdahale stratejilerinin kazandırılması kurumsal ve toplumsal bir gerekliliktir. Özel gereksinimli ergenlerin yaşam kalitelerinin artırılması, aile, eğitim kurumları ve toplumsal çevre arasında sürdürülebilir bir iş birliğinin sağlanmasına bağlıdır. Bu bağlamda mevcut araştırma, özel gereksinimli çocuklara sahip ailelerin karşılaştıkları güçlükleri ve gereksinimleri derinlemesine ortaya koyarak alan yazına ve gelecekteki politikalara katkı sağlama niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Özel gereksinimli çocuklar, ergenlik dönemi, ebeveyn deneyimleri, fenomenoloji*

Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Okul Sonrası Geçiş Süreçlerinde Doğal ve Formal Destekler

Muhammed A. Karal[1,*], Neslihan Ünlüol Ünal[2], Adile Emel Sardohan Yıldırım[3] & Micah D. Klayman[4]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Sinop Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Akdeniz Üniversitesi*
[4]*Fine Arts, Humanities and Social Sciences (FAHSS), The University of Massachusetts At Lowell*

* *Sorumlu yazar:* muhammedkaral@gmail.com

ÖZET

Formal ve doğal destekler, iki farklı ancak sıklıkla birbiriyle bağlantılı biçimde var olan ve özel gereksinimli bireylerin uzun vadeli bağımsızlıklarını artırmada kritik önem taşıyan desteklerdir. Türkiye'de yapılan araştırmalar, bakım verenlerin sağladığı desteğin kullanılabilirliği ve kalitesinin yaşam kalitesiyle yakından ilişkili olduğunu (Sardohan Yıldırım vd., 2026), çünkü bakım verenlerin günlük yaşam ve sosyal katılımlar için gerekli desteği sıklıkla sağladıklarını göstermektedir (Sivrikaya ve Tekinarslan, 2013). Mevcut çalışmalar esas olarak zihinsel yetersizliği olan bireylerin (Aydın vd., 2026; Coşkun-Cenk vd., 2016; Kaya ve Cavkaytar, 2021; Yıldız ve Cavkaytar, 2023) ve onların bakım verenlerinin (Cavkaytar ve ark., 2012; Gören, 2015; Turan vd., 2023; Özdemir, 2025) destek gereksinimleri, destek kaynakları ve destek sistemleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Daha spesifik olarak, destek konusundaki çalışmalar genellikle ailelerin aldığı sosyal desteği incelemiştir (Arıcıoğlu ve Gültekin, 2017; Deveci ve Ahmetoğlu, 2018; Sivrikaya ve Tekinarslan, 2013; Türk vd., 2025). Bununla birlikte, zihinsel yetersizliği olan bireyler için doğal ve formal desteklerin birlikte nasıl işlediğini açıkça inceleyen araştırmalar sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, Türkiye'de zihinsel yetersizliği olan bireylerin ve bakım verenlerinin eğitim, istihdam ve bağımsız yaşam alanlarında doğal ve formal destekleri nasıl deneyimlediklerini inceleyerek bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda şu araştırma sorusu incelenmiştir: Çocuklar ve bakım verenleri eğitim, istihdam ve bağımsız yaşam alanlarında doğal ve formal destekleri nasıl tecrübe etmektedir?

Bu çalışmada, geçerli bilgi edinme yollarıyla ilgilenen epistemolojik bir yaklaşım kullanılmış (Feldman, 2003) ve ekolojik sistemler teorisinden (Bronfenbrenner, 1979) faydalanılmıştır. Yapılandırmacı bir perspektiften (Crotty, 1998), çocukların ve bakım verenlerinin doğal ve formal desteklere ilişkin deneyim aktarımları, toplumsal olarak konumlandırılmış bilgi edinme yolları olarak ele alınmıştır. Ekolojik sistemler teorisi, bu deneyimleri birbirleriyle bağlantılı sosyal ve kurumsal bağlamlar içine oturtmak için teorik bir mercek sağlamıştır. Bu yönelimle uyumlu olarak, katılımcıların eğitim, istihdam ve

bağımsız yaşamı kapsayan önceden tanımlanmış üç alandaki deneyimlerini keşfetmek amacıyla genel nitel bir yaklaşım (Lauterbach vd., 2022) kullanılmıştır. Katılımcılar, Türkiye'deki özel gereksinimli bireyler ile ilgili bir Sivil Toplum Kuruluşu'nun üyesi olan 14 bakım veren ve 6 çocuktan oluşmaktadır. Bakım verenlerin altısı, çalışmaya katılan çocukların bakım verenleridir. Veri toplama süreci, her gruba beşer sorunun yöneltildiği yarı yapılandırılmış görüşmeleri içermiştir. Bireysel olarak gerçekleştirilen görüşmeler ortalama 20 dakika sürmüştür. Tüm görüşmeler ses kaydına alınmış ve analiz için yazıya dökülmüştür. Eğitim, istihdam ve bağımsız yaşam olmak üzere önceden belirlenmiş üç üst kod genelinde katılımcıların deneyimlerini keşfetmek amacıyla tümdengelimsel ve tümevarımsal analizler birleştirilerek genel nitel bir yaklaşım (Lauterbach vd., 2022; Fife ve Gossner, 2024) uygulanmıştır. Nitel araştırmalarda, katılımcıların bakış açılarının doğru bir şekilde belgelenmesini ve temsil edilmesini sağlamak için güvenirlik ve inandırıcılık merkezdedir (Merriam, 2002). Bu kapsamda refleksif tartışmalar, meslektaş incelemesi ve katılımcı teyidi olmak üzere üç temel stratejiden yararlanılmıştır.

Bu çalışma; çocukların ve bakım verenlerinin eğitim, istihdam ve bağımsız yaşam alanlarında doğal ve formal destekleri nasıl deneyimlediklerini ortaya koymaktadır. Tümdengelimsel analiz yapısıyla uyumlu olarak bulgular bu üç alan etrafında organize edilmiş, tümevarımsal olarak geliştirilen alt kodlar ise her alanın altında sunulmuştur. Bulgular; okul müfredatı ile gerçek yaşamın mesleki talepleri arasında net bir boşluk olduğunu ve bu durumun bakım verenleri aradaki açığı kapatmaya zorladığını belirtmiştir. Bu nedenle, sıklıkla anneler olmak üzere aile üyelerinin, çocukların okula ve ders dışı etkinliklere katılımını tutarlı bir şekilde desteklediğini göstermiştir. Bulgular ayrıca, iş bulmanın çoğunlukla bakım verenlere ve onların kişisel ağlarına bağımlı olduğunu, bunun da uygun işlerin belirlenmesi ve güvence altına alınmasına yönelik geçiş desteğinin yetersizliğini ortaya koyduğunu göstermiştir. Birçok katılımcı çocuklarının günlük ev rutinlerindeki yetkinliklerini yüksek olarak tanımlamasına rağmen, bakım verenler ve çocukların çoğunluğu birlikte yaşamaya devam etmeyi tercih etmektedir. Bu kararın arkasındaki neden, yetersizliğin derecesi ve uzun vadeli bağımsızlıkta yaşam kalitesine ilişkin duyulan şüpheler olarak gösterilmektedir. Hem doğal hem de formal desteklerin varlığına rağmen katılımcılar; bakım verenler, okullar, iş yerleri ve kurumlar arasında sınırlı bir koordinasyon olduğunu açıklamışlardır. Destek eksikliği ve sınırlı koordinasyon, zihinsel yetersizliği olan bireyleri ayrımcılığa, haksız muameleye ve iş belirsizliğine/istikrarsızlığına karşı savunmasız bırakmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *zihinsel yetersizliği olan bireyler, formal destek, doğal destek, bakım verenler*

"Hak Mı Lütuf Mu?" Türkiye'de Özel Gereksinimli Çocukların Ailelerinin Kamusal Sosyal Yardımlara İlişkin Yaşantılarının Ekolojik Sistemler Kuramı Temelinde Analizi

Şahin Cincioğlu[1,*] & Buse Durgun[2]

[1]*Çocuk Gelişimi, Trakya Üniversitesi*

[2]*Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Özel Keşan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi*

* *Sorumlu yazar:* sahincincioglu@trakya.edu.tr

ÖZET

Bu araştırma, Türkiye'de özel gereksinimli çocuklara sahip ailelerin kamusal sosyal yardımlara ilişkin deneyimlerini ve bu yardımların aile dinamikleri üzerindeki etkilerini Ekolojik Sistemler Kuramı çerçevesinde derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenolojik (olgubilim) desen benimsenmiştir. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yoluyla belirlenen ve özel gereksinimli çocuğa sahip olan 12 anneden oluşmaktadır. Veriler, Ekolojik Sistemler Kuramı'nın katmanlarını (mikro, mezo, ekzo, makro ve kronosistem) kapsayacak şekilde hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilerin analizinde MAXQDA yazılımı kullanılarak tematik analiz tekniği uygulanmıştır. Araştırma bulguları beş temel sistem katmanında şekillenmiştir: Mikrosistemde; ebeveynlerin maddi gereksinimlerin karşılanmasındaki zorluklar olduğu ve ucu ucuna yeten bir yaşama sahip oldukları, özel eğitim, terapi ve rehabilitasyon hizmetlerinin sınırlılığı ve ebeveynlerin telafi çabalarının olduğu, ebeveynlerin ağır bakım yükü, sosyal izolasyon ve psikolojik ve duygusal tükenmişlik ile mücadele ettiği, sosyal desteklerin kesilmesi ihtimalini yarattığı kriz ve çöküş hissi ile karşı karşıya kaldıkları ortaya çıkmıştır. Mezzosistemde; sağlık, eğitim ve sosyal yardım kurumları arasındaki koordinasyon eksikliği, bürokratik engeller ve periyodik sağlık kurulu raporu yenileme süreçlerinin aileler üzerinde ciddi bir stres yarattığı saptanmıştır. Eksosistemde; mevzuattaki katı hane içi gelir kriterlerinin aileleri haksız kesintiler ve idari borçlarla karşı karşıya bıraktığı, mola evleri ve engelli ulaşımı gibi yerel destek mekanizmalarının yetersiz olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kamusal sosyal yardım mevzuatındaki katı gelir kriterleri ve 18 yaş sonrası güvencesizlik ebeveynlerin üzerinde yoğun bir baskı oluşturmaktadır. Makrosistemde; ailelerin sosyal yardımları vatandaşlık hakkı ile "lütuf algısı" arasında bir ikilem yaşadıkları, toplumun özel gereksinimli çocuklara yönelik ayrımcı tutumlarının ve "çocuğu sömürme" yönündeki ahlaki damgalamalarının aileleri görünmez olmaya ittiği tespit edilmiştir. Kronosistemde ise; yaş ilerledikçe artan bakım maliyetleri, ailelerin enflasyonist ortamla mücadele etmesini zora soktuğu

saptanmıştır. 18 yaş sonrası yasal güvencesizlikler, istihdam sorunları ve ebeveynlerin yaşlanmasıyla kronikleşen "benden sonra çocuğuma ne olacak" kaygısının öne çıktığı görülmüştür. Araştırma sonuçları, Türkiye'de özel gereksinimli çocuklara ve ailelerine sunulan kamusal sosyal yardımların gelir odaklı bir yapıda olduğunu, bu durumun yardımları anayasal bir haktan ziyade lütuf algısına hapsettiğini göstermektedir. Toplumun özel gereksinimli çocuğu olan ailelere yönelik damgalayıcı bakış ve eylemleri ailelerin sosyal izolasyon yaşamasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda toplumun bu ebeveynlere yönelik empati kurmaları sağlanmalı ve gerekli bilinçlendirme eğitimleri verilmelidir. Sosyal yardımların sadece ekonomik bir destek olarak değil, aile bütünlüğünü ve yaşam kalitesini koruyan bütüncül bir mekanizma olarak yeniden kurgulanması gerekmektedir. Bu bağlamda; katı gelir kriterlerinin esnetilmesi, kurumlar arası entegrasyonun sağlanması, mola evi gibi yerel bakım desteklerinin yaygınlaştırılması ve hak temelli, aile odaklı sosyal hizmet politikalarının geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Ekolojik sistemler kuramı, hak temelli yaklaşım, özel gereksinimli çocuklar, sosyal yardımlar, toplumsal damgalama*

Otizm Damgalama ve Bilgi Anketi İkinci Sürümünün (ASK-Q-2) Türkçeye Kültürlerarası Uyarlanması: Bir Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Neslihan Canpolat Çığ[1,*], Oğuzcan Çığ[2], Özlem Diken[3] & İbrahim Halil Diken[4]

[1]*Department of Special Education Teaching, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*
[2]*Okul Öncesi Öğretmenliği, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*
[3]*Research and Training Center For Individuals with Speech and Language Disorders, Anadolu University*
[4]*Research Institute For Individuals with Disabilities, Anadolu University*

* *Sorumlu yazar:* neslihancanpolatcig@gmail.com

ÖZET

Amaç

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), yaşam boyu destek gereksinimi yaratabilen nörogelişimsel bir durumdur ve tanı oranları son yıllarda belirgin biçimde yükselmiştir. ABD'de 16 bölgede yürütülen güncel izleme çalışması, sekiz yaşındaki her 31 çocuktan birinin otizm tanısı aldığını ortaya koymaktadır (Shaw vd., 2025). Aynı raporda bölgesel farklılıkların büyük ölçüde erken belirleme hizmetlerine erişim ve tanılama uygulamalarından kaynaklanabileceği vurgulanmaktadır. Bu durum, bilgi düzeyinin tanılama ve hizmete erişimle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Alanyazın, bilgi düzeyi ile damgalayıcı tutumlar arasında güçlü ve ters yönlü bir ilişkiye işaret etmektedir. Bilgiyi artırmayı hedefleyen müdahalelerin damgalamayı da belirgin biçimde azalttığı gösterilmiştir (Harrison vd., 2025). Damgalama, tanı süreçlerinin gecikmesine, ailelerin durumu gizlemesine ve otizmli bireylerin eğitime, istihdama ve toplumsal yaşama katılımının kısıtlanmasına yol açmaktadır (Younes vd., 2025). Bu nedenle bilgi ve damgalama düzeylerinin psikometrik açıdan güçlü araçlarla birlikte ölçülmesi hem araştırma hem de politika açısından önceliklidir.

Bu gereksinimden hareketle geliştirilen Otizm Damgalama ve Bilgi Anketi (Autism Stigma and Knowledge Questionnaire [ASK-Q]; Harrison vd., 2017), kültürlerarası kullanım için tasarlanmış 49 maddelik, iki seçenekli (katılıyorum/katılmıyorum) bir ölçme aracıdır. Araç etiyoloji, tanı/belirtiler ve tedavi alt boyutlarından oluşan bir toplam bilgi puanı ile bu boyutlarla örtüşen maddelerden oluşan bir damgalama alt boyutu üretmektedir (α = .88; Harrison vd., 2017). Bununla birlikte 13 ülkeyi kapsayan karşılaştırmalı çalışmada iç tutarlılık katsayıları .72 ile .87 arasında değişmiş (Harrison vd., 2023), bazı uyarlamalarda ise alt boyut düzeyinde düşük güvenirlik raporlanmıştır (Martino & Naqvi, 2023; Saade vd., 2023). Bu bulgular üzerine ölçek, dört ülkeden 5.064 yetişkinin verisiyle madde düzeyinde yeniden sınanmış; zayıf ve kültürel açıdan sorunlu maddeler ayıklanarak 36 puanlanabilir

maddeden oluşan, dört faktörlü yapısını koruyan ve alt boyut güvenirlikleri .81 ile .93 arasında değişen ikinci sürümü (ASK-Q-2) geliştirilmiştir (Harrison vd., 2025).

Türkiye, ölçeğin ilk sürümüyle yapılan uluslararası karşılaştırmalarda yer almış olsa da (Harrison vd., 2023), alanyazında OSB'ye ilişkin bilgi ve damgalamayı eş zamanlı ölçen, Türk kültürüne uyarlanmış ve psikometrik kanıtları raporlanmış bir araç hâlen bulunmamaktadır. Türkiye'de genel toplum (Rakap vd., 2022) ve sağlık personeli (Kılıçaslan vd., 2022) üzerinde yürütülen çalışmalar bilgi eksikliklerine dikkat çekse de tekil araştırmalara özgü araçlara dayandığından bulguların karşılaştırılması güçleşmektedir. Bu çalışmanın amacı, ASK-Q-2'nin Türkçeye uyarlanarak dil ve kapsam eşdeğerliğinin sağlanması ile geçerlik ve güvenirlik kanıtlarının ortaya konmasıdır.

Yöntem

Ölçek uyarlama deseninde kurgulanan bu psikometrik çalışmada, aracın geliştiricisinden gerekli izinler alınmış; güncel form, puanlama yönergesi ve çeviri kılavuzları temin edilmiştir. Uyarlama süreci, Bracken ve Barona'nın (1991) kültürlerarası test çevirisi ve doğrulaması için önerdiği yordam temel alınarak yürütülmektedir (ayrıca bk. Sousa & Rojjanasrirat, 2011). İlk aşamada, her iki dile hâkim olmanın yanı sıra alanın kavramlarına ve ölçme araçlarının biçimsel diline aşina iki çevirmen, maddeleri kolaylaştırma ya da sadeleştirme yoluna gitmeden, özgün formun yapı ve biçimine olabildiğince sadık kalacak biçimde Türkçeye çevirmektedir. İkinci aşamada, ölçeği daha önce görmemiş bir çevirmen tarafından kör geri çeviri yapılmakta; geri çeviri ile özgün form dilbilgisel yapı, kavram eşdeğerliği, sözcük karmaşıklığı ve anlam benzerliği ölçütleri açısından karşılaştırılmaktadır. Çeviri-geri çeviri döngüsü, iki form arasındaki farklar makul ölçüde azalana dek yinelenmekte; çevirmenlerin ifade tercihlerinde sabitlenmesi durumunda sürece yeni bir çevirmen eklenmektedir.

Üçüncü aşamada elde edilen form, özel eğitim, ölçme-değerlendirme ve Türk dili alanlarından uzmanların yer aldığı, farklı bölgelerden gelen iki dilli bir inceleme komisyonuna sunulmaktadır. Komisyon; yönerge ve maddelerin ifadesini değerlendirmekte, bölgeye özgü kullanımlar için parantez içi karşılıklar önermekte ve kapsam geçerlik oranlarını hesaplamaktadır. Bracken ve Barona'nın (1991) uyarısı doğrultusunda yalnızca kültürel açıdan adil olmadığı belirlenen maddeler üzerinde değişiklik yapılmakta, güç oldukları gerekçesiyle ayırt ediciliği yüksek maddelerin çıkarılmasından kaçınılmaktadır. Otizmi doğaüstü veya inanca dayalı nedenlere bağlayan ifadeler bu aşamada ayrıntılı olarak incelenmektedir; nitekim bu tür maddeler ASK-Q-2 geliştirilirken madde fonksiyonlarındaki farklılık nedeniyle çıkarılmış (Harrison vd., 2025), buna karşılık benzer inanışların bölgede yaygın olduğu raporlanmıştır (Younes vd., 2025). Komisyon onayının ardından farklı sosyoekonomik ve coğrafi kökenden 10-15 yetişkinle pilot uygulama yürütülecek; katılımcıların tereddüt, yanlış anlama veya beklenmedik tepkileri çeviri sorununun göstergesi sayılarak komisyona geri bildirilecektir.

Alan denemesinde öğretmenler, sağlık profesyonelleri, ebeveynler ve genel toplumdan en az 300 yetişkine çevrimiçi formlarla ulaşılması planlanmaktadır. Aracın iki kategorili

yapısı gereği yapı geçerliği, tetrakorik korelasyon matrisi üzerinden Ortalama ve Varyans Düzeltmeli Ağırlıklandırılmış En Küçük Kareler (WLSMV) kestirimiyle Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılarak sınanacak ve özgün formun dört faktörlü yapısının Türk örneklemindeki uyumu değerlendirilecektir. Güvenirlik kanıtları için KR-20 ve iki-dört hafta arayla test-tekrar test katsayıları hesaplanacak, madde güçlük (p) ve ayırt edicilik indeksleri incelenecektir. Bracken ve Barona'nın (1991) önerdiği tek dilli kültürlerarası doğrulama kapsamında betimsel istatistikler, iç tutarlılık katsayıları, alt boyutlar arası korelasyon örüntüleri ve maddelerin güçlük sıralaması özgün formun psikometrik verileriyle karşılaştırılacaktır. Ayrıca cinsiyet ve meslek gruplarına göre ölçme değişmezliği test edilerek alan profesyonelleri ile genel toplum puanları üzerinden bilinen gruplar geçerliği incelenecektir. İlgili üniversitenin etik kurul onayı kapsamında yürütülen çalışmada veriler gönüllülük esasıyla ve kimlik bilgisi içermeyecek biçimde toplanacaktır.

Bulgular

Çalışma hâlen uyarlama aşamasındadır, veri toplama süreci tamamlanmamıştır. Bildiri sunumunda çeviri-geri çeviri döngüsündeki uzlaşı kararları, komisyon değerlendirmeleri sonucunda revize edilen kültürel maddeler ve pilot uygulama çıktıları paylaşılacaktır. Ayrıca ön örneklemden hesaplanan madde istatistikleri ve ilk iç tutarlılık bulguları sunulacaktır. Alanyazın ışığında tanı/belirtiler alt boyutunda yüksek, etiyoloji alt boyutunda ise daha düşük katsayılar beklenmektedir (Younes vd., 2025).

Sonuç ve Tartışma

Çalışma tamamlandığında, otizme yönelik bilgi düzeyi ile damgalayıcı tutumları uluslararası ölçütlerle karşılaştırılabilir biçimde ölçen güncel bir araç Türkçe alanyazına kazandırılacaktır. Türkçe formun; öğretmen yetiştirme ve hizmet içi eğitim programlarının şekillendirilmesinde, farkındalık kampanyalarının etkililiğinin sınanmasında ve damgalamayı önleyici müdahalelerin değerlendirilmesinde kullanılması beklenmektedir. Ayrıca bu uyarlama, ASK-Q-2'nin temsil edilmeyen kültürel bağlamlarda yeniden sınanmasına yönelik çağrıya (Harrison vd., 2025) Türkiye'den güçlü bir yanıt oluşturacak; böylece özel eğitim alanındaki küresel eğilimler ile ulusal gerçeklerin bir arada tartışılmasına zemin hazırlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: *bilgi düzeyi, damgalama, kültürlerarası uyarlama, otizm spektrum bozukluğu, ölçek uyarlama*

K A Y N A K Ç A

https://docs.google.com/document/d/18b3cs3C3O4hTG1UMqhmEleknLJM7-M61/edit?usp=sharing&ouid=114152095633834531648&rtpof=true&sd=true

BİLDİRİ 139

Özel Gereksinimli Bireylerde Cinsel İstismar ve İhmal Olgusuna İlişkin Bilimsel Yayınların Bibliyometrik Analizi

Ceylan Cinal[1,*], Fırat Keser[2] & Arzu Tanrıverdi[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* ceylan.cinal@inonu.edu.tr

ÖZET

Cinsel istismar ve ihmal, özel gereksinimli bireylerin yaşamında çoğu zaman görünmeyen ama derin izler bırakan ağır mağduriyet biçimleri arasında yer almaktadır. Bu bireyler; bilişsel ve iletişimsel sınırlılıkları, günlük yaşamda bakım verenlere olan yüksek bağımlılıkları ve toplumun onları çoğu kez ikinci plana iten tutumları nedeniyle akranlarına kıyasla çok daha kırılgan bir konumdadır. Cinsel istismarın yanı sıra; temel bakım ihtiyaçlarının karşılanmaması, duygusal desteğin sağlanmaması ve eğitsel-sosyal olanaklardan yoksun bırakılma biçiminde ortaya çıkan ihmal, çoğu zaman istismarla iç içe geçmekte ve mağduriyeti derinleştiren bir zemin oluşturmaktadır. Alanyazındaki çalışmalar, bu grubun hem cinsel istismara hem de ihmale maruz kalma oranının genel nüfusa göre daha yüksek olduğunu ortaya koymakla birlikte, mağduriyetin büyük bir bölümü hâlâ bildirilememekte ya da fark edilememektedir.

Son yıllarda konuya ilişkin bilimsel ilginin belirgin biçimde arttığı, farklı disiplinlerden araştırmacıların bu alana yöneldiği görülmektedir. Özel eğitim, psikoloji, sosyal hizmet, rehabilitasyon ve halk sağlığı gibi çeşitli alanlardan gelen çalışmalar, konuyu farklı kuramsal çerçeveler ve yöntemsel yaklaşımlarla ele almaktadır. Ancak bu artışa karşın, üretilen bilginin nasıl bir seyir izlediği, hangi ülkelerde ve hangi araştırma gelenekleri içinde yoğunlaştığı, hangi konuların ön plana çıkıp hangilerinin gölgede kaldığı sorularına bütüncül bir yanıt veren kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Özellikle ihmal boyutunun, cinsel istismarla birlikte ele alındığı bibliyometrik değerlendirmeler oldukça sınırlıdır. Oysa bir alanın nereye doğru ilerlediğini anlayabilmek, öncelikle o alanın geldiği yeri görebilmekle mümkündür.

Bu araştırmanın temel amacı; özel gereksinimli bireylerde cinsel istismar ve ihmal konusunda yayımlanmış açık erişimli bilimsel çalışmaların bibliyometrik yöntemlerle incelenerek alanın genel görünümünü, üretken yazar ve kurumları, ülkeler arası iş birliklerini, öne çıkan tematik yönelimleri ve henüz yeterince araştırılmamış konuları ortaya koymaktır. Böylece hem konu üzerinde çalışan araştırmacılara yol gösterici bir harita sunulması hem de gelecekte yapılacak çalışmalar için öncelikli alanların belirlenmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Bu hedefe ulaşmak için araştırmaların soruları şu şekilde belirlenmiştir:

- Cinsel ihmal ve cinsel istismar konularına göre araştırmaların dağılımı nasıldır?
- Araştırmalar hangi yıllarda yoğunlaşmıştır?
- Araştırmaların coğrafi dağılımı incelediğinde öne çıkan üretim merkezleri nerelerdir?
- Yazarların üretim ve etki düzeyleri nasıl bir dağılım göstermektedir?
- Araştırmalarda en sık kullanılan anahtar kelimeler nelerdir?
- Anahtar kelimelerin birlikte kullanımına dayalı olarak ortaya çıkan tematik kümeler ve ana konu odakları nelerdir?

Çalışma, betimsel bibliyometrik desende yürütülmüştür. Veriler, "Web of Science Core Collection" ve "Scopus" veri tabanlarından elde edilmiş; iki kaynaktan alınan kayıtlar birleştirilerek oluşturulmuştur. Tarama, konu alanında "özel gereksinimli bireyler + cinsel istismar/ ihmal" anahtar kelimeleri temel alınarak elde edilmiştir. Yalnızca hakemli özgün makaleler dahil edilmiş, açık erişim filtresi uygulanmış ve araştırma dili İngilizce olarak sınırlandırılmıştır. Tarama sonucunda 2001-2026 zaman aralığını kapsayan, 365 farklı kaynakta yayımlanmış toplam 706 doküman elde edilmiştir. Ham veri seti R programlama dili tabanlı bibliometrix paketine aktarılarak analiz edilmiştir. Çalışmada yıllık %19.10 olan büyüme oranı, toplam 3.241 yazar, doküman başına ortalama 5.13 yazar, %14.45 uluslararası ortak yazarlık oranı, doküman başına ortalama 26.15 atıf ve 5.64 ortalama doküman yaşı hesaplanmıştır. Ayrıca tanımlayıcı atıf analizleri, Lotka Yasası yazar üretkenliği, Ortak Yazarlık ağları, Ortak ağları, Çoklu Uyum Analizi ve Tematik Haritalama teknikleri kullanılmıştır.

Elde edilen bulgular, ilgili literatürün 2019 yılı sonrasında eksponansiyel bir büyüme trendi yakaladığını ortaya koymuştur. Alandaki en üretken ve akademik etkisi en yüksek dergilerin "Child Abuse & Neglect", "Journal of Interpersonal Violence" ve "Autism" olduğu tespit edilmiştir. Küresel atıf hiyerarşisi incelendiğinde, Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık'ın alanda öncü olduğu; kurumsal üretimin Batı merkezli üniversiteler tarafından yürütüldüğü görülmüştür. Lotka Yasası, yazarların %90'ından fazlasının tek yayınlı "geçici yazarlar" olduğunu, ortak yazarlık ağları ise bilimsel üretimin birbirinden izole araştırma kümeleri şeklinde ilerlediğini kanıtlamıştır. Kavramsal yapı analizleri, literatürün adli vakalardan klinik psikiyatrik vakara uzanan homojen bir yapıda olduğunu göstermiştir. Tematik haritalama bulgularına göre; "otizm" ve "çocuk istismarı" alanın temel dayanak noktalarını oluştururken; "zihinsel yetersizlik" ve "yakın partner şiddeti" gibi doğrudan savunmasızlık içeren konuların ana akıma entegre olamayarak "niş temalar" kadranında kısıtlı kaldığı belirlenmiştir.

Elde edilen bulgular, yetersizliği olan bireylerde istismar ve ihmal literatürünün kavramsal olarak zenginleşmesine rağmen, yapısal olarak sınırlılıkların olduğunu göstermektedir. Araştırmaların büyük çoğunluğu epidemiyolojik yaygınlık tespiti aşamasında kalmıştır; koruyucu stratejiler, cinsel eğitim ve kanıta dayalı müdahale çalışmalarında ciddi bir literatür boşluğu bulunmaktadır. Gelecekteki çalışmaların, durum tespiti yapan betimsel tasarımlardan ziyade, gelişmekte olan ülkeleri de kapsayan

kültürlerarası ortaklıklara ve deneysel müdahale araştırmalarına yönelmesi alanın gelişimi için önemlidir.

Anahtar Kelimeler: *Özel gereksinimli birey, cinsel istismar, ihmal, bibliyometrik analiz*

BİLDİRİ 140

OSB Olan Çocukların Duyusal Uyaranlara Verdikleri Tepkilerin Günlük Yaşam ve Toplumsal Katılım Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi

Işıl Terzioğlu

Özel Eğitim Öğretmenliği, Sinop Üniversitesi

E-posta: iterzioglu@sinop.edu.tr

ÖZET

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklarda duyusal uyaranlara aşırı tepki verme, yetersiz tepki verme veya belirli duyusal özelliklere olağandışı ilgi gösterme gibi farklılıklar yaygın olarak gözlemlenmektedir (Ben-Sasson vd., 2019; Tomchek & Dunn, 2007). İşitsel, görsel, dokunsal, tat-koku, vestibüler ve proprioseptif alanlarda ortaya çıkabilecek bu farklılıklar; çocuğun öz bakım, beslenme, uyku, oyun ve eğitim yaşantısını ayrıca aile rutinlerini ve toplumsal katılımını da etkileyebilmektedir (Ismael vd., 2018; Schaaf vd., 2011). Bu araştırmanın amacı, OSB olan çocukların duyusal uyaranlara verdikleri tepkilerin günlük yaşam ve toplumsal katılım üzerindeki etkilerini ebeveyn görüşlerine dayalı olarak incelemektir. Araştırmada ayrıca ebeveynlerin kullandıkları çevresel düzenlemelerin ve baş etme stratejilerinin yanı sıra destek gereksinimlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma nitel araştırma yaklaşımı içinde olgubilim deseninde planlanmıştır. İncelenen olgu, OSB olan çocukların duyusal tepkilerinin günlük yaşam ve toplumsal katılım bağlamında ebeveynler tarafından nasıl deneyimlendiğidir. Araştırmanın çalışma grubunu, OSB tanısı uzman tarafından konmuş bir çocuğun birincil bakımını üstlenen 15-20 ebeveyn oluşturacaktır. Katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yoluyla belirlenecektir. Araştırmaya 18 yaşını tamamlamış, çocuğunun son altı aydaki duyusal tepkilerini gözlemlemiş, Türkçe iletişim kurabilen ve gönüllü katılım gösteren ebeveynler dahil edilecektir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin gerçekleştirileceği 8-10 ebeveyn ise çocukların ve ailelerin farklı özellikleri dikkate alınarak maksimum çeşitlilik örneklemesiyle seçilecektir.

Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen beş veri toplama aracı kullanılacaktır. Ebeveyn ve çocuk bilgi formu ile katılımcılara ve çocuklarına ilişkin tanımlayıcı bilgiler elde edilecektir. Duyusal uyaranların günlük yaşama etkileri kontrol listesi aracılığıyla çocukların farklı duyusal alanlardali tepkilerinin görülme sıklığı ve günlük yaşama etkisi ebeveyn bildirimine dayalı olarak incelenecektir. Günlük yaşam ve toplumsal katılım bölümünde duyusal tepkilerin öz bakım, beslenme, uyku, ev içi rutinler, eğitim ortamları, sosyal etkinlikler ve toplum içinde bulunma üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Son bir ayda yaşanan belirgin duyusal olay formu ile ebeveynlerden somut bir olayın bağlamını, tetikleyici uyaranı, çocuğun tepkisini, uyguladıkları müdahaleyi ve olayın sonucunu

açıklamaları istenecektir. Yarı yapılandırılmış ebeveyn görüşme formu ise bu araçlardan elde edilen bilgileri derinleştirmek, duyusal tepkilerin aile yaşamına yansımalarını, toplumsal katılımı sınırlandıran durumları, kullanılan stratejileri ve destek gereksinimlerini ayrıntılı biçimde incelemek amacıyla kullanılacaktır. Araçlar kapsam ve anlaşılırlık yönünden uzman görüşleri doğrultusunda gözden geçirilecektir.

Bilgi formu ve kontrol listesinden elde edilen veriler betimsel istatistiklerle özetlenecek; böylece katılımcı özellikleri ile duyusal tepkilerin yoğunlaştıkları alanlar belirlenecektir. Belirgin duyusal olay formlarından ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen nitel veriler tematik analiz yoluyla çözümlenecektir. Görüşme kayıtları katılımcı onayı doğrultusunda yazıya aktarılacak, anonimleştirilecek ve sistematik biçimde kodlanacaktır. Araştırmacı günlüğü, kodlama kararlarının kayıt altına alınması ve uygun durumlarda katılımcı doğrulaması yoluyla araştırmanın güvenirliği desteklenecektir.

Araştırmanın duyusal tepkilerin çocukların günlük işlevselliği ve toplumsal katılımıyla ilişkisini aile yaşamının doğal bağlamı içinde ortaya koyması beklenmektedir. Bulguların ebeveynlerin baş etme stratejilerinin ve destek gereksinimlerinin belirlenmesine, aile merkezli müdahalelerin planlanmasına ve özel eğitim ile ergoterapi hizmetlerinin günlük yaşam gereksinimleri doğrultusunda düzenlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *otizm spektrum bozukluğu, duyusal uyaran, duyusal işlemleme, günlük yaşam, toplumsal katılım*

K A Y N A K Ç A

Ben-Gasson, A., Gal, E., Fluss, R., Katz-Zetler, N., & Cermak, S.A. (2019) Update of a meta-analysis of sensory symptoms in ASD: A new decade of research. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 49*(12), 4974-4996. https://doi.org/10.1007/s10803-019004180-0

Ismael, N., Lawson, L.M., & Hartwell, J. (2018) Relationship between sensory processing and participation in daily occupations for children with autism spectrum disorder: A systematic review of studies that used Dunn's sensory processing framework. *American Journal of Occupational Therapy, 72*(3), 7203205030p1-72032025030p9. https://doi.org/10.5014/ajot.2018.024075

Schaaf, R., Toth-Cohen, S., Johnson, S.L., & Benevides, T.W. (2011) The everyday routines of families of children with autism: Examining the impact of sensory processing dissiculties on the family. *Autism*, 15(3), 373-389. https://doi.org/10.1177/1362361310386505

Tomchek, S. D., & Dunn, W. (2007). Sensory processing in children with and without autism: A comparative study using the Short Sensory Profile. *American Journal of Occupational Therapy, 61*(2), 190-200. https://doi.org/10.5014/ajot.61.2.190

BİLDİRİ 141

Özel Yetenekli Öğrencilerde Akademik Mükemmeliyetçilik ile Pozitif Genç Gelişimi Arasındaki İlişkide Aile Desteği ve Olumlu Gelecek Beklentisinin Aracı ve Seri Aracı Rolü

Fatma Panay[1,*] & Ragıp Ümit Yalçın[2]

[1]*Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Atatürk Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* panayfatma06@gmail.com

ÖZET

Giriş ve Amaç

Pozitif genç gelişimi, gençleri onarılması gereken sorunlu bireyler olarak değil, uygun kaynaklarla desteklendiğinde topluma katkı sunabilecek potansiyeller olarak ele alan bir yaklaşımdır (Lerner vd., 2005). Yaklaşımın en yaygın kullanılan modeli yeterlilik, güven, karakter, duyarlılık ve ilişkiler alanlarından oluşan 5C modelidir (Geldhof vd., 2014). Özel yetenekli öğrenciler yüksek bilişsel kapasitelerinin yanında asenkron gelişim, çevrenin yoğun başarı beklentisi ve mükemmeliyetçilik gibi risk etkenleriyle karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle özel yetenekli öğrencilerin akademik gelişimin yanında psikososyal gelişimlerinin de desteklenmesi gerekmektedir. Akademik mükemmeliyetçilik bu grupta öne çıkan bir risk etkeni iken, aileden algılanan destek çevresel, olumlu gelecek beklentisi ise içsel bir koruyucu kaynak olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de özel yetenekli öğrencilerle yürütülen pozitif genç gelişimi çalışmaları çok sınırlıdır. Araştırmanın amacı, özel yetenekli öğrencilerde akademik mükemmeliyetçilik ile pozitif genç gelişimi arasındaki ilişkide aile desteği ve olumlu gelecek beklentisinin aracı ve seri aracı rolünü incelemektir.

Yöntem

Araştırma ilişkisel tarama modelinde yürütülmüştür. Çalışma grubunu 2024-2025 eğitim öğretim yılında Ankara ve Erzurum illerindeki Bilim ve Sanat Merkezlerinde öğrenim gören 301 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Veriler kişisel bilgi formu, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Gözden Geçirilmiş Formu'nun aile alt boyutu (Eker vd., 2001), Akademik Mükemmeliyetçilik Ölçeği (Odacı vd., 2017), Olumlu Gelecek Beklentileri Ölçeği (İmamoğlu, 2001) ve Pozitif Genç Gelişimi Ölçeği Kısa Formu (Geldhof vd., 2014; uyarlama: Yalçın, 2021) aracılığıyla çevrim içi ortamda toplanmıştır. Etik kurul onayı ile uygulama izni alınmış, on sekiz yaşından küçük katılımcıların velilerinden bilgilendirilmiş onam formu alınmıştır. Değişkenler arası ilişkiler Pearson momentler çarpımı korelasyon analiziyle, aracılık alt problemleri ise Hayes'in Model 6 prosüdürü ile test edilmiştir. Veri analizi için SPSS 26 paket programı ve aracılık analizleri için bu programın uzantısı olan PROCESS Makro 4.2 kullanılmıştır.

Bulgular

Akademik mükemmeliyetçilik; aile desteği (r = -,268), olumlu gelecek beklentisi (r = -,266) ve pozitif genç gelişimi (r = -,156) ile negatif yönde anlamlı ilişki göstermiştir. Aile desteği (r = ,511) ve olumlu gelecek beklentisi (r = ,502) ise pozitif genç gelişimiyle pozitif yönde ilişkilidir. Akademik mükemmeliyetçilik, aileden alınan sosyal destek ve olumlu gelecek beklentilerini kapsayan nihai model, pozitif genç gelişimindeki varyansın %41.0'ini açıklamaktadır (F(3, 297) = 68.860, p .05) anlamsızdır. Bu durum, aracı değişkenler üzerinden tam aracılık olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Elde edilen bulgular, akademik mükemmeliyetçiliğin pozitif genç gelişimi üzerinde doğrudan yordayıcı bir etkisinin olmadığını, etkinin aile desteği ve olumlu gelecek beklentisi üzerinden tam aracılıkla gerçekleştiğini göstermektedir. Akademik mükemmeliyetçiliğin kendisine odaklanmak yerine koruyucu kaynakların geliştirilmesine odaklanmak pozitif genç gelişimini desteklemektedir. Bu bulgulardan hareketle özel yetenekli öğrencilere yönelik Bilim ve Sanat Merkezlerinde yürütülen gelişimsel ve önleyici rehberlik çalışmalarının öğrenciyle birlikte aileyi de kapsayan, öğrencinin gelecek hedeflerini gerçekçi biçimde düzenlemesini destekleyen bütüncül bir yaklaşımla planlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *özel yetenekli öğrenciler, pozitif genç gelişimi, akademik mükemmeliyetçilik, aile desteği, olumlu gelecek beklentisi*

K A Y N A K Ç A

Eker, D., Arkar, H. ve Yaldız, H. (2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. Türk Psikiyatri Dergisi, 12, 17-25.

Geldhof, G. J., Bowers, E. P., Boyd, M. J., Mueller, M. K., Napolitano, C. M., Schmid, K. L., Lerner, J. V. ve Lerner, R. M. (2014). Creation of short and very short measures of the five Cs of positive youth development. Journal of Research on Adolescence, 24(1), 163-176. https://doi.org/10.1111/jora.12039

İmamoğlu, E. O. (2001). Need for cognition versus recognition: Self and family related correlates. (Yayımlanmamış makale). ODTÜ, Ankara, Türkiye.

Lerner, R. M., Lerner, J. V., Almerigi, J., Theokas, C., Phelps, E., Gestsdottir, S. vd. (2005). Positive youth development, participation in community youth development programs, and community contributions of fifth grade adolescents: Findings from the first wave of the 4-H study of positive youth development. Journal of Early Adolescence, 25(1), 17-71. https://doi.org/10.1177/0272431604272461

Odacı, H., Kalkan, M. ve Çikrıkci, Ö. (2017). Akademik mükemmeliyetçilik ölçeğinin geliştirilmesi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(1).

Yalçın, R. Ü. (2021). Ergenlerde pozitif genç gelişiminin bireysel ve okul ile ilgili faktörler açısından incelenmesi (Tez No. 668294) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Benim İçin Boş Yer Var mı? Zihinsel Yetersizliği Olan Genç Yetişkinlerin Ulaşımla İlgili Deneyimleri

Sima Mart[1,*] & Fidan Güneş Gürgör Kılıç[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İstanbul Kültür Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* s.mart@iku.edu.tr

ÖZET

Amaç

Bağımsız hareketlilik, zihinsel yetersizliği olan bireylerin toplumsal yaşama katılımı, öz-belirleme becerileri ve yaşam kalitesi açısından kritik olan bağımsız yaşam becerilerinden biridir. Özellikle büyükşehirlerde toplu taşıma; eğitim, istihdam, sağlık hizmetleri ve sosyal yaşama erişimin temel araçlarından biri olmakla birlikte, ulaşım sistemlerinin bağımsız kullanımı yalnızca fiziksel erişilebilirlikle sınırlı değildir. Yolculuğu planlama, uygun güzergâhı belirleme, ulaşım kartını kullanma, durakları takip etme, kalabalık ve gürültüyle baş etme, sosyal etkileşimleri yönetme ve beklenmedik değişikliklere uyum sağlama gibi çok boyutlu bilişsel, sosyal ve işlevsel beceriler gerektirmektedir. Bu araştırmanın amacı, İstanbul'da yaşayan zihinsel yetersizliği olan genç yetişkinlerin toplu taşıma deneyimlerini kendi bakış açılarından incelemek ve bu deneyimleri ebeveynler ile ulaşım hizmeti sunan sürücülerin görüşleriyle birlikte değerlendirerek bağımsız hareketliliği destekleyen ve sınırlandıran etmenleri bütüncül biçimde ortaya koymaktır.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenoloji deseniyle yürütülmüştür. Amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen katılımcı grubunu, İstanbul'da yaşayan, 21 ile 28 yaşları arasında zihinsel yetersizliği olan dokuz genç yetişkin, yedi ebeveyn ve özel gereksinimli bireylere ulaşım hizmeti sunan üç şoför olmak üzere toplam 19 katılımcı oluşturmuştur. Veriler, üç katılımcı grubu için ayrı olarak geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla toplanmıştır. Bireysel görüşmelerin toplam kayıt süresi 296 dakikadır. Görüşmeler, sözcüğü sözcüğüne yazıya aktarılmış ve veriler Braun ve Clarke'ın altı aşamalı tematik analiz yaklaşımı doğrultusunda analiz edilmiştir. Katılımcı gruplarına özgü deneyimlerin korunabilmesi amacıyla görüşmeler başlangıçta ayrı ayrı kodlanmış, ardından araştırmacılar arasındaki ortaklıklar ve farklılıklar karşılaştırılarak bütüncül temalara ulaşılmıştır.

Bulgular

Analiz sonucunda bağımsızlık arzusu, güvenlik, refakat, ulaşım engelleri ve sistematik öğretim olmak üzere beş ana tema belirlenmiştir. Genç yetişkinler bağımsız seyahat etmeyi

yalnızca bir yerden başka bir yere ulaşmanın değil; yeterlik, özerklik ve toplumun diğer üyeleriyle eşit olmanın bir göstergesi olarak değerlendirmektedir. Buna karşın ebeveynlerin güvenlik kaygıları ve sürücülerin sorumluluk algıları, bağımsız hareketlilik fırsatlarını sınırlandırabilmektedir. Refakat, kaygıyı azaltan önemli bir destek olmakla birlikte çoğu durumda bağımsızlığa geçişi sağlayan geçici bir destekten ziyade sürekli bir koşul olarak görülmektedir. Kalabalık ve gürültü, uzun bekleme ve yolculuk süreleri, diğer yolcuların tutumları, güzergâh ve durak takibi, ulaşım kartı kullanımı ve beklenmedik değişikliklerle baş etme bağımsız seyahati güçleştiren temel etmenler olarak belirlenmiştir. Ayrıca ulaşım becerilerinin çoğunlukla planlı ve sistematik öğretim yerine aileyle seyahat etme, gözlem, model alma, tekrar ve deneme-yanılma yoluyla edinildiği görülmüştür.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma bulguları, zihinsel yetersizliği olan genç yetişkinler açısından erişilebilir ulaşımın yalnızca fiziksel düzenlemeler üzerinden ele alınmasının yetersiz olduğunu göstermektedir. Bağımsız hareketlilik; bireysel yeterlikler, ailelerin risk algıları, çevresel talepler, toplumsal tutumlar ve sunulan öğretimsel desteklerin karşılıklı etkileşimi sonucunda şekillenmektedir. Bu nedenle ulaşım becerilerinin ergenlik döneminden itibaren bireyselleştirilmiş ve sistematik biçimde öğretilmesi; gerçek yaşam ortamlarında uygulama fırsatlarının artırılması ve desteklerin güvenliği koruyacak biçimde kademeli olarak azaltılması önem taşımaktadır. Bulgular, güvenlik ile özerklik arasında denge kuran, bilişsel, duyusal ve sosyal erişilebilirliği dikkate alan ulaşım ve eğitim politikalarının geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Zihinsel yetersizlik, toplu ulaşım, bağımsız yaşam, görüşme*

Sınıftan Hayata Matematik: OSB Tanılı Öğrencilerde Gerçek Yaşam Temelli Matematik Uygulamaları

Fatih Gümüş

Sınıf Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı

E-posta: fatihgumus55@hotmail.com

ÖZET

Amaç

Bu çalışmanın amacı, sosyal öyküler ve gerçek yaşam temelli uygulamalarla yapılandırılan matematik etkinliklerinin hafif düzey Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanılı ortaokul öğrencilerinin matematiksel bilgilerini günlük yaşam durumlarında kullanmalarına ve bağımsız yaşam becerilerine yansımalarını incelemektir. Çalışmada özellikle öğrencilerin toplama, çıkarma, çarpma ve bölme gibi okul ortamında edindikleri matematiksel becerileri alışveriş yapma, ürün ve fiyat bilgilerini inceleme, toplam tutarı hesaplama, ödeme yapma, para üstünü kontrol etme, gruplama ve paylaşma gibi işlevsel yaşam durumlarına aktarabilme performansları ele alınmıştır. Uygulamanın temel yaklaşımı, matematiğin yalnızca akademik bir ders alanı olarak değil, özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşamlarını ve toplumsal katılımlarını destekleyen işlevsel bir beceri alanı olarak yapılandırılmasıdır.

Yöntem

Betimsel nitelikteki bu uygulama çalışması, hafif düzey OSB tanılı sekiz ortaokul öğrencisiyle yürütülmüştür. Beş günlük uygulama sürecinde sosyal öyküler, drama, oyunlaştırma, doğrudan öğretim, görsel görev kontrol kartları, uygulamalı atölyeler ve doğal ortam öğretimi birlikte kullanılmıştır. Öğrenciler alışveriş ve para yönetimi, bütçe oluşturma, mutfak matematiği, doğada matematik ve gerçek market alışverişi gibi etkinliklere katılmıştır. Veriler; yapılandırılmış gözlemler, öğrenci ürünleri, doğal ortam performansları, görsel görev kontrol kartları, yapılandırılmış öğrenci görüşmeleri ve katılımcı değerlendirme formlarından elde edilmiştir. Derecelendirme verileri betimsel olarak incelenmiş, açık uçlu öğrenci ifadeleri ve gözlem kayıtları ortak anlamlar doğrultusunda gruplandırılmıştır. Değerlendirmede öğrenciler birbirleriyle karşılaştırılmamış, her öğrencinin kendi performansı ve ihtiyaç duyduğu destek düzeyi esas alınmıştır.

Bulgular

Bulgular, öğrencilerin matematiksel işlemleri gerçek yaşam görevleri içerisinde kullanabildiklerini, ancak bağımsızlık düzeylerinin bireysel farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Market uygulamasında bazı öğrenciler hesaplama ve ödeme basamaklarını

bağımsız gerçekleştirirken bazı öğrenciler görsel kart, sözel ipucu veya yetişkin desteğiyle tamamlamıştır. Öğrencilerin ürün seçme, fiyat inceleme, toplam tutarı belirleme, ödeme yapma ve para üstünü kontrol etme gibi işlevsel matematik görevlerine doğrudan katıldıkları gözlenmiştir. "Liste–Bul–Hesapla–Öde–Kontrol Et" biçiminde yapılandırılan görsel görev kartlarının özellikle görev sırasını takip etme ve bir sonraki basamağı belirleme süreçlerini desteklediği görülmüştür. Uygulama sonundaki görüşmelerde öğrencilerin markette yaptıkları işlemleri hatırlamaları, bir bölümünün hesabı bağımsız yaptığını, diğerlerinin ise kısmi destek aldığını ifade etmesi dikkat çekmiştir. Katılımcıların çoğu gerçek bir markette yeniden alışveriş yapabileceğini belirtmiş ve öğrencilerin tamamına yakını öğrendikleri basamakları aileleriyle tekrar etmek istediğini ifade etmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Sonuçlar, özel gereksinimli öğrenciler açısından matematik öğretiminin akademik işlem becerilerinin ötesinde günlük yaşamın doğal bağlamlarıyla ilişkilendirilmesinin önemini göstermektedir. Sosyal öykü, görsel görev desteği, sınıf içi uygulama ve doğal ortam deneyiminin birlikte kullanılması; öğrencilerin matematiksel bilgilerini alışveriş, ödeme ve görev takibi gibi bağımsız yaşam becerileri içerisinde kullanabilmelerine olanak sağlamıştır. Bununla birlikte beş günlük uygulama süresi ve standartlaştırılmış ön test-son test verilerinin bulunmaması nedeniyle bulgular kalıcı davranış değişikliği veya tam bağımsızlık kanıtı olarak değerlendirilmemelidir. Bulgular, öğrencilerin uygulama süresindeki performansları ve gelişim göstergeleriyle sınırlıdır. Çalışma, özel eğitimde güncel yaklaşımlar açısından akademik becerilerin işlevsel yaşama aktarılmasını ve toplumsal ortamlarda uygulanmasını merkeze alan öğretim düzenlemelerinin önemine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *bağımsız yaşam becerileri, günlük yaşam matematiği, işlevsel matematik, otizm spektrum bozukluğu, sosyal öykü*

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Bakım Yükünün Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Meryem Çavga[1,*] & Fatih Koçak[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* mmeryemcvga@gmail.com

ÖZET

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), sosyal iletişim ve etkileşim alanındaki sınırlılıklar ile sınırlı ve yineleyici davranış örüntüleriyle karakterize edilen, yaşam boyu süren bir nörogelişimsel bozukluktur. OSB olan bir çocuğun bakım, eğitim ve günlük yaşam gereksinimlerinin karşılanması, ebeveynlerin uzun süreli, yoğun ve çok boyutlu sorumluluklar üstlenmesini gerektirmekte; bu durum ebeveynlerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik yaşamları üzerinde kümülatif bir baskı oluşturabilmektedir. Alan yazında bu yükün kapsamlı biçimde kavramsallaştırılması amacıyla çeşitli kuramsal modeller geliştirilmiştir. Bu araştırma, Pearlin ve arkadaşlarının (1990) Stres Süreci Modeli (Stress Process Model) temel alınarak yapılandırılmıştır. Söz konusu model, bakım yükünü doğrusal olmayan, zaman içinde birikimli biçimde ilerleyen bir süreç olarak ele almakta ve bu süreci birincil stresörler, ikincil stresörler, aracı/bağlamsal değişkenler ve sonuç değişkenleri olmak üzere birbirini izleyen bileşenler aracılığıyla açıklamaktadır. Bu çerçevede, çocuğun OSB tanısı ve bu tanıya bağlı bakım gereksinimleri birincil stresör; bu stresörden kaynaklanan rol gerginliği, aile içi iş bölümündeki değişimler, sosyal yaşamdaki kısıtlanmalar ve ekonomik güçlükler gibi ikincil stresörler ise bakım yükünü derinleştiren etmenler olarak tanımlanmaktadır. Ebeveynlerin ve çocuğun demografik ve bağlamsal özellikleri, modelde sürece aracılık eden kaynak değişkenler olarak konumlandırılmakta ve bu kaynakların niteliği, stresörlerin bakım yüküne dönüşme derecesini değiştirebilmektedir. Bu etmenlerin karşılıklı etkileşimi, ebeveynin nihai olarak deneyimlediği bakım yükü düzeyini belirlemektedir. Bu doğrultuda mevcut araştırmanın amacı, Stres Süreci Modeli çerçevesinde OSB olan çocuğa sahip ebeveynlerin bakım yükünü çeşitli demografik ve çocuğa ilişkin değişkenler açısından incelemektir.

Araştırma, nicel araştırma yaklaşımlarından ilişkisel tarama modeli temel alınarak desenlenmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkenini OSB olan çocuğa sahip ebeveynlerin bakım yükü oluştururken; bağımsız değişkenlerini, kuramsal çerçevede bağlamsal kaynak değişkenleri olarak konumlandırılan ebeveynlerin cinsiyeti, yaşı, öğrenim durumu, çocuk sayısı ve çalışma durumu ile OSB olan çocuğun yaşı ve çocuğun bakımında destek alınan kişiler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu, Konya ilinde bir rehabilitasyon merkezinde eğitim alan OSB tanılı çocukların 120 ebeveyni oluşturmakta olup katılımcılar

uygun örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Veri toplama sürecinde Demografik Bilgi Formu ile Aile Bakım Verenleri için Bakım Yükü Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistiklerin yanı sıra, değişkenlerin ölçüm düzeyi ve ilgili analiz varsayımlarının karşılanma durumu dikkate alınarak uygun parametrik ya da parametrik olmayan istatistiksel tekniklerden yararlanılması planlanmaktadır. Analiz sürecinde ayrıca değişkenler arasındaki olası ilişkilerin, Stres Süreci Modeli'nin önerdiği kaynak-stresör etkileşimi doğrultusunda yorumlanması hedeflenmektedir.

Araştırmadan elde edilecek bulguların, Stres Süreci Modeli doğrultusunda OSB olan çocuğa sahip ailelerin karşılaştığı birincil ve ikincil stresörler ile sahip oldukları kaynaklar arasındaki ilişkinin kuramsal düzeyde daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına katkı sunması beklenmektedir. Bununla birlikte bulguların, destek gereksinimi yüksek olan ailelerin erken dönemde belirlenmesine, bakım yükünü artıran ya da azaltan etmenlerin netleştirilmesine ve bu ailelere yönelik kanıt temelli destek hizmetlerinin planlanmasına ve geliştirilmesine yönelik uygulayıcılar ve karar vericiler için somut çıkarımlar sunması öngörülmektedir. Araştırmanın, OSB alanında çalışan özel eğitim uzmanları, psikologlar ve rehabilitasyon merkezleri için ebeveyn destek programlarının içeriğinin kuramsal temellere dayandırılarak zenginleştirilmesine de katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Bakım yükü, Ebeveyn, Otizm Spektrum Bozukluğu, Stres Süreci Modeli*

BİLDİRİ 145

Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitiminde Paydaşların İş Birliğine İlişkin Görüşleri

Mine Bilge Bilgibir[1,*] & Eylem Dayı[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Kilis 7 Aralık Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* bilgemine65@gmail.com

ÖZET

Üstün yetenekli bireyler; soyut düşünme, akıl yürütme ve problem çözme gibi bilişsel becerilerin yanı sıra yüksek duygusal derinlik ve gelişmiş adalet duygusu gibi sosyo-duygusal özellikleriyle de akranlarından ayrışmaktadır. Bu sıra dışı potansiyelin doğru yönetilebilmesi, erken dönemde bilişsel ve sosyo-duygusal gelişim alanlarını bir bütün olarak kapsayan çoklu araçlarla gerçekleştirilen tanılama süreçlerine ve bu sürecin ardından sunulan uygun eğitim müdahalelerine bağlıdır.

Türkiye'de üstün yetenekli öğrencilerin eğitim süreçleri genel eğitim okulları ve BİLSEM'lerde eş zamanlı yürütülmekte, bu çift kurumsal yapı önemli fırsatlar sunarken paydaşlar arası iş birliği gerektiren bir süreç de ortaya çıkarmaktadır. İş birliği, ortak bir amaç doğrultusunda farklı paydaşların bilgi ve kaynaklarını bir araya getirerek etkileşim içinde çalışması sürecidir. Bu bağlamda öğrencinin iki farklı öğrenme ortamında tutarlı bir eğitsel destek alabilmesi, paydaşlar arasındaki iletişimin sürekliliğine, karşılıklı beklentilerin netleştirilmesine ve rollerin açık biçimde tanımlanmasına bağlıdır; dolayısıyla üstün yeteneklilerin eğitiminde paydaş görüşlerinin alınması, beklentilerin netleştirilmesi ve sürece ilişkin olası risklerin görünür kılınması önemlidir. Ancak yapılan incelemelerde, BİLSEM öğretmenleri, genel eğitimdeki sınıf öğretmenleri ve velilerin iş birliği süreçlerine ilişkin görüşlerini bütüncül bir bakış açısıyla ele alan çalışmaların alan yazında sınırlı kaldığı görülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde iş birliği süreçlerini sınıf öğretmenleri, BİLSEM öğretmenleri ve velilerin görüşleri doğrultusunda incelemektir. Bu kapsamda paydaşların üstün yetenekli öğrenci hakkındaki iletişim ve bilgi paylaşımına ilişkin değerlendirmeleri, eğitim sürecinin planlanmasına yönelik yaklaşımları, öğrencinin gelişiminin izlenmesinde sergiledikleri iş birliği biçimleri ve mevcut iş birliğinin güçlendirilmesine yönelik önerileri araştırılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Paydaşlar üstün yetenekli öğrenci hakkında iletişim ve bilgi paylaşımını nasıl değerlendirmektedir?
2. Paydaşlar üstün yetenekli öğrencinin eğitim sürecini nasıl planlamaktadır?

3. Paydaşlar, üstün yetenekli öğrencinin gelişiminin izlenmesinde kendi aralarında nasıl bir iş birliği içerisindedirler?
4. Paydaşlar, aralarındaki iş birliğinin güçlendirilmesine yönelik neler önermektedirler?

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseninde tasarlanmıştır; sınıf öğretmenleri, BİLSEM öğretmenleri ve veliler birbirinden ayrı durumlar olarak ele alınmaktadır. Ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenen çalışma grubu; bünyesinde üstün yetenekli öğrenci barındıran 10 sınıf öğretmeni, 10 BİLSEM öğretmeni ve 10 veli olmak üzere toplam 30 katılımcıdan oluşmaktadır. Veriler, her paydaş grubu için ayrı biçimde geliştirilen ve uzman görüşüyle kapsam geçerliği sağlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla toplanmakta; elde edilen veriler MAXQDA yazılımı kullanılarak içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırmacı yansıtıcılığı, katılımcı teyidi, uzman incelemesi ve kodlayıcılar arası uyum hesaplaması gibi stratejilerle araştırmanın güvenirliği güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın tamamlanmasıyla birlikte, üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde görev alan sınıf öğretmenleri, BİLSEM öğretmenleri ve velilerin kurumlar arası iş birliği süreçlerine ilişkin görüşlerinin, her bir paydaş grubunun kendine özgü bakış açıları gözetilerek karşılaştırmalı bir biçimde ortaya konulması beklenmektedir. Bu doğrultuda paydaşlar arasındaki iletişim ve bilgi paylaşımı pratiklerinin, eğitim sürecinin planlanmasına yönelik yaklaşımların ve öğrencinin gelişiminin izlenmesinde benimsenen iş birliği biçimlerinin derinlemesine ortaya çıkarılması beklenmektedir.

Araştırmanın, genel eğitim okulları ile BİLSEM'ler arasındaki iletişim ve koordinasyon mekanizmalarının işleyişine ışık tutarak bu mekanizmalardaki olası kopukluk noktalarının görünür kılınmasına; paydaşlar arası iş birliğini güçlendirecek somut ve uygulanabilir önerilerin oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çalışmanın, kurumlar arası iş birliğine ilişkin alan yazındaki sınırlı sayıdaki çalışmaya bakış açısı sunarak katkı sağlaması; bu alanda yürütülecek ileri araştırmalara kaynaklık etmesi ve uygulayıcılara yönelik iş birliği planlarının geliştirilmesine yön vermesi beklenmektedir. Nitekim üç farklı paydaş grubunun görüşlerinin bir arada ele alınması, hem mevcut iş birliği süreçlerindeki güçlü yönlerin hem de geliştirilmeye açık alanların daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına olanak tanıyacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Üstün yetenekliler eğitimi, genel eğitim okulları, BİLSEM, üstün yetenekliler ve iş birliği, paydaş iş birliği görüşleri*

“Bir kartalın kanatları gibi”: Okul Döneminde Otizmli Çocuğu Olan Babaların Deneyimleri

Zehra Hazar[1,*] & Rabia Köse[1]

[1]*Çocuk Gelişimi, Atatürk Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* zehrahazar01@gmail.com

ÖZET

(Tübitak 2209-A /2024 kapsamında gerçekleştirilmiştir.)

Bu araştırma, okul dönemindeki otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklara sahip babaların deneyimlerini nitel bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Türkiye'nin doğusunda yer alan bir şehirde ikamet eden 10 babayla yürütülmüş olup babaların günlük yaşam, eğitim, sosyal çevre ve manevi anlamlandırma süreçlerindeki katılım deneyimlerini bütüncül bir çerçevede ele almaktadır. Araştırmada iki temel araştırma sorusu çerçevesinde, baba katılımını destekleyen ve güçleştiren bireysel, ailesel, kültürel, ekonomik ve sosyal etmenler derinlemesine analiz edilmiştir. Araştırmada babaların otizmli çocuklarının eğitim sürecindeki deneyimlerini, karşılaştıkları engelleri ve katılım motivasyonlarını derinlemesine anlamak amacıyla nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır Verilerin analizinde tümevarımsal kodlama yaklaşımıyla MAXQDA 2024 programı kullanılmıştır. Bulgular yedi ana tema etrafında organize edilmiştir. İlk tema olan Babalığın Anlamı ve Dönüşümü, babaların babalığı sorumluluk, koruyuculuk ve fedakârlık kavramlarıyla tanımladığını ve otizmli bir çocuğa sahip olmanın daha fazla sabır, merhamet ve duygusal hassasiyet oluşturduğunu ortaya koymaktadır. İkinci tema olan Tanı Süreci ve İlk Tepkiler; babaların gelişimsel farklılıkları fark etmelerini bilgi eksikliğini ve üzüntüden kabullenmeye uzanan duygusal süreci kapsamaktadır. Üçüncü tema olan Baba Katılımının Günlük Yaşamdaki Görünümleri; bakım ve öz bakım süreçlerine destek ile çocukla oyun oynama ve birlikte zaman geçirmeyi içermektedir. Dördüncü tema olan Eğitim ve Rehabilitasyon Süreci, babaların özel eğitim, dil terapisi, ergoterapi gibi hizmetlere ilişkin deneyimlerini ve eğitimden beklentilerini ele almaktadır. Beşinci tema olan Katılımı Sınırlayan ve Güçleştiren Etmenler, iş yükü ve ekonomik sorumlulukların yanı sıra bölgesel ve sosyo-kültürel koşulların katılımı nasıl güçleştirdiğini göstermektedir. Altıncı tema, babaların aile içi destek kaynaklarını, toplumsal farkındalık eksikliğini ve sosyal ortamlardaki olumsuz tepkilerin aile yaşamını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Yedinci tema olan Manevi Anlamlandırma ve Gelecek Beklentileri, babaların manevi inançları aracılığıyla süreci anlamlandırdığını ve çocuklarının bağımsızlaşması, kendini ifade edebilmesi gibi temel yaşam beklentilerini yansıtmaktadır. Sonuçlar, bölgesel bağlamın babaların deneyimlerini belirleyici biçimde şekillendirdiği;

Türkiye'nin doğusunda hem güçlü aile bağları hem de hizmetlere erişimde sınırlılıkların birlikte göründüğü vurgulanmaktadır. Çalışma, baba katılımının yalnızca bireysel istek ya da babalık tutumuyla açıklanamayacağını; ekonomik, kültürel, sosyal ve kurumsal düzeyde bütüncül bir anlayış gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Çalışmanın sınırlılıkları arasında örneklem büyüklüğü ve bölgesel genellenebilirlik yer almakta; gelecekte farklı coğrafi bölgelerde ve daha geniş örneklemlerle tekrarlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Baba katılımı, OSB, babalığın dönüşümü, sosyo-kültürel koşullar, nitel araştırma, fenomenoloji*

Almanya'da Özel Gereksinimli Çocukları Olan Türk Kökenli Göçmen Annelerin Deneyimleri

Abdulkadir Kocaoğlu[1,*] & Havagül Akçe[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Trabzon Üniversitesi*
[2]*Department of Social Psychology, Friedrich-Schiller-Universität Jena*

* *Sorumlu yazar:* abdulkadirkocaoglu@trabzon.edu.tr

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı, Almanya'da yaşayan ve özel gereksinimli çocuğu olan Türk kökenli göçmen annelerin deneyimlerini incelemektir. Çalışmada annelerin Almanya'daki yaşam koşulları, çocuklarının tanı ve destek hizmetlerine erişim süreçleri, özel eğitim hizmetlerine ilişkin görüşleri ve geleceğe yönelik beklentileri ele alınmıştır. Bu yönüyle araştırma özel eğitim hizmetlerinin yalnızca varlığına değil, bu hizmetlerin göçmen aileler tarafından ne ölçüde erişilebilir ve anlaşılabilir deneyimlendiğine odaklanmaktadır.

Yöntem: Araştırma nitel araştırma yöntemi desenlerinden betimleyici fenomenoloji ile yürütülmüştür. Çalışmanın katılımcılarını Almanya'da ikamet eden, özel gereksinimli çocuğa sahip beş Türk kökenli göçmen anne oluşturmuştur. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmelerde annelerin Almanya'daki yaşam deneyimleri, çocuklarının farklı gelişimsel özelliklerinin fark edilme süreci, tanılama deneyimleri, özel eğitim hizmetlerine erişimleri, aile içi destek kaynakları ve gelecek beklentileri üzerinde durulmuştur. Elde edilen veriler Giorgi'nin betimleyici fenomenolojik analiz yaklaşımı doğrultusunda analiz edilmiştir.

Bulgular: Araştırma bulguları, Almanya'da sunulan kurumsal desteklerin annelerin ve çocuklarının günlük yaşamını kolaylaştırdığını göstermektedir. Sosyal yardımlar, ulaşım olanakları, bakım desteği ve kendilerine ve çocuklarına bazı ayrıcalıklar tanıyan engelli kimlik kartı gibi uygulamalar katılımcılar tarafından önemli kolaylaştırıcılar olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte katılımcılar, tanılama sürecindeki gecikmeler, uzmanlarla kurulan iletişimin zaman zaman mesafeli ve kişisel olmayan niteliği, destek hizmetlere erişimde bekleme süreleri ve uygulamada karşılaşılan süreklilik sorunları yaşadıklarını belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların önemli bir bölümü, özel gereksinimli çocuğa sahip olma sürecinde duygusal yalnızlık yaşadığını ve özellikle hizmet sağlayıcılarla daha empatik, açıklayıcı ve aile merkezli bir iletişime gereksinim duyduklarını ifade etmiştir. Bulgular annelerin çocukları için bağımsız yaşam becerilerinin geliştirilmesini, toplumsal yaşama katılımın artırılmasını ve hizmetlerin çocuğun bireysel gereksinimlerine göre daha duyarlı biçimde düzenlenmesini beklediklerini ortaya koymuştur.

Sonuç ve Tartışma: Araştırma sonuçları, Almanya'da özel gereksinimli çocuklara ve ailelerine yönelik çeşitli destek mekanizmaları bulunmasına karşın, hizmetlerin varlığının her zaman erişilebilir, zamanında ve aileler açısından anlamlı bir desteğe dönüşmediğini göstermektedir. Türk kökenli göçmen annelerin deneyimleri, özel eğitim hizmetlerinde kültürel duyarlılık, aile merkezli yaklaşım, disiplinler arası iş birliği ve insan odaklı hizmet sunumunun önemini ortaya koymaktadır. Çalışmanın, göçmen ailelerin özel eğitim süreçlerinde karşılaştıkları güçlüklerin anlaşılmasına ve kapsayıcı hizmet modellerinin geliştirilmesine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Almanya'da özel eğitim hizmetleri; betimleyici fenomenoloji; göçmen anneler; hizmetlere erişim; özel gereksinimli çocuklar*

OSB Tanılı Çocukların Annelerine Yönelik Etkinlik Çizelgesi Eğitiminin Serbest Zaman Beceri ve Planlama Yeterliklerine Etkisi

Fatımanur Yalçın[1,*] & Ozge Bosnak[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bursa Uludağ Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* fatimanuryalcin018@gmail.com

ÖZET

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı olan ve ÇÖZGER raporu bulunan çocukların günlük yaşamda bağımsız hareket edebilmeleri ve zamanı etkili yönetebilmeleri için etkinlik çizelgelerinden yararlanılmaktadır. Bu çizelgelerin ev ortamında sürdürülebilir kılınması, annelerin organizasyon süreçlerini ne ölçüde yönetebildikleriyle yakından ilişkilidir. Bu araştırmanın amacı, OSB'li çocukların annelerine yönelik hazırlanan bir eğitim programı aracılığıyla, annelerin serbest zaman etkinliklerinde çizelge kullanma becerilerini ve ev içi planlama yeterliklerini artırmaktır.

Yöntem

Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden tek gruplu ön test-son test deneysel desene dayalı uygulamalı bir çalışmadır. Uygulama, Bursa Uludağ Üniversitesi Özel Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi bünyesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu, Bursa'nın Nilüfer ilçesinde yaşayan, ÇÖZGER raporuna göre 4-11 yaş aralığında otizm tanılı çocuğa sahip olan ve çalışmaya gönüllü katılan 30 anne oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında "Serbest Zaman Etkinlikleri Formu", yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile eğitim programının etkililiğini değerlendiren ön test ve son test ölçme araçları kullanılmıştır. Uygulama öncesinde gereksinim analizi yapılmış, ardından iki oturumluk aile eğitim programı yürütülmüştür. Oturumlarda çizelge örnekleri, görsel materyaller ve ev içi uygulamalarda kullanılabilecek araçlar tanıtılmıştır.

Bulgular

Gereksinim analizi sonuçları, annelerin çocuklarının serbest zamanlarını değerlendirmesine önem verdiğini, ancak ev içi düzeni sağlamakta zorlandıklarını ve çocukların dikkat sürelerinin kısa olduğunu göstermiştir. Deneysel işlem öncesi ve sonrasında elde edilen nicel veriler incelendiğinde:

- **Eğitim Öncesi (Ön Test):** Annelerin çizelge hazırlama ve uygulama becerilerine ilişkin ortalama başarı düzeyi %20 olarak saptanmıştır
- **Eğitim Sonrası (Son Test):** Eğitim programının tamamlanmasının ardından bu başarı ortalaması %100'e yükselmiş ve %80 oranında anlamlı bir artış kaydedilmiştir.

Görüşmelerden elde edilen nitel veriler ise etkinlik çizelgelerinin zaman yönetimini kolaylaştırdığını, çocukların odaklanma sürelerini artırdığını ve serbest zaman faaliyetlerini daha verimli hale getirdiğini ortaya koymuştur.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmadan elde edilen bulgular, sistematik aile eğitimi programlarının otizmli çocukların ev ortamındaki serbest zamanlarını yapılandırmada etkili bir rol oynadığını göstermektedir. ÇÖZGER raporu olan çocukların ailelerine yönelik bu tür uygulamalı eğitim programlarının yaygınlaştırılması, çocukların bağımsızlık kazanması ve aile içi iletişimin güçlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm Spektrum Bozukluğu, Etkinlik Çizelgeleri, Aile Eğitimi*

BİLDİRİ 149

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelerin İnternet Kullanımı Motivasyonları ve Dijital Ebeveynlik Öz Yeterliliklerinin Karşılaştırılması

Aysun Çolak[1,*] & Sinem Özkan[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*
[2]*Çocuk Evi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*

* *Sorumlu yazar:* acolak@anadolu.edu.tr

ÖZET

Dijital teknolojilerin günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesiyle birlikte, internet kullanımı bireylerin bilgiye erişim, iletişim kurma ve sosyal etkileşim süreçlerini köklü biçimde dönüştürmüştür. Özellikle ebeveynler açısından internet, çocuk yetiştirme sürecinde hem fırsatlar hem de riskler barındıran bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda ebeveynlerin internet kullanım motivasyonları ve dijital ebeveynlik becerileri, çocukların dijital ortamlarda güvenli ve sağlıklı gelişimi açısından kritik bir öneme sahiptir. Özel gereksinimli çocukların aileleri söz konusu olduğunda, internetin rolü daha da belirgin hale gelmektedir. Bu aileler, çocuklarının eğitimine, gelişimine ve sağlık süreçlerine ilişkin bilgiye ulaşmak, destek gruplarıyla iletişim kurmak ve profesyonel hizmetlere erişim sağlamak amacıyla interneti yoğun biçimde kullanmaktadır. Ancak bu kullanım çoğu zaman bilinçli ve yapılandırılmış bir dijital ebeveynlik yaklaşımıyla desteklenmemesi durumunda hem çocukların dijital risklere maruz kalma olasılığını artırmakta hem de ebeveynlerin dijital ortamları etkili yönetme yeterliliklerini sınırlamaktadır. Bununla birlikte, özel gereksinimli çocukların ailelerine odaklanan çalışmaların sınırlı olduğu ve mevcut çalışmaların çoğunlukla tipik gelişen çocukların ebeveyn popülasyonu üzerinden yürütüldüğü dikkat çekmektedir. Türkiye bağlamında da benzer bir boşluk söz konusudur. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin internet kullanım motivasyonları ile dijital ebeveynlik öz yeterlilikleri arasındaki ilişkinin sistematik biçimde incelendiği çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu durum hem kuramsal hem de uygulamaya dönük önemli bir eksiklik oluşturmaktadır. Özellikle ailelere yönelik geliştirilecek eğitim programlarının etkili olabilmesi için bu ailelerin internet kullanım amaçlarının ve dijital ebeveynlik yeterliliklerinin bütüncül bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Bu gereksinimden yola çıkarak bu araştırma planlanmaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin internet kullanım motivasyonları ile dijital ebeveynlik öz yeterliliklerini karşılaştırmak ve bu iki değişken arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeliyle yürütülmüştür. Çalışma grubunu özel gereksinimli çocuğa sahip aileler oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde "Demografik Bilgi Formu", Kuşci ve Arpacı (2023) tarafından Türkçeye uyarlanan "İnternet Kullanım Motivasyonları Ölçeği" ile Yaman vd.,

(2019) tarafından geliştirilen "Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlik Ölçeği" ölçme araçları olarak kullanılmıştır. Veri toplama süreci devam etmektedir. Elde edilen veriler istatistiksel analiz yöntemleri kullanılarak incelenerek değişkenler arasındaki farklılık ve ilişkiler değerlendirilecektir. Araştırma sonucunda özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin interneti en çok hangi amaç ve motivasyonlar ile kullandıkları belirlenecektir. Ayrıca internet kullanım motivasyonlarının, ailelerin dijital ebeveynlik öz yeterlilik düzeylerini ne yönde etkilediği belirlenecektir. Bununla birlikte bazı demografik değişkenlerin (ebeveyn eğitim düzeyi, internet kullanım süresi, çocuğun özel gereksinim türü vb.) dijital ebeveynlik öz yeterliliği üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturup oluşturmadığı belirlenecektir. Ailelerin internet kullanım motivasyonları ve dijital öz yeterliliklerinin incelenmesi ile özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin dijital ortamlarda daha bilinçli ve etkili ebeveynlik davranışları geliştirmelerine katkı sağlayabilecek eğitim ve destek programlarının hazırlanmasına yönelik önemli bulgular sunacaktır. Ayrıca alanda yapılacak gelecekteki araştırmalara kuramsal ve uygulamalı açıdan katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmanın tüm süreci ve ilgili bulguları kongrede paydaşlarla paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler, dijital ebeveynlik, internet kullanım motivasyonu, aile dijital ebeveynlik öz yeterliliği*

BİLDİRİ 150

Babaların Gözünden Gebelik Öncesi Dönem: Otizm Tanılı Çocuğu Olan Babaların Çevresel Etkenlere İlişkin Deneyim ve Farkındalıkları

Tuğba Ertekin Yağcı[1], Gülşah Pabuççu[2,*], Selviye Gökçe[3] & Ahmet Yikmis[4]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Beyoğlu RAM*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Biruni Üniversitesi*
[3]*PDR, Beyoğlu Rehberlik ve Araştırma Merkezi*
[4]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* gpabuccu@biruni.edu.tr

ÖZET

Otizm spektrum bozukluğunun (OSB) etiyolojisinde çevresel etkenlerin genetik yatkınlıkla birlikte rol oynadığı bilinmektedir. Ancak alanyazın incelendiğinde, gebelik öncesi döneme ait çevresel risk etmenlerine ilişkin araştırmaların büyük ölçüde anne merkezli yürütüldüğü, babaya ait yaş, yaşam tarzı, mesleki maruziyet ve madde kullanımı gibi değişkenlerin görece ihmal edildiği görülmektedir. Güncel uluslararası çalışmalar, ileri baba yaşı başta olmak üzere babaya ait bazı biyolojik ve çevresel etkenlerin çocuğun nörogelişimsel sonuçları üzerinde bağımsız bir etkiye sahip olabileceğini göstermekte, Türkiye'de ise bu konuda babaların kendi deneyim ve farkındalıklarını doğrudan konu alan nitel bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu araştırmanın amacı, otizm tanısı almış çocuğu olan babaların, çocuk sahibi olmaya karar vermeden önceki döneme ait sağlık durumu, yaşam tarzı, madde kullanımı, mesleki maruziyet ve yaşanılan çevreye ilişkin deneyimlerini ve bu etkenlerin çocuk gelişimini etkileyebileceğine dair farkındalıklarını derinlemesine incelemektir.

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından olgubilim (fenomenoloji) deseninde tasarlanmıştır. Çalışma grubunu, otizm tanısı almış çocuğu olan yedi baba oluşturmuştur; katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Veriler iki araçla toplanmıştır: araştırmacılar tarafından geliştirilen demografik bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu. Katılımcılardan araştırmaya gönüllü katılımlarına ilişkin sözlü onam alınmış; katılımcılar ses kaydı alınmasına izin vermediğinden, görüşmeler sırasında babaların ifadeleri araştırmacı tarafından ayrıntılı biçimde yazılı olarak not edilmiştir. Demografik bilgi formu; katılımcıların yaşı, eşinin gebeliğinin planlı olup olmadığı, çocuğun doğumu sırasındaki yaşı, eğitim durumu, çocuk sayısı, aile öyküsü (kendi ve eş tarafı ayrı ayrı), mesleği, gebelik sürecinde yaşanılan bölge, çocuktaki gelişimsel farklılığın ilk kim tarafından fark edildiği, nasıl ifade edildiği ve bu durumun ardından ilk olarak yapılanlar, çocuğun tanı yaşı ve tanı kurumu ile kronik hastalık öyküsüne ilişkin toplam 16 maddeden oluşmuştur. Görüşme formu; sağlık durumu, yaşam tarzı, madde kullanımı, mesleki maruziyet, stresli yaşam olayları, yaşanılan çevre ve

çevresel farkındalık temalarını kapsayan 8 açık uçlu soru ve sondaj sorularından oluşmuştur. Görüşme formunun uygulanabilirliğini değerlendirmek amacıyla bir pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında tutulan yazılı notlar üzerinden elde edilen veriler, Braun ve Clarke'ın (2006) tematik analiz yaklaşımı kullanılarak çözümlenmiştir.

Analiz sonucunda sekiz ana tema ortaya çıkmıştır: (1) gebelik öncesi genel sağlık durumu, (2) gebelik öncesi yaşam tarzı alışkanlıkları, (3) madde kullanımı, (4) mesleki maruziyet, (5) stresli yaşam olayları, (6) fiziksel ve çevresel yaşam koşulları, (7) çevresel farkındalık ve bilgi kaynakları ve (8) geriye dönük değerlendirme ve öneriler. Katılımcıların çoğu, gebelik öncesi dönemde çevresel etkenlerin çocuk sağlığıyla ilişkisine yönelik bilgi ve farkındalıklarının sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların bir bölümü İstanbul'da yaşama ve çalışma koşulları bağlamında toz ve egzoz dumanına maruz kaldığını belirtirken, bazı katılımcılar çeşitli mesleki kimyasallara maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların çoğu, gebelik öncesinde çevresel etkenlere yönelik özel bir önlem almadığını ve özel olarak sağlık değerlendirmesi amacıyla bir hekime başvurmadığını belirtmiştir. Bununla birlikte, katılımcıların geriye dönük değerlendirmelerinde sigara ve alkolü bırakma, çalışma yoğunluğunu azaltma ve daha sağlıklı bir yaşam sürme isteği öne çıkmıştır. Baba adaylarına yönelik önerilerde ise madde kullanımından uzak durma, sağlıklı yaşam alışkanlıkları geliştirme, ekran maruziyetini sınırlama ve sabırlı/kabullenici bir tutum benimseme gibi ifadeler dikkat çekmiştir.

Bu araştırmanın bulguları, babaların gebelik öncesi dönemdeki çevresel etkenlere ilişkin farkındalık düzeyinin sınırlı olduğunu ve bu konuda yapılandırılmış bilgilendirmeye ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç, alanyazında ağırlıklı olarak anne merkezli ele alınan gebelik öncesi risk etmenleri tartışmasına, baba perspektifinden özgün bir katkı sunmaktadır. Elde edilen bulguların, üreme sağlığı danışmanlığı ve aile planlaması hizmetlerinde babaların da hedef kitleye dâhil edilmesine, gebelik öncesi dönemde babalara yönelik farkındalık artırıcı eğitim ve danışmanlık programlarının içeriğinin geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca bulguların, özel eğitim ve halk sağlığı alanlarında çalışan uzmanların baba adaylarına yönelik danışmanlık uygulamalarına pratik çıkarımlar sunması öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Babalar, çevresel etkenler, fenomenolojik araştırma, gebelik öncesi dönem, otizm spektrum bozukluğu*

BİLDİRİ 151

Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşadıkları Eğitsel Sorunlar

Hatice Kadıoğlu Ateş[1,*], Bayram Samed Biner[2], Tozan Cenk Aktaş[2] & Faruk Emre Gedizli[2]

[1]*Okul Öncesi Öğretmenliği, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* hatice2482@gmail.com

ÖZET

Özel gereksinimli bir çocuğun eğitim süreci, çocuğun bireysel özelliklerinin yanı sıra aile, okul, öğretmen, destek eğitim hizmetleri ve ilgili kurumlar arasındaki etkileşimlerle biçimlenen çok boyutlu bir yapı göstermektedir. Bu yapı içerisinde anneler çoğu zaman çocuklarının bakım ve gelişim gereksinimlerinin karşılanmasının yanında eğitim sürecinin planlanması, uygun eğitim ortamlarının araştırılması, eğitsel değerlendirme ve yönlendirme süreçlerinin izlenmesi, öğretmenlerle iletişim kurulması, bireyselleştirilmiş eğitim programlarının takip edilmesi ve okulda edinilen becerilerin ev ortamında desteklenmesi gibi çeşitli sorumluluklar üstlenmektedir. Çocuğun gereksinimlerinin süreklilik göstermesi, farklı kurum ve uzmanlarla iletişim kurma zorunluluğu ve eğitim hizmetlerine ilişkin bilgi gereksinimi, annelerin bu süreçte farklı nitelikte eğitsel güçlüklerle karşılaşmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla özel eğitim hizmetlerinin niteliğinin değerlendirilmesinde yalnızca çocukların akademik ve gelişimsel kazanımlarının değil, eğitim sürecini yakından deneyimleyen aile üyelerinin görüş ve yaşantılarının da dikkate alınması önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin çocuklarının eğitim yaşamında karşılaştıkları eğitsel sorunları kendi deneyimleri ve anlamlandırmaları üzerinden derinlemesine incelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda annelerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine, uygun eğitim kurumuna ve destek hizmetlerine erişime, öğretmenlerle iletişim ve iş birliğine, bireyselleştirilmiş eğitim uygulamalarına, evde öğrenmenin desteklenmesine, çocuklarının akademik ve sosyal katılımına ve gereksinim duydukları aile destek hizmetlerine ilişkin deneyimlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Ayrıca annelerin karşılaştıkları sorunlara yönelik geliştirdikleri çözüm yollarının ve eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesine ilişkin önerilerinin belirlenmesi araştırmanın diğer bir amacını oluşturmaktadır.

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde **durum çalışması deseni** kullanılarak yürütülecektir. Durum çalışmasının tercih edilmesinin temel gerekçesi, özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunların yalnızca sorun türleri bakımından sınıflandırılması yerine, bu sorunların ortaya çıktığı koşullar, annelerin yaşantıları, sorunlara yükledikleri anlamlar ve geliştirdikleri çözüm yollarıyla birlikte kendi bağlamı içerisinde ayrıntılı olarak incelenmek istenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu,

amaçlı örnekleme yöntemlerinden **ölçüt örnekleme** yoluyla belirlenecek 10 anne oluşturacaktır. Katılımcıların belirlenmesinde özel gereksinimli bir çocuğa sahip olma, çocuğunun hâlen örgün eğitim ve/veya özel eğitim-destek eğitim hizmetlerinden yararlanıyor olması, çocuğunun eğitim sürecini aktif biçimde takip etmesi ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmesi temel ölçütler olarak dikkate alınacaktır. Çalışma grubunda mümkün olduğunca farklı özel gereksinim alanlarına sahip çocukların annelerine ulaşılması planlanmaktadır. Böylece otizm spektrum bozukluğu, zihinsel yetersizlik, Down sendromu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ve özgül öğrenme güçlüğü gibi farklı gereksinim alanlarında yaşanan eğitim deneyimlerinin ortaklaşan ve farklılaşan yönlerinin görülmesi hedeflenmektedir.

Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanacak **Kişisel Bilgi Formu** ve **Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu** aracılığıyla toplanacaktır. Görüşme formunun oluşturulmasında araştırmanın amaçları ve ilgili alanyazındaki temel problem alanları dikkate alınacak; soruların açık, anlaşılır, yönlendirmeden uzak ve araştırma amaçlarıyla uyumlu olmasına özen gösterilecektir. Formun kapsam ve anlaşılırlığının değerlendirilmesi amacıyla özel eğitim ve nitel araştırma konusunda deneyimli uzmanların görüşlerine başvurulacak, alınan geribildirimler doğrultusunda gerekli düzenlemeler gerçekleştirilecektir. Görüşmeler katılımcıların kendilerini rahat ifade edebilecekleri koşullarda, önceden belirlenen zamanlarda ve bireysel olarak gerçekleştirilecektir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin sağladığı esneklikten yararlanılarak gerekli durumlarda sondaj soruları kullanılacak ve annelerin deneyimlerini örneklerle ayrıntılandırmaları teşvik edilecektir.

Katılımcıların açık onayı doğrultusunda görüşmeler ses kaydına alınacak ve ardından sözcüğü sözcüğüne yazılı metne dönüştürülecektir. Elde edilen veriler **içerik analizi** yoluyla çözümlenecektir. Analiz sürecinde öncelikle görüşme dökümleri bütüncül biçimde okunacak, araştırma sorularıyla ilişkili anlamlı veri birimleri belirlenecek ve bu birimler kodlanacaktır. İçerik ve anlam bakımından birbiriyle ilişkili kodlar karşılaştırılarak kategoriler oluşturulacak; kategoriler arasındaki ilişkiler değerlendirilerek ana tema ve alt temalara ulaşılacaktır. Verilerin düzenlenmesi, kodlama sürecinin sistematik biçimde yürütülmesi ve tema-kod ilişkilerinin izlenebilmesi amacıyla **MAXQDA** nitel veri analiz programından yararlanılacaktır. Araştırmanın inandırıcılığını ve analitik tutarlılığını güçlendirmek amacıyla kodlama kararlarının araştırmacılar arasında karşılaştırılması, görüş ayrılığı bulunan kodların yeniden değerlendirilmesi ve tema-kod yapısının araştırma soruları ile ham veriler arasındaki uyum açısından gözden geçirilmesi planlanmaktadır. Bulguların sunumunda katılımcıların kimliklerini açığa çıkarmayacak kodlar kullanılacak ve temaları temsil eden doğrudan katılımcı ifadelerine yer verilecektir.

Araştırma sürecinde bilimsel araştırma ve yayın etiğinin temel ilkeleri gözetilecektir. Veri toplama süreci gerekli **etik kurul izni** ve ihtiyaç duyulması hâlinde ilgili kurum izinleri tamamlandıktan sonra başlatılacaktır. Katılımcılara araştırmanın amacı, kapsamı, görüşmelerin nasıl gerçekleştirileceği, verilerin hangi amaçlarla kullanılacağı ve araştırmaya

katılımın tamamen gönüllülük esasına dayandığı açıklanacaktır. Katılımcılardan bilgilendirilmiş gönüllü onam alınacak; herhangi bir gerekçe göstermeksizin araştırmadan çekilebilecekleri belirtilecektir. Katılımcıların ve çocuklarının kimliklerini belirleyebilecek bilgiler araştırma raporunda paylaşılmayacak, görüşme kayıtları ve yazılı dökümler yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacak ve erişimi sınırlandırılmış biçimde korunacaktır.

Araştırmada annelerin yaşadıkları eğitsel sorunların; değerlendirme ve yönlendirme süreçleri, eğitim hizmetlerine erişim, öğretmen-aile iletişimi, bireyselleştirilmiş eğitim uygulamalarına katılım, evde öğrenmenin desteklenmesi, akademik ve sosyal katılım, kurumlar arası eşgüdüm ve ailelerin bilgi ve psikoeğitsel destek gereksinimleri çevresinde yoğunlaşabileceği öngörülmektedir. Bununla birlikte nitel araştırmanın doğasına uygun olarak nihai tema ve alt temalar önceden kesinleştirilmeyecek, katılımcıların deneyimlerinden elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulacaktır. Araştırmadan elde edilecek sonuçların, özel gereksinimli çocukların eğitiminde ailelerin karşılaştıkları güçlüklerin daha görünür hâle getirilmesine; aile-okul iş birliğinin geliştirilmesine; öğretmenlerin ailelerle çalışma yeterliklerinin desteklenmesine ve aile gereksinimlerine duyarlı özel eğitim hizmetlerinin planlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *özel eğitim, özel gereksinimli çocuk, anne deneyimleri, eğitsel sorunlar, aile-okul iş birliği, durum çalışması*

BİLDİRİ 152

Tanılamadan İzlemeye Paydaş Yönetişimi: Türkiye'de Özel Yeteneklilerin Eğitimini Düzenleyen Politika ve Uygulama Belgelerinin Analizi

Gamze İnci

Özel Eğitim Öğretmenliği, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

E-posta: gamzenci@gmail.com

ÖZET

Amaç: Özel yeteneklilerin eğitimi; tanılama, yerleştirme, program geliştirme, rehberlik ve izleme süreçlerinde öğrenci, aile, öğretmen, yönetici ve farklı kurumların eşgüdümlü çalışmasını gerektirmektedir. Türkiye'deki resmî düzenlemeler iş birliğini temel bir ilke olarak benimsemekle birlikte bu iş birliğinin karar yetkisi, bilgi akışı ve katılım bakımından nasıl yapılandırıldığı bütüncül biçimde incelenmemiştir. Bu araştırmanın amacı, özel yeteneklilerin eğitimini düzenleyen güncel politika ve uygulama belgelerinde paydaş rollerinin, karar yetkilerinin ve koordinasyon mekanizmalarının nasıl kurulduğunu; öğrenci/aile katılımı ile örgün okul–BİLSEM sürekliliğinin ne ölçüde güvence altına alındığını incelemektir. Bu yönüyle çalışma, belgelerde öngörülen iş birliğinin yalnızca varlığını değil, bunun somut yönetişim düzeneklerine nasıl dönüştürüldüğünü de odağına almaktadır.

Yöntem: Araştırma nitel doküman analiziyle yürütülmüştür. Amaçlı ölçüt örnekleme yoluyla dört resmî belge incelenmiştir: Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Millî Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, 2025–2026 BİLSEM Öğrenci Tanılama ve Yerleştirme Kılavuzu ve BİLSEM Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Kılavuzu. Analiz birimini, bir paydaşın rolünü, karar yetkisini, diğer paydaşlarla ilişkisini veya izleme yükümlülüğünü açıklayan anlamlı metin bölümleri oluşturmuştur. Belgeler; düzenleyici statü, rol açıklığı, karar yetkisi, katılım, iletişim, koordinasyon, zorunluluk düzeyi, izleme ve kurumlar arası süreklilik kodlarıyla çözümlenmiş; belgeler arası karşılaştırma ve olumsuz örnek analizi yapılmıştır. Kodlama sürecinde benzer hükümler ile belge türleri arasındaki farklılıklar birlikte değerlendirilerek tematik örüntüler karşılaştırmalı biçimde yorumlanmıştır.

Bulgular: Analiz dört tema ortaya çıkarmıştır. Birincisi, yönetim, komisyon, öğretmen ve rehberlik aktörlerinin görevleri ayrıntılı biçimde tanımlanırken tanılama ve program yönlendirme kararlarının ağırlıklı olarak profesyonel ve yönetsel kurullarda toplanmasıdır. İkincisi, iş birliğinin üst düzey belgelerde güçlü bir norm olarak kurulmasına karşın okul ziyareti, aile çalışmaları ve bazı kurumlar arası temasların uygulama belgelerinde "gerektiğinde" veya "imkânlar dâhilinde" yürütülmesidir. Üçüncüsü, öğrenci ve aile katılımının karar alanına göre kademelenmesidir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

kapsamındaki örgün okul BEP geliştirme biriminde öğrenci ve veli yer almakta; veli tercih, bilgilendirme ve itiraz süreçlerine katılmakta; öğrencinin ilgi ve görüşleri yöneltme kararlarına veri sağlamaktadır. Ancak öğrenci ve veli, tanılama ve BİLSEM yönetişim kurullarının sürekli karar ortakları değildir. Dördüncüsü, incelenen korpus içinde örgün okulun tanılama sürecindeki rolünün ayrıntılı ve zorunlu; BİLSEM'e yerleştirme sonrasındaki ortak planlama, veri paylaşımı ve izleme rolünün ise daha esnek düzenlenmesidir. Bu temalar, rol tanımlarındaki açıklığın paydaşların karar süreçlerine eşit düzeyde katılımını ve kurumlar arasındaki düzenli bilgi akışını kendiliğinden güvence altına almadığını göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma: Belgeler iş birliği konusunda önemli bir normatif temel ve ayrıntılı bir görev mimarisi sunmaktadır. Bununla birlikte iş birliğinin etkisi, hangi paydaşın ne zaman, hangi bilgiyi, hangi araçla paylaşacağı ve ortak kararların nasıl izleneceğinin açıklığına bağlıdır. Okul–BİLSEM koordinasyon protokolü, düzenli ortak gelişim toplantıları, öğrenci sesini karar dosyasına taşıyan mekanizmalar ve paylaşılan izleme göstergeleri geliştirilmesi önerilmektedir. Bulgular, özel yeteneklilerin eğitiminde yeni paydaşlar eklemekten çok mevcut paydaşlar arasındaki karar, veri ve hesap verebilirlik akışının güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda yönetişimin, iş birliğini tanımlayan ilkelerin ötesinde izlenebilir ve karşılıklı sorumluluklara dayalı süreçlerle desteklenmesi bu açıdan özel önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *BİLSEM, doküman analizi, özel yetenekliler eğitimi, paydaş katılımı, politika analizi*

BİLDİRİ 153

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Tipik Gelişim Gösteren Kardeşlerine Sunulacak Psikoeğitim Programında Kardeş Söyleminden Yansımalar

Ecenaz Güngör[1,*] & Hatice Şengül Erdem[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim, İstanbul Medeniyet Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* gungorecenaz@gmail.com

ÖZET

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların tipik gelişim gösteren kardeşleri, aile bütününün sarsılmaz bir alanını oluşturmaktadır (Cervellione vd., 2025). OSB olan bir çocuğun kardeşi olmak ise farklı bir dünyayı beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, kardeşlik deneyimi, OSB'nin doğası ve aile dinamikleri doğrultusunda hem olumlu hem de olumsuz sonuçları beraberinde getirebilmektedir (Shivers vd., 2018; Reddy vd., 2026). Alanyazında kardeş ilişkilerinin sevgi, yakınlık ve empati gibi olumlu deneyimlerin yanı sıra ambivalans ve çeşitli güçlükleri de içerebildiği; otizmli bireylerin kardeşlerinin ise bu ilişki içerisinde sorumluluk ve kaygı gibi özgün deneyimler yaşayabildiği aktarılmıştır (Campione-Barr & Killoren, 2019; Leedham vd., 2020). Bu doğrultuda, kardeşlerin deneyimlerinin doğrudan kendi söylemleri üzerinden ele alınması, ihtiyaçlarının anlaşılması ve destekleyici müdahalelerin yapılandırılması açısından önem taşımaktadır (Baena vd., 2025; Baldia, 2025). Bununla birlikte, kardeşlerin deneyimlerinin yalnızca olumsuz deneyimler ve güçlükler üzerinden ele alınması, kardeşlik ilişkisi içerisinde yaşanan farklı ve bütüncül deneyimlerin göz ardı edilmesine neden olabilir (Rum vd., 2024). Kardeşlerin bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurulmasının, destek gereksinimlerinin bu doğrultuda oluşturulmasına ve ailenin genel ihtiyaçlarına daha yüksek düzeyde katkı sağlanmasına olanak sağlayacağı düşünülmektedir (Trew, 2024). Bu nedenle, kardeşlere yönelik oluşturulacak destek ve psikoeğitim programlarının kuramsal bilgilerin yanı sıra kardeşlerin kendi yaşantılarına ve ilk elden söylemlerinden elde edilen verilere dayalı olarak yapılandırılması önem taşımaktadır. Ulusal alanyazında OSB olan çocukların kardeşlerine yönelik sistematik ve yapılandırılmış eğitim ve psikoeğitim programlarının sınırlı olması, bu alanda kardeşlerin deneyimlerini temel alan çalışmalara duyulan ihtiyacı artırmaktadır (Karaman vd., 2025). Kardeşlerin kendi söylemlerinden yola çıkarak elde edilen verilerin, önleyici müdahalelerin çerçevesini çizebileceği ve kardeş destek programlarının içeriklerinin oluşturulmasında önemli bir veri kaynağı oluşturabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, OSB olan çocukların tipik gelişim gösteren ergen kardeşleriyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla kardeşlerin kardeşlik ilişkilerine,

OSB'ye ilişkin bilgi ve deneyimlerine ve bu deneyimlerle bütünleşen psikolojik yaşantılarına ilişkin söylemlerinden yansıyanları ortaya koymaktır. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda yürütülmüştür. Çalışma grubunu, OSB olan çocukların 11–15 yaş aralığında bulunan dört tipik gelişim gösteren ergen kardeşi oluşturmaktadır. Katılımcıların kardeşlik deneyimleri, OSB olan kardeşlerinin gelişimsel özellikleri ve yaşları açısından farklılık göstermektedir. Dört katılımcıdan üçünün OSB olan kardeşi erken çocukluk dönemindeyken, bir katılımcının OSB olan kardeşi ise 13 yaşında ve katılımcının ikiz kardeşidir. Bu farklılığın, kardeşlerin OSB deneyimlerini ve kardeşlik ilişkilerini farklı gelişimsel bağlamlar içerisinde anlamlandırmalarına olanak sağlayabileceği düşünülmektedir. Veriler, katılımcılarla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir. Görüşmelerde kardeşlik ilişkileri, OSB'ye ilişkin bilgi düzeyi, kardeşle kurulan ilişkiye yönelik deneyimler, kardeşlik sürecinde yaşanan duygu ve düşünceler ile aile içindeki rol dağılımına yönelik sorulara yer verilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin tematik analiz süreci devam etmektedir.

Analiz sonucunda ortaya çıkacak temaların, ergen kardeşlerin kendi deneyimlerini görünür kılmasının yanı sıra kardeşlerin önleyici müdahale kapsamında hangi alanlarda desteklenmeye ihtiyaç duyduğunun belirlenmesine kaynak oluşturacağı beklenmektedir. Elde edilen yansımaların, kardeşlerin ilk elden görüşlerinin alınması yoluyla aile bütünlüğünü kardeş aracılığıyla desteklemeyi hedefleyen psikoeğitim programlarının geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm, kardeş deneyimleri, kardeş ilişkileri, psikoeğitim*

Görme Yetersizliği Olan Çocukların Ailelerinin Eğitsel ve Sosyal Yaşamda Karşılaştıkları Güçlükler ve Çözüm Önerileri

Rukiye Uluç[1,*] & Tamer Karakoç[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* rukiyeuluc1@gmail.com

ÖZET

Amaç: Araştırmada görme yetersizliği olan çocukların ailelerinin eğitim ve sosyal yaşam süreçlerinde karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi ve ailelerin geliştirdikleri çözüm önerilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Aile deneyimlerinin eğitim hizmetleri, okul-aile ilişkisi, erişilebilir materyaller, sosyal katılım, toplumsal tutumlar ve fiziksel çevre eksenlerinde birlikte ele alınması hedeflenmektedir.

Yöntem: Araştırma nitel araştırma yaklaşımında fenomenolojik desende yürütülmüştür. Çalışma grubunu görme yetersizliği olan çocuğa sahip 15 kadın veli oluşturmuştur. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmış, görüşmeler birebir yazıya aktarılmış ve MAXQDA Analytics Pro 2024 programında nitel içerik analiziyle çözümlenmiştir. Kodlamada tümdengelimsel ve tümevarımsal süreçler birlikte kullanılmış, iki döngülü kodlama yaklaşımı izlenmiştir. Kod ve tema frekansları betimleyici amaçla değerlendirilmiştir.

Bulgular: Analiz sonucunda Eğitsel Zorluklar ve Sosyal Zorluklar iki ana tema, Çözüm Önerileri ise çapraz tema olarak belirlenmiştir. Eğitsel alanda öğretmenlerin görme yetersizliğine ilişkin uzmanlık ve bilgi eksikliği, materyal yetersizliği, fiziksel erişilebilirlik sorunları, rehabilitasyon hizmetlerinin sınırlılıkları, aile eğitimlerinin yetersizliği ve ailelerin güvenilir bilgiye kendi çabalarıyla ulaşmak zorunda kalmaları öne çıkmıştır. Sosyal alanda bakım ve eğitim sorumluluğunun annelerde yoğunlaşması, meraklı bakışlar ve acıma temelli toplumsal tutumlar, akran ilişkilerinde güçlük, erişilebilir olmayan fiziksel çevre, yorgunluk ve geleceğe ilişkin kaygılar belirlenmiştir. RAM ve kurumsal destek hizmetlerinde personel uzmanlığı, yönlendirme ve bürokratik işlemler bakımından farklı deneyimler bildirilmiş, bazı katılımcılar olumlu kurumsal destek aldıklarını ifade etmiştir. Bulgular, hizmetin varlığından çok niteliği ve sürekliliğinin aile deneyimini belirlediğine işaret etmektedir. Ailelerin önerileri alan uzmanı öğretmen sayısının artırılması, erişilebilir materyallerin zamanında ulaştırılması, erken dönemden başlayan sistematik aile desteği, bağımsız hareket ve yaşam becerileri eğitimi, toplumsal farkındalık, erişilebilir çevre ve psikolojik destek üzerinde yoğunlaşmıştır.

Çözüm Önerileri: Katılımcıların çözüm önerileri, araştırmada belirlenen sorun alanlarıyla doğrudan ilişkili olarak şekillenmiştir. Eğitsel alanda alan uzmanı ve özel eğitim

öğretmeni sayısının artırılması, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin ülke genelinde yaygınlaştırılması, ailelerin tanıdan itibaren sistematik biçimde bilgilendirilmesi, erişilebilir materyallerin zamanında sağlanması ve baston, bağımsız hareket ve günlük yaşam becerileri eğitimlerinin sistematik hâle getirilmesi öne çıkmıştır. Ailelerin önerilerinde yalnız çocuğun becerilerinin geliştirilmesi değil, çocuğun yaşadığı sosyal ve fiziksel çevrenin de dönüştürülmesi gerektiği görülmüştür. Sosyal alanların artırılması, farklı ülkelerdeki iyi uygulamaların değerlendirilmesi ve ailelere ücretsiz psikolojik destek sağlanması da katılımcıların dile getirdiği diğer çözüm önerileri arasında yer almıştır.

Sonuç ve Tartışma: Bulgular, görme yetersizliği olan çocukların eğitim ve toplumsal katılımının çocuğa yönelik bireysel öğretim düzenlemelerinin ötesinde aile, okul, uzman hizmetler, kurumsal yapılar ve fiziksel-sosyal çevrenin birlikte ele alınmasını gerektirdiğini göstermektedir. Öğretmen yeterlikleri, kapsayıcı eğitim, özel eğitim hizmet modelleri, yaşam kalitesi ve toplumsal katılım eksenlerinde ortaya çıkan gereksinimler kongrenin güncel tartışma alanlarıyla doğrudan örtüşmektedir. Aile merkezli, erişilebilir ve süreklilik taşıyan destek sistemlerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *erişilebilirlik, görme yetersizliği, kapsayıcı eğitim, sosyal katılım, özel eğitim*

Özel Anneler, Ortak Paydalar: Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Annelerin Yaşam Deneyimlerinin ve Gereksinimlerinin Fenomenolojik İncelenmesi

Yeliz Yekta[1,*], Gülten Caca[2] & Ersin Ateş[3]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İstanbul Aydın Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* yeliz_yekta@hotmail.com

ÖZET

Amaç

Özel gereksinimli bir çocuğun aileye katılması, aile bireylerinin yaşamlarını, sorumluluklarını ve geleceğe yönelik beklentilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Alanyazında özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin; ekonomik güçlükler, sosyal yaşamda sınırlılıklar, bilgi eksikliği, çocuğun geleceğine ilişkin kaygılar ve sosyal destek yetersizliği gibi çeşitli sorunlar yaşadıkları bildirilmektedir (Özkan, 2010; Yıldırım ve Conk, 2005). Annelerin çocuklarının bakım ve eğitimine ilişkin sorumlulukları daha fazla üstlenmeleri, onların gereksinimlerinin ele alınmasını önemli hâle getirmektedir. Araştırmalarda özel gereksinimli çocuğu olan annelerin bakım sorumluluğuna daha fazla zaman ayırdıkları, sosyal yaşamlarının sınırlandığı ve çocuklarının geleceğine ilişkin yoğun kaygı duydukları ortaya konulmuştur (Heller ve ark., 1997; Marcenko ve Meyers, 1991).

Ailelere yönelik destek hizmetlerinin, yalnızca çocuk odaklı değil, bakım sürecini üstlenen annelerin bütüncül, bireysel ve bağlamsal gereksinimleri temelinde planlanması önem taşımaktadır. Annelerin gereksinimlerinin doğrudan kendi deneyimleri üzerinden belirlenmesi; yaşam kalitelerini artıracak desteklerin planlanması, mevcut hizmetlerin iyileştirilmesi ve aile eğitim programlarının yapılandırılması açısından kritik bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı, özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin yaşam deneyimlerini ve bu deneyimler doğrultusunda ortaya çıkan gereksinimlerini derinlemesine incelemektir. Elde edilecek bulguların, özel gereksinimli çocuğu olan annelere yönelik sürdürülebilir çözüm önerileri ve hizmet planlamalarına katkı sunması beklenmektedir.

Yöntem

Araştırmaya İstanbul ilinde yaşayan, 3-7 yaş arasında özel gereksinimli çocuğu bulunan 12 anne katılmıştır. Çalışmada, annelerin yaşam deneyimlerini ve gereksinimlerini ayrıntılı olarak ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgu bilim, bireylerin farkında oldukları ancak derinlemesine bir anlayışa sahip olmadıkları olgulara ilişkin yaşantılarını ve bu yaşantılara yükledikleri

anlamları görünür kılmayı amaçlar; bu yönüyle de belirli bir deneyimin incelenmesinde uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış ve katılımcıların görüşleri tümevarımsal bir yaklaşımla tematik analiz kullanılarak çözümlenmiştir.

Bulgular

Araştırma bulguları; annelerin tıbbi süreçler ve yasal haklar konusunda bilgi eksikliği yaşadığını, kurumsal destek yetersizliği nedeniyle yalnızlaştıklarını göstermektedir. Özel eğitim sürelerinin yetersizliği, ekonomik güçlükler, çocukların davranışsal sorunları ve akran dışlaması annelerin bakım yükünü artırmaktadır. Eş desteğinin yetersizliği ise tükenmişliğe ve gelecek kaygısına yol açmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Sonuç olarak bulgular; annelerin psikososyal ve ekonomik açıdan bütüncül desteklenmesinin zorunlu olduğunu gösterirken, kurumsal destek mekanizmaları ile sürdürülebilir aile eğitim programlarının geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçları doğrultusunda alanyazına katkı ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Anne Deneyimleri, Fenomenoloji, Özel Gereksinimli Çocuk*

K A Y N A K Ç A

Heller, T., Hsieh, K., & Rowitz, L. (1997). Maternal and paternal caregiving of persons with mental retardation across the lifespan. Family Relations, 46(4), 407–415.

Marcenko, M. O., & Meyers, J. C. (1991). Mothers of children with developmental disabilities: Who shares the burden?. Family Relations, 40(2), 186–190. https://doi.org/10.2307/585481.

Özkan, F. (2010). Zihinsel engelli çocuğu olan annelerin, çocuklarının eğitimine katkı ve katılımları [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, F., ve Conk, Z. (2005). Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip anne/babaların stresle başa çıkma tarzlarına ve depresyon düzeylerine planlı eğitimin etkisi. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 9(2), 1–10.

Otizm Bağlamında Sınır Belirsizliği ve Uzamış Yas Belirtileri Ölçekleri'nin Dyadik Geçerliliği

Meryem Vural Batık[1,*] & Selda Örs Özdil[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ondokuz Mayıs Üniversitesi*
[2]*Eğitim Bilimleri Bölümü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* meryemvuralbatik@gmail.com

ÖZET

Amaç

Özel eğitim sürecinde ebeveynler, çocuklarının gelişimi için yoğun bir çaba sark ederken bir yandan da fiziksel olarak var olan ancak iletişimsel ve psikolojik açıdan ulaşılamayan otizmli çocuklarına yönelik "belirsiz kayıp" ve "donmuş yas" deneyimleri yaşayabilmektedir. OSB'li çocukların ebeveynleriyle yürütülen araştırmalar incelendiğinde, ebeveynlerin belirsiz kayıp sürecinde sıklıkla deneyimlediği sınır belirsizliği ve uzamış yas yaşantılarını değerlendirebilecek geçerli ve güvenilir ölçme araçlarının hem Türkiye hem de uluslararası literatürde sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca mevcut çalışmaların önemli bir bölümü anne ve babaları birbirinden bağımsız bireyler olarak ele almakta; çift ilişkisindeki karşılıklı etkileşimleri dikkate alan diyadik yaklaşımlar ise oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu araştırmanın temel amacı, Alzheimer hastalarının bakım verenleri için geliştirilen Sınır Belirsizliği Ölçeği (SBÖ) ile kronik hastaların bakım verenleri için geliştirilen Uzamış Yas Belirtileri Ölçeği'ni (UYBÖ) OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynler için Türkçeye uyarlamak ve ölçeklerin psikometrik özelliklerini ebeveyn çiftleri üzerinde dyadik çerçevede incelemektir.

Yöntem

Araştırma, kesitsel ve metodolojik araştırma deseninde yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu, OSB'li çocuğu olan 173 anne ve 137 baba olmak üzere toplam 310 ebeveyn (181 aile) oluşturmuştur. Ölçeklerinin yapı geçerliğini test etmek için anneler ve babalar arasındaki veri bağımlılığı dikkate alınarak partnerin etkisinin de modele dahil eden Dyadik Doğrulayıcı Faktör Analizi, dyadik ölçme değişmezliği, gizil ortalama kıyaslamaları ve APIM yapısal eşitlik modelleri uygulanmıştır.

Bulgular

Yapı geçerliği analizlerinde Sınır Belirsizliği Ölçeği- OSB Olan Çocukların Ebeveynleri formu (SBÖ-OSB) 12 maddelik tek faktörlü yapısıyla, Uzamış Yas Belirtileri Ölçeği - OSB Olan Çocukların Ebeveynleri formu (UYBÖ-OSB), ise 10 maddelik tek faktörlü yapısıyla doğrulanmıştır. Her iki ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayıları yüksek düzeydedir. Ölçme

değişmezliği analizlerinde biçimsel ve metrik değişmezlik tam sağlanırken, skalar düzeyde kısmi skalar değişmezlik elde edilmiştir. Gizil ortalama analizleri, annelerin sınır belirsizliği ve uzamış yas düzeylerinin babalardan anlamlı derecede yüksek olduğunu göstermiştir. Ebeveynlerin sınır belirsizliği algılarının kendilerinin ve eşlerinin uzamış yas düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkilerini belirlemek amacıyla yapılan Aktör-Partner Etkileşim Modeli (APIM) sonuçları ise hem annelerde hem de babalarda güçlü ve anlamlı aktör etkilerinin bulunduğunu, buna karşın partner etkilerinin anlamsız kaldığını ortaya koymuştur.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma bulguları, SBÖ-OSB ve UYBÖ-OSB'nin otizmli çocuk ebeveynlerinin yaşadığı belirsiz kayıp ve uzamış yas belirtilerini değerlendirmede geçerli ve güvenilir araçlar olduğunu kanıtlamıştır. Annelerin daha sınır belirsizliği ve uzamış yas puanları alması, Türk kültüründe birincil bakım veren rolünü üstlenmeleri ve benlik sınırlarının çocukla daha geçirgen hale gelmesiyle açıklanabilir. APIM analizinde aktör etkisinin baskın çıkması, otizm bağlamındaki yasın eşler arası aktarımdan ziyade, bireyin kendi zihnindeki sınır belirsizliği algısı ve bilişsel anlamlandırma süreci ("C faktörü") üzerinden şekillendiğini doğrulamaktadır. Özel eğitimciler ve psikolojik danışmanlar, OSB'li çocuk aileleriyle çalışırken odağı yalnızca çocuğun eğitsel performansına ya da geleneksel ebeveyn stresine vermemeli; ebeveynlerin deneyimlediği görünmez sembolik kaybı ve donmuş yası tanımalıdır. Müdahalelerde ebeveynleri imkânsız bir "kapanışa" zorlamak yerine, Boss'un belirsiz kayıp teorisine dayanarak belirsizlikle yaşayabilme kapasiteleri güçlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: *belirsiz kayıp, dyadik analiz, otizm spektrum bozukluğu, sınır belirsizliği, uzamış yas*

BİLDİRİ 157

Otizm Spektrum Bozukluğunda Etkileşimli Kitap Okuma Müdahalelerinde Ebeveyn Katılımı ve Teknoloji Destekli Yaklaşımlar

Sümeyye Yar[1,*] & Emine Arslan Kılıçoğlu[2]

[1]*Çocuk Gelişimi Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, KTO Karatay Üniversitesi*
[2]*Çocuk Gelişimi, KTO Karatay Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* sbz.yar@gmail.com

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanılı çocukların dil, iletişim ve erken okuryazarlık becerilerini desteklemeye yönelik etkileşimli kitap okuma (EKO) müdahalelerinde ebeveyn katılımının rolünü incelemek ve geleneksel basılı kitaplarla yürütülen uygulamalar ile teknoloji destekli dijital yaklaşımları etkililik, uygulanabilirlik ve ebeveyn-çocuk etkileşimi açısından alanyazın bulguları doğrultusunda incelemektedir.

Yöntem: Çalışma, alanyazın derlemesi yöntemiyle yürütülmüştür. İlgili çalışmalara Google Scholar, Scopus ve YÖK Ulusal Tez Merkezi ile KTO Karatay Üniversitesi Kütüphanesi tarafından erişim sağlanan elektronik kaynaklar üzerinden ulaşılmış; ayrıca ScienceDirect, SpringerLink, Taylor & Francis Online, SAGE Journals ve Zenodo platformlarında taramalar gerçekleştirilmiştir. Tarama sürecinde yayın yılına ilişkin bir sınırlama uygulanmamış; EKO odağında incelemeye alınan çalışmaların yayın yılları 1990–2025 arasında değişmiştir. Taramalarda Türkçe olarak "otizm spektrum bozukluğu", "etkileşimli kitap okuma", "ebeveyn katılımı", "ebeveyn koçluğu" ve "dijital kitap"; İngilizce olarak "autism spectrum disorder", "dialogic reading", "interactive reading", "parent involvement", "parent coaching" ve "digital book" anahtar sözcükleri ve bunların farklı kombinasyonları kullanılmıştır. Elde edilen çalışmalar; dil ve iletişim çıktıları, ebeveyn katılımı, materyal türü, erişilebilirlik, kazanımların kalıcılığı ve genellenmesi ile uygulama sınırlılıkları açısından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Bulgular: İncelenen çalışmalar, EKO'nun OSB'li çocuklarda alıcı ve ifade edici dil, sözcük dağarcığı, dinlediğini anlama, sorulara yanıt verme, okumaya katılım ve sosyal etkileşim becerilerini desteklediğini göstermektedir. Ebeveynlerin müdahale sürecine katılımının öğrenilen becerilerin doğal ortamlara aktarılması, kalıcılığı, genellenmesi ve müdahalenin sürdürülebilirliği açısından önemli olduğu görülmektedir. Basılı kitaplarla yürütülen uygulamalar, içerik odaklı ebeveyn-çocuk iletişimi ve hikâye içeriğine odaklanma açısından güçlü yönler sunmaktadır. Dijital hikâye kitapları ve tablet uygulamalarının ise bazı çalışmalarda motivasyon, ilgi, kişiselleştirme ve erişilebilirlik açısından avantajlar sunduğu bildirilmektedir. Bununla birlikte, bazı karşılaştırmalı çalışmalarda çocukların dijital kitaplarda cihazla, basılı kitaplarda ise hikâye içeriğiyle daha fazla iletişim kurduğu

görülmektedir. Çevrim içi ebeveyn koçluğunun özellikle coğrafi erişim engellerini azaltarak aile eğitimine erişimi kolaylaştırabildiği görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma: Bulgular, EKO'nun OSB'li çocukların dil, iletişim ve erken okuryazarlık becerilerinin desteklenmesinde farklı ortam ve uygulama biçimlerine uyarlanabilen bir müdahale olduğunu göstermektedir. EKO müdahalelerinin değerlendirilmesinde yalnızca basılı ya da dijital materyal seçimine odaklanmak yerine çocuğun bireysel özellikleri, ebeveyn katılımı ve etkileşimin niteliğinin birlikte ele alınması önem taşımaktadır. Teknoloji destekli yaklaşımların geleneksel etkileşimli kitap okumanın yerine geçmesinden çok, erişilebilirliği ve ebeveyn katılımını destekleyen tamamlayıcı araçlar olarak değerlendirilmesinin uygun olduğu düşünülmektedir. Türkiye'de teknoloji destekli EKO ve çevrim içi ebeveyn koçluğu çalışmalarının sınırlı olması, bu alanda daha kapsamlı araştırmalara gereksinim olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *dijital hikâye kitapları, ebeveyn katılımı, etkileşimli kitap okuma, otizm spektrum bozukluğu, çevrim içi ebeveyn koçluğu*

Erken Çocukluk Özel Eğitimi Programı Uygulamalarında Ailelerin Rolüne İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi

Atika Havva Özçoban[1,*] & Abdullah Turan[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Sınıf Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*

* *Sorumlu yazar:* havva_ozcoban@hotmail.com

ÖZET

Erken çocukluk dönemi, özel gereksinimli bireylerin gelişimsel basamakları hızla tırmandığı ve eğitsel müdahalelere en yüksek yanıtı verdiği kritik bir evredir. Bu evrede yürütülen erken çocukluk özel eğitimi uygulamalarının başarısı, yalnızca okul çatısı altındaki profesyonel destekle sınırlı kalmamakta; sürecin ev ortamına taşınmasını sağlayan aile katılımıyla doğrudan ilişkilendirilmektir. Eğitimin okuldan eve köprü kurabilmesi, programın kalıcılığını ve etkililiğini belirleyen en temel unsurdur. Bu doğrultuda gerçekleştirilen araştırmanın temel amacı; erken çocukluk özel eğitimi uygulamalarında ailelerin üstlendiği rolü derinlemesine saptamak, özel eğitim öğretmenlerinin bu süreçte yaşadıkları pratik deneyimleri ortaya koymak ve aile katılımını artırmak adına izledikleri yöntemlere ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yöntem ve ilkelerine uygun olarak tasarlanmış bir olgu bilim çalışması niteliğindedir. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde, derinlemesine bilgi elde etmeyi amaçlayan amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği kullanılmıştır. Bu doğrultuda çalışma, Antalya ili Kepez ilçesinde bulunan resmi eğitim kurumlarında aktif olarak görev yapan ve araştırmaya gönüllülük esasına dayalı olarak katılım sağlayan 10 özel eğitim öğretmeninin katılımıyla yürütülmüştür. Araştırmaya yönelik birincil veriler, uzman görüşleri doğrultusunda geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler, bilgisayar ortamına aktarılarak içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Analiz sürecinde veriler önce kodlanmış, ardından bu kodlar ortak temalar altında bir araya getirilerek yapılandırılmıştır.

Bulgular ve Sonuç

Yapılan içerik analizleri sonucunda, özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak aile rolünün etkililiğini belirleyen kritik bulgulara ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, ailelerin ilk basamağı oluşturan "çocuğun özel gereksinim durumunu psikolojik ve sosyal yönlerden kabullenmesi" süreci, eğitimin başarısında kilit rol oynamaktadır. Bununla birlikte, okulda hazırlanan Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının (BEP) ev ortamında

sürdürülebilmesi için öğretmen ve aile arasında kurulacak olumlu iletişim ve organize iş birliğinin önemi vurgulanmıştır. Araştırmada dikkat çeken diğer alt temalar ise anne-babanın eğitim düzeyi, çağdaş eğitim materyallerine erişimde ailenin dijital becerilerde yetkinlik sahibi olması, finansal destek boyutları ve evde çocuk için uygun bir fiziksel eğitim ortamının bulunmasıdır. Ayrıca eğitimde sürekliliğin sağlanması ile aile bireyleri arasında çocuğun eğitimi konusunda adil bir iş bölümünün hayata geçirilmesinin, özel gereksinimli bireyin olumlu gelişimine çok yönlü katkılar sunduğu ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Tartışma ve Öneriler

Araştırmadan elde edilen tüm bu sonuçlar, alan yazında yer alan benzer çalışmaların bulgularıyla karşılaştırmalı olarak tartışılmıştır. Sonuçların literatürdeki mevcut verilerle büyük ölçüde paralellik gösterdiği ve erken çocuklukta aile katılımının eğitimsel çıktılar üzerindeki majör etkisini desteklediği görülmüştür. Bu doğrultuda uygulamaya yönelik olarak; öğretmen ve aileler arasındaki koordinasyonu artıracak hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi, ailelerin dijital okuryazarlık ve evde eğitim ortamı tasarlama becerilerinin desteklenmesi ve sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı ailelere materyal desteği sağlanması, ailelere eğitim süreçlerindeki rol ve sorumlulukları hakkında farkındalık çalışmaları ve workshoplar düzenlenerek çocuklarının gelişiminde katif rol almaları yönünde somut öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Aile, Özel Eğitim, Ailenin Rolü, Özel Gereksinimli Çocuk, Aile Desteği*

BİLDİRİ 159

Otizmin İlk İşaretleri: İletişim, Duyusal ve Motor Belirtilerin Ebeveyn Perspektifinden İncelenmesi

Sevim Küçük Karahan[1,*], Hanife Turan[2], Handan Kayır[3] & Hüseyin Demir[4]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Kilis 7 Aralık Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Karahasanlı Ortaokulu*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Yamaç Institute*
[4]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*

** Sorumlu yazar:* sevim.kucukkarahan@kilis.edu.tr

ÖZET

Amaç: Otizm spektrum bozukluğunun yaygınlığı gün geçtikçe artmaktadır. Yaygınlığın artması ile birlikte belirtiler küçük yaşlardan itibaren fark edilmektedir. Bu belirtilerin fark edilmesinde birincil kaynaklar çocukların ebeveynleridir. Bu araştırmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu tanısı alan çocukların ebeveynlerinin erken dönemde gözlemledikleri iletişim, duyusal ve motor belirtilerini, zaman aralığını ve tanı alma sürecine ilişkin deneyimlerini incelemektir.

Yöntem: Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılarak planlanmıştır. Araştırma, Türkiye'nin Ege ve Güneydoğu illerinde gerçekleşmiştir. Araştırma grubu, 12- 24 ay aralığında tanı almış çocuğu olan ebeveynlerden oluşmaktadır. Araştırmaya 25 anne ve 10 baba katılmıştır. Erken dönemde tanı almış çocuğu olan ebeveynler amaçlı örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Verilerin toplanmasından önce katılım izni alınmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan yarı-yapılandırılmış görüşme formu ve gözlem formuna göre toplanmıştır. Ebeveynlerden çocuklarının doğum günü videoları ve doğal ortamda çekilmiş videoları istenmiştir. Gözlem formunda yer alan davranışlara göre analiz edilmiştir. Gözlem formunda, işaret etme, jest ve mimik, ortak dikkat ve tekrarlayıcı hareketlerin nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Veriler, katılımcıların istediği yer ve saatte yüz yüze toplanmıştır. Veriler 10/20. 08.2026 tarihleri arasında toplanmıştır. Her görüşme ses kaydına alınmıştır. Her görüşmeden sonra görüşmeler oluşturulan Google Forma işlenmiştir. Verilerin analizi, tematik analiz kullanılarak gerçekleşmiştir.

Bulgular: Erken dönemde ebeveynlerin otizm spektrum bozukluğuna ilişkin deneyimleri sonucunda elde edilen veriler beş tema ve on alt temadan oluşmuştur. Bu temalar, ilk yaş işaretleri, ikinci yaş işaretleri, ebeveyn tepkileri, bilgi edinme ve önerilerdir. İlk yaş işaretleri olarak doğum gününde kalabalıktan rahatsız olması ve huzursuz olduğunu dile getirmişlerdir. İkinci yaş belirtileri olarak ise konuşmanın gitmesi, göz temasında azalma, tek kalma isteği, bay bayın gitmesi, kendi etrafında dönmesi ve uyku düzenin olmamasıdır.

Ebeveynler altı aydan itibaren erken dönemde fark ettiklerini belirtmelerine rağmen yönlendirmede ve tanı almada zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ebeveynler erken belirtileri olarak işaret etmenin 24 aydan sonra geldiğini vurgulamaları dikkat çekicidir. Ebeveyn deneyimleri gelişimde gecikmeler olduğunu ifade etmişlerdir. Ebeveynler garip olarak tekrarlayıcı hareketlere vurgu yapmışlardır. Ebeveyn endişelerine karşı çevrenin tepkisi tanıyı geciktirmiştir. Ekrana 12 aydan önce yoğun maruz kaldıkları ve ekrandan uzaklaşmada zorluklar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Çocukların duyusal olarak ek besine geçişte ve bir yerlere dokunmada zorluk yaşadığı belirtilmiştir.

Sonuç: Ebeveynlerin gözlem ve deneyimleri erken dönemde belirtilerin ortaya çıktığını göstermektedir. Bu belirtilerin erken yönlendirme, gelişimsel değerlendirme ve özel eğitim hizmetlerine erişimin hızlandırılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ebeveynlerin endişelerinin aslında otizm spektrum bozukluğunun ilk işaretleri olduğu da görülmektedir. Ebeveynlerin erken işaretler konusunda bildirilmesi erken tanı ve erken müdahale programlarının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Erken tanı ile başlayan sürecin ileriki yaşlarda ebeveynlerin ve çocukların yaşam kalitesini artırdığı da bilinmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm, ilk işaretler, ebeveyn, nitel yöntem*

BİLDİRİ 160

Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Aile Katılımına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Büşra Turan[1,*] & Hakan Özak[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Düzce Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* busra254945@ogr.duzce.edu.tr

ÖZET

Amaç

Özel Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin eğitiminde okulda yürütülen öğretim uygulamalarının yanı sıra aile katılımının da kritik bir role sahip olduğu kabul edilmektedir. Bununla birlikte, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin eğitim süreçlerinde aile katılımının gerçek işleyişine, öğretmenlerin bu süreçlere dair deneyimlerine ve karşılaştıkları yapısal sorunlara odaklanan araştırmaların sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, sınıfında Özel Öğrenme Güçlüğü (ÖÖG) olan öğrenci bulunan öğretmenlerin aile katılımına ilişkin görüşlerini; aile katılımına yönelik beklentileri, gerçekleştirdikleri uygulamalar, karşılaştıkları engeller ve çözüm önerileri bağlamında derinlemesine incelemektir.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımının temel felsefesine uygun olarak bireylerin olgulara yükledikleri anlamları ve öznel deneyimleri ortaya çıkarmayı amaçlayan araştırma desenleri kapsamında fenomenoloji deseniyle yürütülmüştür. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olup, sınıfında ÖÖG olan öğrenci bulunan 12 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Elde edilen kodlar ve kategoriler tematik olarak sınıflandırılmıştır.

Bulgular

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, öğretmenlerin aile katılımının önemime dair görüşlerini, mevcut uygulamaları, yaşanan engelleri, öğretmenlerin aile katılımından beklentilerini ve öğretmenlerin aile katılımının arttırılmasına yönelik önerilerini somut bir biçimde ortaya koymuştur. Bulgular, öğretmenlerin aile katılımını öğrencilerin akademik gelişimi açısından son derece önemli gördüklerini ortaya koymuştur. Öğretmenler, aile katılımının öğrencilerin akademik başarılarının ve gelişim hızlarının artmasına doğrudan katkı sağladığını belirtmiştir. Bununla birlikte, aile katılımına yönelik uygulamaların çoğunlukla yüz yüze görüşme ve toplantılar, telefonla bilgilendirme, ev ödevleri ve rehberlik servisiyle iş birliği gibi geleneksel uygulamalarla sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Öğretmenler, aile yapısı ve sosyoekonomik düzeyi aile katılımını sınırlandıran temel etmenler olarak ifade

etmiştir. Bilgi eksiklikleri ve motivasyon kaybı da diğer önemli engellerdir. Öğretmenlerin ailelerden temel beklentisinin, öğrencilerin akademik gelişimlerinin desteklenmesi ve mevcut performanslarının geliştirilmesi olduğu görülmüştür. Aile katılımının artırılmasına yönelik öneriler ise ağırlıklı olarak ailelerin bilinçlendirilmesi amacıyla uzmanlar tarafından düzenli eğitim ve seminerler gerçekleştirilmesi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Sonuç

Araştırma bulguları, öğretmenlerin aile katılımını önemli görmekle birlikte, mevcut uygulamaların daha çok bilgilendirme ve iletişim temelli geleneksel yöntemlerle sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu doğrultuda, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin eğitiminde ailelerin yalnızca bilgilendirilen taraf olarak değil, eğitim sürecinin aktif bir paydaşı olarak konumlandırıldığı uygulamaların geliştirilmesine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Okul ve ev ortamındaki öğretim uygulamalarının eşgüdümlü biçimde yürütülmesi, ailelere yönelik uzman destekli eğitimlerin düzenlenmesi ve uygulamalı aile katılımı programlarının geliştirilmesi, aile katılımının niteliğinin artırılmasına katkı sağlayabilir. Özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların okul başarısının kalıcı olması ve toplumsal hayata uyum sağlaması, çok yönlü ve sürekli bir okul-aile iş birliğinin kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum, öğrenme güçlüğü tanılı öğrencilerin eğitim süreçlerinden akranlarıyla aynı düzeyde verim alması adına oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: *aile katılımı, özel eğitim, özel öğrenme güçlüğü, öğretmen görüşleri*

Özel Eğitim Öğretmenlerinde Sıkışmışlık ve Mental İyi Oluş: Umutsuzluk ve Psikolojik Sağlamlığın Seri Aracı Rolü

Nurettin Yılmaz[1,*], Zekai Alper Alp[2], Deniz Akdal[3] & Veysel Aksoy[4]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İstanbul Medipol Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Erciyes Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi*
[4]*Engelliler Araştırma Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* nurettin.yilmaz@medipol.edu.tr

ÖZET

Özel eğitim öğretmenliği, öğrencilerin bireysel gereksinimlerine sürekli yanıt vermeyi gerektiren, yoğun duygusal emek ve çok yönlü sorumluluklar barındıran, psikolojik açıdan zorlayıcı bir meslektir. Bu koşullar, öğretmenlerin kendilerini baskı altında, sınırlandırılmış ve içinde bulundukları durumdan çıkmakta güçlük çeken bireyler olarak algılamalarına yol açabilmektedir. Sıkışmışlık olarak tanımlanan bu yaşantı ile mental iyi oluş arasındaki ilişkiyi açıklayan psikolojik mekanizmaların belirlenmesi, öğretmenlerin mesleki yaşam kalitesini ve mesleki sürdürülebilirliğini desteklemenin ötesinde eğitim süreçlerinin niteliğini geliştirmek açısından da kritik bir rol oynamaktadır. Bu araştırmada, özel eğitim öğretmenlerinin yaşadığı sıkışmışlık ile mental iyi oluşları arasındaki ilişkide, umutsuzluk ve psikolojik sağlamlığın seri aracı rolü incelenmiştir. İlişkisel tarama modelinde ve kesitsel desende yürütülen araştırmada, kolay ulaşılabilir örnekleme yoluyla 258 özel eğitim öğretmenine ulaşılmıştır. Veri setine ilişkin normallik ve aykırı değer incelemeleri sonucunda yedi katılımcıya ait veriler analiz dışında bırakılmış ve analizler 251 katılımcı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların %64,9'u kadın, %35,1'i erkek; %68,5'i devlet kurumlarında, %31,5'i ise özel kurumlarda görev yapmaktadır. Veriler Sıkışmışlık Hissi Ölçeği, Beck Umutsuzluk Ölçeği Kısa Formu, Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği ve Warwick-Edinburgh Mental İyi Oluş Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Ölçeklerden elde edilen iç tutarlılık katsayıları .76 ile .90 arasında değişmektedir. Araştırmada betimsel istatistikler ve Pearson korelasyon katsayıları hesaplandıktan sonra, oluşturulan seri aracılık modeli SPSS 23 ve AMOS 23 yazılımları kullanılarak yapısal eşitlik modellemesiyle sınanmıştır. Dolaylı etkilerin anlamlılığı, 5.000 yeniden örneklemeye dayalı yanlılık düzeltilmiş bootstrap güven aralıklarıyla değerlendirilmiştir. Bulgular, sıkışmışlığın umutsuzlukla pozitif (r=.28), psikolojik sağlamlıkla (r=-.41) ve mental iyi oluşla (r=-.35) negatif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Umutsuzluk, psikolojik sağlamlıkla (r=-.32) ve mental iyi oluşla (r=-.55) negatif; psikolojik sağlamlık ise mental iyi oluşla pozitif yönde ilişkili bulunmuştur (r=.51). Kısmi ve tam aracılık modellerinin her ikisi de iyi uyum göstermekle birlikte, kısmi modelde sıkışmışlığın mental iyi oluş üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir

(B=.093, p=.265). Bu bulgu ve modelin daha yalın bir yapı sunması doğrultusunda tam aracılık modeli nihai model olarak kabul edilmiştir [$\chi^2(30)=51.61$, $\chi^2/df=1.72$, RMSEA=.054, CFI=.979, TLI=.969, GFI=.960]. Nihai modelde sıkışmışlık umutsuzluğu pozitif (B=.50, %95 GA [.30, .81], p<.001), umutsuzluk psikolojik sağlamlığı negatif (B=-.62, %95 GA [-1.08, -.26], p=.001), psikolojik sağlamlık mental iyi oluşu pozitif (B=1.42, %95 GA [.78, 2.28], p=.001) ve umutsuzluk mental iyi oluşu negatif yönde yordamıştır (B=-2.67, %95 GA [-4.02, -1.49], p><.001). Sıkışmışlıktan umutsuzluğa, umutsuzluktan psikolojik sağlamlığa ve psikolojik sağlamlıktan mental iyi oluşa uzanan seri dolaylı etkinin de anlamlı olduğu belirlenmiştir (B=-.44, %95 yanlılık düzeltilmiş GA [-1.13, -.18], p><.001). Bulgular, sıkışmışlık ile mental iyi oluş arasındaki ilişkinin, umutsuzluğun artması ve psikolojik sağlamlığın zayıflamasıyla ilerleyen ardışık bir psikolojik mekanizma üzerinden açıklanmasını öngören modelle uyumludur. Bu sonuçlar, öğretmenlerin iyi oluşunu desteklemeye yönelik uygulamalarda çalışma koşullarının iyileştirilmesinin yanı sıra geleceğe ilişkin olumsuz beklentileri azaltan ve güçlükler sonrasında toparlanma kapasitesini güçlendiren müdahalelere ağırlık verilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu yöndeki desteklerin öğretmenlerin sınıf içi etkileşimlerine, öğretim uygulamalarına ve öğrencilerin eğitim yaşantılarına olumlu yansıma potansiyeli bulunmaktadır. Araştırmanın kesitsel deseni nedensel çıkarımları sınırlandırdığından, değişkenler arasındaki ilişkilerin yönü ve zaman içerisindeki değişiminin boylamsal araştırmalarla sınanması önerilmektedir.>

Anahtar Kelimeler: *Mental iyi oluş, özel eğitim öğretmenleri, psikolojik sağlamlık, sıkışmışlık, umutsuzluk*

BİLDİRİ 162

Özel Eğitimde Güncel Tartışmalar: "Küresel Eğilimler, Ulusal Gerçekler" Çerçevesinde Özel Eğitimde Öğretmen Yeterlikleri

Cengiz Teğiş

Özel Eğitim Uzmanı/Sosyolog/Yazar, Milli Eğitim Bakanlığı

E-posta: cbahadir52@gmail.com

ÖZET

Küreselleşip küçük bir köy haline gelen dünyada eğitim sistemlerine bakıldılğında; kapsayıcılık, dijitalleşme ve kanıta dayalı uygulamalar ekseninde çok hızlı ve radikal bir dönüşüm geçirmektedir. Bu dönüşümün ana merkezinde yer alan özel eğitim ve özel eğitim öğretmenlerinin mesleki yeterlikleri, özel gereksinimli bireylerin akademik ve sosyal başarılarında en belirleyici unsur olarak görülmektedir. O nedenle bu bildiride, uluslararası literatürde öne çıkan "küresel eğilimler" olarak yerini bulunan çok aşamalı destek sistemleri, yapay zekâ destekli değerlendirmeler ve evrensel tasarım ile Türkiye'deki "ulusal gerçekler" içine alan hizmet öncesi eğitim programlarının yapısı, niceliksel öğretmen ihtiyacı ve hizmet içi eğitimlerin etkililiği karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu çalışmada, küresel düzeyde talep edilen teknolojik-pedagojik alan bilgisi ve multidisipliner iş birliği gibi üst düzey yeterliklerin, ulusal düzeydeki uygulama sahasında karşılaştığı yapısal ve operasyonel bariyerler tartışılmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye'deki özel eğitim öğretmeni yetiştirme ve istihdam politikalarının, küresel standartları içine alacak şekilde yerel ihtiyaçlara bağlı olarak kaynak sınırlılıkları ve bölgesel farklılıkların da adapte edilmesi adına dinamik bir "yeterlik matrisi" ve sürdürülebilir hizmet içi gelişim modelleri önerilmiştir. Bu bağlamda özel eğitimde mesleki yeterlilik durumlarına ilişkin Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulunun kararları doğrultusunda Üniversitelerde verilen eğitimin niteliği ve niceliği ile birlikte gerekli önlemlerin alınmasının elzem olduğu litaretür taramalarına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Özel gereksinimli bireylerin eğitiminin güvence olarak Anayasa ve Mili Eğitim Temel Kanunu kapsamında net bir ifade ile yerini aldığı o nedenle sosyal hukuk devletinin öğretmen yeterlilikleri konusunda normal çocuklara verilen eğitim ile eş değer olmasına özen gösterilmesi ve ücretli öğretmen ya da ders ücretli öğretmen istihdamı şeklinde bir görevlendirme ile asli görevin yerine getirilmesinin özel gereksinimli bireyler için doğru bir uygulama olmadığı ifade edilebilir. Öğretmen yeterlilikleri konusunda gerekli önlem ve tedbirlerin alınmasının önemi bu şekilde tekrar ortaya çıkmaktadır. Özel eğitimde en büyük sorunsallardan birinin küresel eğitimler ve ulusal gerçeklikler çerçevesinde öğretmenin yeterlilikleri durumudur. Özel eğitim genel eğitimin vazgeçilmez en önemli ayağını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Özel Eğitim, Öğretmen Yeterlikleri, Küresel Eğilimler, Ulusal Gerçekler, Kapsayıcı Eğitim*

BİLDİRİ 163

Özel Gereksinimli Öğrencilerde Öz Farkındalığı Değerlendirmek: Öğretmen Uygulamaları, Güçlükler ve Gereksinimler

Tuğba Devecioğlu[1,*] & Hülya Öcal[2]

[1]*Özel Eğitim, Ankara Yunus Emre Öğretmen Akademisi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* 21tugba4280@gmail.com

ÖZET

Öz farkındalık; bireyin duygularını, ilgi ve tercihlerini, güçlü yönlerini, zorlandığı alanları ve destek gereksinimlerini tanımasını içeren çok boyutlu bir beceridir. Bu beceri, özel gereksinimli öğrencilerin öz belirleme, bağımsız yaşam, karar verme ve eğitsel süreçlere katılım becerilerinin gelişmesinde temel bir role sahiptir. Buna karşın özel eğitim öğretmenlerinin öğrencilerinin öz farkındalık becerilerini nasıl değerlendirdiklerine ilişkin bilgi sınırlıdır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin öğrencilerin öz farkındalık becerilerini değerlendirmeye yönelik uygulamalarını, karşılaştıkları güçlükleri ve bu alandaki araç ve mesleki destek gereksinimlerini incelemektir.

Araştırma nitel araştırma yaklaşımına göre desenlenmiştir. Katılımcıları, farklı okul ve kurum türlerinde özel gereksinimli öğrencilerle çalışan 12 özel eğitim öğretmeni oluşturmaktır. Araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen "Çevrim İçi Açık Uçlu Öğretmen Görüş Formu" aracılığıyla toplanmıştır. Formda öğretmenlerin öz farkındalık kavramına ilişkin görüşlerini, kullandıkları değerlendirme yöntemlerini, öğrenciyi değerlendirme sürecine katma biçimlerini, bireysel farklılıklara göre yaptıkları uyarlamaları, değerlendirme sonuçlarını eğitim sürecinde kullanma durumlarını ve mesleki gereksinimlerini belirlemeye yönelik 8 soru yer almaktadır. Elde edilen veriler içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir.

Araştırmada öğretmenler öz farkındalığı çoğunlukla öğrencinin duygularını, ilgi ve tercihlerini tanımasıyla ilişkilendirmişler ve güçlü yönlerin, zorlanılan alanların, destek gereksinimlerinin fark edilmesine daha sınırlı düzeyde değindikleri belirlenmiştir. Öğretmenlerin değerlendirmede ağırlıklı olarak doğal gözlem, öğrenciye doğrudan soru sorma ve günlük etkinliklerde sergilenen davranışları yorumlama yöntemlerinden yararlandıkları görülmüştür. Kayıt araçlarını ise daha az kullandıkları belirlenmiştir.

Öğretmenlerin öğrenci özelliklerine göre görsel destek, fotoğraf, sembol, seçim yaptırma ve davranış gözlemi gibi uyarlamalardan yararlandıkları; ancak bu uygulamaların çoğunlukla öğretmenin bireysel deneyimine dayandığı görülmüştür. Değerlendirme sonuçlarının öğretimi planlama ve materyal seçme süreçlerinde kullanıldığı, buna karşılık sonuçların sistematik biçimde BEP amaçlarına dönüştürülmesinin sınırlı olduğu

belirlenmiştir. Kavramın kapsamının yeterince bilinmemesi, uygun değerlendirme araçlarının bulunmaması, iletişim sınırlılıkları, zaman yetersizliği ve değerlendirmede nesnelliğin sağlanamaması temel güçlükler olarak ortaya çıkmaktadır. Öğretmenler kısa sürede uygulanabilen, gözlenebilir davranış örnekleri içeren, farklı destek gereksinimlerine uyarlanabilen ve sonuçları BEP amaçlarına dönüştürmeye yardımcı olan bir değerlendirme aracına ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir.

Öğretmenlerin öğrenci özelliklerine göre görsel destek, fotoğraf, sembol, seçim yaptırma ve davranış gözlemi gibi uyarlamalardan yararlandıkları; ancak bu uygulamaların çoğunlukla öğretmenin bireysel deneyimine dayandığı görülmüştür. Değerlendirme sonuçlarının öğretimi planlama ve materyal seçme süreçlerinde kullanıldığı, buna karşılık sonuçların sistematik biçimde BEP amaçlarına dönüştürülmesinin sınırlı olduğu belirlenmiştir. Kavramın kapsamının yeterince bilinmemesi, uygun değerlendirme araçlarının bulunmaması, iletişim sınırlılıkları, zaman yetersizliği ve değerlendirmede nesnelliğin sağlanamaması temel güçlükler olarak ortaya çıkmaktadır. Öğretmenler kısa sürede uygulanabilen, gözlenebilir davranış örnekleri içeren, farklı destek gereksinimlerine uyarlanabilen ve sonuçları BEP amaçlarına dönüştürmeye yardımcı olan bir değerlendirme aracına ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir.

Araştırmanın, özel gereksinimli öğrencilerin öz farkındalık becerilerinin değerlendirilmesinde mevcut uygulamaları görünür kılması ve öğretmenlerin kullanımına yönelik çok boyutlu, uyarlanabilir ve uygulama temelli değerlendirme araçlarının geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Araştırmanın, özel gereksinimli öğrencilerin öz farkındalık becerilerinin değerlendirilmesinde mevcut uygulamaları görünür kılması ve öğretmenlerin kullanımına yönelik çok boyutlu, uyarlanabilir ve uygulama temelli değerlendirme araçlarının geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Öz farkındalık, özel eğitim, özel eğitim öğretmeni, değerlendirme*

BİLDİRİ 164

ÖZELCE: Özel Gereksinimli Çocukların Cinsel Eğitimine Yönelik Eğitsel Bir Masa Oyununun Geliştirilmesi ve Pilot Değerlendirilmesi

Hülya Öcal[1,*] & Zehra Atbaşı[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* hulya.maden@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 6–11 yaş aralığındaki özel gereksinimli çocukların mahremiyet, beden farkındalığı ve kişisel güvenlik alanlarındaki bilgi ve becerilerini desteklemek amacıyla geliştirilen ÖZELCE Eğitsel Masa Oyununun tasarım ve geliştirme sürecini ortaya koymak ve pilot uygulama bulguları doğrultusunda oyunun uygulanabilirliğini değerlendirmektir. ÖZELCE, özel gereksinimli çocukların cinsel eğitimine yönelik yürütülen bir doktora tez araştırmasının uygulama sürecinde kullanılmak üzere geliştirilmiş; ana uygulama öncesinde içerik ve tasarım özelliklerinin değerlendirilmesi ve gerekli düzenlemelerin yapılması amacıyla aşamalı bir geliştirme ve pilot değerlendirme sürecinden geçirilmiştir. ÖZELCE; mahremiyet, özel bölgeler ve mayo kuralı, doğru-yanlış dokunuş, kişisel sınırlar, hayır diyebilme, iyi-kötü sır ayrımı, güvenilir yetişkinden yardım isteme ve dijital güvenlik gibi alanlara yönelik kartlardan oluşan; öğretmen rehberliğinde 2–5 öğrenciyle oynanan, rekabete ve bireysel kazanana dayanmayan eğitsel bir masa oyunu olarak tasarlanmıştır. Geliştirme sürecinin ilk aşamasında oyunun tasarımı üç uzman tarafından içerik, kart-kazanım uyumu, öğretimsel akış, aktif katılım, görsel tasarım, materyallerin işlevselliği, uygulanabilirlik, kullanım süresi, kart sayısı, öğretmen rehberi ve bilimsel dayanaklar açısından değerlendirilmiştir. Uzmanlar oyunun genel içeriğini, konu ve kavramlarını, kart-kazanım uyumunu, öğretimsel akışını, aktif katılımı destekleyen yapısını, materyallerin işlevselliğini ve temel mahremiyet ve kişisel güvenlik içeriğini genel olarak uygun bulurken; görsel erişilebilirlik, oyun süresi, bazı kartlardaki yanıtların standartlaştırılması, bilimsel/kuramsal dayanakların görünür hâle getirilmesi ve güvenli uygulamaya ilişkin öğretmen yönergelerinin geliştirilmesi konusunda öneriler sunmuştur. Uzman görüşleri araştırmacı ve tez danışmanı tarafından oyunun amacı, hedef kitlesi, kapsamı ve standart uygulama yapısı dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Uygun bulunan öneriler doğrultusunda bazı kart ifadeleri ve beklenen yanıtlar daha somut, açık ve standart hâle getirilmiş; görsel destekler güçlendirilmiş, yazı puntoları büyütülmüş ve daha net görseller kullanılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin oyunu standart ve güvenli biçimde uygulamalarını desteklemek amacıyla Uygulayıcı Öğretmen Rehberi hazırlanmış; rehbere aile bilgilendirme/onam süreci, öğrencinin kaygı veya rahatsızlık göstermesi ve olası ihmal/istismar ifşası durumlarında izlenecek sürece ilişkin açıklamalar eklenmiştir. Oyunun bilimsel ve kuramsal dayanakları güçlendirilerek uygun görülen kuramsal açıklamalar

arasında Cinsel Senaryolar Teorisine de yer verilmiştir. Uzmanların ek kart geliştirilmesi ve bireysel uygulamaya ilişkin bazı önerileri ise oyunun bilgi düzeyindeki kazanımları ve standart küçük grup yapısı nedeniyle tasarıma aktarılmamıştır. Revizyonların ardından oyun iki öğretmen ve toplam dört öğrenciyle pilot olarak uygulanmıştır. Pilot değerlendirmede Öğretmen Görüş Formu, Öğrenci Sosyal Geçerlik Formu ve Pilot Uygulama Gözlem Formu kullanılmış; her iki öğretmenin uygulaması ayrıca gözlenmiştir. Öğretmen, öğrenci ve gözlem verileri oyunun genel olarak anlaşılır, ilgi çekici ve uygulanabilir olduğunu; öğrencilerin kart çekme, piyon kullanma, sıra alma ve pekiştirme çarkını çevirme gibi oyun bileşenlerine olumlu tepki verdiklerini göstermiştir. Öğretmenler kart yönergeleri ve dil düzeyini, bireysel oyun akış matlarını, piyon sistemini, öğrencilerin aktif katılımını ve oyunun mahremiyet ve güvenlik eğitiminde kullanılabilirliğini olumlu değerlendirmiştir. Bununla birlikte pilot uygulama dört temel geliştirme gereksinimini ortaya çıkarmıştır. İlk olarak, pekiştirme çarkındaki bazı etkinliklerin öğrenciler tarafından sıkıcı bulunması veya iki oyunculu oturumlara uygun olmaması üzerine çark yeniden yapılandırılmış; öğrencilerin keyif aldıkları ifadelerin çark üzerindeki tekrar sayıları artırılmış, uygun bulunmayan ifadeler çıkarılmış ve öğrenci tercihleri doğrultusunda yeni ifadeler eklenmiştir. İkinci olarak, mevcut kart kullanım düzeninin bir ders saati içerisinde oyunun tamamlanmasını güçleştirebildiğine ilişkin öğretmen geri bildirimleri doğrultusunda kart miktarı yeniden düzenlenmiş; iki oyunculu uygulamalarda kartların iki kat, üç, dört ve beş oyunculu uygulamalarda ise üç kat kullanılması benimsenmiştir. Üçüncü olarak, her iki uygulamaya ilişkin gözlemde öğretmen geri bildirimlerinin oyun akışıyla uyumunun kısmen yeterli bulunması üzerine Uygulayıcı Öğretmen Rehberindeki geri bildirim bölümü daha açık ifadelerle yeniden düzenlenmiştir. Son olarak, gereksinim görülen bazı kartların mevcut görselleri açıklık ve anlaşılabilirlik açısından revize edilmiştir. Pilot uygulamada temel kart içeriği ve soru yapısı, modüler bireysel oyun akış matları, piyon ve zar sistemi, kartların oturumlara göre aşamalı kullanımı ve genel oyun akışında değişiklik gerektiren bir sorun belirlenmemiş ve bu özellikler korunmuştur. Uzman değerlendirmeleri ve pilot uygulama bulguları doğrultusunda gerçekleştirilen düzenlemelerin ardından ÖZELCE'nin nihai tasarımı oluşturulmuştur. Sonuç olarak uzman, uygulayıcı, öğrenci ve gözlemci geri bildirimlerinin birlikte kullanılması, oyunun gerçek uygulama koşullarına göre geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Pilot bulgular ÖZELCE'nin etkililiğine ilişkin kanıt olarak değil, uygulanabilirliğini değerlendiren ve nihai tasarımını biçimlendiren geliştirme verileri olarak ele alınmalıdır. Oyunun öğrenme çıktıları üzerindeki etkisinin belirlenmesi, daha geniş katılımcı gruplarıyla gerçekleştirilecek deneysel çalışmaların konusudur.

Anahtar Kelimeler: *özel gereksinimli çocuklar, cinsel eğitim, eğitsel masa oyunu, mahremiyet eğitimi, oyun temelli öğrenme*

BİLDİRİ 165

Özel Eğitim Lisans 4. Sınıf Öğretmen Adaylarının Eğitimde Drama Ders Sürecinin ve Deneyimlerinin İncelenmesi

Merve Kaymaz[1,*] & Tolga Erdoğan[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Trabzon Üniversitesi*
[2]*Sınıf Öğretmenliği, Trabzon Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* mervekaymaz@trabzon.edu.tr

ÖZET

Yaratıcı drama, bireyin aktif katılımını esas alan, yaşantıya dayalı öğrenmeyi destekleyen ve bilişsel, sosyal, duyuşsal ve iletişim becerilerinin gelişimine katkı sağlayan etkili öğretim yöntemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu yönüyle yaratıcı drama, öğretmen eğitiminde yalnızca öğretim yöntemi olarak değil, öğretmen adaylarının planlama, uygulama, iletişim, yaratıcılık ve sınıf yönetimi becerilerini geliştiren bir öğrenme deneyimi olarak da önem taşımaktadır. Alan yazın incelendiğinde, yaratıcı drama konusunda gerçekleştirilen araştırmaların önemli bir bölümünün öğretmen ve öğretmen adaylarının drama yöntemini kullanmaya yönelik özyeterlik algılarına veya öğrenciler üzerindeki çeşitli etkilerine odaklandığı görülmektedir. Bununla birlikte, öğretmen adaylarının drama dersinde edindikleri bilgi ve becerileri gerçek sınıf ortamına nasıl aktardıkları, hazırladıkları planların uygulama sürecinde nasıl biçimlendiği ve bu deneyimlerin mesleki gelişimlerine nasıl yansıdığına ilişkin araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle özel eğitim öğretmenliği alanında, drama dersinde kazanılan bilgi ve becerilerin öğretmenlik uygulaması kapsamında özel eğitim sınıflarına aktarılma sürecini ele alan çalışmaların oldukça sınırlı olması dikkat çekmektedir.

Özel eğitim öğretmenliği, öğrencilerin bireysel farklılıklarının ve eğitimsel gereksinimlerinin dikkate alınmasını, öğretim sürecinin öğrencilerin özelliklerine göre uyarlanmasını ve esnek öğretim planlarının hazırlanmasını gerektiren bir alandır. Bu nedenle özel eğitim öğretmen adaylarının drama yöntemine ilişkin yalnızca kuramsal bilgi veya özyeterlik algılarının belirlenmesinden ziyade, drama etkinliklerini planlama ve gerçek sınıf ortamlarında uygulama süreçlerinin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmenliği lisans programı son sınıf öğrencilerinin eğitimde drama dersi kapsamında edindikleri bilgi ve becerilerin öğretmenlik uygulaması sürecindeki sınıf içi uygulamalara yansımasını ve öğretmen adaylarının bu süreçteki deneyimlerini incelemektir. Araştırmada ayrıca öğretmen adaylarının drama etkinliklerini planlama ve uygulama süreçlerinde yaşadıkları güçlüklerin, kullandıkları çözüm yollarının ve süreçten elde ettikleri mesleki kazanımların ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında durum çalışması deseniyle yürütülmektedir. Araştırmanın çalışma grubunu, bir devlet üniversitesinin Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programı 4. sınıfında öğrenim gören, eğitimde drama dersini tamamlamış ve aynı dönemde öğretmenlik uygulaması dersine devam eden öğretmen adayları oluşturmaktadır. Katılımcılar gönüllülük esasına göre belirlenmiş ve araştırmaya katılım öncesinde aydınlatılmış gönüllü onam alınmıştır. Araştırmada çoklu veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Bu kapsamda öğretmen adaylarının eğitimde drama dersi kapsamında hazırladıkları drama ders planları ve öğretmenlik uygulaması sürecinde geliştirdikleri sınıf içi uygulama planları doküman incelemesi yoluyla ele alınarak analiz edilmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının drama planlama ve uygulama deneyimlerini ayrıntılı biçimde ortaya koymak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilerek; sınıf içi uygulamalar gözlem yoluyla izlenmiş ve araştırmacı tarafından süreç boyunca yansıtmalı araştırma günlüğü tutulmuştur.

Elde edilen veriler içerik analizi yoluyla çözümlenecektir. Drama ders planları, öğretmenlik uygulaması planları, gözlem kayıtları ve görüşme verileri öncelikle ayrı ayrı incelenerek anlamlı veri birimleri ve kodlar oluşturulacaktır. Daha sonra benzer kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulacak ve farklı veri kaynaklarından elde edilen bulgular karşılaştırılarak bütüncül biçimde yorumlanacaktır. Araştırmanın inandırıcılığını artırmak amacıyla veri çeşitlemesi, uzman incelemesi ve yansıtmalı araştırmacı günlüğünden yararlanılacaktır. Analiz sürecinde oluşturulan kod ve temalar alan uzmanının değerlendirmesine sunulacak ve araştırma süreci ayrıntılı biçimde kayıt altına alınacaktır.

Araştırma sonucunda, özel eğitim öğretmen adaylarının drama dersinde edindikleri bilgi ve becerilerin gerçek sınıf ortamındaki uygulamalara hangi biçimlerde aktarıldığının ortaya konulması beklenmektedir. Bunun yanı sıra öğretmen adaylarının drama etkinliklerini özel eğitim öğrencilerinin bireysel gereksinimlerine göre uyarlama biçimleri, planlama ve uygulama sürecinde karşılaştıkları güçlükler, geliştirdikleri çözüm yolları ve bu deneyimlerin mesleki gelişimlerine katkılarının belirlenmesi beklenmektedir. Araştırmanın, özel eğitim öğretmenliği programlarında eğitimde drama dersinin uygulama boyutunun güçlendirilmesine, öğretmen adaylarının kuramsal bilgi ile sınıf içi uygulama arasında daha güçlü bağlantılar kurmasına ve öğretmenlik uygulaması süreçlerinin niteliğinin geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu yönüyle çalışma, özel eğitimde drama kullanımını yalnızca bir öğretim yönteminin etkililiği açısından değil, öğretmen adaylarının mesleki öğrenme ve uygulama deneyimleri bağlamında ele alarak alanyazına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Özel eğitim, öğretmen adayları, yaratıcı drama, eğitimde drama, öğretmenlik uygulaması*

BİLDİRİ 166

Fen Bilimleri Öğretmenlerine Sunulan Koçluk Desteğinin Öğretmen ve Gelişim Yetersizliği Olan Öğrenci Davranışlarına Etkileri

Kübra Ağrı[1,*] & Aysun Çolak[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Atatürk Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* kubra.agri@atauni.edu.tr

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı; fen bilimleri öğretmenlerin (FBÖ) video konferans (VK) yoluyla sunulan koçluk desteği içeren mesleki gelişim eğitim paketinin öğretmenlerin ve gelişim yetersizliği olan öğrencilerin davranışlarına etkililiğinin sınanmasıdır.

Yöntem: Karma yöntem araştırması müdahale deseni olarak tasarlanmıştır ve üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Gereksinim belirleme aşamasında 14 fen bilimleri öğretmeni, eğitimin etkililiğinin sınandığı müdahale aşamasına da üç fen bilimleri öğretmeni ve üç özel gereksinimli öğrenci çifti katılmıştır. Son aşama olan sosyal geçerlik verileri de eğitim paketi oturumlarına katılan üç fen bilimleri öğretmeni ve katılmayan üç fen bilimleri öğretmenidir. İlk aşamada öğretmenlere sunulacak eğitimde gereksinim duydukları konu başlıklarını belirlemek amacıyla gereksinim belirleme aşaması gerçekleştirilmiştir. Gereksinim belirleme aşamasında demografik bilgi formu, yarı yapılandırılmış görüşme soruları, öğrenci dosyaları ve araştırmacı günlüğü yoluyla veriler toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme verileri tümevarım analizi kullanılarak, sınıf gözlem verileri, araştırmacı günlüğü ve öğrenci dosyası ise betimsel analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Gereksinim belirleme aşamasından elde edilen verilerle müdahale aşaması olan ikinci aşamada yer alacak eğitim içeriği ve konu başlıkları belirlenmiştir. Bu aşamada öğretmenlere gelişim yetersizliği (zihin yetersizliği ve OSB), sınıf yönetimi ve problem davranış, değerlendirme ve plan yapma, Doğrudan Öğretim Yöntemi (DÖY) modülleri VK yoluyla bire bir sunulmuştur. Her bir modül için hazırlanan kitapçıklar eğitim öncesi öğretmenlere gönderilmiştir ve öğretmen öğrenci çifti uygulama oturumlarında da öğretmenlere DÖY'ü uygulama güvenirliğiyle gerçekleştirebilmeleri için VK yoluyla gecikmiş geribildirim sunulmuştur. Son aşama olan sosyal geçerlik kapsamında araştırmaya katılan ve katılmayan fen bilimleri öğretmenleriyle yapılan görüşmelerle sosyal karşılaştırma yapılmıştır ve elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir.

Bulgular: İlk aşamada olan gereksinim belirleme aşamasından elde edilen veriler MAXQDA 2022 programı yoluyla analiz edilmiştir ve altı temaya ulaşılmıştır. Öğretmenlerle sunulan eğitimde gereksinimlerini belirlemek için gerçekleştirilen analiz sonucunda elde edilen bulgularda öğretmenlerin gerçekleştirdiği uygulamalar, yaşadıkları güçlükler, derse ilişkin önerileri ve uzaktan teknolojiyle sunulan eğitimde yer almasını istedikleri eğitim

içeriğinden yola çıkılarak araştırmada sunulan eğitim paketi tasarlanmıştır. Gelişim yetersizliği (zihin yetersizliği ve OSB), sınıf yönetimi ve problem davranış, değerlendirme ve plan yapma, Doğrudan Öğretim Yöntemi (DÖY) modülleri olarak eğitim paketi içeriği hazırlanmıştır. Öğretmenlere video konferans yoluyla sunulan mesleki gelişim paketi doğrultusunda öğretmenlerin bilgi düzeyinde anlamlı düzeyde artış sağlandığı, sunulan geri bildirimler yoluyla da doğrudan öğretim yöntemini uygulama güvenirliğiyle ölçütü karşılar düzeyde gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Özel gereksinimli öğrencilere hedeflenen amaçların edindirilmesinde doğrudan öğretim yönteminin etkili olduğu ve uygulama tamamlandıktan sonra öğrencilerin amaçları sürdürebildikleri ortaya koyulmuştur. Sosyal geçerlik verisi bağlamında öğretmenlerin programda yer alan konuların yeterli bulup bulmadıkları konusunda tüm öğretmenler genellikle yeterli olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Katılmayan öğretmenlere içerikte yer alan konular paylaşıldığında da katılmayan öğretmenler de içeriği yeterli bulduklarını ifade etmişlerdir. VK yoluyla eğitim sunulmasının uygulanabilirliğine ilişkin görüşleri sorulduğunda da öğretmenlerin ikisi zaman ve mekân açısından erişilebilir bulduklarını, katılmayan öğretmenlere de aynı soru sorulduğunda iki öğretmen yüz yüze olmasını daha etkili olabileceğini ifade etmiştir. VK yoluyla sunulan eğitimlerde en çok etkili bulunan basamak sorulduğunda da video örnek sunumları olduğu ve geri bildirim olduğu ifade edilmiştir. Eğitime katılan öğretmenler DÖY'ün olumlu veya olumsuz etkisine yönelik görüşleri sorulduğunda da genellikle olumlu görüş bildirirken katılmayan öğretmenler yöntemi bilmedikleri için yöntemle ilgili soruları yanıtlamamışlardır.

Sonuç ve Tartışma: Araştırma bulguları, FBÖ'lerin gereksinimleri doğrultusunda hazırlanan eğitim paketinin öğretmenlerin mesleki gelişimini desteklediğini ve bilgi-beceri düzeylerinde anlamlı artış sağladığını göstermektedir. Performansa dayalı geri bildirim sunulmasının öğretmenlerin DÖY'ü uygulama güvenirliğiyle gerçekleştirmelerinde etkili olduğu, DÖY'ün özel gereksinimli öğrencilerin hedeflenen amaçları edinmesinde ve öğretim sonrasında bu amaçları sürdürmesinde işe koşulabilir bir yöntem olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, gereksinime dayalı mesleki gelişim uygulamalarını ve DÖY'ün akademik becerilerin öğretiminde etkiliğini inceleyen alanyazınla tutarlılık göstermektedir. Araştırma hem katılan hem katılmayan öğretmenlerden sosyal geçerlik verisi toplaması ve VK yoluyla birebir koçluk desteği sunması bakımından alanyazına özgün bir katkı sunmaktadır. Öte yandan genelleme verisinin alınmaması ve veri toplamanın araştırmacı tarafından yürütülmesi, çalışmanın uygulama açısından sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular, ÖGB'lerle çalışan fen bilimleri ve diğer branş öğretmenlerine yönelik erişilebilir ve etkili mesleki gelişim modellerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: *Özel gereksinimli bireylerde fen bilimleri öğretimi, Fen bilimleri öğretmenlerinin mesleki gelişimleri, Video konferans yoluyla mesleki eğitim, Özel eğitimde uzaktan eğitim, Karma yöntem araştırması*

BİLDİRİ 167

Özel Eğitim Öğretmen Adaylarında Bilimsel Düşünme, Duygusal Zekâ ve Mesleki Tutum Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Hatice Ulu Aydın[1,*] & Tuğba Sivrikaya[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* hatice.uluaydin@ibu.edu.tr

ÖZET

Bilimsel düşünme, öğretmen adaylarının bilgiyi ve kanıtları eleştirel biçimde değerlendirmeleri, eğitimsel problemlere sistematik yaklaşmaları ve kanıta dayalı kararlar vermeleri açısından öğretmen eğitiminin önemli bileşenlerinden biridir. Bilimsel düşünmenin önemli bir bileşeni olan bilimsel argümantasyon; iddiaların kanıtlarla gerekçelendirilmesini, alternatif açıklamaların ve karşıt görüşlerin değerlendirilmesini ve kanıta dayalı sonuçlara ulaşılmasını içermektedir. Bununla birlikte öğretmenlik yalnızca bilişsel yeterliklere dayalı bir meslek değildir; duyguları anlama ve düzenleme, empati kurma ve sınıf içindeki sosyal-duygusal etkileşimleri yönetme becerileri de mesleki süreçlerin önemli bir parçasıdır. Duygusal zekâ, bireyin kendisinin ve başkalarının duygularını algılama, anlama, kullanma ve düzenleme kapasitesini ifade etmekte ve öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarıyla ilişkili olabilmektedir. Özellikle özel eğitim öğretmenliği, karmaşık ve farklılaşan öğrenci gereksinimlerine yanıt verebilmek için bilişsel ve sosyal-duygusal yeterliklerin birlikte kullanılmasını gerektirmektedir. Buna karşın, bilimsel düşünmenin bir göstergesi olarak bilimsel argümantasyon, duygusal zekâ ve mesleki tutum arasındaki ilişkilerin özel eğitim öğretmen adaylarında birlikte incelendiği araştırmalar sınırlıdır.

Bu araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmen adaylarının bilimsel düşünme süreçlerinin bir bileşeni olarak ele alınan bilimsel argümantasyon becerileri, duygusal zekâ düzeyleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişkileri incelemek ve duygusal zekânın bilimsel argümantasyon ile mesleki tutum arasındaki ilişkideki aracılık rolünü değerlendirmektir. İlişkisel tarama modelinde yürütülen araştırmaya 186 özel eğitim lisans öğrencisi katılmıştır. Veriler Bilimsel Argümantasyon Testi, Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği ve Gözden Geçirilmiş Schutte Duygusal Zekâ Ölçeği kullanılarak toplanmış; Pearson korelasyon ve bootstrap temelli aracılık analizi ile analiz edilmiştir.

Bulgular, bilimsel argümantasyon ile duygusal zekâ arasında pozitif ve anlamlı ancak düşük düzeyde bir ilişki bulunduğunu göstermiştir. Duygusal zekâ ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutum arasında ise pozitif, anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki belirlenmiştir. Buna karşılık, bilimsel argümantasyon ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutum arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır. Aracılık analizi, bilimsel argümantasyon ile öğretmenlik

mesleğine yönelik tutum arasında duygusal zekâ üzerinden anlamlı bir dolaylı etki bulunduğunu, doğrudan etkinin ise anlamlı olmadığını göstermiştir.

Bulgular, özel eğitim öğretmen adaylarında bilimsel düşünmenin mesleki tutumla ilişkisinin yalnızca bilişsel yeterlikler üzerinden ele alınmasının yeterli olmayabileceğini ve duygusal zekânın bu ilişkide dikkate değer bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Bu sonuç, öğretmen yetiştirme sürecinde bilişsel ve sosyal-duygusal yeterliklerin birbirinden bağımsız alanlar olarak değil, mesleki gelişimin birbirini tamamlayan bileşenleri olarak ele alınmasının önemine işaret etmektedir. Bu doğrultuda, özel eğitim öğretmeni yetiştirme programlarında kanıta dayalı karar verme ve bilimsel argümantasyon becerilerini geliştiren vaka analizleri, problem temelli etkinlikler ve yansıtıcı uygulamaların; duygu düzenleme, empati, öz farkındalık ve kişilerarası iletişim becerilerini destekleyen öğrenme deneyimleriyle bütünleştirilmesi önerilebilir. Ayrıca bilimsel düşünme ve sosyal-duygusal yeterliklerin gelişimini izleyen uygulamalı ve uzunlamasına araştırmaların yürütülmesi, bu değişkenler arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Mevcut araştırmanın kesitsel ve ilişkisel yapısı nedeniyle belirlenen dolaylı ilişki nedensel bir mekanizma olarak yorumlanmamalı; gelecekte gerçekleştirilecek boylamsal ve müdahale temelli araştırmalarla ilişkinin yönü ve olası mekanizmaları daha ayrıntılı olarak incelenmelidir.

Anahtar Kelimeler: *bilimsel düşünme, bilimsel argümantasyon, duygusal zekâ, mesleki tutum, özel eğitim öğretmen adayları, öğretmen eğitimi*

BİLDİRİ 168

Otizm Sınıflarında Birlikte Öğretimin Yapılandırılması: Öğretmenlerin Rol Paylaşımı, İş Birliği ve Uygulama Deneyimleri

Onur Emre Kocaöz

Özel Eğitim Öğretmenliği, Aksaray Üniversitesi

E-posta: onurkocaoz@aksaray.edu.tr

ÖZET

Birlikte öğretim, iki öğretmenin aynı öğrenci grubunun eğitim sürecinde planlama, öğretim, değerlendirme ve sınıf yönetimine ilişkin sorumlulukları paylaşmasına dayalı iş birliğine dayalı bir öğretim yaklaşımıdır. Bu yaklaşımın etkili biçimde uygulanabilmesi, öğretmenlerin yalnızca aynı sınıfta bulunmalarına değil, ortak hedefler doğrultusunda planlama yapmalarına, rollerini açık biçimde tanımlamalarına, öğretimsel kararları birlikte almalarına ve sınıf içi uygulamalarda eşgüdüm içinde hareket etmelerine bağlıdır. Bununla birlikte, iki öğretmenin aynı sınıfta görev yapması her zaman sistematik ve işlevsel bir birlikte öğretim sürecinin gerçekleştiği anlamına gelmemektedir. Rol belirsizliği, ortak planlama için sınırlı zaman, iletişim güçlükleri, sorumlulukların dengesiz paylaşılması ve kurumsal destek eksikliği birlikte öğretimin niteliğini etkileyebilmektedir.

Otizm sınıflarında birlikte öğretim uygulamaları, öğrencilerin bireyselleştirilmiş öğretim, iletişim desteği, davranışsal düzenleme, görsel destekler ve yapılandırılmış öğrenme ortamlarına yönelik gereksinimleri nedeniyle ayrıca önem taşımaktadır. Bu gereksinimler, öğretmenler arasındaki rol paylaşımı, iletişim ve öğretimsel koordinasyonun niteliğini doğrudan etkileyebilmektedir. Bu araştırmanın amacı, otizm sınıflarında birlikte öğretim yapan öğretmenlerin rol ve sorumluluk paylaşımı, ortak planlama, sınıf içi uygulamalar, iletişim ve mesleki iş birliği süreçleri ile karşılaştıkları güçlükler ve çözüm yollarına ilişkin deneyimlerini incelemektir.

Birlikte öğretimin otizm sınıflarındaki işleyişinin öğretmenlerin doğrudan deneyimleri üzerinden incelenmesi, uygulamanın güçlü ve sınırlı yönlerinin bağlam içinde anlaşılmasına olanak sağlayacaktır. Bu kapsamda görüşmelerde öğretmenlerin birlikte öğretimi nasıl tanımladıkları, mesleki rollerini nasıl anlamlandırdıkları, birbirlerinin uzmanlıklarından nasıl yararlandıkları ve öğrencilerin farklılaşan gereksinimlerine yanıt verirken nasıl bir iş bölümü geliştirdikleri de sorgulanacaktır. Ayrıca öğretmenlerden etkili iş birliğini destekleyen örnek uygulamaları ve iş birliğinin aksadığı durumları somut yaşantılar üzerinden açıklamaları istenecektir. Böylece yalnızca öğretmenlerin birlikte öğretime ilişkin genel görüşlerinin değil, günlük sınıf uygulamalarında ortaya çıkan etkileşimlerin, kararların ve mesleki ilişki örüntülerinin de görünür hâle getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu yaklaşım,

uygulamanın bağlamsal özelliklerinin ayrıntılı biçimde ortaya konulmasını da destekleyecektir.

Araştırma nitel araştırma yaklaşımıyla yürütülecektir. Katılımcıları, otizm sınıflarında birlikte öğretim deneyimine sahip 12 öğretmen oluşturacaktır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılacaktır. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla gerçekleştirilecek bireysel görüşmeler yoluyla toplanacaktır. Görüşmelerde öğretmenlerin görev ve sorumlulukları nasıl paylaştıkları, öğretimi nasıl planladıkları ve yürüttükleri, sınıf yönetimi ve öğrenci gereksinimlerine nasıl yanıt verdikleri, iletişim ve karar verme süreçleri, birlikte öğretimi kolaylaştıran ve güçleştiren etkenler ile karşılaştıkları sorunlara yönelik geliştirdikleri çözüm yolları ele alınacaktır. Elde edilen veriler tematik analiz yoluyla çözümlenecektir.

Araştırmanın, otizm sınıflarında birlikte öğretimin nasıl yapılandırıldığının ve öğretmenler arası iş birliğini etkileyen temel unsurların anlaşılmasına katkı sağlaması beklenmektedir. Bulguların, birlikte öğretim uygulamalarının geliştirilmesine, öğretmenlerin mesleki iş birliğinin desteklenmesine, okul temelli mesleki gelişim çalışmalarının planlanmasına ve otizm sınıflarında daha sistematik iş birliği modellerinin oluşturulmasına yol göstermesi öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *otizm, birlikte öğretim, öğretmen iş birliği, rol paylaşımı, özel eğitim sınıfı, nitel araştırma*

BİLDİRİ 169

Sanat Temelli Empati Atölyesinde Pedagojik Farkındalık: Nöroçeşitlilik Perspektifinden Öğretmen Yansımaları

Cansu Aybakan

Müzik Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı

E-posta: cansuaybakan@gmail.com

ÖZET

Giriş

Kapsayıcı eğitim yaklaşımı, öğrenme ortamlarını öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkların gözetildiği ve bu çeşitliliğin öğretim sürecinin bir parçası olarak ele alındığı yapılar şeklinde tanımlar (Florian & Black-Hawkins, 2011). Nöroçeşitlilik anlayışı ise otizm spektrumunu bilişsel ve sinirsel işleyişteki doğal çeşitlilik içinde ele almaktadır (Pellicano & den Houting, 2022).

Bu kuramsal çerçeve, öğretmenlerin sınıf içi davranışlara yönelik yaklaşımlarını yeniden değerlendirmelerini gerekli kılmaktadır. Davranışların yalnızca gözlenebilir performans göstergeleri üzerinden değil; duyusal düzenleme gereksinimleri, duygusal yaşantılar ve sınıf ortamındaki bağlamsal koşullarla birlikte ele alınması, daha bütüncül bir pedagojik değerlendirme olanağı sunmaktadır. Otistik yetişkinlerin stimming deneyimlerine ilişkin bulgular, tekrarlayıcı hareketlerin duyusal ve duygusal öz-düzenleme işlevleri taşıyabildiğini göstermektedir (Kapp et al., 2019).

Sanat temelli öğrenme, bedensel, duyusal ve sözsüz deneyimleri sürece dâhil ederek öğretmenlerin kendi pedagojik yaklaşımlarını yeniden değerlendirebilecekleri deneyimsel bir alan sunabilir. Öğretmen eğitiminde sanat temelli öğrenmenin duygusal farkındalık ve tutumların yeniden değerlendirilmesi gibi öğrenme çıktılarıyla ilişkili olduğu bildirilmektedir (Møller-Skau & Lindstøl, 2022).

Amaç

Bu çalışmanın amacı, sanat temelli empati atölyesine katılan öğretmenlerin otizm spektrumunda yer alan öğrencileri algılama biçimleri, sınıf içi davranışları anlamlandırma süreçleri ve pedagojik tutumlarına ilişkin yansımalarını incelemektir. Araştırma, sanat aracılığıyla yapılandırılan empatik deneyimlerin öğretmenlerin pedagojik farkındalıklarına nasıl yansıdığını ve bu yansımaların kapsayıcı öğretim anlayışı çerçevesinde sınıf içi etkileşim, müdahale ve öğretim pratiklerine ilişkin değerlendirmelerinde nasıl ifade edildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Araştırma, öğretmenlerin sanat temelli empati atölyesine ilişkin deneyimlerini ve bu deneyimlere yükledikleri anlamları incelemeye yönelik temel nitel araştırma deseniyle yürütülmüştür (Merriam & Tisdell, 2016). Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen iki özel eğitim uygulama okulunda görev yapan 24 öğretmenden (her okuldan 12) oluşmaktadır. Katılımcılar, otizm spektrumunda yer alan öğrencilerle aktif olarak çalışan öğretmenler arasından seçilmiş ve katılım gönüllülük esasına dayanmıştır.

Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen yapılandırılmış sanat temelli empati atölyesi sonrasında uygulanan yazılı yansıtıcı değerlendirme formlarıyla toplanmıştır. Atölye kapsamında öğretmenler; hareket temelli uygulamalarla tekrarlayıcı hareketler ile duyusal düzenleme arasındaki ilişki üzerine çalışmış, farklı yoğunluklarda ses üreten müzik aletleriyle duyusal hassasiyetlere ilişkin farkındalık çalışmaları gerçekleştirmiş ve sözel iletişimin sınırlandığı etkileşim etkinlikleriyle anlaşılmama deneyimi üzerine düşünmeye yönlendirilmiştir. Veriler içerik analiziyle çözümlenmiş; yazılı ifadeler anlam birimleri temelinde kodlanmış, ilişkili kodlardan kategoriler ve temalar oluşturulmuş ve araştırmanın amacı doğrultusunda yorumlanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Sonuç ve Öneriler

Yazılı yansıtıcı değerlendirmelerin içerik analizi sonucunda, sanat temelli empati atölyesi sonrasında öğretmenlerin sınıf içi davranışları anlamlandırma ve kendi pedagojik yaklaşımlarını yeniden değerlendirmeye yönelik bir eğilim ortaya koydukları belirlenmiştir. Öğretmenlerin öncelikle kendi duyusal ve duygusal yaşantılarına yönelik öz-farkındalık geliştirdiklerine ilişkin ifadelerin öne çıktığı; bu farkındalığın, öğretmenlik rollerine ve sınıf içi pedagojik uygulamalarına ilişkin eleştirel bir yeniden değerlendirme sürecine yansıdığı görülmüştür.

Öğretmenlerin yazılı ifadelerinde, öğrencilerin sergilediği davranışları yalnızca sorunlu davranış kategorileri içinde ele almak yerine, davranışın işlevini ve bağlamsal anlamını merkeze alan bir yaklaşımın öne çıktığı; bu doğrultuda doğrudan müdahale etmektense gözlem, anlamlandırma ve önleyici düzenlemelerin önemsendiği belirlenmiştir. Ayrıca sınıf ortamında yoğun yönerge kullanımı, yüksek ses ve çevresel uyarıcıların öğrenciler üzerinde duyusal yük oluşturabileceğine ilişkin farkındalığın belirginleştiği; öğretmenlerin öğrencinin deneyimini kendi bakış açılarının ötesinden yeniden değerlendirerek empatik bir perspektif geliştirdiklerine ilişkin yansımalar ortaya koydukları görülmüştür.

Öğretmenlerin yazılı yansımalarında, müzik ve hareket temelli uygulamaların öğretmen-öğrenci etkileşiminde paylaşılan bir duygusal deneyim alanı oluşturma potansiyeline ilişkin değerlendirmelerin öne çıktığı; bu deneyimlerin pedagojik müdahalelerin niteliğini yeniden düşünmelerine katkı sağladığı görülmüştür. Öğretmenlerin, davranış değişikliğine yönelmeden önce çevresel ve duyusal tetikleyicilerin azaltılmasına odaklanan daha kapsayıcı, önleyici ve bütüncül yaklaşımların önemine vurgu yaptıkları belirlenmiştir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, sanat temelli empati atölyesinin öğretmenlerin kapsayıcı eğitim anlayışlarını, öğrencilerin davranışlarını anlamlandırma biçimlerini ve

kendi pedagojik yaklaşımlarını yeniden değerlendirmelerine katkı sağlayabilecek bir deneyimsel öğrenme alanı sunduğu söylenebilir. Bu bağlamda, sanat temelli empati çalışmalarının öğretmen yetiştirme programlarında ve hizmet içi mesleki gelişim süreçlerinde deneyimsel ve yansıtıcı öğrenmeyi destekleyen uygulamalar kapsamında değerlendirilmesi önerilmektedir. Gelecek araştırmalarda, bu tür uygulamaların öğretmenlerin pedagojik farkındalıkları üzerindeki uzun vadeli yansımalarının; sınıf içi gözlem, farklı veri kaynakları ve farklı eğitim kademelerini kapsayan araştırma desenleriyle incelenmesi, alanyazına önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Nöroçeşitlilik, otizm, özel eğitim öğretmeni, pedagojik farkındalık, sanat temelli öğrenme*

K A Y N A K Ç A

Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. British Educational Research Journal, 37(5), 813–828. https://doi.org/10.1080/01411926.2010.501096

Kapp, S. K., Steward, R., Crane, L., Elliott, D., Elphick, C., Pellicano, E., & Russell, G. (2019). 'People should be allowed to do what they like': Autistic adults' views and experiences of stimming. Autism, 23(7), 1782–1792. https://doi.org/10.1177/1362361319829628

Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2016). Qualitative research: A guide to design and implementation (4th ed.). Jossey-Bass.

Møller-Skau, M., & Lindstøl, F. (2022). Arts-based teaching and learning in teacher education: "Crystallising" student teachers' learning outcomes through a systematic literature review. Teaching and Teacher Education, 109, 103545. https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103545

Pellicano, E., & den Houting, J. (2022). Annual Research Review: Shifting from 'normal science' to neurodiversity in autism science. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 63(4), 381–396. https://doi.org/10.1111/jcpp.13534

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10. bs.). Seçkin Yayıncılık.

Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Uygulamalı Ders Deneyimleri: OSB'de Sosyal ve İletişim Becerileri Öğretimi

Volkan Şahin

Özel Eğitim/Otizm Spektrum Bozukluğu Eğitimi Abd., Anadolu Üniversitesi

E-posta: vs@anadolu.edu.tr

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmen adaylarının lisans eğitimi sürecinde son sınıftaki öğretmenlik uygulaması öncesinde aldıkları "Otizm Spektrum Bozukluğunda Uygulamalı Sosyal ve İletişim Becerileri Öğretimi" dersine ilişkin deneyimlerini, bu dersin teori-pratik bağını kurmadaki rolünü ve karşılaştıkları durumları kendi bakış açılarından derinlemesine incelemektir.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenoloji (olgubilim) deseni kullanılmıştır. Çalışma grubunu, belirlenen uygulamalı dersi alıp başarıyla tamamlayan 9 özel eğitim öğretmen adayı oluşturmaktadır (ölçüt ve kolay ulaşılabilir örnekleme). Veriler, uzman görüşü ve pilot uygulamalarla geçerliği sağlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış; çevrim içi platformlarda yürütülen görüşmeler (30–52 dk.) ses ve görüntü kaydı alınarak metne dönüştürülmüştür. Verilerin analizinde NVivo 15 yazılımı kullanılarak içerik analizi gerçekleştirilmiştir. İnandırıcılığı desteklemek amacıyla uzman incelemesi ve katılımcı teyidi stratejileri işe koşulmuştur. Araştırmada katılımcılar gönüllü kaatılım onam alınmış, görüşmeler ve analiz sonrası katılımcı teyidi gerçekleştirilmiştir. Analiz süreci veriler ve analiz bir alan uzmanının incelenmesine sunulmuş ardından analiz tamamlanmıştır.

Bulgular

Verilerin içerik analizi sonucunda, lisans eğitiminin ilk yıllarındaki teorik ders yoğunluğunun adaylarda yarattığı doygunluğun, uygulamalı derse karşı yüksek bir heyecan ve sahaya inme arzusu doğurduğu görülmüştür. Ancak uygulama öncesindeki hazırlık döneminde ve bağımsız kurum/öğrenci bulma sürecinde adayların bilgi eksiklikleriyle yüzleştiği; beceri öğretim programı hazırlama, amaç yazma ve eksik-hatalı uygulama gerçekleştirme konularında belirgin kaygılar yaşadıkları belirlenmiştir. Sahadaki uygulama sürecinde video model, replikli öğretim, sosyal öykü ve uygun ve uygun olmayan davranış örnekleriyle öğretim gibi etklili ve kanıta dayalı yöntemler işe koşulurken, adayların uygulama esnasında anlık karar verme, ipucu bağımlılığını yönetme ve genelleme

güçlükleriyle karşılaştığı tespit edilmiştir. Paydaş etkileşimleri boyutunda, alan açan rehber öğretmenlerin staj hissi vermesi ve resmî belgelerin güven sağlamasına karşın, otoriter öğretmen tutumlarının adayları geri çektiği ve veli iletişiminde belirsizlikler yaşandığı belirlenmiştir. Süreç sonunda öğrencideki somut gelişime tanıklık etmenin mesleki öz-yeterlik ve cesareti artırdığı ortaya konulmuştur. Öğretmen adayları tüm öğretmen adaylarının uygulamalı derslere katılmalarını ve uygulamalı ders sayısının artırılmasını önermişlerdir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma bulguları, alanyazında özel eğitim öğretmen yetiştirme programlarının en temel yapısal sorunu olarak gösterilen teori-pratik kopukluğu ve uygulamaların son sınıfa sıkıştırılması tartışmalarıyla güçlü bir şekilde örtüşmektedir. Adayların hazırlık döneminde yaşadığı yetersizlik hissi ve kaygılar, alanyazında hipotetik düzeltmelere dayalı teorik derslerin sahada gerçek uygulama karşılığı bulamamasıyla açıklanmaktadır. Buna karşın, kanıta dayalı uygulamaların gerçek sınıf ortamlarında yürütülmesi ve adayların öğrencideki somut gelişime tanıklık etmesi alanyazınla uyumlu şekilde mesleki inancı ve cesareti pekiştirmektedir. Rehber öğretmenlerin kapsayıcı ve alan açan tutumlarının adayların mesleki kimlik gelişimini desteklediği; buna karşın aile etkileşimi ve anlık alınması gereken uygulama kararlarında yaşanan güçlüklerin müfredattaki uygulamalı paydaş etkileşimi ve uygulamalı çalışmaların eksikliğinden kaynaklandığı alanyazın ışığında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak çalışma, erken dönem uygulamalı derslerin adayların öğrenci algısını somut bir öğretmen kimliğine dönüştüren kritik bir yaşantı olarak ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Öğretmen eğitimi, Özel eğitim öğretmen adayları, Otizm spektrum bozukluğu, Uygulamalı ders, Nitel araştırma*

BİLDİRİ 171

Özel Eğitim Anaokulu Öğretmenlerinin Sosyal Beceri Öğretimi Yeterliliklerinin Geliştirilmesine Yönelik Mesleki Gelişim Projesinin Uygulanması

Pınar Öztürk[1,*], Şenay Delimehmet Dada[2], Meral Beşken Ergişi[3], Nusret Öztürk[4], Nurdan Turhan[5] & Şevki Uluhan[1]

[1]*Okul Öncesi Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Bölümü, Trabzon Üniversitesi*
[3]*Okul Öncesi Öğretmenliği, Trabzon Üniversitesi*
[4]*İlköğretim Matematik Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[5]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*

** Sorumlu yazar:* yypnrzz@gmail.com

ÖZET

Amaç

Özel eğitimde nitelikli öğretimin temel bileşenlerinden biri, öğretim uygulamalarının araştırma bulguları doğrultusunda seçilmesi ve öğrencilerin bireysel özellikleri ile eğitim gereksinimleri dikkate alınarak sistematik biçimde uygulanmasıdır (Council for Exceptional Children [CEC], 2014; Division for Early Childhood [DEC], 2014). Erken çocukluk özel eğitiminde çocukların öğrenmesini ve katılımını destekleyen sistematik öğretim uygulamaları önerilmekte; doğrudan öğretim, sosyal beceri öğretimi ve teknoloji destekli uygulamalar bilimsel dayanaklı uygulamalar arasında gösterilmektedir (DEC, 2014; Hume vd., 2021). Türkiye'deki çalışmalar ise öğretmenlerin bilimsel dayanaklı uygulamalara ilişkin bilgi ve deneyimlerinin desteklenmesine ve gelişimsel yetersizliği olan çocuklara sosyal beceri öğretimine yönelik uygulama temelli mesleki gelişim olanaklarına gereksinim duyduklarını ortaya koymaktadır (Acar vd., 2023; Tekin İftar vd., 2023). Bu çalışmanın amacı, TÜBİTAK 4008 Kapsayıcı Toplum Uygulamaları Destekleme Programı kapsamında desteklenen 126B466 kodlu projenin amaç, kapsam, uygulama ve değerlendirme süreçlerini tanıtmaktır. Projede, özel eğitim anaokullarında görev yapan okul öncesi öğretmenlerinin sosyal beceri öğretimine yönelik yeterliliklerinin doğrudan öğretim, yaratıcı drama, Web 2.0 ve yapay zekâ araçlarının bütünleştirildiği çok bileşenli bir mesleki gelişim programıyla desteklenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Çalışma, ön test-son test ölçümleri ile nitel ve ürün temelli veri kaynaklarının birlikte kullanıldığı bir program değerlendirme çalışması olarak yapılandırılmıştır. Çalışma grubunu, Trabzon ilindeki özel eğitim anaokullarında görev yapan ve sınıflarında Otizm Spektrum Bozukluğu veya Zihin Yetersizliği tanılı çocuklarla çalışan 17 okul öncesi

öğretmeni oluşturmuştur. Beş gün ve toplam 30 saat süren yüz yüze program; özel eğitim, okul öncesi eğitim, yaratıcı drama ve öğretim teknolojileri alanlarındaki uzman ve eğitmenlerin katkılarıyla disiplinler arası bir yaklaşımla yürütülmüştür. Programda sosyal becerilerin belirlenmesi, analizi ve basamaklandırılması; doğrudan öğretimin model olma, rehberli uygulama ve bağımsız uygulama aşamaları; yaratıcı drama teknikleri ile Web 2.0 ve yapay zekâ araçları kullanılarak öğretim materyali geliştirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Rol oynama, doğaçlama, dramatik durumlar, karakter oluşturma ve kukla çalışmaları aracılığıyla selam verme, teşekkür etme, yardım ve izin isteme, iletişim kurma, sıra bekleme, paylaşma, yönerge takip etme ve akran etkileşimi gibi sosyal becerilere odaklanılmıştır. Katılımcılar sosyal beceri öğretimini destekleyen senaryolar, sosyal öyküler, görsel ve sesli içerikler ile dijital öğretim materyalleri geliştirmiştir. Yaratıcı drama ve dijital araçlar, bilimsel dayanaklı öğretimin yerine geçen bağımsız müdahaleler olarak değil, sosyal beceri öğretimini destekleyen uygulama ve materyal geliştirme bileşenleri olarak yapılandırılmıştır.

Değerlendirme

Katılımcıların eğitim öncesi ve sonrasındaki durumlarını belirlemek amacıyla Okul Öncesi Öğretmenlerinin Öz Yeterlik İnançları Ölçeği (Tepe ve Demir, 2012) ile Yaratıcı Drama Derslerine İlişkin Tutum Ölçeği (Adıgüzel, 2006) uygulanmıştır. Katılımcı görüşleri ve eğitim sürecinde oluşturulan sosyal beceri öğretim planları ile dijital materyaller de değerlendirme kapsamına alınmıştır. Eğitimin sınıf içi uygulamalara yansımasını ve kazanımların kalıcılığını incelemek amacıyla üç aylık bir izleme süreci planlanmıştır. Bu süreçte öğretmenlerin geliştirdikleri materyalleri sınıflarında uygulamaları, uygulama deneyimlerini paylaşmaları ve sosyal beceri öğretimine yönelik çalışmalarını sürdürmeleri hedeflenmektedir. Uygulamaların çocukların sosyal becerileri üzerindeki yansımalarını incelemek amacıyla Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin 4-6 yaş formunun (Avcıoğlu, 2007) uygulanması ve öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

Bulgular

Projenin beş günlük yüz yüze eğitim aşaması tamamlanmış; katılımcılar doğrudan öğretim basamaklarını temel alan sosyal beceri öğretim planları ile yaratıcı drama, Web 2.0 ve yapay zekâ destekli öğretim materyalleri geliştirmiştir. Öğretmenlere uygulanan ön test ve son testlerden, katılımcı görüşlerinden ve geliştirilen ürünlerden elde edilen verilerin analiz süreci devam etmektedir. Üç aylık izleme sürecinden elde edilecek verilerle birlikte öğretmenlerin öz yeterlik inançları ve yaratıcı dramaya yönelik tutumlarındaki değişim, program hakkındaki görüşleri, geliştirdikleri materyaller ve bu materyallerin sınıf içi uygulamalara yansımaları birlikte değerlendirilecektir.

Sonuç ve Tartışma

Program, bilimsel dayanaklı öğretim ilkelerini uygulama fırsatlarıyla yaratıcı drama ve dijital materyal geliştirme süreçlerini bir araya getiren çok bileşenli bir öğretmen mesleki gelişim yaklaşımı sunmaktadır. Türkiye'de okul öncesi özel eğitim ve kapsayıcı eğitim bağlamında yürütülen öğretmen eğitimi çalışmaları, bilgi ve tutumlardaki değişimin sınıf içi

uygulamalara aynı ölçüde yansımayabileceğini göstermektedir (Sucuoğlu vd., 2015). Bu nedenle projenin izleme boyutu, öğretmenlerin edindikleri bilgi ve becerileri sınıf içi sosyal beceri öğretimine aktarma durumlarının değerlendirilmesi açısından önemlidir. Projenin öğretmenlerin sosyal beceri öğretimini sistematik biçimde planlama ve uygulama yeterliliklerini desteklemesi; drama teknikleri ile Web 2.0 ve yapay zekâ araçlarını özel eğitim bağlamında işlevsel biçimde kullanmalarına katkı sağlaması ve geliştirilen uygulama örneklerinin yaygınlaştırılmasına temel oluşturması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *TÜBİTAK 4008, özel eğitim anaokulu, bilimsel dayanaklı uygulamalar, sosyal beceri öğretimi, doğrudan öğretim, yaratıcı drama, Web 2.0, yapay zekâ*

K A Y N A K Ç A

Acar, Ç., Değirmenci, H. D., Olçay, S. ve Tekin İftar, E. (2023). Öğretmenlerin gelişim yetersizliği olan öğrencilere sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgileri, deneyimleri ve mesleki gelişim gereksinimleri. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 36(2), 641-668.

Adıgüzel, Ö. H. (2006). Yaratıcı drama derslerine ilişkin tutum ölçeği geliştirilmesi. Yaratıcı Drama Dergisi, 1(2), 7-15.

Avcıoğlu, H. (2007). Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması 4-6 yaş. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(2), 87-101.

Council for Exceptional Children. (2014). Standards for evidence-based practices in special education. Teaching Exceptional Children, 46(6), 206-212.

Division for Early Childhood. (2014). DEC recommended practices in early intervention and early childhood special education.

Hume, K. vd. (2021). Evidence-based practices for children, youth, and young adults with autism: Third generation review. Journal of Autism and Developmental Disorders, 51, 4013-4032.

Sucuoğlu, N. B., Bakkaloğlu, H., Akalın, S., Demir, Ş. ve İşcen-Karasu, F. (2015). The effects of the preschool inclusion program on teacher outcomes in Turkey. Journal of Early Childhood Teacher Education, 36(4), 324-341.

Tekin İftar, E., Genç Tosun, D. ve Özen, A. (2023). Özel eğitim öğretmenlerinin bilimsel dayanaklı uygulamalara ilişkin bilgileri, deneyimleri ve mesleki gelişim gereksinimleri. Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 58, 3209-3235.

Tepe, D. ve Demir, K. (2012). Okul öncesi öğretmenlerinin öz-yeterlik inançları ölçeği. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(2), 137-158.

BİLDİRİ 172

Otizmli Öğrencilere Geometrik Şekillerin Öğretiminde Geogebra'yla Sunulan Sanal-Temsili-Soyut Öğretimin Etkileri

Sümeyye Sena Yavuz[1,*] & Şerife Yücesoy-Özkan[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* sena.0678@gmail.com

ÖZET

Otizmli öğrencilere geometrik şekillerin öğretilmesi, çevrelerindeki nesneleri ve mekânsal ilişkileri anlamlandırmalarını destekleyerek matematiksel düşünme ve günlük yaşam becerilerinin gelişimine katkı sağlar. Buna karşın, geometrik şekillerin soyut özellikler içermesi, otizmli öğrencilerin bu kavramları daha kolay anlamlandırabilmeleri için öğretim sürecinde somutlaştırmaya dayalı uygulamalara yer verilmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle otizmli öğrencilere geometrik şekillerin ve bu şekillere ait özelliklerin öğretiminde öğrencilerin bireysel özelliklerine uygun, planlı ve sistematik öğretim uygulamalarından yararlanılması önem arz etmektedir. Bu gereksinim doğrultusunda, özel eğitim alanında giderek yaygınlaşan teknoloji destekli öğretim uygulamaları, geometrik şekillerin ve onların özelliklerinin dinamik ve etkileşimli biçimde sunulmasına yeni olanaklar sağlamaktadır. Bu bağlamda GeoGebra, geometrik şekillerin görsel ve dinamik özelliklerinin sunulmasını destekleyerek öğrencilerin aynı kavramı farklı temsil biçimleri üzerinden deneyimlemelerine katkı sağlayabilecek bir öğretim aracı olarak değerlendirilmektedir. Bu özellikleri, GeoGebra'nın otizmli öğrencilere geometrik şekillerin ve bu şekillerin özelliklerinin öğretiminde sanal, temsili ve soyut öğrenme aşamalarını destekleyen sistematik bir öğretim yaklaşımı kapsamında kullanılmasının etkililiğinin incelenmesini önemli hâle getirmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, otizmli öğrencilere geometrik şekillerin ve özelliklerinin öğretiminde GeoGebra ile sunulan sanal-temsili-soyut öğretimin etkililiğini incelemektir.

Araştırmada, kare, üçgen ve dikdörtgenin öğretiminde tek-denekli araştırma yöntemlerinden davranışlar arası çoklu yoklama deseni kullanılmaktadır. Araştırma, Ankara ilindeki ortaokullarda özel eğitim sınıfına devam eden ve hafif düzeyde otizm tanısı olan beş öğrenci ile gerçekleştirilmektedir. Araştırmanın bağımlı değişkeni, kare, üçgen ve dikdörtgen arasından her bir geometrik şeklin kendine özgü ayırt edici özelliklerini sayma ve isimlendirme ile bu özellikler sorulduğunda açıklama olarak belirlenmiştir. Her bir geometrik şeklin özelliklerinin edinimi diğer şekillerin öğrenilmesini doğrudan etkilemediğinden, bu üç farklı geometrik şekil, öğretimi birbirine benzer; ancak, birbirinden bağımsız davranışlar olarak ele alınmıştır. Öğrencilere, bu geometrik şekillerin kazandırılmasında GeoGebra ile sunulan sanal-temsili-soyut öğretim uygulaması kullanılmaktadır.

GeoGebra ile sunulan sanal-temsili-soyut öğretim uygulamasında geometrik şekillerin ve özelliklerinin öğretimi, doğrudan öğretimin basamakları takip edilerek yürütülmektedir. Öğretim uygulamaları öncelikle GeoGebra uygulamasındaki sanal manipülatifler yoluyla başlatılmakta (model olma-rehberli uygulama-bağımsız basamakları izlenerek), ardından öğrencilerin çizimler şeklindeki temsili materyaller kullanarak geometrik şekillerle etkileşim kurmaları desteklenmekte (model olma-rehberli uygulama-bağımsız basamakları izlenerek) ve son aşamada açık uçlu sorular kullanılarak soyut gösterimlere (model olma-rehberli uygulama-bağımsız basamakları izlenerek) yer verilmektedir. Bu süreçte öğrencilerin geometrik şekilleri ayırt etmeleri, geometrik şekilleri doğru biçimde adlandırmaları ve geometrik şekillerin özelliklerini söylemeleri ya da yazmaları hedeflenmektedir. Farklı temsil biçimlerinin aşamalı olarak kullanılmasıyla öğrencilerin somut deneyimlerden soyut matematiksel gösterimlere ya da ifadelere geçişlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın uygulama ve veri toplama süreci hâlen devam etmektedir. Bu nedenle araştırmaya ilişkin nihai bulgular henüz elde edilmemiştir. Uygulama sürecinin tamamlanmasının ardından elde edilen verilerin analiz edilmesi ve GeoGebra ile sunulan sanal-temsili-soyut öğretimin öğrencilerin geometrik şekillere ilişkin performansları üzerindeki etkisinin ortaya konulması planlanmaktadır. Ayrıca öğrencilerin kazandıkları becerileri farklı araç-gereçlere ve ortamlara genelleyebilme ve öğretim sonrasında sürdürebilme düzeyleri değerlendirilecektir. Araştırmadan elde edilecek bulguların, otizmli öğrencilere geometrik şekillerin ve bu şekillerin özelliklerinin öğretiminde teknoloji destekli, sistematik ve farklı temsil biçimlerini bütünleştiren öğretim uygulamalarına yönelik alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Geometri öğretimi, geometrik şekiller, GeoGebra, matematik öğretimi, otizm, sanal-temsili-soyut öğretim, doğrudan öğretim*

BİLDİRİ 173

Olumlu Algıdan Koşullu Kabule: Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Yönelik Algıları

Elif Yaren Çetin[1,*] & Eda Yeşilkaya Bennett[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* elifyarenlic@gmail.com

ÖZET

Okul öncesi kaynaştırma ortamlarında otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların başarılı bir şekilde desteklenmesinde öğretmenlerin algıları ve mesleki yetkinlikleri önemli bir role sahiptir. Mesleğe adım atmaya hazırlanan öğretmen adaylarının OSB'ye ilişkin zihinsel kabulleri, bilgi düzeyleri ve destek gereksinimleri, kapsayıcı eğitim uygulamalarının niteliği açısından önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı, okul öncesi öğretmenliği son sınıf öğrencilerinin OSB olan çocuklara yönelik algılarını metaforlar aracılığıyla incelemek ve bu çocukları eğitim ortamlarında daha etkili destekleyebilmeleri için gereksinim duydukları destekleri ve çözüm önerilerini belirlemektir. Nitel araştırma modellerinden olgubilim (fenomenoloji) deseniyle yürütülen araştırmanın katılımcılarını, 2024–2025 eğitim-öğretim yılında Ankara'daki devlet üniversitelerinin Okul Öncesi Eğitimi lisans programına devam eden 12 dördüncü sınıf öğretmen adayı (10 kadın, 2 erkek) oluşturmuştur. Katılımcılar ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiş, araştırma etik izni alınarak veriler 6 aylık bir süre içerisinde toplanmıştır. Veri doygunluğuna ulaşıldığında veri toplama süreci sonlandırılmıştır. Veriler; kişisel bilgi formu, metafor tamamlama sorusu ve dört yarı yapılandırılmış sorudan oluşan görüşme formu aracılığıyla yüz yüze toplanmıştır. Metaforik veriler duygu yönelimlerine göre sentiment analiziyle, görüşme verileri ise tümevarımsal içerik analiziyle çözümlenmiştir. Analiz sonucunda katılımcıların geliştirdiği 12 özgün metafor; olumlu, nötr ve bariyer odaklı olmak üzere üç kategoride sınıflandırılmıştır. Görüşme verilerinin analizi sonucunda ise iki tema ve altı kategoriye ulaşılmıştır. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının OSB'ye yönelik duygusal algılarının genel olarak olumlu olmasına karşın, konuya ilişkin bilgi ve uygulama deneyimlerinin sınırlı olduğu görülmüştür. Nitekim katılımcıların tamamı lisans eğitimleri sırasında bağımsız bir OSB dersi almadıklarını ve bilgilerinin çoğunlukla yüzeysel ve kuramsal düzeyde kaldığını belirtmiştir. Bununla birlikte, bazı adaylarda güncel tanı ölçütlerinden uzaklaşma ve Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) veya öğrenme güçlüğü gibi durumları otizmin alt dalı olarak değerlendirme gibi kavram yanılgıları belirlenmiştir. Adaylar kendi mesleki rollerini erken tanıda "ilk adım" ve aileye destek figürü olarak tanımlarken, staj deneyimlerinde öğretmenlerin OSB olan çocuklara yönelik olumsuz tutumlar sergilediğini de aktarmışlardır. Araştırmanın dikkat çekici bulgularından biri, öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik kabullerinin koşullu bir

nitelik taşımasıdır. Adaylar, OSB olan çocukların sınıf içi kabulünü özellikle problem davranış veya kriz sergilememeleriyle ilişkilendirmiştir. Bunun yanı sıra kurumsal desteğin yetersizliği, sahada yalnız bırakılma hissi, kriz anlarında ne yapacağını bilememe ve davranış yönetiminde yetersizlik algısı, adayların yoğun mesleki kaygı yaşamalarına neden olan başlıca unsurlar olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda çalışma sonuçlarının temel katkısı, öğretmen adaylarının OSB'ye yönelik olumlu duygusal algılar geliştirmelerine rağmen, sınırlı uygulama deneyimi ve yetersiz mesleki hazırlık nedeniyle öz-yeterlik kaygısı taşıdıklarını ve kapsayıcılığa ilişkin koşullu kabuller geliştirdiklerini ortaya koymasıdır. Bununla birlikte sonuçlar, öğretmen yetiştirmede kuramsal bilgi ve uygulama arasındaki farklılıkların dikkat çekici olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda çalışma, kapsayıcı eğitim uygulamalarının güçlendirilmesi için okul öncesi lisans programlarında öğretmen adaylarının mesleki yeterliliklerinin desteklenmesi amacıyla özel eğitim ders içerikleri ve özel eğitim kurumlarıyla yürütülen uygulama süreçlerinin güçlendirilmesi; RAM, okul, aile ve ilgili uzmanlar arasında işbirliği yapısının iyileştirilerek hem öğretmen adayları hem de görevdeki öğretmenlere yönelik uygulamalı eğitimler düzenlenmesine ilişkin kapsamlı önerileri sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Destek gereksinimleri, Kapsayıcı eğitim, Otizm spektrum bozukluğu, Öğretmen algıları, Okul öncesi öğretmen adayları*

Yapay Zekâ Destekli Araçlarla Öğretim Materyali Hazırlama Eğitiminin Özel Eğitim Öğretmenlerine Yüz Yüze ve Çevrimiçi Sunumlarının Karşılaştırılması: Bir Karma Yöntem Araştırması

Baran Yaşar[1,*] & Sezgin Vuran[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Sakarya Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* baranyasar@sakarya.edu.tr

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, özel eğitim öğretmenlerine yönelik olarak geliştirilen Yapay Zekâ (YZ) Destekli Araçlar ile Materyal Hazırlama Eğitim Paketinin yüz yüze ve çevrimiçi sunum modüllerinin etkililiğini karşılaştırmaktır. Bununla birlikte, öğretmenlerin YZ araçlarını kullanım biçimlerini, kullanma veya kullanmama nedenlerini ve verilen eğitimin hem öğretmenlerin mesleki pratiklerine hem de öğrencilere olan yansımalarını derinlemesine incelemek hedeflenmiştir.

Yöntem

Araştırmada nicel ve nitel yaklaşımların güçlü yönlerini bir arada sunan iç içe karma yöntem deseni tercih edilmiştir. Çalışmanın nicel boyutunda, öğretmenlerin YZ araçlarına ilişkin bilgi ve beceri düzeylerindeki değişimi ve eğitim modüllerinin etkililiğini ölçmek amacıyla tam deneysel desenlerden biri olan Solomon Dört Grup Tasarımı kullanılmıştır. Nitel boyutunda ise öğretmenlerin deneyimlerini, görüşlerini ve uygulamalarını derinlemesine anlamak amacıyla fenomenoloji deseninden yararlanılmıştır. Elde edilen nicel ve nitel veriler araştırma desenine uygun biçimde bütünleştirilerek analiz edilmiştir.

Bulgular

Araştırmadan elde edilen nicel bulgular, YZ destekli araçlarla materyal hazırlama eğitiminin hem yüz yüze hem de çevrim içi olarak sunulmasının her iki grupta da öğretmen yeterlikleri üzerinde anlamlı düzeyde etkili olduğunu, ancak yüz yüze ve çevrim içi eğitim formatları arasında etkililik açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını göstermiştir. Deney/uygulama öncesi elde edilen nitel bulgulara göre araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin yapay zekâ destekli araçları kullanmadıkları, kullanan katılımcıların da sınırlı bir şekilde kullandıkları ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli nedenleri arasında özel eğitim öğretmenlerinin yapay zekâ destekli araçlar ile ilgili yeterli bilgi sahibi olmamaları ve bu konuda lisansta veya hizmet içi eğitimlerde herhangi bir eğitim almamaları öne çıkmıştır. Deney sonrası elde edilen nitel bulgular ise öğretmenlerin eğitim

paketinden memnun kaldıklarını, YZ araçlarına yönelik teorik ve pratik bilgi kazandıklarını ve bu araçları aktif olarak materyal geliştirmede kullandıklarını ortaya koymuştur. Bu bulgulara göre öğretmenlerin sınıflarındaki özel gereksinimli öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına uygun çeşitli materyaller tasarlamaya devam ettikleri ve bu materyalleri derslerde uyguladıkları tespit edilmiştir. Öğretmenler, YZ destekli hazırlanan bu materyallerin öğrencilerin derse olan ilgilerini ve katılımlarını belirgin şekilde artırdığını vurgulamışlardır.

Sonuç

Elde edilen nicel ve nitel sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde; yapay zekâ destekli materyal hazırlama eğitimlerinin, sunum formatından (yüz yüze veya çevrimiçi) bağımsız olarak özel eğitim öğretmenlerinin dijital materyal geliştirme ile ilgili bilgi düzeylerini ve farkındalıklarını artırmada yüksek etkililiğe sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra YZ destekli materyallerin öğrencilere yansımalarının olumlu olduğu ve bu tür eğitimlerin yaygınlaştırılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın, öğretmen eğitimlerini öğrenci çıktıları üzerinden değerlendiren özgün bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Araştırma çıktıları doğrultusunda, gelecekte çalışma yapacak araştırmacılara, sahada çalışan uygulayıcılara ve kapsayıcı eğitim politikaları geliştiren politika yapıcılara yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Yapay zekâ, özel eğitim öğretmenleri, materyal hazırlama, özel gereksinimli bireyler, karma yöntem*

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Kapsamında Farklılaştırma Eğitiminin Formatör Öğretmenlerin Kavramsal Anlayışlarına ve Uygulama Becerilerine Yansımaları

Melike Çetinkaya

Program Geliştirme, Şehit Hüseyin Gültekin BİLSEM

E-posta: melikec.0993@gmail.com

ÖZET

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM), öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alan bir öğretim anlayışını benimsemekte ve farklılaştırmayı destekleme ve zenginleştirme uygulamalarıyla öğretim sürecinin önemli bileşenlerinden biri olarak ele almaktadır. Bu yaklaşımın sınıf içi uygulamalara etkili biçimde yansıtılabilmesi, öğretmenlerin farklılaştırmayı yalnızca kavramsal düzeyde bilmelerini değil, öğrenci gereksinimlerine uygun öğretim süreçleri ve etkinlikleri tasarlayabilmelerini de gerektirmektedir. Bu araştırmanın amacı, TYMM kapsamında gerçekleştirilen farklılaştırma eğitimi öncesinde formatör öğretmenlerin farklılaştırma, destekleme ve zenginleştirmeye ilişkin mevcut anlayışlarını belirlemek ve eğitim sonrasında kavramsal anlayışlarında ve uygulamaya yönelik yaklaşımlarında gözlenen değişimi incelemektir.

Araştırmada eğitim öncesi ve sonrası açık uçlu sorulardan elde edilen verilerin karşılaştırmalı olarak incelendiği nitel ağırlıklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Çalışma grubunu, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından TYMM kapsamında gerçekleştirilen farklılaştırma eğitimlerinde formatör olarak görevlendirilen öğretmenler oluşturmaktadır. Eğitim öncesinde 33 öğretmene farklılaştırmanın anlamı ve öğretim programındaki gerekliliği ile destekleme ve zenginleştirmenin kapsamı ve bu alanlardaki uygulama deneyimlerine ilişkin altı açık uçlu soru yöneltilmiştir. Ardından öğretmenlere dört saati kuramsal eğitim, dört saati atölye uygulaması olmak üzere toplam sekiz saatlik farklılaştırma eğitimi verilmiştir. Kuramsal bölümde TYMM kapsamında farklılaştırma ile destekleme ve zenginleştirme uygulamaları ele alınmış; atölye bölümünde ise katılımcılardan öğrendikleri ilkeler doğrultusunda özgün farklılaştırılmış öğretim etkinlikleri geliştirmeleri istenmiştir. Eğitimin ardından aynı açık uçlu sorular yeniden uygulanmış ve bazı katılımcılar geliştirdikleri özgün etkinlikleri de paylaşmıştır. Son uygulamaya katılımın ilk uygulamadan daha düşük olması ve yanıtların bireysel düzeyde eşleştirilememesi nedeniyle sonuçlar eşleştirilmiş ön test-son test değişimi veya nedensel etki biçiminde yorumlanmamış; eğitim öncesi ve sonrası yanıt örüntüleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Açık uçlu yanıtlar içerik analiziyle çözümlenmiş, benzer kodlar kategoriler altında birleştirilmiş ve eğitim öncesi bulgular frekans ve yüzdelerle desteklenmiştir. Eğitim

sonunda geliştirilen etkinlikler ise kavramsal öğrenmenin uygulamaya yansımasına ilişkin ek veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

Eğitim öncesi bulgular, katılımcıların farklılaştırmanın gerekliliğine ilişkin güçlü bir farkındalığa sahip olmakla birlikte kavramı ağırlıklı olarak öğrencilerin öğrenme hızları ve akademik düzeyleri arasındaki farklılıklar üzerinden açıkladıklarını göstermiştir. Katılımcıların tamamı (n=33; %100) farklılaştırmanın öğretim programında bulunmasını gerekli veya zorunlu olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte 16 öğretmen (%48,5) farklılaştırmayı doğrudan hızlı-yavaş öğrenme veya farklı akademik düzeylerdeki öğrenciler üzerinden tanımlarken, 10 öğretmenin (%30,3) açıklamalarında bireysel farklılık, öğrenci profili, ilgi ve ihtiyaç gibi daha kapsamlı unsurlara yer verdiği görülmüştür. Yedi öğretmenin (%21,2) ise daha genel ve sınırlı açıklamalar yaptığı belirlenmiştir. Destekleme boyutunda 25 öğretmen (%75,8) öğrenme sürecinde güçlük yaşayan, daha yavaş ilerleyen veya ek desteğe gereksinim duyan öğrencileri vurgularken; bazı yanıtlarda desteklemenin özel eğitim, BEP veya dezavantajlı öğrenci gruplarıyla sınırlandırıldığı görülmüştür. Zenginleştirme ise 24 öğretmen (%72,7) tarafından hızlı öğrenen veya ileri akademik düzeydeki öğrencilerle ilişkilendirilmiştir. Uygulama deneyimleri açısından 17 öğretmen (%51,5) daha önce desteklemeye, 16 öğretmen (%48,5) ise zenginleştirmeye yönelik herhangi bir uygulama gerçekleştirmediğini belirtmiştir. Uygulama örneği sunan bazı öğretmenlerin ise genel öğretim yöntem ve tekniklerini farklılaştırma uygulaması olarak değerlendirdiği görülmüştür.

Eğitim sonrası yanıtların karşılaştırmalı incelenmesi, öğretmenlerin farklılaştırmaya ilişkin açıklamalarının yalnızca öğrenme hızı ve akademik düzey farklılıklarına odaklanan yaklaşımdan daha kapsamlı bir pedagojik anlayışa doğru genişlediğine işaret etmiştir. Eğitim sonrası açıklamalarda öğrenci ihtiyaçlarının dikkate alınması, öğretimin öğrenci özelliklerine göre düzenlenmesi ve farklı öğrenme yollarının kullanılması daha belirgin hâle gelmiştir. Bu değişimin atölye ürünlerine de yansıdığı görülmüştür. Öğretmenler tarafından geliştirilen etkinliklerde gerçek yaşam problemleri, araştırma ve problem çözme süreçleri, farklı görevler, grup çalışmaları, dijital araçlardan yararlanma, özgün ürün oluşturma, sunum ve değerlendirme süreçleri birlikte kullanılmıştır. Bununla birlikte her aktif öğrenme uygulamasının doğrudan farklılaştırma olarak değerlendirilemeyeceği dikkate alınarak etkinlikler, öğrenci farklılıklarının öğretim tasarımına nasıl yansıtıldığı açısından ele alınmıştır.

Sonuç olarak bulgular, formatör öğretmenlerin eğitim öncesinde farklılaştırmanın gerekliliğini güçlü biçimde benimsemelerine karşın kavramsal anlayışlarının büyük ölçüde öğrenme hızı ve akademik düzey farklılıklarıyla sınırlı olduğunu ve uygulama deneyimlerinin önemli ölçüde değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Eğitim sonrası yanıtlar ve geliştirilen öğretim etkinlikleri ise farklılaştırmaya ilişkin kavramsal çerçevenin genişlediğine ve kuramsal bilginin uygulamaya aktarılmaya başlandığına işaret etmektedir. Bu doğrultuda TYMM'nin sınıf içi uygulamalara etkili biçimde aktarılmasında, yalnızca kuramsal bilgilendirmeye dayalı eğitimler yerine öğretmenlerin özgün farklılaştırılmış

etkinlikler tasarladığı uygulama ve ürün geliştirme temelli mesleki gelişim çalışmalarına yer verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Farklılaştırılmış öğretim, formatör öğretmen, mesleki gelişim, öğretmen eğitimi, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli*

Özel Eğitim Öğretmenlerine Yönelik Çevrimiçi Mesleki Gelişim Modülünün Etkisi: Öğretmen ve Öğrenci Çıktıları

Dilara Ecem Altun[1,*], Şerife Yücesoy-Özkan[2] & Nuray Öncül[3]

[1]*Zihin Engellilerin Eğitimi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* d.ecemaltun@gmail.com

ÖZET

Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin kanıta dayalı uygulamaları yüksek uygulama güvenirliğiyle kullanmaları, bu uygulamalardan beklenen öğrenci çıktılarının elde edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, öğretmenlerin kanıta dayalı uygulamaları doğru ve tutarlı biçimde kullanmalarını destekleyen mesleki gelişim yaklaşımlarının etkililiğinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Çevrimiçi mesleki gelişim uygulamaları, öğretmenlerin mesleki öğrenmelerini desteklemenin yanı sıra, zaman ve mekândan bağımsız öğrenme olanağı sunmaları bakımından mesleki gelişim süreçlerinde kullanılabilecek bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda araştırmada, özel eğitim öğretmenlerine yönelik geliştirilen bir çevrimiçi mesleki gelişim modülünün özel eğitim öğretmenlerinin video modeli yüksek doğrulukla uygulama performanslarını artırmada etkili olup olmadığını, çevrim içi mesleki gelişim modülünü kullanan özel eğitim öğretmenleri tarafından sunulan video modelin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin bağımsız yaşam becerilerini edinmeleri üzerinde etkili olup olmadığını ve modülü kullanarak öğretim sunan özel eğitim öğretmenlerinin bu çevrimiçi mesleki gelişim modülüne ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırmada, çevrimiçi mesleki gelişim modülünün öğretmen ve öğrenci çıktıları üzerindeki etkisi, tek-denekli deneysel araştırma desenlerinden katılımcı çiftler arası yoklama denemeli çoklu yoklama deseni kullanılarak incelenmiştir. Araştırmaya, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerle çalışan üç özel eğitim öğretmeni ile 9-16 yaş aralığında zihinsel yetersizliği olan üç öğrenci katılmıştır. Başlama düzeyi evresinde öğretmenlerin video modeli var olan bilgileri doğrultusunda ne düzeyde doğru uyguladıkları incelenmiştir. Uygulama evresinde öğretmenlerin çevrimiçi mesleki gelişim modülüne erişimi sağlanmış; modülü tamamlayan öğretmenler modülden edindikleri bilgiler doğrultusunda video model kullanarak öğretim sunmuştur. Öğretmenlere süreç boyunca performansa dayalı geri bildirim ya da koçluk desteği sunulmamış, yalnızca çevrimiçi mesleki gelişim modülüne ilişkin teknik sorunlara yönelik destek sağlanmıştır. Öğretmenlerin video model uygulama basamaklarını doğru gerçekleştirme yüzdeleri ile öğrencilerin hedef becerilere ilişkin doğru

tepki yüzdeleri görsel analiz ve etki büyüklüğü hesaplamaları kullanılarak analiz edilmiştir. Buna ek olarak, çevrimiçi mesleki gelişim modülünü kullanan üç öğretmenden ikisiyle, çevrimiçi mesleki gelişim modülünün etkisine, bileşenlerine, kullanılabilirliğine ve kabul edilebilirliğine yönelik yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler betimsel analiz kullanılarak incelenmiştir.

Araştırma bulguları, çevrimiçi mesleki gelişim modülünün özel eğitim öğretmenlerinin video modeli yüksek doğrulukla uygulama performanslarını artırmada ve çevrimiçi mesleki gelişim modülünü kullanan öğretmenler tarafından sunulan video modelin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin bağımsız yaşam becerilerini edinmelerinde etkili olduğunu göstermiştir. Sosyal geçerlik bulguları ise görüşmeye katılan öğretmenlerin çevrimiçi mesleki gelişim modülünü ve video modeli, etkili, kullanılabilir ve kabul edilebilir bulduklarını ortaya koymuştur.

Sonuçlar, yapılandırılmış ve bireysel hızda ilerlemeye olanak tanıyan çevrimiçi bir mesleki gelişim modülünün, performansa dayalı geri bildirim ya da koçluk desteği sunulmaksızın özel eğitim öğretmenlerinin video modeli yüksek uygulama güvenirliğiyle kullanmalarını destekleyebileceğine işaret etmektedir. Kanıta dayalı uygulamaların yüksek uygulama güvenirliğiyle kullanılmasına odaklanan araştırmalarda öğretmen ve öğrenci çıktılarının birlikte ele alınmasının sınırlı olduğu dikkate alındığında, bu araştırmanın öğretmen ve öğrenci çıktılarını birlikte değerlendirmesi bakımından alanyazına katkı sağladığı düşünülmektedir.

Bu çalışma, TÜBİTAK 1001-Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı tarafından desteklenen, 120K852-Zihin Yetersizliği Olan Çocuklar ve Gençler İçin Kanıta-Dayalı Uygulamalar: Saptanması ve Kullanılması isimli projeden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Çevrimiçi mesleki gelişim, öğretmen eğitimi ve gelişimi, uygulama güvenirliği, video model, zihinsel yetersizlik*

BİLDİRİ 177

Özel Eğitimde Kuramdan Uygulamaya: Milli Eğitim Akademisinde Hazırlık Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Özel Yetenekliler Odaklı Ders Deneyimleri

Gökçe Nur Akkiyik[1,*] & İrem Akçayır[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* gokcenurakkiyik@gmail.com

ÖZET

Amaç

Öğretmen yetiştirme politikaları eğitim niteliğini belirleyen temel unsurlardandır. Türkiye'de bu alanda yeni bir dönüşümü ifade eden Milli Eğitim Akademisi, öğretmen adaylarının mesleğe başlamadan önce kuram ve uygulamayı bütünleştirmelerini hedeflemektedir. Özel eğitim disiplininde yer alan "özel yetenekliler eğitimi", genellikle lisans düzeyinde daha sınırlı bir teorik çerçeveyle ele alınmakta, saha deneyimi kısıtlı kalabilmektedir. Milli Eğitim Akademisi süreci, lisans eğitimindeki bu kuramsal temellerin profesyonel bir rehberlik eşliğinde uygulamaya dönüştürülmesi için kritik bir basamaktır. Bu araştırmanın amacı, Milli Eğitim Akademisinde hazırlık eğitimi almaya hak kazanan özel eğitim öğretmen adaylarının, özel yetenekli öğrencilere yönelik aldıkları kuramsal ve uygulamalı derslere ilişkin deneyimlerini ve mesleki hazırbulunuşluklarına yansımalarını incelemektir.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından olgu bilim deseni kullanılarak yürütülmüştür. Çalışma grubu, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği ile belirlenen 15 özel eğitim öğretmeni adayıdır. Katılımcıların Akademi kapsamında özel yetenekliler eğitimi teorik ve uygulamalı modüllerine katılmış olmaları temel ölçüt olarak belirlenmiştir. Veriler, uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış ve ses kaydı alınmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenerek temalandırılmıştır. Araştırmanın geçerlik ve güvenirliği için uzman teyidi alınmış, doğrudan alıntılara yer verilmiş ve kodlama tutarlılığı hesaplanmıştır.

Bulgular

Katılımcı görüşlerinden elde edilen veriler; "Sistemsel Değişime Yönelik Algılar", "Geri Planda Kalan Bir Alan Olarak Özel Yetenekliler" ve "Teori-Pratik Uyuşmazlığı" şeklinde üç ana temada toplanmıştır. Bulgular, öğretmen adaylarının doğrudan atanmak yerine bir yıl

daha eğitime tabi tutulmayı sistemsel bir belirsizlik, motivasyon kırıcı bir süreç ve zaman kaybı olarak değerlendirme eğiliminde olduklarını göstermiştir. Özel yetenekliler bağlamında ise alınan eğitimlerin genel bir teorik çerçevede kaldığı görülmüştür. Adayların BİLSEM gibi kurumlardaki eğitim ortamlarını nitelikli bulmalarına karşın, buralarda üstün yetenekli çocuklarla doğrudan temas kurarak kuramsal bilgiyi uygulamaya dönüştürebilecekleri aktif görev alma ve staj fırsatlarının son derece sınırlı kaldığı saptanmıştır. Adaylar özellikle genel eğitim sınıflarındaki özel yetenekli öğrencilere yönelik müfredat farklılaştırma stratejileri ve bu çocukların sosyo-duygusal ihtiyaçları konusunda Akademi derslerinin yüzeysel kaldığını belirtmişlerdir. Ayrıca, eğitimlerin daha çok mevzuat ve genel özel eğitim prosedürleri ekseninde yürümesinin, adayların alana yönelik mesleki hazırbulunuşluk hissini olumsuz etkilediği ifade edilmiştir.

Sonuç

Araştırma sonuçları, Milli Eğitim Akademisi modelinin özel eğitim öğretmen adayları tarafından mesleki bir gelişim fırsatından ziyade, atanma sürecini uzatan zorlayıcı bir aşama olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Özellikle özel yetenekliler eğitimi alanında, kuramsal altyapının pratikle tam anlamıyla bütünleşememesi ve alanın diğer yetersizlik gruplarının gerisinde kalarak ikincil planda tutulması, sistemin hedeflerine ulaşmasında ciddi bir sınırlılık yaratmaktadır. Bu doğrultuda, Akademi sürecinin adayların mesleki motivasyonunu ve kaygılarını gözeterek yeniden yapılandırılması, özel yeteneklilere yönelik eğitimlerin teoriden çıkarılarak nitelikli vaka analizleri ve gerçekçi saha uygulamalarıyla zenginleştirilmesi önerilmektedir. BİLSEM'ler ve kapsayıcı eğitim ortamları ile daha entegre bir işbirliği modeli geliştirilerek adaylara doğrudan uygulama şansı sunulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: *Milli Eğitim Akademisi, Özel Eğitim Öğretmen Adayları, Öğretmen Yetiştirme, Özel Yetenekliler Eğitimi*

BİLDİRİ 178

Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Türk İşaret Diline Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Gültaç Erfidan[1,*], Arzu Sarı[2] & Gülçin Çoban[3]

[1]*Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Bölümü PhD, Ankara Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ankara Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* gultacerfidan@yyu.edu.tr

ÖZET

İşaret dili, işitme yetersizliği olan bireylerin iletişim, sosyal katılım, eğitim ve günlük yaşamlarında önemli bir yere sahiptir. Ülkemizdeki özel eğitim öğretmenlerinin Türk İşaret Dilini öğrenmeleri ve bu dile yönelik olumlu tutum geliştirmeleri, daha erişilebilir ve etkili eğitim ortamlarının oluşmasına katkı sağlar. Bu nedenle özel eğitim öğretmen adaylarının Türk İşaret Diline yönelik tutumlarının belirlenmesi, öğretmen yetiştirme süreçlerinin niteliğinin değerlendirilmesi ve hizmet öncesi eğitim programlarının gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda ilgili araştırmanın amacı; özel eğitim öğretmen adaylarının Türk İşaret Diline (TİD) yönelik tutumlarını belirlemek ve bu tutumların farklı demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Araştırma, nicel araştırma yaklaşımı doğrultusunda tarama deseni kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın örneklem grubunu, Türkiye'deki beş farklı üniversitede öğrenim gören 80 özel eğitim öğretmen adayı oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında, öğretmen adaylarının Türk İşaret Diline yönelik tutumlarını belirlemeye yönelik beşli Likert tipi bir ölçme aracı olan, Türk İşaret Dili Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada özel eğitim öğretmen adaylarının TİD'e yönelik genel tutumlarının yanı sıra cinsiyet, sınıf düzeyi, TİD'e yönelik ilgi düzeyi ve daha önce Türk İşaret Dili eğitimi alma durumu gibi değişkenler de dikkate alınmıştır. Analiz sürecinde verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu nedenle iki kategorili değişkenlerin karşılaştırılmasında İlişkisiz Örneklemler T-Testi, üç ve daha fazla kategoriden oluşan değişkenlerin karşılaştırılmasında ise One Way ANOVA kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, özel eğitim öğretmen adaylarının TİD'e ilişkin tutumlarının olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Öte yandan, öğretmen adaylarının TİD'e yönelik tutumlarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve daha önce Türk İşaret Dili eğitimi alma durumu açısından anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu sonuç, öğretmen adaylarının Türk İşaret Diline yönelik olumlu tutumlarının farklı demografik ve deneyimsel özelliklere sahip gruplarda genel olarak benzer düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular aynı zamanda TİD'e yönelik olumlu tutumların sadece cinsiyete, belirli bir sınıf düzeyine veya daha önce eğitim alma deneyimine bağlı olarak ortaya çıkmadığını düşündürmektedir. Sonuç olarak, özel eğitim öğretmen adaylarının Türk İşaret Diline

yönelik olumlu tutum göstermeleri, işitme yetersizliği olan bireylerin eğitim ve iletişim gereksinimlerinin karşılanması açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir. Öğretmen adaylarının olumlu tutumlarının desteklenmesi, sadece TİD'e ilişkin teorik bilgi kazandırılmasıyla sınırlı kalmamalı; aynı zamanda uygulamalı eğitim, gerçek iletişim deneyimleri ve işitme yetersizliği olan bireylerle etkileşim fırsatlarıyla da güçlendirilmeye çalışılmalıdır. Bu doğrultuda özel eğitim öğretmenliği lisans programlarında TİD'e yönelik ders ve uygulamaların sürdürülmesi, uygulama temelli öğrenme fırsatlarının artırılması ve öğretmen adaylarının TİD'i mesleki yaşamlarında kullanmalarını destekleyecek eğitim içeriklerinin geliştirilmesi önerilmektedir. Araştırmanın, özel eğitim alanında öğretmen yetiştirme süreçlerinde Türk İşaret Diline yönelik farkındalık ve iletişim becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *öğretmen adayı, tutum, Türk İşaret Dili*

Özel Gereksinimli Öğrencilere Yönelik Matematik Öğretimi: Öğretmen Görüşleri

Kezban Yeter[1,*], Selvinaz Turan[2] & Mehtap Kot[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Trabzon Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*

* *Sorumlu yazar:* kezbanyeter31@gmail.com

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere yönelik matematik öğretim süreçlerini; öğretimin planlanması, kullanılan yöntem ve teknikler, öğretimsel uyarlamalar, materyal ve teknoloji kullanımı ile ölçme ve değerlendirme uygulamaları açısından incelemek ve öğretmenlerin beyanları, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarında (BEP) yer alan planlamalar ile sınıf içi uygulamaları arasındaki uyumu ortaya koymaktır.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında durum çalışması deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği ile belirlenen, Trabzon ve Gümüşhane illerinde görev yapan ve özel gereksinimli öğrencilere matematik dersi veren 10 özel eğitim öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama sürecinde görüşme, gözlem ve doküman incelemesi olmak üzere üç farklı veri toplama yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma verileri; öğretmenlerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler, öğretmenlerin matematik derslerindeki sınıf içi uygulamalarına yönelik gerçekleştirilen gözlemler ve öğretmenler tarafından hazırlanan Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının (BEP) doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler tematik analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde görüşme, gözlem ve doküman incelemesinden elde edilen veriler ayrı ayrı incelenmiş, ortaya çıkan temalar ve kategoriler karşılaştırılmıştır. Farklı veri kaynaklarından elde edilen bulgular birlikte değerlendirilerek veri çeşitliliği ve bulguların tutarlılığı sağlanmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Araştırma bulguları, öğretmenlerin görüşmelerde matematik öğretiminin öğrencilerin bireysel özellikleri, hazırbulunuşluk düzeyleri ve performanslarına göre planlanması gerektiğini ifade ettiklerini göstermiştir. Öğretmenler ayrıca öğretim sürecinde somut materyallerden, görsel desteklerden, çalışma kâğıtlarından, akıllı tahta ve çeşitli teknolojik araçlardan yararlandıklarını ve öğrencilerin gereksinimlerine göre farklı öğretim

uygulamalarına başvurduklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, öğretmen beyanları ile sınıf içi gözlem bulguları arasında belirgin farklılıklar olduğu görülmüştür. Gözlemler, matematik öğretiminin çoğunlukla düz anlatım, soru-cevap, model olma ve alıştırma uygulamaları çevresinde sürdürüldüğünü; sistematik ve aşamalı öğretim uygulamalarının ise sınırlı biçimde kullanıldığını ortaya koymuştur. Öğrencilerin doğru tepkilerinin planlı ve sistematik biçimde pekiştirilmesine yönelik uygulamaların da öğretmenler arasında sınırlı olduğu belirlenmiştir.

Sınıf içi gözlemlerde ayrıca, öğretim materyallerinin öğrencilerin bireysel gereksinimlerine göre çeşitlendirilmesinin ve uyarlanmasının yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Öğretmenlerin görüşmelerde materyal ve teknoloji kullanımına olumlu vurgu yapmalarına karşın, gözlem sürecinde bu araçların bazı derslerde sınırlı veya amaçtan bağımsız biçimde kullanıldığı belirlenmiştir. Ölçme ve değerlendirme açısından ise öğretmenlerin öğrencilerin performanslarını takip ettiklerini ifade etmelerine rağmen, öğretim kararlarını sistematik biçimde yönlendirecek düzenli veri toplama ve veri temelli değerlendirme uygulamalarının sınırlı kaldığı görülmüştür.

BEP dokümanlarının incelenmesi sonucunda ise öğrencilerin bireysel performanslarını ve özgül öğrenme gereksinimlerini yeterli düzeyde yansıtmayan, birbirine benzer veya genel ifadeler içeren hedeflerin bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca BEP'lerde planlanan öğretim süreçleri ile sınıf içi uygulamalar arasında da çeşitli farklılıkların olduğu görülmüştür. Bu bulgular, öğretmenlerin matematik öğretimine ilişkin bilgi ve farkındalıklarının bulunmasına karşın, söz konusu bilgi ve farkındalığın uygulamaya sistematik ve tutarlı biçimde aktarılmasında güçlükler yaşandığını göstermektedir.

Sonuç

Araştırma sonucunda, özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere yönelik matematik öğretiminin bireyselleştirilmesi, somut ve görsel materyallerden yararlanılması ve öğrencilerin performans düzeylerinin dikkate alınması gerektiğine ilişkin farkındalıklarının olduğu; ancak bu farkındalığın sınıf içi öğretim uygulamalarına aynı düzeyde yansımadığı belirlenmiştir. Özellikle sistematik öğretim uygulamalarının, planlı pekiştirme süreçlerinin, öğrencilerin bireysel özelliklerine göre uyarlanmış materyal kullanımının ve veri temelli değerlendirme süreçlerinin geliştirilmesine gereksinim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra, BEP'lerin öğrencilerin gerçek performans düzeylerini ve bireysel gereksinimlerini daha açık biçimde yansıtacak şekilde hazırlanması ve BEP'te belirlenen hedefler ile sınıf içi öğretim uygulamaları arasında daha güçlü bir bütünlük oluşturulması gerektiği görülmüştür. Bu doğrultuda, özel eğitim öğretmenlerine yönelik yalnızca kuramsal bilgi aktarımını değil, sınıf ortamında uygulamalı çalışmalar, model olma, geri bildirim, veri toplama ve öğretim uygulamalarının izlenmesini içeren mesleki gelişim çalışmalarının planlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın, özel eğitimde matematik öğretiminin yalnızca öğretmen görüşleri üzerinden değil, görüşme, doğrudan gözlem ve BEP dokümanlarının birlikte değerlendirilmesi yoluyla ele alınmasının alana

katkı sağlayacağı ve öğretmen beyanları ile gerçek sınıf içi uygulamalar arasındaki olası farklılıkların görünür kılınmasına olanak sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı, sınıf içi uygulamalar, öğretmen görüşleri, özel eğitimde matematik öğretimi, veri temelli değerlendirme*

Öğretmen Eğitiminin İlk Yıllarındaki Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Eğitimde Yapay Zekâya Yönelik Tutumları

Seda Karayazı Özsayın[1,*] & Mehmet Emin Öztürk[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Adıyaman Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Erciyes Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* sozsayin@adiyaman.edu.tr

ÖZET

Yapay zekâ uygulamalarının özel eğitimdeki yeri, öğretimin bireyselleştirilmesi, öğrenme materyallerinin erişilebilirliği ve öğretmenlerin öğretimi planlama süreçlerinin desteklenmesi açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Özel eğitimde bu uygulamaların değeri, ürettikleri içeriğin öğrencinin öğrenme özelliklerine, iletişim biçimine ve destek gereksinimlerine uygunluğu ile yakından ilişkilidir. Bununla birlikte bir aracın içerik üretebilmesi, bu içeriğin belirli bir öğrenci için öğretimsel olarak uygun olduğu anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla yapay zekânın eğitimsel kullanımını anlamak, teknolojinin olanakları kadar öğretmenlerin bu olanakları nasıl değerlendirdiğinin de incelenmesini gerektirmektedir. Özel eğitimde yapay zekâ araştırmalarının kapsamı, kullanılan teknolojiler ve ele alınan öğrenci grupları bakımından çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik, öğretmen yetiştirme programlarında yapay zekânın nasıl ele alınacağı sorusunu da gündeme getirmektedir. Özel eğitim öğretmenlerinin hazırlanmasında yapay zekâdan yararlanılabilecek ders etkinlikleri ve uygulama örnekleri sunarken şeffaflık ve öğretmen değerlendirmesi önemlidir. Bu çerçevede adayların eğitimde yapay zekâyı yararlı bulmaları, kullanmaya istekli olmaları ve kullanımından kaygı duymaları, öğretmen eğitiminde farklı öğrenme gereksinimlerine işaret edebilir. Adayların tutumlarının öğretmen eğitiminin ilk yıllarında incelenmesi, programın karşılaştığı bu gereksinimlerin görünür kılınması bakımından önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı, öğretmen eğitiminin ilk yıllarındaki birinci ve ikinci sınıf özel eğitim öğretmen adaylarının eğitimde yapay zekâya yönelik tutumlarını bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarda incelemek ve bu tutumların adayların önceki yapay zekâ kullanma durumuna, kullananların kullanım sıklığına ve yapay zekâ konusunda eğitim alma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir.Nicel araştırma yöntemlerinden kesitsel betimsel-karşılaştırmalı tarama modelinde desenlenen araştırmanın çalışma grubunu, 2025-2026 ve 2026-2027 yılları arasında Özel Eğitim Öğretmenliği programında öğrenim gören birinci ve ikinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Ulaşılabilen öğrencilerin tümü araştırmaya davet edilecek; gerekli izinler ve bilgilendirilmiş onamla gönüllü katılım esas alınacaktır. Veriler, Calp vd., (2025) tarafından geliştirilen ve yapay zekâya yönelik tutumu bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olmak üzere üç boyutta ölçen 17 maddelik, altı yanıt kategorili ölçek ile toplanacaktır. Katılımcıların sınıf düzeyi, önceki

yapay zekâ kullanım durumu, kullanım sıklığı ve yapay zekâ konusunda eğitim alma durumlarına ilişkin bilgiler kişisel bilgi formuyla elde edilecektir. Veriler betimsel istatistikler ile grup karşılaştırmalarına yönelik parametrik/non-parametrik testler kullanılarak analiz edilecektir. Araştırma bulgularının, özel eğitim öğretmen adaylarının eğitimin ilk yıllarında yapay zekâya ilişkin hangi yarar beklentilerini, kaygılarını ve kullanma eğilimlerini ortaya koyması beklenmektedir. Eğitimsel yarara ilişkin güçlü inançların kaygıyla birlikte bulunması ya da kullanma isteğinin sınırlı olması, öğretmen eğitimi programlarında ele alınabilecek farklı konulara işaret edebilir. Önceki kullanım ve eğitim deneyimiyle birlikte değerlendirilen boyutların, yapay zekâya ilişkin öğretim etkinliklerinin adayların mevcut gereksinimleriyle ilişkilendirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Elde edilecek bulguların, özel eğitim öğretmen eğitimi programlarında yapay zekâya ilişkin içeriklerin adayların öğrenme gereksinimlerine göre biçimlendirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Araştırmanın, özel eğitim öğretmen eğitiminde hangi değerlendirmelerin ve çekincelerin başlangıçta öne çıktığını anlamaya yönelik bir temel sunması ve alanyazındaki sınırlı sayıdaki başlangıç düzeyi araştırmalara veri sağlaması öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *öğretmen adayları, öğretmen eğitimi, özel eğitim, tutum, yapay zekâ*

BİLDİRİ 181

Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Öğrenme Güçlüğü Kavramı Hakkındaki Metaforik Algıları

Hasan Ferşat Taşlıbeyaz

Özel Eğitim Öğretmenliği, Hakkari Üniversitesi

E-posta: fersattaslibeyaz@gmail.com

ÖZET

Amaç

Öğrenme Güçlüğü (ÖG), kişinin normal ya da normalin üstünde zeka seviyesine sahip olmasına karşın okuma, yazma, matematik ya da dil becerilerinde problem yaşaması durumudur (American Psychiatric Association [APA], 2013). ÖG tanılı öğrenciler genel eğitim okullarında kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları kapsamında eğitim almaya devam ettiğinden dolayı öğretmenler, özellikle sınıf ve branş öğretmenleri, bu süreçte önemli derecede rol oynamaktadır. Fakat alanyazın incelendiğinde genel eğitim öğretmenlerinin ÖG kavramını çoğunlukla hafif düzey zihinsel yetersizlik, tembellik ya da ilgisizlik şeklinde pedagojik olmayan ifadelerle yanlış nitelendirdikleri bilinmektedir (Deniz ve Karabulut; 2023; Özabacı ve Başak, 2013; Şahin ve Koca, 2024; Uçar vd., 2021). Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının yaygın olması özel eğitim öğretmenlerinin çalışma alanlarının ÖG dışında diğer yetersizlik gruplarına kaymasına sebep olmaktadır. Bu durum, ÖG'yi onların mesleki tecrübelerinde geri planda kalma riski oluşturmaktadır (Dinç ve Kalkan, 2022). Bu araştırmanın amacı, lisans seviyesinde Öğrenme Güçlüğü dersi almış olan özel eğitim öğretmen adaylarının ÖG kavramına yönelik algılarını metaforlar ve gerekçeleriyle incelemektir. Lakoff ve Johnson'ın (1980/2005) Kavramsal Metafor Kuramına göre öğretmen adaylarının zihinlerindeki ÖG imgesinin eksiklik odaklı tıbbi modeli ya da çocuğun potansiyelini merkeze alan sosyal/eğitsel modeli mi yansıttığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımlarından olgubilim (fenomenoloji) deseniyle yürütülmüştür. Olgubilim deseni, kişilerin farkında oldukları fakat derinlemesine ve detaylı anlayışa sahip olmadıkları olguları inceler (Creswell, 2013/2025; Yıldırm ve Şimsek, 2021). Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir (Patton, 2002/2025; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Buna göre ölçütler; Özel Eğitim Öğretmenliği lisans programına devam ediyor olmak ve lisans seviyesinde Öğrenme Güçlüğü dersi almış olmaktır. Bu doğrultuda araştırma, bir devlet üniversitesinde gönüllü olarak çalışmaya katılan 3. ve 4. sınıf özel eğitim öğretmen adaylarıyla yürütülmüştür. Veri toplama sürecine dahil olan toplam 34 öğretmen adayından metafor kaynağı ve onun

gerekçesi arasında mantıksal ilişki bulunmayan 6 form analiz dışı bırakılmıştır. Nihai analiz ise kalan 28 geçerli form üzerinden yürütülmüştür. Veriler, "Öğrenme Güçlüğü ..... gibidir; çünkü ....." (Saban, 2008a, 2008b) şeklinde yapılandırılmış bir cümlenin yer aldığı formlarla toplanmıştır. Verilerin analizinde tümevarımsal içerik analizi tekniği kullanılmıştır (Elo ve Kyngäs, 2008). Adlandırma, kodlama, ayıklama, eleme ve kategori geliştirme aşamaları takip edilmiştir (Saban, 2008). İç güvenirliğini sağlamak için bağımsız bir kodlayıcının uzman görüşüne başvurularak kodlayıcılar arası uyum [Güvenirlik = Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı)] formülüyle %92 olarak bulunmuştur (Miles ve Huberman, 1994/2021).

Bulgular

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının ürettikleri 28 geçerli metafor altı farklı tematik kategori şeklinde toplanmıştır:

- **İletim Engeli (f=8):** ÖG zeka düşüklüğü değil bilginin işlenmesi ya da hedefe varılması noktasında yaşanan yapısal ya da çevresel bir iletim sorunu şeklinde betimlenmiştir. Bu kategori altında sesi ayarlı olmayan radyo, bozuk kulaklık, bozuk elektrik devresi, bulut ve bulanık su metaforları üretilmiştir.
- **Rehberlik İhtiyacı (f=8):** Öğrencinin ilerleme isteğine rağmen karşılaştığı problemleri çözmek için bir yol göstericiye duyulan ihtiyaca vurgu yapılmıştır. Labirent, sisli yol, tekeri patlak araba ve ters giyilen ayakkabı gibi metaforları bu kategori altında yer almaktadır.
- **Bireysel İzdüşüm (f=4):** ÖG kişinin iç dünyasında bıraktığı kişisel etkilere odaklanmış kara delik, buzlu cam, yolda olmak ve kapalı yol metaforlarıyla psikolojik mücadelesi betimlenmiştir.
- **Çok Bileşenli Yapı (f=4):** ÖG, farklı alanların bir araya gelmesiyle oluşmuş geniş kapsamlı bir yapı (yapboz, çatı, bulmaca ve keşif) şeklinde tanımlanmıştır.
- **Müdahale (f=2):** Eğitsel yaklaşımın yönetimi ve doğru stratejilerin belirleyici rolü soluksuz kalmak ve yanlış viteste stop eden araba metaforlarıyla vurgulanmıştır.
- **Bireyselleştirilmiş Yaklaşım (f=2):** Standart yöntemlerin geçerli olmadığı ve her kişiye özgü çözümün bulunması gerektiği kilitli kapı metaforlarıyla belirtilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonucunda, özel eğitim öğretmen adaylarının ÖG kavramını yapısal bir yetersizlik ya da tıbbi bir eksiklik olarak değil bilişsel, duyuşsal ve pedagojik bileşenleri olan dinamik bir süreç şeklinde yapılandırdıkları belirlenmiştir. İletim Engeli ve Rehberlik İhtiyacı temalarının en yüksek frekansa (8) sahip olması öğretmen adayların ÖG'yi potansiyel yoksunluğundan daha çok aktarım ve yönelim sorunu şeklinde algıladıklarını göstermektedir. Bu bulguları alanyazında da destekleyen çalışmalar yer almaktadır (Deniz ve Karabulut, 2023; Kocaoğlu, 2022). Bu durum, çoğunlukla genel eğitim öğretmenlerine dayandırılan etiketleyici yanılgıların (Aydın ve Arslan, 2022; Gün ve Zorluoğlu, 2023; Karabulut ve Uçar, 2021) özel eğitim öğretmen adaylarında olmadığını ve çözüm odaklı bir

algının oluştuğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca adayların sergilediği pedagojik iyimserlik ile ÖG'nin oluşturduğu duygusal yük (Kakoulidou vd., 2026; Klehm, 2014; Park ve Shin, 2020), kara delik metaforunda olduğu gibi, arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Bu çelişki öğretmen adaylarının sadece yapılandırmacı yönlerinin olmadığını aynı zamanda psikolojik yükün sorumluluğunu almaya hazırlanan bireyler olduklarını göstermektedir. Bu araştırma, adayların lisans düzeyindeki eğitimleri neticesinde eksiklik odaklı tıbbi modeli reddederek modern ve kapsayıcı eğitimin temeli olan sosyal ve eğitsel modeli (Haegele ve Hodge, 2016; Lukins vd., 2022; Retief ve Letšosa, 2018) benimsediklerine ilişkin güçlü işaretler vererek alana önemli bir katkı sağlamaktadır. Öğretmen adaylarının mesleğe başladıklarında mesleki tükenmişliğe dönüşmemesi için lisans eğitimleri sırasında vaka temelli eğitimlerin artırılması kara delik gibi metaforla belirtilen çaresizlik hissini yönetebilmeleri için öğretmen yetiştirme programlarına psiko-eğitim modüllerinin programlara dahil edilmesi ve uygulamaların boylamsal araştırmalarla izlenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Özel Eğitim, Öğretmen Adayı, Öğrenme Güçlüğü, Metafor*

BİLDİRİ 182

Özel Eğitim Sınıflarında Sınıf Öğretmeni Rolüyle Görevlendirilen Norm Fazlası Branş Öğretmenlerinin Deneyimleri

Zekai Alper Alp[1], Nesrin Özdoğan Şahin[2], Veysel Aksoy[3] & Muhammed Enes Aydın[4,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Erciyes Üniversitesi*
[2]*Engelli Çalışmaları, Trakya University*
[3]*Engelliler Araştırma Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi*
[4]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Muhammed Enes Aydın Özel Eğitim ve Dil Konuşma Merkezi*

** Sorumlu yazar:* ozelegitim2016@outlook.com

ÖZET

Özel eğitim sınıflarında yürütülen öğretim süreci, öğrencilerin bireysel özelliklerini tanımayı, performansını belirlemeyi, bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlayıp uygulamayı, öğretimi uyarlamayı, davranışsal destekleri planlamayı, aile-okul iş birliğini sürdürmeyi ve öğrencinin gelişimini izlemeyi gerektirmektedir (Council for Exceptional Children [CEC], 2020; McLeskey vd., 2017). Özel eğitim öğretmenliği; değerlendirme, öğretimsel planlama, bireyselleştirme, davranış desteği, iş birliği ve etik sorumluluk alanlarında özel bilgi ve uygulama becerileri gerektiren bir mesleki alandır (CEC, 2020; McLeskey vd., 2017; Özyürek, 2008). Türkiye'de özel eğitim öğretmeni yetiştirme, sertifika programları ve BEP hazırlama üzerine yapılan çalışmalar da bu alanın sistemli hazırlık ve uygulama deneyimi gerektirdiğini göstermektedir (Metin & Metin, 2025; Özyürek, 2008).

Türkiye'de norm kadro düzenlemeleri ve ihtiyaç temelli görevlendirme süreçleri öğretmenlerin görev yaptıkları alanları etkileyebilmektedir (Karademir vd., 2022). Alan dışı öğretmenlik literatürü, öğretmenin yetiştiği alan ile görev yaptığı alan arasındaki farkın mesleki kimlik, öz-yeterlik, öğretimsel karar verme ve destek gereksinimleri üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir (Hobbs & Porsch, 2021). Özel eğitim ortamlarında çalışan alan dışı ya da branş öğretmenlerine ilişkin araştırmalar, öğretmenlerin performans belirleme, hedef davranış yazma, öğretim yöntemi seçme, değerlendirme, problem davranışlarla baş etme ve aile katılımı konularında desteğe ihtiyaç duyabildiklerini ortaya koymaktadır (Dönmez & Dayı, 2024).

Bu araştırmanın amacı, özel eğitim sınıflarında sınıf öğretmeni rolüyle görevlendirilen norm fazlası branş öğretmenlerinin bu görevlendirme sürecine ilişkin deneyimlerini incelemektir. Araştırmada öğretmenlerin özel eğitim sınıfındaki yeni rollerini nasıl anlamlandırdıkları, önceki branş deneyimlerini bu role nasıl aktardıkları, özel eğitim sınıf öğretmenliğine özgü yeterlik alanlarında hangi güçlükleri yaşadıkları ve bu sürecin mesleki kimlik, öz-yeterlik, psikolojik iyi oluş ve destek gereksinimleri üzerindeki etkileri ele alınmaktadır.

Araştırma nitel araştırma yaklaşımıyla yürütülmüştür. Bu bildiri, özel eğitim sınıflarında sınıf öğretmeni rolüyle görevlendirilen yedi norm fazlası branş öğretmeninden elde edilen görüşme verilerine dayanmaktadır.Araştırma için Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan 30/06/2026 tarihli ve 286 başvuru numaralı etik kurul onayı alınmıştır. Katılımcılar ölçüt örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil edilme ölçütleri; norm fazlası olma ya da ihtiyaç doğrultusunda özel eğitim sınıfında görevlendirilmiş olmak, sınıfın günlük öğretimsel sorumluluğunu üstlenmiş olmak, bu görevde en az bir dönem bulunmuş olmak ve araştırmaya gönüllü katılmayı kabul etmektir. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Verilerin analizinde Braun ve Clarke'ın refleksif tematik analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşım, katılımcı deneyimlerinde tekrar eden anlam örüntülerini belirlemeye ve araştırma soruları doğrultusunda yorumlamaya yönelik bir analiz süreci sunmaktadır (Braun & Clarke, 2006, 2021).

Yedi öğretmenden elde edilen görüşme verilerinin analizinde beş tema belirlenmiştir. Birinci tema, görevlendirmeyi anlamlandırma ve yeni role uyumdur. Öğretmenler özel eğitim sınıfına geçiş sürecinde öğrencileri tanıma, sınıfın işleyişini anlama ve yeni öğretmenlik rolüne alışma gereksinimi yaşadıklarını belirtmiştir. İkinci tema, önceki branş deneyiminin aktarılabilirliği ve sınırlarıdır. Katılımcılar sınıf yönetimi, iletişim, planlama ve materyal hazırlama gibi becerilerin yeni görevlerinde işe yaradığını; buna karşılık BEP, değerlendirme, bireyselleştirilmiş öğretim ve davranış desteği gibi alanlarda özel eğitim bilgisine ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir. Üçüncü tema, özel eğitim alan yeterlikleriyle karşılaşmadır. Bu tema altında öğretmenlerin öğrenci performansını belirleme, öğretimi uyarlama, problem davranışlarla baş etme ve öğrencinin ilerlemesini izleme süreçlerinde desteğe ihtiyaç duydukları görülmüştür. Dördüncü tema, iş birliği, destek ve bireysel öğrenmedir. Katılımcılar özel eğitim öğretmenleri, meslektaşlar, rehberlik servisi, okul yönetimi, internet kaynakları ve bireysel araştırmalar yoluyla yeni role uyum sağlamaya çalıştıklarını belirtmiştir. Beşinci tema, mesleki kimlik, öz-yeterlik ve psikolojik iyi oluştur. Bazı öğretmenler başlangıçta yetersizlik hissi, kaygı ve rol belirsizliği yaşadıklarını; öğrencileri tanıdıkça ve deneyim kazandıkça kendilerini daha yeterli hissettiklerini ifade etmiştir. Bu bulgu, özel eğitim öğretmenlerinde öz-yeterlik, tükenmişlik ve mesleki destek arasındaki ilişkiye dikkat çeken çalışmalarla uyumludur (Billingsley & Bettini, 2019; Sarıçam & Sakız, 2014).

Sonuç olarak, yedi öğretmenden elde edilen görüşme verileri norm fazlası branş öğretmenlerinin mevcut öğretmenlik deneyimlerinden yararlandıklarını; ancak özel eğitim öğretmenliğine özgü bilgi ve uygulama becerilerinin sistemli desteklerle güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Araştırmanın, özel eğitim sınıflarında görevlendirme süreçleri, hizmet içi eğitim, koçluk ve öğretmen destek düzenlemelerine ilişkin öneriler geliştirmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Özel eğitim sınıfı, norm fazlası öğretmenler, branş öğretmenleri, alan dışı görevlendirme, öğretmen deneyimleri*

K A Y N A K Ç A

Billingsley, B. S., & Bettini, E. (2019). Special education teacher attrition and retention: A review of the literature. Review of Educational Research, 89(5), 697–744. https://doi.org/10.3102/0034654319862495

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Braun, V., & Clarke, V. (2021). Can I use TA? Should I use TA? Should I not use TA? Comparing reflexive thematic analysis and other pattern-based qualitative analytic approaches. Counselling and Psychotherapy Research, 21(1), 37–47. https://doi.org/10.1002/capr.12360

Council for Exceptional Children. (2020). Initial practice-based professional preparation standards for special educators. Council for Exceptional Children.

Dönmez, E., & Dayı, E. (2024). Branş öğretmenlerinin bakış açısıyla özel eğitim okullarında problemleri çözme sürecindeki iş birliği. Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(2), 864–887. https://doi.org/10.51119/ereegf.2024.112

Hobbs, L., & Porsch, R. (2021). Teaching out-of-field: Challenges for teacher education. European Journal of Teacher Education, 44(5), 601–610. https://doi.org/10.1080/02619768.2021.1985280

Karademir, S., Baş, A., Kaya, M. A., & Özer, Ö. (2022). Norm fazlası öğretmenlerin mesleki aidiyet algılarına yönelik görüşleri. International Social Sciences Studies Journal, 8(104), 3662–3668. https://doi.org/10.29228/sssj.65049

McLeskey, J., Barringer, M.-D., Billingsley, B., Brownell, M., Jackson, D., Kennedy, M., Lewis, T., Maheady, L., Rodriguez, J., Scheeler, M. C., Winn, J., & Ziegler, D. (2017). High-leverage practices in special education. Council for Exceptional Children & CEEDAR Center.

Metin, H., & Metin, Z. (2025). Özel eğitim öğretmenliğine alan değişikliği yaparak geçen öğretmenlerin bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama ve uygulamaya yönelik görüşlerinin belirlenmesi. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 15(1), 114–132. https://doi.org/10.48146/odusobiad.1409001

Özyürek, M. (2008). Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: Özel eğitim örneği. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(2), 189–226.

Sarıçam, H., & Sakız, H. (2014). Burnout and teacher self-efficacy among teachers working in special education institutions in Turkey. Educational Studies, 40(4), 423–437. https://doi.org/10.1080/03055698.2014.930340

BİLDİRİ 183

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sağlık ve İyi Oluşlarını Desteklemeye Yönelik Müdahaleler: Bir Alanyazın Taraması

Aynur Gıcı Vatansever

Özel Eğitim Bölümü, Trakya Üniversitesi

E-posta: aynurgvatansever@trakya.edu.tr

ÖZET

Giriş: Sağlık ve iyi oluş, özel gereksinimli bireylerin öğrenme süreçlerine ve toplumsal yaşama katılımında önemli rol oynamaktadır. Bu bireylere sunulan eğitimin niteliği ve sürekliliği açısından öğretmenlerin sağlık ve iyi oluşlarının da gözetilmesi gerekmektedir. Özel eğitim öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş öğretim planlama, davranış desteği sunma, ailelerle iş birliği yapma ve farklı uzmanlarla eşgüdüm içinde çalışma sorumlulukları, mesleğin bilişsel ve duygusal taleplerini artırabilmektedir. Öğrencilerin farklılaşan gereksinimlerine yanıt verme ve öğretim sürecinde karşılaşılan güçlükleri yönetme gerekliliği, öğretmenlerin mesleki yeterliklerinin yanı sıra kendi sağlıklarını ve iyi oluşlarını destekleyecek kaynaklara erişimlerinin önemini de ortaya koymaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin sağlık ve iyi oluşlarının desteklenmesi, öğretmen yetiştirme ve mesleki gelişim süreçlerinde dikkate alınması gereken bir konudur. Bu alandaki müdahale araştırmalarının incelenmesi, hangi uygulamaların hangi sonuç değişkenleri açısından değerlendirildiğinin anlaşılmasına ve gelecekteki çalışmalar için araştırma gereksinimlerinin belirlenmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca öğretmenlerin yaşadıkları güçlüklerin belirlenmesinin ötesine geçilerek bu güçlükleri azaltmayı amaçlayan uygulamaların değerlendirilmesi, araştırma bulgularının eğitim ortamlarına aktarılması açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin sağlık ve iyi oluşlarını desteklemeye yönelik müdahalelerin etkililiğini değerlendiren araştırmalara ilişkin güncel bilgi sunmak ve bulgulara dayalı öneriler geliştirmektir.

Yöntem: Çalışma, alanyazın taraması olarak yürütülmüştür. Bu kapsamda özel eğitim öğretmenlerinin sağlık ve iyi oluşlarını desteklemek amacıyla uygulanan müdahale programlarının etkililiğini değerlendiren araştırmalar incelenmiş ve betimsel olarak analiz edilmiştir. Araştırmaların dâhil edilme ölçütleri; uluslararası hakemli bir dergide yayımlanmış olması, katılımcıların özel eğitim öğretmenleri olması, deneysel araştırma desenlerinden biriyle yürütülmesi, bağımlı değişkenler arasında sağlık, iyi oluş veya duygu düzenlemeyle ilişkili en az bir değişkenin bulunması ve 2010–2026 yılları arasında yayımlanmış olması şeklinde belirlenmiştir. Taramalarda kullanılan anahtar sözcükler; özel eğitim öğretmenleri, sağlık, fiziksel sağlık, ruh sağlığı, psikolojik iyi oluş, öznel iyi oluş, mesleki iyi oluş, duygusal zekâ, duygu okuryazarlığı, duygusal farkındalık, duygusal

yeterlik, duygu yönetimi ve duygu düzenleme olarak belirlenmiştir. Belirlenen yıl aralığı esas alınarak bu sözcükler ve İngilizce karşılıklarıyla Türkçe ve İngilizce taramalar gerçekleştirilmiştir. Trakya Üniversitesi kütüphanesinin çevrim içi arama olanakları, ERIC ve Academic Search Complete veri tabanları ile Google Scholar arama motoru üzerinden yapılan taramalarda 41 makaleye ulaşılmıştır. Ulaşılan makaleler, önceden belirlenen dâhil edilme ölçütleri doğrultusunda incelenmiş ve yedi makalenin ölçütleri karşıladığı belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen makaleler, temel betimsel özellikleri, yöntemsel özellikleri ve müdahalelere ilişkin bildirilen sonuçlar açısından ele alınmıştır.

Bulgular: İncelenen çalışmalarda, ağırlıklı olarak bireysel düzeyde uygulanan psikolojik ve davranışsal müdahalelerin stres, tükenmişlik ve iyi oluş göstergelerinde olumlu sonuçlar sağladığı bildirilmiştir. Bununla birlikte, sonuçlar müdahale türlerine ve değerlendirilen değişkenlere göre farklılaşmıştır.

Sonuç: Bulgular, özel eğitim öğretmenlerinin sağlık ve iyi oluşlarını destekleyen müdahalelerin yarar sağlayabileceğine işaret etmiştir. Müdahalelerin uzun dönemli etkilerinin incelenmesi ve bireysel desteklerle çalışma koşullarına yönelik düzenlemeleri bir araya getiren programların etkililiğinin araştırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Özel eğitim öğretmenleri, sağlık, iyi oluş, duygu düzenleme, alanyazın taraması*

BİLDİRİ 184

Özel Eğitim Öğretmenlerine Yönelik Bir Çevrimiçi Mesleki Gelişim Modülünün Geliştirilmesi ve Paydaş Görüşleri Doğrultusunda İyileştirilmesi

Şerife Yücesoy-Özkan[1], Dilara Ecem Altun[2,*], Nilgün Özdamar[3], Nuray Öncül[4], Derya Genç Tosun[1], Gülden Bozkuş Genç[5], Dilruba Kürüm Yapıcıoğlu[6] & Sima Mart[7]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
[2]*Zihin Engellilerin Eğitimi*
[3]*Anadolu Üniversitesi*
[4]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*
[5]*Özel Eğitim Bölümü, Anadolu Üniversitesi*
[6]*Eğitimde Program Geliştirme, Anadolu Üniversitesi*
[7]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İstanbul Kültür Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* d.ecemaltun@gmail.com

ÖZET

Kanıta dayalı uygulamaların öğretim ortamlarına aktarılmasında ve öğretmenlerin bu uygulamaları yüksek uygulama güvenirliğiyle kullanmasında etkili mesleki gelişim desteklerinin sunulması önemli bir rol oynamaktadır. Buna karşın, geleneksel mesleki gelişim etkinlikleri zaman, maliyet ve yetiştirilmiş personel eksikliği gibi sınırlılıklar nedeniyle etkili ve sürdürülebilir mesleki gelişim desteği sağlamakta çoğunlukla yetersiz kalmaktadır. Çevrimiçi mesleki gelişim uygulamaları ise öğretmenlere zaman ve mekândan bağımsız, kendi hızlarında öğrenme ve içeriklere yeniden erişim olanağı sunarak bu sınırlılıkları büyük ölçüde ortadan kaldıran bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda, öğretmenlerin kanıta dayalı uygulamaları adım adım ve doğru biçimde kullanmalarını destekleyecek erişilebilir çevrimiçi mesleki gelişim içeriklerinin geliştirilmesine gereksinim bulunmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin zihinsel yetersizliği olan çocuklara ve gençlere yönelik kanıta dayalı uygulamalardan biri olan video modeli yüksek uygulama güvenirliğiyle kullanmalarını desteklemek üzere bir çevrimiçi mesleki gelişim modülü geliştirilmesi ve geliştirilen bu modülün paydaş görüşleri doğrultusunda iyileştirilmesidir.

Araştırma, problem analizi, çözüm geliştirme, yinelemeli test ve iyileştirme ile yansıtma olmak üzere dört aşamadan oluşan tasarım-tabanlı araştırmanın döngüsel modeli temelinde yürütülmüştür. Bu çalışma, modülün geliştirilmesini ve paydaş görüşleri doğrultusunda iyileştirilmesini kapsayan ilk üç aşamaya odaklanmaktadır. Problem analizi aşamasında, alanyazındaki bulgular ile zihinsel yetersizliği olan çocuklar ve gençlere yönelik kanıta dayalı uygulamaların belirlenmesine ilişkin sistematik derleme ve meta-analiz bulguları temel alınmıştır. Bu bulgular doğrultusunda video model, modülde ele alınacak kanıta

dayalı uygulama olarak belirlenmiştir. Çözüm geliştirme aşamasında modülün öğretim içeriği geliştirilmiş ve etkileşimli bir çevrimiçi öğrenme ortamına dönüştürülmüştür. Modül; giriş, planlama, uygulama ve değerlendirme olmak üzere dört bölümden oluşturulmuş; içerik etkileşimli sunular, sesli anlatımlar, örnek videolar ve değerlendirme etkinlikleriyle desteklenmiştir. Yinelemeli test ve iyileştirme aşamasında, amaçlı örnekleme yoluyla belirlenen 20 paydaşa modülün ilk versiyonu bir hafta süreyle kullandırılmıştır. Katılımcılar, beş alan uzmanı, beş özel eğitim öğretmeni, beş özel eğitim öğretmen adayı ve zihinsel yetersizlik tanısı bulunan çocuğa sahip beş anne olmak üzere dört paydaş grubundan oluşmuştur. Modül kullanımının ardından her paydaş grubuyla yarı-yapılandırılmış odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler tematik analiz kullanılarak analiz edilmiştir.

Tematik analiz sonucunda modülün tasarım bileşenlerine ve kullanılabilirliğine ilişkin 30 kod, 14 alt tema ve altı temaya ulaşılmıştır. Temalar, modülün öğretimsel yapısı ve akışı, kullanıcı dostu yapı ve teknik işlevsellik, görsel ve işitsel tasarımın niteliği, öğrenme destekleri ve değerlendirme süreçleri, öğrenme, uygulama ve mesleki gelişime katkı ile iyileştirme ve yaygınlaştırma önerileri başlıkları altında toplanmıştır. Paydaşlar modülün içerik akışını, öğretimsel yapısını ve görsel düzenini genel olarak olumlu değerlendirmiş; bununla birlikte uygulama örneklerinin çeşitlendirilmesine, görsel-işitsel içeriklerde kullanıcı kontrolünün artırılmasına, değerlendirme ve geri bildirim süreçlerinin güçlendirilmesine ve teknik işleyişin geliştirilmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır. Elde edilen bulgular doğrultusunda modülün içeriği, görsel-işitsel bileşenleri, öğrenme destekleri, değerlendirme süreçleri ve teknik yapısı yeniden düzenlenerek son versiyonu oluşturulmuştur.

Farklı paydaş gruplarından elde edilen görüşler, modülün geliştirmeye açık yönlerinin belirlenmesine ve bu doğrultuda yeniden düzenlenerek son versiyonunun oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Bu süreç, özel eğitim öğretmenlerine yönelik geliştirilecek çevrimiçi mesleki gelişim modüllerinin tek seferde tamamlanan ürünler olarak değil, kullanıcı geri bildirimleri doğrultusunda geliştirilen ve zaman içinde iyileştirilebilen öğrenme ortamları olarak ele alınmasının önemine işaret etmektedir.

Bu çalışma, TÜBİTAK 1001-Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı tarafından desteklenen, 120K852-Zihin Yetersizliği Olan Çocuklar ve Gençler İçin Kanıta-Dayalı Uygulamalar: Saptanması ve Kullanılması isimli projeden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Çevrimiçi mesleki gelişim, özel eğitim öğretmenlerinin mesleki gelişimi, kanıta dayalı uygulamalar, tasarım-tabanlı araştırma, video model, zihinsel yetersizlik*

Kapsayıcı Okullarda Çok Aşamalı Destek Sistemlerinin (MTSS) Uygulanabilirliği ve Öğretmen Yeterliklerinin Değerlendirilmesi

Mehmet Mustafa Sevimli

Sınıf Öğretmenliği, Düziçi Bilim ve Sanat Merkezi

E-posta: duzokyanussporkulubu@gmail.com

ÖZET

Giriş ve Amaç

Kapsayıcı eğitimin başarısı, özel gereksinimli öğrencinin genel eğitim sınıfına fiziksel olarak yerleştirilmesinden çok, okul genelinde tutarlı işleyen bir destek mimarisinin varlığına bağlıdır. Uluslararası alanyazında Çok Aşamalı Destek Sistemleri (Multi-Tiered System of Supports – MTSS), akademik, davranışsal ve sosyal-duygusal ihtiyaçları üç kademeli bir yapı içinde ele alan, veri temelli karar vermeyi merkezine koyan kanıta dayalı bir çerçeve olarak tanımlanmaktadır. Model; evrensel tarama, kademeli müdahale, sürekli ilerleme izleme ve çok disiplinli iş birliği bileşenlerini bütünleştirerek okulları tepkisel bir yapıdan önleyici bir yapıya taşımayı hedefler. Temel varsayımı, öğrenme güçlüklerinin ortaya çıkmadan önlenmesi (Tier 1), risk grubundaki öğrencilere hedefe yönelik desteklerin sağlanması (Tier 2) ve yoğun bireysel gereksinimi olan öğrencilere yoğunlaştırılmış müdahalenin sunulmasıdır (Tier 3).

Türkiye'de bütünleştirme uygulamaları büyük ölçüde bireyselleştirilmiş destekle (BEP, destek eğitim odası) özdeşleştirilmekte; evrensel düzey (Tier 1) önleme boyutu göreli olarak ihmal edilmektedir. Bu durum, MTSS terminolojisiyle okunduğunda, sistemin en geniş tabanlı ve en düşük maliyetli kademesinin işlevsizleştiği, buna karşılık en yoğun ve en pahalı kademenin talep yükünü tek başına taşımak zorunda kaldığı bir **ters piramit** görünümü üretmektedir. Bu çalışmanın özgün katkısı, söz konusu yapısal aksaklığı öğretmen yeterlik algıları üzerinden görünür kılmak ve yeterliğin hangi kademede, hangi branşta yoğunlaştığını ampirik olarak haritalamaktır.

Araştırmanın temel soruları şunlardır: (1) Öğretmenlerin MTSS kademelerine ilişkin yeterlik algıları branşa göre anlamlı biçimde farklılaşmakta mıdır? (2) Yeterlik algısındaki farklılıklar, sınıf içi destek entegrasyonu pratiğine nasıl yansımaktadır? (3) Kademeler arası geçişleri düzenleyen karar mekanizmaları öğretmen deneyiminde nasıl işlemektedir?

Yöntem

Araştırmada açımlayıcı sıralı karma yöntem deseni kullanılmıştır. Birinci aşamada, Osmaniye ili Düziçi ilçesindeki devlet ilkokullarında görev yapan 192 öğretmene (142 genel eğitim, 48 özel eğitim, 2 BİLSEM) "Çok Aşamalı Destek Uygulamaları Yeterlik Ölçeği" uygulanmıştır. Ölçeğin bu örneklemdeki iç tutarlılık katsayısı Tier 1 alt boyutu için α = **[],**

**Tier 2 için α = [**], Tier 3 için α = [___] olarak hesaplanmıştır. Branşlar arası karşılaştırmalar bağımsız örneklem t-testi ile sınanmış, grup büyüklüğü istatistiksel karşılaştırmaya elverişli olmadığından BİLSEM'de görevli iki öğretmenin verileri karşılaştırmalı analizlere dâhil edilmemiş, yalnızca betimsel bulgularda raporlanmıştır. Anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmış, etki büyüklükleri Cohen's d ile hesaplanmıştır.

İkinci aşamada, nicel veride yeterlik ve sınıf içi destek entegrasyonu bakımından uç değer gösteren gruplardan ölçüt örnekleme yoluyla seçilen 16 öğretmenle (9 genel eğitim, 7 özel eğitim) yarı yapılandırılmış görüşmeler yürütülmüş; veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Kodlama güvenirliği için iki bağımsız kodlayıcı çalışmış, uyum oranı [___] olarak bulunmuştur. Bu tasarım, nicel farkların altında yatan mekanizmaların nitel veriyle derinleştirilmesine imkân tanımıştır.

Bulgular

Nicel bulgular. Özel eğitim öğretmenlerinin Tier 2 (t[188] = [**], p = [**], d = [**]) ve Tier 3 (t[188] = [**], p = [**], d = [**]) uygulamalarına ilişkin yeterlik algıları, genel eğitim öğretmenlerine kıyasla anlamlı düzeyde yüksektir. Buna karşılık Tier 1 boyutunda [gruplar arasında anlamlı fark bulunmamış / fark ... yönünde saptanmış] (t[188] = [**], p = [**]); dikkat çekici olan, bu boyutta **her iki grubun da ortalamalarının ölçek orta noktasının altında kalmasıdır** (genel eğitim $\bar{X}$ = [**]; özel eğitim $\bar{X}$ = [**]). Bir diğer ifadeyle, evrensel düzeydeki önleyici uygulamalar hiçbir branşın güçlü alanı değildir. Veri temelli karar verme alt boyutunda ise yeterlik algısı örneklem genelinde en düşük değeri almıştır ($\bar{X}$ = [___]).

Nitel bulgular. Görüşme verilerinin içerik analizinden [dört] tema elde edilmiştir:

· Desteğin mekânsallaşması: Katılımcılar bütünleştirmeyi ağırlıklı olarak destek eğitim odası ve BEP evrakıyla tanımlamakta; desteği sınıf içinde sürdürülen bir süreç değil, sınıf dışında gerçekleşen bir işlem olarak kurgulamaktadır.

· Farklılaştırmanın seyreltilmesi: Genel eğitim öğretmenleri Tier 1 düzeyindeki uyarlamaları çoğunlukla içeriğin azaltılması ve beklentinin düşürülmesi biçiminde işletmekte, öğretimsel farklılaştırma stratejileri sınırlı kalmaktadır.

· Sezgisel yönlendirme: Kademeler arası geçiş kararları sistematik tarama verisinden çok öğretmen gözlemi ve informal kanaate dayanmakta; ilerleme izleme verisinin karar süreçlerinde kullanımı zayıftır.

· Eşzamansız iş birliği: Genel eğitim ve özel eğitim öğretmenleri arasındaki iletişim, ortak planlanmış bir yapıdan çok teneffüs aralıklarına sıkışan enformel temaslar üzerinden yürümektedir.

Nicel ve nitel bulguların bütünleşik yorumu, yeterlik algısındaki branş farkının bir bilgi eksikliğinden çok **rol tanımlarının yapısal ayrışmasından** kaynaklandığını göstermektedir: özel eğitim öğretmeni yoğun kademelerin, genel eğitim öğretmeni ise sınıfın "geri kalanının" sahibi olarak konumlanmakta, Tier 1 ise fiilen sahipsiz kalmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bulgular, Türkiye ilkokul bağlamında bütünleştirmenin MTSS'in üç kademeli mantığından çok, tek kademeli ve bireye indirgenmiş bir destek anlayışıyla yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Sistemin önleyici kapasitesi, en zayıf halkası olan Tier 1 tarafından sınırlandırılmakta; bu da yoğun destek kademelerine yönelen talebi yapısal olarak artırmaktadır. Bu çerçevede önerilenler: (a) hizmet içi eğitimlerin BEP hazırlama odağından evrensel tasarım ve sınıf içi farklılaştırma odağına genişletilmesi, (b) okul düzeyinde dönemlik evrensel tarama ve ilerleme izleme rutinlerinin kurumsallaştırılması, (c) genel eğitim ve özel eğitim öğretmenleri için ders programına gömülü ortak planlama zamanının tanımlanması, (d) kademeler arası geçiş ölçütlerinin okul temelli veri kararı protokolleriyle standartlaştırılmasıdır.

Araştırma tek bir ilçe örnekleminde yürütülmüş ve yeterlik verisi öz-bildirime dayanmıştır; bulguların gözlem temelli uygulama verisiyle desteklendiği çalışmalarla sınanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Çok aşamalı destek sistemleri, kapsayıcı eğitim, özel eğitim, öğretmen yeterlikleri, veri temelli karar verme*

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde İşitme Kayıplı Bireylere Sunulan Destek Eğitim Hizmetlerinin İyileştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması

Ufuk Atmaca[1,*] & Yıldız Uzuner[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gaziantep Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* atmacaufk@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, bir Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde (ÖERM) işitme kayıplı bireylere sunulan destek eğitim hizmetlerinin iyileştirilme sürecini bütüncül bir yaklaşımla incelemektir. Bu kapsamda öğretmenlerin ve yöneticilerin karşılaştıkları kurumsal ve eğitsel sorunların belirlenmesi, mesleki gelişim gereksinimlerinin saptanması, bu gereksinimlere dayalı eylem planlarının uygulanması ve gerçekleştirilen iyileştirme çalışmalarının hizmet niteliği ile paydaşlar üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırma, nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması deseniyle yürütülmüştür. Çalışma, Orta Anadolu Bölgesi'ndeki bir büyükşehirde faaliyet gösteren bir ÖERM'de gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, kurum müdürü ile işitme kayıplı bireylere destek eğitim hizmeti sunan özel eğitim ve sınıf öğretmenlerinden oluşmaktadır. Veriler; video kayıtlı sınıf içi gözlemler, yarı yapılandırılmış görüşmeler, İşitme Yetersizliği Olan Bireyler İçin Destek Eğitim Programı (İYODEP) modülleri ve ders planları, toplantı tutanakları, ÖERM uygulama kontrol listeleri ve araştırmacının sesli günlükleri aracılığıyla toplanmıştır. Farklı kaynaklardan elde edilen veriler süreç boyunca karşılaştırılmış, eylem döngülerini yönlendirecek biçimde yorumlanmıştır. Süreç; mevcut durumun ve gereksinimlerin belirlenmesi, eylem planının hazırlanması, ihtiyaçlara yönelik teorik eğitimlerin gerçekleştirilmesi, sınıf içi uygulamaların gözlemlenmesi ve öğretmenlere haftalık dönüt verilmesi ve izleme aşamalarından oluşmuştur.

İhtiyaç belirleme aşamasında öğretmenlerin lisans eğitiminde işitme kayıplı bireylerin eğitimine yönelik aldıkları derslerin sınırlı kaldığı; işitme cihazları ve yardımcı teknolojiler, dil gelişimi, materyal hazırlama ve öğretim stratejileri alanlarında bilgi ve uygulama eksiklikleri bulunduğu belirlenmiştir. Uygulama aşamasında öğretmenlere ihtiyaçları doğrultusunda, sekiz hafta süren işitme kayıplı bireylerin eğitimine yönelik temel eğitim verilmiştir. Bir sonraki aşamada sınıf içi uygulamalar gözlenmiş ve öğretmenlere geribildirim verilmiştir. Eylem planının uygulanmasının ardından öğretmenlerin işitme kaybının etkileri, işitme cihazları, dil gelişiminin boyutları ile bireysel ve grup eğitimi

ilkelerine ilişkin alan bilgilerinde gelişme görülmüştür. Ayrıca eğitim ortamının düzenlenmesi, materyal seçimi/kullanımı ve derse hazırlık konularındaki uygulamalar iyileşmiştir. Öğretmenlerin işitme kayıplı bireylerin eğitiminde kullanılan stratejileri sınıf içi uygulamalarına aktardığı görülmüştür. Öğretmenlerin değerlendirme süreçlerinde gelişim görülmüştür. Bununla birlikte yoğun ders temposu ve zaman sınırlılığı nedeniyle ayrıntılı ders planı hazırlama konusunda hedeflenen gelişim sağlanamamıştır. Araştırmanın bir diğer katılımcısı olan kurum yöneticisinden toplanan verilerin analizinden elde edilen bulgularda bu gelişim ve iyileşmeyi desteklemiştir.

Eylem araştırmasına dayalı mesleki gelişim ve kurum içi destek süreci, ÖERM'de işitme kayıplı öğrencilere sunulan destek özel eğitim hizmetlerinin niteliğini ve kurum iklimini olumlu yönde geliştirmiştir. Kuramsal eğitimin sınıf içi gözlem ve düzenli dönütle bütünleştirilmesi, öğretmenlerin bilgiyi uygulamaya aktarmalarını desteklemiştir. Bulgular, mesleki gelişim çalışmalarının tek seferlik hizmet içi eğitimler yerine uygulama, gözlem ve dönüt içeren sürdürülebilir modellerle yürütülmesi gerektiğine işaret etmektedir. Ancak yüksek öğretmen sirkülasyonu ve kamuya yapılan öğretmen atamaları, kurumlarda oluşturulan gelişimin kalıcılığını sınırlayan temel sistemsel engellerdir. Bu nedenle İYODEP'in uygulanabilirliğinin güçlendirilmesi, kurum temelli mesleki destek mekanizmalarının oluşturulması ve üniversite-ÖERM iş birliğinin süreklilik kazanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Destek özel eğitim hizmetleri, İşitme kayıplı bireyler, Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi, Eylem araştırması, Kurum iyileştirme*

BİLDİRİ 187

Özel Eğitim Uygulamalarının Karşılaştırmalı Analizi: Türkiye ve Malezya Örnekleri

Ersin Ateş[1,*], Nur Amalina Samsudin[2], Gülten Caca[3] & Yeliz Yekta[4]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim, Universiti Sains Malaysia*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi*
[4]*Özel Eğitim, MEB*

* *Sorumlu yazar:* ersynates@hotmail.com

ÖZET

Küreselleşen dünyada ve bilgi toplumunun hızla evrildiği günümüzde, özel gereksinimli ve dezavantajlı bireylerin eğitime erişimi, toplumsal hayata tam katılımı ve fırsat eşitliğinin sağlanması, tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin eğitim politikalarının merkezinde yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları arasında yer alan "kapsayıcı ve hakkaniyete dayalı kaliteli eğitimin güvence altına alınması" hedefi, ülkeleri özel eğitim sistemlerini uluslararası standartlar doğrultusunda yeniden yapılandırmaya zorlamaktadır. Bu bağlamda, farklı coğrafi, kültürel ve idari yapılara sahip olmakla birlikte benzer sosyal kalkınma dinamikleri barındıran iki önemli ülke olan Türkiye ve Malezya, özel eğitim alanındaki dönüşümleriyle dikkat çekmektedir. Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye ve Malezya'daki özel eğitim uygulamalarını karşılaştırmalı bir perspektifle derinlemesine incelemek, her iki ülkenin güçlü yönlerini, yasal altyapılarını, uygulama süreçlerini ve karşılaştıkları yapısal engelleri ortaya koymaktır.

Araştırma kapsamında, her iki ülkenin eğitsel mimarisi dört ana eksende mercek altına alınmıştır: Birincisi, özel eğitime zemin hazırlayan yasal mevzuatlar, strateji belgeleri ve ulusal politika metinleridir. İkincisi, özel gereksinimli öğrencilerin erken çocukluk döneminden ortaöğretim sonrasına kadar kesintisiz bir şekilde faydalandığı okullaşma oranları, özel eğitim okulları, sınıf içi destek hizmetleri ve kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarıdır. Üçüncüsü, özel eğitim alanında görev yapacak öğretmenlerin lisans eğitimi, atanma kriterleri, mesleki gelişim programları ve öğretmen yeterlilik standartlarıdır. Dördüncüsü ise okulların fiziki erişilebilirlik koşulları, materyal çeşitliliği, aile katılım mekanizmaları ve çok disiplinli destek ekiplerinin (rehberlik, psikolojik danışmanlık, terapi hizmetleri) işleyiş biçimidir.

Yöntembilimsel olarak bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımıyla tasarlanmış olup karşılaştırmalı doküman analizi tekniği benimsemiştir. George Z. Bereday'in karşılaştırmalı eğitim aşamaları olan tanımlama (description), yorumlama (interpretation), yan yana getirme (juxtaposition) ve karşılaştırma (comparison) basamakları takip edilmiştir. Bu

doğrultuda, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü resmi raporları, stratejik planlar, ulusal kalkınma planları ile Malezya Eğitim Bakanlığı'nın (Kementerian Pendidikan Malaysia) özel eğitim blueprint (plan) belgeleri, uluslararası izleme raporları (UNESCO, OECD) ve son yıllarda yayımlanmış güncel akademik literatür kapsamlı bir şekilde taranmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle kodlanmış; "fırsat eşitliği", "bireyselleştirilmiş eğitim programları (BEP)", "kaynaştırma/bütünleştirme", "öğretmen yeterliliği" ve "paydaş iş birliği" temaları altında sentezlenmiştir.

Araştırmanın bulguları, her iki ülkenin de kapsayıcı eğitime geçiş sürecinde güçlü yasal altyapılara ve kararlı politika niyetlerine sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye'de son yıllarda artan özel eğitim sınıfları, rehberlik ve araştırma merkezlerinin (RAM) yaygınlaşması ve öğretmen eğitimine yönelik güncellemeler önemli bir ivme kazandırırken; Malezya'da ise merkezi planlama belgeleri (Malaysia Education Blueprint) doğrultusunda özel eğitim programlarının erken çocukluktan itibaren kademeli olarak yaygınlaştırılması ve toplumsal farkındalık kampanyaları dikkat çekmektedir. Buna karşın, her iki ülkede de uygulama aşamasında benzer yapısal zorluklarla karşılaşılmaktadır. Bu zorluklar arasında genel eğitim öğretmenlerinin kapsayıcı eğitim pedagojisi ve uyarlanmış materyal geliştirme konusundaki hizmet içi eğitim ihtiyaçları, kalabalık sınıflar, fiziki altyapı ve mimari erişilebilirlik eksiklikleri ile ailelerin karar alma süreçlerine katılım düzeylerindeki farklılıklar yer almaktadır.

Sonuç bölümünde, elde edilen bulgular ışığında her iki ülkenin birbirlerinin tecrübelerinden faydalanabileceği stratejik alanlar belirlenmiştir. Araştırma, uluslararası iş birliği ve politika transferi bağlamında; öğretmen yetiştirme programlarının özel eğitim modülleriyle güçlendirilmesi, okullar arası kaynak paylaşımının artırılması, erken müdahale ağlarının ulusal düzeyde standardize edilmesi ve dijital materyal erişilebilirliğinin artırılması yönünde somut öneriler sunmaktadır. Bu çalışma, gelişmekte olan ülkelerin özel eğitim sistemlerini iyileştirme çabalarına nitel bir katkı sunmayı ve karşılaştırmalı eğitim literatürüne yeni bir perspektif kazandırmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Özel Eğitim, Karşılaştırmalı Eğitim, Türkiye, Malezya, Öğretmen Yeterlilikleri*

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yapay Zekâya İlişkin Metaforik Algılarının İncelenmesi

Ayşe Nur Elçi[1,*] & Nilüfer Altun[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ordu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* aysenurkucuk@gazi.edu.tr

ÖZET

Amaç

Yapay zekâ (YZ) destekli uygulamaların özel eğitim alanındaki kullanımı hızla artmaktadır; ancak bu teknolojilerin sınıf ortamında benimsenmesi büyük ölçüde uygulayıcı öğretmenlerin YZ'ye ilişkin zihinsel modellerine bağlıdır (Lakoff ve Johnson, 1980). Alanyazında özel eğitim öğretmen adaylarının YZ algısı metafor analizi yoluyla incelenmiş (Özer ve Sani-Bozkurt, 2026) ve öğretmenlerin YZ araçlarına yönelik ihtiyaçları ölçek temelli olarak araştırılmış olmakla birlikte (Küpçük Tanrıverdi ve Filiz, 2026), fiilen görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin YZ algısının metafor analizi yoluyla incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Metaforlar, bireylerin soyut ve karmaşık bir olguyu anlamlandırırken başvurduğu, genellikle bilinç dışı işleyen güçlü zihinsel araçlardır ve bu yönüyle ölçek ya da anket gibi yapılandırılmış veri toplama araçlarının ulaşamadığı örtük algıları görünür kılabilmektedir (Lakoff ve Johnson, 1980). Bu araştırmanın amacı, hali hazırda görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin yapay zekâya ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla belirlemektir.

Yapay zekâ (YZ) uygulamaları, bireyselleştirilmiş öğretim materyali üretimi, davranış sağaltımı, konuşma/dil terapisi destek uygulamaları ve erken tanılama süreçleri (Küpçük Tanrıverdi ve Filiz, 2026), öğretim planı hazırlama, öğretimsel amaç belirleme gibi alanlarda özel eğitim uygulamalarında kullanılmaktadır. Bu teknolojilerin sınıf ortamında benimsenme düzeyi, büyük ölçüde öğretmenlerin bu araçlara ilişkin zihinsel şemalarına ve algılarına bağlıdır. Alan yazında yapılan araştırmalar incelendiğinde hali hazırda sahada görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin YZ algısının metafor analizi yoluyla incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin yapay zekâya ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla belirlemektir.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma modellerinden olgubilim (fenomenoloji) deseninde tasarlanmıştır. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenmiş, fiilen sahada özel eğitim öğretmeni olarak çalışan öğretmenler araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Araştırma verileri, katılımcıların 'Yapay zekâ … gibidir; çünkü

…' cümlesini tamamladığı çevrimiçi form aracılığıyla toplanmaktadır. Form, internet tabanlı olarak özel eğitim öğretmenlerine ulaştırılmış ve yanıtlamaları istenmiştir. Veri analizi içerik analizi yöntemi kullanılarak yapılacaktır. Veriler, içerik analizi yöntemi ile analiz edilecektir.

Bulgular

Veri toplama süreci hâlâ devam etmektedir. Alan yazındaki en yakın bulgu, özel eğitim öğretmen adaylarıyla yürütülen çalışmada katılımcıların çoğunlukla olumlu algılara sahip olduğu yönündedir (Özer ve Sani-Bozkurt, 2026). Bu çalışmada daha karmaşık ve çok yönlü (hem "yardımcı/kolaylaştırıcı" hem "sınırlı/yetersiz" içerikli) bir kategori örüntüsünün ortaya çıkması beklenmektedir. Elde edilen nihai bulgular, kategoriler, temalar ve frekans/yüzde dağılımları ile sunulacaktır.

Sonuç ve Tartışma

Elde edilecek bulgular, hizmet içi eğitim programlarının içeriğinin öğretmenlerin gerçek ihtiyaç ve çekincelerine göre şekillendirilmesi, özel eğitimde yapay zekâ araçlarının özel eğitim uygulamalarına entegrasyonuna yönelik politika önerilerinin geliştirilmesi ve gelecekte yürütülecek karma yöntem çalışmaları için kuramsal bir zemin oluşturulması açısından yol gösterici olacaktır. Nihai sonuç ve öneriler, veri analizi tamamlandığında ayrıntılandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *yapay zekâ, özel eğitim öğretmenleri, metaforik algı*

BİLDİRİ 189

Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencilerinin Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Hava Özkan[1] & Emine Aydemir[2,*]

[1]*Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik, Atatürk Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Trabzon Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* cge.emineaydemir@gmail.com

ÖZET

Özel eğitim dersi, çocuk gelişimi lisans programlarında öğrencilerin özel gereksinimli bireylerin gelişimsel özelliklerini tanımaları, eğitim gereksinimlerini kavramaları ve mesleki yaşamlarında karşılaşabilecekleri durumlara yönelik bilgi, beceri ve olumlu tutum geliştirmeleri açısından temel derslerden biridir. Çocuk gelişimi mezunlarının çalışma alanlarının önemli bir bölümünü özel gereksinimli çocuklara hizmet sunan kurumların oluşturması, bu derse yönelik tutumlarının belirlenmesini önemli hâle getirmektedir. Bu araştırmanın amacı, çocuk gelişimi bölümü öğrencilerinin özel eğitim dersine yönelik tutumlarını belirlemek ve bu tutumların çeşitli sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir.

Araştırma, tanımlayıcı ve kesitsel desende gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini, 2025–2026 eğitim-öğretim yılında çocuk gelişimi bölümünde öğrenim gören ve özel eğitim dersini almış **205** öğrenci oluşturmuştur. Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ile Fırat Durdukoca (2015) tarafından geliştirilen **Özel Eğitim Dersi Tutum Ölçeği** kullanılarak çevrim içi ortamda toplanmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmış, istatistiksel anlamlılık düzeyi **$p<0,05$** olarak kabul edilmiştir.

Araştırma bulguları, çocuk gelişimi bölümü öğrencilerinin özel eğitim dersine yönelik tutumlarının genel olarak olumlu düzeyde olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin bölümlerini sevme durumu ile özel eğitim dersini almadan önce özel gereksinimli bireylere nasıl yaklaşılması gerektiğini bilme durumuna göre tutum puanlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Buna karşın cinsiyet, yaş, çalışma durumu, bölümü isteyerek tercih etme durumu ve yakın çevrede özel gereksinimli birey bulunması değişkenlerine göre tutum puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Elde edilen bulgular, öğrencilerin mesleki aidiyetlerinin ve özel gereksinimli bireylere yönelik farkındalıklarının, özel eğitim dersine ilişkin tutumlarının şekillenmesinde etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak, çocuk gelişimi bölümü öğrencilerinin özel eğitim dersine yönelik olumlu tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Bu sonuç, özel eğitim dersinin çocuk gelişimi lisans

eğitimindeki önemini ortaya koymaktadır. Çocuk gelişimi öğrencilerinin özel gereksinimli bireylerle doğrudan etkileşim kurabilecekleri uygulama temelli öğrenme yaşantılarının artırılması ve özel eğitim derslerinin uygulama boyutunun güçlendirilmesi, öğrencilerin mesleki yeterlikleri ile özel eğitime yönelik olumlu tutumlarının desteklenmesine katkı sağlayabilir. Araştırmanın, çocuk gelişimi lisans programlarında özel eğitim derslerinin planlanması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Çocuk gelişimi, özel eğitim, özel eğitim dersi, tutum*

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yapay Zekâ Destekli Öğretim Materyallerinin Özel Eğitimde Kullanımına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Muhammet Ali Bozhöyük[1,*], Nilüfer Altun[2] & Özlem İlker[3]

[1]*Uzman Özel Eğitim Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ordu Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Biruni Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* malibozhoyuk@gmail.com

ÖZET

Özel eğitimde bireyselleştirilmiş öğretim, öğrencilerin performans, ilgi ve gereksinimlerine uygun öğretim materyallerinin hazırlanmasını gerekli kılmaktadır. Ancak bu süreç, öğretmenler açısından yoğun zaman, emek ve sürekli materyal uyarlama gerektirmektedir. Son yıllarda yaygınlaşan üretken yapay zekâ araçları, öğretim materyali geliştirme sürecini destekleyen önemli teknolojiler olarak öne çıkmasına rağmen, bu araçların özel eğitim uygulamalarındaki kullanımına ilişkin öğretmen deneyimlerini bütüncül biçimde ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin yapay zekâ destekli öğretim materyallerinin kullanımına ilişkin görüşlerini, deneyimlerini, karşılaştıkları güçlükleri ve bu teknolojinin öğretim süreçlerine yansımalarını incelemektir.

Araştırma nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda fenomenoloji deseninde yürütülmüştür. Çalışma grubunu 2025–2026 eğitim öğretim yılında Ordu ili Altınordu ilçesinde görev yapan ve öğretim materyali hazırlama sürecinde üretken yapay zekâ araçlarını aktif olarak kullanan 20 özel eğitim öğretmeni oluşturmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmış, elde edilen veriler nitel araştırmalarda kullanılan içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Analiz sürecinde veriler kodlanmış, benzer kodlar bir araya getirilerek kategori ve temalar oluşturulmuş, elde edilen bulgular katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılarla desteklenerek yorumlanmıştır.

Araştırma sonuçları, öğretmenlerin yapay zekâyı öğretmenin yerini alacak bir teknoloji olarak görmediklerini, öğretim sürecinde kendilerine destek sağlayan bir araç olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Katılımcılar, yapay zekânın özellikle öğretim materyali hazırlama, metinleri öğrencinin düzeyine uygun hâle getirme, görsel içerik oluşturma ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı hazırlama süreçlerinde önemli kolaylık sağladığını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu araçların materyal çeşitliliğini artırdığı, hazırlık süresini kısalttığı ve öğretmenlerin öğrencilerine daha fazla zaman ayırmalarına katkı sağladığı belirlenmiştir. Buna karşın katılımcılar, veri güvenliği, yanlış bilgi üretme riski, öğrenci bilgilerinin korunması, teknik yetersizlikler ve ekonomik nedenlerin yapay zekâ kullanımını

sınırlandırdığını belirtmişlerdir. Araştırma, yapay zekânın özel eğitimde önemli fırsatlar sunduğunu; ancak bu araçların bilinçli kullanılması, öğretmenlerin bu konuda desteklenmesi ve kullanım sürecine ilişkin açık yol gösterici uygulamaların oluşturulmasının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçları, yapay zekânın özel eğitimde bireyselleştirilmiş öğretimi güçlendirme ve öğretim materyali geliştirme süreçlerini destekleme açısından önemli bir potansiyele sahip olduğunu; ancak bu potansiyelin etkili biçimde kullanılabilmesi için öğretmenlerin mesleki yeterliklerinin desteklenmesi, etik ilkelere ilişkin rehberlik sağlanması ve kurumsal altyapının güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte araştırma, öğretmenlerin yapay zekâyı tek başına yeterli bir çözüm olarak görmediklerini, üretilen içeriklerin öğretmen tarafından değerlendirilmesi ve öğrencinin bireysel özelliklerine göre yeniden düzenlenmesini gerekli gördüklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, yapay zekânın özel eğitim uygulamalarında öğretmenin bilgi ve deneyimini destekleyen bir araç olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Ayrıca elde edilen bulgular, yapay zekânın güvenli ve bilinçli kullanımına yönelik hizmet içi eğitimlerin yaygınlaştırılması, veri güvenliğine ilişkin uygulamaların güçlendirilmesi ve öğretmenlere yol gösterecek kurumsal düzenlemelerin geliştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Elde edilen bulguların, özel eğitimde yapay zekâ uygulamalarına yönelik çalışmalara, öğretmen eğitimine ve gelecekte yürütülecek araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Öğretim materyali, Öğretmen görüşleri, Özel eğitim, Üretken yapay zekâ, Yapay zekâ*

İdari Yük ile Öğretimsel Liderlik Arasında Özel Eğitim Okul Yöneticiliği: Okul Yöneticilerinin Deneyimlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma

Feyyaz Şentürk

Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı

E-posta: feyyazsenturk@feyyazsenturk.com

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı, özel eğitim okullarında görev yapan okul yöneticilerinin idari, bürokratik ve operasyonel sorumluluklarının öğretimsel liderlik rollerini nasıl etkilediğini incelemek ve öğretimsel liderliği destekleyen ya da sınırlandıran örgütsel koşulları ortaya koymaktır. Araştırmada ayrıca yöneticilerin öğretimsel liderliği nasıl tanımladıkları, çalışma zamanlarını hangi görev alanlarına ayırdıkları, eğitim-öğretim süreçlerine ne ölçüde doğrudan katılabildikleri ve özel eğitim okullarına özgü hangi koşulların liderlik rollerini şekillendirdiği belirlenmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda temel nitel araştırma deseniyle yürütülmüştür. Çalışma grubunu farklı özel eğitim okullarında görev yapan 16 okul yöneticisi oluşturmuştur. Katılımcıların belirlenmesinde yöneticilik kıdemi, okul türü ve kurumsal özellikler bakımından çeşitlilik sağlamak amacıyla maksimum çeşitlilik örneklemesi kullanılmıştır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış ve tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Görüşmelerde yöneticilerin idari ve bürokratik görevleri, personel ve veli ilişkileri, öğrenci güvenliği ve kriz yönetimi, bireyselleştirilmiş eğitim programlarının izlenmesi, öğretmenlerin mesleki gelişiminin desteklenmesi ve öğretimsel süreçlere katılımları ele alınmıştır.

Bulgular

Analiz sonucunda bulgular dört ana tema altında toplanmıştır: “idari ve bürokratik iş yükü”, “günlük kriz ve operasyon yönetimi”, “öğretimsel liderlik için sınırlı zaman” ve “liderliği destekleyen örgütsel koşullar”. Katılımcıların büyük bölümü, çalışma zamanlarının önemli bir kısmını personel işlemleri, resmî yazışmalar, öğrenci taşımacılığı, güvenlik, veli talepleri ve beklenmeyen günlük sorunların çözümüne ayırdıklarını belirtmiştir. Yöneticiler, BEP süreçlerinin izlenmesi, sınıf içi öğretimin gözlemlenmesi, öğretmenlere geri bildirim verilmesi ve mesleki gelişimin desteklenmesini temel öğretimsel liderlik sorumlulukları olarak tanımlamalarına rağmen bu alanlara düzenli ve planlı zaman ayırmakta güçlük yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar ayrıca görev paylaşımının etkili olduğu, müdür

yardımcılarının aktif rol aldığı ve personel yeterliğinin yüksek olduğu okullarda öğretimsel liderliğe daha fazla zaman ayrılabildiğini belirtmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma bulguları, özel eğitim okul yöneticilerinin öğretimsel liderlik rollerinin yalnızca bireysel yeterliklerle açıklanamayacağını; bürokratik iş yükü, personel yapısı, günlük krizler ve özel eğitim okullarına özgü operasyonel sorumluluklardan önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir. Bulgular, özel eğitim okullarında öğretimsel liderliğin güçlendirilmesi için yöneticilerin görev ve sorumluluklarının yeniden değerlendirilmesi, operasyonel iş yükünün azaltılması, görev paylaşımının güçlendirilmesi ve özel eğitimde öğretimsel liderliğe yönelik mesleki gelişim programlarının yaygınlaştırılması gerektiğine işaret etmektedir. Bu yönüyle çalışma, özel eğitimde okul liderliğinin mevzuatın uygulanmasının ötesinde, öğretimin niteliğini geliştirmeye odaklanan bir yapıda ele alınmasına katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *idari yük, okul liderliği, öğretimsel liderlik, özel eğitim, özel eğitim yöneticileri*

Otizm Alanında Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Otizm Öz Yeterliklerine Çevrim İçi Mesleki Gelişim Programının Etkisi: Bir Deneysel Çalışma

Elif Gündoğdu Kılıçarslan[1,*], Esra Betül Ergül[2], Büşra Göbel[3] & Mustafa Kılıçarslan[3]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İstanbul Medipol Üniversitesi*
[2]*Müdür, Üsküdar Rehberlik ve Araştırma Merkezi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Üsküdar Rehberlik ve Araştırma Merkezi*

* *Sorumlu yazar:* elif.gundogdu@medipol.edu.tr

ÖZET

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) gibi heterojen özelliklere sahip gruplarla çalışan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki gelişimleri, eğitimin sürekliliği ve niteliği açısından gerekliliktir. OSB tanısı alan bireylerin sayısının günümüzde artış göstermesi de özel eğitim öğretmenlerinin OSB tanılı çocuklar ile karşılaşma ihtimalini arttırmaktadır. Bu da özel eğitim öğretmenlerinin değişen ve güncellenen otizm alanına yönelik bilgi ve becerilerini de sürekli güncel tutmaları gerektiğini göstermektedir. Alanyazın yüksek öz yeterliğe sahip öğretmenlerin, otizme yönelik zorlu davranışlarla başa çıkmada ve eğitsel planlama ve sınıf yönetimi kurmada daha yetkin olduklarını ortaya koymaktadır. Özel eğitim öğretmenlerinin otizme ilişkin öz yeterliklerini arttırmak sundukları eğitime, mesleki yeterliklerine, motivasyonları ve öğrencilerinin eğitsel çıktılarına doğrudan veya dolaylı olarak katkı sunmaktadır. Bu doğrultuda bildiride OSB tanılı çocuklar ile çalışan özel eğitim öğretmenlerine sunulan ihtiyaca özgü otizme yönelik çevrim içi mesleki gelişim programının öğretmenlerin otizm öz yeterliklerine etkisini belirlemek amaçlanmıştır.

Çalışma, nicel araştırma yöntemlerinden öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen ile yürütülmüştür. Çalışmanın katılımcılarını OSB tanılı çocuklar ile çalışan 28 özel eğitim öğretmeni oluşturmaktadır. Katılımcıların seçimi uygun örneklem aracılığıyla belirlenmiştir. Dahil etme ölçütleri; 1) Sınıfında OSB tanılı öğrenci ile çalışıyor olmak ve 2) Çevrim içi sunulacak programa devam edebilmek olarak belirlenmiştir. Öntesti dolduran toplamda 33 katılımcıdan öntest-sontest eşleşmeyen katılımcıların dahil edilmemesi ile çalışmada 28 katılımcıya yer verilmiştir. Katılımcıların 16'sı deney grubunda, 12'si kontrol grubunda yer almıştır. Deney grubuna 4 hafta süren ve grupların ihtiyacına uygun olarak planlanan "Otizme Yöenlik Çevrim İçi Mesleki Gelişim Programı" uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise herhangi bir eğitim/program uygulanmamıştır. Veri toplama aracı olarak Öğretmen Demografik Bilgi Formu ve Öğretmenler için Otizm Öz Yeterlik Ölçeği (ÖZYÖ-OSB) kullanılmıştır. Veriler, deney ve kontrol grubunun normallik dağılım kontrolü ardından parametrik olmayan testler aracılığıyla analiz edilmiştir. Verilerin dağılımı ve

görselleştirilmesi için SPSS 25 ve R Programı kullanılmıştır. Araştırma bulgularında deney grubunda yer alan katılımcıların eğitim öncesi (öntest) ve eğitim sonrası (sontest) toplam otizm öz yeterlik puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ve etki büyüklüğü yüksek olduğu bulgulanmıştır (Z = -2.691, p = .007, r = ,67). Buna rağmen deney ve kontrol grubunun sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklı bulunmamamış (Z = -0.559, p = ,576, r = ,11), her iki grubun da sontestte benzer otizm öz yeterlik düzeyine ulaştığı görülmüştür. Elde edilen bulgular, ihtiyaca dayalı çevrim içi otizm mesleki gelişim programının öğretmen otizm öz yeterliğini artırmadaki potansiyelini ortaya koymaktadır. Kontrol grubunda yer alan öğretmenlerin ise bilgi yayılımından etkilenmiş olabilecekleri şeklinde yorumlanabilir. Gelecek araştırmaların daha geniş örneklemler ve farklı araştırma desenleri ile yürütülmesi önerilmektedir. İş başında eğitim ve öğretmen koçluğu gibi sistemler ile otizmli çocuklarla çalışan öğretmenlerin otizm öz yeterlikleri uygulamalı olarak artırmaya yönelik çalışmalar yürütülebilir.

Anahtar Kelimeler: *Çevrim İçi Mesleki Gelişim Programı, Otizm Öz Yeterlik, Otizm Spektum Bozukluğu, Özel Eğitim Öğretmeni*

BİLDİRİ 193

İki Kere Farklı Öğrencilerin İlk Okuma Yazma Öğretimi Süreci İçin Tasarlanan Çok Duyulu Eğitsel Oyunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Hatice Kadıoğlu Ateş[1,*] & Tozan Cenk Aktaş[2]

[1]*Okul Öncesi Öğretmenliği, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* hatice2482@gmail.com

ÖZET

Karmaşık bir süreç olan ilk okuma yazma öğretimi, iki kere farklı (twice-exceptional/2e) öğrencilerin güçlü özelliklerine ve desteğe gereksinim duyabilen özelliklerine göre karmaşık bir süreç olabilmektedir. Bu bağlamda ilk okuma yazma öğretimi hem güçlüğün giderilmesine odaklanan hem de öğrencinin potansiyelini harekete geçiren farklılaştırılmış öğrenme yaşantılarıyla desteklenmelidir .

Bu gereksinimden hareketle araştırmanın temel amacı, iki kere farklı öğrencilerin ilk okuma yazma öğretimi süreçlerini desteklemek amacıyla tasarlanacak çok duyulu eğitsel oyun setinin öğretimsel uygunluğu, kullanılabilirliği, farklılaştırılabilirliği ve sınıf ortamında uygulanabilirliğine ilişkin öğretmen görüşlerini incelemektir. Araştırmada ayrıca geliştirilen oyunların görsel, işitsel, dokunsal ve kinestetik öğrenme kanallarını bütünleştirme düzeyinin; ilk okuma yazma becerilerini destekleme potansiyelinin; iki kere farklı öğrencilerin hem güçlü yönlerine hem de destek gereksinimlerine yanıt verebilme özelliklerinin ve farklı öğrenci profillerine göre uyarlanabilirliğinin öğretmenlerin mesleki deneyimleri üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında nitel betimsel araştırma deseniyle yürütülecektir. Araştırma süreci birbiriyle ilişkili üç aşamada yapılandırılacaktır: (1) eğitsel oyun setinin tasarlanması, (2) oyunların öğretmenler tarafından sistematik biçimde incelenmesi ve (3) öğretmen görüşlerinin nitel olarak değerlendirilmesi. İlk aşamada iki kere farklı öğrencilerin ilk okuma yazma öğretiminde yaşayabilecekleri güçlükler ile ileri düzey öğrenme gereksinimleri birlikte ele alınarak çok duyulu eğitsel oyunlar geliştirilecektir. Oyunların tasarımında sesbilgisel farkındalık, harf-ses eşleştirme, görsel ve işitsel ayırt etme, dokunsal harf tanıma, hece birleştirme, sözcük oluşturma, sözcük dağarcığını geliştirme, okuduğunu anlamlandırma ve yaratıcı dil kullanımı temel beceri alanları olarak dikkate alınacaktır. Her oyun, en az iki duyusal kanalı eş zamanlı veya ardışık biçimde harekete geçirecek şekilde yapılandırılacaktır. Bununla birlikte oyunların yalnızca tekrar ve doğru tepki üretmeye dayalı etkinlikler biçiminde kalmaması; öğrencinin seçim yapmasına, yeni sözcükler üretmesine, alternatif çözüm yolları geliştirmesine, ilişki kurmasına ve öğrendiği

beceriyi farklı bağlamlara aktarmasına olanak sağlayan aşamalı görevler içermesi hedeflenecektir.

Oyun setindeki etkinlikler temel, desteklenmiş ve zenginleştirilmiş görev düzeyleri içerecek biçimde düzenlenecektir. Temel düzeyde hedef ses, harf, hece veya sözcüğün fark edilmesi ve doğru biçimde eşleştirilmesi; desteklenmiş düzeyde görsel, işitsel, dokunsal veya hareket temelli ek ipuçlarıyla becerinin pekiştirilmesi; zenginleştirilmiş düzeyde ise öğrencinin hedef beceriden hareketle yeni sözcük, cümle, kısa anlatı veya farklı çözüm üretmesi amaçlanacaktır. Böylece aynı materyalin öğrencinin destek gerektiren alanlarını yapılandırırken özel yetenekle ilişkili ileri düzey düşünme ve üretim potansiyelini sınırlandırmaması hedeflenecektir. Oyunların yönergeleri, hedef becerileri, kullanılacak materyalleri, uygulama basamakları, olası uyarlamaları ve ileri düzey görevleri standart bir oyun tanıtım formatında hazırlanacaktır.

Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılarak oluşturulacaktır. Çalışmaya sınıf öğretmenleri, özel eğitim öğretmenleri ve özel yetenekli öğrencilerin eğitimi konusunda deneyimi bulunan öğretmenlerin dâhil edilmesi planlanmaktadır. Katılımcı seçiminde öğretmenlik deneyimine sahip olma; ilk okuma yazma öğretimi, özel öğrenme güçlüğü ve/veya özel yetenek alanlarından en az birinde doğrudan öğrenciyle çalışma deneyiminin bulunması ve araştırmaya gönüllü katılım gösterme temel ölçütler olarak kullanılacaktır. Farklı uzmanlık ve deneyim alanlarından öğretmenlerin görüşlerinin alınmasıyla geliştirilen oyunların hem ilk okuma yazma öğretiminin gereklilikleri hem özel eğitim desteği hem de zenginleştirme ve farklılaştırma boyutları açısından çok yönlü değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Veri toplama sürecinde katılımcılara öncelikle araştırmanın amacı ve oyun setinin temel tasarım yaklaşımı açıklanacak; ardından oyun materyalleri, uygulama yönergeleri, hedeflenen ilk okuma yazma becerileri ve örnek uygulama senaryoları sunulacaktır. Öğretmenlerden oyunları incelemeleri ve belirlenen değerlendirme boyutlarını dikkate alarak görüşlerini açıklamaları istenecektir. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilecek "Çok Duyulu Eğitsel Oyunlara İlişkin Öğretmen Görüşme Formu" aracılığıyla gerçekleştirilecek yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilecektir. Görüşme sorularının; oyunların öğretimsel uygunluğu, çok duyulu öğrenmeyi destekleme özellikleri, ilk okuma yazma becerilerine katkı potansiyeli, iki kere farklı öğrencilerin güçlü yönlerini destekleme ve öğrenme güçlüklerine yanıt verme düzeyi, motivasyon ve aktif katılımı destekleme potansiyeli, sınıf içinde uygulanabilirlik, bireyselleştirme ve farklılaştırma olanakları ile geliştirilmesi gereken yönleri kapsaması planlanmaktadır. Görüşme formu uygulama öncesinde alan ve nitel araştırma uzmanlarının görüşlerine sunularak kapsam ve anlaşılırlık açısından gözden geçirilecektir.

Katılımcıların bilgilendirilmiş onamları doğrultusunda görüşmeler ses kaydına alınacak ve yazılı metne dönüştürülecektir. Veriler içerik analizi kullanılarak çözümlenecektir. Analizde görüşme dökümleri öncelikle bütüncül biçimde okunacak; araştırmanın amaçlarıyla ilişkili anlamlı veri birimleri belirlenerek kodlanacak; benzer kodlar kategoriler

altında bir araya getirilecek ve kategoriler arasındaki ilişkiler doğrultusunda tema ve alt temalar oluşturulacaktır. Veri yönetimi ve kodlama sürecinin sistematik biçimde yürütülmesi amacıyla nitel veri analiz yazılımından yararlanılacaktır. Araştırmanın inandırıcılığını ve analitik tutarlılığını güçlendirmek amacıyla kodlama sürecinde araştırmacılar arası karşılaştırmalar yapılacak, farklı yorumlanan kodlar ham veri üzerinden yeniden değerlendirilerek uzlaşıya varılacak ve tema-kod ilişkileri tekrar gözden geçirilecektir. Bulguların sunumunda katılımcıların kimliklerini açıklamayacak kod adları kullanılacak ve temalar uygun doğrudan katılımcı ifadeleriyle desteklenecektir.

Araştırma, gerekli etik kurul onayı ve kurum izinleri tamamlandıktan sonra yürütülecektir. Katılımcılara araştırmanın amacı, kapsamı, veri toplama süreci, ses kaydı uygulaması, verilerin kullanım biçimi ve gönüllü katılım ilkeleri açıklanacak; bilgilendirilmiş gönüllü onamları alınacaktır. Katılımcıların herhangi bir gerekçe göstermeksizin araştırmadan ayrılabilecekleri belirtilecek; kişisel bilgiler anonimleştirilerek araştırma verilerinin gizliliği korunacaktır. Araştırma kapsamında iki kere farklı öğrencilerden doğrudan veri toplanmayacak; geliştirilen materyaller öğretmenlerin mesleki görüşleri üzerinden değerlendirilecektir.

Araştırma sonucunda öğretmen değerlendirmelerinin çok duyulu destek, bireysel farklılıklara uyarlanabilirlik, öğrenme güçlüğü bulunan alanların desteklenmesi, öğrencinin özel yetenek ve yaratıcılık potansiyelinin harekete geçirilmesi, aktif katılım ve ilk okuma yazma öğretiminin oyunlaştırılması gibi boyutlarda yoğunlaşabileceği öngörülmektedir. Bununla birlikte araştırmanın nihai tema ve alt temaları önceden kesinleştirilmeyecek, doğrudan katılımcı görüşlerinden hareketle oluşturulacaktır. Çalışmanın iki kere farklı öğrencilerin ilk okuma yazma öğretiminde "güçlüğü desteklerken güçlü yönü geliştirme" anlayışına dayalı materyallerin tasarlanmasına yönelik uygulamaya dönük ilkeler ortaya koyması; sınıf öğretmenleri ve özel eğitim öğretmenleri için farklılaştırılabilir öğretim materyallerinin geliştirilmesine katkı sağlaması ve iki kere farklı öğrencilerin erken akademik becerilerinin desteklenmesine ilişkin ileride gerçekleştirilecek uygulamalı araştırmalara temel oluşturması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *iki kere farklı öğrenciler, 2e, ilk okuma yazma, çok duyulu öğretim, eğitsel oyun, öğretmen görüşleri, farklılaştırılmış öğretim*

Okullarda Yürütülen Özel Eğitim Hizmetleri ile İlgili Rehber Öğretmenlerin Görüş ve Önerilerinin Belirlenmesi

Hatice Karaca[1,*], Yahya Çıkılı[2], Derya Çıkılı-Soylu[3] & Selma Şahin Karakaya[2]

[1]*Özel Eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Maltepe Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* hkaraca70@gmail.com

ÖZET

Özel gereksinimli bireylerin (ÖGB) günlük yaşama bağımsız bir şekilde katılabilmeleri ve gerekli becerileri kazanabilmelerinde eğitim süreci önemli bir yere sahiptir (Batu, 2000, 2022; Kargın, 2007). Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim, en az sınırlandırılmış eğitim ortamı olarak tanımlanmakta ve ÖGB'lere akranlarıyla birlikte etkileşim kurma ve eğitim alma fırsatı sunmaktadır (Timuralp ve Akbayır, 2023; Yıldız, 2024). Bunun yanı sıra, akademik becerilerin kazandırılmasında benzer özellik ve yeterliliklere sahip ÖGB'lerin eğitim gördüğü özel eğitim sınıfları da bulunmaktadır. Ayrıca hastanede veya evde eğitim alan öğrenciler de vardır (Arı, 2022) . Kaynaştırma uygulamalarında öğrenciler genel eğitim okullarına kayıtlıdır ve eğitimlerine bu okullarda akranları ile aynı ortamda devam etmektedirler. Bu bireylerin eğitimden en üst düzeyde yararlanabilmeleri için farklılaştırılmış öğretim uygulamalarına ihtiyaç vardır (Mastropieri ve Scruggs, 2016). Okullarda sürdürülen özel eğitim hizmetlerinin etkili bir biçimde yürütülmesinde iş birliği önemli bir yer tutmaktadır. İş birliği süreci, okulda eğitim ve öğretim hizmeti sunan tüm paydaşların katılımını gerektirmektedir (Baran Karalar vd., 2024; Diker, 2020; Gürgür, 2005). Bu bağlamda, okullarda görev yapan uzmanlardan biri de rehber öğretmenlerdir. Rehber öğretmenlerin, kendi çalışma alanları kapsamında ÖG olan öğrencilere yönelik görevlerinin yanı sıra; BEP geliştirme biriminde görev alma, yönlendirme formlarının hazırlanmasına katkı sağlama ve aile eğitimi çalışmalarını yürütme gibi sorumlulukları da bulunmaktadır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, rehber öğretmenler okullarda ÖGB'lere yönelik uygulamaların önemli bir paydaşını oluşturmaktadır (Kılıç ve Er, 2021). Alan yazında birçok araştırma yapılmış (Aksoy ve Diken, 2009; Can, 2010; Kılıç ve Er, 2021; Koçyiğit, 2015; Tagay ve Çakar, 2017; Yazıcıoğlu, 2019b, 2019a), ancak rehber öğretmenlerin okullarda yürütülen özel eğitim hizmetleriyle ilgili görüş ve önerilerinin belirlenmesine yönelik yeterli araştırma yapılmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle, araştırmanın amacı, okullarda yürütülen özel eğitim hizmetleriyle ilgili rehber öğretmenlerin görüş ve önerilerini belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış; veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sonuçları, öğretmenlerin rehber öğretmenlerden en sık talep ettikleri konulardan birinin BEP hazırlama

olduğunu göstermiştir. Ayrıca rehber öğretmenlerin, öğretmenlerden BEP hazırlama sürecine ilişkin görev ve sorumluluklarını yerine getirmelerini bekledikleri belirlenmiştir. Okullarda gerçekleştirilen toplantılarda en çok kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin sayısı ve BEP hazırlama süreçlerinin ele alındığı; rehber öğretmenlerin mesleğe başladıkları dönemde özel eğitim alanında kendilerini yetersiz hissettikleri, ancak zaman içerisinde deneyim kazanarak bu alandaki yeterliliklerini geliştirdikleri saptanmıştır. Bu bulgular alanyazında ifade edilen rehber öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlarla benzerlik göstermektedir (Can, 2010; Kılıç ve Er, 2021; Tagay ve Çakar, 2017; Yazıcıoğlu, 2019a) Bu sonuçlar doğrultusunda, lisans eğitimi sürecinde rehber öğretmen adaylarının, okullarda ÖGB'lere yönelik yürütülen çalışmalar hakkında bilgi ve beceri kazanmalarını destekleyecek uygulamalara daha fazla yer verilebilir.

Anahtar Kelimeler: *Kaynaştırma eğitimi, özel eğitim, özel gereksinimli birey, rehber öğretmen*

Erken Çocukluk Döneminde İşitme Kayıplı Çocuklarla Çalışan Öğretmen ve Eğitimcilerin Hikaye Bakma Etkinliklerine Yönelik Mesleki Gelişim Gereksinimleri

Aslı Gerek Şenol[1,*] & Zerrin Turan[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* asli.gereksenol@ibu.edu.tr

ÖZET

Bu araştırmada özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde (ÖERM) 0-5 yaş aralığındaki işitme kayıplı çocuklarla çalışan öğretmenler ve eğitimcilerin hikaye bakma etkinliklerinin uygulanmasına yönelik eğitim desteğine ihtiyaç duydukları noktaların belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri, daha geniş kapsamlı bir eylem araştırmasının ihtiyaç belirleme aşamasında toplanmıştır. İki farklı ÖERM'de görev yapan iki okulöncesi öğretmeni, bir çocuk gelişim uzmanı, iki odyolog ve bir dil ve konuşma terapisti olmak üzere toplam 6 kişi araştırmanın katılımcılarını oluşturmuştur. Öğretmenlik programından mezun olan katılımcılar "öğretmen", farklı uzmanlık alanlarından mezun olan katılımcılar ise "eğitimci" olarak ifade edilmiştir. İhtiyaç belirleme aşamasında ayrıca işitme kayıplı çocukların eğitim süreçlerinin farklı paydaşlarının görüşlerinin de alınması amacıyla bir kurum yöneticisi ve 3 anne ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Veriler, katılımcıların uygulamalarına yönelik görüntü kayıtları ve yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiştir. Uygulama kayıtları alınırken katılımcılardan hikaye bakma etkinliğini normalde uyguladıkları şekilde uygulamaları istenmiş ve uygulamalarına bir müdahalede bulunulmamıştır. Görüntü kayıtları "Gözlem Özeti Formu" kullanılarak betimlenmiş ve katılımcıların uygulamaları ayrıca "Hikaye Bakma Etkinliği Kontrol Listesi" doğrultusunda değerlendirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde ise katılımcıların hikaye bakma etkinliğine yönelik görüşleri, etkinliği uygulama sıklıkları, uygulama şekilleri ve eğitim desteğine ihtiyaç duydukları noktalara ilişkin sorulara yer verilmiştir. Görüşme kayıtlarının dökümleri yapılarak katılımcıların ortak ve farklı olarak değindikleri noktalar belirlenmiştir. Görüşme ve gözlem yoluyla elde edilen veriler betimsel analizle incelenmiştir. İhtiyaç analizinin son aşamasında tüm veriler birlikte ele alınarak verilerin örtüştüğü ve ayrıştığı noktalar incelenmiş ve katılımcıların hikaye bakma etkinliğinin uygulanmasına yönelik eğitim desteğine ihtiyaç duydukları noktalar belirlenmiştir.

Öğretmenlerin ve eğitimcilerin hikaye bakma etkinliğinin uygulanmasına yönelik ihtiyaçları; 1) Etkinliğe yönelik görüşler, 2) Etkinliğe hazırlık ve 3) Uygulama stratejileri olmak üzere 3 tema altında incelenmiştir. Bulgular, öğretmenler ve eğitimcilerin hikaye

bakma etkinliğini önemli bulmakla birlikte özellikle 3 yaş öncesinde kullanıma uygun olmadığına ve çocuklar için sıkıcı bir etkinlik olabileceğine yönelik görüşlere sahip olduklarını göstermiştir. Bununla birlikte etkinliğe hazırlık boyutunda uygun materyal seçimi, çocuğun ihtiyaçlarına uygun amaç belirleme ve etkinliği planlama noktalarında gerçekleştirdikleri hazırlıkların sınırlı olduğu görülmüştür. Uygulama stratejileri açısından ise katılımcıları destekleyici materyal kullanma, kapak sayfası hakkında konuşma, söyleşiyi organize etme, soruları çeşitlendirme, soru-anlatım dengesini kurma, katılım için çocuğa fırsat verme, çocuğun katılımını kabul etme-genişletme/düzeltme-geri verme ve görsel ipucu kullanma boyutlarında farklı düzeylerde eğitim desteğine ihtiyaç duydukları belirlenmiştir.

Araştırma sonuçları; 0-5 yaş işitme kayıplı çocuklarla çalışan öğretmenlerin ve eğitimcilerin hikaye bakma etkinliğinin uygulanmasına yönelik bilgi ve uygulama düzeylerinde farklılıklar olduğunu ve bu doğrultuda eğitim desteğine ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Ülkemizde 0-5 yaş işitme kayıplı çocuklara sunulan destek eğitim hizmeteri ağırlıklı olarak ÖERM'ler tarafından yürütülmekte ve eğitim süreçlerinde işitme engelliler ya da özel eğitim öğretmenlerine ek olarak farklı uzmanlık alanlarından eğitimciler de görev yapabilmektedir. Bu araştırmada görüşme ve gözlem verilerinin birlikte ele alınması ve eğitim sürecinin farklı paydaşlarının görüşlerinden yararlanılması katılımcıların hikaye bakma etkinliğinin uygulanmasına yönelik desteğe ihtiyaç duydukları alanların farklı boyutlarıyla ve derinlemesine incelenmesine fırsat sunmuştur. Bu doğrultuda ÖERM'lerde görev yapan öğretmenlerin ve eğitimcilerin uygulamaya yönelik ihtiyaçlarının belirlenmesi, bu ihtiyaçlar doğrultusunda uygulama odaklı hizmet içi eğitimler gibi mesleki gelişim programlarının sunulmasının işitme kayıplı çocuklara sunulan eğitim hizmetlerinin niteliğinin geliştirilmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Hikaye bakma etkinliği, ihtiyaç analizi, işitme kayıplı çocuklar, mesleki gelişim gereksinimi, 0-5 yaş eğitimi*

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Renkli Halka Atma Oyununun Öğretiminde Eş Zamanlı İpucuyla Öğretimin Etkililiği

Büşra Kozan[1,*] & Emine Eratay[2]

[1]*Zihin Engellilerin Eğitimi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* busrakozan_96@hotmail.com

ÖZET

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), sosyal iletişim ve etkileşimde sınırlılıklar ile sınırlı ve tekrarlayıcı davranış, ilgi alanı ve etkinlik örüntüleriyle karakterize nörogelişimsel bir bozukluktur. OSB olan çocukların bağımsız yaşam becerilerinin desteklenmesinde akademik ve sosyal becerilerin yanı sıra serbest zaman, oyun ve rekreatif etkinliklere katılım becerilerinin de geliştirilmesi önem taşımaktadır. Oyun becerileri; çocukların motor, bilişsel, sosyal ve iletişimsel gelişimlerine katkı sağlamakta, aynı zamanda boş zamanlarını işlevsel ve bağımsız bir biçimde değerlendirmelerine olanak sunmaktadır. Bununla birlikte, OSB olan çocukların yeni becerileri edinme ve öğrendikleri becerileri farklı kişi ve ortamlara aktarma süreçlerinde yaşadıkları güçlükler nedeniyle öğretimin sistematik ve planlı biçimde yürütülmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, özel eğitim alanında farklı becerilerin öğretiminde etkili olduğu belirtilen sistematik öğretim yöntemlerinden yararlanılması önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın amacı, OSB olan çocuklara yapılandırılmış bir oyun becerisi olan renkli halka atma oyununun öğretiminde eş zamanlı ipucuyla öğretim yönteminin etkililiğini incelemektir. Araştırmada tek-denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını, 12-13 yaş aralığında, OSB tanısı bulunan ve özel eğitim uygulama okulunda eğitim gören üç öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın bağımlı değişkeni, katılımcıların renkli halka atma oyununa ilişkin belirlenen beceri basamaklarını doğru ve bağımsız biçimde gerçekleştirme yüzdesidir. Araştırmada hedef becerinin kazanıldığının belirlenmesi amacıyla başarı ölçütü %90 olarak belirlenmiştir.

Araştırma süreci başlama düzeyi, öğretim, yoklama, kalıcılık ve genelleme oturumlarından oluşmuştur. Başlama düzeyi oturumlarında katılımcıların hedef beceriyi herhangi bir öğretim desteği olmaksızın gerçekleştirme düzeyleri belirlenmiştir. Öğretim oturumlarında eş zamanlı ipucuyla öğretim yöntemi kullanılmış; hedef beceri beceri analizine ayrılarak katılımcılara sistematik biçimde sunulmuştur. Eş zamanlı ipucu uygulamasında, kontrol edici ipucu hedef uyaranın hemen ardından sunularak katılımcının doğru tepki verme olasılığının artırılması amaçlanmıştır. Öğretim sürecinde katılımcıların

performansları düzenli olarak değerlendirilmiş ve belirlenen ölçüt doğrultusunda ilerlemeleri takip edilmiştir. Veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan beceri analizine dayalı veri kayıt formu aracılığıyla toplanmış ve doğru tepki yüzdesi üzerinden analiz edilmiştir.

Araştırma bulguları, üç katılımcının da başlama düzeyi oturumlarında hedef beceriyi gerçekleştirme düzeylerinin %0 olduğunu göstermiştir. Öğretim sürecine geçilmesiyle birlikte tüm katılımcıların hedef beceriyi gerçekleştirme düzeylerinde belirgin ve düzenli bir artış meydana gelmiştir. Birinci katılımcı öğretim oturumlarında sırasıyla %0, %40, %70 ve %90 düzeyinde performans göstermiştir. İkinci katılımcının performansı öğretim oturumlarında %0, %30, %60 ve %90 düzeyinde gerçekleşmiştir. Üçüncü katılımcı ise ilk öğretim oturumunda %50 düzeyinde performans göstermiş ve izleyen öğretim oturumlarında %90 başarı ölçütüne ulaşmıştır. Bulgular, tüm katılımcıların öğretim sürecinin sonunda belirlenen %90 başarı ölçütünü karşıladığını göstermiştir.

Kazanılan becerinin zaman içerisinde korunup korunmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen kalıcılık oturumlarında katılımcıların hedef beceriyi birinci, ikinci ve dördüncü haftalarda %90 düzeyinde gerçekleştirmeye devam ettikleri belirlenmiştir. Bu bulgu, eş zamanlı ipucuyla öğretim yöntemi kullanılarak kazandırılan renkli halka atma oyunu becerisinin öğretim sonrasında da sürdürülebildiğini göstermektedir. Genelleme oturumlarında ise öğretim sürecinde kullanılmayan farklı bir özel eğitim öğretmeni ve farklı bir ortam kullanılmıştır. Genelleme bulguları, birinci ve üçüncü katılımcıların hedef beceriyi %100, ikinci katılımcının ise %90 doğruluk düzeyinde gerçekleştirdiğini göstermiştir. Bu sonuçlar, katılımcıların öğretim yoluyla kazandıkları beceriyi farklı kişi ve ortama aktarabildiklerini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular eş zamanlı ipucuyla öğretim yönteminin OSB olan çocuklara renkli halka atma oyunu gibi yapılandırılmış oyun ve serbest zaman becerilerinin öğretiminde etkili olduğunu göstermektedir. Yöntemin yalnızca hedef becerinin kazanılmasını sağlamadığı, aynı zamanda kazanılan becerinin zaman içerisinde korunmasına ve farklı kişi ve ortamlara genellenmesine katkı sağladığı görülmüştür. Bu doğrultuda eş zamanlı ipucuyla öğretimin, OSB olan çocukların bağımsız oyun ve serbest zaman becerilerinin geliştirilmesinde özel eğitim uygulamalarında kullanılabilecek işlevsel, sistematik ve etkili bir öğretim yöntemi olduğu düşünülmektedir. Gelecek araştırmalarda farklı yaş grupları, farklı oyun becerileri ve daha fazla katılımcıyla çalışmalar yürütülerek yöntemin etkililiğinin incelenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm Spektrum Bozukluğu, Eş Zamanlı İpucuyla Öğretim, Oyun Becerileri, Renkli Halka Atma, Özel Eğitim*

Özel Gereksinimli Öğrencilerle Çalışan Öğretmenlerin Afet ve Acil Durum Hazırbulunuşluklarının İncelenmesi

Zehra Cevher[1,*], Hüsne Öz Alkoyak[2] & Ahmet Alperen Yavuz[3]

[1]*Özel Eğitim, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* zehracevher2919@gmail.com

ÖZET

Amaç

Afet ve acil durumlar tüm öğrenciler için önemli riskler oluşturmakla birlikte, özel gereksinimli öğrenciler bireysel özellikleri nedeniyle bu durumlarda daha hassas ve savunmasız olabilmektedir. Çocukların günün önemli bir bölümünü geçirdiği okullarda afet ve acil durumlara yönelik hazırlıkların planlanması, öğrenci güvenliğinin sağlanması açısından kritik öneme sahiptir. Bu süreçte öğretmenler; risklerin belirlenmesi, güvenli davranışların öğretilmesi, tahliye ve korunma süreçlerinin yürütülmesi ve özel gereksinimli öğrencilere bireysel özelliklerine uygun destek sağlanmasında önemli sorumluluklar üstlenmektedir. Bununla birlikte, alan yazında özel gereksinimli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin afet ve acil durumlara ilişkin hazırlıklarını doğrudan inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, Türkiye genelinde özel gereksinimli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin afet ve acil durumlara ilişkin hazırlıklarını incelemektir. Bu kapsamda öğretmenlerin okul/kurum düzeyindeki hazırlıklara ilişkin bilgileri, öğrencilere yönelik bireyselleştirilmiş önlemleri, afet ve acil durum becerilerini öğretme durumları, öz yeterlilik algıları ve eğitim gereksinimleri belirlenmiştir.

Yöntem

Bu araştırma, özel gereksinimli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin afet ve acil durumlara ilişkin hazırlıklarını belirlemek amacıyla betimsel tarama modelinde yürütülmüştür. Araştırmaya, Türkiye genelinden uygun örnekleme yöntemiyle ulaşılan 293 öğretmen katılmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen "Özel Gereksinimli Öğrenciyle Çalışan Öğretmenler İçin Afet ve Acil Durum Hazırlık Anketi" ile çevrim içi olarak toplanmıştır. Anket, kişisel ve mesleki bilgiler, okul/kurum düzeyinde hazırlık, bireyselleştirilmiş hazırlık, afet ve acil durum becerilerinin öğretimi ile öz yeterlilik ve gereksinimler olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Veriler betimsel istatistiklerle analiz edilerek frekans ve yüzde değerleriyle sunulmuştur.

Bulgular

Araştırmanın bazı değişkenler açısından bulguları sıralanmakla birlikte ayrıntılı bulgular sunum sırasında paylaşılacaktır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %66,6'sı kadın, %40,6'sı 30–39 yaş aralığında ve %71,7'si özel eğitim öğretmenidir. Katılımcıların çoğu devlet okullarında görev yaparken, %31,4'ü ortaokul, %30,4'ü ilkokul düzeyinde çalışmaktadır. Ayrıca okul öncesi, lise, yetişkinlik ve farklı yaş gruplarında çalışan öğretmenler de bulunmaktadır. Öğretmenler ağırlıklı olarak zihin yetersizliği ve otizmi olan öğrencilerle çalıştıklarını belirtmiştir. Afet ve acil durumlara ilişkin olarak öğretmenlerin %66,2'si okullarında bilgilendirme, %78,5'i tatbikat yapıldığını, %81,2'si tahliye yolları ve toplanma alanlarının belirlendiğini, %62,5'i öğretmenlerin görevlerinin açıkça tanımlandığını bildirmiştir. Katılımcıların %78,8'i öğrencilerine yönelik afet ve acil durum risklerini önceden değerlendirdiğini belirtirken, %52,9'u bireyselleştirilmiş eğitim planlarında bu durumlara ilişkin amaçlara yer verdiğini, %47,1'i ise yer vermediğini ifade etmiştir. Öğretmenler bu becerilerin öğretiminde çoğunlukla görsel destekler, tatbikat/prova ve video modelden yararlandıklarını belirtmiştir. %45,4'ü afet ve acil durumlar konusunda daha fazla eğitime gereksinim duyduğunu bildirmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma bulguları, özel eğitim ortamlarında afet ve acil durumlara yönelik bilgilendirme, tatbikat, tahliye planlaması ve risk değerlendirmesi gibi uygulamaların büyük ölçüde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, öğretmenlerin yaklaşık yarısının bireyselleştirilmiş eğitim planlarında afet ve acil durumlara ilişkin amaçlara yer vermemesi ve önemli bir bölümünün bu konuda daha fazla eğitime gereksinim duyduğunu belirtmesi, mevcut uygulamaların geliştirilmesi gereken yönleri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, özel gereksinimli öğrencilerin bireysel özellikleri dikkate alınarak afet ve acil durum becerilerinin eğitim programlarına ve bireyselleştirilmiş eğitim planlarına daha sistematik biçimde dâhil edilmesi ve öğretmenlere uygulamaya yönelik eğitimlerin sunulması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: *Acil durum, Afet, Öğretmen, Özel gereksinimli*

Görme Yetersizliği Olan Bir Fen Bilimleri Öğretmeninin Mesleki Kimlik Yolculuğu

Aydın Selliog[1,*], Mehmet Gazi Aslan[2] & Mehmet Küçükgöz[3]

[1]*Fen Bilgisi Eğitimi, Mersin Üniversitesi*
[2]*Fen Bilgisi Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[3]*Özel Eğitim Bölümü Doktora Programı, Necmettin Erbakan Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* selliog@hotmail.com

ÖZET

Öğretmenlerin mesleki kimlikleri yalnızca aldıkları mesleki eğitimle değil, yaşam deneyimleri, karşılaştıkları güçlükler, öğrencilerle kurdukları ilişkiler ve çalıştıkları eğitim ortamları içinde zamanla gelişmektedir. Görme yetersizliği olan öğretmenler açısından bu süreç, mesleki yeterliğin çoğu zaman görme durumu üzerinden değerlendirilmesi, fiziksel ve dijital erişilebilirlik sorunları ve öğretmenliğe ilişkin yerleşik beklentilerle kesişebilmektedir. Buna karşılık görme yetersizliği deneyimi, öğretmenin öğrencilerin gereksinimlerini anlamlandırma, erişilebilir öğretim yolları geliştirme ve mesleki kimliğini yeniden kurma biçiminde de etkili olabilmektedir. Bu araştırmanın amacı, görme yetersizliği olan bir fen bilimleri öğretmeninin mesleki kimlik gelişimini ve görme yetersizliği olan öğrencilerle yürüttüğü fen öğretimine ilişkin deneyimlerini kendi yaşam anlatısı üzerinden incelemektir. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde anlatı araştırması deseninde yürütülmüştür. Ölçüt örnekleme yoluyla belirlenen katılımcı, 38 yaşında, fen bilgisi eğitimi alanında yüksek lisans mezunu ve 12 yıllık mesleki deneyime sahip görme yetersizliği olan bir fen bilimleri öğretmenidir. Katılımcı, mesleki deneyiminin beş yılını görme yetersizliği olan öğrencilerin öğrenim gördüğü bir ortaokulda geçirmiş ve 5., 6., 7. ve 8. sınıf düzeylerinde fen bilimleri dersleri yürütmüştür. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Veriler tematik anlatı analizi ve yeniden öyküleme yaklaşımıyla çözümlenmiştir. Analizde katılımcının yaşamındaki dönüm noktaları, mesleki gerilimler, değişimler, öğretim deneyimleri ve bu deneyimlere yüklediği anlamlar zaman içindeki ilişkileri korunarak ele alınmıştır. "Kör fenci", "birbirimize öğretiyoruz", "niyet, çaba ve iletişim" ve "öğrenme yolculuğu devam ediyor" ifadeleri katılımcının deneyimlerini kendi diliyle güçlü biçimde yansıttığı için in vivo kodlar olarak korunmuştur. Katılımcının aynı zamanda araştırmanın yazarlarından biri olması nedeniyle katılımcı ve araştırmacı rolleri yöntem sürecinde açık biçimde ayrıştırılmış; ilk transkripsiyon ve analiz diğer araştırmacılar tarafından yürütülmüş, analiz tamamlandıktan sonra katılımcıdan anlatının kendi deneyimlerini doğru yansıtıp yansıtmadığına ilişkin teyit alınmıştır. Bu süreç araştırmanın inandırıcılığı ve yansıtıcılığı açısından yöntemsel bir güvence olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular, katılımcının öğretmenliğe başlangıçta belirgin ve bilinçli bir mesleki hedefle yönelmediğini, ancak üniversite yaşamı, öğretim elemanlarıyla kurduğu ilişkiler, görme kaybının ilerlemesi, öğretmenliğe atanma sürecinde yaşadığı güçlükler ve öğrencilerle etkileşimleri sonucunda öğretmenliği giderek benimsediğini göstermiştir. Mesleki kimlik açısından en belirgin dönüşüm, katılımcının görme kaybı ile fen öğretmenliği arasındaki ilişkiyi yeniden anlamlandırmasıdır. İlk dönemlerde "göremeyince fen yapamam, öğretemem" düşüncesini taşıyan katılımcı; bağımsız hareket, baston, bilgisayar ve ekran okuyucu kullanımına ilişkin deneyimi arttıkça fen bilimleri öğretmenliğini sürdürme konusundaki düşüncesini değiştirmiş ve zamanla kendisini "kör fenci" olarak tanımlamaya başlamıştır. Bu tanımlama, körlük ile fen öğretmenliği kimliğini birbirinden ayırmak yerine aynı mesleki kimlik içinde bir araya getiren bir dönüşümü yansıtmaktadır.

Katılımcının "kör fenci" kimliği, erişilebilir fen öğretimi geliştirme çabalarıyla somutlaşmaktadır. Öğretim sürecinde kör öğrenciler için dokunsal materyaller ve ayrıntılı betimlemeler; az gören öğrenciler için büyük punto, zıt renk ve uygun görsel düzenlemeler kullanmakta, öğrencilerin gereksinimlerine göre öğretimi farklılaştırmaktadır. Akran öğretimine dayalı "küçük öğretmen modeli", öğrencilerin birbirlerine öğretmesini ve sınıf içinde karşılıklı öğrenmenin gelişmesini destekleyen uygulamalardan biridir. Hazır materyallerin öğrenciler açısından işlevsel olmadığı durumlarda düşük maliyetli ve kolay ulaşılabilir materyaller geliştirmekte; teknolojiyi ise ancak erişilebilir biçimde düzenlendiğinde öğretimi destekleyen bir araç olarak değerlendirmektedir. Bulgular, erişilebilirliğin yalnızca öğrenci için yapılan bir uyarlama olmadığını, görme yetersizliği olan öğretmenin de kullandığı materyal ve teknolojilere erişebilmesini gerektiren çift yönlü bir süreç olduğunu göstermiştir. Ölçme ve değerlendirmede de öğrencinin fen bilgisini, bilgiye erişme veya yanıtı ifade etme biçimindeki sınırlılıklardan ayırmaya çalıştığı görülmüştür.

Fen öğretiminde deney ve uygulama süreçleri, bireysel çözüm üretme ile çevresel koşulların sınırlarının belirgin biçimde kesiştiği alanlardan biridir. Standart bir laboratuvarın bulunmaması ve bazı deneylerin görsel gözlem gerektirmesi sınırlılık oluştururken katılımcı düşük riskli etkinlikleri farklı ortamlarda yürütmekte, gerektiğinde gören bir kişiyle iş birliği yapmakta ve öğrencilerin deneylere dokunsal olarak katılabileceği yollar geliştirmektedir. Okulda boş bir sınıfı "fen odası" olarak düzenlemesi ise fiziksel bir uyarlama olarak sınırlanmadan fen bilimlerini okul içinde görünür hale getirmeye ve öğrencilerin fen bilimleri ile kurdukları ilişkiyi güçlendirmeye yönelik sembolik bir girişim olarak öne çıkmıştır.

Öğretmen ve öğrenci ilişkileri anlatının bir diğer temel boyutudur. Katılımcı öğrenmeyi tek yönlü bilgi aktarımı olmadan, "birbirimize öğretiyoruz" sözüyle ifade ettiği karşılıklı bir süreç olarak tanımlamaktadır. Öğrencilerle yıllara yayılan ilişkiler, aldığı geri bildirimler ve bazı öğrencilerin fen bilimleri öğretmeni olmayı istemesi katılımcının kendi öğretmenliğine yüklediği anlamı güçlendirmiştir. Bununla birlikte bu veriler öğrenciler üzerindeki nesnel bir etkiyi kanıtlamamakta; katılımcının rol model olmayı uzun süreli etkileşimler içinde nasıl anlamlandırdığını göstermektedir. Mesleki yaşamında karşılaştığı erişilebilirlik sorunları,

tutumsal engeller ve kurumsal sınırlılıklar karşısında benimsediği "niyet, çaba ve iletişim" yaklaşımı; yardım isteme, teknoloji kullanma, materyal geliştirme, kurumsal girişimde bulunma ve deneyimden öğrenme biçimlerinde görünür hâle gelmiştir.

Sonuç olarak, görme yetersizliği olan bir fen bilimleri öğretmeninin mesleki kimliğinin görme deneyiminden bağımsız gelişmediğini; mesleki kimlik ile erişilebilir fen öğretimi geliştirme sürecinin birbirini karşılıklı olarak şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Yaşanmış görme yetersizliği deneyimi, fen alan bilgisi, öğrencilerle etkileşim ve yıllar içinde geliştirilen problem çözme pratikleri katılımcının pedagojik bilgisinin önemli bileşenleri olarak görünmektedir. Çalışma, yetersizliği olan öğretmenlerin mesleki kimliği ile görme yetersizliği olan öğrencilerin erişilebilir fen eğitimi üzerine çoğunlukla ayrı ilerleyen iki araştırma alanını aynı yaşam anlatısında buluşturması bakımından önem taşımaktadır. Bulgular, erişilebilir eğitimin bireysel çabaya bırakılmaması; erişilebilir materyal, teknoloji, laboratuvar koşulları ve kurumsal desteğin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Katılımcının "öğrenme yolculuğu devam ediyor" ifadesi, mesleki kimliğin tamamlanmış bir durum olmadığını öğrenme, üretme ve erişilebilir fen öğretimini yeniden kurma süreci olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Görme yetersizliği, fen bilimleri öğretmeni, mesleki kimlik, erişilebilir fen öğretimi, rol model olma, anlatı araştırması*

Özel Eğitim Okul ve Sınıflarında Görev Yapan Öğretmenlerin Karşılaştığı Güçlükler ve Rehberlik Araştırma Merkezinden Beklentilerinin İncelenmesi

Onur Eker[1,*], Ahmet Taş[2] & Haşmet Ören[3]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Halil Yasin İlkokulu*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Odunpazarı RAM*

* *Sorumlu yazar:* onurekerram@gmail.com

ÖZET

Amaç. Bu araştırmanın amacı, bir ilçede özel eğitim okul ve sınıflarında görev yapan öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarda karşılaştıkları güçlükleri, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlama ve uygulama sürecindeki zorlukları, kullandıkları materyal ve alternatif öğretim yöntemlerini, ailelerle yaşadıkları sorunları ve ilçe Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nden (RAM) beklentilerini belirlemektir. Araştırmanın temel problemi, özel eğitim öğretmenlerinin mesleki uygulama süreçlerinde en çok hangi alanlarda desteğe ihtiyaç duyduklarının ve kurumlar arası işbirliğinin nasıl güçlendirilebileceğinin ortaya konulmasıdır. Araştırma, alanda yerel düzeyde ihtiyaç belirlemeye yönelik güncel verinin sınırlı olması nedeniyle uygulayıcılara ve karar vericilere ampirik veri sağlamayı hedeflemektedir.

Yöntem. Betimsel tarama modeliyle desenlenen araştırmanın çalışma grubunu, ilçede farklı türde yaklaşık 25 okul ve kurumda görev yapan 53 özel eğitim öğretmeni oluşturmaktadır. Katılımcılara uygun örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Veriler; 2 demografik ve sınıf içi güçlükler, BEP süreci, materyal/yöntem kullanımı, aile ilişkileri ve RAM'dan beklenen destek konularında 7 açık uçlu soru olmak üzere toplam 9 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Form maddeleri alanyazın taraması ve uzman görüşü doğrultusunda araştırmacılar tarafından geliştirilmiş ve çevrimiçi ortamda uygulanmıştır. Elde edilen yanıtlar nitel içerik analizi yoluyla tema ve kategorilere ayrılmış, ardından frekans analizi yapılmıştır.

Bulgular. Öğretmenlerin sınıf içinde en sık karşılaştığı güçlüğün öğrenciler arasındaki performans ve tanı düzeyi farklılığı olduğu (12/53) belirlenmiş; bunu davranış problemleri (10/53), materyal/fiziksel ortam yetersizliği (9/53) ve sınıf mevcudunun fazlalığı (6/53) izlemiştir. BEP sürecinde öğretmenlerin %26'sı (14/53) belirgin bir güçlük yaşamadığını bildirirken, güçlük bildirenlerde performans düzeyi-müfredat uyumsuzluğu (5/53), ailelerin sürece katılımının azlığı (5/53) ve zaman yetersizliği (5/53) öne çıkmıştır. Materyal kullanımında akıllı/etkileşimli tahta (%51) ve oyun temelli yöntemler (%49) baskın

konumdadır. Ailelerle ilgili en sık bildirilen zorluk, çocuğun durumunun ailece kabullenilememesi (7/53) ve sağlık/bakım takibinin ihmal edilmesidir (5/53). Öğretmenlerin %28'i (15/53) RAM'dan en çok öğrencilerin gerçek gelişim düzeylerine uygun okul/sınıfa yönlendirilmesini/yerleştirilmesini, %11'i (6/53) ise aile eğitimi/danışmanlığı desteği beklediğini belirtmiştir. Kurumlar arası işbirliğini güçlendirmek için en sık önerilen uygulamalar, düzenli ortak toplantılar (20/53), ortak hizmet içi eğitimler (15/53) ve yazılı rehber/doküman paylaşımıdır (13/53).

Sonuç ve Tartışma. Bulgular, sınıf içi performans farklılığı ile öğrenci yönlendirme/yerleştirme süreçleri arasında güçlü bir bağlantı olduğuna işaret etmektedir. Bu doğrultuda, öğrenci yerleştirme kararlarının sınıf düzeyinde gözlem ve ortak değerlendirmeyle desteklenmesi, davranış yönetimi ve aile eğitimine yönelik hizmet içi eğitimlerin artırılması ve okul-RAM işbirliğinin düzenli ortak toplantı ve yazılı rehber paylaşımıyla kurumsallaştırılması önerilmektedir. Ailelerin çocuklarının durumunu kabullenme sürecini desteklemek amacıyla erken tanılama sonrasında aile danışmanlığı ve psikolojik destek hizmetlerinin sürece dahil edilmesi, kabullenme güçlüğü yaşayan ailelere yönelik akran destek gruplarının oluşturulması önemlidir. Ayrıca ailelerin BEP toplantılarına ve okul etkinliklerine katılımını artırmak amacıyla esnek toplantı saatleri planlanması, düzenli bilgilendirme yapılması ve ev-okul iletişimini güçlendirecek yapılandırılmış geri bildirim mekanizmalarının kurulması önerilmektedir. Bulgular bütüncül olarak değerlendirildiğinde, RAM'ın yönlendirme/yerleştirme ve aile danışmanlığı hizmetlerinin okullarla eş güdümlü biçimde planlanmasının, öğretmenlerin sınıf içi iş yükünü azaltabileceği söylenebilir. Araştırma sınırlı bir ilçe örneklemiyle yürütülmüş olup bulgular bu bağlamla sınırlıdır; farklı bölgelerde yürütülecek karşılaştırmalı çalışmalar, bulguların genellenebilirliğini artıracaktır.

Anahtar Kelimeler: *özel eğitim öğretmeni, rehberlik ve araştırma merkezi, sınıf yönetimi, aile işbirliği*

BİLDİRİ 200

Özel Gereksinimli Bireylerle Çalışan Farklı Meslek Gruplarından Uygulayıcıların Müzik Temelli Uygulamalara İlişkin Deneyimleri

Arzu Sarı[1,*], Gültaç Erfidan[2], Gülçin Çoban[3] & Serhat Çiftçi[4]

[1]*Özel Eğitim Bölümü PhD, Ankara Üniversitesi*
[2]*Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ankara Üniversitesi*
[4]*Müzik Öğretmeni, Atatürk Üniversitesi - 440 Akademi*

* *Sorumlu yazar:* arzulindafatih@gmail.com

ÖZET

Özel gereksinimli bireylere sunulan hizmetlerde müzik; iletişim, sosyal etkileşim, dikkat, hareket, duygu düzenleme ve etkinliğe katılım gibi farklı alanları desteklemek amacıyla kullanılabilmektedir. Müzik, bu süreçte başlı başına öğretilmesi hedeflenen bir beceri olabileceği gibi özel gereksinimli bireylerin gelişimsel ve eğitsel gereksinimlerini destekleyen bir araç olarak da kullanılmaktadır. Bu yönüyle müzikten özel eğitim, okul öncesi eğitim, çocuk gelişimi, ergoterapi, odyoloji ve dil ve konuşma terapisi gibi farklı alanlarda çalışan uygulayıcılar tarafından kendi mesleki amaçları doğrultusunda yararlanılabilmektedir. Uygulayıcıların mesleki çalışma alanları, müziği kullanma amaçlarını ve biçimlerini etkileyebilmekte; kullanılan uygulamalar hizmet sunulan bireyin özelliklerine, gereksinimlerine ve belirlenen hedeflere göre farklılaşabilmektedir. Bununla birlikte uygulayıcıların müziği çalışmalarına planlı ve sistematik biçimde dâhil edip etmedikleri, hangi müziksel ögelerden yararlandıkları ve uygulamalarını neye göre düzenledikleri de değişebilmektedir. Alan yazında müziğin özel gereksinimli bireyler üzerindeki etkilerini veya müzik öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerle gerçekleştirdikleri uygulamaları inceleyen araştırmalar bulunmakla birlikte, müziği kendi uzmanlık alanlarının amaçları doğrultusunda kullanan farklı meslek gruplarından uygulayıcıların deneyimlerini bir arada inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, özel gereksinimli bireylerle çalışan farklı meslek gruplarından uygulayıcıların müzik temelli uygulamalara ilişkin deneyimlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda uygulayıcıların müziği hangi amaçlarla ve nasıl kullandıkları, kullandıkları müzik temelli uygulamaları özel gereksinimli bireylerin özelliklerine göre nasıl düzenledikleri, uygulamaların planlanmasına ve değerlendirilmesine ilişkin deneyimleri, uygulama sürecinde karşılaştıkları güçlükler, müzik kullanımına ilişkin gözlemleri ve bu alandaki gereksinimleri incelenmektedir. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseniyle tasarlanmıştır. Araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiş; katılımcıların (a) özel gereksinimli bireylerle aktif olarak çalışıyor olmak ve (b) müziği özel gereksinimli bireylerle yürüttükleri çalışmalarda kullanıyor olmak üzere iki

ölçütü karşılamaları beklenmiştir. Araştırmada özel eğitim öğretmeni, okul öncesi öğretmeni, çocuk gelişimci, ergoterapist, odyolog ve dil ve konuşma terapisti gibi farklı meslek gruplarından uygulayıcılar yer almıştır. Katılımcıların meslek grupları arasında karşılaştırma yapılması amaçlanmamakta; farklı meslek alanlarında edinilen deneyimlerin bir arada ele alınması hedeflenmektedir. Araştırmanın verileri çevrim içi ortamda gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmaktadır. Bu amaçla araştırmacılar tarafından hazırlanan ve uzman görüşü alınarak son hâli verilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmaktadır. Görüşmelerde katılımcıların müzikten yararlanma süreçlerini kendi deneyimlerine dayalı olarak açıklamaları ve gerçekleştirdikleri uygulamalara ilişkin örnekler vermeleri istenmektedir. Araştırmada hâlihazırda altı katılımcıyla görüşme yapılmış ancak veri doygunluğu henüz sağlanamadığından veri toplama sürecine devam edilmesine karar verilmiştir. Elde edilen verilerin görüşme sorularına bağlı olarak betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmesi planlanmaktadır. Araştırma sonucunda farklı meslek gruplarından uygulayıcıların müzikten yararlanma amaçlarının, kullandıkları uygulamaların, gerçekleştirdikleri uyarlamaların, karşılaştıkları güçlüklerin ve bu konudaki gereksinimlerinin ortaya konulması beklenmektedir. Araştırmadan elde edilecek sonuçların özel gereksinimli bireylerle çalışan uygulayıcılara yönelik eğitimlerin ve destek hizmetlerinin planlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *farklı meslek grupları, müzik temelli uygulamalar, nitel araştırma, özel gereksinimli bireyler*

BİLDİRİ 201

Özel Eğitim Öğretmeni Gözünden Cinsellik Eğitiminin Kapsayıcılık Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Didem Güven[1,*], Hülya Bozoğulları Durmuş[2] & Gamze Kaplan[3]

[1]*Sosyal Hizmet ve Danışmanlık, Sağlık Bilimleri Üniversitesi*
[2]*Okul Öncesi Öğretmenliği, Mehmet Akif Ersoy Hastanesi Anaokulu*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* didem.guven@sbu.edu.tr

ÖZET

Cinsellik, insan yaşamının en temel ve kapsamlı parçalarından birisidir. Cinsellik kavramı, çok boyutlu yapısı ve insan yaşamındaki yeri kadar insan hakları boyutuyla da ele alınmaktadır.

UNESCO (2018) kapsamlı cinsellik eğitimi (KCE)'ni; cinselliğin bilişsel, duygusal, fiziksel ve sosyal yönlerinin bir eğitim programı kapsamında yapılandırılmış olarak öğretilmesi ve öğrenilmesi olarak tanımlarken; bireylerin kendi sağlık, iyi olma hali ve değerlerinin farkına varma, saygılı sosyal ve cinsel ilişkiler geliştirme, yaptıkları seçimlerin kendilerinin ve başkalarının iyi oluşunu ne şekilde etkilediği üzerine düşünme ve yaşamları boyunca haklarını anlama ve koruyabilme konusunda gerekli bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılması olarak da tanımlamaktadır.

KCE ile çocukların ve gençlerin sosyal ve duygusal gelişimleri bağlamında kendi cinselliklerine olumlu bir bakış açısı geliştirmelerini sağlayacak bilgi, beceri, tutum ve değerler kazandırmasını amaçlayan eğitim programlarına dayalı bir eğitim sağlanmaktadır. UNESCO (2018), KCE'nin on temel özelliği olduğu raporlamıştır. Bu çalışmada da amaç araştırmaya gönüllü katılan 56 özel eğitim öğretmeninin gözünden (KCE)'nin belirtilen bu özelliklerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesidir.

Bu doğrultuda "Özel Eğitim Öğretmenliği" programından mezun olan öğretmenlerin KCE özelliklerine ilişkin görüşleri sorulmuştur. Bu sorunun bu meslek grubuna sorulmasındaki temel amaç "ergenlik ve cinsel eğitim" dersinin, lisans döneminde sadece bu gruba okutulmasıdır. Çoklu durum çalışması olarak tasarlanan bu araştırmada veriler, tümevarımsal olarak analiz edilmiştir. Sorulara verilen yanıtlar, KCE'nin on özelliği çerçevesinde analiz edilmiştir. KCE özelliklerine ilişkin yanıtlar analiz edildiğinde sırasıyla en çoktan en aza doğru örtüşen ifadelerin sırasıyla şu özelliklerle ilgili olduğu ortaya çıkmıştır; sağlıklı seçimlerin desteklenmesi için gereken becerilerin geliştirilmesi, yaşa ve gelişim aşamalarına uygunluk, kapsamlılık, kültüre ve bağlama uygunluk, doğruluğu bilimsel olarak kanıtlanmış bilgi sunumu, dönüştürücü olma, hak temellilik, öğretim programı temelli olma ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dayanması.

Sonuç olarak en çok vurgunun "sağlıklı seçimlerin desteklenmesi için gereken becerilerin geliştirilmesi" özelliğine yapılmasının temel nedeninin özel gereksinimli bireylere yönelik öğretmenlerin öncelikli hedefinin uygunsuz sosyocinsel davranışa yönelik bilimsel müdahalede bulunması ve uygun sosyal becerilerin kazandırılmasına odaklanılmasından kaynaklandığını düşündürmektedir. Öte yandan özellikle sosyal becerinin tanımında yer alan "toplumsal kabul ve kültüre bağlılık" vurgusunun da katılımcıların yanıtının bu özelliği etkilediği yönündedir. Ayrıca katılımcılara lisans döneminde yaşa ve gelişimsel özelliklere bağlı olarak bu öğrencilere uygun davranış kazandırılmasına odaklı eğitim verilmesiyle de ilişkilendirilebilir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir eğitim verilme özelliğine neredeyse hiç vurgu yapılmamasındaki temel gerekçe ise öğretimin doğrudan toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı olmamasına bağlanabilir. Bu noktada KCE eğitimlerinin ders saati olarak artırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı olarak bu dersin kapsamının genişletilmesi, ayrıca tüm öğrencilere erken dönem itibariyle KCE verilerek okullarda yaygınlaştırılması önerilmektedir. Böylelikle ileride özel eğitim öğretmeni olacak kişiler KCE'nin hedefleriyle erken dönemde tanışıp bu konu hakkında bilgi sahibi olabilirler ve buna bağlı olarak önyargılardan uzaklaşılarak, doğru KCE verebilen donanımlı kişiler olarak yetiştirilebilirler.

Anahtar Kelimeler: *Kapsamlı Cinsellik Eğitimi, özel eğitim öğretmeni, cinsellik, öğretmen yetiştirme*

BİLDİRİ 202

OSB Olan Öğrencilerin Problem Davranışlarına Yönelik Öğretmenlerin İşlev Belirleme ve İşleve Dayalı Müdahale Seçme Performanslarının İncelenmesi

Işıl Terzioğlu

Özel Eğitim Öğretmenliği, Sinop Üniversitesi

E-posta: iterzioglu@sinop.edu.tr

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan öğrencilerle çalışan öğretmenlerin problem davranışların olası işlevlerini belirleme ve bu işlevlere uygun müdahaleleri seçme performanslarını incelemektir. Araştırmada öğretmenlerin kuramsal bilgileri, vaka temelli kararları, kararlarını dayandırdıkları gerekçeler ve algılanan yeterlikleri birlikte değerlendirilecektir. Bu çerçevede, öğretmenlerin davranışın öncesinde ve sonrasında gerçekleşen çevresel olayları nasıl yorumladıklarının, müdahale seçimlerini hangi ipuçlarına dayandırdıklarının ve ek veri toplama gereksinimini nasıl değerlendirdiklerinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Çalışma, öğretmenlerin problem davranışlara ilişkin mesleki karar verme süreçlerini çok boyutlu olarak ele alacaktır.

Araştırmada nicel ve nitel verilerden birlikte yararlanılması planlanmaktadır. Öğretmenlerin kişisel ve mesleki özellikleri, öğrenim düzeyleri, mezun oldukları lisans programları, öğretmenlik deneyimleri, OSB olan öğrencilerle çalışma süreleri ve gçrev yaptıkları kurum türleri üzerinden betimlenecektir. Ayrıca uygulamalı davranış analizi, işlevsel davranış değerlendirmesi ve davranış yönetimi alanlarında daha önce aldıkları eğitimler ile problem davranışlarla karşılaşma sıklıkları belirlenecektir. Bu bilgiler, katılımcıların mesleki hazırlıklarının ve deneyimlerinin vaka yanıtlarıyla birlikte yorumlanmasına bağlamsal katkı sağlayacaktır.

Vaka temelli değerlendirmede, sınıf ortamlarında karşılaşılabilecek problem davranışları içeren senaryolar kullanılacaktır. Her senaryoda ortam, davranış öncesi durum, gözlenen davranış ve davranışı izleyen çevresel tepkiler açıklanacaktır. Öğretmenlerden dikkat elde etme, nesne ya da etkinlik elde etme, kaçma ya da kaçınma ve duyusal pekiştirme seçenekleri arasından davranışın olası işlevini belirlemeleri beklenecektir. Sunulan bilgilerin karar vermek için yetersiz olabileceğini ifade eden bir seçenek de bulunacaktır. Ardından öğretmenler, belirledikleri işleve uygun müdahaleyi seçecek, seçimlerinin gerekçelerini, kullanabilecekleri ek uygulamaları, gereksinim duydukları bilgileri ve müdahalenin etkililiğini nasıl izleyeceklerini yazılı olarak açıklayacaktır.

Öğretmenlerin kuramsal bilgileri, işlevsel davranış değerlendirmesi, öncül-davranış-sonuç ilişkisi, pekiştirme, sönme, alternatif davranış öğretimi ve işlevsel iletişim öğretimi

gibi konuları kapsayan çoktan seçmeli bir bilgi testi ile değerlendirilecektir. Algılanan yeterlik formuyla ise davranışın işlevini belirleme, müdahale seçme, veri toplama, müdahale sonuçlarını izleme ve ailelerle ya da uzmanlarla iş birliği yapma alanlarındaki öz değerlendirmeleri alınacaktır. Böylece öğretmenlerin kendilerini yeterli görme düzeyleri, kuramsal bilgileri ve vaka temelli performansları birlikte incelenebilecektir. Öğretmenlerin karar verme süreçlerini detaylandırmak amacıyla vaka temelli yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilecektir. Yaklaşık 30 dakika sürmesi öngörülen görüşmelerde, işlev belirlerken dikkate alınan bilgiler, müdahale seçiminin gerekçeleri ve kullanılabilecek ek stratejiler ele alınacaktır. Yazılı gerekçeler, işlevi belirleme, müdahalenin işlevle uyumu, öncül düzenlemeler, alternatif davranış öğretimi, pekiştirme yaklaşımı, kanıta dayalı gerekçelendirme, veri toplama ve sonuçları izleme boyutlarını kapsayan bir puanlama anahtarıyla değerlendirilecektir. Görüşme verileri, öğretmenlerin yanıtlarının altında yatan düşünme süreçlerinin anlaşılmasına ve nicel verilerin yorumlanmasına katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın öğretmenlerin problem davranışlara yönelik bilgi düzeyleri ile vaka temelli karar verme performanslarının birlikte anlaşılmasına katkı sunması beklenmektedir. Öz değerlendirmeler ile performans göstergelerinin birlikte ele alınması, mesleki gelişim gereksinimlerinin daha ayrıntılı belirlenmesini sağlayacaktır. Araştırmanın, OSB olan öğrencilerin problem davranışlarına yönelik öğretmen eğitimlerinin işlevsel değerlendirme, uygun müdahale seçimi ve veriye dayalı izleme becerileri doğrultusunda planlanmasına bilgi sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *otizm spektrum bozukluğu, problem davranış, işlevsel davranış değerlendirmesi, işleve dayalı müdahale, öğretmen yeterlikleri*

BİLDİRİ 203

Akran Zorbalığına Karşı Kaynaştırma/Bütünleştirmeyi Güçlendirme

Ayten Düzkantar

Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi

E-posta: auysal@anadolu.edu.tr

ÖZET

Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları, engelli çocukların akranlarıyla birlikte eğitim almalarını hedefleyen kapsayıcı eğitim anlayışının temel bileşenlerinden biridir Ancak sınıf ortamında ortaya çıkan problem davranışlar, kaynaştırma uygulamalarının etkililiğini sınırlayan önemli etmenler arasında yer almaktadır. Hem ulusal hem de uluslararası alanyazın, engelli çocukların kaynaştırma ortamlarında akran zorbalığına daha fazla maruz kaldığını ve bu durumun akademik başarı, psikososyal uyum ve okul aidiyeti üzerinde ciddi olumsuz etkiler yarattığını sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, zorbalığı yalnızca bireysel bir problem olarak ele alan yaklaşımlar yetersiz kalmakta; okul iklimini ve davranış örüntülerini bütüncül biçimde ele alan sistematik müdahalelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda Olumlu Davranışsal Destek (ODD), problem davranışları önleyici ve eğitimi destekleyici yapısıyla kaynaştırma uygulamalarının sürdürülebilirliğini güçlendiren kanıta dayalı bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır.

Bu tarama çalışmasının amacı, engelli çocukların kaynaştırma ortamlarında yaşadıkları zorbalanma sorununu Olumlu Davranışsal Destek (ODD) uygulamaları bağlamında ele almak ve ODD'nin zorbalığı önleyici ve azaltıcı bir çözüm yaklaşımı olarak etkililiğini alanyazın ışığında tartışmaktır. İncelenen çalışmalar, ODD uygulamalarının zorbalık davranışlarını azalttığını, prososyal davranışları artırdığını ve kapsayıcı okul ikliminin gelişimine önemli katkılar sağladığını göstermektedir.

Bu tarama makalesinin amacı, engelli çocukların kaynaştırma ortamlarında yaşadıkları zorbalanma sorununu Olumlu Davranışsal Destek (ODD) uygulamaları bağlamında ele almak ve ODD'nin zorbalığı önleyici ve azaltıcı bir çözüm yaklaşımı olarak etkililiğini alanyazın ışığında tartışmaktır. İncelenen çalışmalar, ODD uygulamalarının zorbalık davranışlarını azalttığını, prososyal davranışları artırdığını ve kapsayıcı okul ikliminin gelişimine önemli katkılar sağladığını göstermektedir.

Çalışmada, 2010–2024 yılları arasında yayımlanan ulusal ve uluslararası araştırmalar incelenmiştir. İncelenen çalışmalar, ODD uygulamalarının engelli çocukların problem davranışlarını azalttığını, akran etkileşimlerini artırdığını ve olumlu okul ikliminin oluşmasına katkı sağladığını göstermektedir. ODD'nin evrensel, hedefli ve yoğun düzeylerde zorbalığın önlenmesi ve azaltılmasındaki rolü değerlendirilmiştir. Bulgular, ODD'nin okul iklimini iyileştirdiğini, problem davranışları azalttığını ve engelli öğrencilerin

sosyal kabulünü artırdığını göstermektedir. Sonuç olarak ODD, Türkiye'de kaynaştırma uygulamalarında zorbalıkla mücadelede etkili ve sürdürülebilir bir sistem yaklaşımı sunmaktadır.

Bu taramada ele alınan çalışmalar, ODD uygulamalarının kaynaştırma ortamlarında yaşanan zorbalık sorununa etkili ve sürdürülebilir bir çözüm sunduğunu göstermektedir. ODD, zorbalığı yalnızca sonuçlarıyla ele almak yerine, ortaya çıkmasına zemin hazırlayan davranışsal ve çevresel etmenleri hedef almaktadır. Bununla birlikte, ODD uygulamalarının başarısı öğretmen eğitimi, okul yönetimi desteği ve uygulama sadakati gibi faktörlere bağlıdır.

Türkiye'de kaynaştırma uygulamalarında zorbalık, sistematik biçimde ele alınması gereken yapısal bir sorundur. Bu tarama makalesinde ele alınan bulgular, ODD'nin engelli çocukların kaynaştırılmasında etkili bir destek yaklaşımı olduğunu göstermektedir. ODD, zorbalığı yalnızca bireysel davranış olarak değil, okul kültürünün bir ürünü olarak ele alması bakımından güçlü bir çözüm sunmaktadır. ODD, problem davranışları azaltmanın yanı sıra, kaynaştırma uygulamalarının temel amacı olan sosyal katılım ve eşit öğrenme fırsatlarını güçlendirmektedir. Ancak uygulamaların sürdürülebilirliği için öğretmen eğitimi ve kurumlar arası iş birliğinin artırılması gerekmektedir. MEB politikalarıyla uyumlu biçimde uygulanabilecek ODD sistemleri, RAM ve okul rehberlik servisleriyle iş birliği içinde sürdürülebilir hale getirilebilir.

Anahtar Kelimeler: *akran zorbalığı, kaynaştırma, bütünleştirme, özel gereksinimli çocuklar*

Özel Eğitim Öğretmen Adaylarında Sosyal Destek, Yaratıcı Düşünme ve Problem Çözme: Bir Aracılık Modeli

Hikmet Beyza Yakıcı[1] & Hamza Kaynar[1,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* hkaynar@erbakan.edu.tr

ÖZET

Algılanan sosyal destek, bireylerin kendilerini güvende ve değerli hissetmelerine, düşüncelerini daha özgür biçimde ifade etmelerine ve karşılaştıkları güçlükler karşısında kişisel kaynaklarını daha etkili kullanmalarına katkı sağlayabilecek önemli bir çevresel kaynaktır. Sosyal destek; aile, arkadaşlar ve önemli diğer kişiler aracılığıyla bireyin psikolojik güvenliğini, kaynaklara erişimini ve güçlüklerle başa çıkma kapasitesini destekleyebilmektedir. Bununla birlikte, algılanan sosyal desteğin problem çözme becerileriyle hangi psikolojik mekanizmalar üzerinden ilişkili olduğu yeterince açıklığa kavuşturulmuş değildir. Bu durum, farklı gelişimsel özelliklere ve karmaşık eğitimsel gereksinimlere sahip öğrencilerle çalışmaya hazırlanan özel eğitim öğretmen adayları açısından ayrıca önem taşımaktadır. Özel eğitim ortamlarında karşılaşılan problemlerin çoğu tek ve standart bir çözümden ziyade esnek düşünmeyi, alternatifler üretmeyi ve değişen koşullara uygun kararlar vermeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda merak, esneklik, yeniliğe açıklık, risk alma ve alternatif çözüm yolları geliştirme gibi özellikleri içeren yaratıcı düşünme eğilimlerinin, sosyal destek ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin açıklanmasında önemli bir kişisel kaynak olabileceği düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmen adaylarında algılanan sosyal destek ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkide yaratıcı düşünme eğilimlerinin aracı rolünü incelemektir. Ayrıca söz konusu aracılık ilişkisinin cinsiyet ve sınıf düzeyi kontrol edildiğinde sürüp sürmediği araştırılmıştır.

Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu özel eğitim öğretmenliği programında öğrenim gören 476 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma verileri katılımcıların algıladıkları sosyal desteği belirlemek amacıyla Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, yaratıcı düşünmeye yönelik eğilimlerini belirlemek amacıyla Marmara Yaratıcı Düşünme Eğilimleri Ölçeği ve problem çözme becerilerini değerlendirmek amacıyla Yetişkinler İçin Problem Çözme Becerileri Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde öncelikle değişkenler arasındaki ilişkilerin yönü ve gücünü belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Ardından algılanan sosyal destek ve yaratıcı düşünme eğilimlerinin problem çözme becerilerini açıklamadaki katkıları hiyerarşik regresyon

analiziyle incelenmiştir. Yaratıcı düşünme eğilimlerinin algılanan sosyal destek ile problem çözme becerileri arasındaki aracı rolünün sınanmasında bootstrap temelli aracılık analizi kullanılmış ve dolaylı etkiye ilişkin %95 güven aralıkları hesaplanmıştır. Son olarak cinsiyet ve sınıf düzeyi modele kontrol değişkenleri olarak dâhil edilerek aracılık ilişkisinin bu değişkenlerden bağımsız olarak sürüp sürmediği değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları, algılanan sosyal desteğin yaratıcı düşünme eğilimleriyle (r = .355) ve problem çözme becerileriyle (r = .400), yaratıcı düşünme eğilimlerinin ise problem çözme becerileriyle (r = .632) pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Algılanan sosyal destek tek başına problem çözme becerilerindeki varyansın %16'sını açıklarken, yaratıcı düşünme eğilimlerinin modele eklenmesiyle açıklanan toplam varyans %43,4'e yükselmiştir. Bu bulgu, yaratıcı düşünme eğilimlerinin problem çözme becerilerinin açıklanmasına sosyal desteğin ötesinde önemli bir katkı sağladığını göstermektedir. Bootstrap temelli aracılık analizi sonucunda algılanan sosyal desteğin yaratıcı düşünme eğilimleri üzerinden problem çözme becerileriyle ilişkili dolaylı etkisinin anlamlı olduğu belirlenmiştir (%95 GA [.141, .262]). Yaratıcı düşünme eğilimleri modele dâhil edildiğinde algılanan sosyal desteğin doğrudan etkisinin de anlamlılığını koruması, yaratıcı düşünme eğilimlerinin söz konusu ilişkide kısmi istatistiksel aracılık gösterdiğine işaret etmiştir. Cinsiyet ve sınıf düzeyi kontrol değişkenleri olarak modele dâhil edildiğinde de dolaylı etkinin anlamlılığını koruduğu görülmüştür (%95 GA [.098, .193]). Bu sonuç, yaratıcı düşünme eğilimlerinin aracılık rolünün söz konusu demografik değişkenler dikkate alındığında da sürdüğünü göstermektedir.

Araştırma, özel eğitim öğretmen adaylarının problem çözme becerilerini yalnızca bireysel bir bilişsel yeterlik olarak değil, çevresel ve kişisel kaynakların birlikte işlediği bir yapı içerisinde ele alarak alanyazına katkı sunmaktadır. Bulgular, destekleyici sosyal çevrelerin problem çözmeyle ilişkisinin bir bölümünün, öğretmen adaylarının yaratıcı düşünmeye yönelik eğilimleri üzerinden açıklanabileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda özel eğitim öğretmeni yetiştirme programlarında psikolojik açıdan güvenli, iş birliğini ve sosyal desteği güçlendiren öğrenme ortamlarının oluşturulmasının; esnek düşünme, alternatif çözüm üretme ve yeniliğe açıklığı destekleyen öğretim uygulamalarıyla bütünleştirilmesi önem taşımaktadır. Böyle bir yaklaşım, öğretmen adaylarının mesleki yaşamlarında karşılaşabilecekleri karmaşık ve yapılandırılmamış problemlere daha esnek, yaratıcı ve etkili çözümler geliştirmelerini destekleyebilir. Bu yönüyle araştırmanın, özel eğitimde öğretmen yeterliklerinin geliştirilmesine ilişkin güncel tartışmalara çevresel ve bireysel kaynakları bütünleştiren ampirik bir model üzerinden katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *algılanan sosyal destek, aracılık analizi, özel eğitim öğretmen adayları, problem çözme becerileri, yaratıcı düşünme eğilimleri*

BİLDİRİ 205

Otizm Spektrum Bozukluğunda Motor Stereotipik Davranışlara Yönelik Müdahaleler

Şerife Şahin

Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi

E-posta: serifesahin@anadolu.edu.tr

ÖZET

Sınırlı ve tekrarlayıcı davranışlar; a) tekrarlayıcı ve stereotipik konuşma, hareketler veya nesne kullanımı, b) rutinlere, ritüellere bağlılık ve değişime direnç, c) sınırlı ve yoğun ilgi alanları, d) duyusal girdilere az ya da aşırı tepki verme ile birlikte alışılmadık duyusal ilgi davranışlar olmak üzere dört alt kategoriye ayrılmaktadır. Otizm spektrum bozukluğunda (OSB) gözlenen sınırlı ve tekrarlayıcı davranışların alt kategorilerinden biri motor stereotipik (MS) davranışlardır. MS davranışlar; istem dışı, örüntülü, yinelenen, sürekli, koordine, çoğunlukla belirgin bir amacı bulunmayan ve aynı biçimde tekrarlanan hareketler olarak tanımlanmaktadır. El çırpma, sallanma, kendi etrafında dönme, zıplama ve tekrarlayıcı el-parmak hareketleri gibi farklı biçimlerde ortaya çıkabilen bu davranışlar OSB'li bireylerde yaygın olarak gözlenmektedir. Nitekim farklı araştırmalarda OSB'li bireylerde MS davranışların görülme oranının %51,8 ile %92 arasında değiştiği bildirilmektedir. MS davranışların ortaya çıkışı ve sürdürülmesi; bireysel özellikler, davranışın niteliği, bağlamsal özellikler ve çeşitli çevresel değişkenlere bağlı olarak farklılaşabilmektedir. Bu bildirinin amacı, OSB'li bireylerde MS davranışlara yönelik kullanılan müdahale yaklaşımlarını incelemek ve müdahalelerin planlanmasında dikkate alınması gereken temel noktaları ortaya koymaktır.

OSB'li bireylerde MS davranışlara yönelik alanyazında tıbbi ve davranışsal müdahalelerin kullanıldığı görülmektedir. Tıbbi müdahalelerde psikoaktif ilaçlardan yararlanılmakla birlikte olası yan etkiler ve MS davranışların ilaç kullanımına rağmen devam edebilmesi davranışsal müdahalelerin önemini artırmaktadır. Davranışsal müdahaleler kapsamında öncül düzenlemeler, ayrımlı pekiştirme, tepkiyi kesme ve yeniden yönlendirme, kendini yönetme ve çevresel düzenlemeler gibi farklı uygulamalardan yararlanılmaktadır. MS davranışlara müdahalede öne çıkan temel yaklaşımlardan biri işlev temelli müdahalelerdir. Araştırmalar, MS davranışların yalnızca sergilenme biçimine odaklanmak yerine davranışın hangi işlevle sergilendiğinin belirlenmesi ve müdahalenin bu işlev doğrultusunda planlanması gerektiğini göstermektedir. Özellikle otomatik pekiştirme işlevine sahip MS davranışlara yönelik müdahalelerde tepkiyi kesme ve yeniden yönlendirme gibi uygulamaların MS davranışları azaltabildiği; sosyal etkileşim ve uygun etkinliklerle etkileşim fırsatlarının artırılmasının da MS davranışların azalmasına katkı

sağlayabildiği görülmektedir. MS davranışlara yönelik müdahalelerde fiziksel egzersiz ve fiziksel aktivite temelli uygulamalar da dikkat çekmektedir. Büyük kas gruplarını içeren egzersizler, yürüme, koşma ve yapılandırılmış fiziksel aktivitelerin ardından MS davranışlarda azalma görülebildiği bildirilmiştir. Bununla birlikte müdahalenin etkisinin fiziksel egzersizin türü, süresi ve yoğunluğunun yanı sıra bireysel özelliklere göre değişebildiği görülmektedir. Bu nedenle fiziksel egzersiz ve aktivitelerin standart bir müdahale olarak değil, bireysel özellikler ve davranışın işlevi dikkate alınarak planlanması önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, OSB'li bireylerde MS davranışlara yönelik müdahalelerde davranışsal uygulamalar ile fiziksel egzersiz ve aktivite temelli uygulamaların öne çıktığı görülmektedir. Özellikle işlev temelli müdahaleler, tepkiyi kesme ve yeniden yönlendirme, ayrımlı pekiştirme, çevresel düzenlemeler ve fiziksel egzersizlerin MS davranışların azaltılmasında olumlu sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Bununla birlikte müdahalelerin etkililiği davranışın işlevi, bireysel özellikler ve uygulamanın türü, süresi ve yoğunluğuna göre farklılaşabilmektedir. Bu doğrultuda MS davranışlara yönelik müdahalelerin bireysel özellikler ve davranışın işlevi dikkate alınarak planlanması, müdahale etkililiğinin artırılması açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *otizm spektrum bozukluğu, motor stereotipik davranışlar, müdahale*

BİLDİRİ 206

Türkiye'de 2016-2026 Yıllarında Otizm Hakkında Google Trends Arama Eğilimlerinin İncelenmesi

Yasin Günlü

Özel Eğitim Öğretmenliği, Aksaray Üniversitesi

E-posta: gunluyasin@gmail.com

ÖZET

İnternet ve arama motorları, otizm spektrum bozukluğu (OSB) hakkında bilgi edinmek isteyen bireyler için önemli bir bilgi kaynağı hâline gelmiştir. Özellikle tanı, belirtiler, eğitim, tedavi, müdahale yöntemleri ve günlük yaşamla ilgili bilgi arayan bireylerin çevrim içi ortamlara yönelmesi, arama motorlarında ortaya çıkan kullanıcı davranışlarının incelenmesini önemli kılmaktadır. Çevrim içi arama davranışlarının incelenmesi, yalnızca otizme yönelik genel ilginin zaman içindeki değişimini değil, kullanıcıların otizmle ilgili hangi konulara yöneldiğini ve hangi bilgi alanlarının daha fazla ilgi gördüğünü de ortaya koyma olanağı sunmaktadır. Bu nedenle arama motoru verileri, toplumun bilgi gereksinimlerini doğrudan ölçen bir veri kaynağı olarak değerlendirilmemekle birlikte, bireylerin çevrim içi bilgi arama davranışlarını anlamak açısından önemli bir gösterge olarak ele alınabilir. Bununla birlikte, arama verilerinin kullanıcıların kimliğini, arama yapma nedenini ya da ulaştıkları bilgiyi nasıl kullandıklarını göstermediği ve sonuçların bu sınırlılık dikkate alınarak yorumlanması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye'de Google, arama motoru kullanımında önemli bir paya sahiptir. StatCounter verilerine göre Google, Ağustos 2026'da Türkiye'de tüm cihazlar üzerinden gerçekleşen arama motoru pazarının %80,86'sını oluşturmaktadır. Bu durum, Google üzerinden elde edilen verileri Türkiye'deki çevrim içi bilgi arama davranışlarının belirli bir bölümünü incelemek açısından önemli bir kaynak hâline getirmektedir. Türkiye'de Google Trends kullanılarak gerçekleştirilen önceki araştırmalarda Akdağ ve arkadaşları (2025), 2014–2024 döneminde "autism" terimine yönelik arama ilgisinin anlamlı biçimde arttığını ve özellikle nisan aylarında belirgin yükselişler görüldüğünü bildirmiştir. Bayın Donar (2020) ise Türkiye'de 2008–2018 dönemini inceleyerek "otizm" terimine yönelik arama hacminin %372 arttığını ortaya koymuştur. Bu çalışmalar, Google Trends verilerinin otizme yönelik çevrim içi ilginin zamansal değişimini incelemede kullanılabileceğini göstermektedir. Ancak önceki çalışmalar daha çok genel arama ilgisinin zaman içerisindeki değişimine odaklanmış, kullanıcıların otizm hakkında hangi konu ve sorgulara yöneldiğini ayrıntılı biçimde ele almamıştır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de 2 Nisan 2016–2 Nisan 2026 döneminde "otizm" aramasıyla ilişkili kullanıcı sorgularını ve bu sorguların zaman içindeki değişimini Google Trends üzerinden incelemektir. Araştırmada Google Trends'in güncel Explore arayüzü ve 2026

yılında eklenen Gemini destekli özellikler kullanılarak “otizm” terimine ilişkin zaman içindeki arama ilgisi, bölgesel ilgi, en çok yapılan ilişkili aramalar ve yükselen aramalar incelenmiştir. Elde edilen ilişkili sorgular içeriklerine göre tematik olarak sınıflandırılmış; böylece kullanıcıların otizmle ilgili hangi konu alanlarına yöneldiği, bu alanların zaman içerisinde nasıl değiştiği ve belirli dönemlerde hangi sorguların öne çıktığı değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım, araştırmayı yalnızca “otizm” kelimesinin ne sıklıkta arandığını belirleyen bir çalışmanın ötesine taşımakta ve aramaların içerdiği bilgi arama yönelimlerine odaklanmaktadır. Bu kapsamda çalışma, otizme yönelik çevrim içi ilginin düzeyini belirlemekten çok, bu ilginin hangi konu başlıkları üzerinden şekillendiğini anlamaya odaklanmaktadır. Arama ilgisi, ilişkili aramalar ve yükselen aramaların birlikte incelenmesiyle kullanıcıların otizm konusunda hangi bilgi alanlarına yöneldiğine ve bu yönelimlerin zaman içerisinde nasıl değiştiğine ilişkin daha ayrıntılı bir görünüm elde edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın, Türkiye’de otizme yönelik çevrim içi arama davranışlarını ağırlıklı olarak arama hacmi üzerinden ele alan önceki araştırmaları, kullanıcıların arama içeriklerini inceleyen bir yaklaşımla genişletmesi ve otizm alanındaki güncel bilgi arama eğilimlerine ilişkin daha kapsamlı bir görünüm sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm spektrum bozukluğu, Google trends, çevrimini bilgi arama davranışı*

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yemek Pişirme Becerilerinin Öğretiminde Teknoloji Destekli Kendini Yönetme Stratejilerinin Etkililiği

Elif Gökçen Köroğlu[1,*] & Esra Orum Çattık[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* elifgokcenkoroglu@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireylere kendini yönetme becerilerinin ve yemek pişirme becerilerinin kazandırılmasında, sürdürülmesinde ve genellenmesinde iPad tabanlı Keynote uygulaması aracılığıyla sunulan teknoloji destekli kendini yönetme stratejilerinin etkililiğini incelemektir. Kendini yönetme stratejileri, bireylerin yetişkin yaşamında bağımsızlıklarını artıran önemli öğretim yaklaşımlarından biri olup, teknoloji ile desteklendiğinde öğretim sürecinin daha sistematik, erişilebilir ve bağımsız yürütülmesine katkı sağlayabilmektedir. Araştırmada tek denekli araştırma yöntemlerinden katılımcılar arası yoklama denemeli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya, özel eğitim meslek okuluna devam eden ve 17-18 yaşlarında olan, OSB tanısına sahip üç birey katılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenini kendine ön uyaran verme, kendine yönerge verme, kendini izleme, kendini değerlendirme ve kendini pekiştirme basamaklarından oluşan teknoloji destekli kendini yönetme stratejileri paketi oluşturmuştur. Öğretim sürecinde katılımcılara iPad tabanlı Keynote uygulaması üzerinden görsel ve yazılı yönergeler sunulmuş, katılımcıların her basamağı tamamladıktan sonra kendilerini izlemeleri ve değerlendirmeleri sağlanmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri ise katılımcıların kendini yönetme becerileri ile yemek pişirme becerilerini sergileme düzeyleridir. Araştırma sonucunda tüm katılımcıların hem kendini yönetme becerilerini kullanma hem de hedef yemek pişirme becerilerini gerçekleştirme düzeylerinde önemli artışlar gözlenmiştir. Katılımcılar öğretim sonunda hedef becerileri bağımsız olarak gerçekleştirmiş, bir, üç ve beş hafta sonra gerçekleştirilen izleme oturumlarında becerileri sürdürmüşlerdir. Ayrıca tüm katılımcılar kazandıkları becerileri farklı ortam ve kişilere genelleyebilmiştir. Başlama düzeyinden öğretim sürecine geçişle birlikte tüm katılımcılarda performansın kısa sürede ve belirgin biçimde artması, uygulamanın acil etki gösterdiğini ortaya koymuştur. Elde edilen Tau-U etki büyüklüğü değerleri uygulamanın güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Katılımcı ebeveynlerden elde edilen sosyal geçerlik verileri ise uygulamanın kabul edilebilir, yararlı ve etkili bulunduğunu ortaya koymuştur. Araştırma bulguları, teknoloji destekli kendini yönetme stratejilerinin OSB olan bireylere hem kendini yönetme becerilerinin hem de yemek pişirme becerilerinin öğretiminde etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca uygulamanın kazanılan becerilerin sürdürülmesini, farklı ortam ve kişilere genellenmesini ve öğretim başladıktan sonra kısa sürede etkisini göstermesini

desteklediği belirlenmiştir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda teknoloji destekli kendini yönetme stratejilerinin farklı yaş gruplarında, farklı yetersizlik gruplarında ve farklı bağımsız yaşam becerilerinin öğretimindeki etkililiği incelenebilir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm spektrum bozukluğu, Kendini yönetme stratejileri, Bağımsız yaşam, Teknoloji des-tekli uygulamalar, Yemek pişirme, Günlük yaşam becerileri*

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretiminde Artırılmış Gerçeklik Destekli Video Modelle Öğretimin Etkililiği

Funda Coşkun[1,*] & Esra Orum Çattık[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* Funda.4380@gmail.com

ÖZET

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan çocuklar, sosyal iletişim ve sosyal etkileşim alanlarında yaşadıkları yetersizlikler nedeniyle günlük yaşamda akranları ve yetişkinlerle uygun etkileşim kurma, sosyal kurallara uyma ve ihtiyaçlarını uygun yollarla ifade etme konusunda güçlük yaşayabilmektedir. Bu nedenle sosyal becerilerin öğretimi, OSB olan çocukların bağımsız yaşam becerilerinin geliştirilmesi ve toplumsal yaşama katılımlarının desteklenmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Videoyla model olma (VMO), sosyal becerilerin öğretiminde etkililiği bilimsel araştırmalarla desteklenen kanıta dayalı öğretim yöntemlerinden biridir. Son yıllarda öğretim süreçlerinde kullanılmaya başlanan artırılmış gerçeklik (AG) teknolojisi ise dijital içerikleri gerçek yaşam ortamıyla bütünleştirerek öğrenme sürecini daha etkileşimli ve anlamlı hâle getirmektedir. Bununla birlikte, AG destekli VMO uygulamalarının OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretimindeki etkililiğini inceleyen araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, AG destekli videoyla model olma uygulamasının OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretimindeki etkililiğini incelemektir.

Araştırmada tek denekli araştırma yöntemlerinden **yoklama evreli katılımcılar arası çoklu yoklama deseni** kullanılmıştır. Araştırmaya, Kütahya ili Domaniç ilçesinde öğrenim gören ve sosyal becerilere yönelik öğretim gereksinimi bulunan üç OSB tanılı çocuk katılmıştır. Araştırmada hedef sosyal beceriler olarak izin alma ve yardım isteme becerileri belirlenmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan artırılmış gerçeklik destekli videoyla model olma materyalleri araştırmacı tarafından geliştirilmiş ve öğretim sürecinde kullanılmıştır. Araştırma verileri başlama düzeyi, öğretim, yoklama, izleme ve genelleme oturumlarında toplanmış; grafiksel analiz ve Tau-U etki büyüklüğü analizi ile değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları, AG destekli videoyla model olma uygulamasının üç katılımcının da izin alma ve yardım isteme becerilerini edinmelerinde etkili olduğunu göstermiştir. Katılımcılar öğretim sonunda belirlenen edinim ölçütünü karşılamış, izleme oturumlarında hedef becerileri sürdürmüş ve farklı kişi ile ortamlarda gerçekleştirilen genelleme oturumlarında da bu becerileri sergileyebilmiştir. Ayrıca tüm katılımcılar için hesaplanan

Tau-U etki büyüklüğü katsayısı 1.00 olarak bulunmuş ve uygulamanın yüksek düzeyde etkili olduğu belirlenmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular, artırılmış gerçeklik teknolojisi ile videoyla model olma yönteminin birlikte kullanımının OSB olan çocuklara işlevsel sosyal becerilerin öğretiminde etkili bir yaklaşım olduğunu göstermektedir. Araştırmanın, artırılmış gerçeklik destekli öğretim uygulamalarına ilişkin sınırlı alan yazına katkı sağlaması ve özel eğitim alanında teknoloji destekli kanıta dayalı uygulamalara yönelik gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalara yol göstermesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm Spektrum Bozukluğu, Artırılmış Gerçeklik, Sosyal Beceriler, Videoyla Model Olma*

BİLDİRİ 209

Fiziksel Dünyadan Dijital Yaşama: Özel Gereksinimli Bireylere Dijital Becerilerin Öğretimine İlişkin Türkiye'de Yapılan Araştırmaların İncelenmesi

Adeviye Işıldak

Özel Eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı

E-posta: adeviyecam@yandex.com

ÖZET

Günlük yaşam giderek dijital ortamlara aktarılırken teknolojik gelişmeler; özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşamlarının yanı sıra iletişim, eğitim, boş zaman değerlendirme ve sosyal katılıma ilişkin becerilerini desteklemek adına önemli fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca günümüzde ulaşım, alışveriş, kamu hizmetleri gibi birçok günlük yaşam etkinliği, dijital ortamlarda çevrimiçi olarak gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple, yalnızca teknolojiye erişimi sağlamanın yanı sıra, özel gereksinimli bireylerin teknolojik araçlar ve dijital ortamları bağımsız ve doğru bir şekilde kullanmalarını desteklemek de büyük önem taşımaktadır. Türkiye'de özel eğitim alanında teknoloji kullanımına ilişkin gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde, teknolojinin genellikle bir öğretim aracı olarak kullanıldığı fakat teknolojik araçlar ve dijital ortamların kullanımının hedef beceri olarak öğretildiği araştırmaların kısıtlı olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, ülkemizde 2015-2026 yılları arasında özel gereksinimli bireylerin teknolojik ve dijital araçları kullanma becerilerinin geliştirilmesine yönelik yapılan araştırmaları incelemektir. Bu araştırmaların incelenmesinde sistematik derleme yönteminden yararlanılmıştır. Türkiye'de bu konuda yapılan araştırmalar detaylı bir şekilde taranırken hariç tutma ve dâhil etme kriterleri uygulanmıştır. Daha sonra elde edilen bulgular toplanarak sentezleme işlemi gerçekleştirilmiştir. Araştırmaların taraması; "Google Scholar", "Web of Science" ve "Ulusal Tez Merkezi" veri tabanları aracılığıyla "teknoloji", "dijital", "özel gereksinim", "Türkiye", "technology", "digital", "special needs", "Turkey" gibi temel anahtar kelimeler kullanılarak yapılmıştır. Tarama, son yıllarda gerçekleştirilen araştırmalara ulaşmak amacıyla 2015 ile 2026 yılları arası ile sınırlı tutulmuştur. Bu yıllar arasında özel eğitimde beceri öğretiminde teknolojinin araç olarak kullanıldığı birçok araştırmaya ulaşılmasına karşın teknolojik araçları ve dijital ortamları öğretmenin hedeflendiği yalnızca 11 araştırmaya ulaşılmıştır.

Bulgulara göre araştırmaların tümü tek denekli deneysel bir araştırma deseni ile yürütülmüş olup uygulanan öğretim süreci sonucunda tüm araştırmalardan olumlu sonuç alınmış ve katılımcıların tamamında öğretimin etkili olduğu görülmüştür. Araştırmaların gerçekleştirildiği tarihler esas alınarak en eskiden en yeniye olacak şekilde hedeflenen

beceriler incelendiğinde; bilgisayarda CD izleme becerisi, tablet bilgisayarda oyun oynama becerisi, bankamatikten para çekme becerisi, tablet bilgisayar kullanımı becerisi, Word belgesi kullanımı becerisi, çevrimiçi güvenlik becerisi, dijital güvenlik becerisi, MHRS'den doktor randevusu alma, e-Devlet üzerinden kişisel bilgi/belgeye ulaşma, e-Okul ve EBA'da belirli içeriğe ulaşma becerileri, bilgisayar montaj becerisi, navigasyon kullanım becerisi, İnstagram profilini gizli hale getirme becerisi olarak sıralanmaktadır. Araştırmaların çoğunluğu 2022 – 2026 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yetersizlik grubu incelendiğinde araştırmalardan yedisinde zihinsel yetersizlik, dördünde otizm spektrum bozukluğu tanılı bireyler olmak üzere yalnızca iki yetersizlik grubuyla çalışıldığı görülmektedir. Bu durum da Türkiye'de özel gereksinimli bireylere yönelik dijital, teknolojik becerilerin öğretimine ilişkin yapılan araştırmaların yetersizlik grupları açısından da kısıtlı olduğunu göstermektedir. Günümüz dijital ve teknoloji çağında özel gereksinimli bireylerin günlük yaşamlarını sürdürmeleri ve bağımsız yaşamlarının desteklenmesi için gerekli becerilerin kazandırılmasına yönelik araştırmaların artırılması ve farklı engel gruplarıyla, farklı teknolojik ve dijital araçların kullanımına yönelik araştırmaların yaygınlaştırılması gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Dijital beceriler, özel gereksinimli bireyler, teknoloji*

BİLDİRİ 210

Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Sözcük Yazma ve Dikte Becerilerini Desteklemeye Yönelik Dijital Bir Sözcük Oyununun Geliştirilmesi

Kadir Koç[1,*] & Mehmet Nesim Erdemir[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*

* *Sorumlu yazar:* kadirkoc6506@gmail.com

ÖZET

Amaç: Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler; ses-harf ilişkisi kurma, sözcüğü oluşturan harfleri doğru sıraya yerleştirme, sözcüğün yazılı biçimini hatırlama ve duydukları sözcükleri doğru yazma süreçlerinde güçlük yaşayabilmektedir. Harf ekleme, harf atlama, harflerin yerini değiştirme ve benzer sesleri temsil eden harfleri karıştırma gibi hatalar öğrencilerin yazılı anlatım performanslarını, akademik başarılarını ve yazmaya yönelik motivasyonlarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu öğrencilerin öğretiminde sık tekrar, küçük adımlarla ilerleme, açık yönergeler, anında geri bildirim, hata düzeltme ve bireyselleştirme önem taşımaktadır. Dijital oyunlar, söz konusu öğretim özelliklerinin etkileşimli ve motive edici bir ortamda sunulmasına olanak sağlayabilir. Bu çalışmanın amacı, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin harfleri doğru sıralama, doğru sözcük yazma ve duydukları sözcükleri yazıya aktarma becerilerini desteklemeye yönelik aşamalı bir dijital sözcük oyunu geliştirmektir.

Yöntem: Çalışma, eğitsel bir dijital ürünün analiz, tasarım, geliştirme ve değerlendirme aşamalarını kapsayan bir uygulama geliştirme çalışması olarak yürütülmektedir. Uygulamanın hedef kullanıcılarını, temel ses-harf eşleştirme becerilerini kazanmış ancak sözcük yazma ve dikte alanlarında desteğe gereksinim duyan ilkokul düzeyindeki öğrenme güçlüğü olan öğrenciler oluşturmaktadır. Geliştirme sürecinde öncelikle hedef grubun bilişsel, akademik ve kullanıcı özellikleri dikkate alınarak öğretimsel ve teknik gereksinimler belirlenmiştir. Uygulamanın sözcük havuzu; harf sayısı, hece yapısı, kullanım sıklığı, somutluk, görselleştirilebilirlik ve ses-harf uyumu dikkate alınarak kolaydan zora doğru düzenlenecektir. Oyun üç harfli, somut ve sık kullanılan sözcüklerle başlayacak; öğrencinin performansına bağlı olarak daha uzun ve karmaşık sözcüklere ilerleyecektir.

Her etkinlikte hedef sözcüğe ilişkin bir görsel, harf sayısına uygun boş kutular ve karışık sırayla sunulan harfler bulunacaktır. Öğrenci harfleri sürükleyerek uygun kutulara yerleştirecektir. Doğru tepkilerde sesli ve görsel onay sunulacak; yanlış tepkilerde ekran hafifçe titreyecek, harf başlangıç konumuna dönecek ve öğrenciye yeniden deneme fırsatı verilecektir. Tekrarlanan hatalarda doğru kutunun belirginleştirilmesi ve doğru harfin hareketli olarak gösterilmesi biçiminde aşamalı ipuçları sağlanacaktır. Öğretim desteğinin kademeli olarak azaltılması amacıyla görsel ve sözcük sesiyle harf sıralama, yalnızca görsele

bakarak harf sıralama, yalnızca sözcüğü dinleyerek harf sıralama ve duyulan sözcüğü ekran klavyesiyle bağımsız yazma modları oluşturulacaktır. Uygulamada sade ekran düzeni, büyük dokunma alanları, Türkçe karakter desteği ve tekrarlanabilir sesli yönergeler kullanılacaktır.

Beklenen Bulgular: Geliştirme sürecinin sonunda aşamalı sözcük düzeyleri, sürükle-bırak etkinlikleri, görsel ve işitsel uyaranlar, anında geri bildirim, hata düzeltme ve performans kaydı bileşenlerinden oluşan çalışabilir bir prototip ortaya konulması beklenmektedir. Uygulamanın öğrencilerin kendi hızlarında ilerlemelerine, doğru tepkileri tekrar etmelerine ve öğretmen yardımına aşamalı olarak daha az gereksinim duymalarına olanak sağlayacağı öngörülmektedir. Öğretmen ekranında doğru ve yanlış tepki sayısı, kullanılan ipucu düzeyi, tamamlanan etkinlikler ve doğru yazılan sözcükler izlenebilecektir.

Sonuç ve Tartışma: Geliştirilen dijital sözcük oyununun öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için yapılandırılmış, erişilebilir, tekrarlanabilir ve bireyselleştirilebilir bir öğrenme ortamı sunması beklenmektedir. Uygulama, sözcük yazma ve dikte çalışmalarında sınıf içi öğretimi tamamlayıcı bir araç olarak kullanılabilecektir. Çalışma bir uygulama geliştirme çalışması olduğundan öğrenci performansı üzerinde etkililik iddiasında bulunulmamaktadır. İleriki araştırmalarda uygulamanın kullanılabilirliğinin değerlendirilmesi; doğru yazılan sözcük sayısı, bağımsız tepki yüzdesi, tamamlanma süresi ve öğrenilen sözcüklerin kalıcılığı üzerindeki etkisinin deneysel çalışmalarla incelenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *dijital oyun, dikte, öğrenme güçlüğü, sözcük yazma, özel eğitim*

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerde Giyilebilir Sanal ve Artırılmış Gerçeklik Teknolojilerinin Kullanımı: Bibliyometrik Analiz ve Kapsam Derlemesi

Muhammet Sıtkı Ozger[1,*] & Esra Orum Çattık[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Kilis 7 Aralık Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* ozger851@gmail.com

ÖZET

Amaç

Giyilebilir teknolojiler, kullanıcıyla gerçek zamanlı etkileşim kurabilmeleri ve bireyselleştirilmiş, kontrollü ve tekrarlanabilir öğrenme deneyimleri sunabilmeleri nedeniyle özel eğitim alanında giderek daha fazla kullanılmaktadır. Özellikle sanal ve artırılmış gerçeklik gözlükleri, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireylerin gerçek yaşamda karşılaşabilecekleri durumları güvenli ve yapılandırılmış ortamlarda deneyimlemelerine olanak sağlayarak sosyal, bilişsel ve günlük yaşam becerilerinin desteklenmesi açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Bununla birlikte, bu teknolojilerin hangi amaçlarla, hangi katılımcı gruplarıyla ve ne tür uygulama koşullarında kullanıldığına ilişkin literatürün bütüncül biçimde incelenmesine gereksinim vardır.

Bu çalışmanın amacı, giyilebilir sanal ve artırılmış gerçeklik teknolojilerinin OSB olan bireylerin eğitim süreçlerinde ve günlük yaşamlarında kullanımına odaklanan literatürü bibliyometrik analiz ve kapsam derlemesi yöntemleriyle bütüncül biçimde incelemektir. Bu doğrultuda alandaki yayın eğilimlerinin, öne çıkan ülke ve dergilerin, kullanılan cihaz türlerinin, katılımcı özelliklerinin, hedeflenen beceri alanlarının, uygulama ortamlarının ve bildirilen sonuçların ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Yöntem

Araştırma, bibliyometrik analiz ve kapsam derlemesinin birlikte kullanıldığı iki aşamalı bir tasarımla yürütülmektedir. İlk aşamada Web of Science (WoS), Scopus ve EBSCO veritabanlarında belirlenen anahtar kelime kombinasyonları kullanılarak tarama yapılmıştır. Elde edilen kayıtlar Zotero aracılığıyla birleştirilmiş ve mükerrer kayıtlar ayıklanmıştır. Bibliyometrik analiz, bibliyografik verilerin standart ve karşılaştırılabilir olması amacıyla yalnızca WoS veritabanından elde edilen kayıtlar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda yayın yılları, ülkeler, dergiler ve bilimsel üretim eğilimlerine ilişkin göstergeler incelenmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasını oluşturan kapsam derlemesi, Arksey ve O'Malley tarafından önerilen çerçeve doğrultusunda yürütülmektedir. Kapsam derlemesinde WoS, Scopus ve EBSCO veritabanlarından elde edilen ve mükerrer kayıtları

temizlenen ortak veri seti kullanılmıştır. Araştırmaya; örnekleminde OSB olan bireylerin bulunduğu, müdahale veya uygulama aracı olarak sanal ya da artırılmış gerçeklik gözlüğü veya başlığı gibi giyilebilir cihazların kullanıldığı, Türkçe ya da İngilizce yayımlanmış nitel, nicel ve karma yöntemli uygulamalı çalışmalar dâhil edilmiştir. Uygulama ortamı, katılımcı yaşı ve yayın yılı bakımından herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Derleme makaleleri, yalnızca bildiri özeti olarak yayımlanan çalışmalar, editöre mektuplar ve uygulamalı veri sunmayan yayınlar kapsam dışında bırakılmıştır. Başlık ve özet taraması, aktif öğrenme temelli ASReview yazılımından yararlanılarak yapılmıştır. Yazılım, önceden tanıtılan dâhil etme ve dışlama örneklerine dayalı olarak kalan kayıtları ilgililik olasılığına göre sıralamış ve araştırmacıya sunmuştur. Tarama, önceden belirlenen durdurma ölçütü karşılanıncaya kadar sürdürülmüştür. Başlık ve özet incelemesi sonucunda uygun bulunan kayıtlar tam metin değerlendirmesine alınmıştır. Veri çıkarma sürecinde cihaz türü, katılımcı özellikleri, hedeflenen beceriler, uygulama ortamı, araştırma deseni, müdahale yaklaşımı, sonuç değişkenleri, kullanılabilirlik ve bildirilen olumsuz etkiler incelenmiştir.

Bulgular

Bibliyometrik analizden elde edilen ön bulgular, giyilebilir sanal ve artırılmış gerçeklik teknolojilerinin OSB alanındaki kullanımına yönelik bilimsel üretimin zaman içerisinde arttığına ve özellikle son yıllarda belirgin bir ivme kazandığına işaret etmektedir. Ülke bağlantılı bilimsel üretim göstergeleri, alanyazının ağırlıklı olarak belirli ülkelerde yoğunlaştığını göstermektedir. Benzer biçimde, konuya ilişkin yayınların otizm, özel eğitim ve teknoloji destekli öğrenme alanlarına odaklanan belirli dergilerde kümelendiği görülmektedir. Elde edilen ilk bulgular, araştırmalarda sürükleyici sanal gerçeklik başlıklarının artırılmış gerçeklik gözlüklerine kıyasla daha yaygın kullanıldığına işaret etmektedir. İncelenen çalışmalarda uygulamaların çoğunlukla sosyal etkileşim, duygu tanıma, bağımsız yaşam becerileri ve yürütücü işlevlerin desteklenmesine odaklandığı görülmektedir. Cihazların katılımcılar tarafından genel olarak tolere edilebilir olduğu; siber hastalık, duyusal rahatsızlık ve uygulamadan ayrılma gibi olumsuz durumların ise görece sınırlı biçimde rapor edildiği gözlenmektedir. Bununla birlikte, kullanılabilirlik ve olumsuz etkilerin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar arasında yöntemsel farklılıkların bulunduğu anlaşılmaktadır. Katılımcı profillerine ilişkin incelemeler, araştırmaların daha çok sözel iletişim becerileri bulunan ve görece daha düşük destek gereksinimi gösteren OSB olan bireylerle yürütüldüğünü düşündürmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bulgular, giyilebilir sanal ve artırılmış gerçeklik teknolojilerinin OSB alanında giderek daha fazla araştırıldığını ve farklı beceri alanlarının desteklenmesinde kullanılabilecek uygulama araçları olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, araştırmaların belirli cihaz türleri ve katılımcı profilleri üzerinde yoğunlaşması, mevcut bulguların farklı destek gereksinimlerine sahip OSB olan bireylere genellenebilirliğini sınırlayabilir. Ayrıca olumsuz etkilerin ve kullanıcı deneyimlerinin standart ölçme araçlarıyla değerlendirilmemesi, bu teknolojilerin kabul edilebilirliği hakkında kesin bir sonuca

ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Tam metin incelemesinin tamamlanmasıyla cihaz türleri, katılımcı özellikleri, hedeflenen beceriler, uygulama ortamları ve müdahale yaklaşımları arasındaki örüntülerin daha ayrıntılı biçimde ortaya konulması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm spektrum bozukluğu, giyilebilir teknoloji, sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik, bibliyometrik analiz, kapsam derlemesi*

BİLDİRİ 212

İşitme Kayıplı Bireylerin Karşılaştığı Dijital Eşitsizlikler: Dijital Bölünme Modeli Kapsamında Eleştirel Bakış

Nagihan Baş Beyli

Özel Eğitim, Ordu Üniversitesi

E-posta: bas.nagihan@gmail.com

ÖZET

Bilgiye erişimin daha çok Bilgisayar ve İnternet Teknolojileri (BİT) ile sağlandığı enformasyon ortamında kullanıcıların bu teknolojilere erişimi ve kullanımı çeyrek asırdan fazla araştırmacıların gündemindedir. BİT'ler sosyal hayatta, eğitim-öğretim faaliyetlerinde, ekonomik denetimde, yurttaşlık görevlerinde, finansal süreçlerde ve kültürel etkinliklere katılımda kullanımı neredeyse zorunlu hale gelen aracılar olmuşlardır. Bu haliyle BİT'ler birçok açıdan kullanıcılara çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Ancak kullanıcıların bu teknolojilere erişimi, kullanma becerilerinin kişiden kişiye göre farklılaşması ve kullanıcıların BİT'den edindiği faydanın farklılaşması dijital eşitsizliği de beraberinde getirmektedir. Bir kavram olarak birbiriyle ilişkili olacak şekilde üç seviyeden oluşan dijital eşitsizlik; kullanıcıların gelir düzeyi, yaşı, eğitim seviyesi ve kırsal veya kentte yaşama durumlarına göre farklı derecelerde etkilenirken söz konusu özel gereksinimli bireyler olduğunda bu üç düzeydeki eşitsizliği oluşturan unsurlar daha derin ve ayrıntılı bir yapı içerisinde incelenmeyi gerektirmektedir.

Özel gereksinimli bireyler arasında bulunan işitme kayıplı bireylerin dijital dünyada karşılaştıkları eşitsizlikler, tipik gelişim gösteren diğer kullanıcılardan belirgin biçimde farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma; dijital videolarda altyazı ve işaret dili desteğinin yetersizliği veya yokluğu, dijital metinleri kavramada yaşanan güçlükler ve uzaktan senkron/asenkron sunulan eğitim süreçlerinde kazanılan faydanın eşitsizliği şeklinde kendini göstermektedir. İşitme kayıplı bireylerin eğitim veya nitelikli dijital materyal erişiminde yaşadıkları sınırlılıklar, onların uzaktan eğitim sistemlerinde ve yaşam boyu öğrenme süreçlerinde eşit fırsatlara sahip olmasını engellemektedir. Benzer şekilde, dijital materyallerde Web İçeriği Erişilebilirlik Yönergeleri (WCAG) standartlarının kısıtlılığı, sosyal medya videolarındaki altyazı eksiklikleri ve çeviri hataları, dijital sağlık hizmetlerine erişirken üçüncü kişilerin tercümesine bağımlı kalınmasından kaynaklanan mahremiyet ihlalleri, kamu hizmetlerine kısıtlı erişim ve bankacılık/finansal işlemleri bağımsız biçimde tamamlamadaki zorluklar işitme kayıplı bireylerin karşı karşıya kaldığı temel engeller arasındadır.

Bu sorunlar dahilinde bu bildirinin temel amacı; yaşamın farklı alanlarında işitme kayıplı bireylerin karşılaştıkları dijital eşitsizlikleri içeren ulusal ve uluslararası alanyazındaki

araştırma bulgularını, van Dijk'ın (2005) Üç Düzeyli Dijital Bölünme Modeli çerçevesinde bütüncül bir yaklaşımla betimlemektir. Bu araştırmada; birinci düzey (fiziksel ve teknolojik erişim), ikinci düzey (dijital okuryazarlık ve kullanım becerileri) ve üçüncü düzey (dijital kullanımdan elde edilen toplumsal ve bireysel fayda) eşitsizliklerin işitme kayıplı bireylerin toplumsal hayata tam ve bağımsız katılımını etkileme biçimleri açıklanması planlanmaktadır. Birinci düzeyde BİT'e fiziki, maddi ve alt yapı olanakları odağında erişim engelleri ele alınırken; ikinci düzeyde görsel-işitsel içeriklere sınırlı erişim nedeniyle dijital okuryazarlık becerilerinin gelişim seyri tartışılacaktır. Üçüncü düzeyde ise dijital platformların erişilebilirliği bulgularına dayalı olarak finans/bankacılık işlemlerinde bağımsızlık, sağlık hizmetlerinde mahremiyet ihlalleri ve sosyo-ekonomik hak kayıpları detaylandırılacaktır. Yapılacak bu betimleme ve analizler doğrultusunda, her bir düzeydeki sorunları en aza indirmeye yönelik erişilebilirliği bir hak olarak gören ve dijital eşitsizliği azaltan politika önerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İşitme Kaybı, Dijital Eşitsizlik, Dijital Bölünme, Kapsayıcı Toplum, Dijital Erişilebilirlik*

Bilgisayar Destekli Sesbilgisel Farkındalık Müdahalesinin Risk Grubundaki Okul Öncesi Çocukların Sesbilgisel Farkındalık Becerilerine Etkisi

Fethi Emre Okşak

Özel Eğitim Öğretmenliği, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

E-posta: fethiemreoksak@gmail.com

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi dönemde sesbilgisel farkındalık becerileri açısından risk grubunda bulunan çocuklar için geliştirilen bilgisayar destekli Sesbilgisel Farkındalık Müdahale Programı'nın (SESBİF) etkililiğini incelemektir. Araştırmada, erken okuryazarlık becerilerinin temel bileşenlerinden biri olan sesbilgisel farkındalığın, yapılandırılmış ve oyuna dayalı dijital etkinlikler aracılığıyla desteklenmesinin çocukların performansları üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca elde edilen bulgular doğrultusunda, risk grubundaki çocuklara yönelik erken müdahale uygulamalarında bilgisayar destekli öğretim programlarının kullanılabilirliğinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Yöntem

Araştırma, ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılarak yürütülmüştür. Çalışma grubunu, Ankara'nın Mamak ilçesinde okul öncesi eğitime devam eden 60–72 aylık, sesbilgisel farkındalık becerileri açısından risk grubunda bulunan 40 çocuk oluşturmuştur. Katılımcılar, Erken Okuryazarlık Testi'nin (EROT) sesbilgisel farkındalık boyutundan elde ettikleri puanlar doğrultusunda belirlenmiş ve rastgele atama yoluyla deney (n=20) ve kontrol (n=20) gruplarına ayrılmıştır. Risk grubunun belirlenmesinde, 32 maddelik sesbilgisel farkındalık testinden 16 ham puanın altında alınması ölçüt olarak kullanılmıştır. Deney grubuna SESBİF programı, iki hafta boyunca toplam 10 gün, günlük yaklaşık 20 dakikalık bireysel oturumlar şeklinde uygulanmıştır. Program kapsamında uyak farkındalığı, ilk ve son ses eşleme, cümleyi sözcüklerine ayırma, sözcükleri hecelerine ayırma, heceleri birleştirme ve sözcüklerin ilk ve son seslerini atma becerilerine yönelik görsel ve işitsel etkinliklere yer verilmiştir. Araştırmada veriler EROT'un sesbilgisel farkındalık boyutu aracılığıyla toplanmış; gruplar arası karşılaştırmalarda Mann-Whitney U testi, grup içi karşılaştırmalarda ise Wilcoxon İşaretli Sıralar testi kullanılmıştır.

Bulgular

Müdahale öncesinde deney ve kontrol gruplarının sesbilgisel farkındalık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (U=193.00, p=.85). Müdahale

sonrasında ise deney grubunun son test puanlarının kontrol grubundan anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir (U=0.00, p<.001, |r|=.86). Deney grubunun ön test puan ortancası 9.00 iken son test puan ortancası 26.00'ya yükselmiş ve bu artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Z=-3.93, p<.001, |r|=.88). Deney grubundaki 20 çocuğun tamamının son test puanlarında artış gözlenmiştir. Kontrol grubunda ise ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Z=-1.86, p=.06). Elde edilen bulgular, SESBİF programının sesbilgisel farkındalık becerilerinin geliştirilmesinde büyük düzeyde etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçları, bilgisayar destekli ve oyuna dayalı etkinliklerle yapılandırılmış SESBİF programının, sesbilgisel farkındalık becerileri açısından risk grubunda bulunan okul öncesi çocukların performanslarını geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular, erken dönemde belirlenen sesbilgisel farkındalık güçlüklerinin sistematik, bireyselleştirilmiş ve teknoloji destekli müdahalelerle ele alınmasının önemine işaret etmektedir. Bu doğrultuda SESBİF, özel eğitim alanındaki erken müdahale uygulamalarında, okuma güçlüğü açısından risk taşıyan çocukların erken okuryazarlık becerilerinin desteklenmesine yönelik kullanılabilecek bir öğretim seçeneği olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, programın farklı katılımcı gruplarında uygulanması ve kazanımların uzun dönemli kalıcılığının incelenmesi, etkililiğine ilişkin kanıtların genişletilmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Bilgisayar destekli öğretim, erken okuryazarlık, okul öncesi eğitim, risk grubu, sesbilgisel farkındalık*

Öğretmenler İçin Yapay Zekâ Entegrasyonu Ölçeği Geliştirilmesi

İbrahim Can Şahan[1,*] & Emre Laçin[2]

[1]*Department of Special Education, Hatay Mustafa Kemal University*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* icansahan@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin yapay zekâ entegrasyonuna yönelik farkındalık ve kullanım düzeylerini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Günümüzde yapay zekâ teknolojilerinin eğitim ortamlarında giderek daha görünür hâle gelmesi, öğretmenlerin bu teknolojilere yönelik bilgi, farkındalık, tutum ve kullanım becerilerinin belirlenmesini önemli kılmaktadır. Özellikle özel eğitim alanında bireyselleştirilmiş öğretim, öğretimsel uyarlama, değerlendirme süreçleri ve sınıf içi destek mekanizmaları açısından yapay zekâ araçlarının önemli fırsatlar sunduğu düşünülmektedir. Ancak bu araçların etkili, etik ve pedagojik açıdan uygun biçimde kullanılabilmesi, öğretmenlerin yapay zekâ entegrasyonuna ilişkin yeterlik düzeylerinin sistematik olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu gereklilikten hareketle yürütülen araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden metodolojik araştırma deseni kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Ölçek geliştirme sürecinde öncelikle ilgili alanyazın ayrıntılı biçimde incelenmiş; yapay zekâ entegrasyonu, öğretmen yeterlikleri, özel eğitimde teknoloji kullanımı, dijital etik, öğretimsel uyarlama ve mesleki gelişim temaları temel alınarak 30 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Hazırlanan madde havuzu, alan uzmanlarının görüşüne sunulmuş ve uzman değerlendirmeleri doğrultusunda maddelerin kapsam geçerliliği incelenmiştir. Bu süreçte maddelerin açıklığı, anlaşılırlığı, ölçülmek istenen yapıyı temsil etme düzeyi ve özel eğitim bağlamına uygunluğu dikkate alınmıştır. Uzman görüşleri sonrasında gerekli düzenlemeler yapılmış ve ölçek formu uygulamaya hazır hâle getirilmiştir.

Araştırmanın örneklemini iki bağımsız çalışma grubu oluşturmaktadır. Açımlayıcı Faktör Analizi aşamasında 150 özel eğitim öğretmeninden, Doğrulayıcı Faktör Analizi aşamasında ise 120 özel eğitim öğretmeninden veri toplanmıştır. AFA sonucunda ölçeğin üç faktörlü bir yapı gösterdiği belirlenmiş ve bu yapının toplam varyansın %56.4'ünü açıkladığı görülmüştür. Maddelere ait faktör yüklerinin .45 ile .85 arasında değişmesi, ölçek maddelerinin ilgili faktörleri yeterli düzeyde temsil ettiğini göstermektedir. Analizler sonucunda ölçeğin nihai formu 20 madde olarak belirlenmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliliğini sınamak amacıyla gerçekleştirilen birinci düzey DFA sonuçları, modelin kabul edilebilir ve iyi düzeyde uyum değerlerine sahip olduğunu göstermiştir. Elde edilen uyum indeksleri $\chi^2/df = 1.73$, CFI = .94, TLI = .93, RMSEA = .079 ve SRMR = .079 olarak

hesaplanmıştır. İkinci düzey DFA sonuçları ise üç alt boyutlu yapının "Yapay Zekâ Entegrasyonu" adlı üst yapıyı anlamlı biçimde temsil ettiğini ortaya koymuştur. Ölçek; "Öğretimsel Adaptasyon ve Sınıf İçi YZ Kullanımı", "Dijital Etik ve Sorumlu YZ Kullanımı" ve "Mesleki Gelişim ve Sistemsel Beklentiler" olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır.

Güvenirlik analizleri sonucunda ölçeğin tamamına ilişkin Cronbach's Alpha katsayısı .91 olarak hesaplanmış; alt boyutlara ilişkin güvenirlik katsayılarının da kabul edilebilir düzeyin üzerinde olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, ölçeğin hem bütünsel yapısının hem de alt boyutlarının iç tutarlılık açısından güvenilir olduğunu göstermektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda "Öğretmenler İçin Yapay Zekâ Entegrasyonu Ölçeği"nin özel eğitim öğretmenlerinin yapay zekâ entegrasyonuna yönelik farkındalık ve kullanım düzeylerini belirlemede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yapay Zeka, Özel Eğitim, Entegrasyon, Öğretmen*

Üstün Yetenekliler Eğitiminde Yapay Zekâ Araştırmaları: Web of Science Tabanlı Bibliyometrik Bir Analiz

Ramazan Durukan

İlköğretim Matematik Öğretmenliği, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

E-posta: ramazandurukan2006@gmail.com

ÖZET

Yapay zekâ (YZ), son yıllarda eğitim süreçlerinin farklı alanlarında kullanımı giderek yaygınlaşan bir teknoloji haline gelmiştir. Öğretme ve öğrenme, ölçme ve değerlendirme, bireyselleştirilmiş öğrenme ve öğrenci desteği gibi farklı alanlarda YZ temelli uygulamalardan yararlanılmaktadır. Özellikle üretken yapay zeka uygulamalarının eğitim ortamlarında yaygınlaşması, YZ'nin eğitim amaçlı kullanımına ilişkin akademik ilgiyi artırmıştır. Bununla birlikte, YZ'nin bu yaygınlaşması; etik kullanım, veri güvenliği ve gizliliği, akademik dürüstlük ve öğrencilerin öğrenme özerkliği gibi farklı tartışmaları gündeme getirmiştir. Bu tartışmalar ve YZ'nin sunduğu farklılaştırma olanakları, farklı bilişsel özelliklere ve öğrenme gereksinimlerine sahip öğrenciler açısından YZ kullanımının ayrıca ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Üstün yetenekli öğrenciler; hızlı öğrenme kapasiteleri, üst düzey düşünme becerileri ve yaratıcılıklarıyla öne çıkan, eğitim süreçlerinde farklılaştırmaya ihtiyaç duyabilen bir öğrenci grubudur. Bu özellikleri doğrultusunda YZ temelli uygulamalar üstün yetenekli öğrencilerin öğrenme deneyimlerinin zenginleştirilmesi ve kişiselleştirilmesi açısından önemli fırsatlar sunabilir. Dolayısıyla üstün yetenekli öğrencilerin farklı bilişsel özellikleri ve öğrenme gereksinimleri doğrultusunda YZ teknolojilerinin eğitim süreçlerindeki kullanımının incelenmesi önem taşımaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı; Web of Science (WoS) Core Collection veri tabanında üstün yetenekliler eğitiminde yapay zekâ konusunda yayımlanan bilimsel çalışmaları bibliyometrik yöntemlerle analiz ederek alanın bilimsel üretim özelliklerini, gelişim eğilimlerini ve öne çıkan tematik yönelimlerini ortaya koymaktır.

Araştırma bibliyometrik araştırma yaklaşımı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aşamasında Wos Core Collection veri tabanı konu (Topic) alanı kullanılmış ve üstün yetenekliler eğitimi ile yapay zekâ kavramlarının farklı terminolojik kullanımlarından oluşan arama sorgularından yararlanılmıştır. Araştırmaya dahil edilecek yayınların seçilmesinde belge türü, yayın dili, araştırma konusu ile uyumluluk ve bibliyografik bilgilerin yeterliliği temel ölçütler olarak dikkate alınmıştır. Buna göre yapay zekâ ve üstün yetenek konularına ayrı ayrı odaklanan çalışmalar, İngilizce dışında yayımlanan ve bibliyografik bilgileri yetersiz olan çalışmalar dışlanmıştır. Alanın bilimsel üretim özelliklerini belirlemek amacıyla performans analizi ve bilim haritalama tekniklerinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda ortak

yazarlık (co-authorship), ortak atıf (co-citation), ülke bazlı atıf (citation) ve anahtar kelime eş-oluşum (co-occurrence) analizleri yapılmıştır. Bibliyografik verilerin düzenlenmesi, temizlenmesi ve ağların görselleştirilmesi aşamasında VOSviewer (version 1.6.21) yazılımı kullanılmıştır.

Analiz edilen 47 yayının 2011-2026 yılları arasında yayımlandığı görülmektedir. Yayın üretiminde 2024 yılında 1 olan yayın sayısının 2025 yılında 22'ye yükselmesiyle belirgin bir sıçrama gözlenmiş, 2026 yılının ilk sekiz ayında ise 11 yayına ulaşılmıştır. Bu artış, ChatGPT ve Google Gemini gibi üretken yapay zekâ uygulamalarının eğitim alanında yaygınlaşmaya başladığı dönemle örtüşmektedir. Yayınların özellikle Journal of Advanced Academics, Gifted Child Quarterly, Education Sciences ve Frontiers in Education dergilerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ülke dağılımı incelendiğinde ABD ve Türkiye'nin araştırma üretiminde ön planda olduğu görülmektedir. Türkiye'deki çalışmalar Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) bağlamında ele alınmaktadır. VOSviewer yazılımında yapılan analizler, alandaki bilimsel iş birliği ve tematik yapının iki belirgin eksen etrafında şekillendiğini göstermektedir. İlk eksen, Selçuk Acar ve Denis Dumas'ın çalışmaları etrafında şekillenen yapay zeka ve yaratıcılık ilişkisine odaklanmaktadır. İkinci eksen ise Michelle Ronksley-Pavia ve Katie D. Lewis'in çalışmalarında öne çıkan kişiselleştirilmiş öğrenme ve iki kere farklı (2e) öğrenciler konularıyla ilişkilidir. Anahtar kelimelerin eş-oluşum analizi araştırma konularının zaman içeresinde değiştiğini göstermektedir. İlk dönemlerde makine öğrenmesi ve üstün yetenekli bireylerin belirlenmesi ön plandayken 2025-2026 döneminde üretken yapay zeka, GenAI, yapay zekâ okuryazarlığı, BİLSEM ve kavram yanılgıları gibi güncel temaların öne çıktığı görülmüştür. Ortak atıf analizi alanın kuramsal yapısının dört tema etrafında şekillendiğini göstermektedir. Bu temalar; psikometri ve yaratıcılık, üstün yetenekliler ve özel eğitim, veri madenciliği ile yapay zeka tasarım modelleri ve sistemik yaklaşımlardır. Veri toplama ve analiz süreci devam ettiğinden mevcut sonuçlar çalışmanın bu aşamasına ilişkin ön bulgular olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yapay zekâ; üstün yetenekliler eğitimi, üstün yetenekli öğrenciler, üretken yapay zekâ, yapay zekâ okuryazarlığı, bibliyometrik analiz*

Özel Eğitimde Üretici Yapay Zeka Kullanımına Yönelik Araştırmaların Sistematik İncelenmesi

Suzan Alkan Işık[1,*] & Muhammed Dağlı[2]

[1]*Sınıf Öğretmenliği, Amasya Üniversitesi*
[2]*Eğitim Bilimleri Bölümü, Amasya Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* suzanalkanisik@gmail.com

ÖZET

Son yıllarda üretici yapay zeka teknolojileri eğitim alanında hızlı bir yaygınlaşma göstermektedir. Bu teknolojilerin özel eğitimde kullanımına yönelik araştırmaların sayısında da belirgin bir artış yaşanmıştır. Üretici yapay zeka uygulamaları; bireyselleştirilmiş öğretim materyallerinin hazırlanması, erişilebilir öğrenme ortamlarının oluşturulması, öğretmenlere içerik geliştirme desteği sunulması ve özel gereksinimli bireylerin öğrenme süreçlerinin desteklenmesi gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Bu araştırmanın amacı, özel eğitimde üretici yapay zeka kullanımına yönelik gerçekleştirilen bilimsel araştırmaları sistematik olarak incelemek, çalışmaların genel eğilimlerini, yöntemsel özelliklerini ve ulaştıkları sonuçları bütüncül bir perspektifle ortaya koymaktır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen ölçütler doğrultusunda ulusal ve uluslararası veri tabanlarında yayımlanan toplam 26 bilimsel makale incelenmiştir. Makalelerin değerlendirilmesinde araştırmacı tarafından geliştirilen sistematik sınıflandırma formundan yararlanılmıştır. Elde edilen veriler frekans ve yüzde analizleri kullanılarak tablolar halinde sunulmuş ve betimsel olarak yorumlanmıştır. Bu yaklaşım, alan yazınındaki mevcut eğilimlerin sistematik biçimde haritalandırılmasına olanak sağlamıştır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen ölçütler doğrultusunda ulusal ve uluslararası veri tabanlarında yayımlanan toplam 26 bilimsel makale incelenmiştir. Makalelerin değerlendirilmesinde araştırmacı tarafından geliştirilen sistematik sınıflandırma formundan yararlanılmıştır. Elde edilen veriler frekans ve yüzde analizleri kullanılarak tablolar halinde sunulmuş ve betimsel olarak yorumlanmıştır. Bu yaklaşım, alan yazınındaki mevcut eğilimlerin sistematik biçimde haritalandırılmasına olanak sağlamıştır.

Araştırma bulguları, incelenen çalışmaların tamamının 2024, 2025 ve 2026 yıllarında yayımlandığını göstermektedir. Bu durum, üretici yapay zeka araçlarının özel eğitim bağlamında oldukça yeni bir araştırma gündemi oluşturduğuna işaret etmektedir. Çalışmaların büyük bölümünün Amerika Birleşik Devletleri kaynaklı olduğu, en fazla yayının Education and Information Technologies dergisinde yayımlandığı belirlenmiştir.

Araştırmalarda en sık kullanılan yöntemin nitel araştırma olduğu, bunu nicel ve karma yöntemlerin izlediği tespit edilmiştir. Katılımcı grubu bakımından üniversite öğrencileri ile daha önce yayımlanmış çalışmaların örneklem olarak öne çıktığı görülmüştür. Veri analizinde ise betimsel istatistik, tematik analiz ve içerik analizinin en yaygın kullanılan analiz teknikleri olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, ileri düzey istatistiksel tekniklerin sınırlı sayıda çalışmada kullanıldığı da dikkat çekmektedir.

Araştırma sonuçları, özel eğitimde üretici yapay zeka kullanımına yönelik çalışmaların henüz gelişmekte olan bir araştırma alanını oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmaların son üç yıl içerisinde yoğunlaşması, alanın henüz embriyonik bir evrede olduğunu göstermektedir. Ayrıca çalışmaların önemli bir bölümünün belirli dergilerde yayımlanmış olması, konuya ilişkin literatürün çeşitlenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda farklı özel gereksinim gruplarının, farklı eğitim kademelerinin ve daha geniş örneklemlerin ele alınması alan yazının zenginleşmesine katkı sağlayacaktır. Karma yöntem desenlerinin ve boylamsal çalışmaların artırılması, özel eğitimde yapay zeka uygulamalarının uzun vadeli etkilerinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda, gelecekte yürütülecek araştırmaların daha kapsamlı veri kaynaklarına dayanması, örneklem çeşitliliğine önem vermesi ve etik konulara duyarlı bir yaklaşım benimsemesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Doküman analizi, eğitim teknolojileri, kapsayıcı eğitim, özel eğitim, sistematik inceleme, üretici yapay zeka*

Üretken Yapay Zekânın Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilere Matematik Becerisi Kazandırmada "Ana Öğretmen" Olarak Etkililiği

Murat Aslan[1] & Oğuzhan Hazır[2,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Department of Special Education Teaching, Atatürk University*

* *Sorumlu yazar:* oguzhanhazir@gmail.com

ÖZET

Giriş ve Amaç

Üretken yapay zekâ (ÜYZ) alanındaki son gelişmeler, yapay zekânın (YZ) eğitim ekosisteminde artık isteğe bağlı değil, vazgeçilmez bir destek teknolojisi hâline geldiğini göstermektedir (Mishra, Warr ve Islam, 2023). Öğretmenler bugün ders planlamadan materyal geliştirmeye, süreç yönetiminden değerlendirmeye kadar birçok aşamada YZ'yi bir asistan olarak kullanmaktadır (Goldman ve ark., 2024). ChatGPT ve Gemini gibi büyük dil modelleri, çoklu duyuya hitap eden karmaşık ve çok kipli etkileşimler kurabilecek gelişmiş bir yapı sunmaktadır (Holman ve ark., 2024). Özel eğitim alanyazını bu fırsatları genellikle destek teknolojisi çerçevesinde ele almakta (Rakap, 2024; Rice ve Dunn, 2023), ancak YZ'nin "ana öğretmen" rolünü üstlendiği bir modele rastlanmamaktadır. Bazı çalışmalar mevcut sohbet botlarının insanın sahip olduğu duygusal derinlik ve pedagojik yeterlilikten uzak olduğunu vurgularken (Tack ve Piech, 2022), eleştirel yaklaşımlar YZ'nin bireyleri gerçek anlamda güçlendirmekten çok, bakım veren ya da öğretmenlerin yükünü hafifleten bir araç olarak konumlandırıldığını ileri sürmektedir (Rice ve Dunn, 2023).>

Bu araştırmanın amacı, Gemini 3 Pro'nun yalnızca bir destek aracı değil, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin matematik becerisi kazanmasında birincil öğretim aracı olarak etkililiğini incelemektir. Araştırma, doğrudan öğretimin sistematik yapısını (model olma, rehberli uygulama, anında dönüt) YZ'ye entegre ederek dijital bir öğretmenin bireysel öğretim kapasitesini sınamayı amaçlamaktadır (Cannella-Malone ve ark., 2021). Bu bağlamda şu soruya yanıt aranmıştır: "Gemini 3 Pro, doğrudan öğretim yoluyla zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin tek basamaklı toplama becerisi kazanmasını sağlamada ne ölçüde etkilidir?"

Yöntem

Araştırmada tek denekli araştırma yöntemlerinden biri olan denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır (Ledford ve Gast, 2018). Çalışma grubunu, Türkiye'de bir devlet ilkokulunda kaynaştırma yoluyla eğitim gören, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan üç öğrenci oluşturmuştur (E: 9 yaşında, 3. sınıf; K: 8 yaşında, 3. sınıf; K: 6 yaşında, 1. sınıf). Katılımcı seçiminde 1-10 sayılarını tanıma, ileri ritmik sayma ve yönerge izleme ön

koşulları esas alınmıştır. Öğretim oturumları, uyarandan arındırılmış bir destek eğitim odasında 15 dakikalık oturumlar şeklinde gerçekleştirilmiştir. Teknik altyapıyı, Gemini Live Kamera özelliğiyle çalışma kâğıdını görebilecek şekilde tutucuya sabitlenmiş bir Samsung Galaxy S23 akıllı telefon oluşturmuştur. Öğretimde büyük punto toplama kartları ve yeşil pullar kullanılmıştır. YZ'nin bir özel eğitim öğretmeni gibi hatasız (halüsinasyonsuz) çalışabilmesi için doğrudan öğretim basamaklarına uygun özel istemler tasarlanmıştır. Süreç; başlama düzeyi, YZ destekli doğrudan öğretim (model olma, rehberli/bağımsız uygulama), değerlendirme, izleme ve genelleme aşamalarından oluşmuştur. Model olma aşamasında araştırmacı YZ'nin "fiziksel yardımcısı" rolünü üstlenmiş, rehberli uygulamada öğrenci ile YZ doğrudan etkileşime girmiştir. Doğru tepkiler YZ tarafından pekiştirilmiş, hatalar ise anında düzeltilmiştir. Veriler, koşul içi ve koşullar arası değişime dayalı grafiksel analizle değerlendirilmiştir.

Bulgular

YZ destekli dijital öğretmen zihinsel yetersizliği olan öğrencilerde beceri kazanımını desteklemede oldukça etkili bulunmuştur. Katılımcı 1, beş başlama düzeyi oturumunda istikrarlı biçimde %0 performans sergilemiş; müdahale sonrası ilk iki oturumda %80'e, üçüncü oturumda %90'a yükselmiş ve son üç oturumda %100 ölçütünde kararlı hâle gelmiştir. Katılımcı 2, başlama düzeyinde hiç doğru tepki vermemiş; ilköğretim oturumunda değişim gözlenmezken, ikinci oturumda doğruluk %60'a çıkmış ve üçüncü oturumdan itibaren %100'e istikrar kazanmıştır. Katılımcı 3 ise %0 başlama düzeyinden ilk iki oturumda sırasıyla %30 ve %70'e yükselmiş, ardından üç ardışık oturumda %100 kararlı performansa ulaşmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Bulgular, doğrudan öğretim ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kalan Gemini 3 Pro'nun, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilere temel matematik becerisi kazandırmada etkili olabileceğini göstermektedir. Bu çalışma, YZ'nin rolünü destek aracından özel eğitimde birincil öğretim faili konumuna taşıyarak "pedagojik paradigma değişimi" tartışmasına yeni bir boyut kazandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *üretken yapay zekâ, zihinsel yetersizlik, doğrudan öğretim, matematik becerileri, tek denekli araştırma*

K A Y N A K Ç A

Cannella-Malone, H. I., Dueker, S. A., Barczak, M. A., & Brock, M. E. (2021). Teaching academic skills to students with significant intellectual disabilities: A systematic review of the single-case design literature. Journal of Intellectual Disabilities, 25(3), 387-404. https://doi.org/10.1177/1744629519895387

Ledford, J.R., & Gast, D.L. (Eds.). (2018). Single Case Research Methodology: Applications in Special Education and Behavioral Sciences (3rd ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315150666

Goldman, S. R., Taylor, J., Carreon, A., & Smith, S. J. (2024). Using AI to support special education teacher workload. Journal of Special Education Technology, 39(3), 434-447. https://doi.org/10.1177/01626434241257240

Holman, K., Marino, M. T., Vasquez, T., Taub, M., Hunt, J. H., & Tazi, Y. (2024). Navigating AI-powered personalized learning in special education: A guide for preservice teacher faculty. Journal of Special Education Preparation, 4(2), 90-95. https://doi.org/10.33043/5b2xqcb3

Mishra, P., Warr, M., & Islam, R. (2023). TPACK in the age of ChatGPT and generative AI. Journal of Digital Learning in Teacher Education, 39(4), 235-251. https://doi.org/10.1080/21532974.2023.2247480

Rakap, S. (2024). Navigating the role of artificial intelligence in special education: Advantages, disadvantages, and ethical considerations. PRACTICE: Contemporary Issues in Practitioner Education, 6(2-3), 99-104. https://doi.org/10.1080/25783858.2024.2411948

Rice, M. F., & Dunn, S. (2023). The use of artificial intelligence with students with identified disabilities: A systematic review with critique. Computers in the Schools, 40(4), 370-390. https://doi.org/10.1080/07380569.2023.2244935

Tack, A., & Piech, C. (2022). The AI teacher test: Measuring the pedagogical ability of Blender and GPT-3 in educational dialogues. arXiv. https://doi.org/10.48550/arXiv.2205.07540

BİLDİRİ 218

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Öğretim Süreçlerinde Yapay Zeka Kullanım Deneyimlerinin Belirlenmesi ve Eğitsel Sonuçları

Hatice Karaca[1,*], Selma Şahin Karakaya[2], Yahya Çıkılı[2] & Derya Çıkılı-Soylu[3]

[1]*Özel Eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Maltepe Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* hkaraca70@gmail.com

ÖZET

Yapay zeka (YZ), insanın akıl yürütme, problem çözme ve karar verme gibi bilişsel süreçlerini taklit eden teknolojik sistemler olarak tanımlanmaktadır . Günümüzde verimliliği artırma ve yaşamı kolaylaştırma potansiyeliyle öne çıkan bu teknolojiler, eğitim alanında da önemli dönüşümlere yol açmaktadır. Yapay zekanın eğitim süreçlerine entegrasyonu; öğretim uygulamalarını geliştirme, iş yükünü azaltma, öğrenme deneyimlerini zenginleştirme ve bireysel ihtiyaçlara uygun kişiselleştirilmiş öğrenme ortamları oluşturma imkanı sunmaktadır (Ateş vd., 2025; Boztepe, 2025; Şen ve Akbay, 2023). Özel eğitimde öğretim süreçlerinin kurgulanmasında ilk ve en belirleyici adım öğrencinin performansını, ilgilerini ve ihtiyaçlarını belirlemektir. Böylece akademik gelişim süreçleri daha nitelikli bir boyut kazanırken; öğrencilerin eğitim-öğretim faaliyetlerine aktif katılımları teşvik edilmektedir (Mıhcı ve Gezgin, 2023). Özel eğitimde öğretim materyallerinin ders öncesinde hazırlanması, öğrenci katılımını ve sınıf içi etkileşimi destekleyen önemli bir unsurdur. Özel eğitimde bireyselleştirilmiş materyal hazırlama süreci öğretmenler için ciddi bir zaman ve emek maliyeti ortaya çıkarırken, YZ araçları görsel-işitsel içerik üretimiyle bu süreci hızlandırmakta ve fırsat eşitliğini desteklemektedir (Goldman vd., 2025). Ancak bu potansiyelin hayata geçmesi dijital altyapının ve öğretmen yeterliklerinin güçlendirilmesine bağlıdır (Boztepe, 2025). Tüm bunların ışığında bu araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin öğretim süreçlerindeki YZ kullanım deneyimlerini, karşılaştıkları engelleri ve eğitsel beklentilerini anlamaktır. Karma araştırma yöntemiyle tasarlanan çalışmanın verileri, Google Forms üzerinden uygulanan üç bölümlü bir veri toplama aracıyla elde edilmiştir. Formun ilk bölümünde kişisel bilgiler, ikinci bölümde YZ kullanımına yönelik anket soruları, üçüncü bölümünde ise katılımcı görüşlerinin ayrıntılı olarak alınmasını amaçlayan açık uçlu sorular yer almaktadır. Nicel veriler Microsoft Excel programında düzenlenmiş ve frekans, yüzde ve ortalama gibi betimsel istatistikler kullanılarak analiz edilmiştir. Açık uçlu sorulardan elde edilen nitel veriler ise tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Nicel ve nitel bulgular birlikte yorumlanarak değerlendirme yapılmıştır.

Araştırma bulguları bütüncül olarak değerlendirildiğinde; özel eğitim öğretmenlerinin YZ araçlarını kullanım düzeylerinin mesleki kıdem, yaş ve eğitim alma durumuna göre farklılaştığı görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu (%74,6) daha önce yapay zeka ile ilgili herhangi bir kurs veya eğitim almamıştır. Kıdemi yüksek ve yaşça daha ileri öğretmenlerde kullanım oranı düşerken, genç ve kıdemi az öğretmenlerin YZ araçlarını öğretim süreçlerinde daha yüksek oranlarda kullandıkları belirlenmiştir. Katılımcılar YZ araçlarını en fazla öğrencinin özel gereksinimine uygun materyal/görsel tasarlamada kullanmakta, öykü/hikaye oluşturma, BEP hazırlama ve resmi işleri için bir asistan olarak değerlendirmektedir. Bu doğrultuda katılımcılar en çok ChatGPT, Gemini ve Canva uygulamalarını tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenler YZ kullanımının en temel katkısını iş yükünü hafifletme, zaman tasarrufu ve içerik çeşitliliği olarak ifade ederken; karşılaşılan en büyük güçlükler ise araçların ücretli olması, özel eğitime özgü nitelikli Türkçe veri eksikliği ve teknolojik altyapı yetersizlikleridir. Katılımcılar geleceğin özel eğitiminde YZ'nin gelişim takibi, erken müdahale ve alternatif iletişim sistemleri alanlarında aktif bir rol oynayacağını öngörmekte ve katılımcılar; MEB ve üniversitelerden sınıfların donanımsal olarak desteklenmesini, YZ'nin lisans müfredatlarına eklenerek öğretmen adaylarına sanal vaka simülasyonları, materyal geliştirme ve etik/veri güvenliği odaklı uygulamalı eğitimlerin verilmesini talep etmektedir. Elde edilen bu sonuçlar alan yazındaki güncel araştırmalarla da paralellik göstermektedir (Hocaoğlu, 2026; Kandemir vd., 2025; Kılıç vd., 2025; Linsenmayer, 2025; Naatz ve Ruppar, 2026).

Bu doğrultuda sınıfların donanımsal olarak desteklenmesi, ücretsiz tam sürüm hizmet verecek kaliteli araçların yapılacak anlaşmalar ile öğretmenlerin kullanımına sunulması ve bu konuda eğitimlerin düzenlenmesi, YZ'nin lisans müfredatlarına eklenerek öğretmen adaylarına vaka simülasyonları, materyal geliştirme ve veri güvenliği odaklı pratik eğitimlerin verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *özel eğitim, teknoloji, yapay zeka*

Matematik Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilere Saat ve Kesir Öğretiminde Basamaklandırılmış Öğretim Yönteminin Geleneksel ve Yapay Zeka Destekli Sunumlarının Karşılaştırılması

Nurcan Kaya[1,*], Gönül Akçamete[2] & Mukaddes Sakallı Demirok[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Yakın Doğu Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Yakın Doğu Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* nurcan.kaya2719@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, matematik öğrenme güçlüğü (diskalkuli) olan öğrencilere saat okuma ve kesir öğretiminde kullanılan basamaklandırılmış öğretim yönteminin geleneksel ve yapay zeka destekli sunumlarının etkililik, verimlilik ve sosyal geçerlik açısından karşılaştırılmasıdır. Araştırmada ayrıca öğrencilerin, ebeveynlerin ve öğretmenlerin her iki öğretim uygulamasına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma, tek denekli araştırma modellerinden uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli kullanılarak yürütülmüştür. Çalışmaya matematik öğrenme güçlüğü tanısı almış, yaşları 9 ile 10 arasında değişen altı ilkokul öğrencisi katılmıştır. Araştırmada hedef beceriler olarak analog saatlerde buçuk saatleri okuma/söyleme ve basit kesirleri okuma/söyleme becerileri ele alınmıştır. Öğretim sürecinde basamaklandırılmış öğretim yöntemi iki farklı sunum biçimiyle uygulanmıştır. Geleneksel öğretim sunumunda araştırmacı tarafından hazırlanan somut materyaller ve görsel destekler kullanılırken yapay zeka destekli öğretim sunumunda araştırma kapsamında geliştirilen tablet tabanlı web uygulamasında yer alan yapay zeka destekli sanal öğretmen kullanılmıştır.

Araştırmada etkililik verileri edinim, genelleme ve izleme oturumları yoluyla; verimlilik verileri ise ölçüt karşılanıncaya kadar geçen oturum sayısı, deneme sayısı, hata sayısı ve öğretim süresi temel alınarak toplanmıştır. Ayrıca öğretmenler, ebeveynler ve öğrencilerden elde edilen sosyal geçerlik verileri değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları hem geleneksel hem de yapay zeka destekli sunulan basamaklandırılmış öğretim yönteminin matematik öğrenme güçlüğü olan öğrencilere saat okuma/söyleme ve kesir okuma/söyleme becerilerinin kazandırılmasında etkili olduğunu göstermiştir. Tüm katılımcılar hedeflenen ölçütlere ulaşmış, edindikleri becerileri farklı kişi, araç-gereç ve ortamlara genelleyebilmiş ve öğretim tamamlandıktan sonra gerçekleştirilen izleme oturumlarında performanslarını sürdürebilmiştir. Verimlilik bulguları incelendiğinde, her iki öğretim sunumunun da etkili olmakla birlikte yapay zeka destekli öğretim uygulamasının birçok katılımcıda daha kısa sürede, daha az hata ile ve daha az öğretim oturumunda ölçüte ulaşılmasını sağladığı belirlenmiştir. Sosyal geçerlik bulguları

ise öğrencilerin, ebeveynlerin ve öğretmenlerin her iki öğretim uygulamasına ilişkin olumlu görüşlere sahip olduğunu; özellikle yapay zeka destekli uygulamanın motivasyonu artırması, bireyselleştirilmiş geri bildirim sağlaması ve öğrencilerin derse katılımını desteklemesi nedeniyle tercih edildiğini ortaya koymuştur.

Sonuç olarak araştırma, basamaklandırılmış öğretim yönteminin matematik öğrenme güçlüğü olan öğrencilere işlevsel matematik becerilerinin öğretiminde etkili bir yöntem olduğunu ve yapay zeka destekli öğretim uygulamalarının bu süreci destekleyerek öğretimin verimliliğini artırabileceğini göstermektedir. Araştırma, matematik öğrenme güçlüğü olan öğrencilere saat okuma/söyleme ve kesir okuma/söyleme becerilerinin öğretiminde basamaklandırılmış öğretim yönteminin geleneksel ve yapay zeka destekli sunumlarını karşılaştırmalı olarak inceleyen ilk deneysel çalışmalardan biri olması bakımından alanyazında önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Ayrıca araştırma kapsamında geliştirilen yapay zeka destekli web tabanlı öğretim uygulaması, özel eğitim alanında bireyselleştirilmiş ve veri temelli öğretim uygulamalarının geliştirilmesine yönelik yenilikçi bir örnek sunmaktadır. Elde edilen bulguların özel eğitim, öğrenme güçlüğü, işlevsel matematik becerilerinin öğretimi ve yapay zeka destekli öğretim teknolojileri alanlarında gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalara ve uygulamalara önemli katkılar sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Matematik öğrenme güçlüğü (diskalkuli), saat öğretimi, kesir öğretimi, web uygulaması, basamaklandırılmış öğretim yöntemi*

BİLDİRİ 220

Otizmde Yenilikçi Bir Yaklaşım: PaiCoach Yapay Zekâ Destekli Ebeveyn Koçluğu Uygulaması

Yusuf Akemoğlu

Department of Special Education Teaching, Düzce University

E-posta: yusufakemoglu@gmail.com

ÖZET

Otizmli çocukların sosyal iletişim becerilerinin desteklenmesinde ebeveyn aracılı müdahaleler, kanıta dayalı ve doğal bağlamlarda uygulanabilen önemli yaklaşımlar arasında yer almaktadır. Bu müdahalelerde ebeveynler, çocuklarının günlük rutinleri içerisinde iletişim fırsatları oluşturmakta ve çeşitli doğal öğretim stratejilerini uygulamaktadır. Bununla birlikte, ebeveynlerin müdahale stratejilerini yüksek uygulama güvenirliğiyle kullanabilmeleri için eğitim, performansa dayalı geri bildirim ve sürekli koçluk desteğine gereksinim duyulmaktadır. Geleneksel ebeveyn koçluğu modellerinde uzman desteğinin belirli zamanlarla sınırlı olması ve ebeveyn performansı ile uzman geri bildirimi arasında gecikmeler yaşanabilmesi, sürekli ve erişilebilir koçluk desteğinin sağlanmasını güçleştirebilmektedir. Yapay zekâdaki güncel gelişmeler, ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin analiz edilmesi ve ebeveynlere bireyselleştirilmiş geri bildirim sunulması açısından yeni olanaklar sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı, otizmli çocukların ebeveynlerine yönelik geliştirilen insan-döngüde (human-in-the-loop) yapay zekâ destekli ebeveyn koçluğu sistemi PaiCoach'un, ebeveynlerin doğal iletişim stratejilerini uygulama güvenirliği ve çocukların iletişimsel tepkileri üzerindeki etkilerini incelemektir.

Araştırmaya, yaşları 45-56 ay arasında değişen, sınırlı sözel iletişim becerilerine sahip otizmli dört çocuk ve anneleri olmak üzere dört ebeveyn-çocuk çifti katılmıştır. Araştırmada katılımcılar arası eş zamanlı çoklu başlama düzeyi tek-denekli deneysel deseni kullanılmıştır. Araştırma başlama düzeyi, müdahale ve izleme evrelerinden oluşmuş ve yaklaşık 10-12 hafta sürmüştür. Müdahale kapsamında ebeveynlere ortak kitap okuma sırasında kullanabilecekleri model olma, talep-model ve bekleme süreli öğretim stratejileri öğretilmiştir. Ebeveynler daha sonra çocuklarıyla gerçekleştirdikleri 3-5 dakikalık ortak kitap okuma etkileşimlerini videoya kaydederek sisteme yüklemiştir. PaiCoach; otomatik konuşma tanıma, çok modlu video analizi ve büyük dil modellerinden yararlanarak ebeveynlerin strateji kullanımını, uygulama güvenirliğini ve çocukların iletişimsel tepkilerini analiz etmiş ve zamana dayalı bireyselleştirilmiş geri bildirimler oluşturmuştur. İnsan-döngüde yaklaşımı doğrultusunda, yapay zekâ tarafından oluşturulan analiz ve geri bildirimler ebeveynlere iletilmeden önce eğitimli araştırmacılar tarafından incelenmiş ve gerektiğinde düzeltilmiştir.

Bulgular, PaiCoach destekli koçluğun başlamasının ardından dört ebeveynin tamamında uygulama güvenirliğinde belirgin ve sistematik artışlar olduğunu göstermiştir. Görsel analiz bulguları, başlama düzeyinden müdahale evresine geçişte düzey ve eğilim açısından güçlü değişimler ve sınırlı veri örtüşmesi olduğunu ortaya koymuştur.

PaiCoach tarafından oluşturulan 879 video veri kodlamasının yaklaşık %69'u uzman incelemesinin ardından herhangi bir değişiklik yapılmadan kabul edilirken, %31,4'ünde uzman düzenlemesine gereksinim duyulmuştur. Bu bulgu, yapay zekânın ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin analizinde önemli bir potansiyel taşıdığını, ancak mevcut aşamada insan uzmanlığının sistem içerisinde korunmasının önemini göstermektedir. Ayrıca ebeveynler PaiCoach'un amaç, süreç ve sonuçlarına ilişkin yüksek düzeyde memnuniyet bildirmiş; sistemin ortalama kullanılabilirlik puanı 77,5 olarak belirlenmiştir.

Sonuç olarak bulgular, PaiCoach'un yapay zekâyı ebeveyn aracılı müdahalelerde uzmanların yerini alan bağımsız bir müdahale aracı olarak değil, ebeveyn performansının analizini ve geri bildirim sürecini destekleyen bir koçluk teknolojisi olarak kullanma potansiyelini ortaya koymaktadır. PaiCoach'un ebeveynlerin kanıta dayalı iletişim stratejilerini daha yüksek uygulama güvenirliğiyle kullanmalarını desteklediği ve buna paralel olarak otizmli çocukların iletişimsel tepkilerinde artışlar sağladığı görülmüştür. Bulgular, insan uzmanlığı ile çok modlu yapay zekânın bütünleştirildiği insan-döngüde sistemlerin özel eğitimde daha erişilebilir, sürekli ve bireyselleştirilmiş aile koçluğu modellerinin geliştirilmesinde umut verici bir yaklaşım olabileceğine ilişkin öncül deneysel kanıt sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Yapay zeka, otizm, ebeveyn, aile*

BİLDİRİ 221

Özel Eğitimde Etik İkilemler ve YZ: İnsan ve Makinenin Karar Verme Süreçleri

Ela Özekçi[1,*] & Halil Öztürk[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Ege Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* ela.ozekci1@gmail.com

ÖZET

Bu araştırma, özel eğitim öğretmen adayları ile üretken yapay zekâ (ÜYZ) araçlarının, özel gereksinimli öğrencileri içeren etik ikilem senaryoları karşısında geliştirdikleri etik muhakemeyi karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Çalışmanın temel amacı, öğretmen adayları ile ÜYZ araçlarının aynı etik ikilemler karşısında ortaya koyduğu eylem örüntülerini ve bu eylemleri temellendiren gerekçe örüntülerini belirlemek; iki grubun etik muhakemeleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktır. Bu doğrultuda iki araştırma sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır: Özel eğitim öğretmen adayları ile ÜYZ araçları özel gereksinimli öğrencileri içeren etik ikilem senaryoları karşısında nasıl bir etik muhakeme ortaya koymaktadır? Öğretmen adayları ile ÜYZ araçlarının etik muhakemeleri; etik ikilemi tanımlama, kararlarını gerekçelendirme ve çözüm önerileri geliştirme bakımından hangi yönlerden benzerlik ve farklılık göstermektedir?

Araştırma keşfedici nitel bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Türkiye'nin farklı üniversitelerinde özel eğitim öğretmenliği lisans programlarında öğrenim gören ve öğretmenlik uygulaması dersine devam eden 16 öğretmen adayı, ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik örneklemesi birlikte kullanılarak seçilmiştir. Katılımcıların seçiminde mesleki uygulama deneyimi ölçüt olarak alınmış, farklı üniversitelerden öğrenci dâhil edilerek çeşitlilik sağlanmıştır. Veri toplama aracı olarak özel eğitim bağlamına özgü beş etik ikilem senaryosu geliştirilmiştir. Senaryoların hazırlanmasında öğretmenlik meslek etiği ilkeleri ve özel eğitim alanındaki temel etik tartışmalar dikkate alınmış; aile özerkliği ile kanıta dayalı eğitim hakkı, öğrencinin güvenliğinin korunması ile öğretmen adayı yetki sınırları, eğitimde adalet ile kurumsal ilişkiler, kanıta dayalı uygulama ile mesleki otorite ve mesleki özerklik ile otoriteye uyum olmak üzere beş temel etik alanı kapsayan senaryolar oluşturulmuştur. Taslak senaryolar özel eğitim, öğretmen yetiştirme ve eğitim etiği alanlarından uzman görüşleriyle değerlendirilmiş, içerik uygunluğu, açıklık ve etik gerilim düzeyi açısından gözden geçirilerek nihai beş senaryoya ulaşılmıştır.

Aynı senaryolar ve soru yapısı hem öğretmen adaylarıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerde hem de ÜYZ araçlarına uygulanmıştır. Öğretmen adaylarıyla görüşmeler bireysel olarak, çevrimiçi veya yüz yüze gerçekleştirilmiş, ortalama 47 dakika sürmüş ve ses

kaydı alınarak yazıya aktarılmıştır. ÜYZ araçlarından veri toplamak için ChatGPT, Grok, Meta AI, Gemini ve Claude kullanılmıştır. Her araç ve her senaryo için yeni oturum başlatılmış, araçlardan özel eğitimde öğretmenlik uygulamasına devam eden bir öğretmen adayı rolünü üstlenmeleri istenmiş ve aynı sorular yöneltilmiştir. Araçların ilk yanıtları olduğu gibi kaydedilmiş, yeniden üretim veya düzenleme yapılmamıştır. Toplam veri seti 16 öğretmen adayının beş senaryoya verdiği 80 görüşme anlatısı ile beş ÜYZ aracının 25 yanıtından oluşmakta olup 105 veri birimini kapsamaktadır.

Veriler tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Her veri birimi iki boyutta kodlanmıştır: etik ikilem karşısında önerilen eylem örüntüleri ve bu eylemleri temellendiren gerekçe örüntüleri. Kategoriler her senaryo için ayrı ayrı oluşturulduktan sonra beş senaryo genelinde iki veri seti karşılaştırılmıştır. Ortaya çıkan örüntülerin görünürlüğünü artırmak amacıyla betimsel frekans ve yüzdeler kullanılmıştır.

Bulgular, iki grubun etik muhakemesinde belirgin farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Öğretmen adayları kararlarını sıklıkla kendi konumsal sınırlılıkları, yetkisizlik algısı, kariyer ve mezuniyet kaygısı ile kişisel deneyimleri üzerinden gerekçelendirmiştir. Beş senaryo genelinde adayların yanıtlarının yaklaşık yüzde 38,8'inde rol sınırlılığı ve öz-koruma gerekçesi, yüzde 18,75'inde ise kişisel deneyim anlatısı yer almıştır. Adaylar çoğu zaman benzer müdahale adımlarını (öğretmenle konuşma, danışmana bildirme, gözlem yapma) önermiş olsalar da bu adımları çok farklı gerekçelerle temellendirmişlerdir. Bazı adaylar çocuğun yararını ön planda tutarken, diğerleri kurumsal güç dengesini ve kendi risklerini öne çıkararak daha temkinli bir tutum sergilemiştir.

ÜYZ araçları ise kararlarını tutarlı biçimde çocuğun yararı ve hakları, yasal ve mesleki yükümlülük, bilimsel ve kanıta dayalı yaklaşım ile sistematik gözlem üzerine kurmuştur. ÜYZ yanıtlarının yüzde 88'inde üç veya daha fazla kurumsal düzeye (öğretmen, danışman, idare) başvurma, yüzde 80'inde belgeleme ve kayıt tutma adımı, yüzde 68'inde ise BEP, IEP ve RAM gibi teknik-resmi terimler kullanılmıştır. Adaylarda bu oranlar sırasıyla yüzde 23,75, yüzde 6,2 ve yüzde 0 düzeyinde kalmıştır. Beş senaryo için türetilen 43 gerekçe türünün 30'u yalnızca öğretmen adaylarında görülmüş, ÜYZ araçlarına özgü yeni bir gerekçe türü ortaya çıkmamıştır. Araçlar, adayların da kullandığı gerekçelerin daha dar ve sistematik bir bölümünü işletmiş, konumsal risk, yetkisizlik ve kişisel deneyim gibi unsurları hiç kullanmamıştır.

Sonuç olarak, öğretmen adaylarının etik muhakemesi bağlamsal ve konumsal etkenlerle çeşitlenirken, ÜYZ araçları ilke temelli, prosedürel ve daha homojen bir yaklaşım sergilemiştir. Bu bulgular, özel eğitim öğretmen adaylarının etik farkındalıklarının güçlendirilmesi, öğretmen yetiştirme programlarında etik karar verme becerilerinin geliştirilmesi ve ÜYZ araçlarının karşılaştırmalı bir öğrenme aracı olarak değerlendirilmesi konusunda önemli çıkarımlar sunmaktadır. Araştırma, öğretmen adaylarının kendi konumlarından kaynaklanan sınırlılıkları dikkate alan bir muhakeme geliştirdiğini, ÜYZ araçlarının ise ideal koşullarda ne yapılması gerektiğini daha sistematik biçimde ortaya koyduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Etik ikilem, yapay zekâ, öğretmen adayları, etik muhakeme, özel eğitim*

BİLDİRİ 222

Bir Üretken Yapay Zeka Aracının Farklı İstem Koşullarında Ürettiği Türkçe BEP Amaçlarının Ölçülebilirlik, Bireyselleştirme ve Senaryo Bilgileriyle Tutarlılık Açısından İncelenmesi

Ayça Fulya Karaca

Özel Eğitim Öğretmenliği, Trabzon Üniversitesi

E-posta: ayca_krc@outlook.com

ÖZET

Amaç: Üretken yapay zeka araçları, bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlama sürecinde öğretmenlerin amaç yazımını destekleyebilir. Ancak üretilen amaçların yalnızca dil bilgisi bakımından düzgün olması yeterli değildir. Amaçların gözlenebilir ve ölçülebilir davranışlar içermesi, öğrencinin özelliklerine göre bireyselleştirilmesi ve öğrenci senaryosundaki bilgilerle tutarlı olması gerekir. Bu araştırmanın amacı, bir üretken yapay zeka aracının farklı istem koşullarında ürettiği Türkçe uzun dönemli BEP amaçlarını ölçülebilirlik, bireyselleştirme ve senaryo bilgileriyle tutarlılık açısından karşılaştırmaktır.

Yöntem: Araştırma, ölçüt temelli içerik analizine dayalı keşfedici ve betimsel karşılaştırmalı bir pilot çalışma olarak tasarlanmıştır. İnsan katılımcılardan ve gerçek öğrenci kayıtlarından veri toplanmayacaktır. Başlangıç performansı, eğitsel gereksinim, hedef beceri ve öğretim bağlamını içeren 10 kurmaca öğrenci senaryosu hazırlanmıştır. Her senaryo bir üretken yapay zeka aracına üç koşulda sunulacaktır: basit istem, rol ve görevin tanımlandığı istem ve yapılandırılmış istem. Koşullar arasında senaryo metni, görev ve istenen amaç sayısı sabit tutulacak, yalnızca yönlendirme düzeyi değişecektir. Her üretim bağımsız bir oturumda gerçekleştirilecek, aracın adı ve sürümü, erişim tarihi, istemler ve ham çıktılar değiştirilmeksizin kaydedilecektir. Böylece toplam 30 uzun dönemli BEP amacı elde edilecektir. Amaçlar, MEB BEP rehberi ve ilgili alanyazındaki amaç yazma ölçütleri temelinde hazırlanan 10 maddelik ikili kodlama anahtarıyla değerlendirilecektir. Her madde için operasyonel tanım ve karar örneği kullanılacaktır. Ölçülebilirlik boyutunda gözlenebilir davranış, uygulama koşulu, başarı ölçütü ve süre ya da tekrar bilgisi, bireyselleştirme boyutunda gereksinimle ilişki, hedef düzeyin başlangıç performansıyla uyumu ve öğrenciye özgü destek veya bağlam, senaryo bilgileriyle tutarlılık boyutunda çelişki içermeme, senaryoda bulunmayan bilgi eklememe ve hedef alanda kalma incelenecektir. Her madde için karşılanma sıklığı ve yüzdesi, her boyut için ise karşılanan ölçütlerin oranı istem koşullarına göre raporlanacak, çıkarımsal genelleme yapılmayacaktır. Otuz amacın tamamı ikinci bir kodlayıcı tarafından bağımsız olarak değerlendirilecek, uzlaşma öncesi görüş birliği yüzdesi hesaplanacak ve uyuşmazlıklar görüşülerek karara bağlanacaktır. Araştırma

verisi üretilmeden önce bağlı bulunulan kurumdan çalışmanın etik kapsamına ilişkin yazılı görüş alınacaktır.

Beklenen Bulgular: Yapılandırılmış istem koşulunda oluşturulan amaçların özellikle uygulama koşulu, başarı ölçütü ve süre ya da tekrar bilgisi bakımından daha fazla ölçütü karşılaması beklenmektedir. Rol ve görevin tanımlandığı istemin öğrenciye özgü bağlam ve desteklerin kullanılmasını artırabileceği, basit istemin ise genel ve eksik ölçütlü amaçlar üretmeye daha yatkın olabileceği öngörülmektedir. Bütün koşullarda senaryoda bulunmayan bilgilerin eklenmesi veya hedef düzeyin başlangıç performansıyla zayıf ilişkilendirilmesi gibi hatalar görülebilir.

Sonuç ve Tartışma: Çalışmanın, yapay zeka tarafından oluşturulan BEP amaçlarının öğretmen ve BEP geliştirme birimi tarafından sistematik biçimde değerlendirilmesine ilişkin ön bulgular sağlaması beklenmektedir. Bu çalışmada kullanılan kodlama anahtarı, geçerliği ve kullanılabilirliği ileriki araştırmalarda ayrıca incelenebilecek bir değerlendirme formuna temel oluşturabilir. Bulgular tek bir araç, kurmaca senaryolar ve belirlenen istemlerle sınırlı olacağından gerçek öğrenciler üzerindeki eğitsel etkililiğe ya da tüm üretken yapay zeka araçlarına genellenmeyecektir.

Anahtar Kelimeler: *BEP amacı, bireyselleştirme, ölçülebilirlik, özel eğitim, üretken yapay zeka*

BİLDİRİ 223

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yapay Zekâ Destekli Beceri Öğretimi: Güncel Araştırmaların Derlenmesi

Nilay Eğilmez[1,*] & Esra Orum Çattık[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* nilayegilmez10@gmail.com

ÖZET

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireylerin eğitiminde yapay zekâ destekli teknolojilerin kullanılması, öğretimin bireyselleştirilmesi, öğrenen performansına göre uyarlanması, anında geri bildirim sağlanması ve katılımın arttırılması bakımından yeni olanaklar sunmaktadır. Buna karşın, yapay zekâ destekli uygulamaların doğrudan beceri öğretiminde kullanımına ilişkin araştırmaların sınırlı ve farklı disiplinlere dağılmış olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, 2021 senesinden Haziran 2026'ya dek yayımlanan ve OSB olan bireylere beceri öğretiminde yapay zekâ destekli müdahalelerin kullanımını konu alan araştırmaların temel özelliklerini ve bildirdikleri sonuçları bütüncül biçimde değerlendirmektir.

Çalışma, yapılandırılmış bir alanyazın taramasına dayalı betimsel bir derleme olarak yürütülmüştür. Yapay zekâ destekli müdahale; öğrenen verilerini işleyerek uyarlanabilir, otomatik veya bireyselleştirilmiş öğretimsel içerik, ipucu ya da geri bildirim üreten teknolojilerin beceri öğretiminde doğrudan kullanıldığı uygulamalar olarak tanımlanmıştır. Taramalarda otizm, yapay zekâ ve beceri öğretimiyle ilgili Türkçe ve İngilizce anahtar sözcükler farklı Boolean birleşimleriyle kullanılmıştır. Scopus, Web of Science, ERIC, PubMed, TR Dizin, DergiPark ve YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde gerçekleştirilen taramalar Google Scholar ile desteklenmiştir. ResearchGate yalnızca belirlenen yayınların tam metinlerine erişmek için yardımcı bir akademik paylaşım platformu olarak kullanılmıştır. Ayrıca belirlenen araştırmaların kaynakçaları ve bu araştırmalara atıf yapan yayınlar incelenmiştir. Türkçe veya İngilizce yayımlanan, OSB olan katılımcıları kapsayan, yapay zekâ temelli bir teknolojiyi doğrudan beceri öğretiminde kullanan ve ampirik sonuçlar sunan araştırmalar derlemeye dâhil edilmiştir. Derlemeler, kuramsal çalışmalar, araştırma protokolleri, yalnızca sistem tasarımını veya kullanılabilirliği inceleyen çalışmalar, tanılama amaçlı uygulamalar ve yapay zekâ işlevi içermeyen teknoloji destekli müdahaleler dışlanmıştır. Çalışmalar yayın yılı, ülke, katılımcı, teknoloji, hedef beceri, araştırma deseni ve bildirilen sonuçlar bakımından betimsel olarak çözümlenmiştir.

Dâhil edilme ölçütlerini karşılayan toplam 15 araştırmanın biri 2021, üçü 2022, üçü 2023, dördü 2025 ve dördü 2026 yılında yayımlanmış; 2024 yılında uygun bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Araştırmalar Türkiye, İtalya, Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Yunanistan,

Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Irak'ta yürütülmüştür. Müdahalelerde insansı ve sosyal yardımcı robotlar, sesli sanal asistanlar, uyarlanabilir uygulamalar ve üretken yapay zekâ araçları kullanılmıştır. Hedeflenen becerilerin sosyal ve duygusal beceriler, iletişim, ortak dikkat, sembolik oyun, problem çözme, el yıkama, yüz ifadelerini tanıma ve taklit etme, fiziksel etkinlik, akademik performans ve sözcük edinimi alanlarında çeşitlendiği belirlenmiştir. Araştırmalarda tek denekli deneysel, randomize kontrollü, yarı deneysel, karma, tekrarlı ölçüm ve tasarım tabanlı desenlerden yararlanılmıştır. Çalışmaların tamamında hedef beceriler veya öğrenme motivasyonu açısından olumlu değişimler bildirilmiştir. Bununla birlikte, desenlerin, katılımcı özelliklerinin, teknolojilerin ve sonuç ölçütlerinin farklılaşması nedeniyle bulguların kesin etkililik kanıtı olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir.

Sonuçlar, yapay zekâ destekli müdahalelerin OSB olan bireylere beceri öğretiminde gelişmekte olan ve umut vadeden bir uygulama alanı oluşturduğuna işaret etmektedir. Yapay zekânın öğretmenlerin ve uzmanların yerini alan bir sistem olarak değil, öğretimi bireyselleştiren ve uygulamacıyı destekleyen tamamlayıcı bir araç olarak kullanılması önemlidir. Gelecek araştırmalarda yöntemsel niteliği yüksek karşılaştırmalı ve tek denekli çalışmaların yürütülmesi; kalıcılık, genelleme, sosyal geçerlik, etik, veri güvenliği ve uygulanabilirlik boyutlarının birlikte değerlendirilmesi önerilmektedir. Özellikle Türkiye'de gerçekleştirilecek disiplinler arası araştırmaların artırılması, alanın kanıt temelinin güçlendirilmesine ve yapay zekâ destekli uygulamaların özel eğitim ortamlarına güvenli ve işlevsel biçimde aktarılmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Otizm spektrum bozukluğu, yapay zekâ, beceri öğretimi, teknoloji destekli müdahale, betimsel derleme*

Sağır Ebeveynlerin Otizmli Okul Öncesi Çocuklarına El Yıkama Becerisinin Öğretiminde Yapay Zekâ ile Üretilen Kişiselleştirilmiş Video Modellemenin Etkililiği

Zehra Çelik[1,*], Yusuf Alpdoğan[2] & Metin Taytaş[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Bölümü, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* zhrcelik65@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, yapay zekâ ile üretilen kişiselleştirilmiş video modellemenin, sağır ebeveynlerin otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanılı okul öncesi çocuklarına el yıkama becerisinin öğretimindeki etkililiğini incelemektir. Öz bakım becerileri, çocukların günlük yaşamlarını bağımsız bir biçimde sürdürebilmeleri, sağlıklarını koruyabilmeleri ve eğitim ortamlarında gerçekleştirilen günlük rutinlere etkili bir şekilde katılabilmeleri açısından önemli beceri alanlarından biridir. Özellikle okul öncesi dönemde kazanılan el yıkama gibi temel öz bakım becerileri, çocukların bağımsızlık düzeylerinin artırılmasının yanı sıra kişisel hijyenin sağlanması ve günlük yaşam içerisinde uygun sağlık davranışlarının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte, OSB tanılı çocuklar, yeni becerilerin edinilmesi, yönergelerin takip edilmesi, sosyal ve görsel uyaranların anlamlandırılması ve becerilerin farklı ortamlara aktarılması süreçlerinde akranlarından farklı öğretim gereksinimlerine sahip olabilmektedir. Bu nedenle, OSB tanılı çocukların öz bakım becerilerinin öğretiminde sistematik, anlaşılır, tekrarlanabilir ve öğrencinin bireysel özelliklerine uyarlanabilen öğretim uygulamalarına gereksinim duyulmaktadır.

Video modelleme, bireyin hedef beceriyi gerçekleştiren bir modeli video aracılığıyla gözlemlemesine ve gözlemlediği davranışı taklit ederek gerçekleştirmesine dayanan, özellikle görsel öğrenme özelliklerinden yararlanan bir öğretim yaklaşımıdır. Video modellemenin, becerinin basamaklarının açık ve sıralı biçimde sunulmasına olanak sağlaması, gerektiğinde tekrar tekrar izlenebilmesi ve öğretim sürecinde standart bir model oluşturması önemli avantajlar sunmaktadır. Son yıllarda yapay zekâ teknolojilerindeki gelişmeler, eğitim materyallerinin bireysel özelliklere göre hazırlanmasını ve öğrencilerin gereksinimlerine uygun kişiselleştirilmiş içeriklerin daha kolay oluşturulmasını mümkün hâle getirmiştir. Bu doğrultuda yapay zekâ ile hazırlanan kişiselleştirilmiş video modellerin, öğrencinin dikkatini hedef beceri üzerinde yoğunlaştırması ve öğretim materyalinin bireysel özelliklere göre düzenlenmesine olanak sağlaması bakımından özel eğitim alanında kullanılabilecek yenilikçi bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada, tek denekli araştırma yöntemlerinden katılımcılar arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya özel eğitim okul öncesi eğitimine devam eden, beş yaşında, OSB tanılı ve sağır ebeveynlerin çocukları olan üç erkek öğrenci katılmıştır. El yıkama becerisi sekiz basamaklı görev analizi doğrultusunda değerlendirilmiş ve öğrencilerin bağımsız gerçekleştirdikleri basamaklar 0–8 arasında puanlanmıştır. Araştırmacı tarafından yapay zekâ kullanılarak yaklaşık iki dakikalık kişiselleştirilmiş bir video model hazırlanmış ve video her öğretim oturumundan önce birebir öğretim ortamında öğrenciye izletilmiştir. Öğrencilerin video model aracılığıyla hedef becerinin basamaklarını görsel olarak gözlemlemeleri sağlanmış ve videonun ardından öğrencilerden el yıkama becerisini gerçekleştirmeleri beklenmiştir.

Öğretim sonrasında gerçekleştirilen üç izleme oturumunun tamamında üç öğrencinin de becerinin sekiz basamağını bağımsız olarak gerçekleştirerek %100 performans gösterdikleri ve performanslarında herhangi bir düşüş olmadığı ortaya konulmuştur. Ayrıca farklı lavabolarda gerçekleştirilen genelleme oturumlarında K1, K2 ve K3'ün tamamının sekiz basamağın tümünü bağımsız olarak gerçekleştirerek %100 performans düzeyini korudukları görülmüştür. Bu bulgular, öğrencilerin öğretim sürecinde kazandıkları el yıkama becerisini yalnızca öğretimin gerçekleştirildiği koşullarda değil, farklı lavabo ve ortam koşullarında da bağımsız olarak sergileyebildiklerini göstermektedir.

Araştırmanın sonuçları, yapay zekâ ile üretilen kişiselleştirilmiş video modellemenin, sağır ebeveynlerin OSB tanılı okul öncesi çocuklarına çok basamaklı bir öz bakım becerisi olan el yıkamanın öğretiminde etkili ve uygulanabilir bir öğretim yaklaşımı olarak kullanılabileceğine ilişkin veri sunmaktadır. Ayrıca elde edilen bulgular, teknoloji destekli öğretim uygulamalarının özel eğitim ortamlarında öğrencilerin bireysel özellikleri ve öğretim gereksinimleri doğrultusunda yapılandırılmasının önemine işaret etmektedir. Bununla birlikte, çalışmanın sınırlı sayıda katılımcıyla gerçekleştirilmiş olması nedeniyle araştırmanın sonuçlarının farklı katılımcı özellikleri, yaş grupları ve öz bakım becerileriyle yürütülecek araştırmalarla desteklenmesi önerilmektedir. Gelecek araştırmalarda farklı yaş gruplarındaki OSB tanılı çocuklarla, farklı öz bakım ve günlük yaşam becerileri üzerinde yapay zekâ destekli kişiselleştirilmiş video modellemenin etkililiğinin incelenmesi, bu yaklaşımın özel eğitim alanındaki kullanımına ilişkin daha kapsamlı kanıtların elde edilmesine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm spektrum bozukluğu, sağır ebeveynlerin çocukları (CODA), el yıkama becerisi, yapay zekâ, öz bakım becerileri*

BİLDİRİ 225

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Üretken Yapay Zekâ Kullanımı: Sistematik Bir Derleme

Zeynep Çam Alegöz[1,*], Ahmet Yalçın Hocaoğlu[1] & Ersin Ateş[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* zcam@fsm.edu.tr

ÖZET

Üretken yapay zekâ araçlarının eğitim ortamlarında giderek yaygınlaşması, öğretmenlerin mesleki uygulamalarında bu teknolojilerin kullanımına yönelik araştırmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle bireyselleştirilmiş öğretim, öğretimsel planlama ve materyal geliştirme süreçlerinin önemli olduğu özel eğitim alanında üretken yapay zekâ araçlarının öğretmenlere sağlayabileceği destek dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, bu araçların özel eğitim uygulamalarındaki kullanımının sağladığı yararların yanı sıra olası sınırlılıklarının ve risklerinin de bütüncül biçimde ele alınması gerekmektedir. Bu sistematik derlemenin amacı, özel eğitim öğretmenlerinin üretken yapay zekâ kullanımını inceleyen ampirik araştırmaları sentezleyerek kullanım alanlarını, sağladığı yararları, sınırlılık ve riskleri ile mesleki gelişim gereksinimlerini ortaya koymaktır.

Çalışmanın genel yapay zekâ uygulamalarından ziyade üretken yapay zekâ araçlarına odaklanması nedeniyle tarama dönemi 2023–2026 yılları ile sınırlandırılmıştır. Scopus, Web of Science Core Collection ve ERIC veri tabanlarında gerçekleştirilen taramalarda üretken yapay zekâyı temsil eden "generative artificial intelligence", "generative AI", "GenAI" ve "large language model" terimleri ile özel eğitim öğretmenlerini temsil eden "special education teacher" ve "special educator" terimleri kullanılmıştır. Tarama sonucunda 82 kayda ulaşılmış, 36 yinelenen kayıt çıkarıldıktan sonra 46 özgün kayıt uygunluk açısından değerlendirilmiş ve sekiz çalışma derlemeye dahil edilmiştir.

Bulgular dört ana tema altında sentezlenmiştir: (1) üretken yapay zekânın kullanım alanları, (2) algılanan yararlar ve performans etkileri, (3) sınırlılıklar, riskler ve öğretmen denetimi ve (4) mesleki gelişim ve kurumsal destek gereksinimi. Bulgular, üretken yapay zekânın özellikle BEP geliştirme, ders ve öğretim planlama, görev analizi ile içerik ve materyal üretiminde kullanıldığını göstermektedir. Bu kullanım alanları, üretken yapay zekâ araçlarının özel eğitim öğretmenlerinin farklı mesleki görevlerinde destekleyici bir işlev üstlenebildiğine işaret etmektedir. Bazı çalışmalarda üretken yapay zekâ kullanımının öğretimsel ürünlerin kalitesini artırdığı ve görev tamamlama süresini azalttığı belirlenirken, bu etkilerin görev ve araştırma bağlamına göre farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca yanlış veya yetersiz çıktılar, bireyselleştirme güçlükleri, veri gizliliği ve etik kullanım temel riskler olarak öne çıkmıştır. Bulgular, üretken yapay zekâdan elde edilen çıktıların doğrudan

kullanılmasından ziyade öğretmenler tarafından doğrulanması, değerlendirilmesi ve öğrencilerin bireysel gereksinimlerine göre uyarlanmasının önemini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak üretken yapay zekânın özel eğitim öğretmeninin yerini alan bir teknoloji yerine öğretmenin mesleki yargısını ve öğretimsel kararlarını destekleyen bir araç olarak konumlandırılması önem taşımaktadır. Bulgular, bu araçların özel eğitim öğretmenlerinin planlama, içerik geliştirme ve bireyselleştirme gerektiren mesleki uygulamalarını destekleme potansiyeline sahip olduğunu; ancak bu potansiyelin öğretmen denetimi ve pedagojik değerlendirmeden bağımsız düşünülemeyeceğini göstermektedir. Bu nedenle öğretmenlere yönelik mesleki gelişim çalışmalarının yalnızca araçların teknik kullanımına odaklanmaması; eleştirel yapay zekâ okuryazarlığı, çıktı doğrulama, etik karar verme, veri güvenliği ve pedagojik bireyselleştirme boyutlarını da kapsaması önerilmektedir. Üretken yapay zekâ araçlarının güçlü ve sınırlı yönlerinin öğretmenler tarafından bilinmesi, bu teknolojilerin öğrenci gereksinimleri doğrultusunda daha bilinçli ve amaçlı kullanılmasına katkı sağlayabilir. Bu doğrultuda üretken yapay zekânın özel eğitim uygulamalarına entegrasyonunda teknolojik olanaklarla birlikte öğretmenin mesleki bilgi, deneyim ve karar verme süreçlerinin merkezde tutulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *üretken yapay zeka, özel eğitim, özel eğitim öğretmenleri, sistematik derleme*

Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocuklara Yabancıların Tekliflerini Reddetme Becerisinin Öğretiminde Yapay Zekâ ile Üretilen Video Sosyal Öykülerin Etkililiği

Medya Barut[1,*], Yusuf Alpdoğan[1] & Metin Taytaş[1]

[1]*Özel Eğitim Bölümü, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* medyabarut30@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, son yıllarda hızla gelişen yapay zekâ teknolojilerinden yararlanılarak üretilen video sosyal öykülerin, gelişimsel yetersizliği olan çocuklara yabancıların tekliflerini reddetme becerisinin öğretimindeki etkililiğini, bu becerinin öğretim bittikten sonraki kalıcılığını ve farklı ortamlara genellenebilirliğini bütüncül bir şekilde belirlemektir. Gelişimsel yetersizlikten etkilenmiş çocuklar, sosyal çevreyi doğru anlama, tehlikeleri fark etme ve kendilerini potansiyel risklerden koruma konusunda ciddi güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Özellikle sosyal ortamlarda yabancı bireyler tarafından gelebilecek tehlikeli, yanıltıcı veya kötü niyetli teklifleri algılamak ve bu tekliflere kararlı bir şekilde "hayır" diyerek ortamdan uzaklaşmak, bu çocukların kişisel güvenlikleri açısından hayati bir öneme sahiptir. Bu bağlamda güncel dijital araçlar ve yapay zekâ destekli materyaller, somutlaştırma ve görselleştirme imkânı sunarak özel eğitimde öğretim süreçlerini kolaylaştırıcı bir işlev üstlenmektedir. Yürütülen bu deneysel araştırma, Iğdır ili Borsa İstanbul İlkokuluna kayıtlı olan ve yaşları 7 ile 9 aralığında değişen, gelişimsel yetersizlik tanısı almış 3 (2 kız, 1 erkek) çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada tek denekli araştırma yöntemlerinden nitelikli kanıtlar sunan katılımcılar arası çoklu yoklama modeli tercih edilmiştir. Araştırma süreci toplam 10 hafta sürmüştür. Sürecin başında tüm katılımcılardan kararlı ve tutarlı başlama düzeyi verileri elde edildikten sonra sistematik öğretim ve müdahale oturumlarına başlanmıştır. Müdahale sürecinin tamamlanmasını takip eden 1., 2. ve 3. haftalarda ise öğretilen güvenlik becerisinin zaman içinde korunup korunmadığını ve farklı koşullara aktarılıp aktarılamadığını tespit etmek amacıyla izleme ve genelleme oturumları yürütülmüştür. Araştırmanın verileri; başlama düzeyi, öğretim sonrası değerlendirme ve izleme evrelerinde, uzman görüşleri doğrultusunda önceden hazırlanan dereceli Sosyal Öykü Puanlama Tablosu ve Günlük Veri Kayıt Çizelgeleri aracılığıyla, katılımcıların doğrudan gözlemlenmesi yoluyla toplanmıştır. Elde edilen nicel verilerin analizi için özel eğitim araştırmalarında yaygın olarak kullanılan görsel analiz tekniği uygulanmıştır. Katılımcıların her bir evredeki performans düzeyleri çizgi grafiklerine aktarılmış, böylece evreler arasındaki performans artışları, eğimler ve seviye değişimleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Araştırmanın sosyal geçerliğine ilişkin nitel veriler ise

katılımcıların ebeveynleri ile yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmış ve bu veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, yapay zekâ ile üretilen video sosyal öykülerin araştırmaya katılan 3 çocuğun tamamında da yabancıların tekliflerini reddetme becerisinin kazandırılmasında doğrudan ve yüksek düzeyde etkili olduğunu kanıtlamıştır. Ayrıca izleme oturumlarından alınan sonuçlar, kazanılan güvenlik becerisinin öğretim sona erdikten sonra da yüksek oranlarda korunduğunu ve farklı ortamlara başarıyla genellendiğini göstermiştir. Sosyal geçerlik bulguları ise ebeveynlerin süreçten memnun kaldıklarını, çocuklarının günlük yaşamda güvenlik farkındalığı geliştirdiğini ve yapay zekâ destekli bu tür materyallerin eğitimde kullanılmasını olumlu karşıladıklarını ortaya koymuştur. Elde edilen tüm bu sonuçlar ilgili alanyazın ışığında ayrıntılı biçimde tartışılmış; özel eğitim öğretmenleri, uygulayıcılar ve gelecekte yapılacak araştırmalar için çeşitli nitelikli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Güvenlik becerileri, gelişimsel yetersizlik, yapay zekâ, sosyal öyküler, yabancılardan korunma*

BİLDİRİ 227

Özel Eğitimde Yapay Zekâ Entegrasyonu: Bir SWOT Analizi

Nuray Latıfzada

Özel Eğitim Öğretmenliği, Trabzon Üniversitesi

E-posta: nuray_latifzada23@trabzon.edu.tr

ÖZET

Geleneksel olarak belirli ve sınırlı görevler için kurgulanan kural tabanlı yapay zekâ (YZ) araçları, günümüzde derin öğrenme mimarileri ve üretken algoritmaların gelişmesiyle birlikte çok boyutlu alanlarda dönüştürücü çözümler sunmaktadır. Bu teknolojik dönüşümün en somut yansımaları eğitim ekosisteminde görülmekte; YZ tabanlı sistemler öğrenme-öğretme süreçlerinde giderek yaygınlaşmaktadır. Genel eğitim disiplinlerindeki kullanımına paralel olarak, YZ teknolojilerinin kendine özgü pedagojik dinamikleri bulunan özel eğitim alanına entegrasyonu da ivme kazanmıştır. Özel eğitimin merkezinde yer alan bireysel farklılıklar, uyarlanmış öğretim ve yoğun destek ihtiyacı, bu teknolojilerin potansiyelinin sistematik olarak incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda, YZ kullanımının hem özel gereksinimli öğrencilerin bilişsel, duyusal ve sosyal gelişimlerine hem de özel eğitim öğretmenlerinin öğretim tasarımı, değerlendirme ve sınıf yönetimi süreçlerine sağlayacağı pedagojik katkıların ve doğurabileceği sınırlılıkların belirlenmesi kritik bir gereksinimdir.

Bu araştırma, özel eğitim alanında YZ uygulamalarının mevcut durumunu, uygulama kapasitesini ve gelecekteki olası projeksiyonlarını kapsamlı biçimde değerlendirmek amacıyla yürütülmüştür. Bu doğrultuda, sistemik bir stratejik planlama yaklaşımı sunan SWOT analizi yönteminden yararlanılmıştır. SWOT analizi; özel eğitimde YZ entegrasyonunun içsel faktörlerini oluşturan Güçlü Yönler (Strengths) ve Zayıf Yönlerin (Weaknesses) tespit edilmesini, eş zamanlı olarak dışsal dinamikleri oluşturan Fırsatlar (Opportunities) ve Tehditlerin (Threats) öngörülerek stratejik önlemler geliştirilmesini mümkün kılmaktadır.

Nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemiyle yürütülen bu çalışmada, veriler sistematik içerik analizi protokolü izlenerek tematik kodlama süreçlerinden geçirilmiş; elde edilen bulgular yazılı ve görsel matrisler aracılığıyla yapılandırılmıştır. Veri toplama sürecinde çok katmanlı bir tarama stratejisi izlenmiştir. Bu kapsamda; birincil veri tabanları olarak Web of Science (WoS) ve Scopus, ikincil tarama kaynağı olarak Google Scholar ve üçüncül veri kaynağı olarak eğitim teknolojileri alanındaki güncel sektörel/teknik metinsel raporlar ile teknik dokümanlar taranmıştır. Elde edilen veriler SWOT bileşenleri ekseninde sınıflandırılarak derinlemesine çözümlenmiştir.

Araştırma bulguları, YZ entegrasyonunun güçlü yönlerinin; her öğrencinin bireysel öğrenme hızına ve bilişsel profiline uygun dinamik Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) desteği sunması, etkileşimli anlık geri bildirim mekanizmaları sağlaması, alternatif ve destekleyici iletişim (ADİ) kanallarıyla erişilebilirliği artırması ve öğretmenlerin idari evrak yükünü hafifleterek sağladığı zaman tasarrufu olduğunu göstermektedir. Buna karşın sistemin zayıf yönleri; gelişmiş YZ tabanlı yazılım ve donanımların gerektirdiği yüksek donanım ve lisans maliyetleri, sürdürülebilir teknik altyapı ihtiyacı, dil modellerinin özel eğitim terminolojisinde yetersiz kalabilmesi ve öğretmenlerin YZ pedagojik okuryazarlığındaki eksiklikler olarak belirlenmiştir. Yapay zekânın sunduğu fırsatlar; genel eğitim ortamlarında kapsayıcılığın güçlendirilmesi, çok duyulu ve etkileşimli dijital öğretim araçlarının çeşitlenmesi, büyük veri analitiği sayesinde gelişimsel ilerlemenin hassas biçimde izlenmesi ve erken müdahale süreçlerinin optimize edilmesi olarak öne çıkmaktadır. Tehditler boyutunda ise; özel gereksinimli bireylerin hassas kişisel ve gelişimsel verilerinin depolanmasında gizlilik, etik ve mahremiyet ihlali endişeleri, tanı ve değerlendirme algoritmalarındaki olası önyargılar ve ekran süresine bağlı olarak öğrencilerde gelişebilecek teknoloji bağımlılığı ile sosyal yalıtım riskleri tespit edilmiştir.

Çalışmanın bulguları, alanyazında yer alan çağdaş özel eğitim kuramları ve kanıta dayalı uygulamalar çerçevesinde tartışılarak; politika yapıcılar, eğitim yöneticileri ve özel eğitim öğretmenleri için etik, erişilebilir ve dengeli bir YZ entegrasyon yol haritası önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Özel eğitim, yapay zekâ, SWOT analizi*

BİLDİRİ 228

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Üretken Yapay Zekâ Kullanım Gereksinimleri ve Hizmet İçi Eğitim Programı Önerisi

Nuray Latıfzada[1,*] & Ebru Ünay[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Trabzon Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* nuray_latifzada23@trabzon.edu.tr

ÖZET

Dijital teknolojilerdeki hızlı dönüşüm ve özellikle üretken yapay zekâ (ÜYZ) araçlarının erişilebilir hale gelmesi, eğitim ekosisteminde dönüştürücü fırsatlar yaratmaktadır. Bireysel farklılıkların, yoğun öğretimsel uyarlamaların ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının (BEP) merkezde yer aldığı özel eğitim alanında, bu teknolojilerin sınıf içi pratiklere aktarılması doğrudan özel eğitim öğretmenlerinin teknolojik ve pedagojik yeterliklerine bağlıdır. Ancak alanyazın ve saha gözlemleri; öğretmenlerin ÜYZ araçlarını pedagojik amaçlarla ders süreçlerine entegre etmede kuramsal bilgi eksikliği, prompt (istem) yazma yetersizliği ve altyapı kısıtlılıkları gibi nedenlerle direnç ve zorluk yaşadıklarını göstermektedir. Bu araştırma; özel eğitim öğretmenlerinin ÜYZ araçlarını öğretim süreçlerinde kullanma durumlarını, bu süreçteki mesleki gereksinimlerini ve karşılaştıkları engelleri derinlemesine belirlemek; elde edilen nitel bulgular doğrultusunda öğretmenlere yönelik uygulanabilir bir Hizmet İçi Eğitim (HİE) modeli tasarlamak amacıyla yürütülmüştür.

Araştırma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması çerçevesinde kurgulanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Trabzon ilinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı özel eğitim kurumlarında görev yapan, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yoluyla belirlenmiş 17 özel eğitim öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma verileri, alanyazın ve uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve araştırmacı günlükleri aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmeler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiş; araştırmacı günlükleri ise sahadaki teknolojik donanım kullanımı ve veri kalitesini destekleyen tamamlayıcı bir veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları, öğretmenlerin genel yapay zekâ kavramına ilişkin farkındalıklarının bulunduğunu, alanda en sık ChatGPT aracını deneyimlediklerini; ancak ÜYZ'yi kuramsal düzeyde tanımlamada ve mesleki pratiklere yansıtmada yetersiz kaldıklarını ortaya koymuştur (17 öğretmenden yalnızca 4'ü ÜYZ'yi kuramsal olarak tanımlayabilmiştir). Araştırmacı günlükleri de öğretmenlerin dijital okuryazarlık düzeylerinin düşüklüğünü, sınıflarda akıllı tahta/bilgisayar bulunsa dahi bunların etkin kullanılmadığını ve FATİH ağı/internet kısıtlamalarının önemli bir motivasyon kırıcı olduğunu doğrulamaktadır. Öğretmenlerin ÜYZ araçlarına yönelik eğitsel gereksinimlerinin temelde üç ana eksende

yoğunlaştığı belirlenmiştir: (1) “Materyal Geliştirme” (hızlı yıpranan fiziksel materyaller yerine dijital görsel-işitsel uyarlamalar üretme), (2) “Beceri Öğretimi” (artikülasyon görselleştirme, sosyal öyküler ve günlük yaşam simülasyonları) ve (3) “BEP ve Planlama” (taslak oluşturmada zaman tasarrufu sağlamasına karşın bireyselleştirme ve kontrol kaybı endişesiyle oluşan direnç).

Elde edilen nitel ihtiyaç analizi çıktıları temel alınarak; öğretmenlerin doğrudan sınıf içi pratiklerine hitap eden, gösterip-yaptırma ve atölye temelli yaklaşıma dayalı, toplam 30 ders saati ve 10 modülden oluşan "Özel Eğitim Öğretmenlerine Yönelik Üretken Yapay Zekâ Hizmet İçi Eğitim Programı" tasarlanmıştır. Tasarlanan model; Canva AI, MagicSchool ve DALL-E gibi işlevsel araçlara odaklanmakta, istem yazımı kılavuzları ve pedagojik kontrol kartlarıyla desteklenmektedir. Çalışmanın nitel bir durum çalışmasıyla sınırlı kalarak tasarlanan modelin henüz sahada deneysel olarak uygulanmamış olması ve katılımcı grubunun sınırlılığı araştırmanın temel sınırlılıkları arasında yer almakta olup, modelin gelecekte daha geniş ve çeşitli çalışma gruplarında test edilmesi önerilmektedir.

Araştırma, geleneksel seminer yaklaşımını terk eden ve sahadaki altyapı gerçeklerini gözeten bu HİE modelinin MEB bünyesinde pilot olarak uygulanmasını ve deneysel çalışmalarla etkililiğinin test edilmesini önermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yapay Zekâ, Üretken Yapay Zekâ, Özel Eğitim Öğretmenleri, Hizmet İçi Eğitim, İhtiyaç Analizi*

BİLDİRİ 229

Öğrenme Güçlüğü Olan İlkokul Öğrencilerinin Çalışma Becerilerini Desteklemeye Yönelik Yapay Zekâ Destekli Öz Belirlemeli Öğrenme Modelinin Tasarım ve Geliştirme Süreci

Çığıl Aykut[1], Gamze Apaydın[2,*], Banu Karaahmetoğlu[3], Kürşat Çağıltay[4], Ergün Cihat Çorbacı[5] & Cihan Sert[2]

[1]*Özel Eğitim, Gazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*
[3]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gaziantep Üniversitesi*
[4]*Eğitim Bilimleri, TED Üniversitesi*
[5]*Eğitim Bilimleri, Sinop Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* gamzetastan@gazi.edu.tr

ÖZET

Öğrenme güçlüğü (ÖG) olan öğrencilerin akademik görevleri bağımsız biçimde yerine getirebilmeleri, yalnızca akademik bilgi ve becerilerin öğretimini değil; hedef belirleme, seçim yapma, plan oluşturma, görevi başlatma ve sürdürme, kendi performansını izleme ve sonuçlarını değerlendirme gibi öğrenme sürecini düzenleyen becerilerin de desteklenmesini gerektirmektedir. Bu çalışmanın amacı, ÖG olan ilkokul öğrencilerinin çalışma becerilerini ve öz belirlemeli davranışlarını desteklemek amacıyla geliştirilen yapay zekâ (YZ) destekli ÖZBÖM'ün tasarım ve geliştirme sürecini ortaya koymaktır. Araştırma, tasarım ve geliştirme araştırması kapsamında ürün ve araç geliştirme odaklı olarak yürütülmüştür. Geliştirme süreci; kuramsal yapının çözümlenmesi, hedef becerilerin belirlenmesi, pedagojik içerik tasarımı, etkileşim tasarımı, çoklu ortam içeriklerinin geliştirilmesi, YZ ve yazılım mimarisinin tasarlanması, prototip oluşturma, biçimlendirici değerlendirme ve yinelemeli iyileştirme aşamalarından oluşturulmuştur.

Geliştirilen platformun pedagojik temeli Öz Belirlemeli Öğrenme Modeli'ne dayandırılmıştır. İçerik, ÖG olan ilkokul öğrencilerinin not alma, ödev tamamlama, görev tamamlama, dikkati odaklama ve sürdürme, okul araç-gereçlerini hazırlama ve çalışma planı hazırlama ve takip etme becerilerini destekleyecek biçimde yapılandırılmıştır. Dijital öğrenme deneyimi; amaç belirleme, harekete geçme ve hedef ya da planda uyarlama yapma olmak üzere üç temel aşama üzerinden kurgulanmış ve her aşamadaki dört soru dijital etkileşim görevlerine dönüştürülmüştür. Böylece öğrencinin kendi gereksinimini fark etmesi, geliştirmek istediği beceriyi seçmesi, mevcut durumunu değerlendirmesi, fırsat ve engellerini belirlemesi, ölçülebilir bir hedef oluşturması, hedefe yönelik eylem planı geliştirmesi, performansını izlemesi ve sürecini değerlendirmesi sağlanmıştır.

İçerik yapısı, kısa senaryolar, görsel ve işitsel anlatım, beceri seçim ekranları, sıralama görevleri, fırsat-engel analizi, hedef belirleme etkinlikleri, kendini izleme çizelgeleri, video model, performans grafikleri ve öz değerlendirme etkinliklerinden oluşturulmuştur. Öğrencinin gerçekleştirmekte zorlandığı davranışlar için kısa ve tek bir davranışa odaklanan video modeller geliştirilmiş; çoklu ortam içeriklerinde görsel sadeleştirme ve hedef davranışın belirginleştirilmesi ilkeleri benimsenmiştir. YZ ise öğrencinin yanıtlarını bağlam içerisinde değerlendiren, etkileşim akışını yöneten, gerektiğinde eğitsel destek sunan ve uygun dijital bileşenleri etkinleştiren bir etkileşim katmanı olarak sisteme entegre edilmiştir.

Teknik geliştirme sürecinde Transformer tabanlı büyük dil modeli, üç katmanlı yazılım mimarisi, dinamik kullanıcı arayüzü, akışlı yanıt üretimi, veri yönetimi, kimlik doğrulama ve güvenlik mekanizmaları bütünleştirilmiştir. Prototip geliştirme sürecinde yerel model ile gerçekleştirilen denemeler sonrasında YZ modelinde değişikliğe gidilmiş; kullanıcı deneyimi, yanıt süresi, pedagojik tutarlılık, erişilebilirlik, veri yönetimi ve hata toleransı bakımından yinelemeli iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca YZ destekli ÖZBÖM'ün ÖG olan öğrencilerle uygulanabilirliğini görmek, uygulama sırasında ortaya çıkan güçlükleri belirlemek ve sonraki uygulamalar için gerekli düzenlemeleri ortaya koymak amacıyla pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamaya 3 ve 4. Sınıfa devam eden ÖG olan üç öğrenci katılmıştır. Pilot uygulamada öncelikle YZ destekli ÖZBÖM'ün öğrencilerle etkileşim kurma biçimi, öğrencilerin verilen yönergeleri takip edebilme durumları ve modelin planlanan öğretim sürecini sürdürebilmesi gözlemlenmiştir. YZ'nin bazı durumlarda beklenmeyen veya bağlama tam olarak uymayan yanıtlar verdiği görülmüştür. Bazı sorular öğrencinin verdiği yanıtla doğrudan ilişkili olmamış, bazı sorular ise önceden belirlenen öğretim akışında bulunmamıştır. Bu nedenle sistemin öğretim hedefleri, soru türleri ve olası öğrenci yanıtları açısından daha sıkı bir çerçevede kontrolleri sağlanmış ve ek komutlar verilerek iyileştirmeler yapılmıştır. Sonuç olarak öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini yönetmesini hedefleyen bir öğretim modelinin, YZ destekli ve çoklu ortam özelliklerine sahip etkileşimli bir dijital öğrenme ürününe dönüştürülmesine ilişkin sistematik bir tasarım ve geliştirme süreci ortaya konulmuştur.

Bildiri, TÜBİTAK 1001 programı kapsamında desteklenen 124K784 numaralı "Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Çalışma Becerilerinin Desteklenmesinde Yapay Zeka Aracılığıyla Sunulan Öz Belirlemeli Öğrenme Modelinin Etkisi" isimli projeden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *tasarım ve geliştirme araştırması, yapay zekâ, öz belirlemeli öğrenme modeli, öğrenme güçlüğü, çalışma becerileri*

BİLDİRİ 230

Yapay Zekâ ile Uyarlanmış Metinlerin Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Okuma Akıcılığı Üzerindeki Etkisi

Mehlika Rabia Ateş[1,*] & Gamze Apaydın[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*

** Sorumlu yazar:* 23810704002@gazi.edu.tr

ÖZET

Okuma akıcılığı; metni uygun hızda, doğru ve anlam bütünlüğünü koruyarak ifade etme becerisi olup öğrencilerin akademik başarılarında belirleyicidir (Kuhn & Stahl, 2003). Ancak öğrenme güçlüğü (ÖG) olan öğrenciler, bilişsel becerilerde yaşadıkları sınırlılıklar nedeniyle okuma akıcılığında belirgin güçlükler sergilemektedir (Doğanay Bilgi, 2017).

Ders kitaplarındaki metinlerin ÖG olan öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması nedeniyle (Akgün & Akçamete, 2024), metinlerin içerik ve biçimsel olarak uyarlanması öğrencilerin okuma performansının artmasına katkı sağlamaktadır (Gharaibeh & Basulayyim, 2025). Yapay zekâ öğrenme süreçlerini dönüştürerek, kişiselleştirilmiş öğretim materyalleri oluşturma potansiyeline sahiptir (Brown vd., 2020). Bu bağlamda ChatGPT, içerik uyarlama ve metin üretme kapasitesiyle öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına uygun materyaller geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Huynh & McNamara, 2025). Dolayısıyla araştırmanın amacı ÖG olan öğrencilerin bireysel ihtiyaçları doğrultusunda ChatGPT ile uyarlanan metinlerin, öğrencilerin okuma akıcılığı üzerindeki etkisini incelemektir. Bununla birlikte ChaGPT'nin öğrenci hatalarını belirleme ve bu hataları gruplandırma düzeyi de ele alınmıştır.

Araştırma, tek denekli araştırma modellerinden uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli ile, 4. Sınıf düzeyinde ÖG tanılı dört öğrenciyle yürütülmüştür. Metin uyarlama süreci iki aşamalı bir istem tasarımıyla gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada anlam bütünlüğü korunarak metinler sadeleştirilmiştir. İkinci aşamada ise geliştirilen kurallar listesi doğrultusunda biçimsel uyarlamalar yapılmıştır. Uygulama sürecinde metinlerin geleneksel ve uyarlanmış versiyonları aynı gün içinde, rastgele sıralamayla ve uygulamalar arasında en az bir saatlik ara verilecek biçimde sunulmuştur. Bu doğrultuda bağımlı değişkenlere ilişkin etkililik, güvenirlik, sosyal geçerlik ve yapay zekâ uyum verileri toplanmıştır. Etkililik verilerinin analizinde görsel analiz, göreceli düzey değişikliği ve Tau-U hesaplamalarından yararlanılmış; diğer verilerin analizinde ise yüzde uyum ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Araştırma bulguları, uyarlanmış metinlerin öğrencilerin okuma akıcılığının tüm bileşenlerinde etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca ChatGPT'nin öğrenci hatalarını tespit etmede yüksek, bu hataları türlerine göre gruplandırmada ise sınırlı olduğu belirlenmiştir.

Uyarlanan metinlerin etkililiği, uyarlamaların öğrencilerin bireysel hata örüntülerine dayalı olarak gerçekleştirilmesiyle açıklanabilir (Huynh & McNamara, 2025). Ayrıca araştırma bulgularında gözlemlenen artış, araştırmacı tarafından yapılandırılan istem özellikleri ve eleştirel bakış açısı ile ilişkilidir (Gharaibeh & Basulayyim, 2025). Dolaysıyla yapay zekâ temelli büyük dil modellerinin, insanın yerine geçmesinden ziyade destekleyici bir araç olarak kullanılması gerektiği belirtilmektedir (Eideh, 2026).

Anahtar Kelimeler: *Okuma akıcılığı, yapay zekâ, ChatGPT, metin uyarlama, öğrenme güçlüğü*

K A Y N A K Ç A

Akgün, Ö., & Akçamete, G. (2024). Okuma Güçlüğü Olan Öğrencilere Yönelik Okuma Becerileri Programı Geliştirme Çalışması. Milli Eğitim Dergisi, 53(244), 2109-2148.

Brown, M., McCormack, M., Reeves, J., Brook, D. C., Grajek, S., Alexander, B., ... & Weber, N. (2020). 2020 educause horizon report teaching and learning edition (pp. 2-58). Educause.

Doğanay Bilgi, A. R. Z. U. (2017). Öğrenme Güçlüğü Sınıf İçi Destek Seti: Okuma Yazmada Öğretimsel Stratejiler.

Eideh, B. A. (2026). Reimagining instructional design: ChatGPT, Bloom's taxonomy, and the role of teacher expertise. Social Sciences & Humanities Open, 13, 102325.

Gharaibeh, M., & Basulayyim, A. (2025). ChatGPT enhances reading comprehension for children with dyslexia in Arabic language. Disability and Rehabilitation: Assistive Technology, 20(8), 2858-2871.

Huynh, L., & McNamara, D. S. (2025). GenAI-Powered Text Personalization: Natural Language Processing Validation of Adaptation Capabilities. Applied Sciences, 15(12), 6791.

Kuhn, M. R. & Stahl, S. A. (2003). Fluency: A review of developmental and remedial practices. Journal of Educational Psychology, 95(1), 3.

BİLDİRİ 231

Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Yazma Becerilerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Araştırmaların İncelenmesi

Bilge Beren Hamzaçebi

Özel Eğitim Öğretmenliği, Trabzon Üniversitesi

E-posta: hamzacebibilgeberen@gmail.com

ÖZET

Üretken yapay zekâ uygulamaları, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin yazma süreçlerini planlama, taslak oluşturma, geri bildirim alma ve metinlerini yeniden düzenleme açısından destekleme potansiyeline sahiptir. Bununla birlikte, bu alandaki araştırmaların kapsamı, kullanılan yapay zekâ araçları ve elde edilen sonuçlar farklılık göstermektedir. Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler; fikirlerini düzenleme, uygun sözcükleri seçme, yazım ve dil bilgisi kurallarını kullanma, yazma akıcılığını sürdürme ve yazdıkları metinleri gözden geçirme gibi aşamalarda çeşitli güçlükler yaşayabilmektedir. Üretken yapay zekâ araçları bu aşamalarda öğrencilere anlık geri bildirim ve kişiselleştirilmiş destek sağlayabilmektedir. Ancak bu desteğin öğrencilerin bağımsız yazma becerileri üzerindeki etkisinin ayrıntılı biçimde incelenmesine ihtiyaç vardır.

Bu araştırmada, 2011-2026 yılları arasında üretken yapay zekânın öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin yazma becerileriyle ilişkisini inceleyen çalışmaların değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda, konu ile ilgili çalışmaların incelenmesine dayalı olarak yürütülmüştür. Veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Akademik veri tabanlarında "üretken yapay zekâ", "ChatGPT", "büyük dil modelleri", "öğrenme güçlüğü", "disleksi", "disgrafi" ve "yazma" anahtar sözcükleri ile bu sözcüklerin İngilizce karşılıkları kullanılarak tarama yapılmıştır. İncelenen çalışmalar; yayımlandıkları yıl, katılımcı grubu, öğrenme güçlüğü türü, kullanılan yapay zekâ aracı, yazma sürecinin hangi aşamasında yapay zekâdan yararlanıldığı, araştırma yöntemi ve elde edilen sonuçlar bakımından değerlendirilmiştir.

İlk tarama sonucunda 102 çalışmaya ulaşılmıştır. Başlık ve özetlerin incelenmesi sonucunda, araştırmanın konusu ile ilişkili olduğu değerlendirilen 24 çalışma ön değerlendirmeye alınmıştır. Bu çalışmalar, belirlenen dâhil edilme ve dışlanma ölçütleri doğrultusunda ayrıntılı olarak incelenmiş ve sonuçta 12 çalışma araştırma kapsamına alınmıştır. Böylece yalnızca üretken yapay zekâ, öğrenme güçlüğü ve yazma becerileri konularını birlikte ele alan çalışmalar değerlendirilmiştir.

Bulgular, çalışmaların özellikle 2025 ve 2026 yıllarında arttığını ve çoğunlukla disleksi ile disgrafi alanlarına odaklandığını göstermektedir. Araştırmalarda üretken yapay zekânın yazma planlaması, fikir oluşturma, taslak hazırlama, kişiselleştirilmiş geri bildirim verme,

dil bilgisi desteği sağlama, yazma akıcılığını geliştirme ve metinleri yeniden düzenleme amacıyla kullanıldığı görülmüştür. Bazı çalışmalarda üretken yapay zekâ kullanımının yazma niteliği, sözcük kullanımı, yazma akıcılığı, öğrenmeye katılım, yazma tutumu ve yazma kaygısı bakımından olumlu sonuçlar sağladığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, elde edilen sonuçların bütün çalışmalarda aynı olmadığı görülmüştür. Yapay zekâ tarafından verilen geri bildirimlerin öğrencilerin yaşına, sınıf düzeyine, öğrenme güçlüğü türüne ve bireysel ihtiyaçlarına her zaman uygun olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca yapay zekânın karmaşık dil bilgisi sorunlarını açıklama, doğru ve yeterli geri bildirim verme ve öğrencinin gerçek performansını doğru biçimde yansıtma konusunda bazı sınırlılıkları bulunmaktadır.

Sonuç olarak, üretken yapay zekânın öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin yazma becerilerini desteklemede kullanılabilecek bir araç olduğu görülmektedir. Ancak yapay zekânın öğretmenin yerini alan bir sistem olarak değil, öğretmen rehberliğinde kullanılan yardımcı bir destek olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin kendi fikirlerini üretmeleri, yazma sürecine aktif olarak katılmaları ve yapay zekâ tarafından oluşturulan bilgileri değerlendirmeleri önem taşımaktadır. Gelecek araştırmalarda daha geniş öğrenci gruplarıyla, daha uzun süreli ve gerçek sınıf ortamlarında çalışmalar yapılmasına ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: *Üretken yapay zekâ, öğrenme güçlüğü, disleksi, disgrafi, yazma becerileri*

BİLDİRİ 232

Teknosağlamcılık Ekseninde Yardımcı Teknoloji Kullanımı

Halil İbrahim Çakır[1,*], Yasemin Ertuğrul[1] & Zeynep Şule Yılmaz[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Giresun Üniversitesi*
[2]*Psikoloji, Abdullah Gül Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* halil.cakir@giresun.edu.tr

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı, yardımcı teknoloji kullanan özel gereksinimli bireylerin teknoloji kullanım deneyimlerini ve tutumlarını teknosağlamcılık eleştirisi bağlamında incelemektir. Teknosağlamcılık; engelliliğin teknolojik müdahalelerle ortadan kaldırılması ya da minimize edilmesi gereken bir "eksiklik" olduğu inancını ifade etmektedir (Shew, 2020). Bu anlayış, söylemde engel durumu olan bireyleri "güçlendirme" iddiası taşırken, arka planda makbul beden ve zihinlere dair sağlamcı önyargıları pekiştirmekte; tasarım süreçlerinde engel durumu olan bireylerin kendi yaşam tecrübelerini dışlayarak onları pasif tüketiciler konumuna indirgemektedir (Shew, 2022; Foley & Ferri, 2026). Bu doğrultuda çalışma, engel durumu olan bireylerin teknolojiyle kurdukları ilişkiyi, karşılaştıkları erişilebilirlik ve tasarım engellerini, sistematik ayrımcılık süreçlerini ve teknoloji tasarımındaki özneleşme ve nesneleşme durumlarını bizzat bireylerin kendi anlatıları üzerinden açığa çıkarmayı hedeflemektedir.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenolojik (olgubilim) desen temel alınarak kurgulanmıştır. Çalışma grubunu; yasal/tıbbi engel durumu bulunan, en az bir yardımcı teknoloji kullanan veya kendini teknolojiye hâkim olarak tanımlayan ve araştırmaya gönüllü katılan bireyler oluşturmaktadır. Katılımcılara sivil toplum kuruluşları ve sosyal medya platformları aracılığıyla ulaşılmaktadır. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve kartopu örnekleme teknikleri bir arada kullanılmaktadır. Veri doygunluğuna ulaşılana dek 10-15 gönüllü birey ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Çevrim içi platformlar veya yüz yüze yürütülen görüşmeler ses kaydına alınarak eksiksiz metne dönüştürülecektir. Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılacak olup veriler tıbbi model, sosyal model, sağlamcılık, teknosağlamcılık ve ayrımcılık gibi ana temaların altında kodlanarak doğrudan alıntılarla sunulacaktır. Araştırma için Etik Kurul onayı alınmış olup veri toplama süreci devam etmektedir.

Beklenen Bulgular

Veri toplama süreci devam eden araştırmadan elde edilecek ilk bulguların; katılımcıların teknolojiyi bağımsızlaşma aracı olarak görseler de tasarım süreçlerindeki erişilebilirlik eksiklikleri nedeniyle yeni engellerle karşılaştıklarını göstermesi beklenmektedir. Ayrıca, bir engel durumu olmayan geliştiricilerin sunduğu "kurtarıcı teknoloji" anlatılarının bireyler üzerinde tedavi ve normalleştirme baskısı yarattığı, tasarım süreçlerinde engelli bilgeliğinin dışlandığı ve yapay zekâ tabanlı teknolojilerde sağlamcılık kalıplarının deneyimlendiği bulgulara odaklanılacağı öngörülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, yardımcı teknoloji literatüründeki tekno-iyimser söylemleri eleştirel bir süzgeçten geçirerek engelli bireylerin teknoloji alanında pasif nesneler değil, üretici ve dönüştürücü özneler olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Engelliliğin tıbbi model çerçevesinde "bireysel bir bozukluk" olarak kurgulanması, yardımcı teknolojilerin bağımsızlığı artırma potansiyeline rağmen sıklıkla bireyleri sağlamcı düzene entegre etmeye çalışan birer "rehabilitasyon" mekanizmasına dönüşmesine yol açabilmektedir. Teknosağlamcılık kavramsallaştırması ise bu teknolojik iyimserliğin arkasında yatan sağlamcı varsayımları deşifre ederek; teknolojiyi engelli bireyleri standart kalıplara uydurma aracı olmaktan çıkarıp onların dönüştürücü deneyimlerine göre yeniden tasarlama zorunluluğunu görünür kılmaktadır (Shew, 2020; Bennett, 2025; İnce, 2026). Bu araştırma, dijital dönüşümün özel eğitime etkilerini eleştirel bir mercekle ele alarak, teknolojinin yalnızca teknik bir yenilik değil, hak temelli ve kapsayıcı eğitim ortamlarını biçimlendiren toplumsal bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın; teknoloji tasarımcıları, yazılımcılar ve özel eğitim uzmanları için sağlamcı kalıplardan arınmış, katılımcı ve dönüştürücü süreçlere yönelik teorik ve pratik katkılar sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Sağlamcılık, Teknosağlamcılık, Teknoloji tasarımı, Yardımcı teknolojiler*

K A Y N A K Ç A

Bennett, K. C. (2025). Ableist archives: Challenging technoableism in workplace mental health applications through criptorithmic digitization. Technical Communication Quarterly, 34(3), 386-404. https://doi.org/10.1080/10572252.2025.2490505

Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches (4th ed.). SAGE Publications.

Foley, A. R., & Ferri, B. A. (2026). DISCO-Tech: A framework for resisting ableism in emerging technologies. Teachers College Record, 128(3), 166-194. https://doi.org/10.1177/01614681261444567

İnce, E. (2026). Algorithmic ableism and the normative body: Disability in the age of technocapitalist AI. Technology and Disability. https://doi.org/10.1177/10554181261433364

Shew, A. (2020). Ableism, technoableism, and future AI. IEEE Technology and Society Magazine, 39(1), 40-85. https://doi.org/10.1109/MTS.2020.2967492

Shew, A. (2022). How to get a story wrong: Technoableism, simulation, and cyborg resistance. Including Disability Journal, 1(1). 13-36.

Dijital Özel Eğitim Platformu: Tasarım, Entegrasyon ve Uygulama

Oğulcan Günel

Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı

E-posta: ogulcangunel073@gmail.com

ÖZET

Amaç Özel eğitim süreçleri, doğası gereği yüksek düzeyde bireyselleştirilmiş eğitim programlarının (BEP) uygulanmasını ve her öğrencinin gelişimsel ihtiyacına özgü materyallerin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle ağır ve orta düzey zihinsel yetersizliği ile otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin eğitim gördüğü uygulama okullarında, geleneksel basılı materyallerin kullanımı giderek yetersiz kalmaktadır. Geleneksel yöntemlerle hazırlanan materyallerin fiziksel olarak arşivlenmesi, farklı öğretmenler arasında paylaşımı, dayanıklılığının korunması ve güncellenmesi ciddi maliyet ve zaman kayıplarına yol açmaktadır. Bunun yanı sıra, eğitimde teknoloji entegrasyonunun genel eğitim kurumlarında hızla yaygınlaşmasına rağmen, özel eğitim alanında bu dijitalleşme sürecinin geride kaldığı ve alana özgü, erişilebilir platformların eksikliği literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır. İlgili eksiklik, yalnızca öğretmenlerin ders hazırlık süreçlerini zorlaştırmakla kalmamakta, aynı zamanda kurumsal hafızanın oluşturulmasını da engellemektedir. Eğitim teknolojilerinin özel eğitimde etkili bir şekilde kullanılması, öğrenci motivasyonunu artırma, görsel ve işitsel çoklu uyaranlar sunma ve öğrenme kalıcılığını sağlama açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışmanın temel amacı, özel eğitim uygulama okullarında görev yapan öğretmenlerin dijital içerik üretimini destekleyecek, kurumsal bir materyal havuzu oluşturacak ve öğrencilerin dijital çağın gereksinimlerine uygun şekilde eğitim almasını sağlayacak kapsamlı bir web tabanlı dijital ekosistem geliştirmek ve bu sistemin uygulanabilirliğini değerlendirmektir. Bu ana amaç doğrultusunda şu alt hedefler belirlenmiştir: (1) Öğretmenlerin dijital materyal paylaşımına yönelik tutum ve ihtiyaçlarını belirlemek, (2) Okul tabanlı sürdürülebilir bir dijital altyapı kurmak, (3) Geliştirilen platformun eğitim öğretim faaliyetlerine entegrasyonu sürecinde karşılaşılan avantajları ve sınırlılıkları tespit etmektir.

Yöntem Çalışma, nitel araştırma desenlerinden "durum çalışması (case study)" modeline dayandırılmıştır. Platformun tasarım, geliştirme ve uygulama süreçlerinde ADDIE (Analiz, Tasarım, Geliştirme, Uygulama ve Değerlendirme) öğretim tasarımı modeli kullanılmıştır. Analiz aşamasında, öğretmenlerin mevcut materyal hazırlama pratikleri ve teknolojik pedagojik alan bilgileri (TPAB) incelenmiştir. Tasarım ve geliştirme aşamasında, "dijitalozelegitim.org" alan adı üzerinden yayın yapan, bulut tabanlı, mobil uyumlu ve erişilebilirlik standartlarına (WCAG) uygun bir web arayüzü kodlanmıştır. Platform

içerisine; interaktif öğrenme modülleri, dijital etkinlik havuzu, BEP takip yönergeleri ve öğretmenler arası anlık senkronizasyon sağlayan veritabanı sistemleri entegre edilmiştir. Uygulama süreci, İstanbul'da bulunan bir Özel Eğitim Uygulama Okulunda gerçekleştirilmiş olup, elde edilen veriler katılımcı gözlem ve çevrimiçi değerlendirme anketleri aracılığıyla toplanarak betimsel analize tabi tutulmuştur. Geliştirilen eğitim teknolojisi platformu, bir akademik dönem boyunca aktif olarak derslerde kullanılmış ve tüm okul paydaşlarının erişimine açılmıştır. Sürecin başlangıcında platformun etkin kullanımını sağlamak amacıyla hizmet içi eğitim seminerleri ve atölye çalışmaları düzenlenmiştir. Sistemin yayına alınmasıyla birlikte öğretmenler kendi tasarladıkları dijital içerikleri sisteme yüklemeye, farklı sınıflardaki etkinlikleri ve materyalleri anlık olarak görüntülemeye başlamıştır. Öğrenciler, dijital etkinlikleri okul ortamında akıllı tahtalar ve tabletler üzerinden interaktif bir şekilde uygulayarak derslere aktif katılım sağlamıştır. Bunun yanı sıra, platformun sunduğu esnek altyapı sayesinde öğretmenler, okulda kazandırılan becerilerin ev ortamına taşınması için velilere dijital genelleme etkinlikleri iletebilmektedir. Özel eğitimde hayati bir öneme sahip olan "öğrenilenlerin genellenmesi" aşaması, bu öğretmen-veli işbirliği köprüsüyle çok daha verimli hale gelmiştir. Tüm bu süreçlerin sonucunda platform, Öğretmen Eğitimi Dijital Ekosistemi Projesi (ÖGEDEP) gibi ulusal çapta düzenlenen akademik konferanslarda seçkin bir "iyi uygulama örneği" olarak sunulmuş, bu süreçte elde edilen kullanıcı ve öğretmen dönütleri merkeze alınarak sistemin geliştirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca platform, "Hayatta Matematik Var" TÜBİTAK 4008 projesi sürecinde de aktif olarak kullanılmış ve saha uygulamaları esnasında toplanan geri bildirimler doğrultusunda dinamik olarak güncellenip düzenlenmiştir.

Bulgular Elde edilen nicel ve nitel bulgular, Dijital Özel Eğitim Platformu'nun başarısını ve kurumsal hafıza inşasındaki etkisini kanıtlamaktadır. Google Analytics (Ocak ayından günümüze) verilerine göre, platforma 1.000 kullanıcı erişim sağlamış ve sistem üzerinde toplam 30.000'den fazla etkinlik gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, platformu aktif olarak kullanan 25 öğretmen ile gerçekleştirilen çevrimiçi değerlendirme anketinin sonuçlarına göre; katılımcıların %80'i platformun ders hazırlık ve planlama süreçlerini önemli ölçüde kolaylaştırdığını belirtmiştir. Ayrıca sınıf içi gözlemler, dijital materyallerin görsel ve işitsel zenginliğinin ağır ve orta düzey zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin dikkat sürelerini olumlu yönde etkilediğine işaret etmektedir. Evdeki genelleme çalışmaları sayesinde ise öğrencilerin okulda edindikleri kazanımları pekiştirdikleri gözlemlenmiştir. Sistem, fiziksel materyal maliyetlerini büyük ölçüde düşürmüş ve öğretmenler arası işbirliğini artırarak "zümre" kavramını dijital bir boyuta taşımıştır. Sınırlılık olarak ise, bazı sınıflardaki donanım eksiklikleri (akıllı tahta veya tablet yetersizliği) ve bazı velilerin dijital platformlara erişimindeki teknoloji okuryazarlığı eksiklikleri tespit edilmiştir.

Sonuç ve Tartışma Sonuç olarak tasarlanan dijital eğitim platformu, eğitim teknolojilerinin özel eğitim sahasına yapısal ve kalıcı bir biçimde entegre edilebileceğini gösteren somut bir örnektir. Sistem, sadece tek bir kurumun sınırları içinde kalmayıp, ülke genelindeki tüm özel eğitim uygulama okulları için kopyalanabilir ve ölçeklenebilir bir model sunmaktadır. Teknolojinin doğru pedagojik altyapı ile birleştiğinde özel gereksinimli

bireylerin eğitiminde yarattığı fırsat eşitliği bu çalışmayla bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Gelecek çalışmalarda, platformun modüler yapısına öğretim tasarımını destekleyen yapay zeka algoritmalarının entegre edilmesi planlanmaktadır. Böylelikle, öğrencinin sisteme verdiği yanıtlara göre zorluk derecesini otomatik ayarlayan, öğretmene öğrencinin gelişim eğrisini anlık olarak raporlayan daha otonom bir akıllı eğitim ekosistemi hedeflenmektedir. Oluşturulan Platform https://dijitalozelegitim.org.

Anahtar Kelimeler: *Özel Eğitim, Eğitim Teknolojileri, Dijital Özel Eğitim Platformu, İyi Uygulama Örnekleri, Becerilerin Genellenmesi, Web Tabanlı Öğrenme*

Doğrudan Öğretimde Flash Kartlarla, Zihinsel Yetersizliği Olan Bir Öğrenciye Sayı Okuma Becerisinin Kazandırılması

Zeynep Metin[1,*] & Serpil Alptekin[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* demiralpz@gmail.com

ÖZET

Amaç

Bu araştırmanın amacı; Flaş kartlarla sunulan doğrudan öğretimin, zihinsel yetersizliği olan öğrenciye sayı okuma becerisinin kazandırılması ve sürdürülmesi üzerindeki etkililiğini incelemektir.

Yöntem

Araştırmada davranışlar arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın bağımlı değişkeni, öğrencinin sayı okuma becerisindeki düzeyi, bağımsız değişkeni ise, Flash kartlarla gerçekleştirilen doğrudan öğretim uygulamalarıdır. Araştırmada sayı okuma; gösterilen sayının iki saniye içinde doğru olarak söylenmesi olarak tanımlanmış, iki saniye içinde verilen doğru yanıtlar doğru tepki, iki saniye içinde yanıtlanmayan veya yanlış verilen yanıtlar ise yanlış tepki olarak kabul edilmiştir.

Bağımsız değişken olan; Flash kartlarla doğrudan öğretim uygulamasında, katılımcının ön değerlendirmede iki saniye içinde doğru okuduğu 12 sayıyla, öğretimi hedeflenen üç sayıdan oluşan toplam 15 kartlık Flaş kart destesi kullanılmıştır. Kartlar katılımcıya gösterilip, katılımcının kartta yer alan sayıyı iki saniye içinde okuması durumunda, kart destesinin arkasına yerleştirilmiştir. Katılımcının sayıyı doğru ancak iki saniyeden daha uzun sürede okuması ya da hatalı isimlendirmesi durumunda, doğru tepkiye model olunmuş, kart destede üç kart geriye yerleştirilerek, model olma ve sık tekrara dayalı öğretim gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın katılımcısı, Karadeniz Bölgesi'nde bir ilde bulunan bir devlet okulunun özel eğitim sınıfında 6. sınıfa devam eden, 13 yaşındaki erkek öğrencidir. Katılımcı, örgün eğitimine ek olarak haftada iki saat özel eğitim kurumunda destek eğitim almaktadır. Katılımcının Rehberlik ve Araştırma Merkezi raporunda hafif düzeyde otizm spektrum bozukluğu (OSB) ve hafif düzeyde zihinsel yetersizlik tanıları bulunmaktadır.

Araştırmanın oturumları katılımcının öğrenim gördüğü sınıfta, birinci yazar olan sınıf öğretmeni tarafından gerçekleştirilmiştir. Öğretim hedefleri, "katılımcının yanlış okuduğu veya iki saniye içinde okuyamadığı sayılar olarak belirlenmiştir. Her öğretim seti, üç hedef

sayı ve doğru okunan 12 sayı olmak üzere toplam 15 flaş karttan oluşturulmuştur. Öğretim kartları A5 boyutunda, siyah baskılı ve PVC kaplı; değerlendirme kartları ise farklı renk ve punto özelliklerinde, A5 boyutunun yarısı büyüklüğünde PVC kaplı olarak hazırlanmıştır.

Veri toplama sürecinde; başlama düzeyi, uygulama ve izleme evreleri yer almaktadır. Öğretim öncesinde ilk çalışılacak olan sete ilişkin başlama düzeyi verileri toplanmış, diğer setlerle ilgili yoklama verileri alınmıştır. Öğretim sürecinde günde iki öğretim oturumu ve her oturum sonunda iki değerlendirme oturumu gerçekleştirilmiş, her bir öğretim oturumu üç denemeden oluşmuştur.

Tüm oturumların %20 sinde gözlemciler arası güvenirlik %98, uygulama güvenirliği ise %96 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada aynı zamanda sosyal geçerlik verileri toplanmıştır.

Tüm araştırma süreçleri video ile kayıt altına alınmış, elde edilen başlama düzeyi uygulama ve izleme verileri grafiksel olarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde tek denekli araştırmalarda kullanılan görsel analizden yararlanılmış; katılımcının performansı düzey, eğilim ve kararlılık açısından incelenerek başlama düzeyi, uygulama ve izleme evrelerindeki performans değişimleri karşılaştırılmıştır. Sosyal geçerlik verileri ise betimsel olarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bulguları, başlama düzeyi evresinde %0 olan doğru tepki performansının, flaş kartlarla gerçekleştirilen doğrudan öğretim uygulamasıyla arttığını ve katılımcının %100 başarı ölçütüne ulaştığını göstermiştir. İzleme verileri hedef becerileri öğrencinin öğretimin tamamlanmasının ardından 7.,14. ve 36.günlerde de sürdürdüğünü göstermiştir

Sonuç

Araştırmanın bulguları; doğrudan öğretim kapsamında kullanılan flaş kart uygulamalarının, özel gereksinimli bireylerde sayı okumayı da içerisine alan akademik becerilerin öğretiminde etkili olduğunu göstermektedir. Flaş kartlarla yapılan öğretim sonucunda katılımcının hedef becerilerde bağımsızlığa ulaştığı, edindiği becerileri zaman içinde sürdürdüğü gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Doğrudan öğretim modeli, flaş kartlarla sayı okuma, matematik öğretimi, zihinsel yetersizlik*

Türkçe Çevrim İçi Söylemde İki Kere Farklı Çocuklar: Tematik Kodlama, LDA ve Google Trends Destekli Bir Web Korpusu Analizi

İrem Akçayır[1,*], Cebrail Turna[1] & Asiye Günel[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi*
[2]*Kurum Müdürü, Sarıyer Bilim ve Sanat Merkezi*

* *Sorumlu yazar:* iremakcayir@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Türkçe çevrim içi kaynaklarda iki kere özel/farklı çocuklara ilişkin söylemin hangi kavramsal adlandırmalar, aktör çerçeveleri, tanı kategorileri ve destek yaklaşımları etrafında yapılandığını incelemektir. İki kere özel/farklılık; üstün yetenek ya da yüksek potansiyel ile öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), otizm spektrum bozukluğu, nöroçeşitlilik kapsamında değerlendirilen özellikler veya başka bir özel gereksinimin aynı bireyde birlikte bulunmasını ifade etmektedir. Alanyazında bu öğrencilerin eğitim sistemleri içinde görünmezleşebildikleri; üstün yetenek özelliklerinin özel gereksinimleri, özel gereksinimlerin ise üstün yetenek göstergelerini maskeleyebildiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle Türkçe kamusal ve kurumsal söylemde kullanılan "iki kere farklı", "iki kere özel", "iki kez istisnai", "çifte istisnai", "2e" ve "2ö" gibi adlandırmaların dolaşım biçimlerinin belirlenmesi, hem özel eğitim hem de özel yeteneklilerin eğitimi açısından önem taşımaktadır.

Araştırmada 6 Eylül 2021 ile 6 Eylül 2026 tarihleri arasındaki beş yıllık dönem incelenmiştir. Veri toplama sürecinde doğrudan kavram etiketlerini ve üstün yeteneklilik ile özel gereksinimlerin birlikteliğini işaret eden sorgular kullanılmıştır. Açık web taraması sonucunda 66 kamuya açık kaynaktan oluşan bir kaynak kayıt defteri oluşturulmuş; her kaynak için URL, alan adı, başlık, tarih, kaynak türü, arama sorgusu ve tam metin uygunluğu kaydedilmiştir. Tam metin toplamaya uygun 58 kaynaktan 51 erişilebilir HTML veya PDF metni çıkarılmış, otomatik uygunluk taraması sonucunda 48 kaynak analize dahil edilmiştir. Latent Dirichlet Allocation (LDA) konu modeli, tür ve metin uzunluğu bakımından uygun bulunan 44 metin üzerinde uygulanmıştır. Google Trends analizi kapsamında ise beş kavram etiketi için toplam 1.310 haftalık normalize edilmiş ilgi gözlemi elde edilmiştir.

Araştırma, web tabanlı nitel içerik analizi ile keşifsel konu modellemeyi bütünleştiren nitel-dijital bir tasarıma dayanmaktadır. HTML metinleri BeautifulSoup, PDF belgeleri ise pypdf kullanılarak çıkarılmıştır. Sosyal medya platformlarından izinsiz veri kazıma yapılmamış; X, Instagram, Facebook ve LinkedIn bağlantıları yalnızca indekslenmiş kamusal kaynak kanıtları olarak kayıt altına alınmıştır. Analiz birimini, her belgedeki iki kere

özel/farklılık ve ilişkili tanı, değerlendirme ve destek terimleri çevresinde oluşturulan bağlam pencereleri meydana getirmiştir. Uygunluk taramasında iki temel ölçüt kullanılmıştır: metnin doğrudan iki kere özel/farklılık etiketi içermesi veya üstün yeteneklilik ile en az bir özel gereksinim terimini aynı bağlamda birlikte barındırması.

Metinler "kavram adlandırma", "tanılama ve maskeleme", "ölçme-değerlendirme", "öğrenme güçlüğü", "DEHB ve dikkat", "otizm ve nöroçeşitlilik", "özel yetenek ve BİLSEM", "destek ve kapsayıcılık", "aile/veli", "öğretmen/kurum", "proje/politika", "güçlü yön dili" ve "eksiklik/tıbbileştirme dili" kodlarıyla tematik olarak sınıflandırılmıştır. Böylece yalnızca kavramsal görünürlük değil, söylemin tanısal, pedagojik ve kurumsal boyutları da değerlendirilmiştir.

Bulgular, Türkçe çevrim içi söylemde iki temel adlandırma hattının eş zamanlı biçimde var olduğunu göstermektedir. "İki kere farklı" ifadesi daha çok uygulayıcı ve uzman bloglarında, ailelere yönelik bilgilendirme içeriklerinde ve özellikle öğrenme güçlüğü veya DEHB bağlamındaki açıklamalarda kullanılmıştır. Buna karşılık "iki kere özel" ifadesinin özellikle 2024-2026 döneminde MEB, OMÜ/ÜSYEM, BİLSEM ve Erasmus+ bağlantılı kurumsal içeriklerde belirginleştiği görülmüştür. Bu durum, konunun bireysel farkındalık ve uzman bilgilendirmesi düzeyinden kurumsal proje, öğretmen eğitimi, çalıştay, bülten, e-öğrenme ve politika-yaygınlaştırma söylemine doğru genişlediğine işaret etmektedir.

Tematik kodlama sonuçlarında en sık görülen kodlar "özel yetenek ve BİLSEM" (n=48), "eksiklik/tıbbileştirme dili" (n=48), "öğretmen/kurum çerçevesi" (n=44), "proje/politika çerçevesi" (n=40), "güçlü yön dili" (n=40), "ölçme-değerlendirme" (n=38), "kavram adlandırma" (n=36), "öğrenme güçlüğü" (n=35), "destek ve kapsayıcılık" (n=35), "tanılama ve maskeleme" (n=32), "aile/veli" (n=28), "DEHB ve dikkat" (n=26) ve "otizm ve nöroçeşitlilik" (n=24) olarak belirlenmiştir. Bu dağılım, söylemin yalnızca kavramı tanıtmaya odaklanmadığını; tanılama, öğretmen rolleri, aile desteği, kurumlar arası iş birliği ve kapsayıcı eğitim uygulamalarına ilişkin sorunları da içerdiğini göstermektedir. Özellikle "eksiklik/tıbbileştirme dili" ile "güçlü yön dili"nin birlikte yüksek sıklık göstermesi, söylem alanında tıbbi-eksiklik temelli yaklaşımlar ile güçlü yön ve nöroçeşitlilik temelli yaklaşımların eş zamanlı olarak varlık gösterdiğine işaret etmektedir.

LDA sonuçları, kurallı tematik kodlama ile büyük ölçüde örtüşen beş keşifsel konu kümesi üretmiştir. Bu kümelerde öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği, akademik performans, sosyal-duygusal gelişim, okul, BİLSEM, MEB, OMÜ, proje, eğitim programı, değerlendirme ve destek terimleri öne çıkmıştır. Özellikle iki analitik eksen belirginleşmiştir: öğrenme güçlüğü, DEHB ve akademik performans arasındaki gerilim ile kurumsal proje, BİLSEM ve politika-yaygınlaştırma çerçevesi. Bununla birlikte LDA çıktıları nihai temalar olarak değil, nitel yakın okumayı destekleyen keşifsel göstergeler olarak değerlendirilmiştir.

Google Trends bulguları ise doğrudan kavram etiketlerine yönelik arama ilgisinin düşük ve sıçramalı olduğunu göstermiştir. "İki kere farklı" ifadesi incelenen 262 haftanın yalnızca üçünde sıfırdan büyük değer üretmiş, en yüksek normalize ilgi değeri 70 olmuştur. "İki kez istisnai" ve "çifte istisnai" ifadelerinde sıfırdan büyük ilgi yalnızca birer haftada gözlenmiş;

“twice exceptional” ifadesi de sınırlı bir görünürlük sergilemiştir. Bu durum, kavramın kamusal görünürlüğünün yalnızca arama hacmi üzerinden değerlendirilemeyeceğini göstermektedir.

Sonuç olarak, Türkçe çevrim içi söylemde iki kere özel/farklı çocuklara ilişkin görünürlüğün son beş yıllık dönemde artış gösterdiği ve özellikle 2024 sonrasında kavramın kurumsal proje ve eğitim söylemi içerisinde daha belirgin hâle geldiği görülmektedir. İncelenen içeriklerde söylemin ağırlık merkezinin kavramı tanımlama ve farkındalık oluşturma aşamasından, maskeleme, tanılama, ölçme-değerlendirme, bireyselleştirilmiş destek tasarımı ve kurumlar arası iş birliği gibi daha uygulama odaklı sorun alanlarına doğru genişlediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte araştırmanın açık web üzerinde görünürlüğü yüksek ve erişilebilir kaynaklara dayanması, bulguların Türkçe dijital alanın tamamını temsil eden bir evren tahmini olarak değil, çevrim içi kamusal ve kurumsal söylemin erişilebilir bölümüne ilişkin sistematik bir görünüm olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *iki kere özel, iki kere farklı, üstün yetenek, özel gereksinim, LDA, tematik analiz, web kazıma, Google Trends*

Türkiye'de Artırılmış Gerçeklik Destekli Matematik Eğitimi Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: Özel Eğitim Bağlamında Bir Değerlendirme

Zehra Yılmaz[1,*], Ufuk Özkubat[1] & Bahadır İnan[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Yozgat Bozok Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* zehrakartal08@gmail.com

ÖZET

Amaç

Artırılmış gerçeklik (AR), gerçek ve sanal içeriklerin gerçek zamanlı olarak bütünleştirilmesine dayanan bir teknoloji olarak tanımlanmakta (Azuma, 1997) ve son yıllarda eğitim alanındaki kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır (Garzón, 2021). Alanyazındaki çalışmalar, AR destekli öğretimin öğrenme kazanımları üzerinde olumlu etkiler yarattığını ve soyut matematiksel kavramların somutlaştırılmasına katkı sağladığını ortaya koymaktadır (Erşen ve Alp, 2024; Garzón ve Acevedo, 2019). Matematiksel kavramların soyut yapısı göz önünde bulundurulduğunda, görsel ve etkileşimli öğrenme olanakları sunan AR uygulamaları özellikle özel gereksinimli öğrencilerin matematik öğrenme süreçlerinin desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. Ancak bu alandaki çalışmaların büyük ölçüde makale düzeyindeki yayınlara odaklanıyor olması üretilen tezlerin bütüncül biçimde bir araya getirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Türkiye'de artırılmış gerçeklik destekli matematik eğitimi alanında hazırlanan lisansüstü tezleri incelemek ve özel gereksinimli bireylere odaklanan tezlerin bu alanyazın içerisindeki yerini belirlemektir.

Yöntem

Araştırma, PRISMA raporlama ilkelerinden yararlanılarak planlanmış bir alanyazın taraması niteliğindedir (Page vd., 2021). Dahil edilme ölçütleri; çalışmanın yüksek lisans veya doktora tezi olması ve konunun doğrudan artırılmış gerçeklik ile matematik/geometri öğretimini kapsaması olarak belirlenmiştir. Yalnızca sanal veya karma gerçekliğe odaklanan, AR bileşeni içermeyen ya da matematiği yan konu olarak ele alan çalışmalar hariç tutulmuştur. Bu kapsamda YÖK Ulusal Tez Merkezi taranmış; anahtar kelime, yayın türü ve konu filtrelerinin uygulanması, içerik uygunluğu değerlendirmesi aşamaları izlenmiştir. Sonuç olarak dahil edilme ölçütlerini karşılayan 20 lisansüstü tez araştırmaya dahil edilmiştir. Tezler araştırma yöntemi, örneklem özellikleri, veri toplama araçları ve temel bulgular açısından incelenmiştir. Ayrıca özel öğrenme güçlüğü, öğrenme güçlüğü ve özel

yeteneklilik gibi özel eğitim kapsamındaki gruplara odaklanan tezler ayrı olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

İncelenen tezlerin 12'sinin (%60) 2022-2026 yılları arasında tamamlandığı, en fazla tezin ise 2024 yılında (n=4) yayımlandığı görülmüştür. Tez başlıkları ve anahtar kelimeleri incelendiğinde artırılmış gerçekliğin ağırlıklı olarak matematik ve geometri öğretimi ile akademik başarı, uzamsal yetenek, motivasyon, tutum, öz yeterlik ve kaygı değişkenleri çerçevesinde ele alındığı belirlenmiştir.

Özel eğitim bağlamında, 20 tezden üçünün (%15) doğrudan özel gereksinimli öğrenci gruplarına odaklandığı belirlenmiştir. Bu tezlerin ikisi öğrenme güçlüğü olan öğrencilerle, biri ise özel yetenekli öğrencilerle yürütülmüştür. Öğrenme güçlüğü bağlamındaki çalışmalardan biri artırılmış gerçeklikle zenginleştirilmiş içeriklerin kavram öğretiminde kullanımını, diğeri artırılmış gerçeklik uygulamalarının matematik başarısı ve matematik kaygısı üzerindeki etkisini incelemiştir. Özel yetenekli öğrencilerle yürütülen çalışmada ise artırılmış gerçeklik destekli problem çözme deneyimleri, matematiksel düşünme ve matematiksel kavramları günlük yaşamla ilişkilendirme becerileri ele alınmıştır.

İncelenen tezler araştırma desenleri açısından değerlendirildiğinde belirgin bir çeşitlilik görülmüştür. Karma yöntem yaklaşımının yanı sıra yarı deneysel, tek denekli, tasarım tabanlı ve nitel araştırma desenlerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Bulguların genel örüntüsü incelendiğinde, artırılmış gerçekliğin soyut matematiksel kavramların somutlaştırılmasına katkı sağladığı birçok çalışmada ortak bir tema olarak öne çıkmıştır. Akademik başarı açısından çalışmaların çoğunda olumlu sonuçlar bildirilirken, bazı çalışmalarda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Duyuşsal değişkenler açısından kaygıda azalma ile tutum ve motivasyonda artış birçok çalışmada raporlanırken, öz yeterlik ve uzamsal yetenek değişkenlerinde daha değişken sonuçlara ulaşılmıştır. Öğrenci görüşlerine dayalı bulgularda ise AR uygulamalarının genel olarak eğlenceli, dikkat çekici ve derse ilgiyi artırıcı bulunduğu görülmüştür.

Tartışma ve Sonuç

İncelenen lisansüstü tezler, artırılmış gerçeklik destekli matematik eğitiminin Türkiye'de özellikle son yıllarda daha fazla araştırılan bir konu hâline geldiğini ve çalışmaların akademik başarı, motivasyon, tutum, öz yeterlik, kaygı ve uzamsal beceriler gibi bilişsel ve duyuşsal değişkenler etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. Tezlerde AR'nin soyut matematiksel kavramların somutlaştırılması, öğrenme sürecinin görsel ve etkileşimli hâle getirilmesi ve çeşitli akademik ve duyuşsal çıktılar bakımından olumlu sonuçlarla ilişkilendirildiği görülmektedir. Bununla birlikte, özel gereksinimli bireylere doğrudan odaklanan tezlerin yalnızca üç çalışma ile sınırlı kalması, artırılmış gerçeklik destekli matematik öğretiminin özel eğitim bağlamında lisansüstü düzeyde henüz sınırlı biçimde ele alındığını düşündürmektedir.

Öğrenme güçlüğü ve özel yetenek alanlarında yürütülen mevcut çalışmalar, AR'nin farklı öğrenme gereksinimlerine sahip öğrencilerin matematik öğretiminde

kullanılabileceğine ilişkin önemli bir başlangıç sunmaktadır. Özellikle özel gereksinimli öğrenciler açısından AR'nin görsel ve etkileşimli öğrenme olanakları sunması, soyut matematiksel içeriklerin daha erişilebilir ve anlaşılır biçimde sunulmasına katkı sağlayabilecek bir özellik olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, öz yeterlik ve uzamsal yetenek gibi bazı değişkenlerde farklı sonuçların raporlanması, AR destekli matematik öğretiminin etkilerinin farklı öğrenci grupları ve öğrenme çıktıları açısından daha ayrıntılı incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, farklı özel gereksinim gruplarını kapsayan ve AR uygulamalarının akademik ve duyuşsal öğrenme çıktıları üzerindeki etkilerini inceleyen ileri araştırmalara gereksinim bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Artırılmış gerçeklik, Matematik, Matematik öğretimi, Özel eğitim*

BİLDİRİ 237

Görme Yetersizliği Olan Bireylerin Braille Ekran Kullanımına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Recep Çolak[1,*], Cem Aslan[2] & Tuncay Çolak[1]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Bölümü, Gazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* recep.colak1923@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın genel amacı, görme yetersizliği olan bireylerin braille ekran kullanımına ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Bu doğrultuda araştırmada; görme yetersizliği olan bireylerin braille ekran kullanımında karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi, buna ek olarak braille ekran kullanım alanları ve braille ekran kullanımının sağladığı avantajları tespit edilmesi, braille ekranların temin edilmesi ve görme engelli bireylerin braille ekranları öğrenme süreçlerinin analiz edilmesi ve son olarak da görme engelli bireylerin braille ekranların kullanımına ilişkin önerilerinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu amaçlar kapsamında araştırmada; nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) modeli kullanılmıştır. Fenomenoloji, farkında olduğumuz fakat derinlemesine bilgi sahibi olmadığımız olguların, bu olgulara ilişkin deneyimleri olan bireylerle yapılan görüşmeler aracılığıyla ayrıntılı biçimde ortaya çıkarılmasına odaklanmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008; Groenewald, 2004). Araştırmanın çalışma grubunu, görme yetersizliği olan 12 birey oluşturmuştur. Türkiye'nin farklı şehirlerinde okuyan katılımcıların dokuzu üniversite, üçü lise öğrencisidir; sekizi erkek, dördü kadın olan katılımcıların yaşları 17 ile 30 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 20.5'tir. Araştırmada veri toplamak amacıyla, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Ayrıca Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde, içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. İçerik analizi; verilerin kodlanması, temaların belirlenmesi, kodların ve temaların düzenlenmesi ile bulguların tanımlanarak yorumlanması aşamalarından oluşan bir analiz yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2004). Buna göre ulaşılan sonuçlar; genel olarak braille ekran kullanımının avantajları, braille ekran kullanım amacı, braille ekran kullanımının dezavantajları, braille ekranların temini, braille ekran kullanımını öğrenme ve braille ekranların kullanımına ilişkin öneriler olacak şekilde yedi farklı tema altında toplanmıştır. Ayrıca her temanın altında alt temalar belirlenmiştir. Braille ekranların hayatı kolaylaştırması, işlevsel ve basit yapıya sahip olması, taşınabilir olması gibi durumlar önemli avantajlar olarak belirtilmiştir. Edinim maliyeti, bakım sınırlılıkları veya yazılımsal sorunlar ise zorluk olarak dile getirilen başlıca durumlardır. Bununla birlikte kitap okuma, not alma, yazı yazma, bilgisayar kullanma gibi çeşitli amaçlar için braille ekranların kullandığı görülmüştür. Braille ekranları ise genel

olarak bakanlık tarafından sağlandığı veya bireysel yollarla edinildiği tespit edilmiştir. Braille ekran kullanımı öğrenme açısından değerlendirildiğinde; büyük bir çoğunluğun herhangi bir eğitim almadığı yönünde görüş bildirdiği görülmüştür. Bununla beraber, eğitim aldığını belirten görme yetersizliği olan bireyler de belirlenmiştir. Bu bireylerin braille ekranları genellikle kendi kendine, kullanım kılavuzundan, öğretmen yardımıyla, gören bireyden destek alarak öğrendikleri belirlenmiştir. Görme yetersizliği olan bireylerin braille ekranların kullanımına yönelik önerileri ise çeşitlilik arz etmiştir. Braille ekran kullanımına ilişkin eğitimlerin verilmesi, braille ekranların ücretsiz dağıtılması, yazılımsal veya teknik özelliklerin iyileştirilmesi, braille ekran kullanımının yaygınlaştırılması, kamu desteğinin sağlanması, daha dayaklı olması yapay zekâ desteğinin eklenmesi gibi öneriler dile getirilmiştir. Ayrıca daya yaygın kullanılabilir olması, daha işlevsel hale getirilmesi ve braille ekranların daha küçük yaşlardaki çocuklara öğretilmesi gibi hususlar vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Braille ekran, görme yetersizliği, yardımcı teknoloji*

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Derse Hazırlık Becerisinin Öğretiminde Akıllı Saat Aracılığıyla Sunulan Metinsel İpuçlarının Etkisinin İncelenmesi

Burak Gürpınar[1,*] & Esra Orum Çattık[2]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

* *Sorumlu yazar:* b.gurpinarr@gmail.com

ÖZET

Amaç: Eğitim ortamlarında giyilebilir teknolojilerin kullanımı; öğrencilerin bağımsızlığını destekleyen, anlık ve kişiselleştirilmiş ipuçları sunarak öğrenme süreçlerini kolaylaştıran yenilikçi bir yaklaşım olarak giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu araştırmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan öğrencilerin rutin bir okul geçiş becerisi olan derse hazırlık becerisini kazanmalarında davranışsal beceri öğretimi ve akıllı saat aracılığıyla sunulan metinsel ipuçlarından oluşan müdahale paketinin etkililiğini incelemektir. Ayrıca müdahalenin öğrencilerin hazırlığa başlama gecikme süreleri üzerindeki etkisi ile elde edilen becerilerin sürdürülme düzeyi ve sosyal geçerliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırmada tek denekli araştırma yöntemlerinden katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi deseni kullanılmıştır. Araştırmaya özel eğitim uygulama okuluna devam eden ve OSB tanısı bulunan üç erkek öğrenci katılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri, derse hazırlık becerisi analizindeki basamakları bağımsız gerçekleştirme yüzdesi ile bildirim sonrasında derse hazırlık davranışını başlatma gecikme süresidir. Araştırmanın bağımsız değişkeni ise davranışsal beceri öğretimi ve akıllı saat aracılığıyla sunulan metinsel ipuçlarından oluşan müdahale paketidir. Veriler doğrudan gözlem ve video kayıtları aracılığıyla toplanmış, görsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiş; müdahalenin etki büyüklüğünü belirlemek amacıyla Örtüşmeyen Veri Yüzdesi (PND) ve Tau-U katsayıları hesaplanmıştır. Ayrıca gözlemciler arası güvenirlik, uygulama güvenirliği ve sosyal geçerlik verileri toplanmıştır.

Bulgular: Araştırma bulguları, akıllı saat destekli müdahale paketinin tüm katılımcıların derse hazırlık becerilerini edinmelerinde etkili olduğunu göstermiştir. Katılımcıların tamamı müdahale sonrasında araştırmada belirlenen başarı ölçütünü karşılamış ve derse hazırlık becerisi analizindeki basamakları yüksek doğruluk düzeylerinde gerçekleştirmiştir. Müdahalenin etki büyüklüğü tüm katılımcılar için %100 Örtüşmeyen Veri Yüzdesi ve 1.00 Tau-U katsayısı ($p < .01$) olarak hesaplanmıştır. Ayrıca müdahale süreciyle birlikte öğrencilerin bildirim sonrasında hazırlığa başlama gecikme sürelerinin kararlı biçimde

azaldığı ve 2 saniyenin altına düştüğü belirlenmiştir. Akıllı saatin yardımcı teknoloji olarak kullanılmaya devam ettiği izleme oturumlarında da becerilerin ve zamanında eyleme geçme performansının yüksek düzeyde korunduğu görülmüştür. Araştırmanın gözlemciler arası güvenirlik ortalaması %93.89, uygulama güvenirliği ise %100 olarak hesaplanmıştır. Sosyal geçerlik verileri, öğrencilerin, öğretmenlerin ve ebeveynlerin müdahaleyi uygulanabilir, yararlı ve kabul edilebilir bulduklarını göstermiştir.

Sonuç ve Öneriler: Araştırma sonuçları, davranışsal beceri öğretimi ve akıllı saat aracılığıyla sunulan metinsel ipuçlarından oluşan müdahale paketinin, OSB olan öğrencilerin derse hazırlık becerisini bağımsız olarak gerçekleştirmelerinde ve hazırlığa başlama gecikme sürelerini azaltmalarında etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular, giyilebilir teknolojilerin yardımcı teknoloji olarak kullanımının OSB olan bireylerin okul rutinlerine bağımsız katılımını desteklemede işlevsel ve uygulanabilir bir seçenek olduğunu göstermektedir. Ayrıca akıllı saatlerin davranışın başlatılmasını destekleyen etkili öncül uyaranlar olarak kullanılabileceğine ilişkin kanıt sunmaktadır. Bu doğrultuda akıllı saat gibi sosyal kabulü yüksek giyilebilir teknolojilerin bireyselleştirilmiş eğitim programlarında yardımcı teknoloji desteği olarak değerlendirilmesi ve bu teknolojilerin eğitim ortamlarında kullanımına yönelik uygulamaların yaygınlaştırılması önerilmektedir. Ayrıca farklı yaş grupları, farklı okul rutinleri ve daha geniş katılımcı gruplarıyla yürütülecek araştırmaların alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Otizm Spektrum Bozukluğu, akıllı saat, giyilebilir teknoloji, davranışsal beceri öğretimi, derse hazırlık becerisi, yardımcı teknoloji*

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Kavram Öğretiminde Artırılmış Gerçeklik ve Ayrık Denemelerle Öğretimin Etkililiklerinin Karşılaştırılması

Derya Genç Tosun[1], Özlem Dalgın[2] & Osman Yaşar[1,*]

[1]*Özel Eğitim Öğretmenliği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
[2]*Özel Eğitim Öğretmenliği, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

* *Sorumlu yazar:* osman.yasar@ogu.edu.tr

ÖZET

Giriş ve Amaç

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların eğitiminde bireysel özelliklere ve öğrenme gereksinimlerine uygun, bilimsel dayanaklı uygulamaların kullanılması önem taşımaktadır. Teknoloji destekli öğretim uygulamaları, OSB olan bireylerin eğitiminde kullanılan bilimsel dayanaklı uygulamalar arasında yer almakta; teknolojik gelişmelerle birlikte artırılmış gerçeklik (AG) uygulamalarının eğitim ortamlarında kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. AG, gerçek ortamın sanal nesnelerle zenginleştirilmesine olanak sağlayarak öğrenilecek uyaranların üç boyutlu ve etkileşimli biçimde sunulmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte OSB olan çocukların eğitiminde geleneksel sistematik öğretim yaklaşımları da yaygın biçimde kullanılmaktadır. Her iki yaklaşımın kavram öğretimindeki etkilerinin doğrudan karşılaştırılması, çocukların bireysel öğrenme özelliklerine uygun öğretim uygulamalarının belirlenmesi açısından önemlidir. Bu araştırmanın amacı, OSB olan çocuklara hayvan isimlerinin öğretiminde artırılmış gerçeklik temelli öğretim ile ayrık denemelerle öğretimin etkililiklerini karşılaştırmaktır.

Yöntem

Araştırmaya OSB tanısı bulunan üç erkek çocuk katılmıştır. Katılımcıların araştırmaya dahil edilmesinde sözel yönergeleri takip edebilme, görsel ve işitsel uyaranlara belirli bir süre dikkatini yöneltebilme ve daha önce artırılmış gerçeklik araçları kullanılarak gerçekleştirilen bir öğretim sürecine katılmamış olma gibi ön koşul özellikleri dikkate alınmıştır. Araştırmada, katılımcılar arası çoklu yoklama modeli içerisine gömülü uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerini artırılmış gerçeklik temelli öğretim ve ayrık denemelerle öğretim; bağımlı değişkenini ise katılımcıların kendilerine öğretilen hayvanları doğru ve bağımsız olarak isimlendirme yüzdeleri oluşturmuştur. Her katılımcı için bilinmeyen hayvan isimleri belirlenerek iki öğretim seti oluşturulmuş ve öğretim setleri iki öğretim uygulamasıyla eşleştirilmiştir. Artırılmış gerçeklik koşulunda *Animals 4D+* uygulaması, artırılmış gerçeklik kartları ve tablet bilgisayar; ayrık denemelerle öğretim koşulunda ise iki boyutlu hayvan görselleri

kullanılmıştır. Her iki koşul için edinim ölçütü, üç ardışık oturumda en az %80 düzeyinde doğru ve bağımsız tepki olarak belirlenmiştir. Etkililik verileri grafiksel olarak gösterilmiş ve görsel analiz yoluyla değerlendirilmiş; ayrıca Tau-U etki büyüklükleri hesaplanmıştır.

Bulgular

Bulgular, iki öğretim uygulamasının etkilerinin katılımcılara göre farklılaştığını göstermiştir. Pars'ın başlama düzeyinde doğru tepki yüzdesi %0 iken, artırılmış gerçeklik koşulunda doğru tepki yüzdesi ilk yoklamada %20'ye, ikinci yoklamada %80'e yükselmiş ve sonraki oturumlarda %100'e ulaşmıştır. Ayrık denemelerle öğretim koşulunda ise performans sırasıyla %0, %40, %60 ve %100 olarak gerçekleşmiş ve edinim ölçütüne dördüncü yoklamada ulaşılmıştır. Pars için Tau-U değerleri artırılmış gerçeklik koşulunda 1.00, ayrık denemelerle öğretim koşulunda .83 olarak hesaplanmıştır.

Alp'in başlama düzeyi performansı da %0'dır. Artırılmış gerçeklik koşulunda ilk yoklamada %40 doğru tepki göstermiş, sonraki yoklamalarda değişkenlik görülmesine karşın performansı %80 ve ardından %100'e ulaşmıştır. Alp, artırılmış gerçeklik koşulunda edinim ölçütüne dördüncü yoklamada, ayrık denemelerle öğretim koşulunda ise beşinci yoklamada ulaşmıştır. Son performans düzeyi artırılmış gerçeklik koşulunda %100, ayrık denemelerle öğretim koşulunda %80 olarak gerçekleşmiştir. Tau-U değerleri sırasıyla 1.00 ve .86 olarak hesaplanmıştır.

Ozan'ın bulguları ise diğer katılımcılardan farklı bir örüntü göstermiştir. Başlama düzeyinde %0 olan doğru tepki yüzdesi ayrık denemelerle öğretim koşulunda ilk yoklamada %40'a, ikinci yoklamada %100'e yükselmiş ve sonraki yoklamalarda %100 düzeyinde kalmıştır. Artırılmış gerçeklik koşulunda ise performans %20 ile %40 arasında değişmiş ve katılımcı %80'lik edinim ölçütüne ulaşamamıştır. Her iki koşul için Tau-U değeri 1.00 olarak hesaplanmakla birlikte, artırılmış gerçeklik koşulundaki bu değer başlama düzeyinin sürekli %0 olması nedeniyle görsel analizle birlikte değerlendirilmiştir.

Sonuç

Araştırmanın bulguları, artırılmış gerçeklik temelli öğretim ile ayrık denemelerle öğretimin etkilerinin katılımcılar arasında farklılaşabildiğini göstermektedir. Pars ve Alp her iki öğretim koşulunda da edinim ölçütüne ulaşırken, artırılmış gerçeklik koşulunda ölçüte daha erken ulaşmışlardır. Buna karşılık Ozan yalnızca ayrık denemelerle öğretim koşulunda edinim ölçütünü karşılamıştır. Bu bulgular, artırılmış gerçeklik uygulamalarının OSB olan çocuklara kavram öğretiminde bazı çocuklar açısından etkili bir öğretim alternatifi olabileceğini, ancak etkisinin tüm çocuklarda aynı biçimde ortaya çıkmayabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla teknoloji destekli öğretim uygulamalarının seçiminde çocukların bireysel öğrenme özelliklerinin dikkate alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *otizm spektrum bozukluğu, artırılmış gerçeklik, ayrık denemelerle öğretim, kavram öğretimi, tek denekli araştırma"*